

ONTWERPBEGROTING 2018

Inhoudsopgave

Welkom	4
Aanbiedingsbrief	5
Kerngegevens.....	13
Programma's.....	15
Programma 1: Werk en inkomen.....	16
Programma 2: Economie en werkgelegenheid	39
Programma 3: Onderwijs	70
Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg	86
Programma 5: Sport en bewegen	121
Programma 6: Cultuur	135
Programma 7: Verkeer	152
Programma 8: Wonen	181
Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving	211
Programma 10: Veiligheid	226
Programma 11: Stadhuis en Stadje	251
Programma 12: College, raad en gebiedsgericht Werken	261
Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien	272
Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie	281
Paragrafen	288
Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken	289
Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing.....	321
Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen	349
Paragraaf 5: Financiering.....	353
Paragraaf 6: Verbonden partijen	360
Paragraaf 7: Grondbeleid	379
Paragraaf 8: Lokale heffingen.....	389
Paragraaf 9: Bedrijfsvoering	400
Financiële positie	408
Financieel meerjarenbeeld.....	409
Financiële knelpunten en ambities 2018	411
Dekkingsbronnen 2015-2021.....	427
Investerings- en financieringsstaat.....	432
Reserves.....	435
Voorzieningen	446
Meerjarenbalans.....	450
EMU-saldo	456
Incidentele baten en lasten	457
Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen.....	460
Overzichten	462
Begroting op taakveld	463
Begroting op deelprogramma	467
Continuerend extra beleid voorgaande jaren	471
(Historisch) Extra beleid (peildatum 30 juni 2017)	473
Kapitaallasten	476
Subsidies en inkomensoverdrachten	477
Staat B: personeelskosten	479
Overzicht meerjarige exploitatieprojecten	480
Samenwerkingsverbanden	481
Incidentele middelen gemeentefonds	481
Toelichting kostencategorieën	481
Begrippenlijst	482

Welkom

Gemeentebegroting 2018

Welkom op de pagina van de begroting 2018 van de gemeente Groningen. De begroting 2018 is zo gestructureerd dat relevante informatie voor de lezer bij elkaar is geplaatst. Met links naar bijhorende informatie navigeert u gemakkelijk door de begroting. Wilt u de begroting toch graag in boekvorm? Dan kunt u dit [pdf-bestand](#) downloaden. Hiernaast kunt u navigeren naar de belangrijkste onderdelen van de begroting.

Aanbiedingsbrief

Hierbij presenteren wij u de begroting 2018 met onze beleidsvoornemens voor het komende jaar en de financiële onderbouwing daarvan. Leidraad vormen de Voorjaarsnota 2017, waarin onderstaande speerpunten zijn benoemd en door u aanvaarde moties. Veel van uw moties ervaren we als steun in de rug van ons bestaand en ons voorgenomen beleid. Waar dat nodig is scherpen we ons beleid aan. In de motiebrief maken we duidelijk hoe wij binnen de verschillende beleidsvelden met de moties omgaan.

Speerpunten:

- Stimulering van de economie en het creëren van werkgelegenheid;
- Een inclusieve stad waaronder een inclusieve arbeidsmarkt en woningbouw voor alle doelgroepen; iedereen die wil kan meedoen;
- Doorontwikkeling van de gebiedsgerichte aanpak; wijkvernieuwing 3.0;
- Doorontwikkeling van de transformatie in het sociaal domein;
- Vormgeven van de omgevingsvisie The Next City en de vertaling in projecten;
- Innovaties in de zorg, in het onderwijs en rond de bijstand;
- Versnelling energietransitie, inclusief klimaatadaptatie;
- Gezond in een duurzame stad;
- Een soepele uitvoering van de grote infrastructurele en ruimtelijke projecten, met behoud van het stedelijk functioneren en met zo weinig mogelijk overlast in de wijken.

In deze brief willen wij een aantal punten nader belichten. Deze punten zijn:

1. Investeren en hervormen
2. Organisatieontwikkeling: wat betekent dit voor onze organisatie?
3. Financieel Perspectief: hoe staan we er financieel voor?

1. Investeren en hervormen

Rond het Voorjaarsdebat constateerden we dat we een groot aantal doelen uit ons Coalitieakkoord al gehaald hebben of dat we een eind op weg zijn. In de Voorjaarsbrief rapporteerden we onder andere over het aantrekken van de woningbouw, de groei van de economie, de doorontwikkeling van de WIJ-teams en innovaties op thema's als Bijstand op Maat en de Coöperatieve Wijkraad. De Voorjaarsbrief schetste een beeld van een eigenzinnige, vitale en dynamische stad, die graag haar eigen koers blijft varen.

We blijven ons sterk maken voor onze economie. We streven naar een substantiële toename van werk, waarvan brede groepen uit de samenleving profijt hebben en waarmee we ook bijdragen aan sociale doelen. Voor stimulering van de werkgelegenheid willen we de juiste randvoorwaarden creëren. Dat betekent een levendige en aantrekkelijke stad, waar bezoekers langer verblijven en bedrijven zich graag vestigen. Extra werkgelegenheid zorgt tevens voor een bijdrage aan bestrijding van de armoede. Armoede is een probleem voor veel Stadgers, veel kinderen groeien op in een gezin met een minimuminkomen.

We zien grote verschillen tussen en binnen wijken. De toegankelijkheid van de openbare ruimte is een belangrijk thema. Daarnaast vraagt de doorontwikkeling van het sociaal domein om aandacht, zowel organisatorisch als financieel.

Tegelijkertijd zien we kansen die we willen benutten: de energietransitie en de verwachte bevolkingsgroei. En we willen ons verder profileren op onderwijs, leefbaarheid en ons vestigingsklimaat om zo onze concurrentiekracht te vergroten. Daartoe zullen wij blijven investeren in stadsontwikkeling. Voor het stimuleren van ruimtelijke- en verkeersprojecten ambiëren we een stedelijk investeringsfonds.

In de begroting 2018 borduren we voort op de accenten die we samen met u gezet hebben en die doorvertaald zijn in de begroting 2017. U stelde voor deze accenten substantiële middelen beschikbaar en deze middelen zijn voor een belangrijk deel nog voor de rest van onze collegeperiode beschikbaar. Tegelijkertijd werd een aantal nieuwe knelpunten zichtbaar. Met name de transformatie binnen het sociaal domein blijkt

weerbarstiger dan we dachten. Door de nabijheid van de WIJ-medewerkers en onze maatwerkbenadering is een verborgen zorgbehoefte blootgelegd én een inkomensbehoefte. Het gevolg is een toename van het aantal cliënten en het eind van deze toename is nog niet in zicht.

Dat betekent dat we- net als veel andere grotere gemeenten- rond de BUIG, de WMO en de Jeugdzorg in 2018 worden geconfronteerd met tekorten. Tekorten op decentralisatiebudgetten dwingen ons tot maatregelen. In paragraaf 3 lichten we dit toe. We kijken bijvoorbeeld naar mogelijkheden om de individuele specialistische zorg af te schalen naar gemeenschappelijke basisvoorzieningen. Een voorbeeld is de pilot in twee wijken waar we praktijk-ondersteuners inzetten bij huisartsen. Deze ondersteuners adviseren over doorverwijzingen. Het is de bedoeling dat deze pilot een vervolg krijgt in de rest van de stad. Ook plegen we interventies gericht op preventie, bijvoorbeeld door de inzet van innovatiebudgetten. Individuele en groepsgerichte ondersteuning zijn nieuwe WMO-taken; in 2018 richten we ons op de aanbesteding van deze nieuwe taken voor de periode vanaf 2019. We zoeken hierbij aansluiting met taken uit de Participatiewet op het gebied van Meedoen. Dit willen we doen volgens de opzet van het gebiedsondersteuningsnetwerk (GON). Het GON is een groep samenwerkende aanbieders die voor een vast budget verantwoordelijk is voor de ondersteuning van mensen in een bepaald gebied. Wij willen dit op een innovatieve manier doen en zoeken daarbij verbinding met de samenleving en de basisvoorzieningen. De komende maanden informeren wij u hierover.

Groningen is een sociale stad, waarin iedereen die wil kan meedoen. Dat blijven we uitdragen en vertalen in beleid. We gaan een impuls geven aan werk zodat meer mensen in staat zijn tot financiële zelfstandigheid. Daarnaast blijven we investeren in participatie van groepen mensen voor wie meedoen in de samenleving niet vanzelfsprekend is. We werken aan innovaties rond de inkomensondersteuning, zoals Bijstand op Maat. Met betrekking tot de BUIG verwijzen we naar onze brief van 7 juni 2017 over de extra investeringen in participatie en werk. Om de toenemende tekorten in de bijzondere bijstand te beteugelen, kiezen we ervoor om het beschermingsbewind rond de schuldhulpverlening naar ons toe te trekken. Ook in de sociale werkvoorziening is sprake van een tekort.

Overigens zijn wij over de BUIG en de overige tekorten binnen het sociaal domein als grotere gemeente in VNG-verband in gesprek met het Rijk. Wij continueren onze bijdrage aan het programma VAS (Vluchtelingen, Asielzoekers en Statushouders), gericht op begeleiding en integratie van vergunninghouders. En we trekken extra geld uit voor de aanpak van kindermishandeling.

Nieuwe ontwikkelingen

Er komen nieuwe ontwikkelingen op ons af. Soms kansrijk in relatie tot ons voorgenomen beleid, soms in de vorm van onverwachte knelpunten. Wij moeten op beiden een passend antwoord vinden. Voor het overzicht van de knelpunten verwijzen we u naar pagina 9 van dit raadsvoorstel en de begroting 2018. Kansen zien we rond ons energieprogramma Het Gronings Bod: we verwachten van het Rijk aanvullende middelen voor onze burgers en partijen in de stad. Ook verwachten we een positief effect van een betere strategische positionering en aangescherpte lobbyactiviteiten, die we samen met de provincie initiëren. Naast een focus op energie concentreren wij ons op onze goede uitgangspositie met de kennisinstellingen, onderwijsinnovatie, de aantrekkelijke binnenstad, het culturele leven en het leefklimaat in stad en regio. We blijven hieraan impulsen geven, met name in het kader van The Next City.

Onze omgevingsvisie Next City krijgt steeds meer vorm. De komende maanden willen wij het eerste concept bespreken. Met u, met onze stakeholders, met overheidspartners en vertegenwoordigers van de wijken. De omgevingsvisie is nodig omdat we stad en wijk concurrerend en leefbaar willen houden. Ons uitgangspunt is dat Groningen een ongedeelde stad blijft. Toegankelijkheid van de openbare ruimtes vormt een belangrijk thema, zoals opgenomen in de onlangs vastgestelde leidraad Nieuwe Stadsruimtes.

Ook geven we nieuwe impulsen aan onze wijken, een wijkvernieuwing 3.0. Vier wijken krijgen prioriteit: Selwerd, Indische Buurt/De Hoogte, Beijum en de Wijert-Noord. Daar willen we samen met burgers,

ondernemers, corporaties en maatschappelijke partijen komen tot een gezamenlijke effectieve aanpak. Later richten we ons op de andere wijken die aandacht nodig hebben.

Daarnaast moeten we een forse bevolkingsgroei accommoderen. We verwachten dat we in de komende 15 jaar 20.000 woningen moeten bouwen. Dit kan alleen als we ook in de randvoorwaarden investeren: in de kwaliteit van de leefomgeving, in sociale voorzieningen, in wijkvernieuwing, in bereikbaarheid en mobiliteit, in de kwaliteit en differentiatie van de woningvoorraad, in duurzaamheid, energietransitie en klimaatadaptatie, in ons erfgoed. We moeten dus in vele opzichten voorsorteren op de nabije toekomst. Daarvoor hebben we een stedelijk investeringsfonds nodig om de gewenste ontwikkelingen aan te jagen en voor elkaar te krijgen. Op korte termijn dienen zich al ontwikkelopgaven aan en zien we kansen om mee te liften op bijvoorbeeld energietransitie.

Over de werkwijze, inrichting en spelregels van dit investeringsfonds doen we u in het kader van The Next City nadere voorstellen. Om de continuïteit te waarborgen en perspectief te bieden aan ontwikkelende partijen is het nodig om alvast extra middelen te reserveren voor de stedelijke investeringsopgaven en de benodigde plankosten, zoals voor de Suikerunie, de Eemskanaalzone en de huisvesting van Vrijdag. We willen in 2018/2019 investeren in versnelling van de energietransitie, de kwaliteit van de Diepenring, de verkeersveiligheid in de wijken, de aanpak van de Zonnelaan en de fietsontsluiting van de Suikerunie. Mogelijk volgen extra investeringen in Stationsgebied-Zuid - waaronder een parkeergarage - en is extra budget nodig voor het zogenoemde ringwegsparen. In de loop van 2018 verwachten we hierover meer duidelijkheid.

De publieke aandeelhouders van Groningen Airport Eelde hebben eind 2016 een voorkeur uitgesproken voor het scenario 'Investeren - Toegangspoort voor het Noorden' als strategische ontwikkelrichting. In 2017 heeft nadere uitwerking van dit voorkeursalternatief plaatsgevonden en zijn potentiële private en publieke dekkingsbronnen verkend. Dit najaar verwachten we te besluiten over onze bijdrage.

Kort samengevat

Uitgangspunt is en blijft een inclusieve stad: een stad waar iedereen meedoet, zoveel mogelijk mensen werk hebben en in aantrekkelijke wijken wonen. Daarom moeten we blijven werken aan onze concurrentiepositie, aan ons leef – en vestigingsklimaat. We blijven investeren in de mensen die ondersteuning nodig hebben. We zijn er van overtuigd dat onze aanpak rond de vernieuwing en transformatie van het sociale domein zijn uitwerking zal gaan hebben. Met innovatieve projecten gaan we de uitdagingen voor een inclusieve stad aan. We houden daarmee vast aan de ingezette koers, zoals bepaald in de begroting 2017 en verbinden deze met nieuwe ontwikkelingen en actuele knelpunten.

2. Organisatieontwikkeling: wat betekent dit voor onze organisatie?

De inzet van ons beleid is en blijft om onze werkwijze dichter bij de burger te organiseren. En dat lukt steeds beter. Wij zien dit bij de lopende experimenten rond de lokale democratie, de vernieuwing van het sociaal domein en het gebiedsgericht werken. Het lukt meer en meer om initiatieven van burgers en derden een plek in onze gemeentelijke programma's te geven. We maken een ontwikkeling door naar een dienstverlenende organisatie, die zich wendbaar en flexibel opstelt en zich minder achter regels verschuilt. Deregulering komt op steeds meer plekken tot uiting. We bouwen voort op deze cultuuromslag en willen in gesprek met Stadgers om onze relatie nog duurzamer te maken.

Daarnaast werken we aan een verdere verzelfstandiging van een aantal organisatieonderdelen, waaronder het CBK en vordert de voorbereiding van de outsourcing van de ICT. En op 1 januari 2018 is het Noordelijk Belasting Kantoor (NBK) een feit.

Bovendien kijken we vooruit naar de vorming van een nieuwe gemeente met Ten Boer en mogelijk met Haren. De versterkingsopgave van Ten Boer als gevolg van de aardbevingsproblematiek vraagt speciale aandacht.

Daarnaast komt een aantal ontwikkelingen op de gemeentelijke organisatie af, die een fors beslag op de beschikbare capaciteit gaat leggen. We noemen:

- De doorontwikkeling en de vernieuwing van het sociaal domein;
- Implementatie van de Omgevingswet en de doorvertaling in beleid en organisatie;
- Wijkvernieuwing 3.0.

3. Financieel Perspectief; hoe staan we er financieel voor?

In de voorjaarsbrief 2017 hebben we u geïnformeerd over het actuele meerjarenbeeld en de knelpunten die we op dat moment zagen voor de begroting 2018. We constateerden daarbij dat we nog een grote opgave hadden om tot een sluitende begroting te komen. In onderstaand overzicht laten we zien wat de opgave bij de voorjaarsbrief 2017 was.

	2018	2019	2020	2021
Meerjarenbeeld Voorjaarsbrief 2017	-8	-1.859	-527	3.303
Knelpunten Voorjaarsbrief 2017	-29.786	-12.908	-10.512	-9.834
Opgave bij de voorjaarsbrief 2017	-29.794	-14.767	-11.039	-6.531

De afgelopen periode hebben we gebruikt om een geactualiseerd beeld te krijgen van de omvang van de knelpunten en de mogelijkheden hierop bij te sturen. Daarmee zijn we in staat een sluitend financieel perspectief voor de jaren 2018-2021 te presenteren.

Overzicht financieel perspectief 2018-2021				
	2018	2019	2020	2021
Actueel Meerjarenbeeld begroting 2018	5.547	4.420	5.650	10.143
Knelpunten en ambities begroting 2018	-52.214	-16.353	-13.178	-12.352
Dekkingsmogelijkheden				
Inzet ruilmiddelen	27.809	9.633	558	
Verlagen intensiveringsbudgetten	0	1.000	1.000	1.000
Inzet weerstandsvermogen na herijking risico grondzaken	17.558		4.670	
Overige dekkingsmogelijkheden	1.300	1.300	1.300	1.300
Financieel perspectief begroting 2018	0	0	0	91

De ratio van het weerstandsvermogen ligt gedurende de hele periode van de meerjarenbegroting op of boven 1,0.

Voor een toelichting op het actuele meerjarenbeeld en de knelpunten en ambities verwijzen we u naar het onderdeel 'Financiële positie' in de begroting.

In het vervolg van deze brief gaan we in op het financieel beeld in het sociaal domein en de opgave in het ruimtelijk domein. Vervolgens geven we een toelichting op de oplossingsrichtingen.

Wmo, Jeugd en beschermd wonen

In het sociaal domein hebben we een inschatting van de zorgkosten gemaakt op basis van de ervaringen tot nu toe. We zien de zorgkosten verder toenemen ten opzichte van de verwachting in de voorjaarsbrief 2017. Bij de inschatting van de beschikbare budgetten voor 2018 en verder hebben we rekening gehouden met de effecten van de mei- en septembercirculaire van het Rijk. Dit leidt voor de begroting 2018 tot een verslechtering van het financiële beeld ten opzichte van de vorige begroting.

	2018	2019	2020	2021
Financieel beeld sociaal domein	-8.200	-6.400	-5.300	-4.300

We verwachten de komende jaren extra middelen nodig te hebben voor de uitvoering van de taken op het gebied van WMO, beschermd wonen en jeugd. In totaliteit gaat het om een bedrag van circa 8 miljoen euro in 2018. In de jaren daarna verwachten we dat het tekort afneemt. Ten opzichte van de voorjaarsbrief is het beeld verslechterd. In grote lijnen zien we dezelfde oorzaken. Een groot deel van de hogere kosten ontstaat door een toename van geleverde zorg via de zorgaanbieders (zorg in natura). Hierdoor nemen de kosten per jaar met zo'n 4,5 - 5 miljoen euro toe. Zowel het aantal cliënten als de gemiddelde kosten per cliënt nemen toe. De kosten voor de algemene voorziening huishoudelijke hulp stijgen als gevolg van cao-ontwikkelingen in de sector en hogere indicaties. Ook de kosten voor voorzieningen zoals woonvoorzieningen, rolstoelen en individuele voorzieningen nemen toe, vooral als gevolg van hogere tarieven.

Bij jeugd verwachten we een stijging van uitgaven voor 2018 en verder van circa 2 tot 2,5 miljoen euro per jaar. We baseren ons hierbij op declaraties over de eerste helft van 2017.

We nemen maatregelen om de kosten van de Wmo, Jeugdwet en zorg in natura te verlagen. Het gaat om maatregelen gericht op de toegang, zorgaanbieders en de ondersteuning aan jeugd en gezin. In de begroting 2018 stellen we de middelen beschikbaar om het tekort in de komende jaren op te lossen.

BUIG

Bij de besluitvorming over de rekening 2016 is 7,4 miljoen euro onttrokken voor het verwachte tekort van de BUIG over 2017. Daarbij hebben we aangegeven dat we de onttrekking in de begroting 2018 weer aanvullen omdat anders de ratio weerstandsvermogen verslechtert. Door een hogere bijdrage uit de vangnetregeling van 1,0 miljoen euro, is er per saldo 6,4 miljoen euro nodig voor aanvulling van het weerstandsvermogen. Dit is opgenomen in de deze begroting.

Het verwachte tekort voor 2018 is niet gewijzigd ten opzichte van de voorjaarsbrief (€ 8,1 miljoen euro). Gezien de onzekerheid over de ontwikkeling van het budget BUIG houden we voor de jaren na 2018 rekening met een risico in het weerstandsvermogen.

Er is geen rekening gehouden met het voorlopig budget voor 2018, dat vrijdag 29 september is gepubliceerd. We informeren u hierover in een afzonderlijke brief.

Ruimtelijk domein

In het ruimtelijke domein zien we de komende jaren een grote investeringsopgave. De stad blijft groeien en daarvoor zijn investeringen nodig, vooral in nieuwe woningbouwlocaties, infrastructuur en wijkvernieuwing. De mogelijkheid kosten te dekken uit grondexploitaties zijn door aanpassingen in de verslaggevingsregels (BBV) kleiner geworden. Daar komt bij dat de externe subsidiemogelijkheden sterk verminderd zijn. De investeringsopgave zal dus een groter beroep doen op de algemene middelen. De precieze investeringsopgave hebben we nog niet scherp. In de begroting 2018 hebben we ons daarom gericht op de korte termijn (2018 en 2019). De komende maanden gebruiken we om alle meerjarenprogramma's tegen het licht te houden en de dekkingsmogelijkheden in beeld te brengen. Op basis daarvan kunnen we bij de volgende begroting een onderbouwde inschatting geven van wat er nodig is om de investeringsopgave te kunnen realiseren.

Stedelijk investeringsfonds

In de begroting 2017 hebben we het stedelijk investeringsfonds ingesteld. We willen het stedelijk investeringsfonds gebruiken om te sparen voor de toekomstige investeringsopgave, waarbij we op basis van een jaarlijks te herijken meerjaren-investeringsprogramma de investeringsopgave actualiseren en de benodigde middelen bepalen. De raad stelt het meerjaren-investeringsprogramma jaarlijks vast als onderdeel

van de jaarlijkse begrotingscyclus. Bij de vaststelling van het meerjaren-investeringsprogramma labelen de raad de beschikbare incidentele en structurele middelen voor projecten. Middelen voor investeringen worden definitief beschikbaar gesteld nadat de raad een investeringskrediet beschikbaar stelt.

De afspraken rondom het stedelijk investeringsfonds verwerken we in een kader voor het stedelijk investeringsfonds. Hierin gaan we in op de doelen, de governance-afspraken, de mogelijke voedingsbronnen en de wijze waarop het stedelijk investeringsfonds in de begroting verwerken. We leggen het kader begin volgend jaar ter vaststelling voor aan de raad.

Het stedelijk investeringsfonds zal op termijn structureel gevoed moeten worden. Om een eerste stap te maken met een structurele voeding, voegen we een deel van het intensiveringsbudget wonen (€ 0,5 miljoen euro structureel) toe aan het stedelijk investeringsfonds. Eventuele vrijval hiervan blijft beschikbaar voor het stedelijk investeringsfonds. Gelet op het financieel perspectief is er op dit moment geen ruimte voor verdere structurele voeding.

We hebben daarom gekeken naar mogelijkheden om incidentele middelen aan het investeringsfonds toe te voegen. We hebben een herijking op het risico van grondexploitaties en Meerstad laten uitvoeren. Hieruit blijkt dat we 22,2 miljoen euro kunnen vrijspelen en toevoegen aan het stedelijk investeringsfonds, zonder dat dit effect heeft op de ratio van het weerstandsvermogen. In de begroting (onderdeel financieel perspectief) gaan we hier nader op in

We gebruiken een deel van deze middelen (€ 235.000 in 2018 en 4,7 miljoen euro in 2020) voor dekking van het financieel perspectief. Daarmee hebben we een sluitende meerjarenbegroting.

De resterende 17,3 miljoen euro voegen we in 2018 toe aan het stedelijk investeringsfonds. Met deze middelen kunnen we in 2018 en 2019 een aantal belangrijke projecten starten die we hiervoor al hebben benoemd.

Bij de voorbereiding op de begroting 2019 bekijken we of een verdere structurele aanvulling mogelijk is. Dit is vooral afhankelijk van het financieel perspectief. Bij incidentele voordelen bij grondzaken, kunnen deze worden toegevoegd aan het stedelijk investeringsfonds, indien de ratio van het weerstandsvermogen boven de 1,0 blijft.

Voor extra investeringen in het stationsgebied zuid (parkeergarage) en het ringsparen (Oosterhamrikzone, ontsluiting hoofdstation zuidzijde en aanpak westelijke ringweg) maken we middelen vrij wanneer deze investeringen daadwerkelijk aan de orde zijn. Hierbij betrekken we de herijking van de meerjarenprogramma's in de komende maanden en de voeding van het stedelijk investeringsfonds in de komende jaren.

Oplossingsrichtingen

Met de dekkingsmogelijkheden in het onderstaande overzicht kunnen we een sluitend financieel perspectief realiseren.

Dekkingsmogelijkheden	2018	2019	2020	2021
Inzet ruilmiddelen	27.809	9.633	558	
Verlagen intensiveringsbudgetten	0	1.000	1.000	1.000
Inzet weerstandsvermogen na herijking risico grondzaken	17.558		4.670	
Overige dekkingsmogelijkheden	1.300	1.300	1.300	1.300

Inzet ruilmiddelen

Met de inzet van ruilmiddelen zijn we in staat het tekort in 2018 en 2019 op te lossen. We maken hier gebruik van incidentele middelen in reserves, die zijn bestemd voor investeringen. We spelen deze middelen vrij door hier structurele kapitaallasten voor beschikbaar te stellen.

Verlagen intensiveringsbudgetten

De intensiveringsmiddelen zijn in de begroting 2015 beschikbaar gesteld. In totaal gaat het om bijna 14 miljoen euro structureel. Voor een groot deel van deze middelen wordt de inzet per jaar bepaald. Deze middelen zijn niet structureel vastgelegd en kunnen in principe elk jaar worden heroverwogen.

Inzet weerstandsvermogen na herijking risico grondzaken en Meerstad

We hebben bij het stedelijk investeringsfonds al een toelichting gegeven op de herijking van het risico en de inzet van de middelen die hiermee vrijgespeeld kunnen worden.

Overige dekkingsmogelijkheden

Bij de gemeentelijke gebouwen houden we al rekening met een restwaarde. Dit gaan we ook doen voor het maatschappelijk vastgoed. Hierdoor verlagen de jaarlijkse kapitaallasten. We hebben de verlaging ingeschat op 1,2 miljoen euro per jaar.

We verlagen de bijdrage aan de Groninger Archieven met 0,1 miljoen euro structureel. Dit is het aandeel van Groningen in een verlaging van de huurlasten van de Groninger Archieven.

Weerstandsvermogen

We actualiseren het weerstandsvermogen twee keer per jaar, in de begroting en in de rekening. In onderstaande overzicht is de ontwikkeling van het weerstandsvermogen opgenomen. Hierbij is de herijking van het risico grondzaken en Meerstad en de onttrekking voor de voeding van het stedelijk investeringsfonds verwerkt. De stijging van de ratio in 2018 ontstaat omdat de verlaging van het risico grondzaken en Meerstad in 2018 groter is dan de jaren daarna. De onttrekking van 22,2 miljoen euro is gebaseerd het geactualiseerde risico in 2021. Een grotere onttrekking in 2018 leidt tot een lagere ratio in de jaren daarna, waardoor de ratio in 2020 beneden de 1,0 zou komen.

Ter vergelijking hebben we in onderstaand overzicht ook de ratio weerstandsvermogen uit de rekening 2016 opgenomen. Dit is het meest recente berekening die aan de is voorgelegd. In de paragraaf weerstandsvermogen lichten we de afwijkingen toe.

Ontwikkeling weerstandsvermogen	2018	2019	2020	2021
Ratio begroting 2018	1,07	1,01	1,00	1,02
<i>Ratio rekening 2016</i>	<i>0,99</i>	<i>0,99</i>	<i>1,00</i>	<i>1,00</i>

Woonlasten

De compensatie voor loon- en prijsstijgingen wordt bepaald op basis van landelijke indicatoren en komt in 2018 uit op 3,57%. De gemiddelde woonlasten in Groningen stijgen in 2018 met 2%. In onderstaand overzicht wordt de opbouw van de woonlasten inzichtelijk gemaakt.

Gemiddelde woonlasten	2018	Mutatie	2017
OZB	275	+ 3,57%	266
Afvalstoffenheffing	333	+ 1,77%	327
Rioolheffing	151	-	151
Totale woonlasten	759	+ 2,0%	744

Knelpunten	2018	2019	2020	2021
1. Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)				-137
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)				-304
2. Bijzondere bijstand	-1.900	-1.100	-1.100	-1.100
3. Collectieve zorgverzekering	-255	-255	-255	-255
4. BUIG – tekort 2017	-7.412			
BUIG – vangnetregeling	1.000			
BUIG – tekort 2018	-8.135			
BUIG – kosten maatregelen 2018	-945			
BUIG – opbrengst maatregelen 2018	920			
5. Omgevingswet	-1.000			
6. Informatieveiligheid	-225	-225	-225	-225
7. Onderhoud Oosterpoort	-1.160	-1.160	-1.160	-1.160
8. Vervanging gele stenen binnenstad	-75	-148	-214	-252
9. Uitvoering taken omgevingslawaaï	-97	-50	-50	-50
10. Subsidie- en uitvoeringskosten SW	-665	-785	-250	0
11. Veiligheidsregio	-936	-978	-1.044	-811
12. Wmo/BW/Jeugd	-8.200	-6.400	-5.300	-4.300
13. Aanpak kindermishandeling 2018	-100	-100	-100	-100
14. Alternatief vervoer binnenstad	-125	-125		
15. Schoonmaak sport accommodaties	-153	-132	-132	-132
16. Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	-1.935	-850		
17. Strategische positionering	-200			
18. Revitalisering Stadhuis	-379	-379	-379	-589
19. Omgevingsdienst Groningen	-200	-200	-200	-200
20. Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	-300	-300		
21. Energieaanpak gebouwen	-90	-90	-90	-90
22. Uitvoering watervisie	-220			
23. Aanpak mensen met verward gedrag	-40	-40	-40	-40
24. Interne verzelfstandiging OPSB	-75	-75		
25. Verzelfstandiging CBK	-343	-326	-54	-22
26. Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	-1.254	-1.800	-1.800	-1.800
27. School Meerstad		-394	-394	-394
28. Voeding Stedelijk investeringsfonds	-17.323			
29. MFA de Wijert		-140	-140	-140
30. Effecten knelpunten op SSC	-392	-301	-251	-251
Knelpunten	-52.214	-16.353	-13.178	-12.352

Kerngegevens

De peildatum van alle kerngegevens is 31 december van het betreffende jaar. Een streepje betekent dat het betreffende cijfer nog niet bekend is.

Inwoners (vanaf 2016 prognose)	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal inwoners	200.459	201.270	202.632	203.717	204.804
% jongeren (0 t/m 19 jaar)	19,2%	18,8%	18,6%	18,6%	18,5%
% middengroep (20 t/m 64 jaar)	68,8%	69,1%	68,9%	68,7%	68,4%
% ouderen (65 jaar en ouder)	11,8%	12,1%	12,5%	12,7%	13,0%

Bevolkingsprognose	2020	2025	2030	2035
Aantal inwoners	209.914	217.884	222.869	225.960
% jongeren (0 t/m 19 jaar)	18,6%	17,6%	17,2%	17,0%
% middengroep (20 t/m 64 jaar)	68,2%	67,8%	67,2%	66,7%
% ouderen (65 jaar en ouder)	13,5%	14,6%	15,6%	16,3%

Sociaal-economische gegevens	2014	2015	2016	2017
Banen (aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15-64 jaar)	867	869	879	-
Beroepsbevolking (15 - 64 jaar)	151.860	151.891	154.423	-
% arbeidsongeschiktheid	5,9%	5,9%	-	-
% werkloosheid	9,9%	10,5%	9,1%	-
% WW-uitkeringen	3,2%	3,2%	-	-
% huishoudens met een bijstandsuitkering	8,3%	8,5%	8,6%	-

Ruimtelijke kerngegevens (vanaf 2017 prognose)	2014	2015	2016	2017	2018
Oppervlakte gemeente (in ha)	8.369	8.375	8.375	10.146	10.146
% binnenwater	5,5%	5,5%	5,5%	7,3%	7,3%
% Functiemenging*	57,3%	57,4%	57,4%	-	-
Lengte van de wegen (km)	603	607	607	607	607

* Functiemenging: weerspiegelt de verhouding tussen banen en woningen tussen 0 (alleen wonen) en 100 (alleen werken). Bij een waarde van 50 zijn er evenveel woningen als banen (beschikbaar tot en met 2016).

Woningvoorraad	2014	2015	2016	2017	2018
Aantal woningen	97.031	97.905	99.250	101.278	103.000
% huurwoningen	47%	49%	49%	52%	53%
% koopwoningen	53%	51%	51%	48%	47%
Gemiddelde WOZ-waarde (euro's)	15.204	14.230	14.641	15.587	16.500

Financieel (in euro's)	2015 (rekening)	2016 (rekening)	2017 (begroting)	2018 (begroting)
Totaal lasten	1.112.819.000	1.017.375.095	940.166.829	954.945.000
Rekeningresultaat	36.049.000	53.555.000	-	-

Omvang algemene egalisatiereserve (AER)	34.307.000	38.720.000	33.092.000	40.478.000
Ratio weerstandsvermogen	95%	99%	97%	107%
Inkomsten gemeentefonds	439.296.000	453.884.000	439.362.000	466.417.000
Opbrengst belastingen (totaal)	70.967.000	73.430.000	75.333.000	78.428.000
Opbrengst onroerendezaakbelasting (OZB)	60.087.000	61.837.000	62.672.000	65.724.000
Opbrengst roerende zaakbelasting (RZB)	96.000	94.000	73.000	76.000
Opbrengst hondenbelasting	853.000	854.000	868.000	897.000
Opbrengst logiesbelasting	1.153.000	1.310.000	1.167.000	1.317.000
Opbrengst precariobelasting	580.000	758.000	668.000	653.000
Opbrengst parkeerbelasting	8.198.000	8.577.000	9.267.000	9.761.000

Programma's

Programma 1: Werk en inkomen

In het programma Werk en inkomen richten we ons vooral op mensen in de beroepsbevolking en hun gezinnen. En op jongeren die binnenkort op de arbeidsmarkt komen. Wij vinden het belangrijk dat iedereen die dat kan actief is. Bij voorkeur in een betaalde baan of anders als vrijwilliger, in een participatiebaan of activeringstraject. Aan Stadgers die er niet in slagen op eigen kracht een minimuminkomen te verwerven bieden we inkomensondersteuning.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een stad is:

- Waar iedereen actief aan de samenleving kan deelnemen;
- Waar niemand onder het bestaansminimum hoeft te komen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's.

[Experiment Bijstand op maat \(2017-2019\)](#)

[Een vertrouwd gezicht \(2016\)](#)

[Plan schuldhulpverlening 2016-2020 \(2016\)](#)

[Mee\(r\)doen in Stad \(2015\)](#)

[Invoering Participatiewet in de gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Nota Maatschappelijke Participatie 'Meedoen maakt het verschil' \(2013\)](#)

[Beleidsplan vernieuwing sociaal domein \(2014\)](#)

[Met elkaar, voor elkaar \(2014\)](#)

[Dienstverlening Werk & Participatie \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Grensverleggend aan het werk! Met een blik op de regio, kadernota arbeidsmarktbeleid \(2011\)](#)

[Perspectief, actieplan tegen de armoede \(2014\)](#)

[Handavingsbeleidsplan sociale zekerheid 2014 \(2014\)](#)

Relevante ontwikkelingen

In 2018 gaan we volop aan de slag met het experiment Bijstand op Maat. Het uitgangspunt van het experiment is keuzevrijheid, maatwerk en vertrouwen. We onderzoeken hoe meer eigen regie voor mensen in de bijstand kan bijdragen aan het vinden van werk en aan hun welbevinden.

Dit experiment sluit aan bij andere initiatieven zoals Parttime ondernemen en Kansen in kaart. Hiermee worden bijstandsgerechtigden beter ondersteund richting werk, participatie en welzijn. Vertrouwen en een positieve benadering staan daarbij centraal.

Het doel van het project Kansen in Kaart was om onze klanten beter te leren kennen en hen indien nodig een stap verder te brengen op het gebied van participatie en re-integratie. Na de zomer van 2018 ronden we dit project af. Omdat we mensen beter dan voorheen in beeld willen houden, gaan we deze projectmatige aanpak vanaf 2018 binnen onze dienstverlening borgen. Het wordt een structurele werkwijze.

In 2018 geven we daarnaast nog een aantal andere impulsen aan werk en participatie, zodat meer mensen in staat zijn tot financiële zelfstandigheid. We gaan ervan uit dat dit een positief effect heeft op het tekort op het BUIG-budget.

Nu de economische groei aantrekt en het aantal vacatures toeneemt, vinden mensen met de juiste werkervaring, een sociaal netwerk, passende opleiding en communicatieve- of beroepsgerichte vaardigheden weer sneller dan voor de economische crisis een baan. Een aantal groepen met een zwakke arbeidsmarktpositie profiteert echter niet van de herstellende economie. Er is sprake van een toenemende mismatch op de arbeidsmarkt. Deze mensen hebben meer ondersteuning nodig om aan het werk te kunnen komen.

Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt. In 2018 blijven we sterk inzetten op deze regionale samenwerking via Werk in Zicht. Een belangrijke ontwikkeling is de uitvoering van Social Return. Hierin heeft een verschuiving van lokaal naar regionaal plaatsgevonden. Een andere ontwikkeling is de werkgelegenheid in de aardbeving gerelateerde sectoren. We gaan deze extra werkgelegenheid die ontstaat als gevolg van de aardbevingsproblematiek zo goed mogelijk vervullen met inzet van personeel uit de regio, waarbij specifieke aandacht wordt besteed aan werkzoekenden met een grotere afstand tot de arbeidsmarkt.

Het thema 'aanpak jeugdwerkloosheid' blijft ook in 2018 geagendeerd als urgente maatschappelijke opdracht binnen de Arbeidsmarktregio. Er zal verder worden gewerkt aan het realiseren van een sluitende aanpak 'Matchen naar betaald werk' rondom werkzoekende jongeren zonder startkwalificatie t/m mbo 2, onder andere in samenwerking met het RMC.

De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben.

Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien, en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/ jongeren en samenwerkingspartners, via de gebiedsgerichte aanpak. Onder andere vanuit ons armoedebeleid dragen we bij aan positief opgroeien.

Een goede uitvoering van de WSW en het beschutte bedrijf vinden we belangrijk. We staan voor de opgave om goede en betaalbare ondersteuning te blijven organiseren voor zowel de oude als de nieuwe doelgroep. De komende periode gaan we verder met de doorontwikkeling van iederz.

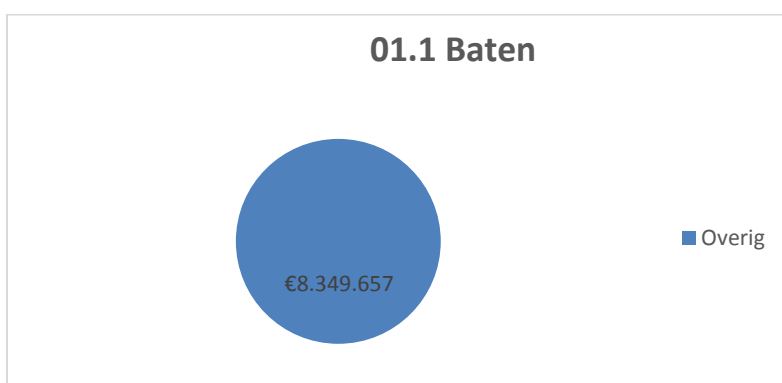
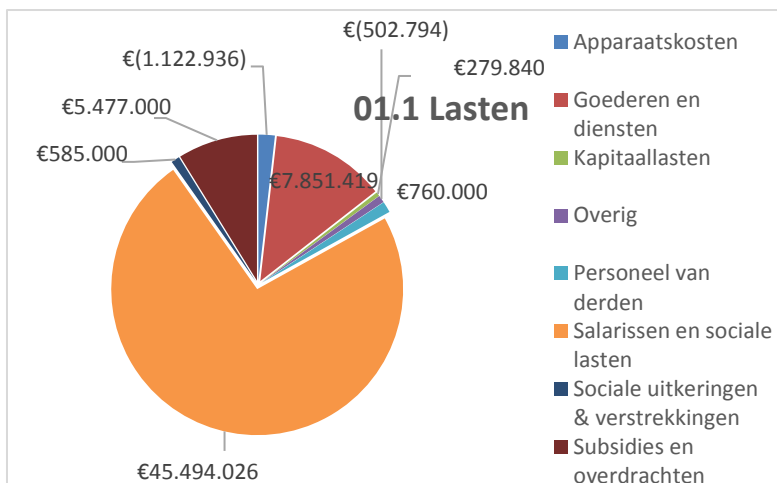
Tenslotte ontwikkelen we onze dienstverlening in de wijken in 2018 verder door.

Deelprogramma 1.1: Werk en activering

Bestaanszekerheid en maatschappelijke participatie bereiken we via (betaald) werk. (Betaald) werk draagt in belangrijke mate bij aan persoonlijk geluk. Als gemeente hebben we beperkt invloed op het aanbod van geschikte banen en de werking van de arbeidsmarkt. In [programma 2: Economie en Werkgelegenheid](#) stimuleren we ondernemers en werkgevers om zich te ontwikkelen en te groeien. Op deze wijze stimuleren we de werkgelegenheid. We willen dat iedere Stadjer actief is. In loondienst, als (parttime) ondernemer, als vrijwilliger of op een andere manier.

In dit deelprogramma Werk en activering richten we ons op mensen die er niet in slagen op eigen kracht een plek op de arbeidsmarkt te vinden. Dat kan komen door het functioneren van de arbeidsmarkt zelf (beleidsveld Arbeidsmarktbeleid), maar er kunnen ook persoonlijke oorzaken zijn (beleidsvelden Werk en activering, Maatschappelijke participatie).

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effect-indicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal bijstandsuitkeringen	10.096	10.338	10.200	9.900

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Netto participatiegraad (% werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking)	63,7%	61,3%	61,9%	62,5%
Werkloze jongeren (% 16 t/m 22-jarigen)	1,4%	1,5%	1,9%	-
Lopende re-Integratievoorzieningen (aantal per 10.000 inwoners van 16-64jaar)	-	-	140	-
Kinderen in uitkeringsgezinnen (%)	13,52%	13,76%	13,43%	-

1.1.1 Regionaal arbeidsmarktbeleid

Op een goed werkende arbeidsmarkt zijn vraag en aanbod in balans; nu en in de toekomst. De verantwoordelijkheid daarvoor ligt bij werkgevers, werknemersorganisaties en onderwijsinstellingen. Als gemeente hebben wij de rol van actieve initiatiefnemer en ondersteuner van de samenwerking tussen deze (sociale) partners. Wij richten ons arbeidsmarktbeleid zowel op de stad als op de regio.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal plaatsingen door brancheteams	597	815	700	700
Aantal plaatsingen of plekken gerealiseerd door SROI in de arbeidsmarktregio	825	622	1.000	1.000
Aantal gerealiseerde afspraakbanen in de arbeidsmarktregio	-	2.303	1.504	1.948*

* Dit betreft het oplopend totaal aantal afspraakbanen conform de regionale doelstelling.

Hoe staan we ervoor?

De economische groei trekt aan en het aantal vacatures neemt toe. Mensen met de juiste werkervaring, een sociaal netwerk, passende opleiding en communicatieve- of beroepsgerichte vaardigheden vinden weer sneller dan voor de economische crisis een baan. Een aantal groepen met een zwakke arbeidsmarktpositie profiteert echter niet van de herstellende economie. Met als gevolg dat zij, indien wij daar als samenleving niks aan doen, blijvend aan de kant komen te staan. Voor deze groepen is onze onverminderde aandacht hard nodig. Wij staan voor de gezamenlijke opgave om met alle arbeidsmarktpartijen te zorgen dat de inclusieve arbeidsmarkt gerealiseerd wordt. Als centrumgemeente werken wij hieraan binnen de arbeidsmarktregio Werk In Zicht (WIZ) en op stedelijk niveau vanuit de Nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid. De onderstaande ontwikkelingen spelen in onze arbeidsmarktregio:

- Toename van het aantal banen als gevolg van economische groei; dit zijn vooral banen voor hoger opgeleiden;
- Afname van het aantal banen voor lager opgeleiden (onder andere productiewerk, administratieve functies);
- Stabilisatie van de afname van het aantal werklozen;
- Toename van het aantal mensen in de bijstand (minder indicaties SW/ Wajong, statushouders, meer 50+);
- De groep mensen in de bijstand zonder startkwalificaties wordt groter (sinds de invoering van de Participatiewet en de afbouw van de SW);
- Afstand tussen werkzoekende (aanbod) en werk (vraag) wordt groter.

Wat willen we bereiken in 2018?

Wij streven naar een goed functionerende regionale arbeidsmarkt met meer werkgelegenheid voor groepen met een zwakke arbeidsmarktpositie zodat ook zij aansluiting vinden op de arbeidsmarkt. Wij richten ons op daarbij op kwetsbare jongeren, laaggeschoolden aan de onderkant van de arbeidsmarkt, oudere langdurig werklozen, mensen met een arbeidsbeperking en niet-westerse migranten. Deze groepen profiteren nog niet van de herstellende economie en lopen daardoor het risico langdurig met inkomens- en werkonzekerheid te kampen. Naast deze groepen richten wij ons vanuit het Centrum naar Werk met onze dienstverlening vanzelfsprekend ook op de mensen met een kortere afstand tot de arbeidsmarkt en helpen wij met e-coaching de mensen aan het werk die het bijna geheel op eigen kracht redden. We zien het als onze rol om een zo goed mogelijke dienstverlening te organiseren voor werkgevers, uitkeringsgerechtigden en onderwijspartners. Dat realiseren we door onze ondersteuning af te stemmen op de behoeften van deze partijen en intensief samen te werken met alle arbeidsmarktpartijen. Interne jobcoaching maakt het werkgevers mogelijk mensen met een arbeidsbeperking op de werkvloer te begeleiden. We zetten werk vouchers in ten behoeve van drie specifieke doelgroepen: jongeren, 50-plussers en vergunninghouders. Het komende jaar bouwen we verder aan de goede resultaten die tot nu toe behaald zijn op het gebied van de afspraakbanen.

De economische groei heeft geleid tot een daling van de jeugdwerkloosheid. Er is echter een groep kwetsbare jongeren, zonder startkwalificatie en/of zorgproblematiek die onze onverminderde aandacht nodig heeft.

Hierover informeerden wij de raad in de brief '[Stand van zaken aanpak Jeugdwerkloosheid](#)' (kenmerk 6209251,

02-03-2017). Het realiseren van een sluitende aanpak rondom deze kwetsbare jongeren en de toeleiding naar onderwijs of werk is van groot belang. Route Arbeid, die we de afgelopen jaren hebben opgezet, is hier een belangrijk instrument in, maar ook de samenwerking met de WIJ-teams zullen we verder intensiveren op dit terrein. De kansen die SROI biedt voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, zullen wij ook het komende jaar maximaal benutten. Hierbij zetten we in op kansrijke sectoren als de aardbeving-gerelateerde bouw, zorg en techniek. Een belangrijke ontwikkeling hierin is het feit dat het 1000-banenplan doorgang krijgt waarin we gezamenlijk met de G12-gemeenten, WIZ, de Provincie Groningen, kennis-en opleidingsinstellingen, het Centrum Veilig Wonen, de Nationaal Coördinator Groningen, de NAM, Bouwend Nederland en diverse andere partners samenwerken op het gebied van scholing, inkoop en werkgelegenheid ten behoeve van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Wat gaan we hiervoor doen?

Binnen onze arbeidsmarktregio Werk In Zicht en vanuit de nieuwe aanpak arbeidsmarktbeleid werken wij aan de onderstaande speerpunten:

- Terugdringen van de jeugdwerkloosheid onder kwetsbare jongeren; realiseren van een sluitende aanpak rondom de jongere;
- Bijdragen aan een goede aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt;
- Aanpakken van laaggeletterdheid en scholing van mensen met een langere afstand tot de arbeidsmarkt;
- Ondersteunen en faciliteren van werkgevers bij het creëren van afspraakbanen;
- Inzetten op werkgelegenheid in kansrijke sectoren; onder andere door Social Return on Investment;
- Stimuleren en faciliteren van inclusief duurzaam ondernemen;
- Bevorderen van diversiteit op de arbeidsmarkt; zoals mensen met een migratie-achtergrond en vijftig plussers;
- Inzetten van vouchers;
- Organiseren van een groot regionaal werkfestival
- 1000-banenplan
- Verkennen van de mogelijkheden van de basisbaan

1.1.2 Werk

Wij willen iedere werkzoekende actief passende ondersteuning bieden op weg naar (betaald) werk. Mensen die niet op eigen kracht betaald werk vinden, ondersteunen we met de mogelijkheden die de Participatie-wet en de Wet sociale werkvoorziening ons bieden. We onderscheiden de volgende groepen:

- Mensen waarvan we verwachten dat ze relatief gemakkelijk aan het werk komen. Hen ondersteunen we op hoofdzakelijk collectief en op afstand (digitaal);
- Mensen die niet op eigen kracht een reguliere baan kunnen vinden of uitoefenen, bieden we individuele begeleiding en helpen we aan (aangepast of begeleid) werk;
- Mensen die niet in een normaal arbeidsritme kunnen functioneren, begeleiden we naar maatschappelijke deelname of beschermt werk;
- Jongeren zonder startkwalificatie leiden we zo veel mogelijk terug naar school (zie ook '[programma 3: Voorkomen schooluitval](#)').

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal personen dat uitstroomt naar regulier werk	1.117	1.072	1.100	1100
Aantal personen met een uitkering dat parttime inkomsten uit arbeid heeft	2.800	-	Stijging	Stijging
Aantal personen dat gedetacheerd is (intern, extern en ondersteunend werkzaam)	806	782	738	700

Aantal personen dat werkzaam is op een begeleid werken plek	164	139	140	116
---	-----	-----	-----	-----

Hoe staan we ervoor?

Van januari tot eind mei 2017 zijn er 357 bijstandsgerechtigden uitgestroomd naar regulier werk. Er zitten eind mei 2017 126 mensen op een begeleid werken plek. En er zijn 761 mensen uit de sociale werkvoorziening (SW) gedetacheerd bij een reguliere werkgever of ondersteunend werkzaam binnen gemeente Groningen.

Om de uitstroom naar werk te bevorderen hebben we voor 2017 een aantal actiepunten benoemd in ons Aanvalsplan Werk:

- Vergroten instroom in het centrum naar werk;
- Parttime werk stimuleren;
- Actieve presentatie van de dienstverlening in de verschillende wijken;
- Organiseren van een serie events gericht op werk;
- Aanpak van de doelgroep statushouders;
- Faciliteren werkgevers;
- Bijstandsgerechtigden met parttime inkomsten stimuleren tot uitstroom;
- Intensieve begeleiding voor jongeren.

Wat willen we bereiken in 2018?

Doordat de economie aantrekt zullen meer mensen zelf een baan kunnen vinden. De mensen die wel onze ondersteuning nodig hebben, hebben vaak een grotere afstand tot de arbeidsmarkt. Met ingang van In 2018 stromen minimaal 1.100 bijstandsgerechtigden uit naar regulier werk. We streven in 2018 naar een stijging van het aantal plaatsingen door de brancheteams. Naast uitstroom naar werk vinden we het ook belangrijk dat mensen parttime inkomsten uit arbeid (loondienst of ondernemerschap) verwerven. Het kan een eerste stap zijn richting volledige uitstroom. Maar ook als dit niet tot uitstroom leidt, vinden we het belangrijk dat mensen werken als dat kan. Bovendien leidt dit tot een besparing op de uitkeringslasten.

Sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 kunnen mensen niet meer instromen in de SW. Daarom verwachten we dat het aantal medewerkers in de SW dat gedetacheerd is of ondersteunend werkt, daalt naar ongeveer 700 eind 2018. We verwachten dat het aantal SW-medewerkers dat eind 2018 op een begeleid werken plek zit daalt naar 116. In plaats van een plek op grond van de SW kunnen mensen op een afspraakbaan geplaatst worden of in een nieuw beschermt baan (nieuwe instroom).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Via iederz detacheren van SW-medewerkers bij reguliere bedrijven;
- Begeleiden medewerkers op een begeleid werken plek bij reguliere werkgevers;
- Oud beschermt werk inzetten voor medewerkers die terugstromen uit een detachering of begeleid werken plek.
- E-dienstverlening aanbieden voor mensen die relatief makkelijk aan werk kunnen komen;
- Werkzoekenden zo nodig ondersteunen in het Centrum naar Werk;
- Inzetten van werkervaringsplaatsen of re-integratietrajecten;
- Mensen begeleiden richting parttime werk (loondienst of ondernemerschap).
- Onderdelen van de dienstverlening in de wijken aanbieden.
- Verdere samenwerking met de WIJ teams.

1.1.3 Maatschappelijke participatie

Mensen die aan de kant staan maar wel iets willen doen helpen we een handje. Meedoen is goed voor henzelf, ze nemen verantwoordelijkheden op zich en werken - al dan niet op vrijwillige basis- samen met anderen. Ook

de samenleving kan hun inzet goed gebruiken. Ieder mens heeft talenten: we willen hen ondersteunen om die op de goede plek in te zetten, eenieder naar zijn mogelijkheden.

Soms is dat een dagbesteding of vrijwilligerswerk dat voldoening geeft, voor anderen is dat een beschutte werkplek en voor weer anderen kan het een eerste stap zijn in de richting van de arbeidsmarkt.

Voor Meedoen is een aantal instrumenten beschikbaar. Praktisch gezien moet het niet uitmaken met welke achtergrond je aan de slag gaat (WMO, Participatiewet, vrijwilliger). Met name P-banen en wijkactivering blijken mensen in beweging te krijgen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal mensen dat actief is op een P-baan	289	400	500	-
Aantal beschutte werkplekken oud (SW)	437	399	387	367
Aantal beschutte werkplekken nieuw (P-wet)	0	17	44	78

Hoe staan we ervoor?

Op 1 juni 2017 hadden 450 mensen een Participatiebaan. Mensen die eerder een P-baan hadden, maar geen ondersteuning kregen van een coach Meedoen bij scholing of andere ontwikkelingsmogelijkheden bieden we een tweede kans. Voor een aantal betekent dat een derde jaar, waarin ze zich verder kunnen ontwikkelen. Ook vinden mensen het prettig om zelf een plek te kunnen zoeken waar ze op een P-baan aan de slag kunnen. Als bekend is het aantal mensen op een P-baan een vlottend bestand: er stromen mensen uit en nieuwe stromen in. Het bereik is dan ook groter dan een willekeurig stand-cijfer kan aangeven. Er zijn 10 coaches meedoen actief, die mensen activeren en begeleiding kunnen bieden. Het project Kansen in Kaart levert mooie contacten en resultaten op. Het Innovatie Atelier Sociaal Domein richt zich op initiatieven op het snijvlak van WMO en participatie.

We hebben de activeringsprojecten in een zevental wijken geëvalueerd, samen met de aanbieders, mede om de opdrachten voor 2018 aan te scherpen en meer te kunnen sturen op effecten. We constateren dat de aanpak heel verschillend kan zijn, maar dat iedere aanpak zijn eigen waarde heeft bij het in beweging krijgen voor mensen.

Op gebiedsniveau wordt goed afgestemd met relevante partners, waaronder de WIJ teams. De intensivering door de inzet van de coaches Meedoen blijkt een succes. Ze worden nu in alle wijken ingezet en vinden steeds meer hun eigen rol en plek in de bestaande netwerken.

Daarnaast bieden we beschutte werkplekken aan voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking. Het aantal mensen dat actief is in een oud beschut werkplek (SW) neemt gestaag af. Nieuwe instroom in de SW is sinds de invoering van de Participatiewet in 2015 niet meer mogelijk. Wel kunnen mensen vanuit een detachering of een begeleid werken plek terugstromen naar oud beschut werkplek. Het aantal mensen op een oud beschut plek bedroeg eind mei 399. In plaats van oud beschut kunnen mensen vanuit de P-wet terecht in een nieuw beschut werkplek. Het aantal mensen met een arbeidsovereenkomst voor een nieuwe beschutte werkplek bedroeg eind mei 27, waaronder 2 personen uit Ten Boer. Daarnaast zaten er op dat moment 9 personen in het voortraject, waaronder 1 persoon uit Ten Boer. Voor onze doelstelling sluiten we aan bij de taakstelling vanuit het Rijk. De re-integratieverordening is hierop aangepast in de loop van 2017.

Wat willen we bereiken in 2018?

Veel mensen willen actief zijn in de wijk waar ze wonen. Daarop is de ondersteuningsstructuur in 2018 optimaal aan aangepast. Diverse regelingen kunnen worden gecombineerd om ook klussen op te pakken waar

in de wijk behoefte aan is. Belangrijk is dat de betrokken uitvoerders hun dienstverlening zeer goed op elkaar laten aansluiten. Uitgangspunt is dat deelnemers hier niet mee lastig gevallen worden.

Op het gebied van nieuw beschut werk is het onze ambitie om de instroom op pijl te houden. Ook gaan we onderzoeken hoe we aanbod voor de doelgroep nieuw beschut optimaal kunnen organiseren. Hierbij denken we aan het optimaliseren van de begeleiding, de verbinding met dagbesteding en het verbreden van het werkaanbod.

Wat gaan we hiervoor doen?

Meedoen

- We blijven de mensen volgen en ondersteunen die actief zijn, ook als ze na verloop van tijd stoppen; Zo willen we mensen niet alleen in beweging krijgen, maar ook houden. Waar mogelijk worden mensen op een traject naar werk gezet;
- Initiatieven voor mensen met **en** zonder beperkingen willen we beter gaan faciliteren, onder meer door middel van stroomlijning van financiering en terugdringing van de verantwoordingslast;
- De diversiteit aan activeringsprojecten houden we in stand. We werken toe naar borging. Wijken verdienen een maatwerkaanpak. De verantwoordingslast brengen we terug door een verbeterd opdrachtgeverschap. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Kansen in Kaart, dat in 2017 nog een project is, gaan we in 2018 borgen volgens een plan van aanpak dat in het najaar van 2017 is vastgesteld;
- We zetten P-banen onder voorwaarden ook in bij profit-organisaties. Persoonlijke omstandigheden kunnen aanleiding zijn voor een flexibele toepassing van het instrument P-banen, wat onder voorwaarden en ter beoordeling van de coach meedoen, gehonoreerd kan worden;
- De manier waarop we de effectiviteit meten wordt samen met de organisaties ontwikkeld en vastgelegd. Het accent komt te liggen bij de vraag hoe we de in gang gezette beweging kunnen vaststellen (als resultaat van de activering);
- We starten twee pilots om te bezien of de taken van een coach meedoen in een WIJ-team passen of er juist buiten moeten blijven. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Inclusief beleid willen we onder meer realiseren door de sportmakelaar te bekostigen uit het sportbudget.
- We bezien in 2018 hoe Meedoen wordt ingepast in de GON-ontwikkeling.

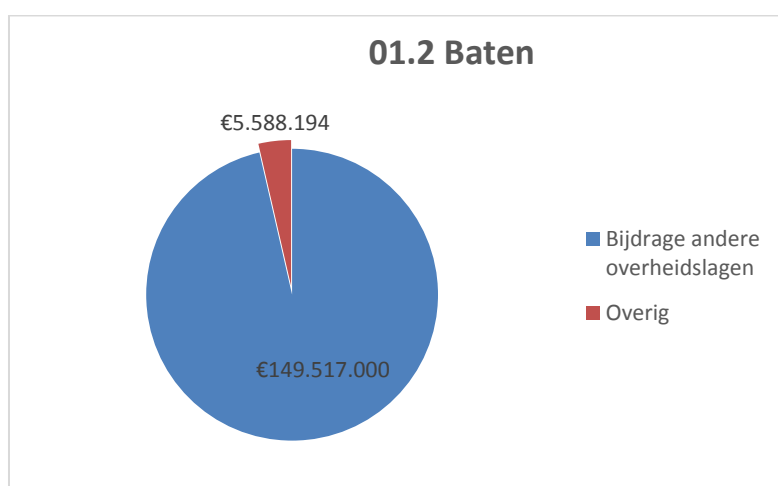
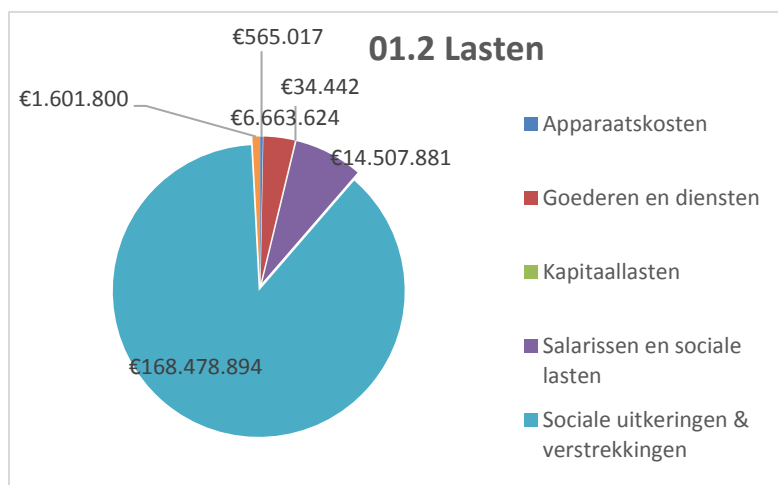
Beschut werk

- Aanbieden van beschutte werkplekken voor mensen met een lichamelijke, verstandelijke of psychische beperking;
- Goede samenwerking behouden en aanvullende samenwerking opzetten met instroomkanalen voor nieuw beschut werk, zoals het Pro-Vso onderwijs, de WIJ-teams en zorginstellingen;
- Het organiseren van dagbesteding in het beschutte bedrijf en het investeren in adequate begeleiding en werksoorten voor de brede doelgroep;
- De bedrijfsvoering van het beschutte bedrijf optimaliseren.

Deelprogramma 1.2: Inkomen en armoedeverlichting

Voortdurende financiële zorgen vormen een belemmering bij het deelnemen aan de samenleving. Met het deelprogramma Inkomen en armoedeverlichting nemen we deze belemmeringen voor de doelgroepen weg. Dat doen we via het verstrekken van uitkeringen (Participatiewet, IOAW, IOAZ, Bbz, BUIG) en met (financiële) ondersteuning via ons armoede- en minimabeleid. Aan Stadgers met problematische schulden bieden we schuldhelpverlening. In het contact met de cliënten is vertrouwen het uitgangspunt. Hoewel we vinden dat wet- en regelgeving niet belemmerend mag werken, zien we wel toe op naleving van regels en voorwaarden.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal bijstandsuitkeringen	10.096	10.338	10.200	9.900
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt moeite te hebben met rondkomen van het huishoudinkomen	-	9%	-	stabiel

Daarnaast verantwoordden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Personen met een bijstandsuitkering (aantal per 10.000 inwoners 18 jaar en ouder)	-	-	738	743

1.2.1 Uitkeringen

We verstrekken uitkeringen op grond van de Participatiewet, de IOAW, de IOAZ en de Bbz aan burgers die er recht op hebben. Dat doen we tijdig en correct. We willen dat iedereen die er recht op heeft op tijd een

uitkering ontvangt. Hiervoor geldt een wettelijke termijn van 8 weken. Als norm voor rechtmatigheid geldt landelijk een foutpercentage van maximaal 1%.

Om daar waar nodig burgers een laagdrempelige ingang te bieden, kunnen zij bij het WIJ-team met de voorbereiding van de uitkeringsaanvraag worden geholpen. We informeren betrokkenen actief en duidelijk over de regels en voorwaarden. Tevens verstrekken we vergoedingen of tegemoetkomingen in de kosten van kinderopvang aan deelnemers aan re-integratietrajecten of op grond van sociaal-medische indicatie. Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% uitkeringsaanvragen (BUIG) dat binnen 8 weken is afgehandeld	89%	92%	100%	100%
Foutpercentage verstrekte uitkeringen (BUIG)	0,53%	0,13%	<1%	<1%

Hoe staan we ervoor?

In het eerste kwartaal van 2017 nam het aantal bijstandsuitkeringen landelijk toe met 15.000 tot 474.000 (= 3,3%). Deze stijging is hoger dan in het eerste kwartaal van 2016. De werkloosheid is na een piek begin 2014 aan het dalen en de uitstroom uit de bijstand van mensen met een Nederlandse of westerse achtergrond is nu hoger dan de instroom. De stijging wordt vooral veroorzaakt door niet-westerse statushouders. In Groningen nam het aantal bijstandsuitkeringen in het eerste kwartaal van 2017 toe met 50 tot 10.388 (= 0,5%).

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen 100% van de uitkeringsaanvragen afhandelen binnen 8 weken. Als norm voor de rechtmatigheid volgen we de landelijke norm van een maximaal foutpercentage van 1%. Overschrijding van deze norm leidt tot financiële risico's voor de gemeente. We zien dat de economie verder aantrekt en dat de stijging van het aantal bijstandsuitkeringen minder groot is dan in voorafgaande jaren. Per saldo verwachten we dat het aantal bijstandsuitkeringen licht zal dalen in 2018.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inzet van elementen van de methodiek mobility mentoring;
- Uitvoeren van het experiment Bijstand op Maat;
- Uitkeringen rechtmatig en tijdig (binnen 8 weken) verstrekken;
- Afhandelingstermijn aanvragen levensonderhoud verkorten door in de wijk daar waar nodig aanvragers te helpen met de voorbereiding. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Vergoeden eigen bijdragen of verstrekken tegemoetkomingen kosten van kinderopvang.

1.2.2 Armoede- en minimabeleid

Het armoedebeleid omvat een aantal projecten die zich richten op een diverse groep mensen die moeten rondkomen met een inkomen beneden de 120 procent van het minimum. Grondslag is de [nota Perspectief van 2015](#). Met ingang van 2017 zijn er structureel extra middelen voor kinderen beschikbaar gekomen, waardoor de focus nog sterker op de opgroeiende kinderen en jongeren is komen te liggen. Op allerlei manieren stimuleren wij bewustwording en informatieverstrekking. Steeds meer worden armoedemaatregelen ingepast in (de uitvoering van) ander beleid.

Onder inkomensregelingen verstaan we: bijzondere bijstand (inclusief duurzame gebruiksgoederen), vergoeding ouderbijdrage schoolfonds en individuele inkomenstoelag.

Het aantal ondersteuningscontacten heeft specifiek betrekking op het Kindpakket, serviceteam, minimaloket, inspiratiegroepen, ondersteuning aan zelfstandigen, Toentje en de Stadspas.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal toegekende aanvragen bijzondere bijstand	5.766	6.470	Stabiel	Stabiel
Waarvan in het kader van de witgoedregeling	767	882	Stabiel	Stabiel
Aantal verstrekte individuele inkomenstoelagen (voorheen langdurigheidstoelagen)	4.360	4.588	Stabiel	Stabiel
Aantal gehonoreerde vergoedingen ouderbijdrage schoolfonds (schooljaar)	2.236	2.117	Stabiel	Stabiel
Aantal huishoudens dat gebruik maakt van één of meer inkomensregelingen	8.586	-	Stabiel	Stabiel
Aantal deelnemers collectieve zorgverzekering	Lichte daling	Lichte daling	Stabiel	Stabiel
Aantal ondersteuningscontacten dat tot stand komt binnen de projecten/overige activiteiten van het armoedebeleid	-	26.500	Stijging	Stijging

Het aantal ondersteuningscontacten is indicatief. Het bereik van diverse maatregelen wordt steeds groter, maar precieze aantal per project worden niet bijgehouden. Uitbreiding van het Kindpakket zal met name in 2017 tot een toename leiden.

Hoe staan we ervoor?

De uitvoering van het armoedebeleid heeft een forse impuls gekregen door de extra Klijnsma-middelen. Daarmee zijn de uitgaven voor het Kindpakket ongeveer verdubbeld. Het bereik is verder vergroot. Een belangrijke stap is de introductie van het maatwerkbudget geweest, halverwege 2017. De WIJ-teams kunnen daarmee beschikken over een naar eigen inzicht in te zetten budget om in urgente gevallen snel te kunnen handelen en op die manier erger te voorkomen. Tegelijkertijd blijkt het een goed startpunt voor een integraal hulpverleningstraject, want vaak is er meer aan de hand.

Ook heeft het armoedeteam honderden collega's indringend geconfronteerd met het armoedevraagstuk. Dat is van belang, omdat armoede vaak belemmerend werkt om mee te doen aan andere activiteiten.

Maatschappelijke organisaties nemen steeds vaker hun verantwoordelijkheid en zien voor zich een rol weggelegd om mensen in armoede te ondersteunen. Tot slot: het aantal minima met een Stadspas groeit nog steeds met zo'n 350 mensen per maand. De pas en de bijbehorende nieuwsbrief is een belangrijk informatiekanal om de 17.000 abonnees (medio 2017) te bereiken.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ons doel is een zo groot mogelijk bereik onder minima, ook onder hen op wie we minder goed zicht hebben zoals ouderen en zzp-ers. Veel mensen in acute problemen zijn geholpen met het maatwerkbudget, en de inzet daarvan leidt tot voorstellen om de regelgeving en de verantwoordingslast terug te dringen. Het armoedebeleid draagt merkbaar bij aan het bereik en dus het succes van andere beleidsmaatregelen.

We gaan de nota [Perspectief \(2015-2018\)](#) evalueren en een nieuwe armoedenota maken. We hebben de afgelopen jaren veel geleerd, ook over hoe je armoede het best kunt verlichten. Een belangrijk middel blijft de inzet van ervaringsdeskundigen. In toenemende mate wordt de uitvoering gecombineerd met ander beleid. Dankzij de WIJ-teams verwachten we niet alleen een groter bereik, maar verwachten ook dat dit bijdraagt om mensen en huishoudens weer op de rails te krijgen en op de weg omhoog. Om nog beter motiverende

gesprekken te voeren zetten we de mobility mentoring methodiek in, toegespitst op de aanpak van armoede en schulden, en gebaseerd op inzichten in de hersenwetenschap.

In 2018 zal ook een eerste versie van een integrale armoedemonitor uitkomen, die als basis kan dienen voor de nieuwe armoedenota en de uitvoering in de jaren daarna. Hierin opgenomen wordt de belangrijkste set aan indicatoren om de effecten te meten van het armoedebeleid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bekendheid met ondersteuningsmogelijkheden en -regelingen vergroten en de toegang verbeteren;
- Mensen ondersteunen en stimuleren zichzelf en anderen te helpen;
- Faciliteren van initiatieven uit de samenleving, wel met toetsing aan het nog op te stellen afwegingskader;
- Trainen van WIJ teams en andere professionals in de wijken om armoede signalen te herkennen. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Voortzetten van succesvolle projecten en activiteiten zowel stedelijk in specifieke wijken. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Beschikbaar stellen van een maatwerkbudget in de wijken;
- Inzetten van de mobility mentoring techniek. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

1.2.3 Handhaving

We willen dat uitkeringen terecht komen bij mensen die er recht op hebben. Hiervoor volgen wij zorgvuldige intake-procedures. Verder informeren we onze klanten actief en begrijpelijk over de regels, voorwaarden en sancties. Vanuit het oogpunt van vertrouwen in burgers controleren we gericht.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal beëindigde uitkeringen (controle aan de achterkant)	399	222	200	Stijging
% toegekende aanvragen (controle aan de poort)	62%	62%	< 63%	<63%
Aantal opgelegde boetes	450	306	Daling	Stijging

Hoe staan we ervoor?

Preventie

Handhaving is een samenspel van voorkomen en optreden. Hierdoor voorkomen wij dat klanten ten onrechte een uitkering krijgen. En hiermee voorkomen we vaker dat klanten hoge terugvorderingsbedragen en hogere boetes moeten betalen. Door onze communicatie zijn klanten goed op de hoogte van de regels. Daardoor overtreden ze minder vaak onnodig en onbewust de regels.

Repressie

Wij doen kortdurende bestuursrechtelijke onderzoeken in plaats van langdurende strafrechtelijke onderzoeken. We hanteren de bestuursrechtelijke aanpak wanneer het kan en de strafrechtelijke aanpak wanneer het moet. Hierdoor kunnen we meer fraudeonderzoeken doen en fraude dus vaker en vroeger stoppen. Hiermee is de feitelijke pakkans en ook de door burgers veronderstelde pakkans gestegen. Doordat we fraude vaker en eerder constateren, dalen ook de terugvorderingsbedragen en de boetes. Dit is in het belang van zowel de burger als de gemeente.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen maximale naleving en nalevingsbereidheid van wetten en regels. In 2018 verwachten we een stijging van het aantal beëindigde uitkeringen wegens fraude en meer P-wet-boetes op te leggen dan in 2017. We verwachten dat het percentage toegekende uitkeringsaanvragen in 2018 lager is dan 63%.

Als we in het kader van een handhavingsonderzoek constateren dat er (mogelijk) sprake is van een zorgbehoefte dan delen we dat signaal met het WIJ-team en stemmen vervolgstappen met hen af. Zo ook beëindigen we uitkeringen niet direct maar informeren we eerst of de klant bij een WIJ-team bekend is.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Streng controleren aan de poort;
- Voorlichten over regels en sancties;
- Bevorderen van fraude-alertheid binnen de directies Werk en Inkomen met behulp van scholingsprogramma;
- Screening op rechtmatigheid; risicogroepen die sinds de vorige screening van 2015/16 zijn ingestroomd gaan we onderzoeken op rechtmatigheid en aanwezigheid van (onbenutte) voorliggende voorzieningen;
- Themacontrole, hiermee onderzoeken we gericht naar fraude bij bepaalde groepen van klanten met een hoog risico;
- Informatie gestuurd handhaven; Betreft een pilot in samenwerking met Bureau Onderzoek om met interne en externe gegevensbronnen gekwalificeerde fraudesignalen te genereren met een hoge hit-ratio. Doel is met dit voorspellend model zowel de instroom te beperken als in het proces efficiënt fraude te detecteren.

1.2.4 Schuldhulpverlening

Problematische schulden ontnemen mensen elk perspectief. Via de Groningse Kredietbank (GKB) bieden we alomvattende schuldhulpverlening: we zoeken naar een oplossing voor de financiële problemen en tegelijk pakken we de oorzaken aan. Ook proberen we te voorkomen dat er (opnieuw) schulden ontstaan door preventie en nazorg. We werken intensief samen met de WIJ-teams, maatschappelijke partners en relevante schuldeisers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal aanmeldingen schuldhulpverlening	2.026	2.201	2.100	2.000
Aantal inschrijvingen schuldregeling	464	528	450	475
Aantal klanten in budgetbeheer	2.379	2.502	2.650	2.650
Aantal klanten in beschermingsbewind	749	798	850	900
Aantal aanvragen sociale kredieten	1.034	812	800	600
% geslaagde minnelijke regelingen	-	-	55%	55%

Hoe staan we ervoor?

Het aantal aanmeldingen voor schuldhulpverlening bij de GKB lijkt in 2017 licht af te nemen. Echter we constateren daarnaast dat er minder her-aanmeldingen zijn en aanvragen beter worden voorbereid door schuldhulpverleners werkzaam in de wijk. Ook worden meer mensen in financiële problemen doorgeleid naar langdurige trajecten als budgetbeheer en schuldregeling. De euro-coaches krijgen steeds meer aanvragen van jongeren in financiële problemen. Verder krijgen de preventiemedewerkers meer verzoeken om voorlichting, cursus en andere schuldpreventie-activiteiten. Het aantal klanten in beschermingsbewind bij de GKB blijft stijgen, maar door lange afhandeltermijnen bij de rechtbank is de groei enigszins vertraagd. De druk op de

schuldhulpverlening blijft groot vanwege de complexiteit van dossiers (meer instabiele financiële huishoudens, belemmerende regelgeving, multi-problematiek, grotere schuldenpakketten, meer zelfstandigen zonder personeel (zzp-ers) en klanten met een eigen woning). We verstrekken minder sociale kredieten omdat nieuwkomers vanaf medio 2016 niet meer via een lening bij de GKB maar via leenbijstand hun woninginrichting vergoed krijgen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen schuldhulpverlening bieden aan degenen die dat nodig hebben. We willen (problematische) schuldsituaties van burgers stabiliseren en waar mogelijk oplossen. Daarnaast richten we ons op preventie: voorkomen van (problematische) schulden bij burgers en het bevorderen van hun financiële zelfredzaamheid. We willen als gemeente voorop blijven lopen met onze integrale aanpak van schuldhulpverlening en -preventie. We willen de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden intensiveren. We zoeken de grenzen van wet- en regelgeving op zodat we mensen meer perspectief kunnen bieden. Onze kwaliteit van dienstverlening willen we borgen door te voldoen aan de door de koepelorganisatie Nederlandse vereniging voor volkskrediet (NVVK) en de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening gestelde eisen. We willen de samenwerking met de WIJ-teams uitbreiden. We streven er naar het beschermingsbewind bij burgers die dat nodig hebben zoveel mogelijk als gemeente zelf uit te voeren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren schuldhulpverlening (budgetbeheer, -coaching en schuldregeling) GKB;
- Organiseren van preventie-activiteiten samen met scholen, vrijwilligers, relevante schuldeisers en maatschappelijke instellingen;
- Met schuldhulpverlening (waar onder preventie en vroeg-signalering) aansluiten bij de wijkgerichte aanpak. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Werken met individuele maatwerkplannen en kijken naar creatieve en alternatieve mogelijkheden voor afbetaling van schulden;
- Intensiveren van de aanpak van jongeren met (dreigende) schulden door de inzet van euro-coaches en een bredere inzet van het jongerenkrediet;
- Beschermingsbewind door de gemeente zelf bevorderen.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Thermiek BV	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is re-integratie van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt of arbeidsbeperking door een arbeidscontract. De werknemers worden gedetacheerd in de markt- en overheidssector. De doelgroep betreft mensen die voorheen vielen onder de wet sociale werkvoorziening, de wet werk en bijstand en de Participatiewet.
Beleidsrisico	Geen.

Stichting WeerWerk Groningen	
Relevante beleidsinformatie	Het doel is het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen die onder de doelgroep van de WWB vielen. Deze zogeheten 'gesubsidieerde arbeid' is inmiddels afgebouwd (raadsbesluit 30 november 2011). Op dit moment is er een nog een aantal seniorenbanen dat de komende jaren verder terugloopt. Van nieuwe instroom is geen sprake meer. Verder zijn er nog een tweetal medewerkers in dienst vanuit het 200banenplan. In een later stadium (na 2019) is besluitvorming nodig over hoe verder te gaan met het stichtingsmodel.
Beleidsrisico	Geen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Werk en inkomen							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
01.1	Werk en activering	75.189	63.929	58.822	57.833	55.921	54.784
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	1.642	379	853	853	853	853
01.1.2	Werk	51.539	45.428	38.620	37.938	36.754	35.935
01.1.3	Maatschappelijke participatie	22.008	18.122	19.349	19.042	18.314	17.996
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	192.356	188.482	191.852	182.873	183.352	183.955
01.2.1	Uitkeringen	168.828	164.595	166.356	158.186	158.490	158.867
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	16.804	17.280	18.864	18.055	18.229	18.456
01.2.3	Handhaving	1.646	1.516	1.472	1.472	1.472	1.472
01.2.4	Schuldhelpverlening	5.078	5.091	5.160	5.160	5.160	5.160
	Totaal	267.544	252.411	250.673	240.705	239.272	238.739
Baten							
01.1	Werk en activering	27.233	16.552	8.350	8.688	8.750	8.812
01.1.1	Regionaal arbeidsmarktbeleid	1.498	125	785	785	785	785
01.1.2	Werk	16.050	11.072	4.366	4.246	4.308	4.370
01.1.3	Maatschappelijke participatie	9.685	5.355	3.199	3.657	3.657	3.657
01.2	Inkomen en armoedeverlichting	157.410	162.108	155.105	154.840	154.840	154.840
01.2.1	Uitkeringen	153.794	159.824	153.019	152.754	152.754	152.754
01.2.2	Armoede- en minimabeleid	1.704	633	435	435	435	435
01.2.3	Handhaving	76	72	72	72	72	72
01.2.4	Schuldhelpverlening	1.835	1.579	1.579	1.579	1.579	1.579
	Totaal	184.643	178.660	163.455	163.529	163.590	163.652
Geraamd resultaat voor bestemming		82.902	73.751	87.218	77.177	75.682	75.087
Reserve mutaties							
	Totaal toevoegingen	0	1	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	10	107	0	0	0	0

Geraamd resultaat na bestemming	82.892	73.645	87.218	77.176	75.682	75.087
--	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

01 Werk en inkomen	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
01.1 Werk en activering								
Activering		5.100						
Terugloop omzet detachering SW			100			200		
Totaal 01 Werk en inkomen	0	5.100	100	0	0	200	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

01 Werk en inkomen	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
01.1 Werk en activering								
Subsidie- en uitvoeringskosten SW	665		785		250			
01.2 Inkomen en armoedebestrijding								
Bijzondere bijstand	1.900			1.100				
Collectieve zorgverzekering		255						
BUIG - tekort 2018	8.135							
BUIG - kosten maatregelen 2018	945							
BUIG - opbrengst maatregelen 2018	-920							
Totaal 01 Werk en inkomen	10.725	255	785	1.100	250	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2016-2019 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
01.2 Inkomen en armoedebestrijding				
GBI		250		
Dekkingsbronnen 2016-2019	0	250	0	0

Dekkingsbronnen 2015-2018 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)
01.1 Werk en activering		
Vrijval p-budget/omzetting iederz tekort	445	
Dekkingsbronnen 2015-2018	445	0

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

1.1 Werk en activering	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	5,1 miljoen euro	-8,2 miljoen euro	-3,1 miljoen euro

Verandering subsidie Sociale werkvoorziening (N 1,9 miljoen euro)

In 2018 krijgen we 1,9 miljoen euro meer rijkssubsidie. Hiervan moeten we de inkomstenderving van de buitengemeenten van 3,7 miljoen euro opvangen en daarnaast is 1,8 miljoen euro minder beschikbaar voor SW-lonen. Een deel van het minder ter beschikking hebben voor de SW-lonen kan worden opgevangen door de gerealiseerde uitstroom. Het resterende deel vergroot het subsidie tekort SW.

De Sociale Werkvoorziening (SW) wordt op lange termijn afgebouwd. De afbouw wordt gerealiseerd door een uitstroom van SW-medewerkers van gemiddeld 5% per jaar. Bovendien wordt de subsidie jaarlijks gekort met 500 euro per fte. Het aantal plekken waarvoor we subsidie ontvangen daalt met 48 naar 999 (standaard eenheden) in 2018. De subsidie daalt hierdoor met 1,8 miljoen euro. Dit zien we terug in lagere loonkosten SW.

Tegenover de daling van deze subsidie staat een ophoging van het subsidiebedrag met 3,7 miljoen euro voor SW-medewerkers van buitengemeenten die bij ons werkzaam zijn. Dit bedrag werd voorheen uitgekeerd aan de gemeente waar de SW-medewerker woonachtig was en werd door ons in rekening gebracht bij de betreffende gemeente. Deze inkomsten vervallen doordat de subsidiestroom voor medewerkers van buitengemeenten vanaf heden in de rijkssubsidie SW is opgenomen

Extra beleidsmiddelen (N 865 duizend euro)

Voor 2018 stellen we 0,5 miljoen euro extra beschikbaar voor intensivering van de aanpak van de werkloosheid. Daarnaast stellen we 100 duizend euro beschikbaar voor omzetting als gevolg van terugloop SW detachering. Tegelijkertijd ramen we 400 duizend euro terug omdat we tot en met 2017 incidenteel extra geld hebben voor de transitievergoeding SW. Vanaf 2018 worden deze lasten gedekt uit het participatiebudget.

Voor het subsidie- en uitvoeringstekort stellen wij 665 duizend euro extra beleidsmiddelen beschikbaar om de verslechtering dit tekort op de SW in 2018 op te vangen. Deze stijging van het tekort komt enerzijds door een lager effect van het lage inkomensvoordeel (LIV) dan in de vorige begroting was opgenomen (0,6 miljoen euro). Daarnaast zien we dat het aantal SW-ers minder snel afneemt dan verwacht en dat er meer mensen vanuit begeleid werken instromen in het beschutte bedrijf. Dit resulteert in een lagere afname van de loonkosten (N 0,5 miljoen euro).

Hiertegenover staat dat we meer vergoed hebben gekregen voor loonprijscompensatie (V 0,2 miljoen euro). Tenslotte levert een structurele besparing op de bedrijfsvoering SW van 175 duizend euro nog een voordeel op.

Bijstelling Participatiebudget (N 250 duizend euro)

De subsidie van het Rijk voor het Participatiebudget is via de septembercirculaire 2016 en de meicirculaire 2017 naar boven bijgesteld. Deze verhoging zien we terug in hogere lasten. Hiermee is meer geld beschikbaar voor de doelgroep.

Loonkostensubsidie (N 300 duizend euro)

Uitgaande van de doelstelling dat we eind 2018 200 gerealiseerde afspraakbanen en 78 nieuw beschutte werkplekken hebben gerealiseerd, verwachten we in 2018 gemiddeld uit te komen op 233 te verstrekken loonkostensubsidies. In de begroting 2017 gingen we nog uit van gemiddeld 187 te verstrekken loonkostensubsidies. Door de stijging van het gemiddeld aantal loonkostensubsidies nemen de uitgaven eveneens toe. Dit levert een nadelig effect op van 288 duizend euro ten opzichte van de actuele begroting 2017.

Overige afwijkingen (V 215 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 215 duizend euro.

1.2 Inkomen en armoedeverlichting	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-3,4 miljoen euro	-7,0 miljoen euro	-10,4 miljoen euro

BUIG (N 7,2 miljoen euro)

Het verwacht tekort op het BUIG-budget in 2018 kent meerdere oorzaken. In de eerste plaats blijkt het macrobudget dat het Rijk beschikbaar stelt ontoereikend (3,5 miljoen euro nadeel). Dit wordt veroorzaakt door verschillende factoren, zoals Rijksbeleid dat anders uitpakt en een verkeerde inschatting van het conjunctuureffect.

Een tweede oorzaak van het tekort op de BUIG is dat het verdeelmodel van het Rijk een negatief effect heeft doordat de gemiddelde uitkering in Groningen hoger blijkt te zijn dan het gemiddelde dat het Rijk hanteert (3,1 miljoen euro nadeel).

Een derde oorzaak is de vangnetregeling waarmee gemeenten die met grote tekorten kampen, financieel gecompenseerd kunnen worden. Om deze regeling te bekostigen wordt het budget van (middel-)grote gemeenten afgeroomd (1,8 miljoen euro nadeel). Vanwege het groot verwacht tekort voor 2018 schatten we in dat hier in 2018 een bescheiden uitkering uit de vangnetregeling tegenover zal staan (0,3 miljoen euro voordeel). De raad heeft ingestemd met een pakket van maatregelen om het BUIG-tekort terug te dringen. De verwachte opbrengst hiervan voor 2018 is 0,9 miljoen euro.

Extra beleidsmiddelen BUIG (N 1,0 miljoen euro)

Om bovengenoemd verwacht tekort op de BUIG in 2018 terug te dringen stellen we 0,945 miljoen euro aan extra beleidsmiddelen beschikbaar.

Bijzondere Bijstand (N 600 duizend euro)

De afwijking van 600 duizend euro wordt verklaard door enerzijds de terugraming van de incidentele middelen uit 2017 (1,4 miljoen euro) en anderzijds de extra beleidsmiddelen die we in 2018 beschikbaar stellen (1,9 miljoen euro). Ook is er een bedrag van 130 duizend euro toegevoegd door de bijstelling van het aantal klanten dat een bijstandsuitkering ontvangt.

Zonder aanpassingen in ons beleid verwachten we een structureel tekort op de bijzondere bijstand van afgerond 1,9 miljoen euro. Hiervoor zijn meerdere oorzaken aan te wijzen:

- een groei in het aantal vergoedingen voor bewindvoering;
- een toename van het aantal aanvragen door de invoering van de Participatiewet (meer bijstandsgerechtigden) en toeleningen vanuit de WIJ-teams;
- het aantal jongeren (voornamelijk statushouders) dat een beroep doet op de aanvullende bijstand.

We denken de kosten voor bewindvoering naar beneden te kunnen brengen door het beschermingsbewind zelf uit te gaan voeren. Vooralsnog houden we rekening met een tekort in 2018 van afgerond 1,9 miljoen euro. Hiervoor stellen we extra beleidsmiddelen beschikbaar. In de jaren daarna verwachten we dat dit tekort zal teruglopen naar 1,1 miljoen euro.

Individuele studietoelage (N 150 duizend euro)

In de meicirculaire van 2014 zijn er middelen beschikbaar gesteld door het Rijk voor financiële ondersteuning van mensen bij het volgen van een opleiding, die vanwege een handicap onvoldoende in staat zijn een inkomen te verwerven. Voor 2018 is 150 duizend euro extra structureel beschikbaar.

Collectieve ziektekostenverzekering (N 255 duizend euro)

De premiekorting van de aanvullende collectieve zorgverzekering wordt met ingang van 2017 doorgegeven aan de cliënten. In 2017 dekken we dit tekort incidenteel vanuit de reserve Extra Beleid en een bijdrage uit de AER. In 2018 verwachten we een tekort van 255 duizend euro. Hiervoor stellen we structureel extra beleidsmiddelen beschikbaar.

Korting rechtmatigheid (N 1,0 miljoen euro)

In 2015 hebben we een screening op rechtmatigheid en voorliggende voorzieningen uitgevoerd. Deze heeft geleid tot een besparing van 3 miljoen euro in 2015. De besparing loopt door naar 2016 en 2017 maar wordt wel minder. Voor 2017 houden we rekening met 1 miljoen euro.

In 2018 verwerken we de incidentele besparing uit 2017 in de uitgaven van het reguliere BUIG-budget.

Overige afwijkingen (N 195 duizend euro)

De overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 195 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als</p>

	gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.
--	--

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. In de begroting 2017 is met een cao-effect voor SW-personeel geen rekening gehouden. De indexatie van de lonen wordt gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon. De afspraak is gemaakt dat, als het kabinet de loon- en prijsontwikkeling doorgeeft aan de vakdepartementen, deze compensatie wordt doorgegeven aan gemeenten ter dekking van de hogere loonkosten. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 300 duizend euro. Voor de periode 2017-2018 is daarom het risico geschrapt. Na 2018 is de situatie onzeker.
Risicobedrag 2018	€ 0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	300 duizend euro
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	300 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	300 duizend euro
Kans 2021	50%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Terugvordering BTW op reïntegratietrajecten
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	<p>De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds verrekend met de Belastingdienst. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechtbank van 13 juli 2011 over het verrekenen van BTW op individuele re-integratieactiviteiten is sprake van een risico. In juni 2012 hebben wij informatie ontvangen dat de verrekening van btw wellicht voor een deel niet mogelijk is. Het niet verrekenbare deel zou mogelijk 2/3 deel uitmaken van het totaal. Als uiteindelijk blijkt dat de BTW ten onrechte is verrekend met het BTW-compensatiefonds, kan dit betekenen dat een deel van de btw over de jaren 2012-2016 moeten worden terugbetaald. Het totaal verrekenende bedrag over de genoemde periode bedraagt circa 2 miljoen euro.</p> <p>In het land tekent zich het beeld af dat terugvordering waarschijnlijk niet aan de orde zal zijn omdat de belastingdienst daarvoor onvoldoende grond heeft. Dit wordt door de fiscalisten bevestigd. Wij streven ernaar om de afrekening met de belastingdienst in 2018 af te ronden, maar zijn daarbij afhankelijk van de snelheid waarmee de belastingdienst dit punt gaat oplossen. Het oorspronkelijke risicobedrag is verlaagd omdat bij afwikkeling in 2018 de jaren 2011 en 2012 verjaard zijn.</p>
Risicobedrag 2018	930 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	0%
Risicobedrag 2021	0
Kans 2021	0%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	
Actie	Wij zijn in gesprek met de belastingdienst

Naam risico	Financiering uitvoering wet BUIG
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	In de begroting 2018 wordt een nadeel op de BUIG voorzien van 7,2 miljoen na de voorgenomen acties om het BUIG-tekort terug te dringen. Hiervoor is extra beleid 2018 beschikbaar gesteld. Bij de BUIG geldt dat relatief geringe afwijkingen in onder meer de hoogte van het aantal uitkeringen en de hoogte van de gemiddelde bijstandsuitkering in absolute bedragen tot substantiele afwijkingen kunnen leiden. Op grond van een inschatting van de kansen op de diverse mogelijke uitkomsten van het eigen risico op de BUIG schatten wij voor het jaar 2018 in dat rekening gehouden moet worden gehouden met een risico van 600 duizend euro en met een risico van 3,8 miljoen euro vanaf 2019.
Risicobedrag 2018	0,6 miljoen euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	3,8 miljoen euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	3,8 miljoen euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	3,8 miljoen euro
Kans 2021	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e	2014 VGR 2 en Begroting 2015

signaleringsmoment	
Actie	In juni hebben wij de raad geïnformeerd over de voorgenomen maatregelen om het BUIG-tekort terug te dringen. Hiervoor investeren wij in 2018 eenmalig 945 duizend euro waar tegenover verwachte opbrengsten staat ter grootte van 920 duizend euro in 2018, 2,1 miljoen euro in 2019, 1,8 miljoen euro in 2020 en 1,5 miljoen euro in 2021.

Programma 2: Economie en werkgelegenheid

Met meer dan 134.000 banen is Groningen het centrum van werkgelegenheid in de regio. Werkgelegenheid ontstaat vooral bij bedrijven. Onze taak is werkgevers te faciliteren, uit te nodigen en aan te moedigen. Dat doen we door onze positie als internationale kennisstad te versterken. We werken samen aan een aantrekkelijke stad met een krachtig toeristisch en economisch profiel. Ook bieden we ondernemers letterlijk en figuurlijk ruimte via deelprogramma bedrijvige stad. Langs al deze sporen kiezen we voor open samenwerking met ondernemers en andere partners, met veel ruimte voor hun ideeën en initiatieven. Daarmee stimuleren we economie en werkgelegenheid. We willen zo snel mogelijk weer naar 135.000 werkzame personen, het aantal van voor de crisis. Daarbovenop willen we dat eind 2019 137.500 mensen in onze gemeente werk hebben.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Wij willen dat Groningen een stad is:

- Waar bedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen en overheden samen optrekken en bijdragen leveren aan duurzame en innovatieve werkgelegenheid;
- Met een levendige binnenstad en een grote aantrekkingskracht op ondernemers, studenten, kenniswerkers, bezoekers en toeristen;
- Waar ondernemers de ruimte krijgen en waar bedrijven zich graag vestigen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's

[Economische Agenda 2015-2019 \(september 2014\), bestaand uit Convenant Ondernemend Groningen,](#)

[Akkoord van Groningen 3.0 en G-kwadraat 2015-2019](#)

[Vaststelling visie werklocaties "Rode Loper" en de "Beleidsnotitie Westpoort" \(september 2014\)](#)

[Strategisch evenementenbeleid \(oktober 2014\)](#)

[Concept-binnenstadvisie Bestemming Binnenstad \(juni 2015\)](#)

[Groningen geeft energie \(juli 2015\)](#)

[Structuurvisie Detailhandel 2011-2020 \(januari 2011\)](#)

[Structuurvisie Kantoren 2010-2020 \(november 2010\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Het gaat goed met de Groningse economie. Het aantal banen groeit, het aantal vestigingen neemt toe en steeds meer mensen vinden werk. De economische groei van de stad zet verder door en ook de vooruitzichten voor 2018 zijn gunstig. De innovatieve ontwikkelingen gaan snel en om verder te groeien, en als Next City voorop te lopen, zullen we moeten blijven investeren in de Noordelijke economie.

Gemeente Groningen	2013	2014	2015	2016	toename in 2016 in aantal
Aantal banen	131.644	131.153	132.283	134.235	1.952
Ontwikkeling in %	-2.1%	-0.4%	0.9%	1.5%	-
Ontwikkeling vestigingen	15.741	15.749	16.204	16.726	522
Ontwikkeling in %	-0.2%	0.1%	2.9%	3.2%	-

We zien een steeds grotere samenhang tussen stad en regio. De stad groeit terwijl de regio krimpt, en steeds meer mensen zijn daardoor (ook economisch gezien) aangewezen op de stad Groningen. Door regionale partners, netwerken uit het bedrijfsleven, en het onderwijs op verschillende niveaus te stimuleren en bij elkaar

te brengen ondersteunen we in *Groningen Kennisstad* de ontwikkeling van kennis en talent. We zorgen ervoor dat innovatieve processen tot bloei komen en binden talent aan onze stad. Ook zorgen we voor de juiste samenwerkingsverbanden en voor een gemeenschappelijke lobby richting Den Haag en Brussel, zodat we Noord-Nederland op de (internationale) kaart te zetten en eerder in aanmerking komen voor subsidies.

Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en het MBO dragen we met de Economische Agenda bij aan het versterken van de economie in de stad en ommeland. Het economisch programma *G-Kwadraat 2015-2019* stimuleert de economische ontwikkeling door voor initiatieven vanuit de markt middelen als cofinanciering in te zetten. Dit doen we via onze deelprogramma's *Groningen Kennisstad*, *Groningen Bedrijvige Stad* en *Groningen Aantrekkelijke Stad*, en door samenwerking te bevorderen, innovatie te stimuleren en Groningen te profileren. We streven naar een zo hoog mogelijke cofinancieringsfactor (in 2016: 1:14) en met nu 134.235 banen (peildatum april 2016) stimuleren we de verdere ontwikkeling van werkgelegenheid in 2018. We verwachten daarmee niet alleen onze hoofddoelstelling uit *G-Kwadraat* van 135.000 banen in 2018 te realiseren, maar daarbij ook nog een deel van onze extra ambitie.

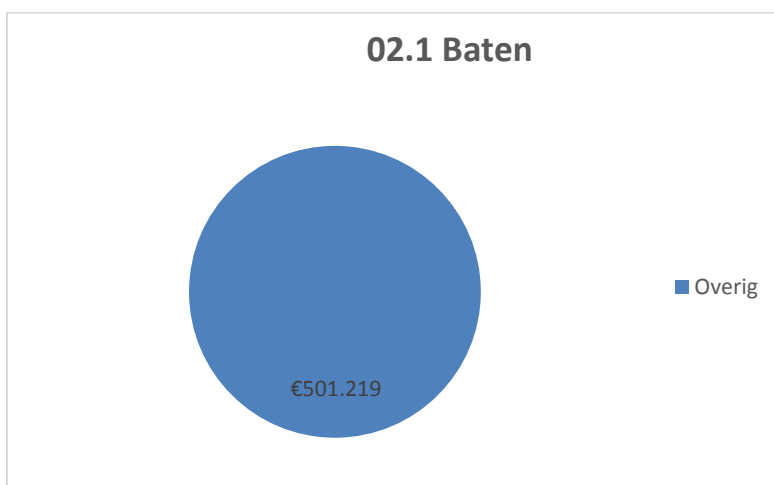
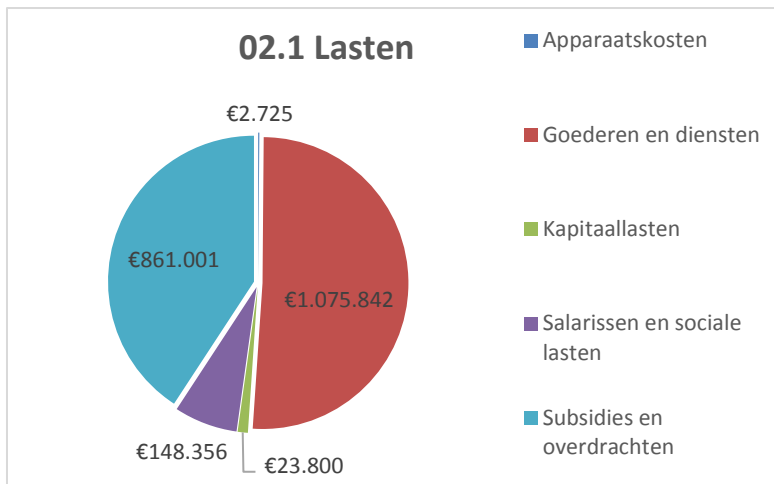
Binnen *Groningen Bedrijvige Stad* blijven we bedrijvigheid faciliteren en stimuleren. Met *Groningen Digital City* profileren we ons als stad en zorgen we voor een steviger fundament voor de IT-sector. We faciliteren het startup en scale-up klimaat, zodat in Groningen de meest geschikte voedingsbodem aanwezig is om een eigen bedrijf te starten. Mede door het ondersteunen van initiatieven zoals de Groningen Retail Academy stimuleren we verbinding en vernieuwing, en via het Fonds, de Koepel en de bedrijventerreinverenigingen stimuleren we bedrijven om met initiatieven te komen die de economie van de stad versterken.

We vergroten de aantrekkelijkheid van de stad voor bedrijven en bezoekers binnen het deelprogramma *Groningen Aantrekkelijke Stad*. Via onder andere het Fonds hebben bedrijven zo toegang tot financiële middelen om ontwikkelingen van de grond te krijgen, en het vestigingsklimaat te optimaliseren. Ons accountmanagement speelt hierin een cruciale rol. We zijn goed in gesprek met de sector over hoe om te gaan met nieuwe trends en ontwikkelingen, en weten daarop steeds beter in te spelen met e-commerce en retail inspiratiesessies. Verder zien we een aantrekkende vastgoedmarkt en meer vestigingswensen van ondernemers. We zetten erop in bedrijven voor onze regio te acquireren die ons profiel verder aanvullen. Samen met ondernemers investeren we in onze werklocaties, en dit geldt ook voor onze binnenstad. Door nieuwe (winkel) concepten aan te trekken versterken we de beleving en dit wordt aangevuld met interessante evenementen en activiteiten, waardoor mensen langer in onze stad verblijven, en we ons vestigingsklimaat nog verder versterken.

Deelprogramma 2.1: Groningen Kennisstad

Door de aanwezigheid van de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool, de MBO instellingen, het UMCG en kennisintensieve bedrijven heeft Groningen toegang tot innovatieve kennis en daarmee veel kansen voor nieuwe kennisintensieve bedrijvigheid. Die kansen willen we benutten. Als gemeente bevorderen we de samenwerking en kennisdeling tussen de verschillende partijen en ondersteunen we nieuwe initiatieven. Ook communiceren we actief en internationaal over de kwaliteiten van Groningen als kennisstad.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Het aantal werkzame personen in onze speerpuntsectoren (Energie, Health, IT en Creatief) *	40.187	41.236	> dan in 2016	> dan in 2017
% bedrijven dat nieuwe producten ontwikkelt *	-	19%	> dan in 2016	> dan in 2017
Aandeel bedrijven dat samenwerkt met kennisinstellingen *	-	20%	> dan in 2016	> dan in 2017
Aantal studenten op HBO- en WO-opleiding (waarvan aandeel buitenlands) *	56.951 (11%)	57.731 (12.6%)	> dan in 2016	> dan in 2017

* Onderzoek en Statistiek Groningen

2.1.1 Samenwerken met kennisinstellingen

We willen dat kennisinstellingen, bedrijven en overheden samen optrekken en een belangrijke bijdragen leveren aan hoogwaardige werkgelegenheid en een internationaal kennisklimaat. Daartoe werken we in het 'Het Akkoord van Groningen' samen met de Rijksuniversiteit Groningen, het UMCG, de Hanzehogeschool Groningen en de provincie Groningen. Ook de MBO instellingen in de stad en verscheidene bedrijven haken met regelmaat bij de stuurgroep aan. De belangrijkste gemeenschappelijke thema's voor de komende periode zijn energie, healthy ageing, internationalisering (incl. huisvesting), ondernemerschap en campusontwikkeling. We vertalen de thema's jaarlijks in concrete projecten op basis van een vastgestelde begroting.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Behaald 2017	Beoogd 2018
Positie op International Student Barometer ten opzichte van andere nederlandse universiteiten	1	-	1	-
Academic Ranking of World Universities (Shanghai Ranking)	75	72	NTB	-
U Multirank, categorie kennisoverdracht	-	Top 25	5	-
EZ Benchmark topcampussen Nederland	Plaats 10 en 11	-	-	Top 8

Hoe staan we ervoor?

Groningen heeft alles in huis om verder te groeien als kennis- en innovatiestad. Groningen is in aantal de vierde studentenstad van Nederland. De groei van de stad vond voor een belangrijk deel plaats dankzij de toename van buitenlandse studenten. Hun aandeel bij de Rijksuniversiteit Groningen is afgelopen jaar met 4% gegroeid tot 17%; bij de Hanzehogeschool is dat 9%. Deze groei vangt het door demografische ontwikkelingen langzaam dalende aantal Nederlandse studenten op.

De beginnende technologiebedrijven van de Rijksuniversiteit Groningen en het UMCG hebben meer economische impact en tellen dubbel zoveel banen als Amsterdamse kennisinstellingen. Door de samenwerking tussen overheid, kennisinstellingen én bedrijfsleven te intensiveren kunnen wij gezamenlijk beter zichtbaar maken wat Groningen Kennisstad en de regio Groningen op het gebied van innovatie te bieden hebben.

Wat willen we bereiken in 2018?

De belangrijkste doelen van het Akkoord van Groningen in 2018 zijn:

- Het aantrekken van nieuwe bedrijven en studenten door middel van promotie van Groningen;
- Het verblijfsklimaat voor *internationals* in de stad verbeteren (zie paragraaf 2.1.5: Internationaal Promoten van onze Kennissectoren);
- Het verhogen van de kenniscirculatie tussen kennisinstellingen, overheid en burgers door het ontwikkelen van proeftuinen, innovatiewerkplaatsen en Masterclasses;
- De MBO instellingen betrokken houden op relevante thema's en projecten;
- Vergroten van de employability van studenten voor de Noordelijke arbeidsmarkt;
- Erkenning van de Campus Groningen als volwassen topcampus;
- De samenwerking van de Groningse Healthy Aging Agenda versterken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de campagne 'Groningen, City of Talent';
- Uitvoeren van de strategische Healthy Ageing Agenda;
- Campus Groningen verder ontwikkelen, beter in de markt zetten en strategischer aansturen;
- Eenmalig onderzoek naar vertrek van afgestudeerden naar buiten Groningen;
- Faciliteren van de Bedrijvencoöperatie van de Healthy Ageing Campus.

2.1.2 Faciliteren van gezamenlijke (internationale) kennis- en innovatieprojecten

Samen met het bedrijfsleven, kennisinstellingen en andere overheden nemen we deel aan (Europese/internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennisontwikkeling en innovatie. Daarmee versterken we onze kennisinfrastructuur en proberen we andere partijen te laten investeren in de Noordelijke economie om te komen tot innovaties om de stad en haar uitdagingen verder te brengen naar de 'Next City'. Innovatie en kennisdeling dient niet alleen een economisch belang, maar stimuleert ook een duurzame economie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal ondersteunde grote (Europese) kennisprojecten	7	11	>10	> 10
Aantal geacquireerde kennisintensieve bedrijven	3	4	>4	> 4

Hoe staan we ervoor?

We stimuleren innovatie en kennisdeling door verbindingen te leggen met kennisinstellingen en het bedrijfsleven. We zoeken koppelingen met nationale en Europese projecten en geldstromen. Met onze project-verwerwers in Brussel hebben we goede ingangen gecreëerd. We stimuleren cross-overs tussen verschillende disciplines en sectoren. Door cofinanciering trekken we als gemeente andere geldstromen los en stimuleren we kennis- en innovatieprojecten. Voor kennisprojecten op het gebied van de G-kwadraat speerpunthema's energie, healthy ageing en ICT hebben we in 2016 een gemiddelde multiplier gehaald van 1:17 (dit was 1:14 in 2015). Deze aanpak leidt tot nieuwe (kennis-gerelateerde) bedrijvigheid. We brengen meer focus aan door samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen agenda's op de speerpunthema's te (helpen) ontwikkelen. In 2016 zijn we begonnen met Groningen Digital City, een strategische agenda voor de digitale sector in Groningen, die nadrukkelijk digitale innovatie in andere sectoren stimuleert. Bijvoorbeeld smart city innovaties. En in 2016 zijn we gestart, samen met Noordelijke partners, met de Noordelijke Innovation Board (NIB). Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot kennisontwikkeling en initiatieven op het gebied van waterstof.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen in totaal meer dan 10 kennisprojecten ondersteunen in 2018 en meer dan 4 kennisintensieve bedrijven acquireren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen ontwikkeling van grote (Europese) innovatieve projecten;
- Faciliteren gezamenlijke (internationale) kennisprojecten;
- Faciliteren, en ondersteunen acquisitie en vestiging van nieuwe bedrijven (zie ook [Bedrijvige stad](#));
- Ondersteunen projecten die innovatie in het MKB stimuleren;
- Versterken digitale sector in samenwerking met Groningen Digital City.

2.1.3 Samenwerken versterken gericht op kennis en innovatie

Samenwerken in de regio en over de grenzen vormt een belangrijke pijler voor het economische beleid. We willen een sterkere positie van de Groningse regio bereiken in landelijke en Europese netwerken, onder meer om het Groningse innovatiepotentieel voor het voetlicht te brengen en de kansen op externe subsidies en investeringen te vergroten. We verbinden mensen, bedrijven, kennisinstellingen en samenwerkingspartners uit de stad met de regio en slaan ook bestuurlijk de handen ineen richting Den Haag en Brussel.

Hoe staan we ervoor?

Groningen doet goed mee in het stimuleren van de kenniseconomie door de samenwerking tussen kennisinstellingen en het bedrijfsleven te bevorderen. Samenwerking vanuit 'de 3 O's' (onderwijs, ondernemers, overheden) is de basis van het programma Groningen Digital City, waarin we de digitale economie stimuleren en de IT-sector verbinden aan overige branches en thema's. Ook bij het thema Health ligt het accent op het benutten van kansen in de cross-overs met andere sectoren.

Hierdoor stimuleren we innovatie en kan nieuwe bedrijvigheid ontstaan en kan ook het bestaande Midden- en Klein bedrijf (MKB) groeien. In NG4-verband (Assen, Emmen, Groningen en Leeuwarden) en Samenwerkingsverband Noord-Nederland werken we samen om deling van kennis en innovatie en investeringen in de regio te bevorderen. Dat geldt ook voor de samenwerking met de Northern Innovation Board.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 continueren we de samenwerking in Noordelijk verband, zowel op gemeentelijk niveau (NG4), in de regio (Regio Groningen-Assen), als op provinciaal niveau (3 noordelijke provincies). We willen Noord-Nederland meer en sterker profileren als aantrekkelijk woon- en werkgebied met een gunstig vestigings- en investeringsklimaat. Alles gericht op het behouden van bestaande werkgelegenheid, het aantrekken van nieuwe bedrijvigheid en bevorderen van investeringen in onze bedrijven en in ons gebied.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Regelmatig met onze overheidspartners in Noord-Nederland kennis delen, samenwerken in projecten en nieuwe kennis- en innovatieprojecten opzetten;
- Gezamenlijk profileren en inzetten op projecten richting Den Haag en Brussel;
- Stimuleren van de verbinding tussen ICT, Health, Energie en Creatief en het zoeken van landelijke aansluiting;

2.1.4 (Inter)nationaal Promoten van onze kennissectoren

Met onze kennisinstellingen en de aanwezige kennisintensieve en innovatieve bedrijven bouwen we Groningen verder als economische regio van betekenis in het Europa van nu en straks. Het internationaliseringsbeleid van de gemeente Groningen is gericht op het faciliteren en versterken van activiteiten die tot doel hebben enerzijds internationaal talent en kennis aan te trekken, een goed verblijf te bieden en dit economisch te laten renderen. Anderzijds is het beleid gericht op het bevorderen van internationale samenwerking, het delen van kennis en het leren van elkaar om te komen tot innovaties om de stad en haar uitdagingen verder te brengen naar de 'Next City'. Om dit te faciliteren hebben we een scherpe profilering nodig en gefocuste internationaal georiënteerde projecten en activiteiten. ' Bovendien verbeteren we ons vestigingsklimaat door onze regio aantrekkelijker te maken voor internationals middels het Welkomstbeleid 2.0 en het International Welcome Center North (IWCN).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal samenwerkingsprojecten op gebied van Kennis/innovatie	-	2	Beoogd > 2	> 5
Aantal profileringsprojecten Groningen kennisstad	-	2	Beoogd > 2	> 5

Hoe staan we ervoor?

Groningen is een internationale kennisstad en Smart City van betekenis. Onze kennissectoren hebben we nationaal en in Duitsland en Europa zichtbaar gemaakt via beurzen, congressen en diverse lobbytrajecten. Noord-Nederland profiteert van Groningen als magneet voor het aantrekken van kennis en innovatieve ontwikkelingen. Dit nemen we mee in onze profilering nationaal en internationaal in Brussel, Duitsland en China. Dit doen we door onze stad op conferenties te profileren bijvoorbeeld in Brussel, maar ook via social media en tijdens inkomende en uitgaande internationale bezoeken. Sterke profileringsmiddelen zijn bijvoorbeeld de 'Top Dutch' campagne, 'Groningen Smart Users City' en 'Groningen Digital City'.

We zijn van start gegaan met een gemeente breed team voor internationale zaken om projecten, profilering en relatiebeheer efficiënter en doelmatiger te laten verlopen. We werken met een gezamenlijke internationale kalender waarin alle internationale activiteiten worden gebundeld.

Groningen beschikt over de randvoorwaarden en heeft een geschikt klimaat om (internationale) innovatieve bedrijven hier een vestiging te laten openen. Via de Top Dutch campagne laten we zien wat Noord-Nederland in huis heeft namelijk een creatief en gemotiveerd ondernemersklimaat, veel getalenteerde mensen en korte verbindingen tussen de verschillende netwerken. Zo profileren we ons op een opvallend creatieve manier zowel nationaal als internationaal en zijn we aantrekkelijk voor buitenlandse investeerders.

Welkomstbeleid

Groningen wordt steeds internationaler en bedrijven zijn ook steeds meer afhankelijk van internationale kenniswerkers. Daarom werken we samen met de Rijksuniversiteit Groningen, UMCG en Hanzehogeschool voor het verbeteren van het vestigingsklimaat voor internationals onder de noemer van het welkomstbeleid 2.0. Het International Welcome Center North neemt een belangrijke plaats in het schakelen en makelen tussen bedrijfsleven en overheden waarbij het gaat om o.a. huisvesting, arbeidsmarkt, tweetaligheid (fysiek en digitaal), marketing en integratie in het sociaal-culturele leven. We zien dat dit het vestigingsklimaat van de internationale kennisstad Groningen ten goede komt.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen Groningen meer strategisch en samen met onze partners profileren. Marketing Groningen heeft hiervoor een propositie ontwikkeld om het economisch profiel van Groningen samen met onze partners uit te dragen. In 2018 gaan we hiermee verder. Als onderdeel van ons internationaliseringsbeleid promoten we onze economie in internationaal perspectief. Dit doen we door te werken aan focus en gerichte internationale samenwerking en profilering. We willen meer dan vijf samenwerkings/profileringsprojecten op het gebied van kennis en innovatie met onze partners uit het bedrijfsleven en kennisinstellingen opzetten. In 2018 gaan we door met het realiseren van projecten uit het welkomstbeleid 2.0 en ondersteunen van het International Welcome Center North.

Wat gaan we hiervoor doen?

- (Internationale) samenwerkingsprojecten op het gebied van kennis en innovatie ontwikkelen;
- Profileringsprojecten samen met onze partners verder ontwikkelen en uitdragen;
- Bekendheid vergroten van de Groningse digitale economie en de startup scene;
- Onze ambities op het gebied van Energie, de Healthy Ageing Agenda en de (internationale) samenwerkingsprojecten ontwikkelen;
- Doorontwikkelen aanpak internationalisering door onder andere beter en efficiënter met partners zoals kennisinstellingen en bedrijven uit de stad af te stemmen.
- Ondersteunen International Welcome Center North (IWCN);
- Realiseren projecten uit het Welkomstbeleid 2.0.

2.1.5 Talent en bedrijfsleven koppelen

We bevorderen meer en een betere samenwerking tussen het hoger- en middelbaar onderwijs en het bedrijfsleven. Ook willen we aankomende professionals meer in contact brengen met bedrijven uit de stad en regio. We ondersteunen initiatieven die deze samenwerking bevorderen. Daarnaast willen we voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten in de Groningse regio.

Hoe staan we ervoor?

Het aansluiten van onderwijs en bedrijfsleven is een van de ontwikkelopgaven die we samen met het georganiseerde bedrijfsleven in het Convenant Ondernemend Groningen hebben opgenomen. Dit geldt voor de aansluiting met het hoger onderwijs maar nadrukkelijk ook met het MBO. Met meer dan 55.000 studenten is

Groningen een stad boordevol talent. Dit talent beschikt over veelheid van kennis waar Groningse bedrijven gebruik van kunnen maken. Door het leggen van de juiste verbindingen tussen onderwijs, talenten en het bedrijfsleven doen studenten werkervaring op en maken ze kennis met lokale bedrijven. Op deze wijze komen bedrijven in contact met nieuwe ontwikkelingen en willen we talenten voor onze regio behouden. We ondersteunen de stichting Ondernemerstrefpunt (OTP) en projecten om talent en bedrijfsleven met elkaar in contact te brengen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen de ingezette lijn voortzetten en aanvullen met concrete initiatieven waarbij we uiteindelijk voldoende en goed gekwalificeerde arbeidskrachten voor de Groningse regio realiseren. In de samenwerking met onze kennisinstellingen nemen we het MBO mee.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Initiatieven onderwijs-bedrijfsleven voor verbinden van (nieuw) talent (ook uit het MBO);
- Stimuleren kennisdeling tussen onderwijs en bedrijfsleven zoals het Regionale co-makership;
- Ondersteunen stichting Ondernemerstrefpunt;
- Stimuleren samenwerking tussen onderwijs waaronder het MBO en het bedrijfsleven (MKB) en kennisdeling bevorderen.

2.1.6 Huisvesten van kenniseconomie

Samen met de kennisinstellingen en het bedrijfsleven zorgen we ervoor dat de kenniseconomie in Groningen goed uit de voeten kan. In de stad Groningen zijn verschillende fysieke plekken waar kennis is geconcentreerd. We willen dat deze kennisdynamo's verder kunnen ontwikkelen, daarom werken we aan de verdere ontwikkeling van de Zernike Campus Groningen en de Healthy Aging Campus bij het UMCG. Ook rond het Martini Ziekenhuis zien we samen met bedrijfsleven kansen voor een campus ontwikkeling. Een belangrijke randvoorwaarde voor de groei van de kenniseconomie is de doorontwikkeling van kennis. Doorontwikkeling van kennis betekent komende jaren een verdere ontwikkeling van internationalisering van de 'Campus Groningen. Naast de ontwikkeling van onze 'campussen' zien we steeds meer plekken waar bedrijven samen 'communities' vormen, zoals The Big Building. Deze ontwikkeling proberen we ook nadrukkelijk te faciliteren, in paragraaf 2.3.6 Ontwikkeling ZZP en Start-ups lichten we deze ontwikkeling toe.

Hoe staan we ervoor?

De Zernike Campus ontwikkelt zich meer en meer tot een broeinest van kennis en innovatief ondernemerschap. Op het terrein aan de Noordwestkant van Groningen werken de Rijksuniversiteit Groningen, de Hanzehogeschool en andere opleiders samen met overheden en ondernemers aan nieuwe ontwikkelingen op tal van gebieden. Steeds meer kennisintensieve samenwerkingen krijgen fysiek een plek op de Zernike Campus Groningen. Zo is in 2017 gestart met de bouw van het Innovatiecentrum Bio-economie (met als hoofdhuurder Avebe) en is de Zernike Advanced Processing-testomgeving, de innovatiewerkplaats 'Digital Society Hub', het 5G-fieldlab en het kenniscentrum voor aardbevingsbestendig bouwen 'BuildInG' geopend. Naast deze samenwerkingsprojecten blijven ook de kennisinstellingen investeren op de Zernike Campus, zo opende in 2017 de Energy Academy Europe (uitgeroepen tot het mooiste nieuwe gebouw van Groningen) haar deuren.

Rondom het UMCG wordt ook verder geïnvesteerd in het zorggerelateerde cluster. Het protontherapiecentrum van het UMCG worden naar verwachting eind 2017 de eerste patiënten in Nederland behandeld. Ook zal in het Noordelijk deel van de Healthy Aging Campus een nieuw kantoorgebouw voor startende (zorg)bedrijven worden gerealiseerd. De samenwerkingsmogelijkheden tussen de Zernike

Campus Groningen en de Healthy Aging Campus zijn onderzocht. Ook willen we verder met de stimulering van samenwerking tussen zorg-gerelateerde bedrijvigheid rondom het Martini Ziekenhuis.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen samen met onze bedrijven en kennisinstellingen een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van onze kennisdynamo's.

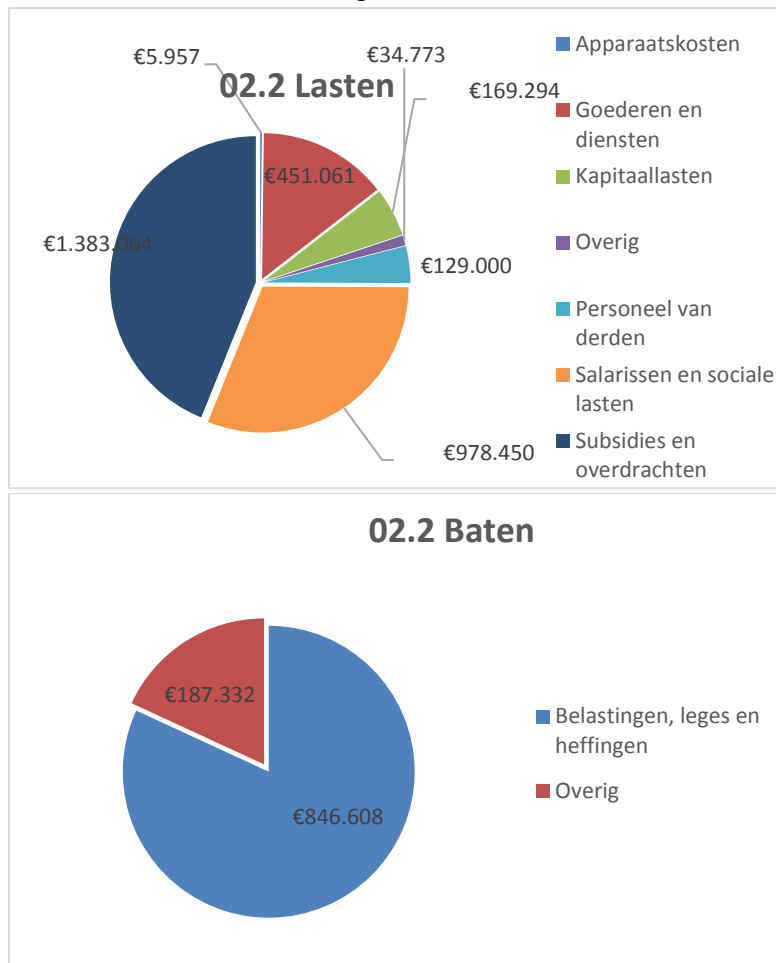
Wat gaan we hiervoor doen?

- WEST: Verder ontwikkelen van de Zernike Campus Groningen. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- WEST: Stimuleren van een zorggerelateerd cluster rondom het Martini-ziekenhuis. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- OUDE WIJKEN: Faciliteren van de ontwikkeling van het Healthy Aging-cluster bij het UMCG. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 2.2: Aantrekkelijke stad

In dit deelprogramma bundelen we ons beleid voor het versterken van de economische en toeristische betekenis van de stad. We willen een aantrekkelijke en gastvrije stad zijn die bezoekers, toeristen, talenten, kenniswerkers en nieuwe bedrijvigheid trekt en bestaande aan zich bindt. We richten ons daarbij op de ontwikkeling en organisatie van winkels, horeca en vermaak in de binnenstad en daarbuiten. We versterken de toeristische sector door het stimuleren van aantrekkelijke activiteiten en evenementen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal binnenstadbezoekers (in miljoenen)	23-25	23,5-24,7	>2016	>2017
Bezoekerswaardering binnenstad	6,9	6,9	> 6,9	> 6,9
Aantal toeristische overnachtingen	471.315	554.190	> 2016	>2017
Hoeveelheid leegstaand winkelvloeroppervlak	7,6%	9,7%	<2016	<2017

Bron:

1. Detailhandelsmonitor;
2. Detailhandelsmonitor;
3. Gemeente Groningen, afdeling Belastingen;
4. Locatus (stedelijk leegstandspercentage exclusief aanvangsleegstand).

2.2.1 Samenwerken met binnenstadondernemers

We willen de levendigheid van de stad bevorderen en daarmee meer bezoekers trekken. Samen met de binnenstadondernemers streven we naar een aantrekkelijk aanbod aan winkels, horeca, markten, evenementen, festivals, congressen, gastvrijheidsacties en verrassende (winkel- en horeca) concepten. Voor bezoekers is levendigheid en beleving steeds belangrijker. Ondernemers spelen hier goed op in door steeds gericht publiek aan te trekken, waardoor de programmering steeds meer verder naar ondernemers verschuift. Wij moedigen hen daarin aan, betalen voor een deel mee en blijven verantwoordelijk voor de grote lijnen en de beleidskaders. Ondernemers en gemeente werken samen en stemmen af in het overlegplatform 'Binnenstadmanagement' en met andere partners zoals de GCC, KHN, Ambulante handel en Marketing Groningen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal samenwerkingen en projecten met binnenstadondernemers	-	-	> 4	> 4
Aantal nieuwe winkels of winkelketens naar de stad gehaald	-	-	>5	> 5

Hoe staan we ervoor?

In Groningen heeft de retail een positieve ontwikkeling laten zien. De ontwikkelingen in de aanloopstraten heeft zich doorgezet veel nieuwe concepten hebben zich hier gevestigd. Ook kent de binnenstad een laag leegstandscijfer. Ook zien we dat op de A-locaties veel nieuwe (internationale) formules een plek hebben gevonden. Nog steeds zien we dat het starten van dag-horecaformules en nieuwe concepten waarin horeca en retail gecombineerd wordt, populair is. Ondernemers werken samen om het verblijfsklimaat in straten te verbeteren. Het blijft belangrijk dat er naast een goed winkelaanbod genoeg te doen is in de stad. Met ons evenementenbeleid spelen we hierop in. De evenementen zijn gericht op levendigheid en beleving. Dit heeft een positieve uitwerking op de dag-horeca, de terrassen en de algehele aantrekkelijkheid van de stad.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen in 2018 meer dan vier projecten organiseren samen met binnenstadondernemers. We willen faciliteren dat meer dan vijf nieuwe (winkel)concepten zich in de stad vestigen in 2018.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Gezamenlijke projecten met het bedrijfsleven uitvoeren en ondersteunen;
- Aanvalsplan detailhandel uitvoeren (in relatie tot de Retailagenda): nieuwe winkels faciliteren en nieuwe (winkel)concepten aantrekken;

- Inspelen op veranderend winkel- en horecalandschap.

2.2.2 Bevorderen toerisme

We willen meer bezoekers naar de stad trekken die langer verblijven en meer geld uitgeven. Stadsbezoekers en toeristen komen vooral af op de gezellige binnenstad met interessante evenementen en activiteiten. Samen met onze partners en ondernemers werken we aan een aantrekkelijke en gastvrije binnenstad, aan een gevarieerd evenementenaanbod (programma 'Bruisende Binnenstad') en aan de promotie ervan. In dit beleidsveld is ook opgenomen de bediening van de bruggen, de verdeling van aanlegplaatsen voor hotelschepen, plezier- en beroepsvaart en kleine bootjes, inclusief toezicht en handhaving.

Indicatoren zoals het aantal toeristische overnachtingen, aantal binnenstadbezoekers en bezoekerswaardering zijn opgenomen als effectindicator bij [deelprogramma 2.2 Aantrekkelijke stad](#).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal overnachtingen op hotelschepen	-	-	5.000	5.000
Aantal overnachtingen van pleziervaart in gemeentelijke jachthaven*	-	-	2.100	1.700

*Wij signaleren dat het aantal overnachtingen van plezier vaart in de gemeentelijke jachthaven de laatste jaren is afgenomen. Dit wordt onder andere veroorzaakt doordat steeds minder mensen, met name jongere generaties een boot bezitten. Dit is een landelijke trend die ook merkbaar is in de gemeente Groningen.

Hoe staan we ervoor?

De leisure-sector groeit, ook in Groningen. De toename van koopkracht en het grotere consumentenvertrouwen werkt positief uit op diverse branches: de consument gaat graag uit eten, een dagje uit of een weekendje weg. De toename aan toeristische bestedingen is gunstig voor onder meer de reisbranche, hotels en de verblijfsrecreatie. Ten opzichte van 2016 is het aantal overnachtingen in Groningen met 75.000 gestegen tot 554.000 (een toename met 16%). De Stad heeft geprofiteerd van de successen van de tentoonstelling van en over David Bowie (in totaal meer dan 200.000 bezoekers) in het Groninger Museum en Delfsail. De toeristische marketing campagnes die door evenementenorganisaties in samenwerking met Marketing Groningen zijn opgezet hebben hun vruchten afgeworpen. Naast speciale eenmalige evenementen weet de stad zich elk jaar verzekerd van grote publiekstrekkers met Eurosonic/Noorderslag, Winterwelvaart, Noorderzon en steeds meer internationale (wetenschappelijke)congressen en conferenties doen Groningen aan. Dit vormt een sterke basis, naast de aantrekkingskracht van de binnenstad op toeristen. We proberen deze lijn vast te houden door te blijven samenwerken met de leisure-sector.

Havenwezen

Ten behoeve van de veiligheid van onze brugbediening dienen de werkzaamheden van de operators voor de bruggen op afstand tussen de bediening en de communicatie (telefoon en marifoon) te worden gescheiden. In het hoogseizoen 2017 hebben wij dit incidenteel kunnen oplossen door de inzet van een extra medewerker in de control-ruimte. Voor het hoogseizoen 2018 zal het niveau van de dienstverlening worden aangepast aan de veiligheidseisen. Dit heeft consequenties voor de bedieningssnelheid van de bruggen. Naast deze scheiding van taken hebben wij werkinstructies en protocollen opgesteld en besteden wij aandacht aan opleiding en oefening van onze medewerkers. Ten slotte bereiden wij de vervanging van ons besturingsstelsel voor de bediening van de bruggen op afstand voor. Hiervoor heeft de raad op 30 november 2016 een uitvoeringskrediet beschikbaar gesteld.

Wij signaleren een toenemende verkeersdruk op de Eelderbrug als gevolg van veranderende verkeers- en busstromen door de uitwerking van de visie Binnenstad en door de komst van de Primark in de Westervaren.

Wij onderzoeken of het bedienen op afstand van de Eelderbrug veilig kan plaatsvinden of dat het noodzakelijk is de brug lokaal te bedienen. In verband met de werkzaamheden in het kader van de visie Binnenstad en de ombouw van de Ringweg Zuid, onderzoeken wij of de bedieningstijden voor de bruggen gedurende deze projecten aangepast dienen te worden om de verkeersdoorstroming in onze stad zo goed mogelijk te reguleren.

Wat willen we bereiken in 2018?

Het gevarieerde aanbod van evenementen en willen we in 2018 verder doorzetten zodat nog meer bezoekers naar de stad komen, langer verblijven zodat ze een belangrijke economische impuls geven aan onze stad. Ook willen de toeristische 'hotspot' Groningen verder stimuleren door samen met ondernemers en andere stakeholders te werken aan de realisatie van recreatieve en toeristische projecten. Verder werken we samen met onze hoteliers aan de versterking van Groningen als aantrekkelijke overnachtingsstad.

Een veilige en vlotte doorstroming van land- en scheepvaartverkeer, waarbij het risico op ongevallen bij de bediening van onze bruggen op afstand zo veel mogelijk is gereduceerd, zowel voor gebruikers van onze bruggen (weg, water) als voor onze brugoperators.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zorgen voor een gastvrije binnenstad met een gevarieerd evenementenaanbod;
- Ondersteunen van Marketing Groningen;
- Faciliteren van ondernemers uit recreatieve en toeristische sector;
- Versterken van de positie van Groningen als aantrekkelijke overnachtingsstad;
- Bruggen bedienen, aanlegplaatsen verdelen;
- Vergroten van de (Arbo-technische) veiligheid van op afstand bedienbare bruggen.

2.2.3 Binnenstadontwikkeling

De stad Groningen heeft, met haar interessante mix van winkels, kantoren, woningen, horeca en cultuur, evenementen een belangrijke centrumfunctie voor de regio. We willen de aantrekkingskracht van de stad blijven versterken en het economisch functioneren stimuleren. De druk op de binnenstad is hoog. Dat uit zich onder andere in de vele veranderingen in het winkelaanbod. Winkels en formules verdwijnen, maar worden snel opgevolgd door nieuw aanbod. Onze binnenstad doet het goed en staat in de top 3 van meest aantrekkelijke binnensteden van Nederland. Het is onze opgave mee te blijven bewegen. Groningen kiest er daarom voor om samen met betrokkenen te blijven investeren in een toekomstbestendige "Huiskamer van de regio". Zie daarvoor ook Paragraaf 1 Integraal Gebiedsgericht werken, onderdeel Binnenstad en de Paragraaf 7.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto - kop Stedelijke Distributie.

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad is al lang geen plek meer waar alleen winkelen centraal staat. Het is steeds meer de huiskamer van de stad waar inwoners en bezoekers graag verblijven en waar beleving een steeds grotere rol speelt: van 'place to buy' naar 'place to be'. Meer ruimte voor de voetganger, meer aangename verblijfsruimte, meer groen en een betere toegankelijkheid: dit zijn daarom de kerndoelen van de visie op de binnenstad Bestemming Binnenstad (2016), maar ook een leidende gedachtegang bij de realisatie van het Groninger Forum. Met deze doelen als vertrekpunt krijgt de Groningse binnenstad de komende jaren een enorme impuls. Er ontstaan nieuwe zwaartepunten, nieuwe pleinen en nieuwe loopstromen. Om te kunnen groeien en te kunnen verbeteren is (letterlijk) ruimte nodig. Door het verleggen van de busroutes naar de randen van de binnenstad komt die ruimte vrij, gaan we een nieuwe inrichting toepassen en ontstaan nieuwe mogelijkheden voor gebruik.

In maart 2017, één jaar na vaststelling van de visie Bestemming Binnenstad, is de realisatie van het Uitvoeringsprogramma gestart. Aan de westzijde van de binnenstad is de nieuwe busroute en -halte in gereedheid gebracht en rijdt de bus vanaf najaar 2017 niet meer langs de A-kerk. We doen daarbij een pilot

met duurzaam alternatief vervoer. Ook de planvorming voor Astraat/Brugstraat/Munnekeholm en de oostelijke nieuwe busroute over de Diepenring is in volle gang. Om de eenheid in de inrichting te bewaren en toch elke straat en gebied zijn eigen karakter te kunnen laten behouden, hanteren we vanaf nu de Inrichtingsleidraad Openbare Ruimte als kader en ter inspiratie. Ook zijn we gestart met de planvorming voor de nieuwe Kattenbrug en gaan we verder met de uitvoering van de Visie A-kwartier. We hebben nieuwe venstertijden stadsdistributie vastgesteld en zijn aan slag met voor iedereen zo optimaal mogelijke stedelijke distributie.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen onze stad goed voorbereiden op de toekomst. Daarom monitoren we de nieuwe ontwikkelingen in de binnenstad, spelen we in op deze ontwikkelingen en trekken we samen op om de aantrekkelijkheid en de economische potentie van de (binnen)stad te vergroten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- **BINNENSTAD:** Verbeteren van het verblijfsklimaat door het uitvoeren van het programma Bestemming Binnenstad (aanpak openbare ruimte, toegankelijkheid en veiligheid). Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ontwikkelen Grote Markt, Nieuwe Markt en Groninger Forum
- Analyseren en faciliteren van de ontwikkeling en samenwerking van de detailhandel en horeca (specifiek in Binnenstad-Oost)
- Uitvoeren plan van aanpak Slimme Binnenstad
- Monitoren van ontwikkelingen in de binnenstad

2.2.4 Winkels buiten de binnenstad

Detailhandel vormt een wezenlijk onderdeel van het dagelijkse leven van de inwoners van de Gemeente Groningen en van onze regio. Men doet dagelijkse boodschappen en koopt andere benodigdheden. Detailhandel is ook belangrijk voor de economie van stad; de sector "handel" is goed voor 23.420 banen. Ook buiten de binnenstad heeft onze stad een gevarieerd aanbod aan winkels, waarvan de meeste in wijkwinkelcentra en op onze locaties voor grootschalige detailhandel. De Groningse detailhandelsstructuur functioneert goed. In onze Structuurvisie Detailhandel (uit 2011) staat dat we de verschillende soorten en locaties van en voor detailhandel faciliteren en zetten daarbij in op versterking van de huidige structuur. We kijken hierbij naar de specifieke functie en betekenis zodat de winkels elkaar versterken en niet in de weg zitten.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 zien we duidelijk afnemende leegstandscijfers, ook buiten de binnenstad, in de detailhandel. In Nederland stijgen de huren voor winkels weer. Ondanks goede algemene cijfers voor de sector blijft het per locatie verschillend. Verschillende winkelcentra en detailhandelscentra hebben het moeilijk en kennen nog wel hoge leegstand. Vernieuwing en verandering blijft nodig om een passende beleving aan de consument te kunnen bieden. Winkelcentra veranderen steeds meer naar een ontmoetingsplek om te verblijven en minder alleen een plek om doelgericht te kopen. Een goede verbinding met de bewoners in de wijk is daarbij belangrijk. Door samen op te trekken kunnen we ruimte bieden voor passende groei en toekomstbestendigheid van de detailhandel in Groningen. In 2017 hebben we voor het Sontplein-gebied in gezamenlijkheid een Masterplan opgesteld voor de doorontwikkeling van het gebied. Ook is in 2017 in samenwerking met de bedrijvigheid rondom het Hoendiep is een toekomstvisie opgesteld, waarbij rekening is gehouden met de ontwikkeling van het Suikerfabriek Terrein. Deze ontwikkelingen bekijken we ook in het licht van de Nationale en Regionale Retailagenda.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen investeringsplannen van ondernemers, ook buiten de binnenstad, maximaal faciliteren. Dit doen we binnen een logische detailhandelsstructuur die ertoe leidt dat Groningen, als hoofdstad van het Noorden,

een groot en compleet aanbod heeft, zonder dat er afbreuk wordt gedaan aan de bestaande structuur. Binnen die structuur moeten onze bewoners en bezoekers van de stad voldoende winkels in hun omgeving kunnen vinden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Wijkwinkelcentra ondersteunen (zoals in WEST: de doorontwikkeling van winkelcentrum Paddepoel. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#));
- Faciliteren van investeringsinitiatieven van detailhandel;
- Oost: Analyseren van de detailhandelsstructuur van Beijum. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Faciliteren van de doorontwikkeling van het Hoendiep en het Peizerweg-gebied. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Oude wijken: Faciliteren van de doorontwikkeling van het Sontweggebied. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Binnenstad: Realisatie van een aantrekkelijke (fiets/loop)route vanaf Sontplein naar de binnenstad. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

2.2.5 Warenmarkten en standplaatsen

De warenmarkt in de binnenstad en de wijkmarkten vormen een wezenlijk onderdeel van de stad Groningen en zorgen voor een aanvulling op het bestaande winkelaanbod. De markten worden vanuit de gemeente gefaciliteerd door het beschikbaar stellen van de marktterreinen en voorzieningen, vergunningverlening en de handhaving hierop. We willen de markten behouden en waar mogelijk hun functie versterken. Diversiteit, kwaliteit en continuïteit zijn de sleutelbegrippen. We willen een toekomstbestendige warenmarkt voor Stadgers, regionale bezoekers en toeristen die kostendekkend is. Aan de hand van 'Bestemming Binnenstad' ontwikkelen wij de warenmarkt verder op kwaliteit.

Hoe staan we ervoor?

De implementatie van de nieuwe regelgeving voor de warenmarkten in het centrum wordt in 2017 afgerond. Bij de implementatie hebben wij zorgvuldige afstemming gehad met de individuele marktondernemers. Aan het einde van het jaar hebben alle ondernemers een geactualiseerde marktstandplaatsvergunning conform de nieuwe regelgeving. Daarmee is er ook een basis om indien nodig handhavend op te treden op de warenmarkt.

Daarnaast hebben wij in goed onderling overleg met de marktondernemers van de Grote Markt een nieuwe van de Grote Markt gerealiseerd. Deze is gelegen aan de noord- en zuidzijde van de Grote Markt en langs de voorkant van het Stadhuis. De opstelling zorgt voor een meer compacte warenmarkt en biedt meer ruimte om tijdens de warenmarkt kleine evenementen te laten plaatsvinden op het plein van de Grote Markt. Helaas is het ons niet gelukt om met een pilot de wijkmarkt Paddepoel nieuw leven in te blazen. Er werd niet voldoende verkocht waardoor het voor ondernemers niet aantrekkelijk was om te blijven staan. Wij houden de mogelijkheid tot een nieuwe wijkmarkt in stand, gelet op mogelijke nieuwe ontwikkelingen in het winkelcentrum. Wel hebben wij een nieuwe wijkmarkt op de locatie Reitdiephaven ingesteld. Een wekelijkse warenmarkt aan de Reitdiephaven draagt bij aan de levendigheid van het gebied en vormt een aanvulling op het bestaande winkelaanbod. Tevens komen wij hiermee tegemoet aan de wens van meerdere marktondernemers en van de ondernemersvereniging Reitdiephaven.

In het Masterplan voor de warenmarkt bekijken we eerst de ruimte en opstelling. In een later stadium werken we aan de kwaliteit, promotie en branchering. In nauw overleg met de marktondernemers en de CVAH bekijken wij eerst welke ruimte de warenmarkt in de binnenstad in de toekomst inneemt. Uitgangspunt hierbij is dat in de toekomst op de Grote Markt meer ruimte voor evenementen wordt gemaakt. De Vismarkt behoudt haar karakter als handelsplein en vormt daarmee de uitwijklocatie voor marktondernemers van de Grote Markt bij evenementen. Wij beogen in 2017 een besluit te nemen over de ruimte die de warenmarkt in de binnenstad

in de toekomst zal innemen. Vervolgens zullen wij in nauwe samenspraak met de marktondernemers binnen deze vastgestelde ruimte de nieuwe opstelling van de warenmarkt vormgeven.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 werken wij met de marktondernemers en de Centrale Vereniging voor Ambulante Handel aan het Masterplan voor de warenmarkt, waarin aan de hand van 'Bestemming Binnenstad' de warenmarkt zich verder ontwikkelt op kwaliteit. De focus ligt hierin eerst op de opstelling van de warenmarkt in aansluiting bij de ontwikkelingen in de binnenstad.

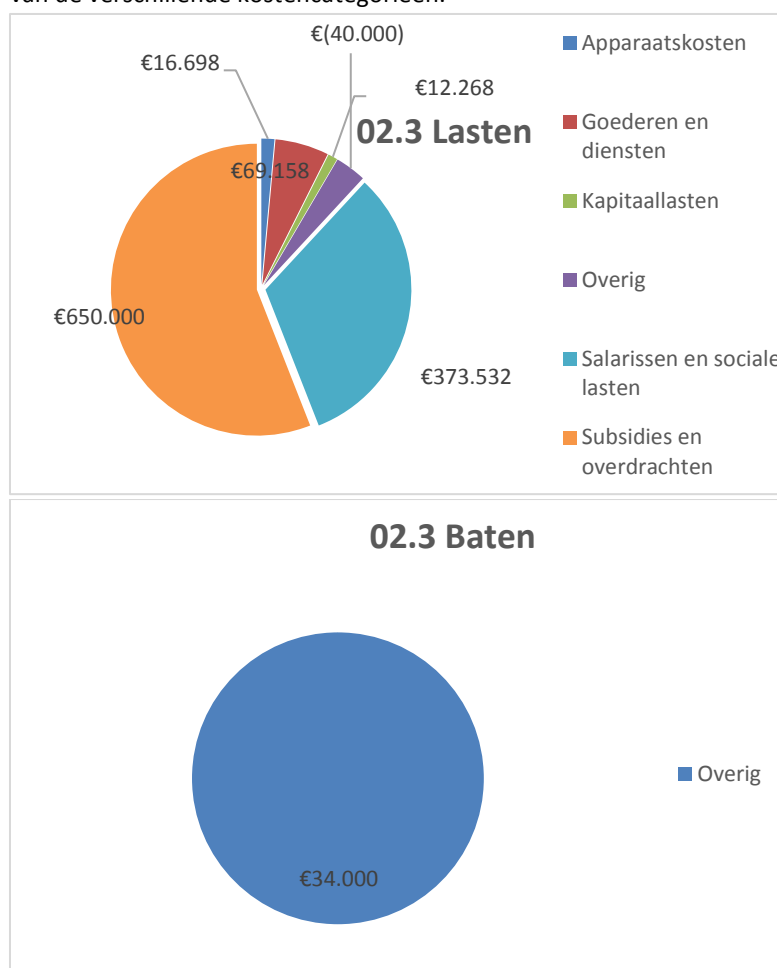
Wat gaan we hiervoor doen?

- Organiseren, faciliteren en vergunningen verstrekken voor markt- en standplaatsen Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Vormgeven aan de toekomstige opstelling van de warenmarkt in het kader van het Masterplan voor de warenmarkt Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 2.3: Bedrijvige stad

Met dit deelprogramma zorgen we voor een goed ondernemersklimaat en vestigingsklimaat in onze gemeente. We bieden ondernemers maximaal de ruimte om te ondernemen. Met aantrekkelijke en bereikbare werklocaties, klantgerichte dienstverlening en ondersteuning. Voor het ondernemingsklimaat is ook de arbeidsmarkt van betekenis. Een goede aansluiting van ons arbeidsmarktbeleid is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal bedrijfsvestigingen waarvan aantal starters 1	16.204 (1.320)	16.726 (1.521)	> dan in 2016	> dan in 2017
Aantal hectare uitgegeven bedrijventerrein 2	0,2	6,85	>5	> 5
% leegstaand vloeroppervlakte kantoren 3	12,8%	11,2%	< Dan in 2016	< dan in 2017
Rapportcijfer tevredenheid ondernemers 4	-	6,7	> 6,5	> dan in 2017

1. Onderzoek en statistiek Groningen, bedrijvendynamiek en werkgelegenheid gemeente Groningen, maart 2017, p. 4 en 16

2. Gemeente Groningen, administratie grondexploitatie

3. Vastgoedmonitor 2016, Vinco Vastgoed

4. Lexnova, MKB vriendelijkste gemeente van Nederland 2015-2016 gemeente Groningen, p 8

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners in de leeftijd 15-64 jaar	105	104	106	110

2.3.1 Samenwerken met bedrijvenverenigingen

Het georganiseerde bedrijfsleven en de gemeente zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het stimuleren van de economie en de werkgelegenheid in Groningen. Dit heeft geresulteerd in het Convenant Ondernemend Groningen. De convenantpartners stellen middelen en capaciteit beschikbaar voor strategische projecten maar ook gebiedsgerichte projecten. Er wordt gewerkt met een open agenda waarbij iedereen nieuwe initiatieven kan aandragen. De intensieve samenwerking met het bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten. Mede door het Fonds Ondernemend Groningen stimuleert het Groningse bedrijfsleven de tripartite samenwerking en investeren ze in projecten en initiatieven die de economie en werkgelegenheid van de stad versterken.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal gezamenlijke projecten met bedrijvenverenigingen	-	22	> 22	> 22

Hoe staan we ervoor?

Bedrijfsleven, kennisinstellingen en de gemeente weten elkaar steeds beter te vinden. Interessante projecten komen van de grond zoals Open Stad waarin het bedrijfsleven haar deuren opent voor publiek, stimuleren ondernemerschap in de detailhandel (Retail Academy hoe speel je als retailer in op de toekomst) in de binnenstad en de wijk winkelcentra, maar ook inspiratiesessies hoe 'oude' en 'nieuwe' economie kennis kunnen delen. De samenwerking met de bedrijvenverenigingen, het Fonds Ondernemend Groningen, VNO-NCW, MKB Noord, het Akkoord van Groningen, het Alfa-College en het Noorderpoort-College krijgt vorm via de Koepel Economische Agenda die uitvoering geeft aan de zeven ontwikkelopgaven uit het Convenant Ondernemend Groningen.

Het Fonds Ondernemend Groningen geeft de economie van de stad een impuls en versterkt de samenwerkingsverbanden tussen ondernemers, overheid en kennisinstellingen. Steeds meer gezamenlijke projecten komen van de grond. De onlangs uitgevoerde evaluatie heeft aangegeven dat het Fonds niet meer is weg te denken en heeft geresulteerd in een verlenging voor onbepaalde tijd.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen samen met het bedrijfsleven en de kennisinstellingen gezamenlijke projecten en initiatieven oppakken en de samenwerking verder professionaliseren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met betrokkenen uitvoering geven aan de aanbevelingen en verbeterpunten naar aanleiding van de evaluatie van het Fonds;
- Ondersteunen van en samenwerken met de Koepel Economische Agenda en daarmee uitvoering geven aan de ontwikkelopgaven uit het Convenant Ondernemend Groningen;
- Uitvoeren van gezamenlijke projecten met bedrijfsleven, kennisinstellingen en de gemeente.

2.3.2 Bedrijvigheid breed stimuleren

We stimuleren bedrijvigheid in brede zin en we ondersteunen ondernemers. Extra aandacht besteden we aan starters en aan duurzaam ondernemen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal bedrijfsbezoeken	530	570	> 580	> dan in 2017
Aantal adviesgesprekken met startende ondernemers	120	80	100	> dan in 2017
Aantal adviesgesprekken horeca	700	800	700	> dan in 2017
Aantal begeleide bedrijfsverhuizingen	20	20	20	> dan in 2017

Hoe staan we ervoor?

Groningen heeft een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Dit blijkt uit de groei van het totaal aantal vestigingen van 3.2% in 2016 en de prestaties van Groningse bedrijven in (internationale) ranglijsten. Om duurzaamheid verder te stimuleren gaan we in gesprek met werkgevers en ondernemers. Ook helpen we bedrijven om verder te groeien en ontwikkelen zodat werkgelegenheid toe neemt door bijvoorbeeld ondersteuning te bieden bij beurzen en congressen. Ook ondersteunen we het lokale MKB als launching costumer. Daarnaast doen we mee aan verschillende onderzoeken zoals 'MKB vriendelijkste gemeente 2015-2016', doen we mee aan de ondernemerspeiling van KING, het vestigingenonderzoek van Onderzoek & Statistiek Groningen en gebruiken we het bedrijvenpanel van de gemeente Groningen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We ondersteunen en stimuleren werkgevers en ondernemers om te ontwikkelen en te groeien.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bedrijven diensten op maat verlenen;
- Alle gebieden: (Startende) ondernemers stimuleren en maatschappelijk verantwoord ondernemen bevorderen Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ondersteunen ZZP-ers en kleine zelfstandigen;
- Duurzaam ondernemen stimuleren, zoals in samenwerking met Koninklijk Horeca Nederland duurzaamheid rondom terrasverwarming Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

2.3.3 Aansluiting vraag en aanbod van werk bevorderen

We streven naar een arbeidsmarkt waar werkgevers kunnen beschikken over de juiste arbeidskrachten en waar zoveel mogelijk mensen meedoen in een betaalde baan. We ondernemen of steunen activiteiten die werkgevers ondersteunen in hun personeelsbeleid. Het beleid om mensen op weg te helpen naar de arbeidsmarkt is te vinden in [Programma 1: Werk en inkomen](#).

De steeds intensievere samenwerking met het regionale bedrijfsleven mondt uit in gezamenlijke projecten en activiteiten in 2018 om samen te zorgen voor meer werkgelegenheid en een betere aansluiting: meer reguliere banen, maar bijvoorbeeld ook meer leerwerkplekken, stageplaatsen en garantiebanen.

Hoe staan we ervoor?

Met de Economische Agenda werken we samen met onze partners aan het versterken van het bedrijfsleven. Door bedrijven te laten ontwikkelen en groeien dragen we bij aan het stimuleren van werkgelegenheid. Daarmee willen de vraagzijde van de arbeidsmarkt ontwikkelen waarin we de vraag van de ondernemer centraal stellen. Het aantal banen is het afgelopen jaar toegenomen waardoor er in bepaalde sectoren lastiger geschikt personeel kan worden gevonden. Vanuit het sociale beleid zetten we in op de aanbodzijde. Daarbij zetten we ons in om mensen uit te laten stromen naar betaald werk maar ook om ze arbeidsfit te houden of om te scholen.

Wat willen we bereiken in 2018?

Samen met het (regionale) bedrijfsleven willen we projecten en activiteiten organiseren en bevorderen die de werkgelegenheid stimuleren en die de aansluiting tussen vraag en aanbod beter op elkaar afstemt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Projecten voortkomend uit de Economische Agenda samen met bedrijfsleven en kennisinstellingen oppakken;
- Stimuleren kennisdeling in het bedrijfsleven op het gebied van personeel;
- Talenten in contact brengen met Groningse bedrijven;
- Opzetten personeelscarrouzels.

2.3.4 Handelsrelaties met het buitenland bevorderen

We willen Groningen uitbouwen tot een internationale kennisstad van betekenis en een sterke economische regio in Europa. We bevorderen de (internationale) samenwerking met het Groningse bedrijfsleven en helpen mee om buitenlandse investeringen in Noord-Nederland uit te lokken. Door het stimuleren van betere (internationale) verbindingen ondersteunt Groningen Airport Eelde de Noordelijke economie en draagt bij aan de ontwikkeling van onze kennisstad. Het beleid om onze kennissectoren in internationaal perspectief te stimuleren en te profileren, vindt u in [deelprogramma 2.1: Groningen kennisstad](#).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal (handels)projecten met het buitenland	10	-	>15	> 15

Hoe staan we ervoor?

Het internationaliseringsbeleid van de gemeente Groningen is erop gericht om de stad verder te internationaliseren en dit ten goede te laten komen aan het vestigingsklimaat van de stad en daarmee aan de economie. Ons bedrijfsleven beweegt zich in een internationale wereldeconomie en wij faciliteren waar nodig.

Met de opening van ons China Office in Tianjin hebben we weer een stap gezet in de ontwikkeling van onze Chinese stedenbanden. Dit is positief voor onze inkomende en uitgaande Chinese (handels)missies waarmee we Chinese bedrijven stimuleren zich in Groningen te vestigen of in Groningen te investeren. We ondersteunen de Rijksuniversiteit waar nodig met hun activiteiten in Yantai. Ook blijven we inzetten op het verstevigen van ons relatie netwerk met Duitsland met de steden Oldenburg, Hamburg en Bremen en de regio's eromheen. Projecten richten we op het versterken van de speerpunthema's Energie, Healthy Ageing en de digitale economie (ICT) door kennisuitwisseling en samenwerking. Dit gebeurt in samenwerking met ondernemers en

kennisinstellingen, zoals bijvoorbeeld met de startup scene. Tussen Bremen en Groningen onderzoeken we of er een wederzijdse 'soft landing' gerealiseerd kan worden voor startups.

De publieke aandeelhouders van Groningen Airport Eelde hebben eind 2016 een voorkeur uitgesproken voor het scenario 'Investeren - Toegangspoort voor het Noorden'. In 2017 heeft nadere uitwerking van dit voorkeursalternatief plaatsgevonden en zijn potentiële dekkingsbronnen (privaat en publiek) verkend. Binnen de gemeente Groningen dient nog besluitvorming plaats te vinden over een bijdrage aan Groningen Airport Eelde.

Wat willen we bereiken in 2018?

We continueren onze (handels)contacten met Noord-Duitsland en China. We zorgen dat deze contacten zoveel mogelijk ten goede komen aan het Groningse bedrijfsleven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Onze (handels)contacten en projecten voorzetten met Noord-Duitsland en China;
- Internationale projecten samen met het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen uitvoeren;
- Als aandeelhouder Groningen Airport Eelde faciliteren (definitieve invulling afhankelijk van besluitvorming).

2.3.5 Werken aan een goed aanbod werklocaties

Op onze Groningse werklocaties, bedrijventerreinen, kantorenparken en locaties voor (grootschalige) detailhandel is meer dan de helft van de werkgelegenheid in de stad geconcentreerd. Een goed aanbod van werklocaties zijn een randvoorwaarde voor verdere economische groei. We streven daarom naar een goed vestigingsklimaat. We bieden een divers en passend aanbod van (nieuwe) werklocaties. Deze locaties willen we zo als mogelijk onder de aandacht van belangstellenden brengen. Ook plegen we, in samenwerking met onze regiopartners, acquisitie voor vestiging op onze werklocaties. We werken ook samen met de bedrijven(verenigingen) aan versterking van onze huidige werklocaties en zijn flexibel en adaptief om wensen van bedrijven te faciliteren. Ook monitoren we de ontwikkelingen op de vastgoedmarkt om in te kunnen spelen op de veranderende marktvaart.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 zet de economische groei door. We zien een verhoogde verplaatsingsdynamiek bij bedrijven. De kantorenleegstand in Groningen onder het landelijke gemiddelde en de vraag naar kantoorruimte is stijgend. De groei van de werkgelegenheid heeft ook met name plaatsgevonden op kantoorlocaties en in de binnenstad. De opgave voor de kantorenmarkt in Groningen is om goed in te spelen om de veranderende marktvaart (kleinere eenheden, flexibele huur, verzamelplekken). In de bedrijfsruimtemarkt in Groningen is zelfs sprake van krapte. Verwacht wordt, als de economische groei zich doorzet, dat meer nieuwbouw zal plaatsvinden in de bedrijfsruimtemarkt. De werkgelegenheid verschuift naar kleinere bedrijvigheid; het aantal zzp-ers en starters in Groningen groeit. We zien een toenemende behoefte aan broedplaatsfuncties en multifunctionele bedrijfsverzamelconcepten. We hebben daarom in 2017 gekeken of ons huidige aanbod in voldoende afstemming is met de vraag. Ook hebben we in beeld waar opgaven liggen bij onze huidige werklocaties en hebben we gewerkt aan een online kaveluitgiftesysteem.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen een goed aanbod van (huidige en nieuwe) werklocatie. Daarom werken we samen met de bedrijven (verenigingen) projectmatig aan het verbeteren van onze bestaande werklocaties. Ook komend jaar willen we ongeveer 5 hectare afzetten op Westpoort, Zernike en/of Eempsoort. Dit stimuleren we door gerichte acquisitie en promotie van onze werklocaties. We hebben de behoefte van ondernemers scherp en monitoren de kwaliteit van onze werklocaties. Ook hebben we een heldere strategie ontwikkeld voor onze huidige en nieuwe werklocaties, zodat deze een bijdrage leveren aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samenwerken (door middel van cocreatie en cofinanciering) aan verbeteren van onze werklocaties (zoals in WEST: Park Kranenburg, het MartiniTradePark en OOST: Ulgersmaweg) Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).
- Werklocatie-specifieke acquisitie van bedrijvigheid en promotie van onze werklocaties continueren;
- Monitoren van de ontwikkeling op en van onze werklocaties;
- Uitwerken van een nieuwe strategie en programma werklocaties.

2.3.6 Ontwikkeling ZP en Start-ups

De economie verandert; het aandeel kleine bedrijven en zpp-ers in de totale werkgelegenheid is gegroeid. Werken kun je tegenwoordig overal; vanuit huis, in je wijk in de koffi corner, op kantoor of in een oude fabriekshal. Bovendien is het gemakkelijk om voor jezelf te beginnen. Werkende mensen zorgen voor een bepaalde dynamiek en vergroten de leefbaarheid van gebieden. Groningen staat bovendien bekend als innovatieve stad, waar je als start-up je ideeën, kennis en expertise, als je wilt, kunt proberen te verkopen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal startende ondernemers	1.320	1.521	> dan in 2016	> dan in 2017

Bron: Onderzoek en statistiek Groningen, Bedrijvendynamiek en werkgelegenheid Gemeente Groningen, maart 2017, p.16

Hoe staan we ervoor?

De economie verandert, de werkgelegenheid verschuift naar kleinere bedrijvigheid; het aantal zpp-ers en starters groeit. Ook Groningen is een stad waar ZP'ers inmiddels een belangrijk onderdeel vormen van de bedrijvigheid. Tevens is Groningen een hotspot voor start-ups. In vergelijking met andere steden kent Groningen een bovengemiddelde aantal start-upactiviteiten. Doordat het aantal ZP-ers en startups stijgt, verandert de ruimtevraag en stijgt ook de behoefte aan ontmoetingsplaatsen (*third places*). We zien dan ook een toenemende behoefte aan broedplaatsfuncties en multifunctionele bedrijfsverzamelconcepten. We verwachten gezien de uitgangspositie van de kennisstad Groningen en verdere tertiarisering van de economie een blijvend hoog aantal starters.

We hebben een groei van initiatieven (broedplaatsen) zoals "The Rock" en "The Big Building" gezien in 2016 en 2017. Groningen telt meer dan 20 vergelijkbare initiatieven van verschillende grootte die verschillen in sector. MBO, HBO en Universiteit zijn ook zeer betrokken bij dergelijke initiatieven. Zo maken MBO-instellingen en de Hanze gebruik van ruimte in broedplaatsen, werken ze daarin samen met aanwezige ZP'ers en start-ups en zijn Hanze en RuG betrokken bij broedplaatsen. In 2017 is Startup City gestart op de Zernike Campus, waarin nu onder meer Cube050 is gevestigd. Daarmee komt de vervlechting van ondernemerschap in de onderwijsprogramma's steeds een stap verder. Ook zijn we in 2017 gestart met in beeld brengen van de huisvestingsprofielen van verschillende doelgroepen ten aanzien van broedplaatsen.

In 2017 is ook de lancering geweest van het online portal voor ZP'ers [lkonderneemhet.nl](#), waarvan we de ontwikkeling hebben gesteund. ZP'ers kunnen er kennis en ideeën uitwisselen, samenwerkingen starten en opdrachten vinden. In de wijken zijn op diverse plaatsen initiatieven voor werkplekken voor ZP'ers ontstaan. Regelmatig wordt er vanuit die initiatieven acties contact gezocht met de bewoners van de wijken en andersom. Bijvoorbeeld in het Wijkbedrijf Selwerd en Innovatiewerkplaats Helpman De Wijert.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat Groningen een "start-up city" is en blijft en we willen Groningen Start-up City meer bekendheid te geven, de community verbinden en groei naar scale-up stimuleren. We willen ook dat Groningse ondernemersklimaat geschikt is voor ZP-ers. Daar past bij dat het in Groningen gemakkelijk moet zijn om

passende huisvesting te vinden als starter, start-up en als ZZP'er. We willen daarom collectieve huisvestingswensen van ZZP-ers en startups faciliteren en de vestiging van wijk-werkplekken stimuleren.

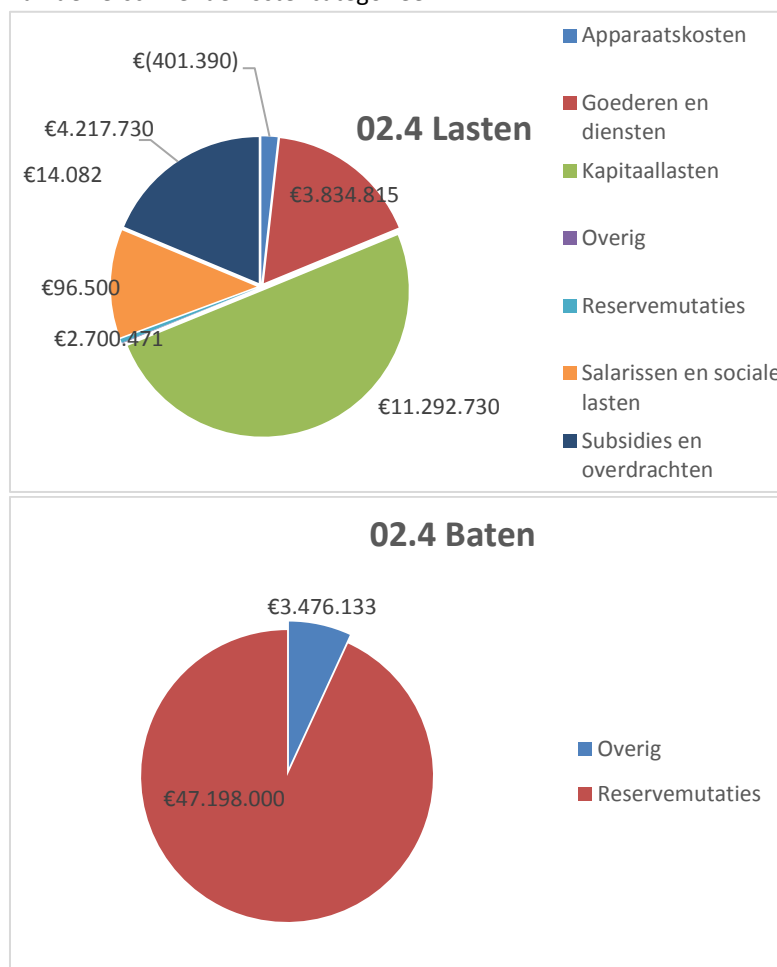
Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen van "Founded in Groningen";
- Nogmaals organiseren van het ZZP-event "Succesvol als ZZP'er";
- Faciliteren van (door)ontwikkeling van collectieve huisvestingswensen, broedplaatsen en versnellingsplekken;
- 🤝 Het helpen realiseren van meer ZZP werkplekken in de wijk. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 2.4: Overig economie en werkgelegenheid

In dit deelprogramma worden voor een belangrijk deel de rente en afschrijving verantwoord die zijn gekoppeld aan ruimtelijk-economische projecten. Ook de resultaten grondzaken worden voor een groot deel verantwoord in dit deelprogramma. Concreet gaat het om de nog in exploitatie te nemen eigendommen en verhuurde kavels. Voor grondzaken is geen afzonderlijk deelprogramma opgenomen in de begroting. In [Paragraaf 7: Grondbeleid](#) zijn alle resultaten grondzaken nader toegelicht. Daarnaast zijn er lasten opgenomen die te maken hebben met de uitvoering van het economische programma. Ook de jaarlijkse bijdragen aan de Regio Groningen Assen, het Fonds Ondernemend Groningen en Marketing Groningen maken hier onderdeel van uit.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Euroborg NV

Relevante beleidsinformatie	Het doel is om een Topsport-zorgcomplex aan de Laan Corpus den Hoorn te ontwikkelen, waarin het trainingscomplex van FC Groningen gehuisvest wordt, alsook Inter Psy en VNO-NCW. Inmiddels is via een raadsbesluit de financiering geregeld en is de bouw aangevangen. Het trainingscomplex moet onderdak bieden aan de jeugdteams van FC Groningen en medische voorzieningen aan alle topsportclubs in Groningen. Euroborg NV wordt de opdrachtgever en zal het gebouw gaan verhuren.
Beleidsrisico	Geen.

Groningen Airport Eelde NV

Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bereikbaarheid van Groningen door de lucht. Op dit moment loopt er een strategische verkenning naar de toekomst van Groningen Airport Eelde (GAE).
Beleidsrisico	De publieke aandeelhouders van Groningen Airport Eelde hebben eind 2016 een voorkeur uitgesproken voor het scenario 'Investeren - Toegangspoort voor het Noorden' als strategische ontwikkelrichting. In 2017 heeft nadere financiële, juridische en organisatorische uitwerking van dit voorkeursalternatief plaatsgevonden en zijn potentiële dekkingsbronnen (privaat en publiek) verkend. De benodigde investering in Groningen Airport Eelde is voor de komende 10 jaar berekend op 46 miljoen euro. De provincies Drenthe en Groningen en de gemeente Tynaarlo hebben halverwege 2017 besloten financieel garant te willen staan voor een aandeel in deze investering, overeenkomstig de aandelenverhouding in Groningen Airport Eelde. Binnen de gemeente Groningen dient nog besluitvorming plaats te vinden over een bijdrage aan Groningen Airport Eelde.

Stichting TCN/SIG

Relevante beleidsinformatie	Het doel van de stichting is het bevorderen van industrie, handel, nijverheid, ambacht en andere dienstverlening in of in de omgeving van Groningen. De stichting kan ter realisering van de doelstelling deelnemen in ondernemingen. Door het faillissement van TCN/SIG is de stichting niet meer actief. Opheffing is in afwachting van de afwikkeling van het faillissement door de curator. Na afwikkeling wordt de stichting opgeheven.
Beleidsrisico	Geen.

Waterbedrijf NV

Relevante beleidsinformatie	De missie van Waterbedrijf Groningen is om als maatschappelijke onderneming de waterbelangen in de regio duurzaam veilig te stellen. Waterbedrijf Groningen is niet alleen een leverancier van verschillende soorten water, maar levert ook een bijdrage aan zaken als volksgezondheid, natuurbehoud, het creëren van duurzame bronnen, bestuurlijke vraagstukken, ruimtelijke ordening, werkgelegenheid en innovatie. Het openbaar belang wordt vertegenwoordigd door de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en in Tynaarlo (Drenthe). Waterbedrijf Groningen is samen met de gemeente Groningen voor 50% aandeelhouders in Warmtestad BV.
Beleidsrisico	Geen.

Enexis holding/belang elektriciteitsproductie EPZ

Relevante beleidsinformatie	<ul style="list-style-type: none"> Het publieke belang van deze drie deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water. Met de verkoop van de aandelen van Essent BV in 2009 is de Gemeente Groningen voor 1,18% direct aandeelhouder geworden van Enexis Holding N.V., Attero Holding N.V. (verkocht in 2014 aan Waterland), Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (verkocht in 2011), CBL Vennootschap BV, Claim Staat Vennootschap BV, Vordering op Enexis BV en Verkoop Vennootschap BV.
Beleidsrisico	Geen.

Community Network Noord-Nederland (CNNN) BV

Relevante beleidsinformatie	In 2016 heeft Community Network Noord-Nederland (CNNN) de aandelen van het failliete TCN/SIG overgenomen. Hiermee is gemeente Groningen op dit moment de enige A-aandeelhouder. We kijken in overleg met de certificaathouders CNNN of er interesse is voor andere (overheids) partijen om ook A-aandelen in bezit te krijgen. Het onderzoek naar de mogelijkheden om het glasvezelnetwerk van de gemeente Groningen, maar mogelijk ook dat van de RUG, onder te brengen bij CNNN wordt in 2017 afgerond en indien hier vervolgens positief over wordt besloten geëffectueerd. Als besloten wordt tot overname van de glasvezelnetwerken van de gemeente Groningen en RUG, zoals aangegeven bij ontwikkelingen, zal dit een substantiële wijziging van het vermogen betekenen.
Beleidsrisico	Geen.

WarmteStad holding BV

Relevante beleidsinformatie	<p>Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de stad op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energieneutraal Groningen in 2035.</p> <p>Het financieel belang bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Daarnaast is er een gemeentelijk rekening-courant aan de BV (kredietfaciliteit) van 750 duizend euro. Tevens is besloten voor 7 miljoen euro kapitaal te verstrekken en 2 miljoen euro van de Provincie, via de gemeente ten behoeve van de realisatie van Geothermie Noord West aan WarmteStad. Tevens is er een overbruggingskrediet beschikbaar gesteld voor dit project van 3.058.000 euro.</p> <p>Voor de aankoop van de WKO bronnen van NDEA en realiseren van nieuwe aansluitingen op deze WKO's en WKO Europapark is 2 miljoen euro beschikbaar gesteld. Om alle investeringen in het WKO-programma van WarmteStad te financieren is voorzien dat in de periode 2018 – 2021 de beide aandeelhouders ieder nog 1.875.000 euro financieren.</p>
Beleidsrisico	WarmteStad is een essentiële schakel in het bereiken van onze doelstellingen op gebied van energietransitie. WarmteStad is een nieuw bedrijf waar de kosten sterk voor de baat uitgaan en dus financieel afhankelijk is van haar aandeelhouders. Daarentegen is WarmteStad een nutsonderneming, nagenoeg gevrijwaard van economische conjunctuur, met een robuuste hoeveelheid klanten en daarmee dito inkomstenstroom. Voor

	nutsbedrijven gelden in algemene zin grote initiële investeringen met relatief lange terugverdiertijden. Dit overziend hebben wij destijds besloten een warmtebedrijf op te zetten samen met het Waterbedrijf Groningen. Naar aanleiding van het Sodm rapport 'staat van de sector geothermie' vinden er gesprekken plaats over standpuntbepaling ten aanzien van de koers van de project.
--	--

Stichting Ondernemerstrefpunt

Relevante beleidsinformatie	De stichting heeft tot doel om het contact tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd.
Beleidsrisico	Geen.

GR Eems-Dollar Regio (EDR)

Relevante beleidsinformatie	De Eems Dollard Regio (EDR) is een openbaar lichaam voor Grensoverschrijdende Samenwerking. Wij zijn lid van de EDR net als één van de ongeveer 100 andere voornamelijk gemeentelijke leden uit Noord-Nederland en Niedersachsen die lid zijn. De EDR heeft als voornaamste taak om grensoverschrijdende projecten te stimuleren en Europese subsidies in dat verband te verstrekken.
Beleidsrisico	Geen.

GR bedrijvenpark Rengers

Relevante beleidsinformatie	De GR Rengers is in 1994 samen met de gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer opgericht met als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark Rengers (gelegen bij Hoogezand). Het eigen vermogen op 1 januari is geraamd op nul euro. Het eigen vermogen op 31 december is geraamd op nul euro.
Beleidsrisico	Geen.

GR Omgevingsdienst

Relevante beleidsinformatie	De Omgevingsdienst Groningen is een uitvoeringsorganisatie op het gebied van de vergunningverlening, toezicht en handhaving (VTH) van én voor de provincie en alle gemeenten in de provincie Groningen sinds november 2013. De eerste drie jaren heeft de aangeleverde formatie door de deelnemers de basis gevormd voor de begroting (zogenoemde inputfinanciering). In het bedrijfsplan van de Omgevingsdienst is vastgelegd dat na uiterlijk 3 jaar met prijzen per afgenomen product of dienst wordt gewerkt. Dit is niet haalbaar gebleken. Met ingang van het begrotingsjaar 2019 wordt deze zogeheten kostprijsystematiek gehanteerd.
Beleidsrisico	De bijdragen worden jaarlijks door de deelnemers toegezegd. De deelnemers zijn gezamenlijk als eigenaren van de GR Omgevingsdienst verantwoordelijk voor de begroting.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

De 2 miljoen euro intensiveringsmiddelen G-Kwadraat zijn als volgt over de deelprogramma's verdeeld:

- 2.1 Groningen kennisstad (inclusief Akkoord van Groningen): 1,0 miljoen euro;
- 2.2 Aantrekkelijke stad: 0,35 miljoen euro;
- 2.3 Bedrijvige stad: 0,65 miljoen euro.

Het deelprogramma Overig Economie en Werkgelegenheid bestaat voor een groot deel uit de financiële afwikkeling van Ruimtelijk-Economische projecten. Deze post omvat onder andere de lasten en baten van: verkoop van bouwrijpe kavels (buiten de grondexploitaties), inkomsten uit erfpacht, grondexploitaties van werklocaties, kapitaalslasten van investeringen, de niet-in-exploitaties genomen gronden, bezit van strategische gronden en reserves.

Financieel overzicht lasten en baten

Economie en werkgelegenheid							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
02.1	Groningen Kennisstad	2.128	1.966	2.112	2.115	2.120	2.121
02.1.1	Samenw. met kennisinstellingen	869	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000
02.1.2	Fac. gez. kennis-innovatieproj	854	640	654	654	654	654
02.1.3	Samenw. Verst. Kennis en innov	6	100	100	100	100	100
02.1.4	(Inter)nat. Promoten kennissec	345	226	358	361	366	367
02.1.5	Talent en bedrijfsleven koppel	54	0	0	0	0	0
02.2	Aantrekkelijke stad	3.228	3.018	3.152	3.146	3.145	3.141
02.2.1	Samenwerken met binnenstadond.	-85.294	396	350	350	350	350
02.2.2	Bevorderen toerisme	2.011	1.952	1.980	1.981	1.981	1.979
02.2.3	Binnenstadsontwikkeling	85.893	70	106	106	106	106
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	618	600	715	710	708	707
02.3	Bedrijvige stad	3.338	889	1.082	1.081	1.081	1.081
02.3.1	Samenwerken met bedrijvenver.	2.521	157	350	350	350	350
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	817	732	731	731	731	731
02.4	Overig econ en werkgelegenheid	22.080	21.997	21.658	22.314	22.422	22.497
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	22.080	21.997	21.658	22.314	22.422	22.497

	Totaal	30.775	27.871	28.003	28.656	28.769	28.840
Baten							
02.1	Groningen Kennisstad	960	506	501	501	501	501
02.1.1	Samenw. met kennisinstellingen	504	500	500	500	500	500
02.1.2	Fac. gez. kennis-innovatieproj	430	0	0	0	0	0
02.1.4	(Inter)nat. Promoten kennissec	2	6	1	1	1	1
02.1.5	Talent en bedrijfsleven koppel	24	0	0	0	0	0
02.2	Aantrekkelijke stad	24.966	988	1.034	1.034	1.034	1.034
02.2.1	Samenwerken met binnenstadond.	-3.668	0	0	0	0	0
02.2.2	Bevorderen toerisme	256	207	216	216	216	216
02.2.3	Binnenstadsontwikkeling	27.625	0	0	0	0	0
02.2.5	Warenmarkten en standplaatsen	753	781	818	818	818	818
02.3	Bedrijvige stad	1.281	34	34	34	34	34
02.3.1	Samenwerken met bedrijvenver.	881	0	0	0	0	0
02.3.2	Bedrijvigheid breed stimuleren	401	34	34	34	34	34
02.4	Overig econ en werkgelegenheid	10.574	10.717	3.476	3.476	3.476	3.476
02.4.1	Overig economie en werkgelegen	10.574	10.717	3.476	3.476	3.476	3.476
	Totaal	37.780	12.245	5.045	5.045	5.045	5.045
	Geraamd resultaat voor bestemming	-7.006	15.626	22.958	23.611	23.724	23.795
Reserve mutaties							
	Totaal toevoegingen	17.106	1.059	96	96	96	96
	Totaal onttrekkingen	16.942	12.164	47.198	10.230	7.384	4.084
	Geraamd resultaat na bestemming	-6.841	4.521	-24.144	13.477	16.436	19.807

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

02 Economie en werkgelegenheid	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
02.4 Overig economie en werkgelegenheid								
Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	1.254			1.800				
Totaal 02 Economie en werkgelegenheid	1.254	0	0	1.800	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2018-2021 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
02.4 Overige economie en werkgelegenheid								
Inzet ruilmiddelen	27.809		9.633		558			
Herijking risico grondexploitaties en Meerstad	12.000							
Dekkingsbronnen 2018-2021	39.809	0	9.633	0	558	0	0	0

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

2.4 Overige economie en werkgelegenheid	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	300 duizend euro	-7,2 miljoen euro	-6,9 miljoen euro

Exploitatie binnen bezittingen (N 100 duizend euro)

In 2018 verwachten we ten opzichte van de actuele begroting 2017 102 duizend euro meer lasten op de exploitatie binnen bezittingen door onder andere hogere kosten voor wat betreft toegerekende rente, onderhoudswerkzaamheden, externe deskundigheid, elektra en lagere kosten voor wat betreft uren lijnproducten, betaalde belastingen en afschrijvingen. Het resultaat op de exploitatie binnen bezittingen verrekenen we met de reserve grondzaken.

Kapitaallasten (V 590 duizend euro)

Door de verlaging van het rente omslagpercentage (ROP) met ingang van 2018 van 2,3% naar 2,0% ontstaat een voordeel op de rentelasten. Daarnaast is er sprake van vrijval (latere uitvoering van projecten) en terugloop van kapitaallasten. Het totale voordeel ten opzichte van 2017 bedraagt 594 duizend euro.

Niet In Exploitatie Genomen Gronden (NIEGG) (V 470 duizend euro)

In 2018 verwachten we ten opzichte van de actuele begroting 2017 520 duizend euro minder lasten op de exploitatie NIEGG met name door lagere kosten van eigen inzet en externe kosten in verband met het beheer. Het resultaat op NIEGG verrekenen we conform afspraak met de reserve grondzaken.

In 2018 verwachten we lagere huuropbrengsten tegen hogere opbrengsten voor pachten, doorberekende faciliteiten en overige opbrengsten. Per saldo een nadeel van 50 duizend euro ten opzichte van de actuele begroting 2017.

Resultaat Overige Economie en Werkgelegenheid (V 350 duizend euro)

We ramen 350 duizend euro terug, omdat we in 2017 incidenteel extra beleid beschikbaar is gesteld.

Uitvoeringsprogramma Suikerfabriek terrein (V 400 duizend euro)

In 2017 zijn incidenteel extra beleid Intensiveringsmiddelen Wonen (200 duizend euro) en de Stedelijke Vernieuwingsontwikkingsgelden (200 duizend euro) beschikbaar voor uitgaven in het kader van het uitvoeringsprogramma Suikerfabriek terrein. In 2018 is dit niet het geval.

Exploitatie binnen bezittingen (N 120 duizend euro)

In 2018 verwachten we een vermindering van huuropbrengsten ten opzichte de actuele begroting 2017 van 120 duizend euro.

Resultaat Overige Economie en Werkgelegenheid (N 6,2 miljoen euro)

Een incidentele bezuinigingstaakstelling van 6,2 miljoen euro vervalt in 2018 uit de begroting.

Resultaat Strategische Gronden (N 960 duizend euro)

Conform besluitvorming door de raad wordt vanaf 2018 rente niet meer toegevoegd aan de reserves. Hierdoor dalen de baten op dit deelprogramma met 960 duizend euro.

RSV Bovenwijkse voorzieningen (V 630 duizend euro)

Vanaf 2018 zijn verwachte inkomsten voor doorberekende rente van 630 duizend euro opgenomen in de begroting, deze worden toegevoegd aan de bekleemde reserve kapitaalbijdragen investeringen.

Ruil incidenteel-structureel (N 1,8 miljoen euro)

De knelpunten in de begroting dekken wij door een incidentele onttrekking aan de reserves voor een bedrag van 27,8 miljoen euro. Hier staat een structurele lastenverhoging van 1,3 miljoen tegenover. Dat is nodig om de structurele kapitaallasten te dekken. Voor een verdere onderbouwing verwijzen wij naar de toelichting bij de knelpunten en dekkingsbronnen.

In deze begroting zijn rentebaten terug geraamd met 500 duizend euro. Hier tegenover staat een lagere dotatie aan de reserve.

Overige afwijkingen (N 160 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 160 duizend euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	

Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>
-------	--

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico Programma	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties Economie en Werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>m de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De risico's zijn met behulp van de boxenrisicomethode gekwantificeerd. De omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden in 2018 bedraagt 122,9 miljoen euro.</p> <p>Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld. De omvang van het risico is ten opzichte van de rekening 2016 (jaarschijf 2018) jaar gedaald met 32,8 miljoen euro (in jaarschijf 2021 is het 24,7 miljoen euro).</p> <p>De verlaging van het risico ontstaat door een actualisatie het gehanteerde rentepercentage en kostenindex bij de risicoboxenmethode op basis van actuele ontwikkelingen en verwachtingen. De belangrijkste aanpassing is de rente. Sinds de vaststelling van de risicoboxenmethode is de rente aanzienlijk gedaald. Daarom verlagen we de gehanteerde rente 4% naar 2,5%. Dit leidt tot een afname van het weerstandsvermogen.</p> <p>Het risico voor de gemeentelijke grondexploitatie (exclusief Meerstad) komt in 2018 op 38,2 miljoen euro. De grondexploitatie Meerstad sluit bij de huidige veronderstellingen met een voordeel op eindwaarde van bijna 170 miljoen euro. Met deze buffer kunnen risico's worden opgevangen. Dit verlaagt het risico in 2018 met 18 miljoen euro. Ondank de verlaging blijft het risico nog relatief hoog. In 2018 gaat het om 84,7 miljoen euro. Dit komt door een hoge boekwaarde (circa € 300 miljoen) dat de komende jaren nog verder zal oplopen tot circa 340 miljoen euro. Deze kosten moeten worden terugverdiend met de afzet van grond. Dit is het grootste risico in de grondexploitatie. Na 2023 verwachten we dat het risico zal gaan dalen omdat de boekwaarde dan gaat afnemen en de rentekosten voor Meerstad lager worden als gevolg van de recente rente herzieningen.</p>
Risicobedrag 2018	122,9 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	125,5 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	128,8 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	123,6 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de equalisatiereserve zijn de in box III aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. Box III geeft inzicht in de risico's van het project welke niet opgenomen zijn in de projectbegroting/grondexploitatie. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Naam risico Programma	Lening Euroborg Economie en Werkgelegenheid
Omschrijving	De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen.
Risicobedrag 2018	7,23 miljoen euro

Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	6,95 miljoen euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2020	6,65 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2021	6,34 miljoen euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de lening, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV.

Programma 3: Onderwijs

Het verzorgen van onderwijs is in Nederland primair de verantwoordelijkheid van schoolbesturen. Als gemeente faciliteren we het onderwijs en hebben we een aantal wettelijke taken rondom het onderwijs: zorgen voor huisvesting, leerlingenvervoer, toezien op naleving van de leerplicht en op basis van onze verantwoordelijkheid voor jeugdhulp het bieden van passende ondersteuning, jeugdhulp aan leerlingen in het onderwijs.

De gemeente Groningen stelt zich ten doel in het onderwijs iedereen zoveel mogelijk gelijke kansen te bieden; achterstanden proberen we te voorkomen. Samen met de schoolbesturen werken we aan onderwijs dat goed op elkaar aansluit, dat aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Om kinderen en jongeren optimaal uit te dagen zich te ontwikkelen en hen zo goed mogelijk voor te bereiden op de toekomst. Betere kansen creëren we ook door onderwijs te verbinden met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen. In Groningen doen we dat vooral op de Vensterscholen.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een stad is waar:

- Kinderen, jongeren en volwassenen optimale kansen krijgen hun talenten te ontdekken en te ontwikkelen;
- Alle kinderen en jongeren naar school gaan en hun schooltijd afronden met een diploma.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kansen voor jonge kinderen \(2009\)](#)

[Bestuursafspraken VVE \(2012\)](#)

[Ambitiedocument Vensterscholen \(2013\)](#)

[Groninger Onderwijspact \(2013\)](#)

[Integraal Huisvestingsplan 2016-2019 'Een stevige basis' \(2015\)](#)

[Verordening voorzieningen huisvesting onderwijs gemeente Groningen \(2014\)](#)

[Lokaal educatieve agenda \(2014\)](#)

[Samenwerkingsovereenkomst Volwasseneneducatie \(2014\)](#)

[Verordening leerlingenvervoer gemeente Groningen 2014 \(2013\)](#)

Regionale aanpak RMC-regio 03 VSV en jongeren in een kwetsbare positie 2016-2021. (2016)

Relevante ontwikkelingen

De invoering van een nieuwe landelijke gewichtenregeling voor het onderwijskansenbeleid is opnieuw een jaar uitgesteld en nu volgens planning ingevoerd per 1 januari 2019 ingevoerd. De huidige rijksregeling wordt in 2018 nogmaals met een jaar verlengd. Gemeenten krijgen de opdracht om alle peuters een aanbod te doen voor een voorschoolse voorziening. Hiervoor worden vanaf 2016 gefaseerd extra middelen beschikbaar gesteld in het gemeentefonds.

Als echte onderwijsstad willen we innovatie in het onderwijs blijven stimuleren en faciliteren, om leerlingen optimaal voor te bereiden op de toekomst. We zijn met het onderwijsveld in gesprek over de manier waarop we dat kunnen vormgeven. Rondom drie thema's werken we dit het komend jaar verder uit, namelijk digitale geletterdheid, ondernemerschap/ondernemende vaardigheden en gepersonaliseerd leren.

De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben.

Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien, en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/ jongeren en samenwerkingspartners, via de gebiedsgerichte aanpak. Deze beweging zal de duurzame basis gaan vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) beleid ten aanzien van jeugd en jongeren vormgeven. De verwachting is dat als wij ons beleid en de inzet op jeugd bundelen het maatschappelijk effect op de realisatie van onze doelen groter zal zijn.

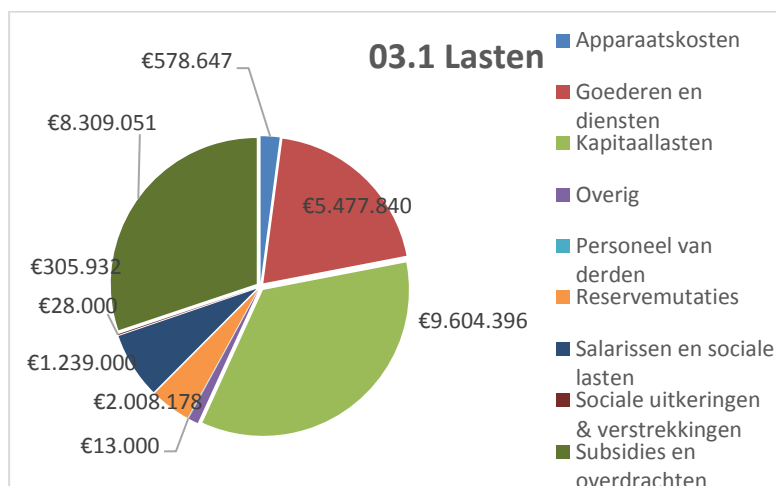
In 2018 werken we verder aan de ontwikkeling van gebiedsgericht werken. Ook onderwijs en opvang maken daar deel van uit, onder meer via de vensterscholen, aanpak vreedzame wijk en door scholen te betrekken bij gebiedsgerichte inzet ter bestrijding van armoede.

Deelprogramma 3.1: Onderwijskansen

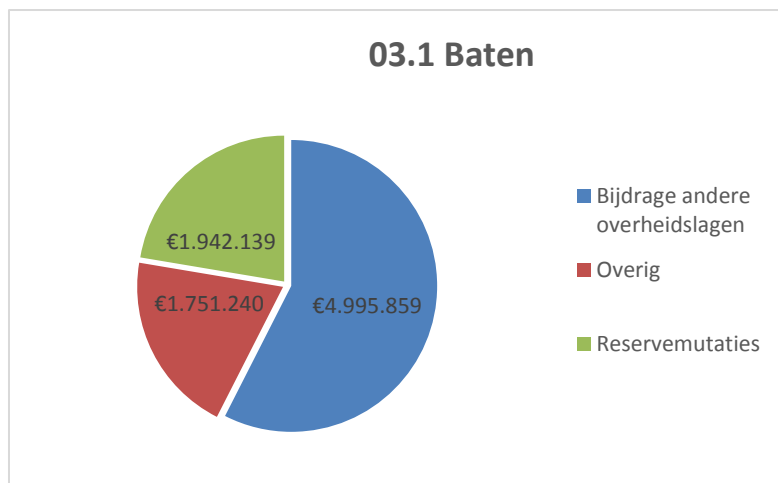
In het deelprogramma Onderwijskansen bundelen we ons beleid gericht op het creëren van optimale onderwijsvoorwaarden en –voorzieningen. We willen dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën en zich probleemloos ontwikkelen. We willen kansengelijkheid in het onderwijs bevorderen. Daarmee willen we al vroeg beginnen; voordat de kinderen naar de basisschool gaan. Ook zien we ze graag opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen.

We willen bijdragen aan kwalitatief onderwijs dat goed op elkaar aansluit. Dit onderwijs biedt de ondersteuning die aansluit bij de leerlingen en tegemoetkomt aan de vraag op de arbeidsmarkt. Het daagt kinderen en jongeren optimaal uit om zich te ontwikkelen en bereidt hen zo goed mogelijk voor op de toekomst. Dit hebben we met de onderwijsinstellingen – van voorschoolse instellingen tot en met de Rijksuniversiteit Groningen vastgelegd in het Groninger Onderwijspact 2013.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

03.1 Baten

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Gemiddelde score begrijpend lezen groep 8 Groningen (landelijk)	60,7 (55,0)	62,9 (55,0)	Minimaal landelijk gemiddelde	Minimaal landelijk gemiddelde
Gemiddelde score rekenen groep 8 Groningen (landelijk)	113,7 (112,0)	114,7 (112,0)	Minimaal landelijk gemiddelde	Minimaal landelijk gemiddelde
% kinderen in Groningen verwezen naar:				
- praktijkonderwijs (landelijk)	-	0,7 (2,5)	minimaal landelijk gemiddelde	minimaal landelijk gemiddelde
- VMBO BBL/KBL (landelijk)	-	24,2 (22,9)		
- VMBO TL (landelijk)	-	21,5 (22,8)		
- Havo/VWO (landelijk)	-	53,5 (51,3)		
Niet-werkende werkzoekenden(nww) jonger dan 27 jaar zonder startkwalificatie (aantal en % van totaal aantal nww <27)	909 (32%)	621 (41%)	Lager	lager

Toelichting: met de ambitie 'minimaal landelijk gemiddelde' doelen we er op dat leerlingen in groep 8 op de basisschool gemiddeld genomen net zo goed of beter scoren dan landelijk, en dat dit zich ook vertaalt in de verwijzing naar vervolgonderwijs.

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
% achterstandsleerlingen 4 t/m 12 jaar	-	-	-	-

3.1.1 Kansen en kwaliteitsbewaking

Met het Kansenbeleid richten we ons in de eerste plaats op de jongste burgers van de stad. We bieden voorzieningen om (taal-)ontwikkelingsachterstanden te voorkomen en zo vroeg mogelijk aan te pakken. Om een goed leerklimaat in Groningen te stimuleren maakten we in 2013 met de onderwijsinstellingen afspraken in het Onderwijspact. De oprichting van het Groninger College van Onderwijs komt hieruit voort. Binnen dit beleidsterrein is ook ons kwaliteitstoezicht op de voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang ondergebracht.

We willen:

- Dat alle kinderen en jongeren in Groningen zich naar eigen aard en talent ontplooiën, opgroeien tot verantwoordelijke burgers en goed voorbereid op de arbeidsmarkt komen;
- Dat kinderen een doorgaande ontwikkelingslijn volgen;
- Voorschoolse voorzieningen en gastouderopvang van goede kwaliteit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% gebruik VVE-programma's door VVE-doelgroep	92%	91%	95%	95%
% leerwinst groep 2 ten opzichte van landelijk gemiddelde	55%	52%	80%	80%
% geïnspecteerde locaties kinderopvang	-	100%	100%	100%

Hoe staan we ervoor?

In de afgelopen jaren bereikten we ruim 90% van de vve-doelgroepkinderen met een vve-programma. Het vve-aanbod is verder ontwikkeld en de kwaliteit verbeterd. Met de rijksoverheid zijn afspraken gemaakt om voor- en vroegschoolse educatie nog beter te benutten en een kwaliteitsimpuls te geven. Hetzelfde geldt voor de activiteiten rondom de verlengde leertijd. Hierbij valt te denken aan schakelgroepen en zomerscholen. In 2017 is het beleid van 2016 zowel op rijks- als gemeentelijk niveau voortgezet. In de bestuursafspraken met het rijk hebben we een forse ambitie opgenomen dat 80% van de kinderen in groep 2 een leerwinst laat zien die boven het landelijk gemiddelde ligt. Hierover zijn we met de schoolbesturen in gesprek. We zetten daarbij in op professionalisering onder andere door scholing en inzet van vve coaches.

Naast het vve programma, bieden we kinderen die niet tot de vve-doelgroep behoren en geen gebruik (kunnen) maken van de kinderdagopvang een basis ontwikkelingsprogramma (BOP) aan. In de afgelopen jaren maakten hier op jaarbasis ongeveer 700 peuters gebruik van. In 2016 ging het om gemiddeld 725 kinderen.

Het rijksonderwijsachterstandenbeleid wordt in 2018 beleidsarm voortgezet. In 2019 krijgen we te maken met een nieuwe verdeling van middelen.

Via de inzet van intensiveringsmiddelen 'leren' versterken we de onderlinge samenwerking in het onderwijs en stimuleren we de ontwikkeling van gezamenlijke initiatieven. Hieruit zijn onder meer de initiatieven Succes for All, Programmeren in de klas en Stimuleren partnerschap met ouders voortgekomen. Afgelopen jaar zijn daar verschillende initiatieven aan toegevoegd, zoals Digitale Geletterdheid, Groene Schoolpleinen en ondernemerschap bij vluchtelingen.

In de Wet kinderopvang en kwaliteitseisen peuterspeelzalen staan kwaliteitsregels waar de kinderopvang en het peuterspeelzaalwerk aan moeten voldoen. Die dragen bij aan een goede en gezonde ontwikkeling in een veilige en gezonde omgeving. De gemeente ziet toe op het naleven van de kwaliteit. In het handavingsbeleid is vastgelegd hoe we toezicht houden op de kwaliteit van de kinderopvang en op welke manier we de handavingsmiddelen inzetten.

Wat willen we bereiken in 2018?

We werken aan meer kansengelijkheid in het onderwijs. In 2017 zijn we gestart met het herijken van het gemeentelijk kansenbeleid dat we in 2018 willen uitvoeren. We zetten er actief op in om alle kinderen een voorschools aanbod te doen van hoge kwaliteit en dit te doen in doorgaande lijn met het basisonderwijs. We willen ons sterker positioneren als innovatieve onderwijsstad. We willen het onderwijs in de stad en de onderlinge samenwerking in het onderwijsveld verder versterken door de ontwikkeling van gezamenlijke initiatieven in het onderwijs te blijven ondersteunen. Via het ondersteunen van innovatieve initiatieven dragen we bij aan toekomstgericht onderwijs in de stad.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Borgen kwaliteit bestaande inzet kansenbeleid. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Het gemeentelijk kansenbeleid herijken. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);

- Via inzet intensiveringsmiddelen innovatieve ontwikkelingen in het onderwijs steunen. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

3.1.2 Nieuwe impuls vensterschool

In de Vensterscholen verbinden en bundelen we onderwijs met andere maatschappelijke activiteiten en voorzieningen. Bijvoorbeeld kinderopvang, WIJ-team, sport en welzijn. Hierdoor creëren we een breed aanbod, dagen we kinderen uit en krijgen ze volop kansen om hun talenten te ontwikkelen.

In 2013 verscheen het samen met de schoolbesturen opgestelde ambitiedocument nieuwe impuls vensterscholen. Hiermee voert het onderwijs nu de regie op de samenwerking. In een gezamenlijke stuurgroep zitten onderwijs, opvang, gemeente en het lectoraat Integraal jeugdbeleid. Daarin stimuleren we vensterscholen om te werken aan versterking van de volgende vier thema's:

- Een gezamenlijk pedagogisch fundament;
- Doorgaande ontwikkelingslijn van 0 tot 13 jaar;
- Ouderbetrokkenheid;
- Ondersteuning en zorg.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroot 2017	Beoogd 2018
% vensterscholen	60%	70%	>70%	> 70%

Hoe staan we ervoor?

Vanuit de stuurgroep Vensterscholen zijn scholen uitgenodigd om samen met hun partners in de wijk (zoals de voorschoolse voorzieningen en het CJG) tweejarige plannen in te dienen, gericht op het waarmaken van de gezamenlijke ambities en thema's. In 2014 ontving de stuurgroep 16 plannen en deden 23 scholen uit het reguliere basisonderwijs (60%) mee aan de vensterschoolimpuls. In 2015 breidde dit aantal zich uit met drie nieuwe scholen en in 2016 volgde nog een nieuwe school.

De Nieuwe Impuls Vensterscholen is inmiddels geëvalueerd door het lectoraat Integraal Jeugdbeleid van de Hanzehogeschool Groningen. Het lectoraat heeft op basis van de evaluatie een aantal aanbevelingen geformuleerd. De aanbevelingen zijn door de stuurgroep overgenomen en hebben geleid tot een aantal belangrijke opdrachten aan de partners om uit te werken.

Het jaar 2017 is aangemerkt als een tussenjaar, een jaar met mogelijkheden om de bestaande inzet en activiteiten te verduurzamen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We blijven samen met onze vensterschoolpartners werken aan de doorontwikkeling van het vensterschoolconcept.

We zien daarbij een gezamenlijke opgave in het verstevigen van de samenwerking tussen partijen met als doel doorgaande lijnen te versoepelen voor kinderen. We willen dat de plannen van scholen aansluiten bij plannen in de wijken en dat planmatig wordt gewerkt. Deze aangepaste koers willen we in 2018 hebben gerealiseerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Deelname aan de stuurgroep Vensterscholen Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Herijken van de huidige aanpak op basis van de evaluatie;
- Aansluiten bij de ontwikkelingen in het kader van positief opgroeien; onderzoeken of we subsidies meer kunnen bundelen en verbinden aan grotere doelen of ambities die we met elkaar nastreven. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);

- Onderzoeken of er behoefte is en ruimte bestaat om een vensterschool een predicaat mee te geven.

3.1.3 Volwasseneneducatie

Met ons beleid voor volwasseneneducatie richten we ons op laaggeletterde volwassenen, analfabeten en mensen die vrijwillig inburgeren. We bieden leertrajecten Nederlandse taal en rekenen. Vanaf 2018 is het ook mogelijk digitale lessen vaardigheden in het aanbod op te nemen. Het aanbod is gericht op deelname aan de maatschappij en sociale zelfredzaamheid, opleiding (doorstroming naar vervolgonderwijs) of werk (doorstroming naar arbeidsmarktoriëntatie of werk). We doen dit binnen de kaders van de Wet educatie en beroepsopleidingen (WEB).

De gemeente koopt een breed aanbod aan cursussen taal en rekenen in. Voor het formuleren van het educatiebeleid en de inkoop van cursussen werken we samen met andere gemeenten in de arbeidsmarktregio. De gemeente Groningen verzorgt als contactgemeente de inkoop van educatie en coördineert het regionale educatiebeleid.

We willen dat:

- Iedereen in Groningen kan lezen, schrijven en rekenen;
- Iedere cursist zijn of haar hoogst haalbare niveau bereikt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald		Begroting		Beoogd
	2015	2016	2017	2018	
Aantal nieuwe deelnemers basiseducatie	401	344	500	450	
Totaal aantal deelnemers basiseducatie	-	854	1.100	900	

Hoe staan we ervoor?

Per 1 januari 2015 is de Wet educatie en beroepsopleidingen gewijzigd. De verplichte inkoop van het aanbod aan educatie bij de Regionale Opleidingscentra wordt vanaf dat moment stapsgewijs afgebouwd. In de gemeente Groningen hebben we ervoor gekozen het bestaande beleid voort te zetten en het aanbod aan educatie te blijven inkopen bij de ROC's. Reden hiervoor is dat we tevreden zijn over het aanbod van de ROC's. Bovendien komen met het aanbod van deze onderwijsorganisaties ook de aanvullende activiteiten en diensten van de ketenpartners van het ROC mee.

Ook via ons armoedebeleid dragen we bij aan laagdrempelige vormen van taalondersteuning. Hiervoor verwijzen we naar het programma Werk en Inkomen, beleidsveld armoede- en minimebeleid.

Wat willen we bereiken in 2018?

Voor 2018 stellen we in overleg met de andere gemeenten in de arbeidsmarktregio een regionaal educatieplan op. Op basis hiervan kopen we cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden in.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Inkoop van cursussen taal, rekenen en digitale vaardigheden op basis van het regionaal educatieplan;
- Subsidiëren van laagdrempelige vormen van taalondersteuning.

3.1.4 Onderwijshuisvesting

We willen goede en goed bereikbare schoolgebouwen en dito gymvoorzieningen met voldoende capaciteit en een fris binnenklimaat.

De gemeente is verantwoordelijk voor de huisvesting van basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet onderwijs. Het onderhoud van de schoolgebouwen is sinds 2015 de verantwoordelijkheid van de schoolbesturen. We zien goede schoolgebouwen met voldoende capaciteit en een fris binnenklimaat als een

belangrijke voorwaarde voor kwalitatief hoogwaardig onderwijs. In de verordening Voorzieningen Huisvesting Onderwijs staat de procedure beschreven voor het opstellen en betalen van het programma onderwijshuisvesting.

Hoe staan we ervoor?

Eind 2015 hebben we het Integraal Huisvestingsplan (IHP) Onderwijs 2016-2019 'Een stevige basis' vastgesteld. Daarmee hebben we onze opgave voor de komende jaren geformuleerd. In tegenstelling tot wat eerder was aangekondigd maken we in 2017 geen inhoudelijke en financiële update voor dit plan. Dit komt doordat er een aantal belangrijke ontwikkelingen zijn die een grote invloed hebben op de mogelijkheden om nu een toekomstbestendige update te kunnen maken. Het gaat daarbij om:

- Gemeentelijke herindeling per 1-1-2019;
- Landelijke ontwikkelingen met betrekking tot de status van het IHP;
- School-bestuurlijke ontwikkelingen ;

Door de sterk gestegen bouwkosten komen de vergoedingen conform de verordening onder druk te staan. Hoewel de gemeente bij nieuwbouw ruimer vergoedt dan landelijke normbedragen merken we ook hier de gevolgen van de -fors- gestegen bouwkosten. We brengen de discrepantie tussen de (genormeerde) vergoedingen en de gestegen bouwkosten in beeld.

Op landelijk niveau wordt door de PO- en VO-raad samen met de Vereniging Nederlandse Gemeenten gewerkt aan een aantal ingrijpende voorstellen. Zo werkt men aan een regeling om de knelpunten rondom renovatie op te lossen. Ook de status van het IHP gaat veranderen. We volgen deze ontwikkelingen nauwlettend.

Voor de bestaande accommodaties is onderzoek uitgevoerd naar de aardbevingsbestendigheid en eventueel noodzakelijke versterkende maatregelen. De uitvoering van maatregelen wordt in samenhang met het Centrum Veilig Wonen (CVW) en de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en op basis van externe bekostiging voorbereid.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat alle leerlingen in de stad Groningen onderwijs krijgen in moderne schoolgebouwen met voldoende capaciteit en een fris binnenklimaat.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het IHP 2016 - 2019. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- De uitvoering van maatregelen aardbevingsbestendigheid voorbereiden in samenhang met de CVW en NCG op basis van externe bekostiging.

3.1.5 Talentontwikkeling

Iedereen heeft talenten. Wij vinden het belangrijk dat kinderen hun talenten ontdekken. We stimuleren en faciliteren hen om die te ontwikkelen. Ieder naar eigen aard en niveau. Op school, bij de sportclub, op de muziekschool of elders.

We bevorderen de kennis van de jeugd van de natuur, zodat ze later kunnen bijdragen aan een duurzame wereld. We hebben samen met scholen een gemeentelijk centrum voor natuur- en duurzaamheidseducatie. Dit is voor basisschoolkinderen en aanvullend op het reguliere onderwijsaanbod.

Wat willen we in Groningen:

- Dat alle kinderen hun talenten ontdekken en ontwikkelen;
- Activiteiten organiseren die talentontwikkeling stimuleren.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% Scholen dat gebruik maakt van natuur- en duurzaamheidseducatie	96%	92%	96%	96%
Tevredenheid scholen NDE (schaal 1-10)	8,7	8,7	8,5	8,5
Aantal deelnemers jonge onderzoekers	14.000	14.000	14.000	14.000

Hoe staan we ervoor?

Binnen verschillende (deel)programma's in de begroting organiseren we activiteiten waarmee we de talenten van jeugdigen stimuleren en ontwikkelen. Dit gebeurt via de Vensterschool, Bslim, sportverenigingen, het Jeugdwerk, cultuureducatie, techniekeducatie en natuur- en duurzaamheidseducatie. Daarmee gaan we in 2018 door. Door het armoedebeleid (kindpakket) kunnen ook kinderen uit arme gezinnen eraan mee doen.

De deelname aan en tevredenheid over natuur- en duurzaamheidseducatie is al een paar jaar stabiel hoog, maar aandacht voor duurzaamheid op scholen is niet vanzelfsprekend.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen een optimaal klimaat creëren met een ruim en gevarieerd aanbod aan activiteiten, waar alle kinderen en jongeren de kans krijgen talenten te ontdekken en in te zetten. Kinderen en jongeren krijgen daarmee de kans zich ontwikkelen tot betrokken en verantwoordelijke burgers die een bijdrage leveren aan een duurzame samenleving. We willen blijvend hoge deelname en waardering van scholen aan natuur- en duurzaamheidseducatie.

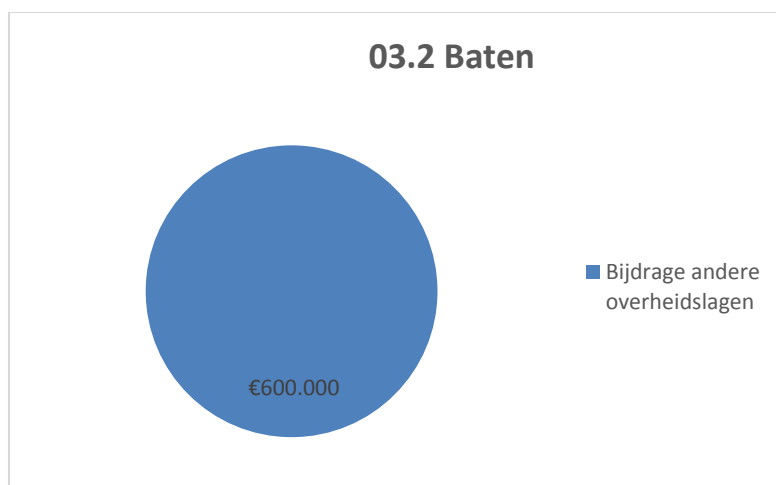
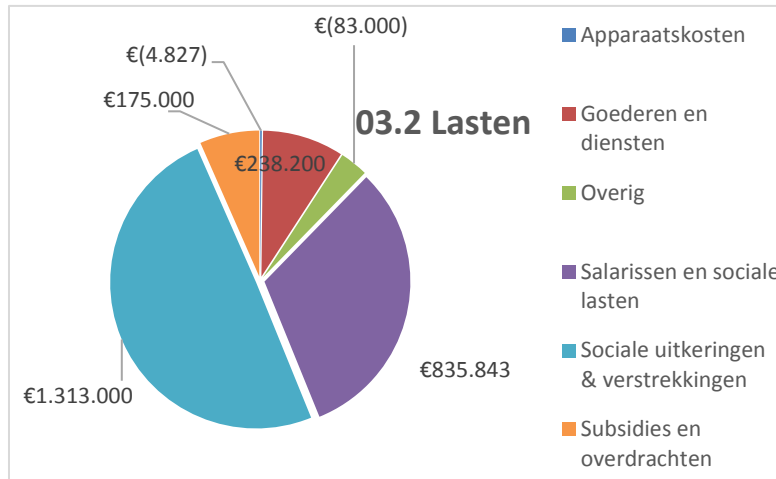
Wat gaan we hiervoor doen?

- / Subsidiëren culturele, sportieve en andere binnen- en buitenschoolse activiteiten Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Subsidiëren De Jonge Onderzoekers, zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- / Bekostigen en uitvoeren Centrum voor Natuur- en Duurzaamheidseducatie. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

Deelprogramma 3.2: Voorkomen schooluitval

Zonder diploma's is het lastig om je talenten in het leven te kunnen inzetten. Daarom willen we dat kinderen hun school afmaken. Indien nodig bieden we kinderen ondersteuning om onderwijs te kunnen (blijven) volgen, bijvoorbeeld via jeugdhulp of door ondersteuning bij het vervoer naar school.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting

Onder dit deelprogramma verantwoorden we voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Absoluut verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	-	1,63	2,15	3,47
Relatief verzuim (aantal per 1.000 leerlingen)	-	37,18%	35,50%	35,35%
Vroegtijdige schoolverlaters zonder startkwalificatie (VSV'ers)	3,0%	2,8%	-	-

3.2.1 VSV en Leerplicht

Met het onderwijs werken we intensief samen om verzuim en voortijdig schoolverlaten (vsv) te voorkomen. We zien toe op de handhaving van de leerplicht en voeren de Regionale Meld- en Coördinatiefunctie voortijdig schoolverlaten uit.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal voortijdige schoolverlaters	250 (2,3%)	259 (2,4%)	<250 (<2,3%)	<250 (<2,3%)
% thuiszitters in schooljaar teruggeleid naar onderwijs	75%	80%	75%	75%
Aantal thuiszitters in beeld bij leerplicht	92	52	-	-

Hoe staan we ervoor?

Het landelijk convenant 'aanval op de schooluitval' is op 1-1-2017 afgelopen. De landelijke doelstelling om onder 25.000 vroegtijdig schoolverlaters uit te komen is gehaald. Net als landelijk is het aantal vroegtijdig schoolverlaters (vsv-ers) in Groningen de afgelopen jaren gedaald.

De rijksoverheid heeft inmiddels een nieuwe doelstelling geformuleerd om het aantal vroegtijdig schoolverlaters verder terug te dringen tot maximaal 20.000 in schooljaar 2019-2020. We hebben een nieuw plan van aanpak voortijdig schoolverlaten geformuleerd voor de jaren 2016-2021. We richten ons op de volgende doelgroepen:

- Jongeren tot 23 jaar die ingeschreven staan in het onderwijs en dreigen uit te vallen;
- Jongeren tot 23 jaar die uitgeschreven zijn: nieuwe en oude vsv-ers;
- Jongeren uit praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 willen we een verdere daling realiseren van het aantal vroegtijdige schoolverlaters. We willen de oude vsv-ers in de regio centraal westelijk Groningen in beeld brengen en begeleiden naar een passend vervoltraject. Thuiszitters willen we zo snel en zo veel mogelijk terugleiden naar het onderwijs. We willen een sluitend vangnet creëren voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar in onze regio. Dat houdt in dat alle jongeren van onze doelgroep de ondersteuning krijgen die ze nodig hebben bij hun vervolgstap richting school, werk en/of dagbesteding. In deze regionale vervolgaanpak vsv en jongeren in kwetsbare posities continueren we samen met het onderwijs maatregelen om voortijdig schoolverlaten tegen te gaan. Daar bovenop komt het registreren en monitoren van de jongeren in een kwetsbare positie (pro/vso/entree).

Voor jongeren waar dat aan de orde is willen we de aansluiting tussen onderwijs en dagbesteding verbeteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We houden toezicht op naleving van de leerplichtwet en werken hierbij zoveel mogelijk preventief. Waar noodzakelijk zetten we handhavende maatregelen in;
- We werken samen met het onderwijs, de jeugdartsen en de WIJ-teams verder aan de aanpak schoolverzuim en in het bijzonder aan het terugdringen van het aantal thuiszitters;
- We geven samen met het onderwijs verder uitvoering aan de regionale aanpak vsv en jongeren in kwetsbare posities. Deze aanpak hebben we beschreven in ons plan van aanpak 2016-2021;
- We creëren een sluitende aanpak voor alle kwetsbare jongeren tot 23 jaar. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- We zorgen voor een sluitend vangnet voor deze jongeren door ons te verbinden met andere belangrijke domeinen zoals de arbeidsmarktregio, werk en inkomen, jeugdhulp en Wmo. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).
- We ontwikkelen een integrale aanpak en samenwerking tussen Onderwijs (scholen voor PrO/VSO) , WIJ, instellingen voor dagbesteding, Werk en Inkomen en de Werkplaats Sociaal Domein Noord.

3.2.2 Leerlingenvervoer

We willen in Groningen dat alle kinderen naar school kunnen komen. Het aanbieden van leerlingenvervoer voor kinderen die vanwege bijzondere omstandigheden niet zelfstandig naar school kunnen reizen, is een van de wettelijke onderwijstaken van de gemeente.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Hoe staan we ervoor?

In het schooljaar 2015-2016 maakten 541 leerlingen gebruik van het leerlingenvervoer. Dit is een stijging ten opzichte van schooljaar 2014-2015; toen maakten 508 kinderen gebruik van de regeling. Met deze stijging ligt het aantal weer op hetzelfde niveau als schooljaar 2013-2014; toen maakten 539 leerlingen gebruik van leerlingenvervoer.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ouders van leerlingen die vanwege bijzondere omstandigheden zoals handicap of afstand niet zelfstandig naar school kunnen reizen worden ondersteund in het vervoer zodat de leerlingen onderwijs kunnen volgen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We zorgen voor vervoer naar de dichtstbijzijnde school die voor de leerling toegankelijk is. We stimuleren de ouderbetrokkenheid bij de schoolgang van de kinderen door eigen vervoer te vergoeden in plaats van taxivervoer voor zover dit mogelijk is. Ook maken we de afweging of openbaar vervoer, al dan niet met begeleiding, tot de mogelijkheden behoort. De gemeentelijke verordening Leerlingenvervoer is hierbij kaderstellend;
- Vanaf 1 augustus 2018 is Leerlingenvervoer onderdeel van het Publiek Vervoer. De verordening wordt hieraan aangepast.

3.2.3 Passend onderwijs

Doel van passend onderwijs is om er voor te zorgen dat alle jeugdigen zich optimaal kunnen ontwikkelen en dat iedere jeugdige, eventueel met extra ondersteuning, een passende onderwijsplek heeft die aansluit bij zijn kwaliteiten en mogelijkheden. Vanuit onze gemeentelijke verantwoordelijkheid voor jeugdhulp zijn wij in veel gevallen mede verantwoordelijk voor de extra ondersteuning, jeugdhulp die sommige leerlingen nodig hebben.

Een hechte samenwerking van onderwijs en jeugdhulp levert een voorname bijdrage aan het ontwikkelingsperspectief van jeugdigen met specifieke onderwijs- en zorgbehoeften, zowel op school als thuis. Door het vroegtijdig signaleren van ontwikkelingsachterstanden en het aansluitend bieden van passende ondersteuning, jeugdhulp in samenwerking met onderwijs, WIJ-Groningen en andere betrokken partijen vergroten we de ontwikkelingsmogelijkheden van jeugdigen en zorgen we er voor dat problemen en daarmee de vraag naar jeugdhulp afnemen, evenals risico's op schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten (zonder startkwalificatie).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Hoe staan we ervoor?

Vanuit preventief oogpunt ondersteunen we vanuit WIJ-Groningen leerlingen in het onderwijs. Dit doen we naar voorbeeld van de *School als wijk*, een ook door het onderwijs gewaardeerde aanpak waarbij medewerkers met verschillende expertise samenwerken als één team om leerlingen en studenten zo goed mogelijk te ondersteunen. Doel is om vroegtijdig problemen en ontwikkelingsachterstanden te signaleren en aansluitend passende ondersteuning te bieden. De ondersteuning van het VO hebben we vormgegeven via het VO-WIJ-team. De ondersteuning van VSO en PrO en de ondersteuning van het MBO (op regionaal niveau) wordt op dit moment ontwikkeld via een pilot.

De Jongerenaanpak is ingezet om de integrale werkwijze jeugdhulp, onderwijs en arbeidsmarkt te realiseren.

In RIGG verband werken we aan de ontwikkeling van Onderwijs-Zorgarrangementen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen kinderen en jongeren (en hun ouders) die extra ondersteuning nodig hebben, vanwege opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen in samenwerking en afstemming met (passend) onderwijs passende en andere relevante partners, ondersteuning bieden ten behoeve van een optimale ontwikkeling van deze jeugdigen die hen in staat stelt ondanks beperkingen actief deel te nemen aan de samenleving.

Door het vroegtijdig signaleren en aanpakken van problemen bij jeugdigen willen we bijdrage aan een afname van problemen en van vraag naar jeugdhulp, als ook van risico's op schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten zonder startkwalificatie.

We willen de voor preventie, jeugdhulp, onderwijs en maatschappelijke participatie en/of werk beschikbare middelen efficiënt, effectief en resultaatgericht inzetten door te kiezen voor een integrale jongerenaanpak waarbinnen zowel aandacht is voor preventie als ook voor ondersteuning en jeugdhulp, als ook voor onderwijs, maatschappelijke preventie en werk.

Onderwijs-Zorgarrangementen die goed aansluiten bij de vraag van de jeugdigen, de ouders en het onderwijs.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Realisatie en structurele borging van de ondersteuning van het VSO, PrO (Praktijkonderwijs) en het MBO;
- Verder versterken van de ondersteuning van leerlingen in het basisonderwijs en de voorschoolse voorzieningen door bestaande voorzieningen vanuit het onderwijs, de voorschoolse voorzieningen en WIJ-teams beter op elkaar af te stemmen en te verbinden (Positief Opgroeien). Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- De Jongerenaanpak verder ontwikkelen en inzetten daar waar nodig. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- In RIGG verband ontwikkelen van een productgroep voor Onderwijs-Zorgarrangementen;
- In overleg met onderwijs en WJ ontwikkelen van Onderwijs-Zorgarrangementen die aansluiten bij de vraag van de jeugdigen, de ouders en het onderwijs.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Onderwijs							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
03.1	Onderwijskansen	27.476	25.622	26.325	26.298	26.634	26.954
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	5.286	5.862	5.847	5.980	6.112	6.245
03.1.2	Nieuwe impuls vensterschool	190	206	207	207	207	207
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.533	2.412	2.412	2.412	2.412	2.412

03.1.4	Onderwijshuisvesting	15.938	13.715	14.178	14.053	14.221	14.370
03.1.5	Talentontwikkeling	3.530	3.427	3.682	3.646	3.683	3.721
03.2	Voorkomen schooluitval	2.637	2.426	2.474	2.485	2.496	2.507
03.2.1	VSV en Leerplicht	1.783	1.113	1.161	1.172	1.183	1.194
03.2.2	Leerlingenvervoer	854	1.313	1.313	1.313	1.313	1.313
	Totaal	30.113	28.048	28.799	28.783	29.131	29.462
	Baten						
03.1	Onderwijskansen	8.938	6.827	6.747	6.777	6.777	6.777
03.1.1	Kansen en kwaliteitsbewaking	2.644	2.584	2.584	2.584	2.584	2.584
03.1.2	Nieuwe impuls vensterschool	10	0	0	0	0	0
03.1.3	Volwasseneneducatie	2.505	2.412	2.412	2.412	2.412	2.412
03.1.4	Onderwijshuisvesting	3.546	1.578	1.691	1.721	1.721	1.721
03.1.5	Talentontwikkeling	234	253	61	61	61	61
03.2	Voorkomen schooluitval	1.078	635	600	600	600	600
03.2.1	VSV en Leerplicht	1.078	635	600	600	600	600
03.2.2	Leerlingenvervoer	0	0	0	0	0	0
	Totaal	10.016	7.462	7.347	7.377	7.377	7.377
	Geraamd resultaat voor bestemming	20.097	20.586	21.452	21.406	21.753	22.084
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	741	934	1.239	1.428	1.617	1.806
	Totaal onttrekkingen	2.459	1.676	1.942	1.467	1.467	1.467
	Geraamd resultaat na bestemming	18.379	19.844	20.749	21.367	21.904	22.424

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Integrale financiële toelichtingen

3.1 Onderwijskansen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-700 duizend euro	-80 duizend euro	-780 duizend euro
Onderwijshuisvesting (N 460 duizend euro)			
Voor onderwijshuisvesting stijgen de lasten ten opzichte van de begroting 2017. Een deel van de dekking is een onttrekking uit de reserve onderwijshuisvesting en de rest uit meer opbrengsten. De stijging heeft betrekking op de aanvragen voor onderwijsvoorzieningen en de verhoging van de onroerende zaakbelastingen, verzekeringen en waterschapslasten. Deze laatste houdt verband enerzijds met de stijging van de tarieven en anderzijds met de verwachte oplevering van nieuwe onderwijsgebouwen.			
Overige (N 320 duizend euro)			
Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 320 duizend euro.			

Financiële risico's

Naam risico	Verkoop panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noordoost/West
Programma	Jeugd en onderwijs
Omschrijving	<p>De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Wij hebben in 2011 één van de percelen verkocht en één pand kreeg een voortgezet onderwijsgebruik. Het alsnog benutten van dit pand voor onderwijshuisvesting is gedaan om vanuit een breed perspectief de mogelijkheden optimaal te benutten en kosten te besparen. In 2015 is de Heinsiusstraat verkocht. Daarmee blijft alleen Travertijnstraat 12 nog over om te verkopen voor de dekking van dit risico.</p> <p>De opbrengst van het pand aan de Travertijnstraat van 2,3 miljoen euro kan de komende jaren niet worden gerealiseerd, omdat dit pand voor een periode van 5 jaar wordt verhuurd aan stichting Backbone voor onder meer de huisvesting en begeleiding van jongeren. De huuropbrengst wordt gebruikt voor de instandhouding van het gebouw en de zakelijke lasten. De kapitaallasten zijn niet gedekt en de huuropbrengst levert de komende 5 jaar geen bijdrage aan de dekking van de kapitaallasten van de investering in de nieuwe vmbo-scholen. Deze optie is ontwikkeld voor het onderbrengen van het Backbone-initiatief en omdat de marktomstandigheden voor verkoop van het pand Travertijnstraat op dit moment minder gunstig zijn.</p>
Risicobedrag 2018	129 duizend euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	129 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	129 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	129 duizend euro
Kans 2021	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	<p>In 2015 hebben wij het gebouw aan de Canadalaan en in 2016 een gebouw aan de Helperwestsingel verkocht. Deze gebouwen stonden niet op de oorspronkelijke lijst van panden voor de dekking van vmbo-scholen. Na goedkeuring van de raad zijn deze verkoopopbrengsten gedoteerd aan de reserve VMBO. Na deze dotaties bedraagt de te realiseren verkoopopbrengst nog 2,1 miljoen euro hetgeen een resterend risico van 129 duizend euro structureel vanwege de jaarlijkse kapitaallasten betekent.</p> <p>Zoals eerder aan de raad gemeld willen we ook in de toekomst opbrengsten uit verkoop van onderwijspanden aan de raad voorleggen als dekking van dit risico. Daarmee willen wij dit risico verkleinen dan wel weg werken.</p> <p>Het gebouw aan de Travertijnstraat 12 is in gebruik gegeven aan Backbone tot 2020. Dat betekent dat een deel van het risico blijft bestaan tot Travertijnstraat 12 is verkocht. Dekking van de kapitaallasten wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting. Dat kan alleen zolang er nog reserve is. De reserve staat wel onder druk.</p>

Naam risico Programma	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitatie en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg

Een prettige leefomgeving voor jong en oud, voor zowel een 8 of 88-jarige, werkt positief op ons welzijn en gezondheid. Alles wat we doen voor onze stad moet bijdragen aan het welbevinden van de bewoners. Niet zozeer in het ontbreken van ziekte, maar het vermogen om zoveel mogelijk zelf of met elkaar regie te voeren over eigen lichaam, zorg, thuis, straat, wijk en toekomst.

Vanuit dit gegeven is ons algemene gezondheidsbeleid en onze inzet op positief en gezond opgroeien en 'healthy aging' cruciaal voor onze preventieve aanpak. We leggen hierin ook de verbinding met ruimte. Zie hier ook de [Programma 5: Sport en bewegen](#) en [Programma 9: Onderhoud & beheer openbare ruimte](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een stad is:

- Waar iedereen zich prettig en geborgen voelt en zo lang mogelijk actief aan de samenleving kan blijven meedoen. Ook als ouderdom, beperkingen of ziekte dat lastiger maken;
- Waar mensen zo lang mogelijk gezond blijven en waar dat nodig is kunnen rekenen op adequate (aanvullende) zorg en ondersteuning;
- Waar niemand vanwege herkomst, geaardheid of welke reden dan ook wordt buitengesloten;
- Waar jongeren veilig en gezond opgroeien;
- Waar we de vernieuwingen in het sociaal domein in samenwerking met maatschappelijke partners vlot tot stand brengen zonder dat er mensen buiten de boot vallen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's

[Samen Sterk in Stad \(2012-2015\)](#)

[Meedoen maakt het verschil \(maatschappelijke participatie\) 2014](#)

[Samen Gezond in Stad 2012-2015](#)

[Uitvoeringsnota zelforganisaties 2011-2014](#)

[Nota regionaal kompas 'Actief onder Dak' \(2014-2017\)](#)

[Regiovisie huiselijk geweld en kindermishandeling \(2014\)](#)

[Regionaal Transitiearrangement Groningen \(2013\)](#)

[\(Re\)-visie zicht op werk & participatie in Stad \(2012\)](#)

[Nota Maatschappelijke stages 2012-2015](#)

[Stad om te groeien, kadernota integraal jeugdbeleid Groningen 2011-2014](#)

[Beleidsplan/ Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein gemeente Groningen 2014/2015](#)

[Groningen voor elkaar, visie en uitgangspunten voor de uitvoering van de decentralisaties en "Jeugd ieders zorg!" \(2012\)](#)

[Contouren jeugdinstel Groningen 2015-2018 \(2014\)](#)

[Meerjarenprogramma 'Van Beschermd wonen naar wonen met begeleiding op maat' \(2015\)](#)

[Notitie afstemmingsoverleg Gemeenten-Onderwijs \(2013\)](#)

Relevante ontwikkelingen

De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben.

Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien, en

anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/ jongeren en samenwerkingspartners middels de gebiedsgerichte aanpak. Deze beweging zal de duurzame basis gaan vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) beleid ten aanzien van jeugd en jongeren vormgeven. De verwachting is dat als wij ons beleid en de inzet op jeugd bundelen het maatschappelijk effect op de realisatie van onze doelen groter zal zijn.

Aanvullend vinden ontwikkelingen plaats in de noodzakelijke transformatie op het gebied van maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en Jeugdhulp. Het streven is daarbij om minder in te hoeven zetten op zwaardere zorg door te investeren in preventie aan de voorkant, door de ontwikkeling van (basis)voorzieningen dichtbij, door burgerkracht en door het stimuleren van zelf- en samenredzaamheid, waar WIJ Groningen een belangrijke rol in speelt.

WIJ Groningen is een belangrijk middel om deze beweging in gang te zetten. Met de WIJ-teams geven we de gebiedsgerichte aanpak vorm en zetten we in op de substitutie van zware zorg door het toegankelijk maken van algemene voorzieningen en lichte ondersteuning. Het doel is om dichtbij, integraal, samen met burgers, laagdrempelig hulp- en ondersteuningsvragen voor mensen van 0-100 jaar van passende antwoorden te voorzien. Verbinding met burgers én de samenleving en het stimuleren van een goed sociaal klimaat, is hierbij een belangrijke voorwaarde. De Ondersteuner Jeugd en Gezin is een belangrijke ontwikkeling hierin. Deze functie is een schakel tussen de huisarts en de WIJ-teams en heeft als doel de samenwerking te bevorderen en de hulp dicht bij de gezinnen te brengen. Wij willen deze functie het komende jaar uitbouwen. Daarnaast werken wij samen met de RIGG (Regionale Inkooporganisatie Groninger Gemeenten) in de transformatieagenda jeugdhulp. In de inkoop van de jeugdhulp 2018 – 2020, die de RIGG voor de 23 Groninger gemeenten uitvoert, hebben we zo veel mogelijk de transformatiegedachte doorgevoerd.

Met ingang van 2018 zal WIJ Groningen als een zelfstandige stichting opereren, waarmee de door WIJ Groningen uitgevoerde activiteiten op afstand van de gemeente worden geplaatst. De gemeente bevindt zich vanaf dat moment in een opdrachtgevende rol en zal gelijktijdig, op belangrijke vraagstukken, in nauwe samenwerking met WIJ Groningen de ingezette aanpak doorontwikkelen.

We faciliteren de gewenste beweging op twee met elkaar samenhangende niveaus:

1. Het **sociaal klimaat** als het gaat om het vormgeven van de ‘Civil Society’ ter bevordering van zelf- en samenredzaamheid en datgene wat we in de preventieve sfeer doen. We zetten hiervoor in op:

- Actief burgerschap en bewonersinitiatieven;
- Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken;
- Positief opgroeien;
- Diversiteit, integratie en emancipatie;
- Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg;
- Sociale basisvoorzieningen.

2. Passende ondersteuning en zorg als het gaat om de wijze waarop we al dan niet tijdelijke interventies plegen, zodat ieder naar vermogen kan participeren. We zetten hiervoor in op:

- Ondersteunende voorzieningen;
- Specialistische zorgvoorzieningen;
- Interventies veilig opgroeien;
- Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld;
- Vluchtelingen en asielzoekers.

We verwachten dat onze inzet met betrekking tot het sociaal klimaat invloed zal hebben op de inzet die nodig is op het niveau van individuele ondersteuning en zorg. Daarbij zullen we werkenderwijs en proefondervindelijk leren wat werkt en wat niet. We monitoren de resultaten, kijken naar de effectiviteit van onze interventies en waar nodig sturen we bij.

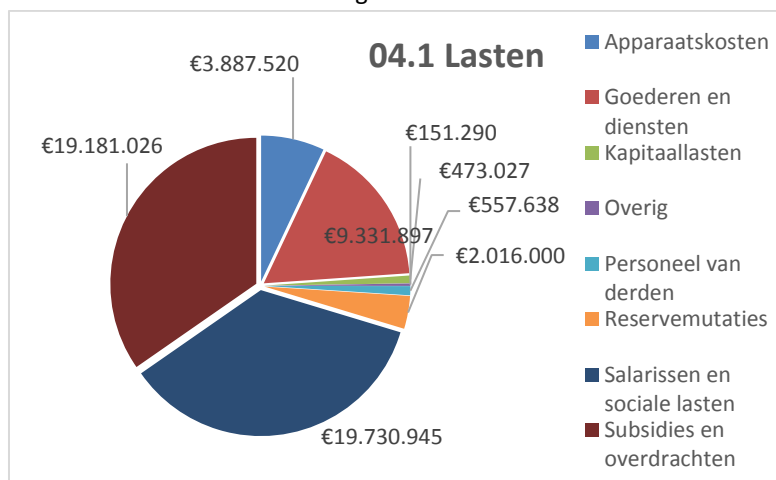
Deelprogramma 4.1: Sociaal klimaat

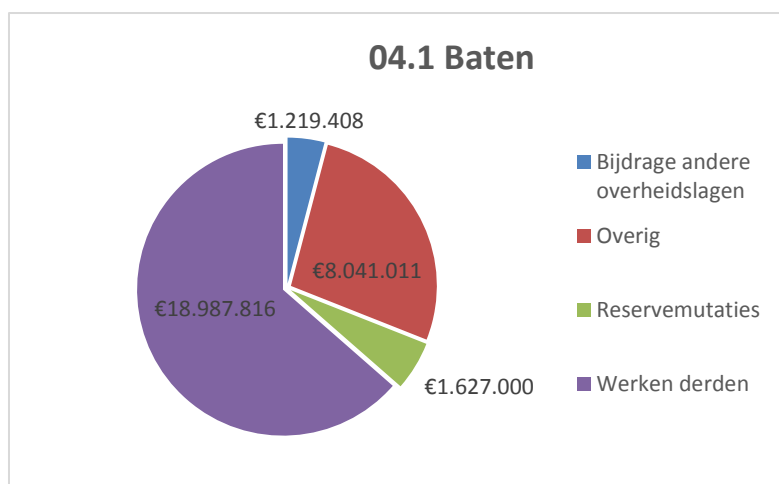
In het deelprogramma Sociaal klimaat staan beleidsinterventies centraal die gericht zijn op het versterken van de lokale sociale samenleving. Het draait daarbij om het bevorderen van zelf- en samenredzaamheid, met nadrukkelijke aandacht voor preventieve interventies. De maatschappelijke effecten waaraan deze interventies bijdragen zijn erop gericht dat onze inwoners het gevoel hebben erbij te horen, zich betrokken voelen bij elkaar en de eigen leefomgeving, zich inzetten voor elkaar, regie hebben over hun leven, participeren en zich gezond, veilig en zelfredzaam voelen. Deze interventies ontwikkelen we vanuit het besef dat optimale deelname aan de (lokale) samenleving niet voor iedereen een vanzelfsprekendheid is.

Wij willen de sociale basis in onze stad bestendigen en versterken door te investeren in community ontwikkeling en in de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit doen we samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers als ook met behulp van de preventieve aanpak van WIJ Groningen. Investeren in de kracht van mensen begint met het bestendigen en versterken van de sociale basis, oftewel de basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen elkaar kunnen ontmoeten en leren kennen, hun talenten kunnen ontwikkelen en inzetten, elkaar kunnen helpen, problemen kunnen voorkomen en zo veel mogelijk zelf kunnen aanpakken.

Daarnaast investeren we in verschillende vormen van informele ondersteuning. Daarbij kan worden gedacht aan mantelzorg voor familieleden, aan vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, aan initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties en aan 'buurthuizen-in-zelfbeheer' die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Investeren in vrijwillige inzet heeft tot doel mensen te verbinden en moet iets toevoegen aan het leven van alle betrokkenen. Maatschappelijke initiatieven spelen een bijzondere rol in het versterken van de sociale basis. Ze zijn gericht op het versterken van sociale verbanden en op het vergroten van maatschappelijke participatie en burgerkracht. We verwelkomen en ondersteunen deze initiatieven.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt zich in de afgelopen 2 weken (zeer) gelukkig te hebben gevoeld *	-	76%	-	<i>toename</i>
Schaalscore geluk: gemiddeld rapportcijfer dat jongeren (groepen 2 en 4 VO) hebben gegeven aan hun ervaren gevoel van geluk (0-10) (op basis van de afgelopen 4 weken)	7,2	-	-	- **
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de wijze van meedoen aan de Groningse samenleving *	-	80%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt voldoende contacten te hebben met anderen *	-	96%	-	<i>toename</i>
Schaalscore: sociale samenhang in de buurt	-	6,1	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt zich (mede) verantwoordelijk te voelen voor (de leefbaarheid van) de eigen buurt	-	86%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt bereid te zijn een buurtgenoot te helpen in geval van ziekte of een beperking	-	94%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) actief te hebben ingezet voor de eigen woonbuurt	-	23%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) vrijwilligerswerk te hebben gedaan	-	28%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) mantelzorg te hebben geboden	-	21%	-	<i>toename</i>
% mantelzorgers (18 jaar en ouder) dat zegt zich (tamelijk zwaar tot over-) belast te voelen bij het geven van mantelzorg *	-	17%	-	<i>afname</i>
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt minimaal 2-3 keer per maand gepest te worden	4,3%	-	-	- **
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt (veel) inactief (sedentair) gedrag te vertonen ***	55%	-	-	- **
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt zich in de afgelopen 12 maanden (wel eens) gediscrimineerd te hebben gevoeld *	-	8%	-	<i>afname</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken	-	77% ****	-	<i>toename</i>

om elkaar te ontmoeten, zoals buurthuizen, pleinen en parken, in of nabij de eigen buurt				
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van instanties voor ondersteuning en zorg, zoals WIJ-Groningen, in of nabij de eigen buurt *	-	76%	-	toename

* nieuwe indicator (=0-meting)

** niet beschikbaar in dit peiljaar, 1x 4 jaar (bron GGD-jeugdgezondheidsenquête)

*** jongeren vertonen sedentair gedrag als ze per dag buiten schooltijd meer dan 3 uur zittend of liggend naar een beeldscherm kijken (tv, laptop, smartphone)

**** aangepaste formulering (=mogelijkheid trendbreuk)

4.1.1 Actief burgerschap en bewonersinitiatieven

Wij werken aan een inclusieve samenleving waaraan iedereen naar vermogen kan deelnemen. In dat kader stimuleren we actief burgerschap in energieke wijken en bieden we faciliteiten aan burgers die verantwoordelijkheid willen nemen voor elkaar en voor hun omgeving. Mensen zijn in hun wijk of buurt beter in staat kansen te benutten of oplossingen aan te dragen voor problemen die zij ervaren. Niet meer de vraag 'wie lost dit voor mij op' maar 'wat kan ik daaraan bijdragen'? Dat kan door verbindingen te leggen met wijkbewoners onderling, met buurtinitiatieven, scholen en studenten, verenigingen, vrijwilligersorganisaties, welzijnswerk, zorg, kerken en moskeeën en met ondernemers. Als gemeente hebben we daarin een faciliterende, stimulerende en verbindende rol. We willen als gemeente verbinden met burgerkracht; overheidsparticipatie in burgerinitiatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal ondersteunende bewonersinitiatieven in het kader van innovatie ateliers	-	22	*	-

* De binnengekomen initiatieven voor 2017 moeten gedeeltelijk nog worden beoordeeld.

Hoe staan we ervoor?

In het gebiedsgerichte werken stimuleren we dat bewoners zelf aan de slag gaan met het benutten van kansen en het oplossen van problemen die zij in hun leefomgeving signaleren of ervaren. Ook in de innovatie ateliers nodigen we bewoners uit om hun ideeën over kansen en mogelijkheden om de stad nog socialer te maken te presenteren en samen verder te ontwikkelen. We willen een betrouwbare samenwerkingspartner zijn die meedenkt en faciliteert. De wijkbewoners nemen meer verantwoordelijkheid voor hun leefomgeving. Initiatieven kunnen ook een economische invalshoek hebben. Dat kan in de vorm van een wijkonderneming, bewonersbedrijf of buurtcoöperatie. We zien mooie ontwikkelingen op dit vlak.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen actief burgerschap voeden en faciliteren zodat het zich uit kan breiden en het aantal actieve burgers en burgerinitiatieven toeneemt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We organiseren innovatie ateliers;
- We versterken of breiden gebiedsnetwerken uit, werken met gebiedsprogramma's en hebben extra aandacht voor onze prioritaire wijken. Het ontwikkelen van energieke wijken is hierbinnen een belangrijk thema;
- We subsidiëren Humanitas voor haar vrijwilligers projecten op het gebied van maatjes, mantelzorg, maatschappelijke opvang;
- We subsidiëren hulpdiensten vanuit de kerken (HIP en Present);

- We ondersteunen WE HELPEN, een digitale matching-site voor hulpvragen en -aanbod. Ook participeren we in het aanjaagteam;
- We subsidiëren de buurtaccommodaties;
- We subsidiëren Link 050 als vrijwilligerszaak;
- We bevorderen de bewustwording van de gelijke rechten voor mensen met een beperking binnen de gemeentelijke organisatie;
- We hebben oog voor mensen met een beperking, als ervaringsdeskundige bij beleidsontwikkeling, -uitvoering en handhaving.

4.1.2 Bevorderen van samenredzaamheid, sociale samenhang en leefbaarheid in de wijken

Voor het welbevinden zijn sociale contacten in de eigen buurt van grote betekenis. Mensen kunnen hierdoor gemakkelijker samen activiteiten ondernemen, elkaar helpen en iets aan elkaar vragen. Wij hebben de overtuiging dat veel mensen iets voor een ander willen doen. Wij vinden het belangrijk dat mensen daarvoor gewaardeerd en gezien worden. Daarnaast moeten mantelzorgers en vrijwilligers kunnen rekenen op adequate faciliteiten en (professionele) ondersteuning. Die worden geboden door verschillende (gesubsidieerde) instellingen en in de (wijk)accommodaties.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal (nieuw) ingezette vrijwilligers door Humanitas *	-	3.400	± 3.200	± 3.200
% meldingen dat afgehandeld is met inzet van een basisvoorziening en/of informele ondersteuning *	-	-	-	-

* nieuwe indicator (=0-meting gereed in 2018)

** deze indicator wordt nog nader geoperationaliseerd

Hoe staan we ervoor?

Het bevorderen van sociale samenhang, samenredzaamheid en leefbaarheid in energieke wijken is een belangrijk doel van de gebiedsgerichte aanpak. Het gebiedsgericht werken in gebiedsnetwerken met bewoners en andere stakeholders is verder vormgegeven. We hebben daadwerkelijk in samenwerking nieuwe initiatieven kunnen starten en faciliteren. Veel daarvan zijn gericht op het verbeteren van de sociale samenhang in de eigen woonomgeving.

Investeren in de kracht van mensen begint met het in stand houden en versterken van de sociale basis en voorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk, inkomen en gezondheid. Deze elementen zien we terug in de gebiedsprogramma's. Daarnaast is er de ontwikkeling van de preventieve aanpak binnen WIJ. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve collectieve activiteiten die het gevoel van welzijn stimuleren en bijdragen aan een positieve gezondheidsontwikkeling. Daardoor voorkomen we dat bewoners gebruik maken van individuele vaak duurdere medische zwaardere zorg. We hebben aandacht voor de verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg (mantelzorgers en vrijwillige inzet).

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat de inwoners van de Groninger wijken en dorpen met plezier wonen en leven. In energieke wijken bruist het van activiteiten die door en voor en met bewoners worden georganiseerd. Ieder draagt naar vermogen een steentje bij en dat geeft een gevoel van saamhorigheid, erbij te horen en thuis te zijn. De nadruk ligt op de ontwikkeling van preventieve individuele en collectieve activiteiten. Daarnaast willen we de hierboven genoemde verbinding met en de aansluiting van de formele beroepsmatige zorg op de informele zorg verder versterken. Vrijwilligers en mantelzorgers voelen zich (h)erkend en gewaardeerd. De informele zorg is de basis waar de formele zorg zich bij aansluit en aanpast.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We onderzoeken samen met bewoners welke ingrediënten van belang zijn voor een sociale basis in de wijk;
- We investeren in community ontwikkeling in energieke wijken door het organiseren van innovatie ateliers;
- Binnen de ontwikkeling van WIJ de aansluiting van en de verbinding met de formele zorg op de informele zorg agenderen;
- We investeren in de ontwikkeling van basisvoorzieningen. Dit doen we samen met inwoners, vrijwilligersorganisaties, buurtaccommodaties, kerken, scholen, ondernemers vanuit gebiedsnetwerken;
- We investeren in de verdere ontwikkeling van de preventieve aanpak in relatie tot de WIJ-teams;
- We investeren in de ontwikkeling van aanvullende basisvoorzieningen door bewoners op te roepen goede ideeën en plannen hiervoor te presenteren in het innovatieatelier en deze in netwerken verder uit te werken
- We nodigen sportverenigingen, culturele projecten, ondernemers uit om bij te dragen aan een inclusieve stad waar iedereen meetelt en meedoet.

Verder investeren we met het gebiedsgerichte werken in:

- Het uitvoeren van een vernieuwende stratenaanpak in de Hoogte en de Indische Buurt;
- Het ontwikkelen van een nieuwe ontmoetingsfunctie in de Oosterparkwijk (vanwege de sloop van het Treslinghuis);
- De fysieke en sociale ontwikkeling van De Hoogte;
- Het vergroten van burgerbetrokkenheid in Beijum;
- Het vroegtijdig betrekken van bewoners bij de verschillende projecten in stadsdeel West;
- Het versterken van de ontmoetingsfunctie van MFC de Stroming.

4.1.3 Positief opgroeien

We hebben de ambitie dat jeugdigen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin jeugdigen een eigen stem hebben en ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen. Ze zijn in staat voor zichzelf en anderen op te komen, maatschappelijk te participeren en invloed te hebben op hun leven en hun leefomgeving. Deze ambitie werken we uit in de beweging Positief opgroeien.

Kwetsbare jeugdigen, voor wie gezondheid, veiligheid en talentontwikkeling niet vanzelfsprekend zijn, krijgen indien nodig tijdig passende ondersteuning. Dat doen we zo vroeg mogelijk (preventie) waarbij het gezin en de jeugdige in het dagelijks leven centraal staan. Daar waar ongezonde of onveilige situaties toch ontstaan plagen wij effectieve interventies.

In samenwerking met jeugdigen zelf, ouders als eerstverantwoordelijke, sociale netwerken, scholen, kinderopvang, maatschappelijk betrokken partners en WIJ werken we aan de ambitie van Positief Opgroeien. We streven in deze samenwerking naar verbinding en afstemming met als doel om op efficiënte en effectieve wijze op het juiste moment de juiste stimulans of ondersteuning te bieden. We zetten ons in om alle jongeren kansen te bieden en ondersteunen innovatie in het onderwijs met als doel kinderen optimaal voor te bereiden op de samenleving

Een belangrijke leidraad voor Positief Opgroeien zijn de Internationale rechten van het Kind. Deze rechten bestrijken overeenkomstige thema's als Positief opgroeien, thema's zoals educatie, gezondheid, veiligheid en participatie die voor jeugdigen van belang zijn om zich optimaal te kunnen ontwikkelen.

Activiteiten elders in deze begroting die passen bij Positief Opgroeien hebben we gemarkeerd met

Hoe staan we ervoor?

Om onze ambitie te realiseren zetten we een stedelijke beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders (zoals gezondheid, sport & bewegen, cultuur, techniekeducatie, natuur-en duurzaamheidseducatie, armoede, (passend) onderwijs, kansenbeleid) en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op de ambitie van Positief Opgroeien en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners – kinderen en jongeren - en samenwerkingspartners, middels een gebiedsgerichte aanpak. Werken vanuit een integrale meerjarenvisie op preventief jeugdbeleid, inzetten op versteviging van het gebiedsnetwerk Positief Opgroeien en meer stroomlijning en continuïteit in de financiering vormen voorwaarden, evenals nauwe samenwerking en afstemming met WIJ-Groningen.

De beweging Positief Opgroeien zal de duurzame basis gaan vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) jeugdbeleid ten aanzien van jeugdigen vormgeven. De verwachting is dat door deze bundeling van beleidskaders en maatregelen en door versteviging van het gebiedsnetwerk het maatschappelijk effect en de resultaten van onze preventieve inzet gericht op jeugd groter zullen zijn. Om inzicht te hebben in het maatschappelijk effect van onze gezamenlijke inspanning in het kader van Positief opgroeien zullen we de maatschappelijke effecten monitoren.

Wat willen we bereiken in 2018?

- De effectiviteit en efficiency van preventief jeugdbeleid stedelijk en in de wijken vergroten;
- Positieve opvoedkracht van ouders en een positief opvoedklimaat in de directe omgeving van de jeugdige versterken;
- De participatie en zeggenschap van kinderen en jongeren versterken;
- Jeugdigen ontwikkelen hun talenten op het terrein van sport, cultuur, natuur en duurzaamheid, techniek en ICT;
- Actieve en gezonde jeugdigen (gezonde leefstijl en gezonde voeding);
- De preventieve ondersteuning in het onderwijs versterken en daarmee de vraag naar jeugdhulp en de risico's op schoolverzuim en vroegtijdig schoolverlaten zonder startkwalificatie beperken;
- De integrale aanpak van kwetsbare, overbelaste jongeren (18-23 jaar) zonder startkwalificatie, die niet in beeld zijn, niet naar school gaan en die geen uitkering en ook geen inkomen uit werk hebben, versterken met als doel dat ze - met startkwalificatie - zo zelfstandig mogelijke kunnen functioneren in de samenleving;
- Jeugdigen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden (zoals kinderen van ouders met psychische en/of verslavingsproblemen) gelijke ontwikkelingskansen geven en verdere toename van ontwikkelingsachterstand en de vaak daarmee gepaard gaande problemen voorkomen;
- Voorkomen en tegengaan van criminaliteit, vandalisme en overlast door jeugd(groepen).

Wat gaan we hiervoor doen?

- De integrale aanpak van Positief opgroeien stedelijk en gebiedsgericht en vraaggericht verder vorm geven door het doorontwikkelen van de beweging Positief opgroeien en de inzet in drie (Focus) wijken - Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk (SPT) , Lewenborg en de Wijert - in 2018 voort te zetten en wellicht uit te breiden naar andere wijken Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- De positieve opvoedkracht van ouders en het positieve opvoedklimaat in de directe omgeving van de jeugdige (gezinnen, kinderopvang, scholen, wijken, buurtcentra, sportverenigingen en andere basisvoorzieningen) versterken, onder andere met de inzet van Vreedzame wijk, waardoor positieve ondersteuning vanuit de eigen omgeving (familie, vrienden, school, kinderopvang) voor kwetsbare jeugdige een vangnet kan vormen dat toename van problemen en schooluitval voorkomt;
- De participatie en zeggenschap van kinderen en jongeren verder versterken door de inzet van de jongerenombudsman, de Kinderburgemeester en de raad van kinderen en het voortbestaan van Jimmy's;

- We bieden jeugdigen mogelijkheden om hun talenten op het terrein van sport, cultuur, natuur en duurzaamheid, techniek en ICT te ontwikkelen door het subsidiëren van uiteenlopende activiteiten op deze terreinen;
- Inzetten op een gezonde leefstijl (Groningen Fit) door van jongs af aan samen met de ouders in te zetten op gezonde voeding, sport en spel te stimuleren en in te zetten op de creatieve ontwikkeling van kinderen;
- De ondersteuning van het VO hebben we al eerder vormgegeven middels het VO-WIJteam (gevormd vanuit reguliere WIJ-formatie). De ondersteuning van VSO en PrO en de ondersteuning van het MBO (School als Wijk), die in 2017 als pilot in uitvoering zijn, willen we in 2018 verder ontwikkelen en structureel borgen in WIJ. De ondersteuning van het basisonderwijs en de voorschoolse voorzieningen willen we verder versterken door bestaande voorzieningen vanuit het onderwijs, de voorschoolse voorzieningen en WIJ beter op elkaar af te stemmen en te verbinden;
- Bieden van extra ondersteuning vanuit Leerlingzaken in RMC aan kwetsbare, overbelaste jongeren (18-23 jaar) zonder startkwalificatie, die niet in beeld zijn, niet naar school gaan en die geen uitkering en ook geen inkomen uit werk hebben;
- Ontwikkelen van nieuwe en borgen van bestaande preventieve naschoolse voorzieningen, gericht op het bieden van een positief stimulerende omgeving voor jeugdigen met (risico op) ontwikkelingsachterstanden;
- Verdere implementatie van de nieuwe methodiek *Plus-Min-Mee* bij de aanpak van problematische jeugdgroepen. Deze methodiek draagt ook bij aan het versterken van de samenwerking tussen alle betrokken partijen.

4.1.4 Diversiteit, integratie en emancipatie

We zijn ervan overtuigd dat diversiteit onze stad sterker, creatiever en innovatiever maakt. We willen dat iedereen in Groningen, ongeacht herkomst, geslacht, gaardheid of andere oorzaken, dezelfde kansen krijgt om actief aan onze samenleving mee te doen. Kwetsbare etnische en culturele groepen ondersteunen we met specifiek beleid. We willen dat iedereen in Groningen zich thuis voelt: een stad waar al die verschillende mensen de stad sterker en aantrekkelijker maken. Daarvoor subsidiëren wij cursussen, activiteiten en projecten van maatschappelijke organisaties.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicator(en)	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal samenwerkingspartners dat zich verbindt aan de thema's van de diversiteitsagenda	5	8	10	10
Aantal activiteiten dat vanuit het activiteitenbudget mede gesubsidieerd wordt	-	28	30	35

Hoe staan we ervoor?

Emancipatie, integratie en diversiteit hebben blijvende aandacht nodig. De diversiteitsagenda is een goede kapstok om aan de hand van de diversiteitsthema's activiteiten, interventies en werkwijzen te blijven ontwikkelen en antwoorden te vinden op vraagstukken en ontwikkelingen die passen bij deze tijd. Het multicultureel netwerk is weer een levendig uitwisseling- en informatieplatform, waar de thema's van de diversiteitsagenda aan bod komen. Zelforganisaties nodigen en dagen we uit om aan te sluiten bij relevante maatschappelijk initiatieven en organisaties. We zijn in gesprek met het platform zelforganisaties over hun rol in de stad. Daarnaast is er een nieuwe zelforganisatie opgericht vanuit de Eritrese gemeenschap. Deze stichting heeft haar eerste activiteiten, gericht op dialoog tussen de Eritrese gemeenschap en geïnteresseerde stadjes, georganiseerd en participeert ook in de activiteiten uit het VAS-programma.

Voor specifieke doelgroepen in de stad blijven extra inzet en beleid noodzakelijk en wenselijk. In 2016 maakten we met hulp van Design Thinking een campagne om aandacht te vestigen op de kracht van de verschillen en in 2017 en 2018 zal de campagne verder uitgerold worden ter versterking van de diversiteitsdoelstellingen. De 31 deals van Kracht On Tour, gericht op het verhogen van de economische zelfstandigheid van vrouwen, zijn voor het grootste deel uitgevoerd. Een fonds om een vervolgopleiding voor niet kapitaalkrachtige vrouwen te bekostigen is medio 2017 opgericht. De gemeente heeft haar deals geïmplementeerd in het HRM-beleid. In de [paragraaf 9: bedrijfsvoering](#) staat op welke wijze wij daar zelf invulling aan geven, want wij vinden het belangrijk dat de gemeente een afspiegeling is van de samenleving waar ze werkzaam in is en daarbij zelf het goede voorbeeld geeft.

Veel beleidsterreinen bieden aanknopingspunten voor het signaleren van problematische ontwikkelingen én voor het opsporen van nieuwe initiatieven en energie in de samenleving. De volgende beleidsterreinen zijn het meest van belang: participatie- en arbeidsmarktbeleid, het wijkgericht werken, het werk van de WIJ teams, gezondheids-, armoede en onderwijsbeleid. We zetten vooral in op het nog meer 'diversiteitsproof' maken van het beleid en leggen daarvoor verbindingen met bestaande activiteiten door middel van informatie, afspraken en publiciteit.

Om te weten of we op de juiste koers zitten met diversiteitsbeleid hebben we begin 2017 een diversiteitscafé georganiseerd voor relevante organisaties, beleidsmedewerkers, wij-teams en vertegenwoordiging van de zelforganisaties. Ook voor 2018 staat zo'n bijeenkomst gepland.

We hebben in 2016 en 2017 deelgenomen aan Shelter City. Wij ontvingen een mensenrechtenactivist in het kader van het nationale Shelter City Programma. Shelter City is bedoeld om buitenlandse mensenrechtenverdedigers voor een periode van drie maanden onderdak te verlenen om in Groningen even op adem te komen en om buiten het zicht van het regime van het land van herkomst in alle rust te kunnen werken. We gaan hier mee door in 2018.

We nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en participeren van asielzoekers en statushouders. Gezamenlijk concentreren we ons op een versnelling waarbij we de inspanningen voor asielzoekers en vluchtelingen eerst en voornamelijk richten op huisvesting. Voor de vergunninghouders richten we ons vervolgens op taalverwerving, opleiding, participatie, werk en gezondheid. Dit alles is erop gericht om een snelle verbinding tot stand te brengen tussen asielzoeker, vergunninghouder en de Groningse samenleving.

De verhoogde instroom van vluchtelingen heeft tot gevolg dat het aantal statushouders in de gemeente Groningen sterk is toegenomen. Om de integratie van deze groep bespoedigen intensiveren we de maatschappelijke begeleiding van deze vergunninghouders. Zie hiervoor [beleidsveld 4.2.5: Vluchtelingen en asielzoekers](#).

Wat willen we bereiken in 2018?

Met de Diversiteitsagenda en een diversiteitscampagne verbinden we verschillende bevolkingsgroepen in Groningen met elkaar. De deelnemers stemmen activiteiten op elkaar af en ontwikkelen samen nieuwe activiteiten.

We faciliteren projecten en activiteiten die de thema's van de diversiteitsagenda aan de orde stellen, uitwerken en verder tot ontwikkeling brengen. We organiseren minimaal twee keer per jaar een diversiteitscafé die stedelijke netwerken versterkt en de thema's onder de aandacht brengt. We ontwikkelen een werkwijze met zelforganisaties, maatschappelijke organisaties en bewonersinitiatieven die de doelen van de agenda dient met behulp van het activiteitenbudget.

We organiseren Diversity Day, ondersteunen de regenboogweek en de activiteiten van het platform voor religie en samenleving. We leggen de verbinding met de WIJ-teams via het multicultureel netwerk en delen relevante informatie over activiteiten en ontwikkelingen. De specifieke aanpak voor Somaliërs en Antillianen is ondergebracht bij de WIJ teams. De methodiek die in dat kader gehanteerd wordt, die wij samen met de MJD, WIJ, de Somalische gemeenschap en andere ketenpartners hebben ontwikkeld om de overlast en de problematiek van Somalische Groningers aan te pakken, zetten wij in aangepaste vorm ook in voor de Eritrese gemeenschap. Het streven is dat WIJ-teams in toenemende mate 'diversiteitsproof' gaan werken en zich bekwamen in interculturele communicatie.

Momenteel is er nog geen zicht op een vervolg van de regenbooggelden 2015-2017. Voor 2018 gaan wij bekijken hoe wij zonder rijksmiddelen de lijn die is ingezet vanaf 2008 ook in 2018 kunnen waarborgen. Wij hebben samen met de andere Nederlandse regenbooggemeenten de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap gevraagd de regenbooggelden ook na 2018 beschikbaar te blijven stellen.

We zetten ons in om actieve verbindingen tussen vergunninghouders en de Groningse samenleving tot stand te brengen. Ook plegen we inzet op het verhogen van het taalniveau van vergunninghouders.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van activiteiten aan de hand van de Diversiteitsagenda en verbinden van verschillende bevolkingsgroepen in Groningen door middel van een Diversiteitscampagne voor de stad;
- Activiteitsbudget voor zelforganisaties gericht inzetten op de relevante thema's van de diversiteitsagenda en sturen op het maken van verbindingen met maatschappelijke organisaties, initiatieven en WIJ-teams;
- Subsidiëren provinciale Discriminatie Meldpunt Groningen;
- Subsidiëren activiteiten voor Caribische Groningers (Antillianenbeleid);
- Subsidiëren activeringsproject Somalische Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren aanpak Eritrese Groningers (WIJ Groningen);
- Subsidiëren van stedelijk Vrouwencentrum Jasmijn en haar projecten zoals Jasmijn zorgt, Jasmijn werkt en het bewegingsprogramma (zoals loopgroepen en zwem- en fietslessen).

4.1.5 Lokaal gezondheidsbeleid, infectieziektebestrijding en openbare gezondheidszorg

Een prettige leefomgeving voor jong en oud, voor zowel een 8 of-88 jarige, werkt positief op ons welzijn en onze gezondheid. In die zin staat gezondheidsbeleid niet op zichzelf. Ons gezondheidsbeleid versterkt en draagt bij aan de verschuiving naar preventie in onze andere beleidsvelden. Tegelijkertijd hebben de interventies die we plegen in het kader van onze andere beleidsvelden op hun beurt weer een positief effect op de gezondheid van de inwoners van onze stad. Positieve gezondheid wil zeggen dat wij streven naar een omgeving die in algemene zin positief is voor de gezondheid van de burgers in onze stad. Een dergelijke omgeving nodigt uit tot gezonde keuzes. Aanvullend op de algemene verbinding tussen gezondheid en een positieve leefomgeving, benoemen we in dit hoofdstuk de acties die we specifiek doen in het kader van het gezondheidsbeleid, de infectieziekten en de publieke gezondheid.

We willen een stad zijn waar iedere baby een gezonde start heeft, onze kinderen opgroeien tot gezonde volwassenen en waarin volwassenen gelijke kansen hebben op gezondheid en een gezonde levensloop. Tussen de Groninger wijken bestaan substantiële verschillen qua leefwijze en leefstijl, die mede samenhangen met de sociaaleconomische situatie van de bewoners. Om deze reden investeren wij ook het komende jaar extra in de Groninger wijken met de grootste gezondheidsachterstanden. In het kader van gezonde jeugd investeren we in het gezond opgroeien van kinderen en stimuleren wij een actieve en gezonde leefstijl. Hoe we dit precies willen gaan doen, is nog in ontwikkeling. Eind 2017 loopt het huidige beleidsplan ten einde. Het nieuwe beleidsplan wordt nu geschreven. De Healthy Ageing Visie wordt geïntegreerd in het gezondheidsbeleid. Meer dan eerder is het doel om aan te sluiten bij de behoefte vanuit de wijken. Verder wordt ingezet op een gezonde jeugd.

Daarnaast hebben we op basis van de Wet publieke gezondheid een belangrijke rol in de bestrijding van infectieziekten. We zijn zowel verantwoordelijk voor preventieve maatregelen als voor bestrijding van (een epidemie van) infectieziekten, zoals tuberculose en seksueel overdraagbare aandoeningen (soa).

Hoe staan we ervoor?

Via drie sporen hebben we ingezet om onze doelen – het winnen van het aantal gezonde levensjaren en verkleinen gezondheidsverschillen – te behalen: Gezonde Stad, Gezonde Wijk en Gezonde Jeugd. Het gezondheidsbeleid is nauwer verbonden met andere programma's zoals armoede, sport, participatie en meedoen, voedselbeleid. Verder is de samenwerking met zorg- en kennisinstellingen versterkt. Verder is er extra ingezet op gezonde zwangerschap, overmatig alcoholgebruik jongeren, overgewicht en suïcide-preventie. De maatregelen zijn uitgevoerd zoals gepland. Op onderdelen hebben we resultaten behaald; het verkleinen van gezondheidsverschillen blijft een uitdaging. Het realiseren van de doelstellingen vraagt om een integrale aanpak voor de lange termijn.

Doelgroepen weten de GGD te vinden voor soa-onderzoek en vragen over seksualiteitsproblemen en risicogedrag en andere gezondheidsproblemen (zoals abortus). Door nieuwe vormen van seksuele hulpverlening verwachten we op termijn een afname van de consulten op de spreekuren met een groter bereik van de doelgroep. Daarnaast sluiten we zoveel mogelijk aan bij nieuwe ontwikkelingen op e-health gebied.

We stimuleren het gebruik van de consulten en het inloopspreekuur van het Straat Prostitutie Project door prostituees. Het doel daarbij is onder andere het snel constateren van soa's. We stimuleren in dat kader tevens het gebruik van van de soa-sense spreekuren van de GGD Groningen en UMCG. Verder zetten we met alle betrokken instellingen in op een persoonsgerichte aanpak om de prostituees uit de Toppelzone te halen. Tenslotte faciliteren we in 2017 een toename van e-hulpverlening.

We willen de publieke gezondheid effectief en efficiënt organiseren. Het scenario dat vanuit het ontwikkelperspectief daarvoor is gekozen, werken we in 2017 uit. De GGD zal dan een meer op de behoeften van gemeenten toegesneden taakinvoering leveren. We zullen nadrukkelijker met gezamenlijk overeengekomen opdrachten werken zodat de aansluiting op ons sociale domein wordt versterkt. Aansluiting op de WIJ-ontwikkeling is daarbij voor ons voorwaarde.

Wat willen we bereiken in 2018?

De doelstellingen van het gezondheidsbeleid blijven staan, namelijk inzetten op gezonder oud worden en het verkleinen van de gezondheidsverschillen. Het nieuwe gezondheidsbeleid gaan we verbinden aan de Healthy Ageing Visie, waarbij de zes kernwaarden centraal (G6) centraal staan (Actief Burgerschap, Bereikbaar Groen, Actief Ontspannen, Gezond Verplaatsen, Gezond Bouwen en Gezonde Voeding). Daarnaast verbinden we het gezondheidsbeleid aan het gebiedsgericht werken (gebieds-en WIJ teams) en aan Positief Opgroeien (preventieve inzet jeugd).

We nemen het concept van Positieve Gezondheid als uitgangspunt. Hierbij staat eigen regie en sociale veerkracht van bewoners centraal. Het bevorderen van de gezondheid en welbevinden kan niet (alleen) georganiseerd worden door de overheid of instellingen. Het is een proces dat meer bottom-up ontstaat en waarbij bewoners en verschillende partijen en beleidsdomeinen bij betrokken zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren nieuw gezondheidsbeleid/Healthy agingvisie
- Bijdragen aan B-slim, Groningen Fit, Aanpak eenzaamheid, en positief opgroeien.

Gebiedsgericht:

☛ *Oude wijken*: Meer informatie vind u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oude wijken](#):

- Vernieuwende aanpak jeugdproblematiek en opvoedingsonmacht in Korrewegwijk, de Hoogte, Oosterpark en Kostverloren. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Integrale aanpak geïsoleerdheid wijk (onder andere Bedumerweg), input nodig vanuit alle programma's.

☛ *West*: Meer informatie vind u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [West](#):

- Weinig mogelijkheden opgroeiende jeugd in De Held en Gravenburg. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Wijkvernieuwing Selwerd onder de koepel van Healthy Ageing en positief opgroeien;
- Integrale opgave 14-pleintjes-aanpak in Selwerd. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Integrale opgave Winkelcentrum Paddepoel;
- Versterken voorzieningen, publieke ruimte beter benutten ter vermindering kwetsbare kinderen en vermindering jeugdoverlast in Vinkhuizen. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Versterken positieve effecten Tuinpad.

☛ *Oost*: Meer informatie vind u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Oost](#):

- Wijkvernieuwing Beijum;
- Integrale aanpak armoedebestrijding Lewenborg. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Gezond oud worden in Lewenborg vanuit wonen en beheer randvoorwaarden scheppen.

☛ *Zuid*: Meer informatie vind u in de paragraaf Integraal gebiedsgericht werken onderdeel [Zuid](#):

- *Wijkvernieuwing de Wijert*.
- Uitvoeren infectieziektebestrijding

In het de openbare gezondheidszorg richten we ons op:

- Jeugdgezondheidszorg;
- Forensische geneeskunde;
- Epidemiologie;
- Technische hygiënezorg (waaronder inspecties kinderopvang);
- Milieugezondheidszorg;
- Infectieziektebestrijding, tuberculosebestrijding, seksuele gezondheidszorg;
- Geneeskundige hulpverleningsorganisatie in de regio;
- Crisisdienst.

4.1.6 Sociale basisvoorzieningen

In de gewenste transformatie van het brede sociaal domein spelen sociale basisvoorzieningen een sleutelfunctie. Het werken aan een optimale benutting van sociale basisvoorzieningen is namelijk een belangrijke voorwaarde voor een succesvolle transformatie. Basisvoorzieningen worden (wijk)breed aangeboden, door een divers aantal partijen. Gedacht kan worden aan de vrijwilligersprojecten van Humanitas, of aan het brede aanbod aan activiteiten vanuit de verschillende buurtaccommodaties. Voor een nauwkeurigere omschrijving van onze interventies in de sociale basis verwijzen we naar de subprogramma onderdelen 4.1.1 en 4.1.2. De interventies die in dit onderdeel centraal staan, hebben betrekking op WIJ Groningen, vanwege de sleutelpositie van deze organisatie in het kader van de benutting van sociale basisvoorzieningen. WIJ Groningen geeft immers uitvoering aan een groot aantal gemeentelijke taken en verantwoordelijkheden op grond van de Jeugdwet en de nieuwe Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Aanvullend bekijken we welke taken vanuit de Participatiewet kunnen worden uitgevoerd vanuit de WIJ-teams. Het geheel aan taken richt zich in belangrijke mate op (collectieve) preventie en individuele ondersteuning voor onze inwoners.

WIJ Groningen heeft een faciliterende taak richting de basisvoorzieningen in de wijk. Deze basisvoorzieningen zijn van groot belang voor de leefbaarheid en sociale samenhang in de wijken. WIJ Groningen zet zich daarom in op het zo goed mogelijk benutten van de mogelijkheden die in deze sociale basis aanwezig zijn. Hierbij kan worden gedacht aan basisvoorzieningen op het gebied van welzijn, sport, onderwijs, cultuur, werk & inkomen en gezondheid. Deze voorzieningen dragen eraan bij dat mensen zich kunnen ontwikkelen, zelf problemen kunnen voorkomen en zo veel mogelijk zelf aanpakken. Het is ook investeren in verschillende vormen van vrijwillige inzet: in mantelzorg voor familieleden, in vrijwillige zorg voor vrienden en bekenden, in initiatieven voor buurt- en zorgcoöperaties, en in buurthuizen-in-zelfbeheer die ruimte bieden aan ondersteunende activiteiten. Vrijwillige inzet en maatschappelijke initiatieven verbinden mensen met elkaar en voegen iets toe aan het leven van alle betrokkenen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (wel eens) gehoord te hebben van WIJ-Groningen *	-	55%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (goed) bekend te zijn met de dienstverlening van WIJ-Groningen *	-	18% **	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt in de afgelopen 12 maanden (wel eens) contact te hebben gehad met WIJ-Groningen *	-	14%	-	- ***
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt te weten waar te moeten zijn met een hulpvraag *	-	63% ****	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt het gemakkelijk te vinden om bij WIJ-Groningen naar binnen te lopen *	-	58% ****	-	<i>toename</i>

* nieuwe indicator (=0-meting)

** o.b.v. het aandeel bewoners (18 jaar en ouder) dat wel eens gehoord heeft van WIJ-Groningen

*** betreft een kengetal waaraan sec geen prestatie-doel wordt gekoppeld

**** o.b.v. het aandeel bewoners (18 jaar en ouder) dat wel eens contact heeft gehad met WIJ-Groningen

Hoe staan we ervoor?

Alle elf WIJ-teams zijn inmiddels operationeel en gericht op de facilitering van de sociale basis(voorzieningen). Tevens is, met de vaststelling van de kadernota 'uitvoering, organisatie en regie WIJ Groningen' in 2016, is het startschot gegeven voor het doorontwikkelen van WIJ Groningen naar een nieuw op te richten juridische entiteit, onder de naam stichting WIJ Groningen.

In het voorjaar van 2017 is de Stichting WIJ Groningen opgericht en zijn de bijbehorende statuten vastgesteld. Na de recente benoeming van de kwartiermaker en beoogde directeur van stichting WIJ Groningen wordt momenteel het personele proces begeleid, waarbij de huidige medewerkers van WIJ Groningen in staat worden gesteld in dienst te treden van de stichting, welke per 1 januari 2018 operationeel wordt.

Deze ontwikkeling zorgt ervoor dat de rol van de gemeente Groningen, als opdrachtgever van de stichting, eveneens verandert. Het contractmanagement van de gemeente bereidt zich momenteel voor op deze nieuwe verhoudingen. Insteek van dit proces is dat de verantwoording van de door WIJ Groningen verrichte werkzaamheden gebaseerd worden op te behalen resultaten. Deze verantwoording gaat hand in hand met het gesprek over de ontwikkeling van verschillende inhoudelijke opgaven, waar de gemeente en WIJ Groningen gedeelde verantwoordelijkheden in hebben, die de komende periode plaatsvinden. Hierbij kan worden gedacht

aan het samenspel tussen stichting WIJ Groningen en de gebiedsteams of de relatie tussen WIJ Groningen en het (passend) onderwijs. De huidige ontwikkelfase van WIJ Groningen kenmerkt zich dus door een divers aantal ontwikkelopgaven aan de ene kant en een steeds verder uitgewerkte inhoudelijke opgave, met bijbehorende te realiseren resultaten aan de andere kant.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ten behoeve van de sociale basis(voorzieningen) en met het oog op (collectieve) preventie werken de WIJ-teams aan:

- Het versterken van de sociale (pedagogische) netwerken van inwoners en samenwerkingspartners;
- Het vergroten van de maatschappelijke participatie van inwoners;
- Het ondersteunen van een veilige, gezonde en ontwikkelrijke opvoeding van kinderen en jongeren;
- Het versterken van de eigen kracht (en samen kracht) van inwoners door bij voorkeur gebruik te maken van sociale netwerken en bestaande basisvoorzieningen;
- Het vergroten van de bekendheid van de dienstverlening van WIJ Groningen onder inwoners;
- Het betrekken van inwoners en samenwerkingspartners met het oog op initiatieven en voorzieningen in de wijken;
- Het faciliteren van vernieuwende initiatieven gericht op het versterken van de sociale netwerken; van inwoners en de maatschappelijke participatie van inwoners te vergroten.

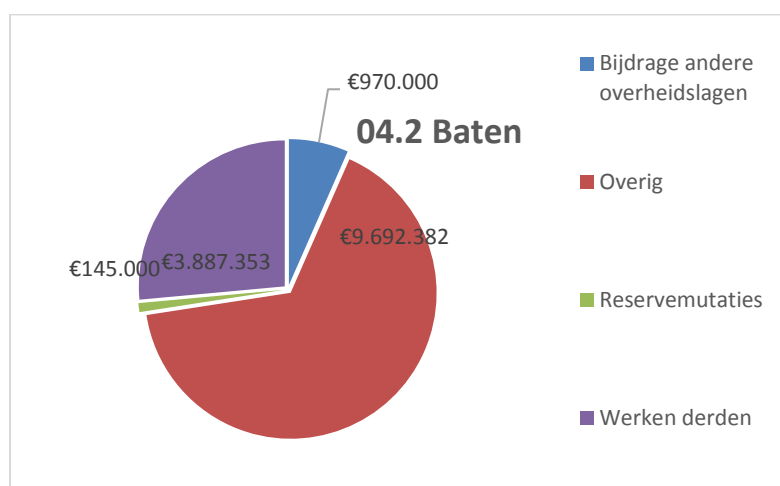
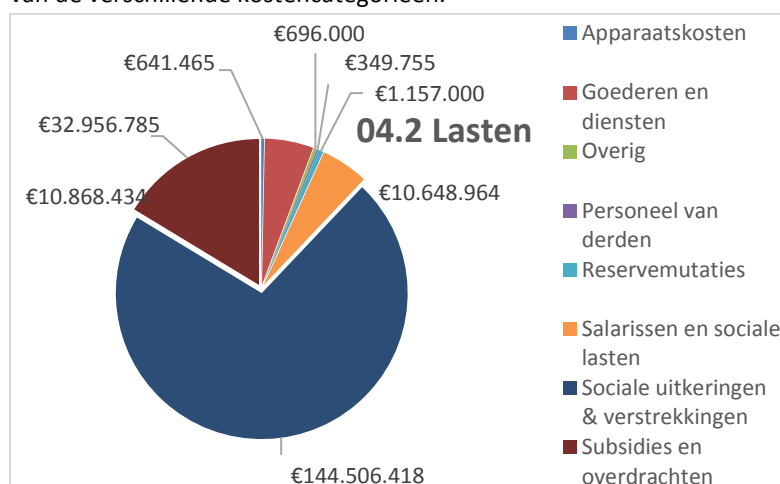
Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin verantwoording langs de lijn van resultaatafspraken plaatsvindt. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- In co-creatie met stichting WIJ Groningen invulling geven aan een breed aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 4.2: Passende ondersteuning en zorg

In het deelprogramma passende ondersteuning en zorg staat het verlenen van (al dan niet tijdelijke) ondersteuning en zorg centraal, die gericht is op de bevordering van de zelfredzaamheid en participatie van onze inwoners in de samenleving en moet voorkomen dat inwoners 'op straat belanden'. Indien hiervan toch sprake is, bieden we sobere opvang en werken we vanuit dat perspectief aan het herstel van regie. In situaties waarbij de zelfredzaamheid van onze inwoners onder voortdurende druk staat en het risico op terugval aan de orde van de dag is, is de ondersteuning primair gericht op het stabiliseren. Soms is sprake van zware, complexe problematiek, waarbij crisisinterventies aan de orde kunnen zijn. De geboden ondersteuning moet passend zijn bij de behoefte van de vrager: op maat. Tevens dient de ondersteuning aanvullend te zijn op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners. Indien de eigen kracht en eigen mogelijkheden chronisch kwetsbaar blijken, richt ondersteuning zich op een situatie van permanente stabiliteit. De maatschappelijke effecten die we willen bereiken met de in te zetten interventies zijn erop gericht dat de situatie voor inwoners die te maken hebben met complexe en hardnekkige problematiek zoveel mogelijk stabiliseert en dat zij vanuit deze situatie, indien mogelijk, hun zelfredzaamheid zo duurzaam mogelijk herwinnen, in staat zijn te participeren, in staat zijn regie te hebben over hun leven dan wel dat hun persoonlijke situatie stabiliseert met perspectief op vooruitgang.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn met de kwaliteit van leven *	-	84%	-	toename
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	-	89%	-	toename
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt een (zeer) goede gezondheid te ervaren	79%	-	-	- **
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt zich (zeer) belemmerd te voelen in het dagelijks functioneren door lichamelijke en/of mentale gezondheidsproblemen *	-	27%	-	afname
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt in de afgelopen 12 maanden hulp te hebben gehad vanwege gezondheidsproblemen of andere beperkingen *	-	22%	-	afname
% bewoners (19 jaar en ouder) met een goede psychische gezondheid (geen of laag risico op angststoornis of depressie)	-	61%	-	- ***

% jongeren (groepen 2 en 4 VO) met psychosociale problemen (afwijkend)	5,3%	-	-	- **
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt weinig mensen te kennen waarmee men echt kan praten (% oneens) *	-	69%	-	toename
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt voldoende mensen te kennen die men om hulp of advies kan vragen *	-	89%	-	toename
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt het gevoel te hebben weinig te kunnen doen om de belangrijke dingen in het leven te kunnen veranderen (% oneens) *	-	88%	-	toename
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt het gevoel te hebben (bijna) alles te kunnen doen waar men de zinnen op heeft gezet *	-	83%	-	toename
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zich onvoldoende weerbaar voelt	7,4%	-	-	- **
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van huiselijk geweld ****	817	1014	<900	<900
Aantal meldingen Veilig Thuis in het kader van kindermishandeling ****	376	513	>400	>500

* nieuwe indicator (=0-meting)

** niet beschikbaar in dit peiljaar, 1x 4 jaar (bron GGD-jeugdgezondheidsenquête)

*** niet beschikbaar in dit peiljaar, 1x 4 jaar (bron GGD-gezondheidsenquête)

**** het betreft hier het totaal aantal meldingen, niet het aantal unieke meldingen

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens corresponderen conform wet en regelgeving met de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Aantal cliënten met een maatwerk-arrangement WMO per 10.000 bewoners	-	-	-	-
% jongeren met jeugdhulp (tot 18 jaar, met en zonder verblijf)	-	-	-	12,3%
% jongeren (tot 18 jaar) met jeugdbescherming	-	-	-	1,2%
% jongeren (van 12 tot 23 jaar) met jeugdreclassering	-	-	-	0,6%
% jongeren (12 t/m 21-jarigen) met een delict voor de rechter	-	-	1,39%	-

4.2.1 Ondersteunende voorzieningen

De ondersteunende voorzieningen hebben een sleutelfunctie tussen de sociale basisvoorzieningen in spoor één en de zorgvoorzieningen in spoor drie. De ondersteunende voorzieningen bestaan uit preventie, collectieve en individuele ondersteuning. Deze voorzieningen maken in toenemende mate onderdeel uit van de integrale aanpak van WIJ Groningen. In dat kader is in het voorlopige model voor de WIJ-teams een aantal kernfuncties onderscheiden. Deze hebben betrekking op de twee hoofdtaken van de WIJ-teams: individuele ondersteuning en een collectieve, preventieve aanpak. Binnen beide hoofdtaken wordt vraaggericht gewerkt.

Nast het bieden van collectief, preventieve ondersteuning gericht op de sociale basis, voert WIJ Groningen taken uit op het gebied van individuele ondersteuning. Deze ondersteuning richt zich op inwoners/gezinnen die, al dan niet tijdelijk, verminderd zelfredzaam zijn, met een ondersteuningsbehoefte op één of meerdere leefgebieden. Met het oog op deze ondersteuning vormt een brede, op de ondersteuningsvraag toegespitste

vraaganalyse een belangrijke basis. Vanuit het uitgangspunt van 'één regisseur per huishouden' voert WIJ Groningen, samen met onze inwoners, regie op het totaal van ondersteuningsvragen dat speelt binnen een huishouden. De ondersteuning die WIJ Groningen biedt is zoveel mogelijk passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht en mogelijkheden van onze inwoners.

Bij het zoeken naar duurzame oplossingen voor ondersteuningsvragen, verkent het WIJ-team nadrukkelijk de eigen mogelijkheden van het huishouden, alsmede de beschikbare mogelijkheden in de wijk voor zover dit basisvoorzieningen betreffen. Bij ontoereikende ondersteuning in deze basis, wordt ingezet op het bieden van passende professionele ondersteuning, al dan niet in de vorm van een arrangement waarbij ook de eigen kracht van inwoners een rol speelt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Het merendeel van deze indicatoren is gedurende 2017 geïmplementeerd in zowel het systeem en als in de werkwijze van WIJ Groningen. Dit proces heeft tijd gekost wat ertoe leidt dat een nulmeting over geheel 2017 niet mogelijk is gebleken. Derhalve zijn de tot dusverre bekende gegevens, vanwege de geringe zeggingskracht, dan ook nog niet ingevoerd. In 2018 zal deze nulmeting wel over de volledige 12 maanden plaats kunnen vinden.

De indicatoren vormen in belangrijke mate kengetallen. De in te vullen waarden en de ontwikkeling van deze kengetallen geven weliswaar informatie over de werkwijze en prestaties van WIJ Groningen, maar krijgen pas echte zeggingskracht als ook het verhaal achter de cijfers wordt betrokken. Het gaat bij dit laatste vooral om kwalitatieve gegevens. Het uit de kengetallen, inclusief kwalitatieve duiding, opgemaakte beeld vormt de basis voor de formulering van de door ons beoogde ontwikkeling. De beoogde ontwikkelingen worden dus gevuld, nadat de kengetallen zorgvuldig zijn geïnterpreteerd.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag *	-	55% **	-	toename
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is *	-	51% **	-	toename
% cliënten waarbij de doelrealisatie o.b.v. de uitkomsten uit de ZRM conform de beoogde doelen uit het PVA is *	-	-	-	-. ***
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is verwezen naar sociale basisvoorzieningen *	-	-	-	-. ***
% hulpvragen dat door de WIJ-teams is toegeleid naar specialistische zorgvoorzieningen *	-	-	-	-. ***
% inwoners dat (een gedeelte van) het ondersteuningsplan zelf of met behulp van informele ondersteuning (waaronder sociaal netwerk, vrijwilligers) uitvoert *	-	-	-	-. ***

* nieuwe indicator (=0-meting)

** o.b.v. het aandeel dat wel eens contact heeft gehad met WIJ-Groningen

*** deze indicator wordt nog nader geoperationaliseerd

Hoe staan we ervoor?

De 'individuele ondersteuning' vanuit WIJ Groningen kenmerkt zich door de volgende functie-inhoud:

- Outreachend signaleren;
- Triage en integrale vraag- en ondersteuningsanalyse;
- Ondersteunings- en familiegroepsplannen opstellen op basis van eigen kracht en samenkracht;
- Beslissen en toeleiden;
- Casemanagement en -regie op het ondersteuningsplan en familiegroepsplan;
- Begeleiden tijdens proces van vraagverheldering, kortdurend ondersteunen en licht behandelen;
- Checken en present zijn.

Dit geheel van werkzaamheden krijgt steeds beter vorm en inhoud binnen de context van de specifieke wijk(en), waarbinnen de WIJ-teams actief zijn. Om zo goed mogelijk aan te kunnen sluiten op de eigen mogelijkheden van inwoners maakt de aanpak van de WIJ-teams een ontwikkeling door waarin waar mogelijk wordt afgestapt van het zelf oplossen van ondersteuningsvragen, ten koste van het optimaal benutten van de eigen mogelijkheden van inwoners. Aan deze kanteling geeft WIJ Groningen bijvoorbeeld inhoud door het aanstellen van praktijkbegeleiders, die de medewerkers ondersteunen in het werken aan de hand van de (nieuwe) uitgangspunten van de Wmo, Jeugdwet en Participatiewet. Ook richt WIJ Groningen een methodisch kader en reflectieve praktijk in. De reflectieve praktijk is bedoeld om een goed moreel kompas te ontwikkelen bij de medewerkers van WIJ Groningen en om medewerkers verantwoordelijk te maken voor signalen. Deze ontwikkelingen zullen het komende jaar verder zijn beslag krijgen.

Wat willen we bereiken in 2018?

Met het oog op individuele ondersteuning werkt WIJ Groningen in 2018 onder meer aan de volgende resultaten:

- Het onderzoek en de daaruit voortkomende ondersteuning is passend bij de ondersteuningsvraag en sluit aan op de eigen kracht van inwoners;
- Inwoners ontvangen gedurende het proces van vraagverheldering de op dat moment noodzakelijke ondersteuning;
- Inwoners worden in de gelegenheid gesteld om hun ervaringen in het contact met WIJ Groningen te delen;
- Zeer zware, complexe gezinssituaties worden gestabiliseerd, met specifieke aandacht voor aanwezige kinderen;
- De door een zorgaanbieder geboden ondersteuning sluit aan op de doelen uit het ondersteuningsplan;
- De resultaten van de ondersteuning worden integraal, met alle bij de ondersteuning betrokken partijen, geëvalueerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoering geven aan het contractmanagement met stichting WIJ Groningen, waarin verantwoording langs de lijn van resultaatafspraken plaatsvindt. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- In co-creatie met stichting WIJ Groningen invulling geven aan een breed aantal ontwikkelopgaven, bijvoorbeeld ten aanzien van de relatie met de gebiedsteams of de relatie met het (passend) onderwijs. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

4.2.2 Specialistische zorgvoorzieningen

Onder specialistische zorgvoorzieningen verstaan wij geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies. De opgave bij het realiseren van het doel van de transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van basisvoorzieningen (zie 4.1.6) en ondersteunende voorzieningen (zie 4.2.1) en daarmee een kleiner beroep te doen op specialistische zorgvoorzieningen.

Doel van de transformatie van het sociaal domein is een inclusieve samenleving waarin iedereen naar vermogen mee kan doen. Vanuit de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) hebben we de wettelijke opdracht om daar waar nodig mensen te ondersteunen in hun zelfredzaamheid en participatie. Daarbij gaan we uit van de volgende inrichting van het sociale domein: Een samenleving met een sterke sociale basis bestaande uit informele sociale verbanden en de sociale inzet van alle vrijwilligers, ondernemers, stichtingen en verenigingen die de gemeente rijk is (spoor 1). (Basis)voorzieningen die openstaan voor alle bewoners (spoor 1). Ondersteuning dichtbij huis die aansluit op de behoefte en mogelijkheden van de inwoners en hun netwerk. Het gaat hierbij met name om langdurige ondersteuning in het alledaagse (spoor 2). Geïndiceerde zorg voor kortdurende of complexe interventies (spoor 3). De opgave bij het realiseren van het doel van de

transformatie is om zoveel als mogelijk vragen van inwoners laagdrempelig op te lossen met gebruikmaking van spoor 1 en 2 en daarmee minder een beroep te doen op voorzieningen van spoor 3.

We bieden jeugdhulp waar een jeugdige of zijn ouders dit nodig hebben bij problemen met het opgroeien, de zelfredzaamheid of maatschappelijk participatie. In Groningen willen we:

- De opvoedkracht van ouders en de zelfredzaamheid van jeugdigen versterken zodat ze eventuele problemen zoveel mogelijk binnen het eigen netwerk zelf kunnen oplossen;
- Dat jeugdigen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en deelnemen aan het gewone leven. Ondersteuning bieden we in de natuurlijke omgeving. Hiertoe transformeren we het jeugdstelsel;
- Als er (tijdelijk) hulp van buiten nodig is, dat de betrokken jeugdigen en betrokken ouders/opvoeders de begeleiding en ondersteuning krijgen die nodig is. En dat ze daar tevreden over zijn;
- Streven naar het inzetten van minder intensieve specialistische jeugdhulp en het voorkomen van terugval.

De school is een plek om problemen vroeg te signaleren. Gemeenten en schoolbesturen hebben daarbij een eigen verantwoordelijkheid. Gezamenlijk gaan we uit van: één kind, één gezin, één plan, één regisseur en één integrale benadering op het gebied van gezondheidszorg, onderwijs, maatschappelijke ondersteuning en werk & inkomen. Daarom werken we samen op lokale, regionale en provinciale schaal.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% cliënten waarbij de doelrealisatie o.b.v. de uitkomsten uit de ZRM conform de beoogde doelen uit het PVA is *	-	-	-	-**
% cliënten waarbij sprake is van een duurzame afschaling met betrekking tot. een maatwerk voorziening *	-	-	-	-**
% cliënten waarbij sprake is van een duurzame uitstroom uit een maatwerk voorziening o.b.v. een succesvolle beëindiging *	-	-	-	-**
% cliënten Wmo (18 jaar en ouder) dat zegt door de geboden ondersteuning de dingen die men wil beter te kunnen doen (eigen regie)	-	77%	78%	toename
% cliënten Wmo (18 jaar en ouder) dat zegt door de geboden ondersteuning zich beter te kunnen redden (zelfredzaamheid)	-	81%	82%	toename
% cliënten Wmo (18 jaar en ouder) dat zegt door de geboden ondersteuning een betere kwaliteit van leven te hebben gekregen	-	75%	76%	toename
% cliënten Wmo (18 jaar en ouder) dat zegt dat de geboden ondersteuning past bij de hulpvraag	-	78%	80%	toename
% cliënten Wmo (18 jaar en ouder) dat zegt dat de kwaliteit van de geboden ondersteuning goed is	-	75%	79%	toename
Aantal geïndiceerde vervoer- en woonvoorzieningen	-	14.201	13.359	-***
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen individuele ondersteuning	-	2.645	2.280	-***
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen groepsgerichte ondersteuning	-	1.302	1.279	-***
Aantal geïndiceerde maatwerk voorzieningen kortdurend verblijf	-	35	19	-***

* nieuwe indicator (=0-meting)

** deze indicator wordt nog nader geoperationaliseerd

*** betreft een kengetal waaraan sec geen prestatie-doel wordt gekoppeld

Hoe staan we ervoor?

Met ingang van 2016 zijn de raamovereenkomsten voor de individuele (met daaraan gekoppeld de algemene voorziening huishoudelijke hulp) en groepsgerichte ondersteuning en kortdurend verblijf van kracht. Deze overeenkomsten lopen tot en met 31 december 2017 en zijn met een jaar verlengd tot en met 31 december 2018.

Voor het doelgroepenvervoer (leerlingenvervoer, Wmo-vervoer en WSW-vervoer) hebben wij een aanbesteding uitgevoerd samen met alle overige Groningse en Drentse gemeenten en de provincies Groningen en Drenthe. Medio 2017 is een overeenkomst afgesloten voor de periode 2018 tot augustus 2022.

Voor de periode 2016 tot en met 2018 hebben we de jeugdhulp gezamenlijk met 22 andere gemeenten aanbesteed. Hiermee zijn alle vormen van jeugdhulp op basis van financiële solidariteit ingekocht. Vanaf 2018 verandert dit en zijn we niet langer financieel solidair voor alle jeugdhulpvormen. Wel hebben we de jeugdhulp weer gezamenlijk via de RIGG ingekocht samen met alle Groninger Gemeenten. Hiermee is opnieuw de continuïteit en de beschikbaarheid van de gewenste jeugdhulp voorzieningen gewaarborgd. En blijven we als Groninger gemeenten gezamenlijk sturen op de beoogde transformatie van het jeugdstelsel. De toegangsfunctie tot gespecialiseerde jeugdhulp en het deel van de ambulante jeugdhulp die we beide vanuit de stichting WIJ laten uitvoeren is geen onderdeel van de gemeenschappelijke inkoop en doen we als gemeente zelf. De gespecialiseerde jeugdhulp wordt daarnaast ook ingezet via verwijzingen huisartsen, medisch specialisten en gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming. (aan de hand van indicatoren aanvullen).

Wij hebben de jongerenaanpak ingezet om de integrale werkwijze jeugdhulp, onderwijs en arbeidsmarkt te realiseren. De pilot School als Wijk is in 2016 geborgd door middel van de inzet van het voortgezet onderwijs (VO) WIJ-team. We organiseren frequente overleggen tussen de contactpersonen onderwijs en de WIJ-teams om de samenwerking te bevorderen. Binnen de Jongeren aanpak speelt de Taskforce Jongeren een centrale rol. De Taskforce biedt onder andere een escalatiemodel voor professionals die met kwetsbare jongeren werken en is bevoegd om oplossingen voor een jongere te forceren als professionals er niet uitkomen. Onderdeel hiervan is ook het (snel) aanpassen van uitvoeringsbeleid als jongeren als neveneffect van dit beleid in de knel raken.

Wat willen we bereiken in 2018?

Rekening houdend met de looptijd van de raamovereenkomsten voor kortdurend verblijf, groepsgerichte en individuele ondersteuning (met daaraan gekoppeld de algemene voorziening huishoudelijke hulp) gaan wij deze voorzieningen in 2018 opnieuw aanbesteden voor de periode vanaf 2019. Overweging daarbij is om de huishoudelijke hulp als apart onderdeel mee te nemen. Bij de inkoop voor 2016 en 2017 hebben we de voormalige eenvoudige AWBZ-begeleiding samengevoegd met de voormalige HH2 tot het product lichte individuele ondersteuning. Bij HH2 was al sprake van gedeeltelijke of gehele overname van de regie van het huishouden. Daaraan hebben wij lichte ondersteuning op andere leefgebieden toegevoegd; bijvoorbeeld de verwerking van post en eenvoudige administratie.

De uitwerking in de praktijk is anders dan we beoogden. In grote lijnen zien we dat de aard van het werk bij de aanbieders die gewend waren huishoudelijke hulp te bieden gelijk is gebleven doordat er geen ondersteuning op andere leefgebieden bij wordt gegeven. De aanbieders die in het verleden de eenvoudige AWBZ-begeleiding gaven leveren nu deze begeleiding met huishoudelijke hulp erbij. Dit gebeurt met de bestaande krachten die hoger geschoold zijn dan voor de voorziening vereist is.

Bij de inkoop van de individuele en groepsgerichte ondersteuning willen we een versnelling van de transformatie bewerkstelligen door aanbieders te selecteren die zich verbinden aan de transformatieopgave. Daarbij willen we een passende bekostiging die prikkelt tot het realiseren van de transformatie.

In 2018 willen we de jeugdhulp aan de hand van een geactualiseerde transformatieagenda verder vernieuwen. We willen waar mogelijk de intramurale zorg verminderen en meer substitutie van zwaardere intensieve zorgvormen door meer ondersteuning en zorg dichtbij. Hiermee willen we bereiken dat jeugdigen zoveel mogelijk in hun eigen omgeving opgroeien en deelnemen aan het gewone leven. Dit zijn meerjarige opgaven die gemonitord worden.

Om deze transformatie opgaven te realiseren wordt het steeds belangrijker om de samenwerking tussen de WIJ-teams (spoor 2) en de specialistische hulp (spoor 3) effectief in te richten; evenals de domein-overstijgende samenwerking binnen de specialistische jeugdhulp.

Om de reeds ontwikkelde jongerenaanpak goed te borgen houden we aandacht voor goede onderlinge relaties met interne en externe partners en zorgen we voor duidelijke en transparante werkprocessen die goed op elkaar aansluiten. Hierbij stellen we de leefwereld van de jongeren centraal en indien nodig zorgen we voor maatwerk. We werken samen aan het doel om jongeren te ondersteunen om (economisch) zelfstandige inwoners van onze stad te worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanbesteden individuele en groepsgerichte ondersteuning, kortdurend verblijf en (algemene voorziening) huishoudelijke hulp. Bij de individuele en groepsgerichte ondersteuning willen we een verbinding leggen met onderdelen van de Participatiewet (gebiedsondersteuningsnetwerk);
- In 2018 gaan we jeugdhulp bieden met vernieuwde producten die via de regionale inkoop jeugdhulp in 2017 tot stand zijn gekomen. Belangrijke onderdeel hiervan is het omvormen van 'jeugdhulp verblijf' in een traject waarin verblijf een tijdelijk onderdeel is binnen een integraal ambulante traject.
- We vervolgen de pilot *Ondersteuner Jeugd en Gezin* en breiden deze uit. Deze functie is een manier om te komen tot een efficiënte toegang tot de jeugdhulp en verbetering van de samenwerking tussen huisarts en WIJ-team. De verwachting is dat de inzet van een Ondersteuner Jeugd bij de huisarts met aandachtsgebied jeugd en gezin verwijzingen naar de specialistische jeugdhulp kan verminderen dan wel voorkomen.
- Aan de hand van de geactualiseerde transformatie-opgaven jeugdhulp van de RIGG en vanuit de sector werken we verder aan de transformatie van het jeugdstelsel:
 - Normaliseren en versterken eigen kracht jeugdige/gezin en context en eerder juiste hulp op maat, in aansluiting op de ondersteuningsbehoefte;
 - Vergroten van de inzet van intensief ambulante jeugdhulpvormen voor jeugdigen ter voorkoming van inzet van intramuraal aanbod;
 - Vergroten van de inzet van gezinsvormen en pleegzorg als alternatief voor intramurale setting;
 - Doorlopende zorgarrangementen voor jeugdigen die 18 jaar worden, zowel ambulante vormen als binnen verblijfsvormen;
 - Inrichten van kennistafel om samen met professionals en inbreng van jeugdigen en ouders als 'lerend systeem' kennis te ontwikkelen over het voorkomen, ontstaan en beïnvloeden van jeugdproblematiek. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
 - We continueren de acties op verbeterpunten in de integrale ondersteuning aan kwetsbare jongeren in 2018 binnen de bestaande beleids- en werkerreinen zoals Werk en Inkomen, Onderwijs en Jeugdhulp. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

4.2.3 Interventies Veilig opgroeien

Ouders hebben in de opvoeding de eerste verantwoordelijkheid. Maar ook familieleden, leerkrachten, vrienden, burens en sportbegeleiders spelen een rol. Samen zorgen ze voor 'opvoedkracht'. Waar nodig en mogelijk bieden we ondersteuning. Dat doen we zo vroeg mogelijk waarbij het gezin en de jeugdige in het dagelijks leven centraal staan. Hierbij werken wij aan preventie door zowel vroeg signalering te bevorderen als voorwaarden te creëren die bijdragen aan een positieve leefomgeving. Daar waar onveilige situaties toch ontstaan plegen wij effectieve interventies in het kader van onze aanpak Kindermishandeling. Met ingang van 1 januari 2015 is met de transformatie van de jeugdhulp de verantwoordelijkheid voor de aanpak van kindermishandeling volledig op gemeentelijk niveau neergelegd. In onze stad heeft deze aanpak hoge prioriteit,

want alle kinderen hebben recht op een veilige leefomgeving. Tevens merken we hierbij op dat kindermishandeling hoge maatschappelijke kosten met zich meebrengt, want slachtoffers doen een groter beroep op gezondheidszorg en hulpverlening en lopen een sterk verhoogd risico om later opnieuw slachtoffer of pleger te worden van huiselijk geweld. We willen met onze interventies de veiligheid voor kinderen borgen en kindermishandeling aanpakken.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal meldingen bij Veilig Thuis kindermishandeling stad *	376	513	> 400	> 500
Aantal kinderen dat uit huis geplaatst wordt *	-	59	-	< 70
Aantal op de wachtlijst Veilig Thuis	-	22	< 10	< 10
Aantal beschermingsonderzoeken door de Raad voor de Kinderbescherming rondom opvoedingsproblemen	152	125	< 150	< 150

* is het totaal aantal meldingen, geen unieke meldingen.

* dit betreft het aantal machtigingen tot uithuisplaatsing. Het heeft niet alleen betrekking op onveiligheid, maar ook op bijv. verslaving en/of psychische problematiek.

Hoe staan we ervoor?

De signalering en aanpak van kindermishandeling vindt grotendeels plaats op wijkniveau, in de WIJ-teams. Daarnaast faciliteren we sinds 2015 samen met de andere Groninger gemeenten Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld. Naar aanleiding van het inspectierapport in 2016 heeft Veilig Thuis Groningen een verbeterplan uitgevoerd. Dit heeft geleid tot een zeer positieve beoordeling van de inspectie. Wij hebben de Meldcode huiselijk geweld/childermishandeling als gemeente intern breed geïmplementeerd. De kennis met betrekking tot het hanteren van deze Meldcode is daardoor bij gemeenteamtensaren en (subsidie)partners toegenomen. We hebben ook invulling gegeven aan onze toezichthoudende rol ten aanzien van gecontracteerde partners met betrekking tot de toepassing van de Wet meldcode. Tevens hebben we in de Week tegen Kindermishandeling een publiekscampagne georganiseerd over het signaleren van kindermishandeling en hebben we geïnvesteerd in de samenwerking tussen de gemeente en het onderwijs met als doel de signalering van kindermishandeling te verbeteren. Door ons aan te sluiten bij de landelijke Monitor Kindermishandeling van het Nederlands Jeugdinstituut krijgen we meer inzicht in de resultaten van ons beleid en kunnen we ons beleid ook vergelijken met dat van andere gemeenten.

Wat willen we bereiken in 2018?

Wij willen er voor zorgen dat alle kinderen groeien op in een veilige leefomgeving. Daarvoor bevorderen we de signalering en melding van kindermishandeling en dragen zorg voor een effectieve aanpak wanneer kindermishandeling is geconstateerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Wij investeren door middel van de inzet van de aandachtsfunctionaris KMH in kennisbevordering en in het voorkomen van handelingsverlegenheid bij professionals en omstanders;
- We geven uitvoering aan de Intentieverklaring 10 van Noord waarin is toegezegd in 2017 en 2018 een impuls te geven aan de preventieve aanpak kindermishandeling, zoals eind 2016 vastgesteld door het college. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#):
 - Wij continueren de activiteiten ten aanzien van de Week tegen de Kindermishandeling, (een vervolg op) de publiekscampagne en de ontwikkeling en implementatie van effectieve instrumenten om chronische problematiek te doorbreken;
 - We dragen financieel bij aan lectoraat kindermishandeling ;

- Wij intensiveren de samenwerking met het onderwijs, als belangrijke signalerende partner in het voorkomen en bestrijden van kindermishandeling. Wij hebben hier een start mee gemaakt en zien dat het loont te investeren in een betere verbinding tussen onderwijs en zorg (WIJ).
- We subsidiëren Veilig Thuis;
- We onderzoeken de mogelijkheden om ten aanzien van ernstige en complexe casuïstiek een multidisciplinaire aanpak te ontwikkelen (MDA++) met inzet van specialistische kennis en in samenhang met de aanpak van huiselijk geweld.

4.2.4 Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld

De Gemeente Groningen vervult op de beleidsterreinen Beschermd Wonen en Opvang de rol als Centrumgemeente. Het budget is voor 23 Groninger gemeenten en wordt beheerd door de centrumgemeente Groningen conform de Centrumregeling.

We willen als 23 Groninger gemeenten samen iedereen in staat stellen de eigen regie te voeren in het licht van de (sociale, fysieke en emotionele) uitdagingen van het leven. Ook hebben we de verantwoordelijkheid om kwetsbare inwoners, zoals dak- en thuislozen, verslaafden en ex-gedetineerden, zo kort als mogelijk en zolang als nodig, onderdak en begeleiding te bieden gericht op zelfrehabilitatie en duurzaam herstel. De voorzieningen Beschermd wonen en Opvang bieden opvang van inwoners van de 23 Groninger gemeenten in crisissituaties en opvang en begeleiding aan inwoners van de 23 Groninger gemeenten die vanwege psychiatrische aandoening of psychosociale problematiek aangewezen zijn op een niet (geheel) zelfstandige woonvoorziening.

Daarnaast richten we ons op het voorkomen en bestrijden van huiselijk geweld. Hieronder verstaan we (ex-)partner-, ouderen- en kindermishandeling. We willen geweld in afhankelijkheidsrelaties zoveel mogelijk voorkomen en duurzaam beëindigen en als het zich voordoet adequaat optreden en opvang bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten wordt staat er een streepje. De in de onderstaande tabel genoemde gegevens betreffen de gegevens voor alle 23 Groninger gemeenten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. In onderstaande tabel zijn geen beoogde aantallen opgenomen met de indicatoren over het aantal gebruikers van nacht- en dagopvangvoorzieningen. De reden hiervoor is dat de opvangvoorzieningen onderdak moeten bieden aan iedereen die op de opvang een beroep doet zodat niemand op straat hoeft te slapen.

Indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
Aantal geregistreerde daklozen dat gebruik maakt van opvangvoorzieningen	794	759	**	***
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de nachtopvang	279	253	**	***
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de crisisopvang	188	196	**	***
Aantal unieke personen dat gebruikmaakt van de dagopvangvoorzieningen	864	850	**	***
Aantal unieke personen dat na crisisopvang duurzaam rehabiliteert met een eigen woonplek c.q. woonadres	-	-	50	50

Aantal personen dat niet in de nacht- en crisisopvang kan worden opgenomen vanwege maximale bezetting	-	-	-	*
Aantal personen dat in 2 weken tenminste 3x of vaker per week gebruik maakt van de nachtopvang.	-	-	-	*
Aantal unieke personen met een voorziening Beschermd wonen	1.464	1.672	**	***
Aantal meldingen van huiselijk geweld bij Veilig Thuis/stad	817	1.672	**	***
Aantal huisverboden stad	61	47	>40	>40
Aantal betrokken kinderen bij huisverboden	87	46	>40	>40
Aantal casussen intensief casemanagement bij Veilig Thuis	-	-	>50	>50
Aantal vrouwen van 18 jaar of ouder in de vrouwenopvang	188	198	<200	<200
Aantal kinderen in de vrouwenopvang	209	158	<250	<250
Aantal vrouwen dat niet kan worden opgenomen in de VO vanwege maximale bezetting	-	-	-	*
Gemiddelde duur van de opnameperiode van vrouwen	-	-	-	*

* Nieuwe indicator (=0meting). Op basis van de realisatie 2018, formuleren we in de begroting 2019 een doelstelling.

** Het gaat om de eindstand van het aantal unieke personen. Nachtopvang, crisisopvang, dagopvangvoorzieningen en Beschermd Wonen. Hierover rapporteren we in de rekening 2017.

*** Betreft een kengetal waaraan sec geen prestatie-doel wordt gekoppeld.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 1 januari 2015 zijn gemeenten, naast opvang, ook verantwoordelijk voor beschermd wonen. De activiteiten hangen sterk met elkaar samen. De aanpak in relatie tot transformatie en vernieuwing van Beschermd Wonen en Opvang voert de centrumgemeente Groningen samen met de regio vanaf 2016 integraal uit (conform de Centrumregeling) binnen het programma Beschermd Wonen en Opvang.

De gezamenlijke Groninger gemeenten hebben in 2014 een nieuwe regiovisie Huiselijk Geweld en Kindermishandeling vastgesteld, waarin met alle ketenpartners afspraken zijn gemaakt over de bestrijding van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarbij ligt het accent op het verbeteren van de systeemgerichte aanpak (met name bij complexe en chronische geweldsituaties), de samenwerking tussen zorgpartners en het justitiële kader en de samenwerking tussen Veilig Thuis en het lokale veld (basisteams). Partners zijn onder meer Kopland, Veilig Thuis Groningen, de politie, het maatschappelijk werk, de reclassering, het Veiligheidshuis en de Ambulante Forensische Psychiatrie Noord-Nederland.

Met ingang van 1 januari 2015 faciliteren we samen met de andere Groninger gemeenten Veilig Thuis Groningen, het regionale advies- en meldpunt voor kindermishandeling en huiselijk geweld. Veilig Thuis Groningen had in eerste instantie een negatieve, maar in tweede instantie een positieve beoordeling van de inspectie. In 2016 heeft Veilig Thuis verbeterplan uitgevoerd en hiervoor hebben de Groninger gemeenten extra middelen ter beschikking gesteld. In 2017 heeft Veilig Thuis een hele positieve beoordeling gekregen.

Daarnaast zijn we in 2016 voor zeer ernstige casuïstiek huiselijk geweld gestart met het project Intensief casemanagement, waarbij gedurende langere tijd (maximaal 1 jaar) een casemanager intensief, samen met alle

betrokkenen, een systeemgerichte aanpak kan organiseren en volgen. Dit project is ondergebracht bij Veilig Thuis.

De capaciteit van de vrouwenopvang benutten we maximaal. In 2017 is de vrouwenopvang verhuisd naar een nieuwe voorziening in de Oosterparkwijk, met meer zelfstandige appartementen en waar wonen en zorg meer gescheiden wordt. Daarnaast zal het project intensief casemanagement naar verwachting een preventieve werking hebben.

Wat willen we bereiken in 2018?

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden. Dit doen we door:

- Meer oplossen in de eigen regio of omgeving: Het is belangrijk dat de problematiek van mensen zoveel mogelijk in de eigen omgeving wordt aangepakt door gebruik te maken van het eigen netwerk en de aanwezige voorzieningen;
- Meer aandacht voor preventie: Lokale sociale teams in gemeenten hebben zicht op inwoners met (complexe) problemen en bieden in een vroeg stadium ondersteuning op dreigende uitval te voorkomen;
- Betere scheiding van taken centrumgemeente en de stadse taken. Steeds meer taken worden belegd bij individuele gemeenten zelf, dit geldt ook voor de gemeente Groningen;
- Vergroting samenhang en samenwerking in cluster van gemeenten met partners uit het veld met als doel ontschotting en vergroting effectiviteit in de ondersteuning van de cliënt: In de regio Groningen geven wij reeds intensief vorm aan deze samenwerking, waarbij er sprake is van een gebundelde aanpak van Beschermd wonen en Opvang;
- Vergroting deelname aan de maatschappij van cliënten Beschermd wonen en Opvang: Het is belangrijk dat mensen zoveel mogelijk zelfredzaam zijn en regie hebben over het eigen leven. Zodra mensen in staat zijn om (weer) zelfstandig inhoud en vorm te geven aan het (eigen) leven dan zijn vervolgstappen, zoals vormen van zelfstandige huisvesting, hierin ontzettend belangrijk;
- Verbeteren van de opvang en ondersteuning van slachtoffers van huiselijk geweld en eventuele kinderen en Bevorderen van de door- en uitstroom;
- Verbetering aanpak voor complexe en chronische huiselijk geweldsituaties;
- Doorontwikkeling van Veilig Thuis, gericht op verbeterde samenwerking met lokale teams en de monitorfunctie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bieden van Opvang en begeleiding, gericht op zelf-rehabilitatie en duurzaam herstel, aan personen die dak- en/of thuisloos worden of zijn;
- Faciliteren van opvangvoorziening voor slachtoffers van huiselijk geweld, invoeren kwaliteitseisen en verbeteren van de monitoring met betrekking tot de vrouwenopvang;
- Uitvoering geven aan het project intensief casemanagement en de doorontwikkeling van de multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Subsidiëren Veilig Thuis en sturen op resultaten.

4.2.5 Vluchtelingen en asielzoekers

Wij nemen onze verantwoordelijkheid bij het huisvesten, integreren en participeren van asielzoekers en statushouders. Gezamenlijk concentreren we ons op een versnelling waarbij we de inspanningen voor asielzoekers en vluchtelingen eerst en voornamelijk richten op huisvesting. Voor de vergunninghouders richten we ons vervolgens op taalverwerving, opleiding, participatie, werk en gezondheid. We intensiveren de maatschappelijke begeleiding van deze groep vergunninghouders, met specifieke aandacht waarbij we actief zoeken naar het 'verborgen talent' van individuen. Hiermee willen we voorkomen dat deze nieuwkomers

langdurig aan de maatschappelijke zijlijn komen te staan. Alles is erop gericht om een snelle verbinding tot stand te brengen tussen asielzoeker, vergunninghouder en de Groningse samenleving.

Door de toename van het aantal statushouders neemt de druk op een aantal gebieden toe. Binnen Groningen is gekozen om de komende twee jaar te werken middels een actieplan, waarbij naast de eigen gemeentelijke taken, ook een betere samenwerking en gecoördineerde aanpak met al onze partners in de stad en regio aan de orde zijn.

We willen in Groningen voorkomen dat asielzoekers en vluchtelingen zonder voorzieningen op straat belanden, met criminaliteit in aanraking komen of een gevaar voor de volksgezondheid vormen en we willen dat deze kwetsbare nieuwkomers in onze stad toekomstperspectief hebben, dan wel op respectvolle wijze toewerken naar een toekomstperspectief in het land van herkomst.

Sinds 2015 is er een toenemende groei van het aantal vluchtelingen in Europa en tevens Groningen merkbaar. In november 2015 heeft dit geleid tot een Bestuursakkoord Verhoogde Instroom Vluchtelingen. Aansluitend zijn in april 2016 de (financiële) uitwerkingsafspraken vast gelegd in het Uitvoeringsakkoord Verhoogde Instroom. Vanuit de rijksoverheid zijn er structurele en incidentele gelden beschikbaar gesteld. In Groningen is in 2015 ingestemd met de komst van een noodopvang. In oktober 2016 kon deze voorziening de deuren al weer sluiten. Initiatieven voor twee te realiseren asielzoekerscentra zijn in de loop van 2017 afgeblazen. Wel onderzoeken we nog de mogelijkheid een voorzieningen te realiseren voor de huisvesting van vluchtelingen en andere doelgroepen waaronder jongeren, waarmee flexibel kan worden ingespeeld op fluctuaties in het aantal vluchtelingen dat naar Nederland komt.

Om het gehele proces goed te kunnen monitoren en daar waar nodig input voor versnelling te geven, hebben wij in oktober 2015 het programma Vluchtelingen, Asielzoekers en Statushouders (VAS) ingericht. De activiteiten van dit programma vallen binnen [Programma 1: Werk en inkomen](#), [Programma 3: Onderwijs](#) en [Programma 8: Wonen](#).

Over de opvang van vluchtelingen zonder verblijfsvergunning is nog altijd veel discussie. Waar het rijksbeleid - in onze ogen- tekort schiet, ondersteunen we particuliere initiatieven die hulp bieden aan (uitgeprocedeerde) vreemdelingen. Het gaat daarbij in het bijzonder om de bed bad brood-voorziening voor dakloze vreemdelingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal gehuisveste vergunninghouders	304	531	292	220
Aantal mensen in bed-bad-broodvoorziening	191	289	230	<300
Aantal personen in noodopvang (exclusief personen in bed-bad-broodvoorziening)	29	25	20	22
Aantal personen dat in maatschappelijke begeleiding is genomen	290	472	292	220
Aantal ex-alleenstaande minderjarige vreemdelingen (AMV) met leefgeld	25	22	20	18

Hoe staan we ervoor?

De taakstelling huisvesting vergunninghouders is de afgelopen periode, als gevolg van de verhoogde toestroom van vluchtelingen, sterk toegenomen. In samenspraak met corporaties zoeken we naar manieren om aan de verhoogde taakstelling te blijven voldoen. Vergunninghouders die aan de gemeente Groningen zijn toegewezen, krijgen maatschappelijke begeleiding van Humanitas. Een nieuw onderdeel van de maatschappelijke begeleiding is een kennismaking met kernwaarden van de Nederlandse samenleving en het ondertekenen van de participatieverklaring.

Asielzoekers die rechtmatig in Nederland verblijven maar niet in aanmerking komen voor opvang door de rijksoverheid, bieden wij materiële ondersteuning via het fonds Knelpunten noodopvang. Er zijn ook mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven maar wel actief meewerken aan het verkrijgen van (reis)documenten. Ook zij komen voor ondersteuning in aanmerking. Het fonds Knelpunten noodopvang gebruiken we eveneens om de eigen bijdrage te vergoeden van medicatie voor onverzekerbare vreemdelingen. Via het fonds Kindersteun boden wij lange tijd ondersteuning aan kinderen van mensen die niet rechtmatig in Nederland verblijven. We verwachten dat we in 2018 geen ondersteuning meer hoeven te bieden vanuit het fonds Kindersteun doordat alle betrokkenen hetzij rechtmatig verblijf hebben gekregen, dan wel opvang van het Rijk hebben.

Wij subsidiëren Vluchtelingenwerk Noord-Nederland voor het bieden van maatschappelijke- en juridische ondersteuning aan ex-Alleenstaande Minderjarige Vreemdelingen (ex-AMV's). Die ondersteuning is bedoeld voor het verkrijgen van een verblijfsstatus in Nederland of, als dat geen mogelijkheid is het realiseren van terugkeer naar het land van herkomst. Ex-AMV's die actief meewerken aan het krijgen van een helder toekomstperspectief komen tevens in aanmerking voor materiële ondersteuning in de vorm van leefgeld.

Sinds maart 2015 bieden we op grond van gerechtelijke uitspraken sobere opvang voor uitgeprocedeerde vreemdeling, de zogenoemde bed-bad-broodvoorziening. In college en raad bestaat hiervoor brede steun, op grond van de opvatting dat het ongewenst is dat mensen zonder voorzieningen op straat komen te staan.

Sinds 2009 voert de GGD de publieke gezondheid asielzoekers uit. Het Centraal Orgaan Asielzoekers (COA) betaalt de GGD voor de uitvoering van taken in de opvanglocaties op het gebied van jeugdgezondheidszorg, infectiebestrijding, technische hygiëne zorg, collectieve gezondheidsbevordering, individuele preventie SOA en HIV, seksuele en reproductieve gezondheid en de coördinatie lokale afstemming in de zorgketen. Net als voor alle inwoners van de stad voert de GGD ook voor vergunninghouders haar publieke gezondheidszaken uit, maar nu voor rekening van de gemeente. Omdat vergunninghouders vanwege grotere gezondheidsrisico's een grotere zorgvraag hebben, is een grotere inzet nodig, waarmee extra kosten gemoeid zijn.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ook in 2017 willen we voldoen aan de taakstelling voor de huisvesting van vergunninghouders en zetten we in op integratie en participatie. De GGD wil alle kinderen tot 18 jaar van asielzoekers en vergunninghouders goed in beeld te hebben, jeugdgezondheidszorg aanbieden en bij bedreigingen van de gezondheid of ontwikkeling de juiste ondersteuning en zorg inschakelen. Voor alle asielzoekers en vergunninghouders geldt dat de GGD vanuit haar taken publieke gezondheid deze doelgroep zo goed mogelijk wil bereiken om de gezondheidsrisico's zo veel mogelijk te beperken. Samenwerking met alle partners op het gebied van zorg, welzijn zijn essentieel om tijdig passende zorg te bieden.

Onverkort streven wij ernaar te voorkomen dat mensen zonder voorzieningen op straat belanden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Huisvesten van vergunninghouders in samenwerking met het COA en de woningcorporaties;
- We bieden praktische hulp en maatschappelijke begeleiding aan vergunninghouders die in de gemeente Groningen komen te wonen;
- We geven uitvoering aan de Participatieverklaring;
- We bieden sobere opvang aan dakloze vreemdelingen en ondersteunen hen in het verhelderen van een realistisch toekomstperspectief;
- We bieden juridische- en materiële ondersteuning aan uitgeprocedeerde vreemdelingen;
- De GGD zet extra capaciteit in ten behoeve van de publieke gezondheid voor deze doelgroep gericht op jeugdgezondheidszorg, vroegsignalisering, gezondheidsbevordering, leefstijl (overgewicht, bewegen, middelengebruik, seksuele gezondheid en versterken van gezondheidsvaardigheden. Omwille van de communicatie zal gewerkt worden met tolken en waar mogelijk met mensen uit de peergroup.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR PG & Z (RIGG/GGD)

Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking, de rampenbestrijding en crisisbeheersing en het (doen) organiseren van zorg aan de bevolking. Op dit moment vindt een discussie plaats over de publieke gezondheid in de regio Groningen. Daarin wordt een aantal scenario's geschetst die meer of minder gevolgen hebben voor de gemeenschappelijke regeling PG&Z. Aangezien er nog geen besluitvorming heeft plaatsgevonden, zijn er nu nog geen verdere uitspraken te doen over de te verwachten risico's.
Beleidsrisico	Geen.

GR Centrumregeling beschermd wonen Groningen

Relevante beleidsinformatie	Middels deze samenwerkingsovereenkomst is de gemeente Groningen gemandateerd taken uit te voeren op het terrein van Beschermd wonen en opvang namens de overige 22 gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Welzijn gezondheid en zorg							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
04.1	Sociaal klimaat	59.191	56.680	53.313	53.608	53.827	54.065
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	18.935	18.007	16.537	16.706	16.801	16.913
04.1.3	Positief opgroeien	25.205	23.967	19.400	19.393	19.411	19.314
04.1.4	Diversiteit integratie emancip	2.126	1.688	1.354	1.344	1.354	1.364
04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	12.924	13.018	16.022	16.165	16.262	16.475
04.2	Passende ondersteuning en zorg	202.175	189.506	200.668	200.379	199.256	198.092
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	21.389	17.406	15.417	15.117	15.117	14.117
04.2.2	Specialistische zorgvoorzienin	151.220	144.727	158.493	158.590	157.502	157.313
04.2.3	Interventies veilig opgroeien	598	953	757	757	757	757
04.2.4	Besch.wonen,opvang,huis.geweld	25.430	25.994	25.565	25.479	25.444	25.469
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	3.538	425	436	436	436	436

	Totaal	261.366	246.186	253.981	253.987	253.083	252.157
	Baten						
04.1	Sociaal klimaat	31.498	30.893	28.248	28.308	28.308	28.308
04.1.2	Bevorderen soc samenhang leefb	2.474	1.045	1.331	1.331	1.331	1.331
04.1.3	Positief opgroeien	17.900	17.273	16.920	16.864	16.864	16.864
04.1.4	Diversiteit integratie emancip	998	434	13	13	13	13
04.1.5	Lok gezondheidsbeleid IZB OGZ	10.125	12.141	9.985	10.101	10.101	10.101
04.2	Passende ondersteuning en zorg	19.511	13.769	14.550	14.550	14.550	14.550
04.2.1	Ondersteunende voorzieningen	1.182	400	1.339	1.339	1.339	1.339
04.2.2	Specialistische zorgvoorzienin	15.089	10.456	10.534	10.534	10.534	10.534
04.2.3	Interventies veilig opgroeien	24	37	37	37	37	37
04.2.4	Besch.wonen,opvang,huis.geweld	2.783	2.876	2.639	2.639	2.639	2.639
04.2.5	Vluchtelingen en asielzoekers	434	0	0	0	0	0
	Totaal	51.009	44.662	42.798	42.858	42.858	42.858
	Geraamd resultaat voor bestemming	210.357	201.524	211.183	211.129	210.225	209.299
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	5.113	6.222	3.173	3.340	5.007	3.174
	Totaal onttrekkingen	3.223	5.869	1.772	1.772	1.767	1.767
	Geraamd resultaat na bestemming	212.247	201.877	212.584	212.697	213.465	210.706

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
VSD, programmakosten	-600		-600					
VSD, toegang jeugd	-700							
Halveren taakstelling MKBA		1.000						
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Tekort sociaal domein	3.117		2.161		1.082			
Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		500		2.000			
Campusdiep	120		60					
Totaal 04 Welzijn, gezondheid	2.437	1.000	2.121	0	3.082	0	0	0

en zorg								
---------	--	--	--	--	--	--	--	--

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Wmo/BW/Jeugd	8.200		6.400		5.300		4.300	
Aanpak kindermishandeling		100						
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	8.200	100	6.400	0	5.300	0	4.300	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Integrale financiële toelichtingen

4.1 Sociaal klimaat	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	3,4 miljoen euro	-2,7 miljoen euro	700 duizend euro

Verzelfstandiging WIJ (V 1 miljoen euro)

In 2017 hebben we incidenteel extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld voor de verzelfstandiging van de WIJ-organisatie. Deze middelen nemen we in deze begroting niet meer op.

Kostenverdeling (V 600 duizend euro)

Voor een gewijzigde toerekening van de kosten aan de deelprogramma's is de kostenverdeling aangepast. Dit leidt tot een voordeel binnen deelprogramma 4.1. Het nadeel komt terug op andere deelprogramma's en is per saldo budgetneutraal.

GGD (N 1,3 miljoen euro)

De methodiek van kostentoerekening van de uitvoeringsbegroting van de GGD ten behoeve van de Gemeenschappelijke regeling PG&Z is in 2017 gewijzigd naar de methodiek van de gemeente Groningen. Dit is mede ingegeven door de wettelijke verplichting om de overhead volledig in een afzonderlijk programma te verantwoorden. Hierdoor dalen de baten en lasten ten opzichte van 2017 met 2,4 miljoen euro en wordt de overhead verantwoord op programma 14. Het overige effect van de herijking van de kostentoerekening moet op productniveau nog worden bijgesteld en zal in 2017 en 2018 nog tot een budget neutrale begrotingswijziging leiden. Het nadelig effect binnen deelprogramma 4.1 Sociaal klimaat is echter 1,3 miljoen euro. Op andere deelprogramma's komt dit als voordeel terug.

Overige (V 400 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een voordeel van 400 duizend euro.

4.2 Passende ondersteuning en zorg	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-11,1 miljoen euro	800 duizend euro	-10,3 miljoen euro

Wmo (N 8,3 miljoen euro)

Het uitgavenkader voor de Wmo neemt met 8,3 miljoen euro toe. Ten eerste ontvangen we van het Rijk 2,7 miljoen euro via de integratie-uitkering Sociaal Domein in 2018. Hiervan is 1,5 miljoen euro beschikbaar voor Beschermd Wonen. Daarnaast stellen we 5,6 miljoen euro extra beleidsmiddelen beschikbaar om de verwachte toename van de zorgkosten Wmo voor onze gemeente te kunnen dekken.

Jeugdhulp (N 6,3 miljoen euro)

Het uitgavenkader voor Jeugdhulp neemt met 6,3 miljoen euro toe. Ten eerste ontvangen we van het Rijk 3,9

miljoen euro via de integratie-uitkering Sociaal Domein in 2018. Verder stellen we 2,4 miljoen euro extra beleidsmiddelen beschikbaar om de verwachte toename van de zorgkosten Jeugd voor onze gemeente te kunnen dekken.

Ondersteuningsstructuur WIJ Groningen (V 1,7 miljoen euro)

In de begroting 2018 hebben we een bezuiniging verwerkt voor de ondersteuning van de WIJ-organisatie van in totaal 1,7 miljoen euro. Het betreft hier een verlaging van de budgetten van huisvesting, ICT-kosten, overhead, afbouw tijdelijke formatie en subsidies.

Extra beleidsmiddelen VSD 2016/2017 (V 2,2 miljoen euro)

In 2017 hebben we incidenteel extra beleidsmiddelen voor het programma Vernieuwing sociaal domein beschikbaar gesteld ten behoeve van programmakosten VSD (600 duizend euro) en ter compensatie voor daling van de uitvoeringskosten Jeugdzorg 2017 (250 duizend euro). In 2018 komen deze middelen te vervallen.

Daarnaast heeft de raad besloten dat de bovengenoemde programmakosten VSD in 2018 (en in 2019) terugverdiend moesten worden door middel van een verlaging van de zorgkosten.

Verder heeft de raad in 2016 extra middelen beschikbaar gesteld voor de organisatie van de toegangs- en regiefunctie Jeugdzorg (700 duizend euro). Ook deze middelen moesten in 2018 worden terugverdiend door een verlaging van de zorgkosten. In deze begroting betekent dit een voordelig budgettair effect van 1,3 miljoen euro.

GGD (V 800 duizend euro)

Binnen de uitvoeringsbegroting van de GGD herijken we de methodiek van kostentoerekening naar de methodiek van de gemeente Groningen. Voor een verbeterde toerekening van de kosten aan de deelprogramma's is de kostenverdeling aangepast. Dit leidt tot een voordeel binnen deelprogramma 4.2. Het nadeel komt terug op andere deelprogramma's en is per saldo budgetneutraal.

Overige (N 400 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een nadeel van 400 duizend euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale</p>

	winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitatie en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico Programma	Risico's sociaal domein Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	<p>Wij hebben omvangrijke bezuinigingen op de zorgkosten ingeboekt als gevolg van de decentralisaties die in 2015 naar de gemeente zijn overgekomen. In het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein hebben we de richting aangegeven hoe we deze rijksbezuinigingen structureel willen opvangen. Wij hebben daarbij nog steeds te maken met onzekerheden, omdat zorgaanbieders in een ontwikkel/groefase van dit veranderende sociaal domein zitten en wijzelf ook nog deels in opbouw zijn om optimaal uitvoering te geven aan deze extra taken. Denk daarbij aan verzelfstandiging van de Wij, het inrichten van een goede monitor voor het sociaal domein en de inrichting van het GON. Op grond van gegevens over werkelijk verleende zorg door zorgaanbieders en de daarbij behorende kosten passen wij onze prognoses over de kosten regelmatig aan.</p> <p>Het risico sociaal domein onderscheiden wij in een risico op zorggebruik, een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico huisvesting van de WIJ-teams.</p> <p>Het risico op zorggebruik houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Dat aantal kan toenemen en het type zorg dat nodig is kan intensiever zijn. Ook kunnen nieuwe aanbestedingen extra kosten met zich meebrengen. Ten slotte is onzeker in hoeverre afgegeven indicaties daadwerkelijk worden besteed. Bij de inschatting van dit risico houden we rekening met ontwikkeling van indicatiewaarde en verzilveringspercentages.</p> <p>Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De getroffen maatregelen om deze transformatie te realiseren betreffen o.m. de organisatie van de toegang via de WIJ-teams, herindicaties en investeringen in innovatie. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren hebben we in onderzoek. Het risico dat hieraan verbonden is niet gewijzigd ten opzichte van het beeld van vorig jaar.</p>
	<p>Voor de huisvesting WIJ-teams zijn en worden door Directie-Vastgoed huurcontracten afgesloten voor 5 jaar. Daarnaast doen wij investeringen in eigen panden met een afschrijvingstermijn van gemiddeld 12,5 jaar. Met het oog op de huidige discussie over de toekomst van de WIJ-teams en de locaties na 2017, betekent dit een risico van maximaal 0,5 miljoen euro (kans * effect).</p> <p>De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik, transformatie en huisvesting WIJ) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2018 op 6,2 miljoen euro (kans * effect). Dat is iets meer dan in de jaarschijf 2017 i.v.m. toegenomen transformatierisico. Dat loopt daarna nog iets verder op. Dit is nagenoeg conform het beeld uit begroting 2017 en jaarrekening 2016.</p>
Risicobedrag 2018	6,2 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	6,2 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	6,7 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	6,7 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Maart 2014

Actie	<p>Eind 2016 is er een stadsbrede dekking van WIJ-teams. Binnen deze teams moet de omslag plaatsvinden van 'hulpverleners' naar 'ondersteunen en faciliteren'. Voor zowel het zorggebruik- als transformatie risico geldt dat naarmate meer informatie beschikbaar is en we het beter kunnen monitoren het zorggebruik en transformatie effect nauwkeuriger in de begroting kunnen ramen. Hiermee zal het begrotingsrisico verminderd kunnen worden.</p> <p>Wat betreft het risico huisvesting WIJ-teams geldt dat zolang het huidige beleid ten aanzien van huisvesting WIJ-teams wordt voortgezet zal het risico zich niet voordoen.</p>
-------	--

Programma 5: Sport en bewegen

'Iedereen in beweging', dat is het motto van onze sportvisie. Sport en bewegen is goed voor iedereen. Het is een middel om gezond te blijven en deel te nemen aan de maatschappij. Sport en spel is van groot belang voor de ontwikkeling van kinderen. We bieden kinderen de kans hun sportieve talenten te ontdekken en (verder) te ontwikkelen.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Groningen wil een stad zijn waar:

- Jong en oud kunnen sporten;
- Iedereen wordt gestimuleerd om sportief te bewegen en zijn of haar sportieve talent te ontwikkelen.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016-2020, april 2016](#)

[Regeling garantstellingen leningen breedtesport, april 2016](#)

[De bewegende stad, inspiratienota, januari 2014](#)

[Sportaccommodatiebeleid, najaar 2013](#)

[Drie punten plan sport, informatie en discussie, juli 2013](#)

[Beleidskader Bslim3: versterking jeugd, sport & sportvereniging, december 2016](#)

[Talent voor Topsport, april 2013](#)

[Sportmonitor Groningen, Tussenmeting 2015, maart 2016](#)

[Meer ruimte voor sport en bewegen, sportvisie 2010-220, september 2009](#)

Relevante ontwikkelingen

We gaan verder met de uitvoering van het Meerjarenprogramma Sport en Bewegen 2016 - 2020 volgens de vijf strategieën:

- Faciliteren van verenigingen;
- Jeugd in Beweging
- Ruim baan voor talent
- Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief;
- Sport verbindt.

Met het ingestelde (co)investeringsfonds sportaccommodaties hebben we een aantal grote sportinvesteringen kunnen doen, naast de reguliere vervanging- en onderhoudsinvesteringen. Met dit fonds hebben we ook de mogelijkheid gecreëerd om jaarlijks door middel van cofinanciering bij te dragen aan verschillende initiatieven van sportclubs.

Met de strategie 'Sport verbindt' zetten we in op de kracht van sport in de samenleving. We gaan door met de ontwikkeling van open sportparken om zo ook de doelgroepen voor wie sporten niet (meer) vanzelfsprekend is te activeren en bij te dragen aan ontmoeting. Het Huis voor de Sport biedt verenigingsondersteuning. In 2016/2017 hebben we daarnaast ook gebruik gemaakt van de inzet van een vrijwilligersmakelaar om sportclubs te helpen met het inzetten van vrijwilligers en tegelijkertijd mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt de kans te geven om weer actief te participeren in de maatschappij.

We zijn in 2017 gestart met de uitvoering van BSlim 3, de doorontwikkeling van ons programma om zo veel mogelijk jeugd in beweging te krijgen. In 2018 gaan we hiermee verder. In Bslim 3 ligt de focus op jeugd die sport, bewegen en een gezonde leefstijl vanuit hun thuissituatie niet meekrijgt en de versterking van de lijnen naar de sportclubs.

Groningen is een bewegende stad. De openbare ruimte wordt steeds meer gebruikt als plek voor sporten en bewegen. In de nota De Bewegende Stad hebben we aangegeven dat we de openbare ruimte zo willen inrichten dat deze meer uitdaagt tot bewegen. Dit doen we in overleg met inwoners - kinderen én volwassenen-, ondernemers, verenigingen en andere betrokkenen. In 2017 hebben we nieuwe speel- en sportplekken in Vinkhuizen, Laanhuizen en het Stadspark ontwikkeld. We richten schoolpleinen sportief in en onderzoeken de mogelijkheden om een hardlooproute door de binnenstad aan te leggen.

De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben.

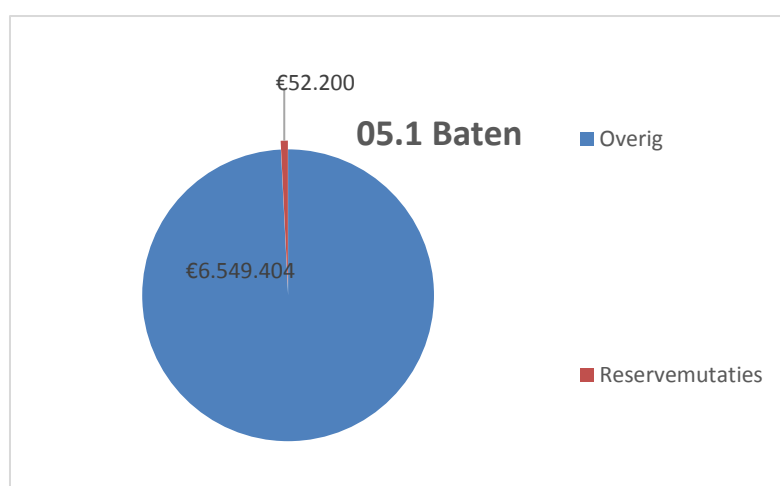
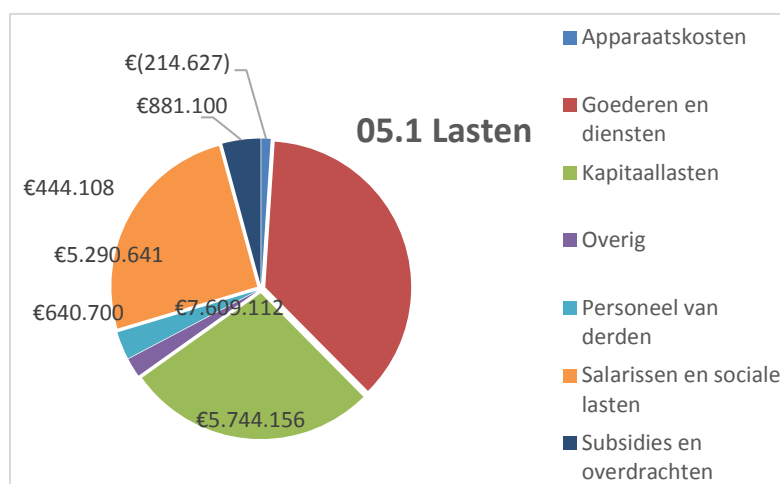
Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien, en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/ jongeren en samenwerkingspartners, middels de gebiedsgerichte aanpak. Deze beweging zal de duurzame basis gaan vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) beleid ten aanzien van jeugd en jongeren vormgeven. De verwachting is dat als wij ons beleid en de inzet op jeugd bundelen het maatschappelijk effect op de realisatie van onze doelen groter zal zijn. Binnen programma 5 dragen we met Bslim3 bij aan het programma Positief Opgroeien.

Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers onder ons Coalitie Akkoord. Binnen programma 5 is er een aantal onderwerpen die een sterk gebiedsgericht zijn. Daaronder vallen een aantal activiteiten waarin we vanuit Openbare Ruimte Sportief bijdragen en activiteiten in het kader van Sport Verbindt, zoals Open Sportpark Kardinge.

Deelprogramma 5.1: Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen

We willen optimale voorwaarden creëren voor sporten en bewegen. Daarvoor zijn goede en voldoende sportaccommodaties nodig en actieve en vitale sportverenigingen. Daarnaast besteden we aandacht aan sporten en bewegen ook buiten verenigingsverband, in de openbare ruimte en in de directe leefomgeving. Met dit deelprogramma voeren we de volgende strategieën van het Meerjarenprogramma uit: faciliteren van verenigingen, sport verbindt en sportieve ruimte openbaar/openbare ruimte sportief.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt lid te zijn van een sportvereniging of sportschool *	-	48%	-	<i>toename</i>
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat zegt wekelijks te sporten bij een sportclub, -vereniging of sportschool	71%	-	-	- **
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van binnensportvoorzieningen, zoals sporthallen, gymlokalen en zwembaden, in of nabij de eigen buurt *	-	69%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van buitensportvoorzieningen, zoals voetbal- en andere sportvelden, in of nabij de eigen buurt *	-	70%	-	<i>toename</i>
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de aanwezigheid van plekken in de openbare ruimte die geschikt zijn voor sport, spel en bewegen in of nabij de eigen buurt *	-	72%	-	<i>toename</i>

* nieuwe indicator (=0-meting)

** niet beschikbaar in dit peiljaar, 1x 4 jaar (bron GGD-jeugdgezondheidsenquête)

5.1.1 Faciliteren verenigingen: accommodaties

We zetten in op voldoende, kwalitatieve, over de stad verspreide, betaalbare sportaccommodaties. We zorgen dat sporten betaalbaar blijft via ons tarievenstelsel. We hebben gymlokalen, sporthallen, sportvelden, zwembaden, een atletiekbaan, dojo's een 400 m ijsbaan en een ijshal.

We meten elk jaar de klanttevredenheid van de individuele gebruikers van de zwembaden en het sportcentrum Kardinge. Ook vragen wij om het jaar de besturen van verenigingen en scholen of zij tevreden zijn over de dienstverlening rond de sportaccommodaties. De gebruikers van de sportparken bevragen we elke drie jaar, net als de gebruikers van de sporthallen (2018, 2021,...) en gymlokalen (2019,2022,...).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal bezoekers Kardinge (ijs)	100.700	114.000	120.000	120.000
Aantal bezoekers zwembaden (inclusief Kardinge)	480.000	480.000	480.000	400.000
Klanttevredenheid individuele gebruikers zwembaden en Kardinge	7	9	7	8
Klanttevredenheid gebruikers sportparken	-	-	7	-
Klanttevredenheid gebruikers sporthallen	7	-	-	7
Klanttevredenheid gebruikers gymlokalen	-	6	-	-
Bezettingsgraad gymlokalen	-	-	51%	51%
Bezettingsgraad sporthallen	-	-	55%	55%

Hoe staan we ervoor?

De kwaliteit van de accommodaties is voldoende tot goed. De gebruikers zijn tevreden over de dienstverlening, maar minder over onderhoud en hygiëne. Uit het klanttevredenheidsonderzoek blijkt dat gemiddeld gezien de schoonmaak van sportaccommodaties die is uitbesteed, lager wordt gewaardeerd dan de schoonmaak die de gemeente in eigen beheer doet zoals in Kardinge. Dit heeft er mee te maken dat de facilitaire medewerkers in Kardinge de hele dag aanwezig zijn en continu aandacht hebben voor een schone sportomgeving. We vinden dit een belangrijk punt van aandacht en investeren vanaf 2018 extra om de schoonmaak van sportaccommodaties structureel te verbeteren. Er zijn enkele knelpunten in de beschikbare capaciteit van sporthallen tijdens piekuren en sommige sportparken. Het Mulierrapport 2016 heeft dit in beeld gebracht. Wij gaan een start maken met het project 'optimale bezetting sportaccommodaties'.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen minimaal een 8 scoren bij de klanttevredenheidsonderzoeken onder de besturen van scholen en vereniging. Bij zwembad Kardinge willen we ook minimaal een 8 scoren onder de individuele gebruikers, bij de overige klanttevredenheidsonderzoeken een 7. We investeren extra middelen om de schoonmaak van sportaccommodaties structureel te verbeteren. Vanaf 2017 worden alle sportaccommodaties online verhuurd. In goed overleg met de Sportkoepel willen we het Gelijk Speelveld voor de buitensporten invoeren. Dat houdt in dat we voor elke vereniging duidelijkheid hebben over eigendom en lasten en baten.

In 2018 is het (co)investeringsfonds sportaccommodaties volop in werking. Daarmee kunnen we extra investeren in sportaccommodaties, bovenop het geld dat er is voor regulier onderhoud en vervanging. Het fonds biedt ook de mogelijkheid vanuit de gemeente een aanvullende bijdrage (cofinanciering) te geven aan initiatieven van sportverenigingen.

De Sportkoepel is bezig met het realiseren van een Fonds voor de Sport. Om dit mogelijk te maken heeft de gemeente een startsubsidie verstrekt. Het Fonds voor de Sport is een platform voor het werven van donaties, giften, crowdfunding om particuliere initiatieven in de (breedte)sport te faciliteren.

De bouw van Sportcentrum Europapark is gestart in 2017 en zal naar verwachting eind 2018 in gebruik worden genomen. In Sportcentrum Europapark wordt onder andere een topsportaccommodatie voor turnen gerealiseerd. Bij Sportpark Corpus den Hoorn is in 2017 gestart met de bouw van het Topsportzorgcentrum.

In de zomer van 2017 heeft zwembad Kardinge een sfeerimpuls gekregen. De verwachting is dat het bad hierdoor meer bezoekers trekt. In verband met renovatie is Zwembad de Papiermolen in 2018 gesloten. Wij verwachten dat de zwemmers met voorkeur voor een buitenbad tijdens de renovatieperiode een alternatief buitenbad buiten Groningen zullen zoeken. Hierdoor zijn de te verwachten bezoekersaantallen naar beneden bijgesteld voor 2018.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Sfeerimpressie zwembad Kardinge;
- Startsubsidie aan Sportkoepel verstreken voor oprichten Fonds voor de Sport;
- Gelijk Speelveld gefaseerd invoeren;
- Project Optimale bezetting sportaccommodaties uitwerken samen met gebruikers en Sportkoepel.

5.1.2 Faciliteren verenigingen: samenwerking en vitaliteit

Groningen telt 315 sportverenigingen die ongeveer 70 verschillende sporten aanbieden. Behalve voor het sporten zelf zijn de sportverenigingen ook van grote sociale betekenis. We scheppen de voorwaarden voor goed functionerende verenigingen. Dat doen we in overleg met de Sportkoepel, waarin een groot deel van de verenigingen zich heeft verenigd.

We bieden accommodaties tegen een betaalbaar tarief. Dit is geregeld in de exploitatie van Sport050 (toegestaan exploitatietekort). We stimuleren sportverenigingen (via Huis voor de Sport en vrijwilligersmakelaar) om zich open te stellen voor een breed publiek. Verder helpen we de verenigingen om samenwerking te zoeken met elkaar en met de buurt, school of zorginstelling. Twee strategieën uit het Meerjarenprogramma komen hier samen: faciliteren verenigingen en sport verbindt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Klanttevredenheid besturen verenigingen (en instellingen) over de accommodaties (alle accommodaties).	7	-	7	8

Hoe staan we ervoor?

De kracht van verenigingen zit in het zelf organiserend vermogen. Daarvoor is het belangrijk dat een vereniging vitaal is: mensen sporten er graag, organisatorisch en financieel is de vereniging gezond en er zijn voldoende vrijwilligers. Een deel van de verenigingen heeft moeite met het vinden en behouden van voldoende vrijwilligers. Daardoor concentreren ze zich op hun kerntaak: het aanbieden van sport voor hun eigen leden. Er zijn echter ook meer vitale verenigingen die samenwerking zoeken met buurt, school of andere partijen. Deze verenigingen willen we daarin faciliteren. In 2017 hebben we op sportpark Kardinge een vervolg ingezet om de verbinding tussen de sportverenigingen en de wijk (WIJ-team Beijum) te verstevigen. Daarnaast heeft de inzet van de vrijwilligersmakelaar geleid tot het plaatsen invullen van vrijwilligersfuncties. In 2017 zijn we begonnen met een behoeftepeiling over sporten met een beperking.

Wat willen we bereiken in 2018?

Op en rond een aantal sportparken zal in 2018 de samenwerking tussen verenigingen verbeterd zijn, zullen verenigingen hun vleugels uitslaan naar de wijk en zal er verbinding zijn met het Wij-team. Door de inzet van participatiebanen zal de druk op de vrijwilligers bij een aantal verenigingen verminderen. We gaan inzetten op een goede afstemming van vraag door de verenigingen en aanbod verenigingsondersteuning door het Huis voor de Sport. Daarnaast willen we aan stimuleren om de sportdeelname onder mensen met een beperking te vergroten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Project sociale activering gekoppeld aan vrijwilligersposities bij sportverenigingen;
- Plan van aanpak voor sporten met een beperking aan de hand van een behoeftepeiling.

5.1.3 Sportieve ruimte openbaar en openbare ruimte sportief

Sporten en bewegen gebeurt ook buiten verenigingsverband en in de openbare ruimte, in de directe leefomgeving en in recreatiegebieden. We willen de openbare ruimte aantrekkelijk maken voor iedereen. Door de openbare ruimte bewegingsvriendelijk in te richten, wordt het laagdrempelig voor inwoners om te spelen en te sporten. We doen dit door uitnodigende plekken en uitdagende routes in parken, straten, op pleinen en op en langs het water aan te leggen. De zichtbaarheid van de sportieve ruimte is van belang, want mensen zien sporten, stimuleert anderen om ook te gaan sporten. Hoe dichter de mogelijkheid om te sporten bij huis is, hoe groter de kans dat mensen gaan sporten en kinderen gaan spelen.

Het Paterswoldsemeer is voor de stad een belangrijk recreatiegebied. Daarom nemen we met de gemeenten Haren en Tynaarlo deel in de gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal projecten open sportparken	1	2	2	2
Aantal sportief ingerichte sport- en speelvoorzieningen dat is gerealiseerd	-	1	2	2

Hoe staan we ervoor?

De openbare ruimte wordt steeds meer gebruikt als plek voor sporten en bewegen. In de nota De Bewegende Stad hebben we aangegeven dat we de openbare ruimte zo willen inrichten dat deze meer uitdaagt tot bewegen. Dit doen we in overleg met inwoners- kinderen én volwassenen-, ondernemers, verenigingen en andere betrokkenen. In 2017 hebben we hieraan hard gewerkt. We ontwikkelen nieuwe speel- en sportplekken in Vinkhuizen, Laanhuizen en het Stadspark. We richten schoolpleinen sportief in en onderzoeken de mogelijkheden om een hardlooprooute door de binnenstad aan te leggen. Ook onderzoeken we de mogelijkheid om een mountainbikeroute in de stad te realiseren.

Wat willen we bereiken in 2018?

Verschillende grote herinrichtingsopgaven bieden kansen om de ruimte sportief in te richten. Zo biedt de ombouw van de Zuidelijke Ringweg mogelijkheden om het geplande 'Zuiderplantsoen' sportief in te richten. Bij de uitwerking van het ontwerp zijn een sportieve inrichting en fiets- en looproutes belangrijke elementen. De plannen voor sportpark Europapark en de Oosterhamrikzone zijn tot stand gekomen samen met de gebruikers en de wijken.

Ook kleine vervangingen van bijvoorbeeld speeltoestellen geven mogelijkheden opnieuw te kijken naar de invulling van de plek. Verder kijken we naar de gebiedsanalyses: waar ligt een behoefte? Daarnaast werken we vraag gestuurd en stimuleren en ondersteunen we mooie initiatieven.

Om iedereen de gelegenheid te geven te bewegen, sporten en spelen, richten we vier stedelijke punten zo optimaal en bewegingsvriendelijk mogelijk in. Het gaat om het Noorderplantsoen, Stadspark, Kardingse en het nog te ontwikkelen Zuiderplantsoen.

Een grote uitdaging zien we in het aanspreken van de doelgroep die zich niet snel aangesproken voelt: de sportieve burger vindt onze openbare sportplekken wel, maar hoe zit dat met de minder sportieve burger? Hoe krijgen we hen in beweging? Hier besteden we expliciet aandacht aan. De bewegende stad is er immers voor iedereen.

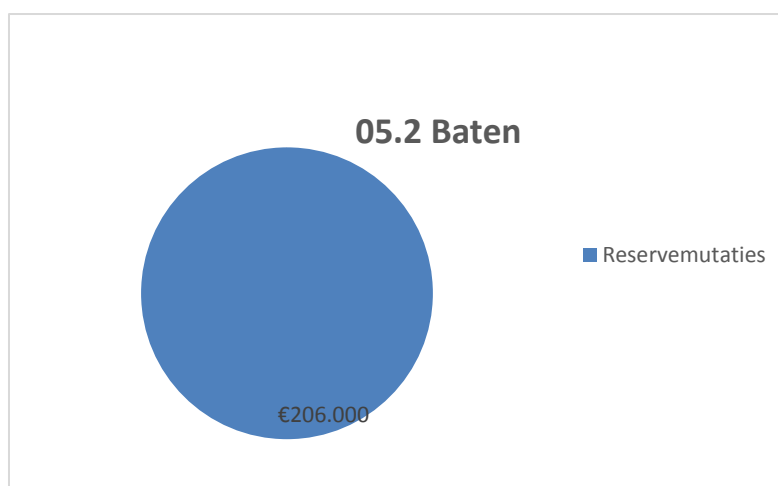
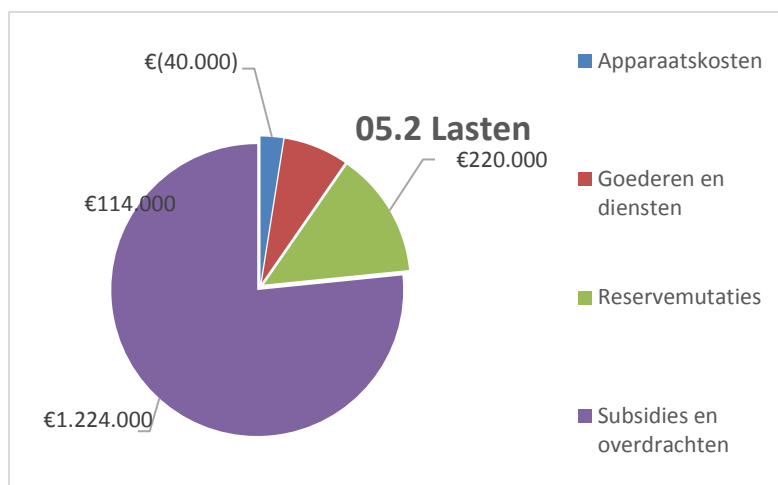
Wat gaan we hiervoor doen?

- Aansluiten planontwikkeling deksels Zuidelijke Ring: sportieve inrichting;
- Aansluiten planontwikkeling Oosterhamrikzone: sportieve inrichting;
- Aansluiten planontwikkeling Europapark: sportieve inrichting;
- Aansluiten planontwikkeling Binnenstad: sportieve inrichting;
- Haalbaarheidsonderzoek hardlooproute door de binnenstad;
- Aansluiten bij mogelijke ontwikkeling mountainbikeroute in Groningen west;
- Innovatieve manieren zoeken om de behoeften van inwoners te peilen;
- 🌀 Aansluiten bij gebiedsanalyses. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🌀 Het realiseren van sportmogelijkheden voor opgroeiende jeugd in de openbare ruimte in Gravenburg en De Held. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🌀 Volgen planontwikkeling Meerstad en verbinden ambities sport en cultuur bij inrichting openbare ruimte. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🌀 Aansluiten bij integrale ontwikkeling Winkelcentrum Paddepoel. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🌀 Aansluiten bij Blue Zone aanpak Selwerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 5.2: Jeugd in Beweging en Ruim Baan voor Talent

We willen dat kinderen voldoende mogelijkheden hebben om te sporten en brengen bij jonge inwoners een breed scala van sporten onder de aandacht. Daarnaast zetten we sporten en bewegen in als middel voor de gezonde ontwikkeling van Stadlers en een actieve deelname aan de maatschappij. Dat doen we samen met de sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. We willen dat talentvolle sporters zich in Groningen kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we hen, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

De voortgang van dit beleidsveld wordt gemeten aan de hand van de onderstaande indicatoren. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en) *	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
% bewoners (18 jaar en ouder) dat zegt (wel eens) te sporten **	-	74%	-	toename
% jongeren (groepen 2 en 4 VO) dat voldoet aan de Nederlandse norm gezond bewegen (NNGB) ***	18%	-	-	- ****

* in de Begroting 2017 zijn de hier betreffende indicatoren foutief gepositioneerd en daardoor van onjuiste uitkomsten voorzien

** nieuwe indicator (=0-meting)

*** jongeren voldoen aan de NNGB als zij dagelijks minimaal één uur matig intensief bewegen

**** niet beschikbaar in dit peiljaar, 1x 4 jaar (bron GGD-jeugdgezondheidsenquête)

Daarnaast verantwoordt we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke effectindicator(en)	2012	2013	2014	2015
% niet wekelijkse sporters	38,2	-	-	-

5.2.1 Jeugd in beweging

Met Jeugd in beweging bundelen we onze activiteiten die de deelname aan sport stimuleren. We hebben hierbij de meeste aandacht voor de jeugd tot 15 jaar, omdat een sportieve basis de kans vergroot op een leven lang plezier in sport en bewegen. Het is ook de basis voor een gezonde leefstijl, een gezonde sociale ontwikkeling en betere schoolprestaties. We sluiten hiermee aan bij de uitgangspunten van Positief Opgroeien.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal school sportclubs in B-Slimwijken	-	16	-	16
Aantal vakdocenten voor sport en beweging in het onderwijs	13,3 fte	-	16 fte	16 fte
Aantal kinderen dat gebruik maakt van het jeugdsportfonds	1.039	988	1.200 tot 1.400	1.200 tot 1.400
% kinderen groep 6 met zwemdiploma	-	-	90% - 100%	90 - 100%

Hoe staan we ervoor?

Bslim is sinds 2006 het succesvolle programma om kinderen in acht aandachtswijken te stimuleren tot een actieve en gezonde leefstijl. De uitvoering gebeurt door een team van verschillende professionals die nauw met elkaar samenwerken. Brede vakdocenten bewegingsonderwijs op de basisscholen (Gym en naschoolse activiteiten). Buurtsportwerkers Bslim in de wijken (sport op pleintjes en veldjes) en verenigingscoaches (organisatie clinics van sportverenigingen). We maken hiervoor gebruik van combinatiefunctionarissen die naast sport en bewegen ook aandacht hebben voor cultuur en talentontwikkeling. Nieuwe ontwikkelingen en een evaluatie hebben in 2016 – 2017 geleid tot het nieuwe beleidskader Bslim 3: versterking jeugd, sport en sportvereniging. Daarin handhaven we de succesvolle elementen van Bslim en maken een kwaliteitsslag om de doelgroep beter en meer duurzaam te bereiken.

Wat willen we bereiken in 2018?

We streven naar een goede basis voor alle kinderen, goed bewegingsonderwijs op alle scholen. We willen een samenhangend en effectief programma rond sport, bewegen en gezonde leefstijl voor kinderen en jongeren die dit het hardste nodig hebben, met kort lijnen tussen jeugdige, sportprofessional, school, sportvereniging en wijk. Alle jeugd (4-15) in de Bslim wijken beweegt en of sport ten minste 1 uur per dag en het gezonde en vreedzame gedrag neem toe. Meer inactieve kinderen en jongeren uit Bslim wijken en met name VMBO jongeren gaan sporten en worden/blijven lid van een sportvereniging. Meer sportverenigingen zijn jeugdminded en zijn een gezonde, veilige en positief pedagogische plek voor jeugdigen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bslim 3 uitvoeren (binnen en buitenschools). Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Integratie van de thema's sport, bewegen, gezonde en vreedzame leefstijl. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Binnen Bslim 3 de motorische ontwikkeling van kinderen vastleggen en volgens. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Uitbreiden aantal schoolsportclubs en bereik hiervan vergroten. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Continuëren Sporthopper om kinderen kennis te kunnen laten maken met verschillende sporten. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- / In Oude Wijken door middel van Bslim bijdrage leveren aan integrale opgave Positief Opgroeien. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#) en . Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#).

5.2.2 Ruim baan voor talent

Topsport en breedtesport horen bij elkaar en versterken elkaar. Topsport is ook citymarketing en heeft onder andere door topsportevenementen betekenis voor de economie en cultuur. In Groningen hebben we kennis en opleidingen op het gebied van topsport en talentontwikkeling (Rijksuniversiteit, Hanzehogeschool, Middelbaar Beroeps Onderwijs, Topsport Talentschool). Door de jeugdige bevolkingssamenstelling zijn er veel talentvolle sporters.

We willen Groningen een City of Talent laten zijn, ook voor de sport. We willen dat zeer talentvolle sporters zich in Groningen verder kunnen ontwikkelen. Hiervoor bieden we ze, samen met scholen en sportbonden, extra faciliteiten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal ondersteunde RTC's.	6	8	7	7
Aantal ondersteunde topsport-talentevenementen.	6	6	5	5 - 6
% talenten dat doorstroomt naar een hogere status.	-	-	4%	-
Aantal topsporttalenten dat vanuit een RTC doorstroomt naar een hoger niveau.	-	-	-	-

Hoe staan we ervoor?

Sinds 2014 ligt het accent van ons topsportbeleid op het stimuleren van talenten. We ondersteunen Regionale Trainingscentra (RTC's) van zeven sporten: basketbal, roeien, volleybal, atletiek, schaatsen, waterpolo en korfbal. Dit doen we door ze voorrang te geven in onze accommodaties, door ze te subsidiëren in de huur van accommodaties en door de inzet combinatiefunctionarissen als trainer. Topsport Noord faciliteert de RTC's. Veel kinderen die trainen bij een RTC zitten op een topsporttalentschool: een school voor voortgezet onderwijs, waar ze extra faciliteiten krijgen (flexibel rooster, spreiding eindexamen). We willen dat talentvolle sporters kunnen excelleren in hun eigen stad. Dat kan elk jaar bijvoorbeeld bij het Holland Nordic Basketball Tournament, de 4 mijl en op het Schaakfestival Groningen.

In 2017 evalueren we de topsportnota. Talenten kunnen zich op verschillende manieren ontwikkelen. Enerzijds door vanuit een RTC door te stromen naar een hoger trainingsniveau (bijvoorbeeld van regionaal naar landelijk), anderzijds door het behalen van een hogere talentstatus van NOC*NSF (bijvoorbeeld van regionale talentstatus naar landelijke talentstatus). Criteria om een (hogere) talentstatus van NOC*NSF te behalen zijn per tak van sport verschillend. Dat maakt een vergelijking tussen sporten lastig. We zijn in gesprek met TopSport Noord om te kijken welke aanpassingen we in ons beleid willen doorvoeren en hoe we de monitoring van gegevens goed kunnen opzetten. De evaluatie loopt nog, hierdoor kunnen we nog geen beoogde cijfers voor 2018 leveren.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat talentvolle sporters zich in Groningen verder kunnen ontwikkelen. De samenwerking en kennisuitwisseling tussen topsportclubs, kennisinstellingen en gemeente is verbeterd. We willen een beter beeld krijgen van de breedtesportverenigingen met ambities op het gebied van talentontwikkeling en de kennis van de Regionale Trainingscentra (RTC's) aan deze verenigingen ten goede laten komen. We voeren regulier overleg met Topsport Noord om de RTC's optimaal te ondersteunen en we gaan onderzoeken of een gemeenschappelijke trainingsfaciliteit voor de RTC's in Martiniplaza haalbaar is.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Subsidiëren RTC's in de huur van accommodaties en voorrang geven bij het in gebruik geven;

- Faciliteren RTC's door inzet van Topsport Noord;
- Subsidiëren topsporttalentevenementen;
- Uitreiken sportstimuleringsprijs en sportpenningen;
- Versterken verbinding top- en breedtesport door kennisuitwisseling en clinics van RTC's bij breedtesportverenigingen die ambities hebben op het gebied van talentontwikkeling;
- Versterken van de samenwerking tussen topsportclubs, kennisinstellingen, gemeente en anderen partijen in de gesprekstafel Centrum van Sporttalent.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Sport en bewegen							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
05.1	Sportieve infrastructuur	19.909	20.024	20.395	20.463	20.599	20.752
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	18.493	18.548	18.827	18.930	19.057	19.198
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	177	136	133	132	130	130
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	1.240	1.340	1.435	1.402	1.412	1.424
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.316	1.297	1.298	1.298	1.298	1.298
05.2.1	Jeugd in beweging	1.216	1.159	1.160	1.160	1.160	1.160
05.2.2	Ruim baan voor talent	100	138	138	138	138	138
	Totaal	21.225	21.321	21.693	21.761	21.897	22.050
	Baten						
05.1	Sportieve infrastructuur	6.502	6.566	6.549	6.547	6.546	6.546
05.1.1	Fac.ver: accommodaties	6.455	6.452	6.517	6.517	6.517	6.517
05.1.2	Fac.ver: Samenwerk en vitalit	9	8	8	6	5	5
05.1.3	Sport.ruimte openb en openbare	38	106	24	24	24	24
05.2	Jeugd in Beweging en Ruim Baan	87	0	0	0	0	0
05.2.1	Jeugd in beweging	87	0	0	0	0	0
	Totaal	6.589	6.566	6.549	6.547	6.546	6.546
	Geraamd resultaat voor bestemming	14.637	14.755	15.144	15.214	15.351	15.503
	Reserve mutaties						

Totaal toevoegingen	135	173	220	247	274	301
Totaal onttrekkingen	223	223	258	222	222	222
Geraamd resultaat na bestemming	14.549	14.705	15.106	15.239	15.403	15.583

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

05 Sport en bewegen	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
05.1 Sportieve infrastructuur								
Schoonmaak sport accommodaties	153			132				
Totaal 05 Sport en bewegen	153	0	0	132	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Integrale financiële toelichtingen

5.1 Sportieve infrastructuur en faciliteren verenigingen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-370 duizend euro	-20 duizend euro	-390 duizend euro
Schoonmaak sportaccommodaties (N 150 duizend euro)			
In de loop der jaren zijn gebruikers steeds kritischer geworden op hygiëne en schoonmaak van sportaccommodaties. Uit het periodieke klanttevredenheidsonderzoek blijkt dat de hygiëne in sportaccommodaties als onvoldoende wordt beoordeeld. Het is daarom nodig de schoonmaak van sportaccommodaties structureel te verbeteren. Hiervoor stellen we in 2018 structureel extra beleidsmiddelen beschikbaar (132 duizend euro). Daarnaast willen we onderzoeken in hoeverre nanotechnologie kan bijdragen om de schoonmaak efficiënter en effectiever uit te kunnen voeren. Hiervoor zetten we vanaf 2018 structureel 21 duizend euro in.			
Bedrijfsvoering Sport (N 160 duizend euro)			
Door indexering van salaris- en overige uitgavenbudgetten ontstaat een lastenstijging in 2018 van 431 duizend euro. Deze indexering wordt voor 115 duizend euro gecompenseerd door extra inkomsten uit reguliere tariefstijging. Daartegenover stellen we de investering- en onderhoudslasten voor 2018 naar beneden bij met 156 duizend euro vooral vanwege een lagere rente.			
Overige afwijkingen (N 80 duizend euro)			
Overige kleinere afwijkingen tellen op een nadeel van 80 duizend euro.			

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald. De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt

	<p>gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro

Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Bedrijfsrisico Sport 050
Programma	Sport en bewegen
Omschrijving	Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die omzet is circa 5,7 miljoen euro.
Risicobedrag 2018	570 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	570 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	570 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	570 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Programma 6: Cultuur

De Groningse culturele infrastructuur is oorspronkelijk, divers en van hoge kwaliteit. We willen bijdragen aan een goed geïnformeerde stedelijke samenleving en een levendig cultureel klimaat, waarin het voor iedereen prettig is om te wonen, werken, studeren, verblijven en ondernemen. Hierbij spelen ook evenementen een belangrijke rol.

Als stad hebben we voor de komende jaren de volgende ambities:

- 1 - Zorgen voor een bruisende stad;
- 2 - Zorgen voor een City of Talent;
- 3 - Kunst en cultuur voor iedereen;
- 4 - Cultuur over grenzen heen.

Om deze ambities te realiseren zetten we de volgende strategieën in;

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Een leven lang cultuur;
- Samenleven met cultuur;
- Overal cultuur.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen een stad is:

- Met een kwalitatief hoogstaand, vernieuwend en gevarieerd cultureel klimaat;
- Met een culturaanbod voor jong en oud, voor mensen uit alle lagen van de bevolking;
- Die mensen in staat stelt en actief stimuleert om zelf cultureel actief te zijn.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Cultuurnota 2017-2020](#)

[Kadernota Cultuur 2017-2020 Cultuurstad Groningen. City of talent \(2015\)](#)

[Nota strategisch evenementenbeleid \(2014\)](#)

[Omroepnota Mediabeleid 2016 - 2019](#)

[Popvisie No Guts No Glory \(2011\)](#)

Relevante ontwikkelingen

We zijn gestart met de uitvoering van de cultuurnota 'Cultuurstad Groningen, city of talent'. De cultuurpijlers zijn gestart met de uitvoering van hun plannen, de provincie en wij blijven betrokken om hier gezamenlijk vorm aan te geven. In het kader van een sterke culturele infrastructuur werken we verder aan interne verzelfstandiging van De Oosterpoort en Stadsschouwburg en het Centrum Beeldende Kunst. Ook werken we de plannen voor centrale huisvesting van VRIJDAG uit in een voorlopig ontwerp. We blijven de culturele samenwerking in Noord-Nederland intensiveren via 'We the North' en onderzoeken welke ontwikkelingen nog meer kansrijk zijn ter versterking van een noordelijke culturele infrastructuur. Eén daarvan is Leeuwarden-Fryslân 2018, we sluiten hier actief bij aan. K&C neemt de steunfunctie cultuuronderwijs over van VRIJDAG, in 2015 is K&C al gestart met de uitvoering van de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit voor Provincie en gemeente. Hiermee wordt het cultuuronderwijs in provincie en stad door één organisatie uitgevoerd.

Cultuur levert een bijdrage aan de thema's positief opgroeien en gebiedsgericht werken

Binnen programma 6 dragen we middels cultuureducatie bij aan het programma positief opgroeien. De gemeente Groningen heeft de ambitie dat kinderen van 0-23 jaar gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin de kinderen/jongeren een eigen stem hebben. Om deze ambitie te realiseren zetten we een beweging in gang. Enerzijds door de diverse beleidskaders en maatregelen vanuit de gemeente nog meer dan voorheen in samenhang te richten op positief opgroeien en anderzijds door aan te sluiten bij de vraag vanuit bewoners/kinderen/ jongeren en samenwerkingspartners, middels de gebiedsgerichte aanpak. Deze beweging zal de duurzame basis gaan vormen voor de wijze waarop wij ons (preventieve) beleid ten aanzien van jeugd en jongeren vormgeven. De verwachting is dat als wij ons beleid en de inzet op jeugd bundelen het maatschappelijk effect op de realisatie van onze doelen groter zal zijn.

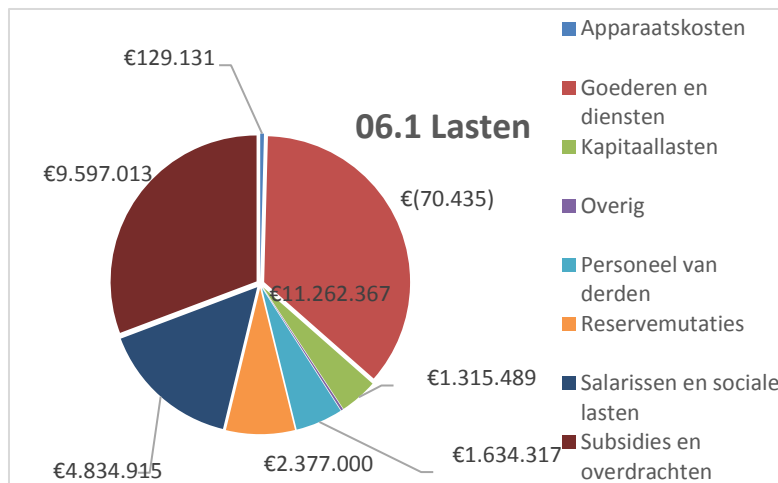
Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers in ons Coalitieakkoord. Binnen programma 6 is er een aantal onderwerpen die sterk gebiedsgericht zijn. Vanuit de strategieën Cultuur en samenleving en Overall cultuur dragen we middels een aantal activiteiten bij.

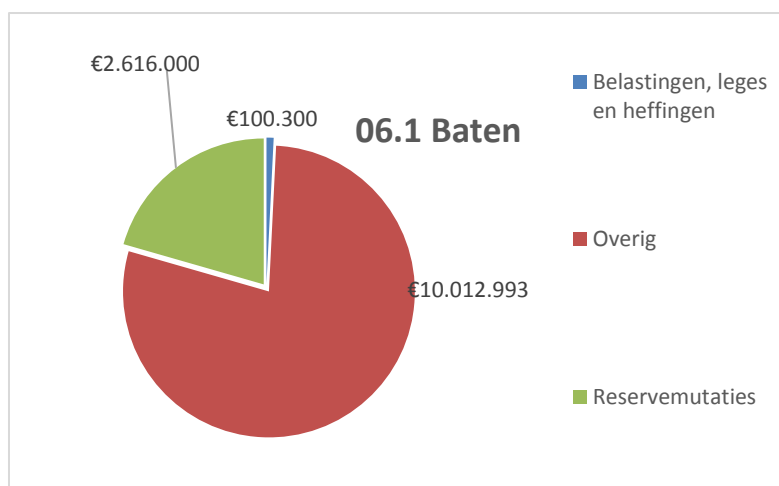
Deelprogramma 6.1: Culturele infrastructuur

Met dit deelprogramma willen we optimale voorwaarden creëren voor cultuur. We werken samen met de culturele instellingen om samen de culturele diversiteit en kwaliteit in Groningen te versterken. De volgende vier strategieën dragen bij aan het versterken van onze culturele infrastructuur.

- Ruim baan voor talent;
- Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing;
- Nieuwe verbindingen leggen;
- Overall cultuur.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Positie gemeente Groningen in Atlas voor Gemeenten	Top 5	Top 5	Top 5	Top 5
Aantal instellingen dat onder verscherpt toezicht is gesteld	3	3	3	3

6.1.1 Ruim baan voor talent

Met haar kennis- en cultuurinstellingen, hoogopgeleide bevolking en instroom van jong (internationaal) creatief talent is Groningen een 'City of Talent'. Wij willen ons de komende cultuurnotaperiode profileren als dé culturele 'City of Talent' van Nederland. We blijven werken om het inspirerende klimaat van de stad te behouden en jong talent de kans te bieden zich hier te ontwikkelen. We bouwen verder aan waar we goed in zijn.

Hoe staan we ervoor?

Met Ruim baan voor talent richten we ons op scouting en begeleiding van talent voorafgaand aan het kunstvakonderwijs en op de verdere ontwikkeling van het kunstenaarschap na de kunstvakopleiding.

VRIJDAG biedt een scala aan opleidingsmogelijkheden. Het Haydn Jeugd Strijkorkest De Noorderlingen, Urban House en het Poëziepaleis focussen op talentontwikkeling als voorloper aan de kunstvakopleidingen. Eurosonic biedt Europees talent een podium en presenteert de oogst van het jaar met European Border Breakers Awards (EBBA's). Noorderslag presenteert Nederlands talent en reikt de Popprijs uit voor bewezen talent.

Voor de BIS-gezelschappen, Noord Nederlands Orkest (NNO), Noord Nederlands Toneel (NNT) en Het Houten Huis, is talentontwikkeling een primaire opdracht: zij bereiden toptalent voor op een positie als (inter)nationaal toonaangevende maker. Club Guy&Roni rekruteert jaarlijks nieuw talent van landelijke dansacademies en aanverwante disciplines zoals theater en muziek, voor hun Poetic Disasters Club, het talentprogramma van Club Guy&Roni.

Station Noord 2.0, een samenwerkingsverband tussen tien landelijk ondersteunde podiuminstellingen in Noord-Nederland + vier vooropleidingen theater, ontwikkelen een noordelijk talentprogramma voor podiumkunsten. Het samenwerkingsverband wordt met 200.000 euro per jaar ondersteund uit het We the North budget. Het Fonds Podiumkunsten matcht de inzet van de noordelijke overheden voor een bedrag van 200.000 euro per jaar.

We hebben een relatie met het Altonale festival in Hamburg opgebouwd, in interactie tussen instellingen, kunstenaars en overheid. Het festival leent zich om talent uit Groningen te tonen.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We willen broedplaatsen creëren en ondersteunen waar nieuw talent en nieuwe kunstvormen kunnen worden ontwikkeld, en talent en innovatie kunnen worden getoond;
- We zetten talent in als ambassadeur voor de stad;
- We willen het unieke karakter van ons cultuuraanbod benutten door in te zetten op een nieuw stadsbreed talentenprogramma.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Op basis van een integrale inventarisatie van verschillende soorten broedplaatsen die wordt afgerond in 2017, bepalen we onze rol als gemeente en gaan we aan de slag met de aanbevelingen uit de inventarisatie;
- We zoeken kunstenaars die onze stad als ambassadeur vertegenwoordigen in het kader van onze internationale netwerken. We werken daarbij samen met instellingen en het kunstvakonderwijs. Het Altonale festival in Hamburg is daarvan een voorbeeld;
- We stimuleren instellingen om tot onderlinge afstemming, afbakening en samenwerking in de keten van talentontwikkeling te komen. Dit doen we op basis van een verkenning die we in 2017 hebben afgerond;
- We bieden stipendia aan voor jong talent: het Hendrik de Vriesstipendium voor literatuur en beeldende kunst, het Andrea Elkenbracht Fonds voor klassieke en moderne muziek en het George Verbergstipendium voor beeldende kunst. We voegen daar een nieuw stipendium aan toe met als werktitel; stipendium voor Kunst en Maatschappij. Daarnaast benoemen we een stadsdichter en een kinderdichter.

6.1.2 Een sterke basis en ruimte voor vernieuwing

Het grote en diverse culturele aanbod is een van de grote pijlers onder de aantrekkingskracht en economische vitaliteit van de stad Groningen. Deze diversiteit heeft een keerzijde. Het is kostbaar om overeind te houden. Hierdoor is er de afgelopen jaren maar beperkt financiële ruimte geweest voor vernieuwing. We willen flexibele ruimte in ons cultuurbudget om onze strategische doelen te behalen. Dit laten we niet ten koste gaan van de instellingen die al jarenlang bij dragen aan het unieke culturele klimaat in onze stad.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% subsidieaanvragen afgehandeld binnen de daarvoor gestelde termijn (100%)	100%	100%	100%	100%
% benutting van de beschikbare budgetten voor cultuurprojecten	100%	100%	100%	100%
Toegekende aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	62	98	-	-
Afgewezen aanvragen incidentenbudget - samen met provincie	60	42	-	-
Toegekende aanvragen BAK (amateurkunst)	52	38	-	-
Afgewezen aanvragen BAK (amateurkunst)	10	7	-	-

Hoe staan we ervoor?

Samen met de provincie en op advies van de Kunstraad zijn er zeven instellingen benoemd tot cultuurpijler. Deze instellingen zijn van bewezen kwaliteit en van groot belang voor ons cultuuraanbod. De cultuurpijlers hebben plannen ingediend waarin ze aangeven hoe ze kleinere instellingen gaan ondersteunen en welke nieuwe samenwerkingen ze aangaan. De provincie en wij hebben de plannen goedgekeurd en er is extra budget beschikbaar gesteld. We hebben er vertrouwen in dat dit cultuurpijlerschap een waardevolle bijdrage

levert aan het versterken van de culturele infrastructuur.

We werken aan (interne) verzelfstandiging van de OPSB en het CBK.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We willen zicht hebben op de eerste effecten van het cultuurpijlerschap;
- We willen ingaan op de vraag om meer inhoudelijke monitoring;
- We willen toewerken naar een zo goed mogelijke positie van onze culturele werkmaatschappijen ten opzichte van het gemeentelijk concern;
- We werken verder toe naar de start van het Groninger Forum in 2019.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met de provincie evalueren we het cultuurpijlerschap 2017;
- We gaan werken met een nieuw format voor het programma van eisen voor de instellingen, passend bij modern opdrachtgeverschap.

Interne verzelfstandiging Oosterpoort/Stadsschouwburg en Centrum Beeldende Kunst.

- We werken met een hiertoe geformeerd projectteam verder aan de interne verzelfstandiging van onze werkmaatschappij De Oosterpoort en Stadsschouwburg (OPSB);
- We werken met een hiertoe geformeerd projectteam verder aan de (interne) verzelfstandiging van onze werkmaatschappij CBK;
- We lossen knelpunten op die noodzakelijk zijn voor een goed functioneren van De Oosterpoort, bijvoorbeeld rond brandpreventie, veiligheid en geluidsoverlast;
- Aanvullend hierop verbeteren we structureel de beveiliging van De Oosterpoort en Stadsschouwburg volgens de huidige maatstaven. Deze vragen aanpassingen voor alle ingangen (voor De Oosterpoort al ruim 20), voor zowel publiek als personeel, evenals voor de activiteiten (forse intensivering controles en toezicht). Voor de festivals alleen leidt deze intensivering al tot een kostenpost van 6.000 euro per editie.
- We ontwikkelen een inhoudelijk toekomstperspectief voor OPSB, ook in relatie tot de andere stedelijke podia;

Groninger Forum

- We werken verder toe naar een sluitende begroting van het Groninger Forum.
- We laten een 'second opinion' uitvoeren op de conceptversie van de startbegroting van het Groninger Forum;
- We werken de onderbouwing van de restwaarde van het onderkomen van het Groninger Forum na 40 jaar verder uit;
- We onderzoeken of voor de wijkfilialen van het Groninger Forum in Hoogkerk en Beijum een combinatie met andere instellingen in de wijk mogelijk is;
- We informeren over nieuwe ontwikkelingen rond de filialen van Biblionet in Ten Boer en Haren die na de herindeling in 2019 mogelijk naar het Groninger Forum overgaan.

VRIJDAG

- We werken in 2018 de plannen voor de centrale huisvesting van VRIJDAG uit in een voorlopig ontwerp.

6.1.3 Nieuwe verbindingen leggen

We vinden dat het aangaan van verbindingen de kracht van cultuurstad Groningen is. De Kunstraad constateert dat hierin stappen worden gezet. Instellingen gaan samenwerkingen aan met andere (maatschappelijke) partners om een interessanter aanbod te bieden. We willen kunst en cultuur meer verbinden met de

maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkelingen in onze stad. Voor deze verbindingen zoeken we de samenwerking op, in stedelijk, regionaal én noordelijk verband en met het bedrijfsleven. We promoten cultuur als onderdeel van een goed vestigingsklimaat en 'Citymarketing'. Daarnaast dragen wij via onze netwerken bij aan het hervormen van het landelijk cultuurbestel.

Hoe staan we ervoor?

We zien goede samenwerking tussen de instellingen bij bijvoorbeeld letteren, erfgoed en in de podiumkunsten. Onze zorg blijft de afstemming in de programmering tussen de podia, vanwege risico voor overlap of ongewenste concurrentie. Afgezet tegen de plannen 2013-2016 tonen die voor 2017-2020 aan dat instellingen ruim voldoende samenwerken. Er is een artistieke en unieke genre-overstijgende samenwerking tussen Noord Nederlands Toneel (NNT) en Club Guy & Roni in gang gezet, verregaande samenwerking tussen Grand Futura en Noorderzon, tussen Vera en Simplon, tussen Eurosonic Noorderslag en Oosterpoort-Stadsschouwburg (OPSB), tussen SLAG en het Groninger Forum en er is op initiatief van Vera een start gemaakt met een stadsbreed overleg popmuziek. Allemaal samenwerkingen die van binnenuit zijn ontstaan.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We willen binnen de gemeente Groningen cultuur aan andere beleidsterreinen verbinden zoals stadsontwikkeling en het sociaal domein;
- We willen intensiever samenwerken met het bedrijfsleven;
- We promoten cultuur als belangrijke bijdrage aan het creëren van een goed vestigingsklimaat en zien cultuur als basis-ingrediënt voor 'city marketing';
- We intensiveren de culturele samenwerking in Noord-Nederland via 'We the North';
- Wij zijn ons bewust van de waarde van Leeuwarden-Fryslân 2018 voor het Noorden en sluiten hier actief bij aan.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We gaan de economische en maatschappelijke waarde van cultuur duidelijker positioneren en beter zichtbaar maken, dit doen we onder andere door het ontwikkelen van een campagne;
- In We the North verband onderzoeken we mogelijke samenwerking met het op te richten VNO/NCW-fonds voor kunst en cultuur;
- In het kader van We the North ondersteunen we experimenten op het gebied van noordelijke talentontwikkeling (Station Noord 2.0) Healthy Ageing (Art 66) en cultuuronderwijs (monitoring van leergemeenschappen) en onderzoeken we welke andere ontwikkelingen in noordelijk verband kansrijk zijn ter versterking van een noordelijke culturele infrastructuur. We organiseren netwerkbijeenkomsten voor het noordelijke culturele veld;
- Leeuwarden is culturele hoofdstad van Europa in 2018. In dat kader richten we in Leeuwarden een Groningse ambassade voor beeldende kunst in. Ook vindt het project 'Waste no waste factory', als onderdeel van Leeuwarden-Fryslân, plaats op het Suikerfabriek-terrein. We onderzoeken of we nog aanvullende activiteiten kunnen uitvoeren.

6.1.4 Overal cultuur

Groningen is een stad die bruist van cultuur. We willen een stad zijn waar inwoners en bezoekers overal cultuur kunnen ervaren. Kunst in de openbare ruimte draagt bij aan die beleving, zowel met tijdelijke projecten als met permanente kunstwerken. Door cultuur toe te voegen aan projecten willen we gebieden een impuls geven of weer laten opbloeien, zoals het Suikerunieterrein en het Ebbingekwartier, Groninger Forum en Historisch kwartier.

Cultuur willen we inzetten als 'placemaking': door een evenement neer te zetten om een plek vindbaar te maken of als profilering van een gebied. Kunst kan fungeren als stadsmarkering door de publieke ruimte creatief in te richten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal bezoekers Oosterpoort/ Stadsschouwburg (OPSB)	256.000 (inclusief) 6.000 bezoekers Grand	284.729	Tussen 240.000 en 260.000	Tussen 240.000 en 260.000
Aantal bezoekers Groninger Museum	209.195	290.000	185.000	180.000
Aantal projecten Kunst op Straat	7	6	5	4

Hoe staan we ervoor?

Naar aanleiding van het voorstel van de Kunstraad om een Programmaraad in te stellen met een onafhankelijk voorzitter zijn we in gesprek gegaan met podiuminstellingen. We vinden afstemming over programmering en samenwerking daarin erg belangrijk. We zoeken met de instellingen een vorm om hier invulling aan te geven.

Het Centrum Beeldende Kunst (CBK) voert ons programma Kunst op straat' uit en vervult hierin de rol van opdrachtgever en kwaliteitsbewaker. Instellingen zijn in wisselende mate zichtbaar in de stad maar gaan dit de komende periode intensiveren. Het kan gaan om producties, repetities of kleine experimenten. VRIJDAG heeft aangegeven amateurkunstenaars te willen programmeren in de openbare ruimte om hiermee nieuwe doelgroepen aan te boren en bij te dragen aan een bruisende stad.

Begin 2017 zijn we gestart met de voorbereidingen voor planontwikkeling van het cultuurcluster met als werktitel "de Kunstwerf. De 1^e fase van de architectenselectie in de vorm van een prijsvraag is gestart in februari in mei 2017 afgerond. Uit de 107 inzendingen zijn er 5 voor de 2^e ronde geselecteerd. Deze 2^e ronde wordt met het bekendmaken van het winnend structuurontwerp in juli 2017 afgesloten. Na de zomervakantie wordt het structuurontwerp verder uitgewerkt tot een voorlopig en daarna definitief ontwerp. Naar het zich laat aanzien is een wijziging van het bestemmingsplan nodig. De start bouw wordt, onder voorbehoud van evt. procedures, voorzien na de zomervakantie van 2018. Oplevering volgt naar verwachting ca. 1 jaar later, medio 2019.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We willen dat kunst niet alleen in het centrum, maar ook in de wijken zichtbaar en voelbaar is. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).
- We willen inzetten op 'de stad als podium', bijvoorbeeld door openbare repetities of andersoortige activiteiten. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- We willen de binnenstad inzetten als onze 'huiskamer' waar iedereen op een laagdrempelige wijze met cultuur in aanraking kan komen;
- We willen ruimte voor de productiefunctie talentontwikkeling in het Ebbingekwartier en met dit makerscluster de stedelijke infrastructuur versterken en kansen voor samenwerking en synergie benutten;
- We willen cultuur integraal onderdeel maken van onze stadsontwikkeling, door deze vanaf het begin te betrekken bij grote stadsprojecten of in te zetten om gebieden te laten opleven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We werken aan de ontwikkeling van een tweetal kunstprojecten in de wijken Meerstad en de Rivierenbuurt. In Meerstad gaat het om de ontwikkeling van een amfitheater waarbij we concreet inzetten op de stad als podium. In de Rivierenbuurt gaat het om de realisatie van een kunstproject met bewoners, met als thema de Zuidelijke Ringweg. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Vanuit de overtuiging dat kunst niet een geïsoleerde plek heeft in de openbare ruimte, maar onderdeel is van de totaalbeleving, zoeken we samenwerkingen op met stedenbouwkundigen, projectleiders, (landschap) architecten, planeconomen, enzovoort;

- We sluiten met ons Kunst op Straat beleid aan bij maatschappelijke thema's zoals vergroening en duurzaamheid, energie en aardbevingen, mobiliteit en healthy ageing;
- VRIJDAG gaat amateurkunst programmeren in de openbare ruimte, zowel in de binnenstad als in de wijken.

6.1.5 Evenementen

Groningen is een bijzondere stad om in te wonen, te werken en te verblijven. Een aantrekkelijke stad voor bezoekers, bewoners en ondernemers, waarbij het evenementenaanbod een belangrijke rol speelt. We streven naar een bruisende én leefbare stad, waarbij we in het evenementenbeleid een belangenafweging maken. Samen met partners organiseren we meer regie op het aanbod van grote evenementen. Daarnaast hebben we gericht locatiebeleid voor de belangrijkste locaties in de stad.

Wij willen dat Groningen haar sterke positie als evenementenstad in stand houdt. Groningen heeft een eigen gezicht en is ook voor buitenstaanders een jonge, eigenzinnige stad met veel aandacht voor cultuur. Met onze historische binnenstad en de aanwezigheid van grote kennisinstellingen hebben we veel te bieden voor organisatoren van evenementen. Wij willen dat evenementen meer bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Evenementenbeleid en citymarketing zijn sterk aan elkaar verbonden.

Onderstaande indicatoren zijn een inschatting, omdat de jaarplanning grote evenementen nog niet is vastgesteld. Daarnaast zijn per 2016 ook de categorieën voor het aantal evenementen gewijzigd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal evenementen 200 - 1.000 bezoekers	-	-	180	160
Aantal evenementen 1.000 - 2.000 bezoekers	-	-	80	70
Aantal evenementen 2.000 - 25.000 bezoekers	-	-	28	25
Aantal evenementen meer dan 25.000 bezoekers	-	-	3	3
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen (totaal)	275	450	190	195
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - overige evenementenlocaties	-	-	40	30
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Binnenstad	-	-	10	10
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Stadspark	-	-	50	80
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Kardinges	-	-	30	20
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Rode Haan	-	-	15	10
Aantal meldingen geluidsoverlast evenementen - Suikerunietrein	-	-	45	45

In 2018 verwachten we een lichte daling in het aantal evenementen. Dit komt enerzijds omdat wij sinds 2016 meerdere evenementen zoals Koningsdag onder één vergunning brengen waar dit voorheen verschillende vergunningen betrof. Daarnaast kunnen sinds 2016 meer evenementen worden afgedaan met een melding, omdat de drempel hiervoor is verhoogd naar 200 bezoekers. Tevens zien wij conform de landelijke trend, in Groningen een lichte daling van het aantal evenementen. Tegelijkertijd zien wij een toenemende complexiteit

bij evenementen, onder andere op het gebied van veiligheid. In de evaluatie van het evenementenbeleid in 2018 gaan we hier verder op in.

In het bovenstaande overzicht hebben wij het aantal meldingen geluidsoverlast evenementen op het Ebbingekwartier weggelaten. Dit locatieprofiel hebben wij in 2016 ingetrokken, omdat deze locatie niet meer beschikbaar is voor evenementen vanwege bouwactiviteiten. Daarnaast is in bovenstaande tabel op de locatie Stadspark in 2018 een hoger aantal meldingen geluidsoverlast opgenomen dan in 2017, ondanks het feit dat hier in 2018 minder dance-evenementen zijn toegestaan dan in 2017. Wij achten 80 meldingen geluidsoverlast in 2018 realistisch op basis van het aantal meldingen geluidsoverlast van 2016. Ook het aantal meldingen in 2017 is naar nu blijkt voor deze locatie te laag ingeschat.

Hoe staan we ervoor?

Ons strategisch evenementenbeleid heeft resultaat: wij hebben meer regie in het proces, gaan vroegtijdig in gesprek met organisatoren, hebben aandacht voor kwaliteit en programmering en een goed gebruik van onze toplocaties. We hebben geïnvesteerd in het interne proces en zien de kwaliteit van eventaansvragen toenemen. We krijgen regelmatig positieve reacties uit het veld en van bewoners over de wijze waarop wij vormgeven aan het strategisch evenementenbeleid.

Om de ingezette koers vast te houden en een verdiepingsslag te maken, vragen een aantal onderwerpen blijvend aandacht. Zo willen we dat evenementen meer bijdragen aan een herkenbaar profiel van Groningen. Onder andere de Adviesgroep Programmering Evenementen heeft hieraan gewerkt, maar het profiel van de stad moet in breder verband worden geformuleerd door the Next City. Dit profiel kan ook gebruikt worden als handvat bij de beoordeling van aanvragen voor de subsidiering van evenementen, die nu enigszins versnipperd plaatsvindt. Ook de kwaliteitsslag die we willen maken bij de volksfeesten zoals Koningsdag en Groningens Ontzet is een onderwerp dat blijvend aandacht vraagt.

Wat willen we bereiken in 2018?

Wij werken aan de doorontwikkeling van ons strategisch evenementenbeleid en blijven sturen op een kwalitatief en gevarieerd evenementenprogramma. In 2018 zullen we het evenementenbeleid evalueren. Ten aanzien van de volksfeesten streven we naar een inspirerend en gevarieerd programma rond Koningsdag en 28 augustus, vanuit een meer professionele structuur.

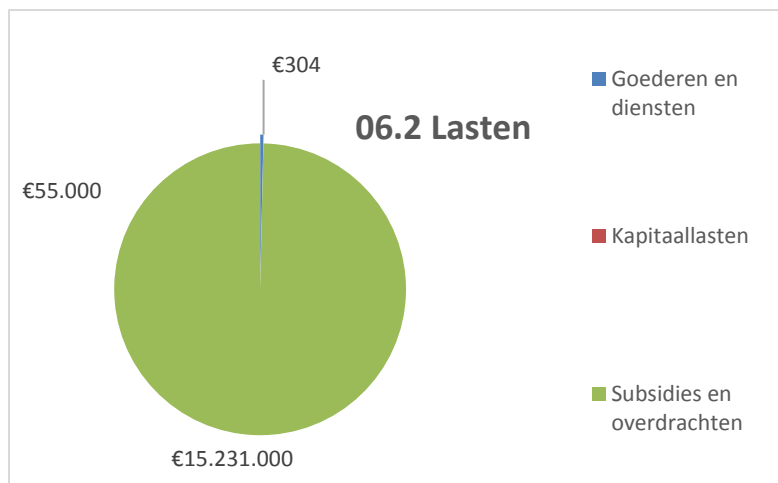
Wat gaan we hiervoor doen?

- In afwachting van een herkenbaar profiel optimaliseren wij de inzet van de Adviesgroep Programmering Evenementen;
- Wij onderzoeken op welke manier de financieringsstromen ten aanzien van evenementen gestroomlijnd kunnen worden ingezet;
- Wij evalueren de nota Strategisch Evenementenbeleid, die in 2014 is vastgesteld.

Deelprogramma 6.2: Deelname aan cultuur

Cultuur is genieten van wat anderen brengen en ook zelf cultureel actief zijn. Dat ondersteunen en bevorderen we via onze voorzieningen en regelingen voor amateurkunst en kunst op school. Cultuur kan een positieve bijdrage leveren aan maatschappelijke vraagstukken als 'healthy ageing', sociale cohesie en het ontwikkelen van basisvaardigheden. Cultuur stimuleert ontmoeting en debat en roept op tot reflectie.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

6.2.1 Samenleven met cultuur

Maatschappelijke vraagstukken op bijvoorbeeld het gebied van zorg, duurzaamheid, krimp of vergrijzing worden steeds complexer. Mogelijke oplossingen vragen om innovatie en creativiteit, bij uitstek een kracht van de culturele sector. We willen daarom deze kracht verbinden aan maatschappelijke thema's. We willen dat kunst en cultuur in het centrum van de stad en in de wijken toegankelijk en te beleven is. Hiermee draagt cultuur bij aan de inclusieve stad.

Hoe staan we ervoor?

De eerste gesprekken tussen culturele en maatschappelijke instellingen hebben plaatsgevonden. Het besef dat cultuur kan bijdragen aan maatschappelijke vraagstukken begint te komen, we zijn nog wel op zoek naar de juiste instrumenten. Het is belangrijk om uit te gaan van de kracht van een wijk of gebied, en hier middels cultuur aan bij te dragen. In plaats van het alleen focussen op de knelpunten.

In 2017 en 2018 zijn we Age Friendly Cultural city. Samen met de provincie is er een fonds ingesteld voor culturele activiteiten gericht op gezond ouder worden.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We geven een impuls aan samenwerkingsprojecten op het gebied van kunst en ouderen;
- We willen middels cultuur een bijdrage leveren aan de opgave gebiedsgericht werken;
- We willen culturele instellingen uitdagen om hun waarde voor het bredere maatschappelijke domein te bewijzen en verder hierop in te zetten. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Wat gaan we hiervoor doen?

- We organiseren een manifestatie in het kader van Age Friendly Cultural City, deze wordt gekoppeld aan het al bestaande festival De kunst van het ouder worden;
- We zorgen voor meer zichtbaarheid van al bestaande kunstinitiatieven voor ouderen;
- We sluiten aan bij de gebiedsontwikkeling van de wijken Selwerd, Paddepoel en Beijum. In Selwerd is de Oosterpoort/Stadschouwburg bezig met een wijkvoorstelling, we vragen hierbij om een koppeling te maken met de 14 pleintjes in de wijk. Voor Paddepoel onderzoeken we de inzet van cultuur voor het winkelcentrum en voor Beijum de ontwikkeling van een evenement. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

6.2.2 Een leven lang cultuur

In Groningen krijgt iedereen de kans om zich te ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. Cultuuronderwijs is daarbij essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. We bevorderen daarnaast actieve cultuurparticipatie omdat dit bijdraagt aan het welzijn van onze inwoners en het de sociale cohesie bevordert.

Voor de bibliotheek hebben we een uitvoeringsbeleid ontwikkeld voor een brede doelgroep met laaggeletterden en jeugd als speerpunt. We willen dat de inwoners van de stad kennis hebben van de geschiedenis van Groningen om bewustzijn te creëren over onze identiteit in zowel het verleden als het heden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Verwacht 2017	Beoogd 2018
Aantal bezoekers Groninger Forum	1.069.234	1.190.151	1.107.000	1.100.000
Aantal uitleningen bibliotheek	1.370.961	1.299.616	1.370.000	1.370.000
Aantal leden bibliotheek	45.144	45.500	45.000	45.500
% Groningers dat wekelijks naar OOG kijkt	24%	42%	42%	42%
Aantal bezoekers Noordelijk Scheepvaartmuseum	29.000	35.900	30.000	35.000
Aantal gehonoreerde projecten Plusregeling amateurkunst (en uitputting budget)	55	38	25	35
Aantal bereikte leerlingen in het basisonderwijs met CMK	9.371	11.800	10.000	12.500
% deelnemende scholen aan CMK	70%	88%	88%	90%
Aantal scholen in het VO met de Cultuurkaart	10	10	10	10

Hoe staan we ervoor?

Via het basisonderwijs brengen wij zoveel mogelijk kinderen in aanraking met cultuur. Cultuureducatie ontwikkelt het kritisch denkvermogen en helpt kinderen om hun identiteit en talenten te ontdekken. Hiermee draagt cultuur bij aan positief opgroeien. Vanaf september 2017 voert expertisecentrum en projectorganisatie K&C de steunfunctie cultuuronderwijs voor ons uit. K&C was al partner voor de uitvoering van Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK). Er is een presentatie geweest van 2 jaar CmK in Groningen, uitkomst is dat het programma naar tevredenheid verloopt.

Veel instellingen in de stad onderscheiden zich met een cultuur educatief aanbod van hoge kwaliteit. Denk hierbij aan het Groninger Forum, de stichting Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen en podiumkunstinstellingen zoals De Steeg. Poëziepaleis en Het Houten Huis onderscheiden zich landelijk met hun hoogwaardige aanbod. Vanwege het belang dat wij hechten aan cultuureducatie blijven we deze instellingen subsidiëren op het huidige niveau.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Cultuuronderwijs is essentieel voor de ontwikkeling van kinderen. We dragen middels cultuuronderwijs dan ook bij aan de pijler Positief opgroeien. We vergroten het bereik en de kwaliteit van cultuuronderwijs op scholen. Ons instrument hiervoor is Cultuureducatie met kwaliteit. Daarnaast willen we een impuls geven aan muziek in het basisonderwijs;
- In Groningen krijgt iedereen de kans om zich te ontwikkelen met behulp van kunst en cultuur. We sluiten aan bij de Europese doelstelling van een leven lang leren en staan voor het ontwikkelen van 21st century skills door Stadgers;
- We willen dat de inwoners van de stad kennis hebben van de geschiedenis van Groningen. Dit is belangrijk voor het bewustzijn over onze samenleving in zowel het verleden als het heden;
- We willen meer samenwerking bewerkstelligen tussen de erfgoedinstellingen, zodat de collectie Groningen vaker en laagdrempelig wordt getoond;
- De inwoners van de stad hebben plezier in lezen en worden gestimuleerd in hun literaire ontwikkeling;
- Kinderen, jongeren en volwassenen in de stad beschikken over een basisniveau taalvaardigheid waarmee ze minimaal zelfredzaam zijn in de hedendaagse informatiemaatschappij. Ze maken kennis met, en beleven plezier aan lezen;

- De inwoners van de stad zijn actieve burgers die deel uitmaken van en participeren in de samenleving. Alle Groningers hebben de mogelijkheid om vrij elkaar te ontmoeten en in debat te gaan over actuele maatschappelijke thema's.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Implementeren van visie en plannen voor een Historisch Museum voor Stad en Provincie, dit is een samenwerking tussen het Groninger Museum, het Noordelijk Scheepvaartmuseum en de Groninger Archieven;
- Continuering Cultuureducatie met kwaliteit met inachtneming van de resultaten 2017. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Samen met o.a. VRIJDAG, het conservatorium, de PABO en de bovenschoolse besturen van het primair onderwijs tekenen we een convenant waarbij we de intentie uitspreken allemaal bij te dragen aan het realiseren van meer muziek in de klas. Zie ook beleidsveld 4.1.3 [Positief opgroeien](#);
- Starten onderzoek naar de economische en maatschappelijke effecten van komst Groninger Forum.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Martiniplaza BV

Relevante
beleidsinformatie

Achterstallig Onderhoud gebouw
Het wegwerken van het urgent achterstallig onderhoud waarvan in 2014 in eerste instantie 6,6 miljoen euro beschikbaar is gesteld, eindigt rond de zomer 2017. Voor het wegwerken van het overige vastgestelde achterstallig onderhoud is een bedrag van 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld. De periode waarover dit wordt aangewend is medio 2017 tot eind 2019.

Functioneel onderhoud gebouw
De plannen voor het verdere onderhoud en aanpassing van het gebouw en de omgeving voor de periode 2018-2022 zijn nader uitgewerkt. Het betreft ingrijpende aanpassingen aan de vergaderzalen, de scheiding van publieksstromen, het theater en de theaterfoyer en de horeca. De totale kosten bedragen circa 5,0 miljoen euro en worden door Martiniplaza zelf betaald.

Definitieve rechtsvorm
Het vervolgonderzoek naar de definitieve rechtsvorm voor Martiniplaza (BV, stichting dan wel project structuur) zal pas n 2018 worden afgerond nadat de discussie over het eigenaarschap van het vastgoed is afgehandeld.

Eigenaarschap vastgoed
Het vervolgonderzoek naar wie de eigenaar moet worden van het vastgoed is in gang gezet. De uitkomsten daarvan zullen in het najaar 2017 worden aangeboden. Doelstelling is overdracht van het pand aan de gemeente per 01.01.2018.

Begroting Martiniplaza 2018
Deze begroting wordt in oktober vastgesteld in de aandeelhoudersvergadering. Verwacht begroot resultaat over 2018 bedraagt 250.000 euro.

Plan 2030
In het plan voor de verdere ontwikkeling van Martiniplaza na 2022 is in ieder geval vastgesteld dat er een oplossing moet worden gevonden met betrekking tot de Expohal en de Borgmanhal. Deze hallen zijn zwaar verouderd en missen iedere functionaliteit. Uit onderzoeken van Draaijer+ partners is inmiddels duidelijk geworden dat verbouw even duur is als nieuwbouw. Indicatief bedrag

	daarvoor is 27 miljoen euro.
Beleidsrisico	Geen.

Groninger Archieven	
Relevante beleidsinformatie	De functie van de archieven verschuift naar een brede publieksinstelling met als doel om de geschiedenis van stad en provincie onder de aandacht te brengen. Hiermee wordt de verbinding gelegd tussen het onderzoek dat in de archieven wordt gedaan en de groeiende belangstelling in regionale geschiedenis. Digitalisering blijft de komende jaren de rode draad voor de Groninger Archieven. Het accent wordt gelegd op de groei van digitale toegankelijkheid en digitale dienstverlening. Tot 1 januari 2021 wordt toegewerkt naar een te raadplegen collectie onderverdeeld in een fysiek en digitaal deel, met voor beide een eigen depot en eigen publieks-toegankelijkheid. De gemeente is nauw betrokken bij de ontwikkelingen rondom het e-depot, dat er uiteindelijk toe moet leiden dat de burger thuis zijn informatie kan vinden.
Beleidsrisico	De Groninger Archieven zijn voor de opbrengsten voor het grootste deel afhankelijk van de bijdragen van de gemeente en het Rijk. Eventuele bezuinigingen van deze partijen kan invloed hebben op de opbrengsten en het realiseren van de beleidsdoelen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Cultuur							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
06.1	Culturele infrastructuur	32.023	27.755	28.703	28.770	28.910	27.557
06.1.1	Ruim baan voor talent	672	842	981	981	981	981
06.1.2	Een sterke basis en ruimte ver	5.105	4.936	4.959	4.959	4.959	4.959
06.1.4	Overall cultuur	25.120	21.048	21.756	21.873	22.014	20.662
06.1.5	Evenementen	1.127	929	1.007	956	955	955
06.2	Deelname aan cultuur	14.902	15.200	15.286	15.323	15.356	15.389
06.2.2	Een leven lang cultuur	14.902	15.200	15.286	15.323	15.356	15.389
	Totaal	46.925	42.955	43.989	44.093	44.266	42.946
Baten							
06.1	Culturele infrastructuur	12.007	9.909	10.113	10.123	10.123	10.123
06.1.1	Ruim baan voor talent	36	2	11	11	11	11
06.1.2	Een sterke basis en ruimte ver	43	0	0	0	0	0

06.1.4	Overall cultuur	11.540	9.562	9.765	9.775	9.775	9.775
06.1.5	Evenementen	388	345	338	338	338	338
06.2	Deelname aan cultuur	38	0	0	0	0	0
06.2.2	Een leven lang cultuur	38	0	0	0	0	0
	Totaal	12.045	9.909	10.113	10.123	10.123	10.123
Geraamd resultaat voor bestemming		34.880	33.046	33.876	33.970	34.143	32.823
Reserve mutaties							
	Totaal toevoegingen	1.456	1.867	2.377	2.678	2.979	3.280
	Totaal onttrekkingen	2.527	2.464	2.616	2.626	2.626	2.626
Geraamd resultaat na bestemming		33.809	32.449	33.637	34.022	34.496	33.477

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

06 Cultuur	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495		1.495			
Professionalisering evenementen	50							
Totaal 06 Cultuur	1.545	0	1.495	0	1.495	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid.

Integrale financiële toelichtingen

6.1 Culturele infrastructuur	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-900 duizend euro	200 duizend euro	-700 duizend euro
Nieuwbouw Culturele huisvesting Ebbingekwartier (V 2,1 miljoen euro)			
In de begroting 2017 hebben we incidenteel middelen opgenomen voor de dekking van investeringslasten nieuwbouw Culturele Huisvesting Ebbingekwartier door een eenmalige onttrekking aan de Reserve Stedelijk Investeringsfonds. In deze begroting zijn deze middelen niet meer opgenomen.			
Onderhoud Martiniplaza (V 1,0 miljoen euro)			
In 2016 hebben we een Meerjarenonderhoudsplan opgesteld voor het wegwerken van het achterstallig onderhoud bij Martiniplaza in de tweede fase. De kosten van de onderhoudswerkzaamheden zijn begroot op 5,4 miljoen euro. In de begroting voor 2017, 2018 en 2019 hebben we hiervoor de benodigde middelen opgenomen. Omdat de uitvoering van fase 1 zeer voorspoedig is verlopen en resterende werkzaamheden uit fase 1 op een aantal onderdelen efficiënt gecombineerd kunnen worden met die uit fase 2, is in 2016 besloten tot een uitvoeringsperiode van 3 jaar.			
Het zwaartepunt van het tweede fase-onderhoud ligt daardoor in het begin van deze periode, in 2017. In 2017 is daarom 2,5 miljoen euro beschikbaar gesteld. In de twee daarop volgende jaren is 1,45 miljoen euro beschikbaar voor het onderhoud.			

Correctie salariskosten OPSB (N 3,0 miljoen euro)

In de begroting 2017 zijn salariskosten voor een bedrag van 3,0 miljoen euro als overhead opgenomen binnen het programma 14. Algemene ondersteuning. Deze kosten horen echter bij het programma 6. Cultuur. Dat is in de begroting 2018 hersteld.

Overige (N 800 duizend euro)

Overige kleinere afwijkingen tellen op tot een nadeel van 800 duizend euro.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	

Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>
-------	--

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen OPSB en CBK
Programma	Cultuur
Omschrijving	Een deel van de inkomsten van de directies Oosterpoort Stadsschouwburg (OPSB) en CBK zijn afhankelijk van de economische conjunctuur. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8 miljoen euro voor OPSB en 500 duizend euro voor CBK. We gaan ervan uit dat het CBK verzelfstandigt met ingang van 2019. Onderdeel CBK is daarom vanaf 2019 niet meer opgenomen in het risico.
Risicobedrag 2018	850 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	800 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	800 duizend euro

Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	800 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	Het Forum opent in 2019. Het financiële risico op de Forumexploitatie is door een reeks maatregelen verder teruggebracht. Op dit moment bedraagt het berekende structurele tekort op de begroting bij aanvang van het Forum 430 duizend euro (ca. 3 procent van de begroting). Dit was in 2013 nog 1,1 miljoen. Met de resterende tijd tot aan het moment van opening en de benodigde reserves voorhanden, liggen we op koers voor onze opdracht tot een sluitende Forumexploitatie te komen. Uiteraard zijn er tot de start van het Forum en in de periode daarna nog diverse onzekerheden. Onze inspanningen zijn erop gericht deze zo veel mogelijk weg te nemen en de risico's te beheersen. Opent het Forum, dan sluit de begroting, met als streven een zo robuust mogelijke onderbouwing van de cijfers.
Risicobedrag 2018	430 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	430 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	430 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	430 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014

Programma 7: Verkeer

We willen een goed bereikbare stad zijn, met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving. Uitgangspunt daarbij is 'met de fiets of het openbaar vervoer als het kan, met de auto als het moet'. In fietsstad Groningen gaan veel inwoners dan ook met de fiets, mede dankzij de korte afstanden in onze compacte stad en het goede fietsklimaat. Voor het gebruik van openbaar vervoer, al dan niet in combinatie met het gebruik van Park+Ride (P+R), is veel draagvlak.

Onze stad heeft regionaal gezien een centrumfunctie voor werkgelegenheid, onderwijs, cultuur en zorg. Ook de bereikbaarheid met de auto is daarom van groot belang. Als inwoners en bezoekers toch de auto pakken, willen we dat ze vlot door kunnen rijden, zowel in de stad als op onze ringwegen.

De komende jaren zetten we zwaar in op de fiets, gezamenlijk met de partners in de regio investeren wij daarin 85 miljoen euro. Ook in openbaar vervoer wordt flink geïnvesteerd met de gezamenlijke aanpak van de spoorknop bij het hoofdstation en de uitrol van het hoogwaardig openbaar vervoer (HOV)-bussysteem in de combinatie met een forse uitbreiding van de P+R-capaciteit. Daarnaast investeren wij, met onze partners, de komende tijd flink in de aanpassing van de zuidelijke ringweg en studeren op de westelijke, om daarmee het autoverkeer in de stad te ontlasten

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat:

- Groningen een goed bereikbare stad is;
- Met een aangename, veilige en gezonde leefomgeving;
- Ook tijdens de uitvoering van de grote infrastructurele projecten;
- Waarin met de fiets of het openbaar vervoer gereisd wordt als het kan;
- En met de auto als het moet.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Verbinden, Vervoeren, Verduurzamen, Verslimmen - Ontwerp Programma van Eisen Openbaar vervoer per bus in Groningen en Drenthe in de periode 2020 - 2029 \(2017\)](#)

[OV Ontwikkelagenda Noord-Nederland 2025 \(2017\)](#)

[Meerjarenprogramma Verkeer 2017-2020 \(2016\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad \(2016\)](#)

[Fietsstrategie 'Wij zijn Groningen Fietsstad' \(2015\)](#)

[Uitvoeringsprogramma Fietsstrategie 2015-2025 \(2015\)](#)

[Netwerkanalyse regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[HOV Visie - Bouwsteen van de Netwerkanalyse Regio Groningen-Assen \(2013\)](#)

[Parkeren met perspectief \(2012\)](#)

[Beleidsregels gehandicapten parkeren 2012-2022 \(2012\)](#)

[P+R nota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Nota Duurzame Mobiliteit, geactualiseerde beleidsnota Verkeer en Vervoer 2011-2020 \(2011\)](#)

[Programma Noord-Nederland - Spoorplan Noord-Nederland \(2011\)](#)

[Parkeernota 2011-2020 \(2011\)](#)

[Parkeren in de stad; Parkeerbeleid gemeente Groningen 2010-2020](#)

Relevante ontwikkelingen

De stad is voor 2018 gereed gemaakt om met de grote projecten te beginnen. We zijn klaar voor de start van het project Verbeteren Spoorzone en gaan we verder met de aanpak van de Zuidelijke ringweg, waar we in 2017 al mee van start gegaan zijn. Onder coördinatie van Groningen Bereikbaar is de afgelopen jaren hard gewerkt om de belangrijke alternatieve routes in de stad gereed te hebben voor de aanvang van de twee grote projecten. Ook tijdens de aanpak blijft Groningen Bereikbaar alles in het werk stellen om de stad bereikbaar te houden met maatregelen die verkeer voorkomen of beter verspreiden over de dag.

De fiets speelt hier ook een belangrijke rol in, niet in de laatste plaats omdat dit tevens ten goede komt aan de gezondheid van onze inwoners (Healthy Ageing). Medewerkers van buiten de stad worden uitgedaagd om de auto te laten staan en op de kortere afstanden naar hun werk in de stad de fiets te pakken. Naast de fietsprojecten die wij in de stad uitvoeren in het kader van onze fietsstrategie wordt daarom ook de nadruk gelegd op de aanleg van snelle fietspaden uit de regio en de aantakking in de stad; projecten die wij samen met de provincie Groningen oppakken. In de stad blijft het aandeel van de fiets overigens onverminderd hoog. Voor de binnenstad heeft dit tot gevolg dat dit veel geparkeerde fietsen oplevert. In 2018 gaan we daarom op zoek naar meer stallingsruimte in de binnenstad. Eerst tijdelijke oplossingen, maar ook wordt er nagedacht over de definitieve situatie.

Verder is 2018 het jaar dat er extra aandacht aan het onderwerp verkeersveiligheid wordt geschonken. Uit alle informatie die over dit onderwerp is verzameld, moet in 2018 de uitvoering van de nieuwe aanpak starten.

Tot slot is van belang voor het daadwerkelijk realiseren van een blijvend goede bereikbaarheid van de stad nu en in de toekomst, dat we een stedelijk fonds opzetten waaruit de noodzakelijke investeringen die hiervoor nodig zijn, kunnen worden gefinancierd.

Deelprogramma 7.1: Fiets

Het succes van de fiets in onze stad danken we aan onze ideale fietsomstandigheden: een compacte stad met korte fietsafstanden waarbij de fiets vrijwel altijd het snelste vervoermiddel is. Bovendien draagt de fiets bij aan een duurzaam gebruik van onze stad, is belangrijk voor ons vestigingsklimaat en voor onze bereikbaarheid. Tot slot willen we de veiligheid van de Stadjes vergroten en hun gezondheid verbeteren, geheel in lijn met het idee van Healthy Ageing (zie programma 4). De fiets kan hieraan een grote bijdrage leveren.

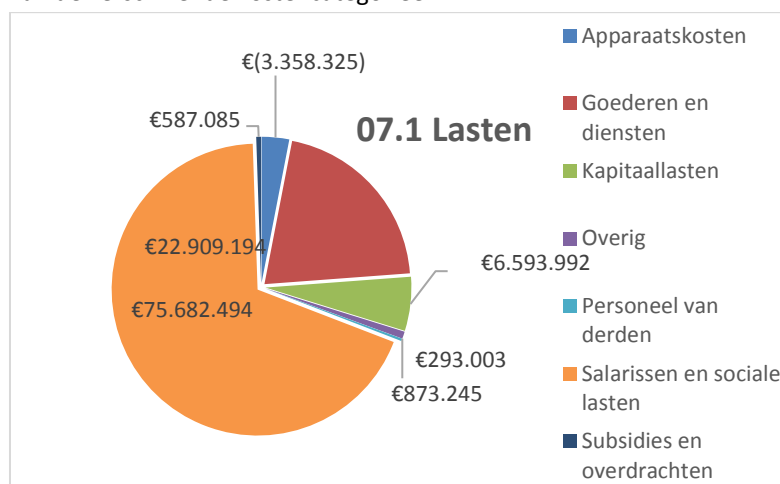
We willen ons goede fietsbeleid voortzetten. Tegelijkertijd wordt Groningen drukker. De ruimte wordt beperkter, net als het beschikbare geld. Natuurlijk gaan we door met het verbeteren van het bestaande fietsnetwerk met bredere fietspaden, nieuwe fietsverbindingen en grotere stallingen. Maar om antwoord te kunnen geven op de stedelijke uitdagingen moeten we een schaa sprong maken. Dat houdt in dat we meer gebruik gaan maken van het zelf-organiserend en lerend vermogen van onze fietsers. In onze fietsstrategie 'wij zijn Groningen Fietsstad' (2015) kiezen we daarbij voor ondersteunen en stimuleren en duidelijk niet voor strengere regels.

Wij willen dat:

- De fiets voorop staat;
- Fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen;
- De fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes;
- Met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen worden verbeterd;
- Onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad.

In de tabel hieronder wordt als indicator modal split gehanteerd. Met behulp van het gemeentelijke verkeersmodel kunnen we onder andere de modal split (de verdeling van de verplaatsingen over de modaliteiten fiets, auto, bus en trein) met een herkomst én bestemming binnen gemeente Groningen bepalen. In 2017 is het GroningenPlus model, dat we hiervoor gebruiken, verbeterd en uitgebreid, maar er is geen nieuwe matrixschatting uitgevoerd waardoor er geen nieuwe gegevens over de modal split zijn.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% fietsers in modal split van stedelijke mobiliteit	64,9%	64,9%	>65%	>65%
% fietsgebruik in de modal split met de regio	-	-	-	-
Gemiddelde snelheid van fietsers in de stad (km/h)	17,8	16,5	-	18,0
Rapportcijfer voor fietsen in Groningen	6,9	7,0	7,1	7,2
Waarderingscijfer kwaliteit bewaakte fietsenstallingen	6,7	6,8	6,9	7,1

7.1.1 De fiets eerst

Ons doel is dat de fiets voorop staat. De fiets is in de stad het belangrijkste vervoermiddel. Bij het inpassen van nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen denken we daarom vanaf het begin vanuit de fiets. Bij iedere stedelijke ontwikkeling nemen we de fiets mee door het maken van een Fiets Effect Analyse (FEA).

Maar de fiets is niet alleen bij nieuwe ontwikkelingen van belang, het gaat er ook om dat het bestaande fietsnetwerk veilig is en goed wordt onderhouden. En net zo belangrijk: verkeerseducatie voor kinderen, ouderen en andere kwetsbare verkeersdeelnemers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal fiets effect analyses (FEA)	-	10	15	15

Hoe staan we ervoor?

In onze fietsstrategie is bepaald dat we bij iedere nieuwe ruimtelijke ontwikkeling een Fiets Effect Analyse (FEA) maken en dat het beheer en onderhoud van bestaande fietsvoorzieningen op orde is. Verder houden we bij de aanleg van fietsvoorzieningen rekening met de nieuwste richtlijnen qua breedte, boogstralen, en verder.

Wat willen we bereiken in 2018?

Bij iedere nieuwe ontwikkeling zorgen we er vroegtijdig voor dat de fiets integraal wordt meegenomen. En dat het ontwerp voldoet aan de nieuwste richtlijnen. Daarnaast willen we meer stallingsvoorzieningen in de binnenstad aanbieden en het serviceniveau en de aantrekkelijkheid van de stallingsvoorzieningen verbeteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Beoordelen effect op fiets in verschillende projecten (FEA's);
- Monitoren beheerafspraken (zoals onderhoud, gladheid, vergevingsgezind fietspad, enzovoort).

7.1.2 Een samenhangend fietsnetwerk

Ons doel is dat fietsers overal snel, comfortabel en veilig kunnen komen. Goede fietsverbindingen naar openbaar vervoer knooppunten, belangrijke economische trekkers (dynamo's) en de regio zijn belangrijk. In ons fietsnetwerk onderscheiden we het hoofdnetwerk, gericht op de snelle en doorgaande fietser, en het basisnetwerk, ontsluitend en fijnmazig. We zorgen voor de samenhang van ons fietsnetwerk op twee manieren. In de eerste plaats kijken we in samenhang en naar fietsverbindingen. We benaderen niet elk fietspad apart, maar richten ons op het fietsnetwerk van deur tot deur. Ten tweede benaderen we de fiets als onderdeel van de totale vervoersketen, omdat niet iedere reis zich helemaal voor het gebruik van de fiets leent. Daarom proberen wij de fiets in te zetten om het laatste gedeelte van de reis mee af te leggen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal OV-fietsverhuurlocaties bij stations en P+R-terreinen	3	6	7	7
Aantal aangelegde ontbrekende schakels	2	0	3	2
Aantal Fietsroutes Plus (verbinding met de regio)	2	2,5	3	3
Aantal verkeerslichten met slimme techniek	21	26	25	28
Aantal ontbrekende schakels in het fietsnetwerk	12	12	9	7

Hoe staan we ervoor?

In onze fietsstrategie hebben we het hoofdfietsnetwerk gedefinieerd, waarbij alle omliggende dorpen aangesloten zijn op het fietsnetwerk van en naar de stad Groningen. De Fietsroutes Plus naar Zuidhorn en Bedum zijn inmiddels gereed, een groot gedeelte van de Fietsroute Plus naar Ten Boer via de Stadsweg is inmiddels ook aangelegd.

Wat willen we bereiken in 2018?

Om het stedelijke en regionale hoofdfietsnetwerk verder te completeren willen we een aantal ontbrekende schakels realiseren. Het gaat om drie nieuwe Fietsroutes Plus, namelijk die naar Winsum, Leek en Haren, maar ook om een nieuwe stedelijke fietsverbinding langs de spoorlijn Groningen-Sauwerd. Daarnaast leggen we een fietsbrug aan over het Eemskanaal en starten we met de planvorming voor een Fietssnelweg Assen-Groningen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanleggen fietspad parallel aan de spoorlijn Groningen-Sauwerd tussen ACM-fietsbrug en de Walfridusbrug; . Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

- Aanleggen Fietsroute Plus Groningen-Haren langs de Helperzoom. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
 - Planvorming voor de aanleg van de fietsbrug Eemskanaal. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
 - Planvorming voor de Fietsroutes Plus Groningen-Winsum en Groningen-Leek. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
 - Planvorming voor de Fietssnelweg Assen-Groningen langs het Noord-Willemskanaal. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
 - / Planvorming voor de fietstunnel ter hoogte van de Papiermolen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oost](#);
- *Oost*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oost](#)
- Verbreden bestaand fietspad A7 - Lintdal Engelbert

7.1.3 Ruimte voor de fiets

Ons doel is dat de fiets meer fysieke ruimte krijgt, zo nodig via alternatieve routes. Op veel plekken in de stad zien we het steeds drukker worden met fietsers. Om deze groei op te kunnen vangen, verbeteren we ons fietsnetwerk en maken we nieuwe Slimme Routes. Op verscheidene locaties geven we de fiets letterlijk meer ruimte, op andere punten kiezen we voor slimme alternatieven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal Slimme Routes in de gemeente Groningen	2	2	3	5
Toegevoegde stallingscapaciteit op straat in de binnenstad	40	0	500	500

Hoe staan we ervoor?

Sinds de zomer van 2013 organiseren we jaarlijks de Slimme Route-campagne om eerstejaars studenten te wijzen op twee alternatieve fietsroutes naar Zernike Campus. Inmiddels is ook een aantal knelpunten opgelost. Zo zijn de fietsoversteek Pleiadenlaan en Eikenlaan veiliger gemaakt, is de Bessemoerstraat ingericht als fietsstraat en is het fietspad in Park Selwerd verbreed naar 4 meter. Momenteel is meer dan de helft van alle gemeentelijke verkeerslichten (26 van de 43) voorzien van slimme technieken zoals wachttijdvoorspellers, regensensoren en voorsignalering.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ter vergroting van de verkeersveiligheid en het fietscomfort gaan we door met de aanleg van aparte fietsvoorzieningen langs de Diepenring. Achterliggende gedachte is dat we de Diepenring ook als verdeelring voor de fiets willen gebruiken om de binnenstad te ontzien en fietsers een snellere route te bieden. Om het fietsgebruik te stimuleren willen we meer verkeerslichten fietsvriendelijker maken. Ten slotte trekken we de Slimme Route Jaagpad door naar het Hoofdstation en gaan we drie nieuwe Slimme Routes, die naar Ten Boer en Haren en de Slimme Route Diepenring, en de 'fastlane' naar Meerstad promoten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verkeerslichten fietsvriendelijker afstellen (wachttijdvoorspellers, regensensoren, voorsignalering. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#));
- / Ontwikkelen van een rechtstreekse 'fastlane' fietsroute naar Meerstad. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ontwikkelen van Slimme Routes naar Ten Boer, Haren en de Diepenring. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

- Doortrekken van de bestaande Slimme Route Jaagpad naar het Hoofdstation. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).
- *Oude wijken*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude wijken](#)
- Start met de planontwikkeling Korreweg fietsstraat in overleg gebied en bewoners.

7.1.4 Fietsparkeren op maat

Ons doel is dat we met goede stallingen de kwaliteit van de openbare ruimte en de bereikbaarheid van voorzieningen willen verbeteren. Bij het fietsparkeren in de binnenstad maken we duidelijke keuzes die aansluiten bij de stallingsbehoefte van bezoekers en werknemers. Voor kort stallen bieden we flexibele oplossingen en voor middellang stallen vaste voorzieningen in de openbare ruimte. Voor fietsers die hun fiets langer willen stallen, bieden we inpandige of ondergrondse fietsenstallingen aan. Ook bij openbaar vervoer (OV) knooppunten (stations en P+R-terreinen) bieden we voldoende en kwalitatief hoogwaardige stallingsmogelijkheden aan. Ook kunnen reizigers op alle OV-knooppunten OV-fietsen huren.

Om het fietsparkeren in de oude stadswijken rond de binnenstad te verbeteren, maken we afspraken met ontwikkelaars. We willen het fietsparkeren hier zoveel mogelijk inpandig of op eigen terrein oplossen. En alleen als dit niet mogelijk blijkt, zoeken we wijkgerichte maatwerkoplossingen in de openbare ruimte.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Stallingscapaciteit fietsenstallingen Binnenstad	1.230	1.230	1.230	2.230
Stallingscapaciteit fietsenstallingen Hoofdstation	9.500	9.900	9.900	9.900
Stallingscapaciteit fietsenstallingen Groningen Europapark	700	700	700	700
Stallingscapaciteit fietsenstallingen Groningen Noord	272	272	456	512
Tevredenheidscijfer fietsenstallingen	6,7	6,8	7,0	7,1

Hoe staan we ervoor?

Stadgers willen overal met de fiets kunnen komen en goede stallingsmogelijkheden zijn daarbij onmisbaar. Op dit moment beschikken we in totaal over 13 fietsenstallingen: vier in de binnenstad en negen bij openbaar vervoerknooppunten.

Wat willen we bereiken in 2018?

Het aantal stallingen bij openbaar vervoerknooppunten en in de binnenstad willen we verder uitbreiden. We leggen fietsenstallingen aan op het nieuwe P+R-terrein Meerstad en in de binnenstad. In de binnenstad gaan we op zoek naar meer stallingsruimte in de openbare ruimte en verkennen we de mogelijkheden voor één of meer inpandige/ ondergrondse fietsenstallingen. Eind 2018 nemen we ook de nieuwe fietsenstalling Nieuwe Markt, onder het Groninger Forum, in gebruik.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Aanleggen van een fietsenstalling op P+R Meerstad;
- Uitbreiden stallingscapaciteit op station Groningen Noord;
- *Centrum*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Centrum](#)
- Aanleggen extra stallingsruimte in de binnenstad, zowel in de openbare ruimte als in inpandige/ ondergrondse fietsenstallingen;

- In gebruik nemen van de nieuwe en moderne ondergrondse fietsenstalling Nieuwe Markt (onder het Groninger Forum).

7.1.5 Het verhaal Groningen Fietsstad

Ons doel is dat onze inwoners zich bewust zijn van Groningen Fietsstad. In Groningen fietsen we veel, heel veel. We willen dat alle Stadgers zich bewuster worden van dit hoge aandeel fietsgebruik. Door Groningen Fietsstad duidelijk en permanent te promoten willen we bereiken dat de fiets nog meer gebruikt wordt voor het woon-werkverkeer. Maar ook dat fietsers zich actiever en bewuster gaan gedragen, zodat zelflerend gedrag vanzelfsprekend wordt.

Daarnaast willen we ook een inspirerend voorbeeld zijn voor andere steden. Zodat zij van ons leren en om Groningen te promoten. Een leefbare stad met goede fietsvoorzieningen trekt namelijk innovatieve kennisbedrijven. Daarmee is fietsen dus ook economie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal campagnes fietsgedrag	3	4	6	6

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen tijd is ons eigen 050 Fietsstad-logo steeds vaker zichtbaar geworden. Op straat (fietsvakken en alle fietsverkeerslichten), maar ook in campagnes zoals die rond het thema 'voorrangsregels bij alle richtingen tegelijk groen'. Uit de enquête onder de leden van het stadspanel blijkt dat ruim de helft van de Stadgers het 'merk' Groningen fietsstad inmiddels kent.

Ook hebben we inmiddels diverse gedragscampagnes lopen die jaarlijks terugkomen: Slimme Route naar Zernike, fietsverlichting, fietsstewards, gebruik van smartphone tijdens het fietsen en voorrangsregels bij alle richtingen tegelijk groen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We bouwen verder aan het 'merk' Groningen Fietsstad. Daarnaast gaan we samen met de provincies Groningen en Drenthe, de Regio Groningen-Assen en Groningen Bereikbaar de herkenbaarheid van ons hoofd fietsnetwerk verbeteren. Nationaal en internationaal bouwen we de naam van Groningen als Fietsstad verder uit door actief deel te nemen aan fietscongressen, waar we ons verhaal aan veel professionals kunnen uitdragen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verbeteren van de herkenbaarheid van het (regionale) hoofd fietsnetwerk. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Deelname aan (inter-)nationale (fiets)congressen;
- Deelname met Fietsstad Groningen aan social media;
- Campagnes rond fietsgedrag (zoals Slimme Routes, fietsstewards, voorlichtingscampagnes enzovoort). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

Deelprogramma 7.2: Openbaar vervoer

Goed openbaar vervoer draagt bij aan het succes van tal van andere beleidsterreinen. Onze ambitie is dat het openbaar vervoer aan aantrekkelijkheid wint door verbetering van het aanbod, de betrouwbaarheid, dienstverlening en aansluiting. Wij zien dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Openbare mobiliteit is openbaar vervoer in de brede zin waardoor en waarmee van deur tot deur kan worden gereisd. Ketenvoorzieningen (zoals Hubs) en andere vormen van vervoer in de keten (zoals e-bike en

zelfrijdende voertuigen) zijn daarbij van belang. We willen de vraag naar (openbaar) vervoer goed faciliteren en meebewegen met veranderingen. Goed openbaar vervoer is betaalbaar en duurzaam. Dat leidt tot een hoge klanttevredenheid, ondanks de druk op de overheidsbijdragen.

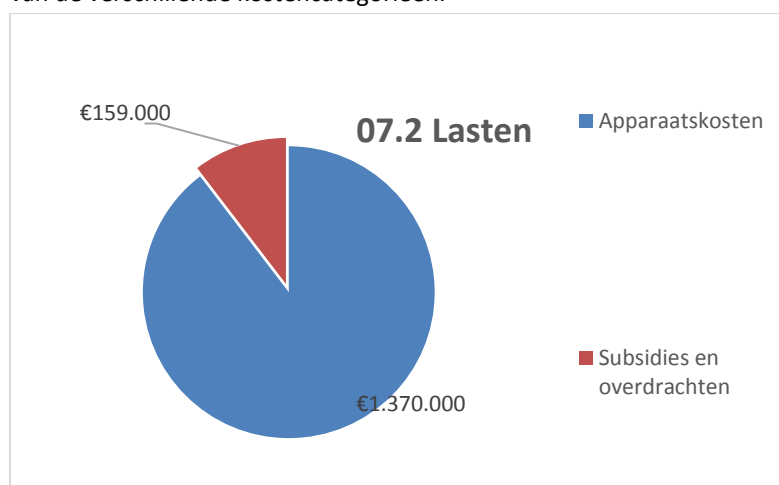
Als gemeente hebben wij een belangrijke rol bij het inpassen van ambities op het spoor, zijn we de beheerder van een groot deel van de wegen waar de bus gebruik van maakt, hebben we een belangrijke rol bij de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten, stationslocaties, bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen en voorzieningen voor verduurzaming en innovaties. Daarnaast zijn wij samen met de provincies Groningen en Drenthe de deelnemende bestuursorganen van de gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen - Drenthe en daarmee ook opdrachtgever van het openbaar busvervoer in Groningen en Drenthe.

De opdrachtgevers voor het landelijke en regionale spoorwegennet zijn respectievelijk de rijksoverheid en de provincies. Bij veel bestuurlijke keuzes worden wij betrokken.

We willen dat:

- De dynamo's van Groningen (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar zijn met kwalitatief hoogwaardig openbaar vervoer;
- Alle wijken en belangrijke stedelijke functies bereikbaar zijn met het openbaar vervoer;
- Een bijdrage leveren aan Groningen in 2035 energieneutraal.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Klanttevredenscijfer openbaar busvervoer (basisnet en HOV)	7,65	7,7	7,6	(Minimaal) 7,5 basisnet en 7,8 HOV
CO2-uitstoot per reizigerskilometer bus	-	125 g/rkm	(Minimaal) 2% minder CO2-uitstoot per rkm ten opzichte van 2016	(Minimaal) 4% minder CO2-uitstoot per rkm ten opzichte van 2016
% doorstroming openbaar vervoer	55%	57%	60%	≥60%
Aantal reizigerskilometers regionale treinen Groningen (in miljoenen)	270,6 ¹	273,6	≥270	≥270

1. Het verchippen van de sterabonnements heeft geleid tot andere inzichten in het gebruik van deze abonnementen per baanvak.

De reizigerskilometers 2015 zijn dan ook gecorrigeerd van 273 naar 270,6.

7.2.1 Bereikbaarheid dynamo's HOV

Ons doel is: De dynamo's van Groningen zijn (inter-)nationaal en regionaal bereikbaar met kwalitatief hoogwaardig OV. Voor het functioneren van de stedelijke dynamo's is een goede bereikbaarheid met het openbaar vervoer cruciaal. Dit wordt bereikt door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook wordt met het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten gewerkt aan een ander cruciaal element voor de bereikbaarheid van dynamo's. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (onder andere de hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met het Publieke Vervoer. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarnaast cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer betaalbaar te houden.

Voor de middellange termijn willen we:

- Verbeteren toegankelijkheid Hoofdstation;
- Verbeteren bereikbaarheid busstation Zuid;
- Verbeteren ketenvoorzieningen (onder andere de Hubs);
- Verkennen mogelijkheden faciliteren stijgende vervoersvraag;
- Opwaarderen bushaltes;
- Afronden maatregelen uit het geactualiseerde HOV-maatregelenpakket;
- Verder verduurzamen van het openbaar vervoer;
- Met het openbaar vervoer innovaties aanjagen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal DRIS-panelen (overzichtspanelen) binnen de gemeente Groningen	203	216	226	≥226

Hoe staan we ervoor?

Per najaar 2017 wordt de bedachte (en op onderdelen verbeterde) dienstregeling voor het HOV-busnetwerk uit de HOVvisie 2012 gereden. We constateren dat waar het openbaar vervoer geen vrije infrastructuur heeft de doorstroming van het openbaar vervoer meer onder druk komt te staan. Tegelijkertijd is het gebruik van de HOV-lijnen (Q-link en Qliner) in de periode 2014-2016 met circa 35% gestegen. Ook het gebruik van de niet HOV-lijnen is de afgelopen jaren toegenomen. De stijging op de HOV-lijnen (Q-link en Qliner) was ook de eerste maanden van 2017 een kleine 10%. Deze stijging heeft gevolgen voor de dienstregeling, infrastructuur en omgeving. Wij verkennen dan ook als onderdeel van een op te stellen strategie/visie op openbaar vervoer de mogelijkheden en bepalen op welke wijze wij de stijgende vervoersvraag (onder andere rekening houdend met de omgeving) willen omgaan.

We zien ook dat openbaar vervoer steeds meer verbreed naar openbare mobiliteit. Belangrijk daarom is de relatie van Hubs en het verbeteren van de inrichting van en verbindingen van en naar openbaar vervoerknooppunten, stationslocaties en bushaltes inclusief bijbehorende (keten-) voorzieningen.

Ook willen we het openbaar vervoer verder verduurzamen en met het openbaar vervoer innovaties aanjagen. Eind 2017 rijden er dan ook twee waterstofbussen en elektrische bussen in Groningen en Drenthe. Twee elektrische bussen rijden in heel Groningen en Drenthe en vanaf 2017 rijden er 10 elektrische bussen op Q-link Groen (Zuidhorn-Reitdiep-Zernike-Station Noord-UMCG Noord - Hoofdstation/Station Europapark. Hiervoor zijn oplaadpunten bij P+R Reitdiep en in Zuidhorn aangelegd.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 willen wij dat onze stedelijke dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Dit willen we bereiken door het verbeteren van het aanbod, de betrouwbaarheid en dienstverlening van het openbaar vervoer. Ook werken we aan het verbeteren van de aansluitingen binnen het openbaar vervoer en tussen openbaar vervoer en andere modaliteiten. Wij verwachten in 2018 op de aansluiting van de bus-onderdoorgang onder het Hoofdstation op de Stationsweg na alle maatregelen uit het geactualiseerde HOV-maatregelenpakket te hebben afgerond. Het betreft dan onder andere uitvoering en oplevering van de projecten UMCG Noord en UMCG Zuid (Hanzeplein).

De aanleg van dubbelspoor tussen Zuidhorn en Hoogkerk en de onderdoorgang Paterswoldseweg (in het kader van het project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden) starten in 2018. In 2018 wordt ook begonnen met de aanleg van het opstel terrein De Vork, 4e spoor tussen station Groningen Europapark en Hoofdstation en de uitbreiding van station Groningen Europapark. Ook wordt in 2018 het aanbestedingsdossier voor het 'contract station' opgesteld en wordt de bus- en auto-ontsluiting bij het Emmaviaduct verder uitgewerkt.

In 2018 willen we onder andere als onderdeel van een op te stellen strategie/visie op openbaar vervoer demogelijkheden verkennen en bepalen op welke wijze wij de stijgende vervoersvraag (onder andere rekening houdend met de omgeving) willen faciliteren. Het verbeteren van de efficiëntie van het openbaar vervoer is daarbij cruciaal om de groeiende vervoersbehoefte te faciliteren en het openbaar vervoer betaalbaar te houden. Hoogwaardige openbaar vervoerknooppunten (zoals Hubs) zijn daarbij een belangrijk onderdeel van het netwerk en zijn belangrijk voor de koppeling met het Publieke Vervoer.

De huidige busconcessie Groningen Drenthe (GD) loopt eind 2019 af. Naar verwachting wordt eind juni 2018 een gunningsbesluit genomen. Hierop kan eventueel bezwaar en beroep volgen, waarna het jaar 2019 gebruikt kan worden voor implementatie. Per december 2019 start de nieuwe concessie. Mede door de gemaakte keuzes bij deze aanbesteding willen wij het openbaar vervoer de komende jaren verder verduurzamen en innovaties aanjagen. De inzet is een substantiële stap in de energietransitie, allereerst door directe milieuwinst (minder CO₂, - overige emissies en geluid) en daarnaast door het geven van een impuls aan de energietransitie door het investeren in nieuwe technologie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Start aanleg opstel terrein De Vork, 4e spoor Groningen Hoofdstation - Groningen Europapark en uitbreiding station Groningen Europapark in kader van project Spoorzone;
- Opstellen aanbestedingsdossier voor het 'contract station' en verder uitwerken van de bus- en auto-ontsluiting bij het Emmaviaduct in kader van project Spoorzone;
- Start aanleg dubbelspoor Zuidhorn - Hoogkerk en tunnel Paterswoldseweg in kader van project Extra Sneltrain Groningen Leeuwarden;
- Verbeteren spoorverbinding Groningen - Assen - Zwolle en verder;
- DRIS (Dynamische Reizigersinformatie) op bushaltes plaatsen;
- Uitvoeren diverse bus-maatregelen uit het geactualiseerde HOV-maatregelenpakket;
- Verder verduurzamen openbaar vervoer en innovaties najagen;
- Als onderdeel van een op te stellen visie op openbaar vervoer verkennen en bepalen op welke wijze wij de stijgende vervoersvraag willen faciliteren.

7.2.2 Stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer

Ons doel is: Alle wijken en belangrijke stedelijke functies zijn bereikbaar met OV. Bij stedelijke bereikbaarheid openbaar vervoer gaat het over reizen die (deels of volledig) met het openbaar vervoer worden gedaan met herkomst en/of bestemming buiten de zes dynamo's in de gemeente Groningen. Bestemmingen zijn bijvoorbeeld scholen en winkelcentra. Bij een deel van deze reizen is de eigen woning de herkomst of

bestemming. Een deel van deze reizen wordt soms deels en soms volledig met het hoogwaardige openbaar vervoer gemaakt. Voor- of natransport is vaak lopen, fietsen, met de auto of ander openbaar vervoer.

Het OV-bureau Groningen-Drenthe stelt elk jaar de dienstregeling voor het volgende jaar vast. De gekozen dienstregeling en (de kwaliteit van) de infrastructuur bepalen voor een belangrijk deel de waardering voor de stedelijke bereikbaarheid met het openbaar vervoer.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Waardering openbaar vervoer op buurtniveau	- (83% (zeer) tevreden in 2014)	84% (zeer) tevreden	>75% (zeer) tevreden	>84% (zeer) tevreden

Hoe staan we ervoor?

Ook het gebruik van de niet-HOV-buslijnen stijgt. In de wijkenquête 2016 hebben is gevraagd naar de tevredenheid van het openbaar vervoer in de wijk waar de betreffende Stadgers wonen. De wijken waar percentage Stadgers tevreden of zeer tevreden zijn het hoogste is, zijn:

- Professorenbuurt (94% van de bewoners is tevreden of zeer tevreden);
- Lewenborg (93%);
- Corpus den Hoorn (92%);
- Hoornsemeer (92%).

De wijken waar percentage Stadgers tevreden of zeer tevreden zijn het laagst is, zijn:

- Oosterhoogebrug-Ulgersmaborg (43% van de bewoners is tevreden of zeer tevreden);
- Nieuw-Oost (De Hunze, Van Starckenborgh, Zilvermeer, Ruischerwaard, 53%);
- Dorpen-Oost (onder andere Ruischerbrug, Engelbert, Middelbert en Driebond, 60%);
- Nieuw West (onder andere Gravenburg, Reitdiep en De Held, 68%).

Per december 2016 is met Q-Link 6 al het openbaar vervoer verbeterd in Nieuw-Oost (Ruischerwaard), Dorpen-Oost (Ruischerbrug) en Oosterhoogebrug-Ulgersmaborg. Per december 2017 zijn er verbeteringen voorzien in Nieuw-Oost (De Hunze, Van Starckenborgh, met lijn 65 verhogen in frequentie), Dorpen-Oost (Engelbert, Middelbert, met Q-Link 5). Bij drie van de vier slecht scorende wijken is of wordt het openbaar vervoer dus verbeterd. Voor Nieuw West zijn er in de dienstregeling 2018 nog geen verbeteringen opgenomen. Bij ingebruikname van de Noord-Zuidroute is het de ambitie om via de Noord-Zuidroute een hoogwaardige openbaar vervoerverbinding te laten rijden die de openbaar vervoerbediening van Nieuw West fors verbeterd.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat niet alleen de dynamo's uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn, maar ook dat andere gebieden uitstekend met het openbaar vervoer bereikbaar zijn. Een belangrijke graadmeter hiervoor is de jaarlijks te houden enquête op wijk- en buurtniveau die de waardering van het openbaar vervoer per wijk en buurt aangeeft. Mede op basis van de uitkomsten van deze enquête in 2017 en heldere geformuleerde ambities in een op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer willen we in 2018 sturen op verbeteringen. Ook zijn we in 2018 bezig met planvorming en participatie voor de aanleg van station Hoogkerk.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Mede op basis van geformuleerde ambities in een op te stellen strategie/visie op het openbaar vervoer sturen op verbeteringen voor het openbaar vervoer in buurten met een lage waardering van het openbaar vervoer;
- Verder verkennen mogelijkheden en draagvlak station Hoogkerk. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 7.3: Auto

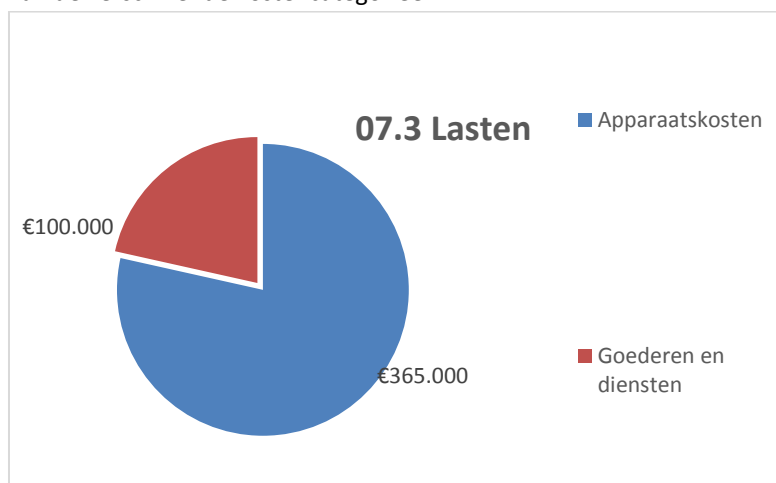
In ons Ommeland is weinig verstedelijking. De auto is dan ook een belangrijk vervoermiddel voor het sociaal en economisch functioneren van Stad en regio. Van groot belang is dat de dynamo's in Stad (inter)nationaal en regionaal goed bereikbaar zijn met de (vracht)auto. Voor toekomstige bereikbaarheid zijn aanpassingen aan de auto-infrastructuur nodig. Niet alleen voor de economie van de stad, maar ook om te voorkomen dat er alternatieve autoroutes ontstaan op ongewenste plekken. De kwaliteit van de leefomgeving verbetert door het verkeer te concentreren op de stedelijke hoofdwegen en sluijverkeer door de wijken te voorkomen.

De komende jaren staan in het teken van een aantal grote projecten. Groningen Bereikbaar wil de stad in deze periode bereikbaar houden en maximaal 10 minuten extra reistijd op de invalsroutes. Andere maatregelen voorkomen verkeer of verspreiden dit beter. Een efficiënt en duurzaam goederenvervoer maakt hier onderdeel van uit.

Wij willen dat:

- De dynamo's van Groningen bereikbaar zijn met de (vracht-)auto;
- Het autoverkeer zich concentreert op het hoofdwegennet, de wijken worden zo min mogelijk belast.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Jaarlijks monitoren we de bereikbaarheid per auto en de impact op de stad. De hoeveelheid autogebruik in de totale mobiliteit van de stad voor nu en in de toekomst (modal split) bepalen we met het gemeentelijk verkeersmodel. Daarnaast meten we op diverse locaties jaarlijks op straat het auto- en fietsverkeer. Zo volgen we onder andere de ontwikkeling van het aantal auto's op het binnencordon (een denkbeeldige lijn binnen de stad Groningen, het gebied tussen spoorlijn Groningen-Sauwerd, Westelijke Ringweg, Zuidelijke Ringweg, Winschoterdiep, Eemskanaal, Van Starckenborghkanaal en Noordelijke Ringweg). De bereikbaarheid van buiten naar de stad, wordt mede bepaald door de werkelijke reistijd (maximaal 10 minuten vertraging). De optelsom van de gemeten reistijden op 9 routes geeft een gemiddeld jaarbeeld in de spitsperiodes.

De indicator 'Totale reistijd op 9 specifieke trajecten' geeft de som van de reistijden op de volgende 9 trajecten weer:

- A7 aansluiting Westpoort tot Hoendiep-Friesestraatweg;
- A7 aansluiting Westpoort tot Europaweg-Damsterdiep;

- A28 tot Emmaviaduct-Eeldersingel;
- N360-Noorddijkerweg tot Europaweg-Damsterdiep;
- N355 tot Ebbingestraat-Diepenring;
- N355 tot Hoendiep-Friesestraatweg;
- N361 tot Ebbingestraat-Diepenring;
- Knoop Oostelijke ringweg/Noordelijke ringweg tot Europaweg-Damsterdiep;
- A7 vanuit richting Hoogezand tot Europaweg-Damsterdiep.

De reistijden zijn een gemiddelde over een jaar (exclusief schoolvakanties) en een gemiddelde van de ochtend- en avondspits. Tijdens de uitvoering van de grote projecten heeft Groningen Bereikbaar als doel gesteld dat de reistijden per traject niet meer dan 10 minuten mogen toenemen ten opzichte van totale reistijd in 2014 (referentiejaar) van 90,5. Voor het totaal van de 9 trajecten is dat dus 90 minuten vertragingstijd. Bij elkaar dus maximaal 180,5.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Verwacht 2017	Beoogd 2018
Aandeel van de auto in de modal split binnen de gemeente Groningen	31,9%	31,9%	31,9%	30-35%
Aantal auto's op het binnencordon (werkdag)	233.200	222.200	220.000	220.000
Totale reistijd op 9 specifieke trajecten (wegen)	93,5	83,5	<180,5	max. 180,5
Ervaring bewoners van overlast van autoverkeer in de eigen wijk	-	16%	<16%	<16%

7.3.1 Bereikbaarheid dynamo's auto

Ons doel is: De dynamo's van Groningen zijn bereikbaar met de (vracht-)auto. In de bereikbaarheid van de stad en de dynamo's zijn de wegen die onze stad met de regio en de rest van Nederland verbinden belangrijk. De komende jaren neemt de druk op de weg toe. Het is onze uitdaging om een goede balans te vinden tussen oplossingen voor de doorstromingsproblemen en het behouden van een leefbare stad. Voor de ring willen we uitbreiding van de capaciteit en verbetering van de doorstroming. Daarnaast streven we naar minder autokilometers tijdens de spits via mobiliteitsmanagement. Ook willen we de capaciteit van de wegen beter benutten met behulp van verkeersmanagement. Binnen 10 jaar willen we alle gelijkvloerse kruisingen in de ring ongelijkvloers maken.

Stedelijke distributie

Onze (binnen) stad is het hart van de Noord-Nederlandse economie en veruit het belangrijkste en grootste verblijfsgebied voor winkels en horeca, en dat zal alleen maar toenemen de komende jaren. De veeleisende consument leeft, werkt en recreëert in de binnenstad. Daarbij hoort een groeiende vraag naar goederen en diensten. Tegelijk willen consumenten en bewoners dat hun leefomgeving leefbaar is en blijft, of zelfs beter wordt. Wij willen een schone en veilige bevoorrading van de binnenstad die goed is voor ondernemers en prettig voor voetgangers en fietsers. Om dit te bevorderen is eind 2014 de Green Deal Zero Emission Stadslogistiek (Green Deal ZES) ondertekend door overheden en bedrijven. Gezamenlijk onderzoeken zij hoe emissievrije bevoorrading van stadskernen in de praktijk gebracht kan worden, zodat in 2025 (zoveel mogelijk) emissievrije stadslogistiek is gerealiseerd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal gelijkvloerse kruisingen in ringwegen	5	5	5	5
Aantal experimenten met goederenvervoer	-	1	3	2
Aantal gerealiseerde spitsmijdprojecten	-	2	4	1

Hoe staan we ervoor?

De oostelijke ringweg, noordelijke ringweg en het Reitdiepplein zijn het afgelopen jaar aangepakt. Deze delen van de ring zijn nu ongelijkvloers. De aannemerscombinatie voor Aanpak Ring Zuid heeft in 2017 de plannen verder uitgewerkt en is begonnen met bouwen. De voorbereidende werkzaamheden, zoals het verleggen van kabels en leidingen, zijn ook uitgevoerd. Ook zijn we in 2016 gestart met de verkenning voor het noordelijke deel van de Westelijke ringweg.

Stedelijke distributie

We hebben in 2016 een aantal maatregelen genomen met betrekking tot de stedelijke distributie. Zo hebben we het avondvenster afgeschaft en het ochtendvenster uitgebreid van 5 tot 12 uur. Daarnaast hebben we het ontheffingenbeleid aangescherpt en voeren we privilege-beleid voor Zero-Emissie voertuigen die ook buiten de venstertijden mogen bevoorraden in het venstergebied. Vanaf 2017 werken we aan de volgende activiteiten:

- Pilot met digitaal handhaven van de venstertijden;
- Pilot met een hub voor goederenvervoer bij Flora Holland (Eelde) van vrachtwagen naar vrachtwagen;
- Pilot met een binnenstadshub voor de bevoorrading van vrachtwagen naar fijnmaziger systeem;
- Start interreg SURFLOGH: Smart Urban Freight Logistics Hubs

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 zal, na de voorbereidingen van de uitvoering, gestart worden met de uitvoering van de Zuidelijke ringweg. Tijdens de grote verbouwingen van de Zuidelijke ringweg en de spoorzone is het doel van Groningen Bereikbaar om regie te voeren op de planning van de werkzaamheden, een goede communicatie te verzorgen en het gecoördineerd inzetten van mobiliteits- en verkeersmanagement. De eerste verkenning van de Westelijke ringweg wordt in 2017 uitgevoerd en wordt in 2018 afgerond. Vervolgens start de planstudie naar verwachting eind 2018.

Stedelijke distributie

We willen in 2018 in beeld brengen op welke wijze we de doelstelling van de Greendeal ZES willen/kunnen behalen. We brengen hiervoor in beeld wat de effectiviteit en efficiency van de twee hubs is en onderzoeken hoe we een aantal winkelstraten kunnen bevoorraden. Verder willen we een keuze maken voor een digitaal handhavingssysteem voor het venstertijdengebied en de voortrekkersrol van Groningen op het gebied van slimme en gezonde logistiek manifesteren.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ombouwen [Zuidelijke ringweg](#);
- Deelnemen aan samenwerkingsorganisatie [Groningen Bereikbaar](#);
- *West*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken West](#)
- Verkennen ongelijkvloers maken Westelijke ringweg;
- *Zuid*: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Zuid](#)
- Verkeerssituatie rond Martini Ziekenhuis;

Stedelijke distributie

- We blijven aangehaakt bij de Hub-pilots en monitoren wat het effect is;
- We brengen het bevoorradingsprofiel van de Kijk in't Jatstraat en de Folkingestraat in beeld, als input voor de binnenstadshub. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).
- ;
- We evalueren de effectiviteit van de pilot van digitaal handhaven en komen met een vervolg;
- We werken aan het Interreg SURFLOGH-programma.

7.3.2 Stedelijke bereikbaarheid auto

Ons doel is: Het autoverkeer concentreert zich op het hoofdwegennet, de wijken worden zo min mogelijk belast. In de stad willen we vanuit economische belang een goede bereikbaarheid van alle belangrijke bestemmingen binnen de stad. Daarnaast willen we een leefbare stad zijn, met name in de verblijfsgebieden en de woonwijken.

De doorstroming op de aansluitingen van en naar de ring, de aanrijdroutes, maar ook de doorstroming op de overige hoofdwegen zijn hierbij belangrijk. Voor nu, voor de toekomst, maar zeker ook om de stad bereikbaar te houden tijdens de uitvoering van de grote (infrastructurele) projecten in de stad. Daarom wordt aan deze doorstroming gewerkt, met name aan de oostkant van de stad: de doorstroming van verkeer naar UMCG, de oostelijke wijken en de binnenstad. Een goede doorstroming op de hoofdwegen zorgt er ook voor dat het verkeer minder vaak kiest voor routes door de wijken. Hierdoor kan de leefbaarheid in de wijken worden gewaarborgd en verbeterd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal kruisingen dat is aangepakt op het gemeentelijk wegennet	0	0	4	2

Hoe staan we ervoor?

Het verkeerslicht op de kruising Bedumerweg-Sumatralaan wordt in 2017 aangepast. De aansluiting Zonnelaan-Noordelijke ringweg is in de planvorming voor het totaalplan van Zernike meegenomen. De aanpak van oostelijke rotonde bij aansluiting Driebond is ondergebracht qua planvorming en uitvoering bij de P+R Meerstad en wordt in 2017 afgerond. Voor de bereikbaarheid van de oostkant van de stad wordt ingezet op Intelligente Transport Systemen (ITS) en extra dynamisch verkeersmanagement. In 2017 wordt de extra dynamische verwijzing bij het UMCG uitgevoerd. In 2017 is daarnaast de implementatie gestart van de ITS-maatregelen op veel kruispunten in de gehele stad. In 2017 worden de autoverbinding in de Oosterhamrikzone en de overige verkeersmaatregelen in de omliggende wijken verder uitgewerkt. Ook is het informatiecentrum aan de Oosterhamrikzone geopend. In 2016 is de voorkeursvariant vastgesteld voor de vervanging van de Gerrit Krolbrug over het Van Starckenborghkanaal. In het uitvoeringsprogramma van het Rijk staat de Gerrit Krolbrug nu gepland voor oplevering in 2023 in plaats van 2020. Onze inzet is er nog steeds opgericht op de oorspronkelijke planning (2020).

Wat willen we bereiken in 2018?

De westelijke rotonde bij aansluiting Driebond valt onder het project Sontwegtracé. De werkzaamheden van deze rotonde starten in 2017 en worden afgerond in 2018. Na vaststelling van het plan, starten in 2018 de werkzaamheden aan de aansluiting Zonnelaan - noordelijke ringweg. In 2018 werken we na planvorming toe naar een besluit voor een voorkeursvariant voor de autoverbinding in de Oosterhamrikzone en maatregelen in de omliggende wijken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Maatregelen nemen ter verbetering van de autodoorstroming tijdens ombouw Zuidelijke ringweg (behorend bij de [Netwerkanalyse](#))

 Oude Wijken: Zie hier ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken Oude Wijken:](#)

- Planvorming voor de vervanging van de Gerrit Krolbruggen;
- Planvorming nieuwe autoverbinding in de Oosterhamrikzone en herstructurering van de zone;

Deelprogramma 7.4: Parkeren

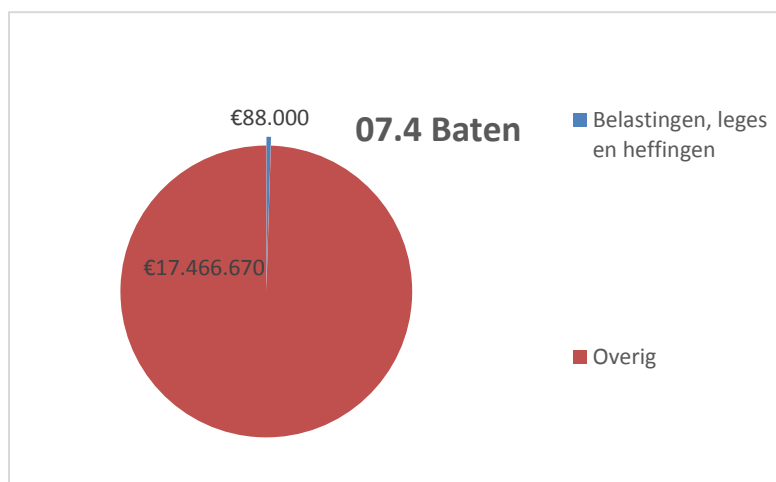
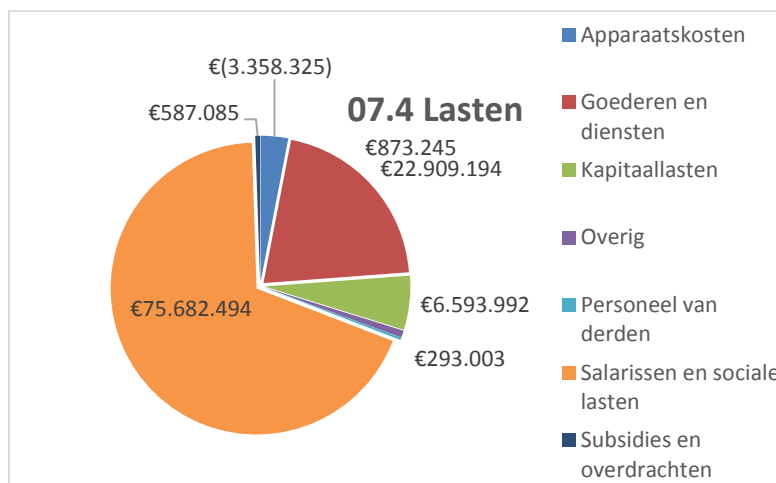
Met het gemeentelijk parkeerbeleid dragen we bij aan een bereikbare, duurzame en aantrekkelijke stad. Het Parkeerbedrijf ondersteunt dit door middel van sturing op het gebruik van (auto-)parkeervoorzieningen (parkeergarages, buurtstallingen, straatparkeren en P+R), gecombineerd met een uitstekende (digitale) dienstverlening. Ook fietsparkeren is een belangrijk onderdeel van het parkeerbeleid. Door het aanbieden van voldoende en kwalitatief goede fietsenstallingen proberen we de overlast op straat zoveel mogelijk te beperken.

De stad en de belangrijkste bestemmingen daarbinnen moeten beschikken over voldoende en vindbare parkeervoorzieningen. Tegelijk mag de geparkeerde auto niet ten koste gaan van de leefomgeving. Door gerichte en adequate parkeerhandhaving beperken we de overlast door geparkeerde auto's.

Wij willen dat:

- Parkeren geen afbreuk doet aan de leefomgeving;
- Het parkeerbedrijf zorgt voor een optimale parkeerinfrastructuur afgewogen tegen zowel maatschappelijke als bedrijfseconomische belangen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% bezetting P+R-terreinen	68%	-	71%	74%
Gemiddelde cijfer P+R-terreinen	7,9	7,7	8	8,1
Gemiddelde parkeerdruk in de wijken	62%	61,3%	60%	62%
Gemiddelde rapportcijfer parkeergarages	7,6	7,7	7,8	7,9
% bewoners dat aangeeft dat parkeerprobleem belangrijkste ervaren probleem is	-	-	12%	15%

7.4.1 Parkeervoorzieningen

We bieden in (en rond) de stad verschillende vormen van parkeren aan. Buurtbewoners parkeren in buurtgarages of op straat (al dan niet met een vergunning) of waar mogelijk in (onze gemeentelijke) parkeergarages. Bezoekers aan de stad parkeren ook in de garages of op straat. Forenzen en andere langparkeerders parkeren op P+R-terreinen aan de rand van de stad. Die P+R-terreinen zijn, zoals alle gemeentelijke voorzieningen, schoon, heel en veilig. In de binnenstad en op het station parkeren fietsers zoveel mogelijk in de verschillende aangeboden stallingen. Op straat proberen we overlast van geparkeerde fietsen zoveel mogelijk te beperken.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal parkeerplaatsen op P+R-terreinen	3.200	3.190	3.800	3800
Aantal wijken waarmee een parkeerplan is opgesteld	3	3	1	1
Aantal laadpunten voor elektrische voertuigen	18	-	45	95
Aantal laadpunten in gemeentelijke parkeergarages	14	-	24	22 (14 met 22 kWh)

Hoe staan we ervoor?

In 2015 realiseerden we een positief resultaat van ongeveer 690 duizend euro0. In 2016 was het resultaat van het Parkeerbedrijf 1.9 miljoen positief, tegenover een geraamd positief resultaat van 460 miljoen euro. Ook 2017 laat tot nu toe positieve resultaten zien. De parkeergarages die de gemeente Groningen in exploitatie heeft, blijven het onverminderd (redelijk tot) goed doen. Dat geldt ook voor de buurtstallingen. Straatparkeren laat ook een positief resultaat zien. Het lang parkeren op P+R-terreinen blijft de laatste jaren constant. De bezettingsgraad op P+R-terreinen blijft hoog. We verwachten dat die de komende jaren toeneemt dankzij een verbetering op de kwaliteit van de voorzieningen en toenemende druk die op de bereikbaarheid van de stad.

Wat willen we bereiken in 2018?

Voor het straatparkeren digitaliseren wij het parkeerproces verder. Daarmee wordt onder andere het gebruiksgemak verder verhoogd. Waar nodig reguleren we de parkeerdruk op straat door betaald parkeren in te voeren in bepaalde wijken, buurten of gebieden – mits hier voldoende draagvlak voor is. We houden met name de infrastructuur (betaalautomaten, slagbomen en dergelijke.) van onze garages up-to-date en bouwen nog aan een nieuwe garage: de Forumgarage. Daarnaast werken wij aan de verdere verduurzaming van onze garages. Daarom plaatsen we in 2018 betere (snellere) laadpunten (22kWh). Voor onze garages streven wij naar een gemiddeld waarderingscijfer van 7,9.

Tegelijkertijd werken we verder aan een nieuwe parkeervisie, waarin we het parkeerbeleid (en het Parkeerbedrijf) anders vormgeven. Dat doen we langs vijf lijnen. In de eerste plaats is ons parkeerbeleid er, ook in de nieuwe visie, in eerste instantie op gericht om de stad goed bereikbaar te houden. Ten tweede willen we meer mogelijkheden creëren om ons beleid af te stemmen op de specifieke problematiek en omstandigheden per wijk, buurt, straat of gebied. In de derde plaats willen we in 2035 een energie-neutrale stad zijn. Het realiseren van die ambitie vereist duurzame keuzes op alle beleidsterreinen, ook op het gebied van het

parkeerbeleid. In de vierde plaats mag het gebruik van de openbare ruimte voor privédoeleinden, zoals het parkeren van de auto, soms geld kosten. Als laatste staat in de nieuwe parkeervisie het maatschappelijk effect voorop. Dat betekent dat bepaalde onderdelen van ons parkeerbeleid geld kosten. Zolang daar voldoende maatschappelijke opbrengsten tegenover staan, kan dat.

Concreet verwachten we in 2018 (en verder) dat door grote infrastructurele werkzaamheden (aanpak Binnenstad, aanpak Ring Zuid) de parkeerdruk in de wijken toeneemt. Dat zal betekenen dat meer burgers van de stad aangeven parkeren als een probleem te zien. Ook verwachten we een toename in de bezetting van P+R-terreinen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bouw Forum parkeergarage;
- 🛠️ Routing, kwaliteit, duurzaamheid P+R-terreinen verbeteren. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Verder optimaliseren digitalisering parkeerproces door (verdere) invoering kentekenherkenning;
- Invoering betaald parkeren in een wijk, buurt of gebied (bij voldoende draagvlak);
- Nieuwe parkeerapparatuur plaatsen in vier garages (Circus, Boterdiep, Euroborg en Forum);
- Laadpunten opwaarderen (naar 22kWh);
- 🛠️ Verdere invulling geven aan de nieuwe parkeervisie, afhankelijk van verdere besluitvorming. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

7.4.2 Parkeerbedrijf

Parkeerbedrijf

Het parkeerbedrijf is primair belast met de uitvoering van beleidsmaatregelen op het gebied van parkeren. Naast het exploiteren van parkeergarages en buurtstallingen, is het parkeerbedrijf verantwoordelijk voor straatparkeren (parkeerautomaten, opdrachtgever handhaving, vergunningverlening, onderhoud en exploitatie). Ook het fietsparkeren is een belangrijk onderdeel van het parkeerbedrijf. Door het aanbieden van voldoende en goed vindbare stallingen, met (en zonder) toezicht, beperken we de overlast van geparkeerde fietsen op straat zo veel mogelijk. De exploitatie van het parkeerbedrijf bevat verschillende risico's zoals macro-economische ontwikkelingen, kapitaallasten, infrastructurele aanpassingen, onzekerheden rond de (meer)opbrengst van handhaving, parkeerexploitatie/ bezettingsgraad van de Forumgarage).

Handhaving

Voor goed werkend parkeerbeleid is parkeerhandhaving belangrijk. Met parkeerhandhaving willen we de stad toegankelijk houden en onveilige situaties voorkomen - door zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig te zijn in de wijk en nauw samen te werken met de politie. Wij zijn gastheer, maar als mensen de regels overtreden treden wij stevig op. Wij maken werk van het niet-betalen. Aan de hand van de geconstateerde betalingsbereidheid, zetten wij onze parkeerhandhavers gericht in op locaties en tijdstippen. We handhaven de parkeerregels langs twee wegen: fiscaal (betaald parkeren) en via de Wet Mulder (foutparkeren).

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Betalingsbereidheid bij betaald parkeren	-	-	90-95%	90-95%
Aantal uren inzet parkeerhandhaving	-	-	30.000	32.000

Hoe staan we ervoor?

Parkeerbedrijf

Het Parkeerbedrijf staat er goed voor. Toch zien we voor 2018 wel een aantal risico's. Zo is het resultaat van

het parkeerbedrijf (voor een groot deel) afhankelijk van macro-economische ontwikkelingen, waar we maar weinig invloed op kunnen uitoefenen. Ook de opening en exploitatie van de Forum-garage brengt risico's met zich mee waar het gaat om ingroeitijd en verwachte bezettingsgraden. Ook kunnen we nog onvoldoende inschatten wat het effect van de Aanpak Ring Zuid op de bereikbaarheid (en daarmee de resultaten) van onze parkeergarages en op de inkomsten uit handhaving straatparkeren gaat hebben. Daarnaast hebben de beleidskeuzes van de gemeente Groningen een direct effect op de resultaten van het Parkeerbedrijf. Ook voor het realiseren van de begrote inkomsten uit handhaving zijn we afhankelijk van meerdere factoren - zoals de onderliggende techniek. Verder blijven de kapitaalslasten van het parkeerbedrijf hoog. Dat betekent dat we erg gevoelig zijn voor stijgende rentes – niet alleen dalen dan de resultaten van het Parkeerbedrijf, ook de lasten stijgen. Ten slotte zal ook de nieuwe parkeervisie een direct effect hebben op de exploitatie van het Parkeerbedrijf. Wij kunnen nu echter het effect van deze visie op het resultaat van het parkeerbedrijf nog niet inschatten.

Handhaving

Wij handhaven voor parkeren op alle dagen, inclusief koop- en feestdagen. Dit doen wij onder de huidige omstandigheden zo optimaal mogelijk. In afwachting van de verdere invoering van het kentekensysteem, worden sommige gebieden handmatig gecontroleerd en rijdt in andere gebieden het scanvoertuig voor de parkeerhandhaving. Verdere invoering van het kentekensysteem zal leiden tot verdere efficiency. Wij bereiden de aanbesteding van het scanvoertuig voor, zodat deze in de toekomst structureel voor onze parkeerhandhaving kan worden ingezet. Tot die tijd wordt het scanvoertuig door ons gehuurd.

Wanneer wij kijken naar het aantal te realiseren naheffingsaanslagen (NHA's) voor handhaving voor straatparkeren, liggen wij achter op het begrote aantal NHA's. Wij koersen nu op 2,3 miljoen euro aan inkomsten uit handhaving straatparkeren. Dit is gelijk aan de opbrengst in 2016 en is onder de huidige omstandigheden hetgeen wij maximaal kunnen realiseren. De begrote opbrengst voor 2017 is 2,5 miljoen euro. Naast het tekort ten opzichte van de begroting, moeten de extra kosten voor parkeerhandhaving worden terugverdiend. Dit zijn bijvoorbeeld de kosten voor de flexibele schil en de huur van het scanvoertuig. Met onze inzet van de scanauto spannen wij ons maximaal in om het begrote aantal naheffingsaanslagen (inclusief de extra kosten) te realiseren. Eventuele tekorten op parkeerhandhaving kunnen worden opgevangen binnen het Parkeerbedrijf.

De uitgangspunten – waaronder de digitalisatiegraad - die destijds werden gehanteerd bij de meerjarenbegroting van het parkeerbedrijf, zijn gewijzigd. Daarom hebben wij 2017 gemarkeerd als proefjaar om op basis hiervan te komen tot realistische handhavingsdoelstellingen voor de nieuwe meerjarenbegroting van het parkeerbedrijf. In dit jaar zouden het kentekensysteem en het scanvoertuig worden ingevoerd, zodat de parkeerhandhaving in 2018 structureel kon worden ingericht en de meerjarenbegroting van het parkeerbedrijf voor wat betreft de parkeerhandhaving kon worden herijkt. De invoering van het kentekensysteem in de gehele stad en de invoering van het scanvoertuig zijn echter vertraagd

Wat willen we bereiken in 2018?

In samenwerking met Stadstoezicht digitaliseren we de handhaving op straatparkeren verder, door kentekensysteem in onze hele stad in te voeren en de inzet van het scanvoertuig. Wij herijken de afspraken in het kader van de meerjarenbegroting van het parkeerbedrijf voor wat betreft parkeerhandhaving. Ook gaan we, afhankelijk van de besluitvorming rond de nieuwe parkeervisie, de organisatiestructuur van het Parkeerbedrijf anders vormgeven, en de doelen en prestatie-indicatoren van het Parkeerbedrijf herdefiniëren. Wij brengen de risico's in de meerjarenprognose van het parkeerbedrijf verder in kaart en doen voorstellen om deze zoveel mogelijk te beperken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Organisatiestructuur en doelen Parkeerbedrijf waar nodig aanpassen aan nieuwe parkeervisie;

- (Financiële) Risico's parkeerbedrijf zoveel mogelijk beperken;
- Herijking van de afspraken meerjarenbegroting met betrekking tot parkeerhandhaving;
- Optimaliseren digitalisering handhaving: verdere invoering kentekensparkeren en scanauto;
- Handhaven parkeerregels.

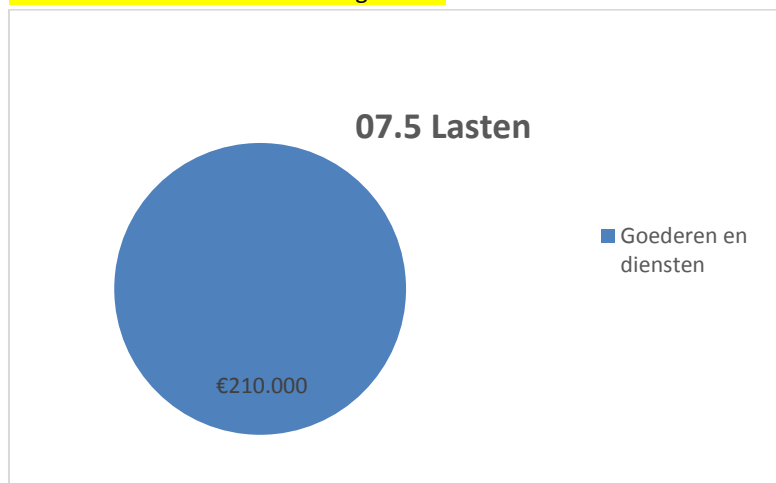
Deelprogramma 7.5: Verkeersveiligheid

In onze stad moeten inwoners zich, ook in het verkeer, veilig voelen. Verkeersveiligheid speelt dan ook een belangrijke rol in de bestaande wijken en bij onze verkeersprojecten. De veiligheid van de kwetsbaren in het verkeer is een belangrijk aspect bij dit onderdeel. Kinderen, ouderen en mensen met een beperking hebben soms moeite met het steeds drukker wordende verkeer. Om verkeersveiligheid succesvol te kunnen bevorderen, is afstemming van maatregelen op het gebied van infrastructuur, educatie en handhaving noodzakelijk. Verkeerseducatie is een belangrijke pijler voor de verkeersveiligheid.

Wij willen dat:

- De verkeersveiligheid in Groningen toeneemt.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
% bewoners dat zegt (zeer) tevreden te zijn over de verkeersveiligheid in de eigen omgeving	-	56	65	60
Aantal letselschadegevallen per jaar	335	382	380	380

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
% ziekenhuisopname na verkeersongeval met een motorvoertuig	7%	7%	7%	-
% overige verkeersongevallen met een gewonde fietser	10%	11%	12%	-

7.5.1 Verkeersveiligheid

Met het groeien van de stad Groningen is ook het verkeer in de stad de afgelopen jaren sterk veranderd. Groningen is populair bij bezoekers, toeristen en ondernemers. En de trek vanuit de regio is de laatste jaren

behoorlijk gegroeid. Meer fietsers, ebike's en (langere) bussen en minder auto's. Ook maken meer mensen gebruik van het openbaar vervoer. Deze ontwikkelingen vragen om duidelijke keuzes als het gaat om verkeersveiligheid. Ons doel is de verkeersveiligheid te verbeteren in de stad. We weten dat bij praktisch alle verkeersongevallen in de stad verkeersgedrag een rol speelt. We concentreren onze aanpak op het oplossen van verkeersonveilige situaties. Dit doen we door in te zetten op fysieke maatregelen, educatie, gedragsbeïnvloeding en handhaving.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie Indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal verkeerseducatieprojecten op basisscholen	6	59	35	60
Aantal verkeerseducatieprojecten op het voortgezet onderwijs	19	20	20	20
Aantal verkeerseducatieprojecten buiten onderwijs om	11	16	25	20
Aantal aangepakte verkeersonveilige situaties	3	2	3	3

Hoe staan we ervoor?

Eind 2015 heeft de raad het plan Verkeersveiligheid in Groningen 2016-2020 vastgesteld. De meeste projecten uit het vastgestelde plan zijn in uitvoering of bijna in uitvoering. Qua infrastructuur deden we veel aan de inrichting in de stad voor de fiets en rondom de scholen. Fietsers zijn opvallend vaak betrokken bij eenzijdige ongelukken op de fiets. Daarom zijn de afgelopen jaren alle fietspaaltjes in de stad geïnventariseerd en waar mogelijk verwijderd. Op andere plekken experimenteren we met meebewegende paaltjes of maken we de inrichting veiliger. Het fysieke schoolomgevingenproject is afgerond. Alle basisscholen in de stad hebben veilige oversteekplaatsen en gemarkeerde palen om voorbijgangers te attenderen op schoolomgevingen.

We concentreren ons nu op de aanpak van het gedrag van verkeersdeelnemers en het oplossen van verkeersonveilige situaties. Verkeerseducatie is de andere belangrijke pijler onder verkeersveiligheid. Scholieren die naar school gaan leren we de verkeersregels en maken we attent op gevaarlijke verkeerssituaties. Ook ouders, docenten en omwonenden hebben een belangrijke taak als het gaat om gedrag. We willen bereiken dat ouders, leerkrachten en omwonenden een verkeersplan maken over het veilig naar school gaan. Dit valt onder het project Veilige schoolomgeving waar we de komende jaren aan blijven werken. Ook zijn we gestart - samen met de provincie - met het regionale verkeerseducatieplan. Hier kunnen scholen en instanties hun educatieprojecten uit kiezen. Daarnaast vragen we de politie regelmatig om aandacht voor handhaving, vooral rond de scholen. Dit alles moet leiden tot minder onveilige situaties in het verkeer, scholieren die de verkeersregels kennen en zich bewust zijn van de gevaren in het verkeer.

De laatste tijd heeft verkeersveiligheid steeds meer aandacht. De gebiedsteams gaan veelvuldig in de wijken in gesprek met de bewoners. De burgemeester is in - driehoekverband- in gesprek gegaan met de bewoners van een aantal wijken om te vragen hoe men de veiligheid - dus ook de verkeersveiligheid- ervaart in de eigen straat en buurt. Naar aanleiding hiervan gaan we bijvoorbeeld de rotonde Vinkhuizen verkeersveiliger maken. Uw raad heeft in het voorjaar een expertmeeting Verkeersveiligheid georganiseerd en in mei 2017 een hoorzitting voor wijkorganisaties om de knelpunten in de wijken te horen. Met als doel een publiek debat in het najaar 2017 met de uitkomsten en de te treffen maatregelen.

Wat willen we bereiken in 2018?

De ontwikkelingen in de stad vragen om duidelijke keuzes als het gaat om verkeersveiligheid. De input die we het afgelopen jaar samen met uw raad - hoorzitting en in driehoekverband- hebben opgehaald gaan we vertalen in een nieuw Verkeersveiligheidsprogramma. In afwachting van het publieke debat in het najaar van

uw raad met de stad, gaan we met u keuzes maken welke fysieke projecten prioriteit hebben. We kiezen daarbij voor een pragmatische aanpak waarbij we samen met bewoners en de gebiedsteams op zoek gaan naar creatieve oplossingen. We sluiten aan bij projecten die reeds lopen en waar mogelijk gaan we projecten 'stapelen'. Als een weg vervangen moet worden, nemen we ook het verkeersveiligheidsaspect mee. Naast fysieke maatregelen blijven we inzetten op het gedrag van bewoners in deze stad. Ook daarbij zoeken we de afstemming met andere lopende projecten zoals bijvoorbeeld Groningen Fit. We blijven in gesprek met scholen en bewoners en gaan experimenten doen met gedragsbeïnvloeding. Samen met de provincie werken we verder aan de uitvoering van het Verkeerseducatieplan. De nadruk ligt op schoolgaande kinderen, scooters en bromfietsen, het gebruik van de smartphone in het verkeer, en e-biketrainingen voor de oudere fietser. In [verkeerswijzergroningen](#) staan alle aangeboden educatieprogramma's vermeld. Samen met de politie blijven we inzetten op handhaving in de stad.

Wij gaan in het Meerjaren Programma Verkeer en Vervoer de inzet voor verkeersveiligheid herijken aan de hand van alle beschikbare informatie, zowel verkeersmeldingen en ongevallenstatistieken, als recente informatie uit de expertmeeting en hoorzitting georganiseerd door de raad.

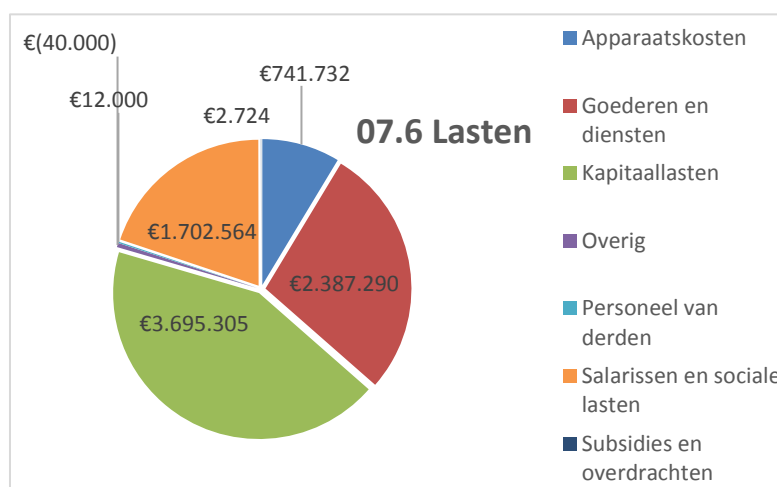
Wat gaan we hiervoor doen?

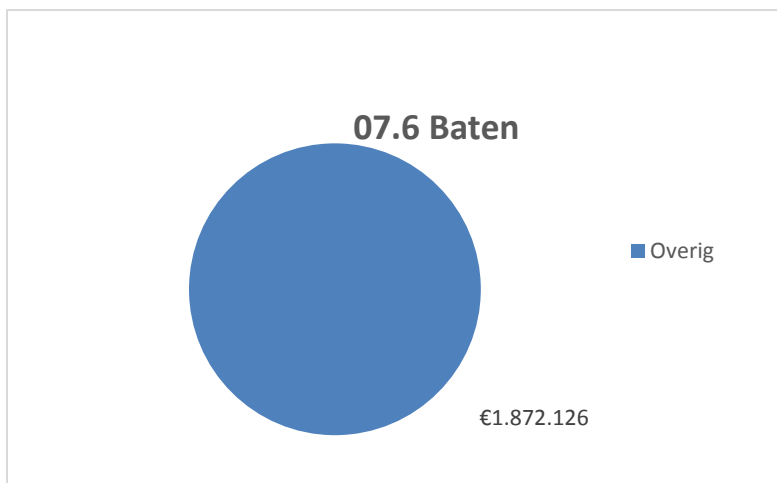
- Opstellen en uitvoeren Verkeersveiligheidsprogramma. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoering regionale Verkeerseducatieplan;
- Uitvoering Veilige schoolomgeving (gedragsbeïnvloeding). Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Experimenteren gedragsbeïnvloeding CROW-aanpak 30 km gebieden. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Meldpunt verkeersmeldingen gemeente Groningen.

Deelprogramma 7.6: Overig verkeer

In het deelprogramma 'Overig verkeer' worden overige zaken als plankosten opgenomen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR OV bureau	
Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Wij nemen samen met de provincies Groningen en Drenthe deel aan het OV-bureau.
Beleidsrisico	Er zijn geen specifieke risico's.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Verkeer		Rekening 2016*	Actuele begroting 2017	Primitieve begroting			
Nr	Omschrijving			2018	2019	2020	2021
Lasten							
07.1	Fiets	2.516	1.627	2.744	2.744	2.744	2.744
07.1.1	De fiets eerst	0	0	0	0	0	0
07.1.2	Een samenhangend fietsnetwerk	1.401	610	1.610	1.610	1.610	1.610
07.1.4	Fietsparkeren op maat	1.115	1.017	1.134	1.134	1.134	1.134
07.2	Openbaar vervoer	669	2.864	1.529	1.529	1.529	1.529
07.2.1	Bereikbaarheid dynamo's HOV	504	2.420	1.370	1.370	1.370	1.370
07.2.2	Stedelijke bereikbaarheid OV	165	444	159	159	159	159
07.3	Auto	1.633	565	465	465	465	465
07.3.1	Bereikbaarheid dynamo's auto	123	465	365	365	365	365
07.3.2	Stedel. bereikbaarheid auto	1.510	100	100	100	100	100

07.4	Parkeren	13.133	12.681	12.527	14.154	13.660	13.660
07.4.1	Parkeervoorzieningen	1.560	1.391	1.466	1.466	1.466	1.466
07.4.2	Parkeerbedrijf	11.573	11.290	11.061	12.688	12.195	12.194
07.5	Verkeersveiligheid	59	210	210	210	210	210
07.5.1	Verkeersveiligheid	59	210	210	210	210	210
07.6	Overig verkeer	8.866	8.263	8.502	8.551	8.429	8.417
07.6.1	Overig verkeer	8.866	8.263	8.502	8.551	8.429	8.417
	Totaal	26.876	26.210	25.977	27.653	27.037	27.025
	Baten						
07.1	Fiets	356	0	0	0	0	0
07.1.1	De fiets eerst	350	0	0	0	0	0
07.1.2	Een samenhangend fietsnetwerk	6	0	0	0	0	0
07.1.4	Fietsparkeren op maat	0	0	0	0	0	0
07.2	Openbaar vervoer	804	200	0	0	0	0
07.2.1	Bereikbaarheid dynamo's HOV	0	0	0	0	0	0
07.2.2	Stedelijke bereikbaarheid OV	804	200	0	0	0	0
07.3	Auto	2.425	1.000	0	0	0	0
07.3.1	Bereikbaarheid dynamo's auto	200	0	0	0	0	0
07.3.2	Stedel. bereikbaarheid auto	2.225	1.000	0	0	0	0
07.4	Parkeren	20.131	17.281	17.555	17.555	17.555	17.555
07.4.1	Parkeervoorzieningen	3.564	1.337	1.401	1.401	1.401	1.401
07.4.2	Parkeerbedrijf	16.567	15.944	16.154	16.154	16.154	16.154
07.5	Verkeersveiligheid	1	0	0	0	0	0
07.5.1	Verkeersveiligheid	1	0	0	0	0	0
07.6	Overig verkeer	2.269	1.511	1.872	1.872	1.872	1.872
07.6.1	Overig verkeer	2.269	1.511	1.872	1.872	1.872	1.872
	Totaal	25.985	19.992	19.427	19.427	19.427	19.427
	Geraamd resultaat voor bestemming	891	6.218	6.550	8.226	7.610	7.598
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	1.146	3.384	2.985	1.351	1.844	1.844
	Totaal onttrekkingen	0	0	0	0	0	0
	Geraamd resultaat na bestemming	2.037	9.602	9.535	9.577	9.454	9.442

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

07 Verkeer	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
07.3 Auto								
Interne plankosten ZRW, spoorse projecten, bereikbaarheid en stationsgebied	200							
07.6 Overig verkeer								
Continuering spaarregeling ringwegen		454						
Totaal 07 Verkeer	200	454	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2017](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

07 Verkeer	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
07.6 Overig verkeer								
Alternatief vervoer binnenstad	125		125					
Totaal 07 Verkeer	125	0	125	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2016-2019 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
07.4 Parkeren				
Parkeervergunning		50		
Dekkingsbronnen 2016-2019	0	50	0	0

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

7.1 Fiets	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-1,1 miljoen euro	0	-1,1 miljoen euro
Extra beleid Verkeer (N 1 miljoen euro)			
De inzet van extra beleid verkeer wisselt jaarlijks naar behoefte. In 2018 ligt de focus op Fietsen. Het budget wordt hierom met 1 miljoen euro uitgebreid ten koste van de andere deelprogramma's.			
Overige (N 100 duizend euro)			
Overige afwijkingen in de lasten tellen op tot een nadeel van 100 duizend euro.			
7.2 Openbaar vervoer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	1,3 miljoen euro	-200 duizend euro	1,1 miljoen euro
Plankosten Spoorse projecten en Gerrit Krol brug (V 1,3 miljoen euro)			
Voor 2017 is incidenteel 1,3 miljoen euro beschikbaar gesteld voor plankosten Spoorse projecten en Gerrit Krol brug. Dit budget vervalt in 2018.			
Overige (N 200 duizend euro)			

Overige afwijkingen in de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 200 duizend euro.

7.3 Auto	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	100 duizend euro	-1,0 miljoen euro	-900 duizend euro

Taakstelling autobereikbaarheid (N 1 miljoen euro)

In de begroting 2017 is een incidentele bezuinigingstaakstelling van 1 miljoen euro opgenomen, welke in 2018 vervalt.

Overige (V 100 duizend euro)

Overige afwijkingen in de lasten tellen op tot een voordeel van 100 duizend euro.

7.4 Parkeren	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	150 duizend euro	270 duizend euro	420 duizend euro

Parkeren (V 300 duizend euro)

Door diverse oorzaken worden voor 2018 minder lasten begroot. De rente daalt waardoor minder kapitaalslasten optreden. De huur van parkeergarage Oosterpoort is beëindigd waarmee ook de exploitatie van deze parkeergarage wordt afgeraamd.

Overige (V 120 duizend euro)

Overige kleine afwijkingen tellen op tot een voordeel van 120 duizend euro.

7.6 Overig verkeer	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-240 duizend euro	360 duizend euro	120 duizend euro

Opdrachten werken derden verkeer

Er zijn meer werkzaamheden die we uitvoeren voor derden (V 380 duizend euro baten en N 380 duizend euro lasten) begroot.

Kapitaallasten (V 180 duizend euro)

De rente (ROP) is ten opzichte van 2017 gedaald. Hierdoor ontstaat een voordeel op de rentelasten. Daarnaast is er sprake van vrijval (latere uitvoering van projecten) en terugloop van kapitaallasten.

Overige (N 60 duizend euro)

Overige afwijkingen in de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 60 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico Programma	Niet halen bezuinigingen Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
Omschrijving	<p>In de meerjarenprognose 2012 is een eerste aanzet gegeven voor een gevoeligheidsanalyse om inzicht te krijgen in de omvang van de risico's en het benodigde weerstandsvermogen. Door de toename van de omvang van de vastgoedportefeuille (vooral parkeergarages) nemen de risico's ook navenant toe.</p> <p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, ov-bijdrage, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren.</p> <p>Op basis van de meerjarenprognose 2017 is het incidentele risico gekwantificeerd op 2,86 miljoen euro voor de periode 2018-2021. Rekening houdend met de kans van optreden vraagt dit een weerstandsvermogen van 2,57 miljoen euro voor de periode tot en met 2021.</p> <p>Voor de gehele looptijd (doorgerekend tot en met 2027) bedraagt het risicobedrag circa 10,0 miljoen euro (2016 12,1 miljoen euro over de periode tot en met 2026). Rekening houdend met de kans van optreden komt dit neer op een benodigd weerstandsvermogen van 9 miljoen euro. De afname van 2,1 miljoen euro wordt verklaard door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lagere ROP -/- 0,2 miljoen euro - hogere risico kosten en opbrengsten +/- 0,2 miljoen euro - lager risico Damsterdiep -/- 2,3 miljoen euro - hogere risico euroborg en forum +/- 0,3 miljoen euro - lager risico boterdiep -/- 0,5 miljoen euro - hogere risico bij de naheffingen straatparkeren +/- 0,4 miljoen euro
Risicobedrag 2018	2,85 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3,66 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	4,25 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	4,76 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel

1e signalerings-moment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Programma 8: Wonen

We willen een stad zijn met een voortreffelijk woonklimaat waar voor iedereen plek is. We streven daarom naar een gevarieerd woningaanbod in aantrekkelijke wijken die ruimte bieden aan alle bevolkingsgroepen en leefstijlen.

Eenzijds werken we aan deze doelstelling door nieuwe woningen te bouwen. We willen goede en duurzame woningen bouwen voor verschillende doelgroepen, in een mix van koop en (sociale) huur, zowel in de bestaande stad als in uitbreidingswijken. Hierdoor brengen we de doorstroming op de woningmarkt op gang en realiseren we evenwichtige wijken. Om te zorgen voor voldoende betaalbare sociale huurwoningen maken we jaarlijks prestatieafspraken met de woningcorporaties in de stad.

Daarnaast hebben we veel aandacht voor de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad en woonomgeving. Samen met de bewoners in de wijken maken we hiervoor plannen. Een belangrijke opgave in dit verband is energie te besparen in bestaande woningen (particuliere woningen en corporatief bezit).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in Groningen:

- Een voortreffelijk woonklimaat en aantrekkelijke wijken met een gevarieerd woonaanbod dat ruimte biedt aan alle bevolkingsgroepen en leeftijden;
- Goede en duurzame nieuwe woningen bouwen;
- Doorstroming op de woningmarkt en evenwichtige wijken;
- De kwaliteit en duurzaamheid van bestaande woningvoorraad verbeteren;
- Zorgvuldig beheer van ons cultuurhistorisch erfgoed.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Woonvisie Wonen in Stad \(2015\)](#)

[Meerjarenprogramma Wonen 2017 \(december 2016\)](#)

[Bouwoffensief, bouwen aan Groningen \(2013\)](#)

[Samen Sterk in Stad \(meerjaren beleidsvisie Wmo 2012\)](#)

[Masterplan Groningen EnergieNeutraal \(2011\)](#)

[Regionale Woningbouwafspraken \(2012\)](#)

[Het Nieuw Lokaal Akkoord 2.0 \(2011\)](#)

[Monitor Jongerenhuisvesting \(2015\)](#)

[Jaarprogramma Archeologie \(2013\)](#)

[Erfgoedverordening \(2010\)](#)

[Beleidsregels Archeologie \(2011\)](#)

[Bestedingsprogramma's ISV-Monumenten \(2017\)](#)

[Analyse Zorgen voor Morgen \(2012\)](#)

Relevante ontwikkelingen

We zien dat de woningmarkt weer volop in beweging is. Er worden meer nieuwbouwwoningen verkocht en een groot aantal projecten is in aanbouw. En dit moet ook, want de gemiddelde verkooptijden van bestaande woningen is minder dan een maand en dit neigt naar een oververhitte woningmarkt. In de Oosterhamrikzone

worden stadsvilla's en appartementen gebouwd, in het Berlagehof verschijnen veel gezinswoningen en op het Eemskwartier wordt ook een aantrekkelijk gemengd woonmilieu gerealiseerd. De verkoop van kavels en projectmatige woningen in Reitdiep en Meerstad verloopt ook voorspoedig.

Daarnaast zijn in 2017 weer veel nieuwe woningen voor jongeren gebouwd en is er begonnen met de start van de bouw: de Trefkoel biedt vanaf de zomer ruimte aan 365 jongeren en internationale studenten, er is begonnen met de bouw van Polaris (207 appartementen) en worden de voorbereidingen getroffen voor de realisatie van de Woldringlocatie in de Reitdiepzone. We merken dat onze aanpassingen in het kamerverhuurbeleid effect sorteren. Er zijn minder aanvragen voor onttrekkingsvergunningen en het aantal verstrekte vergunningen is sterk gedaald. Daarmee ontstaat er meer ruimte voor andere doelgroepen, zonder dat dit ten koste gaat van de positie van jongeren op de woningmarkt.

We merken wel een toenemende druk op de sociale huurwoningen. Daarom gaan we onze prestatieafspraken met de corporaties aanpassen zodat we de komende jaren de sociale huurwoningvoorraad uit kunnen breiden. De corporaties hebben aangegeven dat de investeringscapaciteit is toegenomen het is daarom ook van belang om gezamenlijk nieuwe locaties voor sociale huurwoningen te ontwikkelen.

In 2018 zetten we volop in op nieuwbouw in de bestaande stad (onder andere in de Oosterhamrikzone, Eemskanaalzone, Reitdiepzone, Engelse Kamp)) en de afronding van wijkvernieuwing in Paddepoel-Zuidoost en de Grunobuurt en op nieuwbouw aan de randen van de stad (Meerstad en Reitdiep). Hier realiseren we voor verschillende doelgroepen een gevarieerd aanbod van nieuwbouwwoningen. We gaan op zoek naar ontwikkelmogelijkheden voor nieuwe locaties (in de Eemskanaalzone, maar ook elders in de stad) en geven een impuls aan de sociale huurwoningmarkt. We geven dit de hoogste prioriteit; er zullen meer locaties moeten worden ontwikkeld voor koop, sociale huur en (middel)dure huur. Ook om de vertraging in te lopen die we de afgelopen periode hebben opgelopen door onder andere het aardbevingsbestendig bouwen en daarvoor benodigde onderzoeken en planaanpassingen. Van belang voor het daadwerkelijk realiseren van noodzakelijke nieuwbouw de komende jaren is dat we een stedelijk fonds opzetten waaruit de noodzakelijke (vaak onrendabele en projectoverstijgende) investeringen kunnen worden gefinancierd.

Daarnaast blijven we inzetten op kwalitatieve nieuwbouw voor jongeren, waarbij we ook een slag willen maken in het vernieuwen van het aanbod voor de internationale student en kenniswerkers. Hiervoor zijn diverse projecten in voorbereiding.

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. We gaan in 2018 daarom door met onze inspanningen op het gebied van ouderen- en zorghuisvesting. We willen het mogelijk maken dat mensen zo lang mogelijk op een goede manier in hun eigen woning kunnen blijven wonen, onder andere door het moderniseren van bestaande woningen en woonomgevingen en het verbeteren van de communicatie over wonen en zorg. Het platform Lang Zult U Wonen waar we in 2017 veel drukbezochte bijeenkomsten voor hebben georganiseerd zal hierbij als basis dienen. Samen met marktpartijen, zorg- en onderwijsinstellingen gaan we in 2018 verder invulling geven aan het in 2017 geopende Huis van Morgen zodat dit wordt ingezet als 'living lab' voor allerlei toepassingen die het langer zelfstandig wonen mogelijk maken.

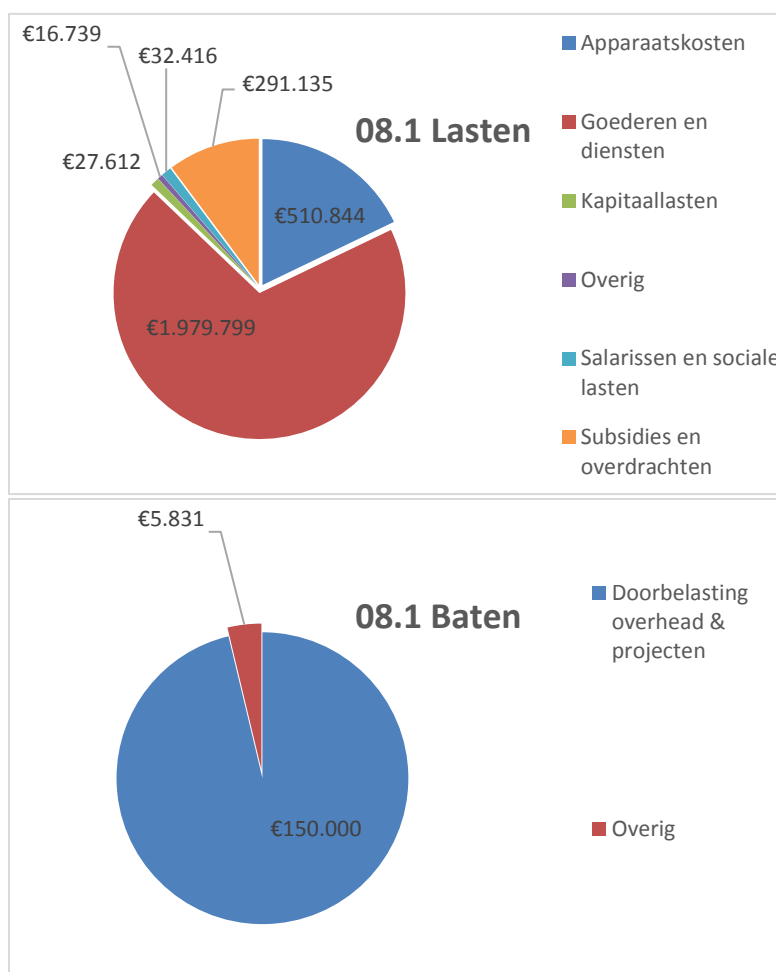
Deelprogramma 8.1: Gezinnen

Het bieden van voldoende kwalitatief goede huisvestingsmogelijkheden voor gezinnen (huishouden van één of twee personen met kind(eren) die samen een leefeenheid vormen) is één van de belangrijkste doelen in het woonbeleid. We willen dat het aantal gezinshuishoudens dat in de stad blijft of komt wonen toeneemt. De mogelijkheid tot het binden van gezinnen hangt af van vraag en aanbod. We gaan er vanuit dat we vooral gezinnen die naar de regio Groningen-Assen verhuizen kunnen behouden voor de stad.

In dit deelprogramma gaan we in op het bouwen in de bestaande stad en op uitleglocaties. Bij deze locaties gaat het overigens niet alleen over woningbouw voor gezinnen, ook andere doelgroepen kunnen hier worden bediend. We gaan in 2018 inzetten op een versnelling van de woningbouwproductie bij binnenstedelijke locaties, maar ook in Meerstad. Mede gelet op de verwachte groei van de woningbehoefte, gaan we ook op zoek naar potentieel nieuwe woningbouwlocaties in binnenstedelijk gebied. Het gaat hierbij niet alleen om koopwoningen, er bestaat ook een grote behoefte aan vrije sector huurwoningen. En samen met de corporaties kijken we naar nieuwe locaties voor sociale huurwoningen.

In 2018 gaan we daarom aan de slag met de planvorming voor (een deel van) het Suikerfabriekterrein, Vinkhuizen-Zuid, de ALO-locatie, en deelgebieden in de Eemskanaalzone. Door hierin het voortouw te nemen willen de woningbouwproductie de komende jaren versnellen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) dat is verhuisd naar de regio Groningen-Assen	436	531	450	450
Aantal gezinnen (met 1 of meerdere kinderen) binnen de gemeente Groningen	21.524	21.300	21.800	22.000
Aantal gezinnen dat verhuisd van de regio	185	194	180	180

Groningen-Assen naar de gemeente Groningen				
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de uitleg (exclusief jongerenhuisvesting)	86	80	250	315
Aantal toegevoegde grondgebonden woningen in de bestaande stad (exclusief jongerenhuisvesting)	412	127	150	193
Het cijfer dat gezinshuishoudens (met 1 of meerder kinderen) geven voor hun woning	-	7,5	-	8
% gezinshuishouden dat woont in een (zeer) prettige buurt	-	93%	-	95%

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Begroting 2018
% Demografische druk	45%	45,2%	45%	-
Gemiddelde WOZ-waarde (x 1.000 euro)	157	154	154	-
Nieuw gebouwde woningen (aantal per 1.000 woningen)	10,7	11,6	-	-

8.1.1 Bouwen in de uitleg

Om voldoende woningen voor gezinnen in en rond de stad aan te kunnen bieden, ontwikkelen we samen met marktpartijen diverse woningbouwprojecten in uitleggebieden. De nadruk bij de stadsuitbreiding ligt op de ontwikkeling van Meerstad. Vanaf 2017 ligt het gebied Meerstad formeel binnen de gemeente Groningen en is het geen onderdeel meer van de gemeente Slochteren. Aan de westkant van de stad ontwikkelen we Reitdiep fase 3 en 4.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen in uitleggebieden (exclusief jongerenhuisvesting)	86	170	200	200
Aantal woningen in de pijplijn voor de uitleg (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	-	-	359	303
Aantal gerealiseerde grondgebonden woningen in de uitleggebieden	87	115	76	377

Hoe staan we ervoor?

De afgelopen jaren is beperkt in de uitleggebieden gebouwd. Het tempo hangt sterk af van de economische omstandigheden. Door de lage rentestand is de woningmarkt snel hersteld. Dit merken we door de verkooptijd in dagen die sterk is afgenomen in het binnenstedelijk gebied. Hierdoor is ook het aanbod afgenomen en hier profiteren ook de uitleggebieden van. We zien de verkoop van woningen in Meerstad verder toenemen. Dit komt ook deels doordat er nieuwe concepten worden gerealiseerd in Meerstad. Ook in Reitdiep verloopt de verkoop van woningen en kavels voorspoedig. Daarnaast is er veel vraag naar middel dure huurwoningen en goedkope koopwoningen. Tot en met 2020 zijn er circa 200 middel dure huurwoningen en 450 goedkope koopwoningen gepland.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen jaarlijks gemiddeld genomen een plancapaciteit van 200 grondgebonden woningen in de uitleggebieden. We verwachten in 2018 dat er in de uitleg ruim 250 grondgebonden woningen worden toegevoegd in Meerstad en Reitdiep.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verkoop kavels en projectmatige woningen in Meerstad en Reitdiep

8.1.2 Bouwen in de bestaande stad

Veel mensen willen in de stad, dicht bij het centrum, wonen. Niet alleen in een appartement, maar ook in een grondgebonden eengezinswoning. We zetten in op voldoende binnenstedelijke plancapaciteit om te voorzien in de woningbouwbehoefte. Daarmee kunnen we ook gezinnen aan de stad binden. We zien dat juist projecten in de bestaande stad eigenlijk altijd goed verkopen. We willen nieuwe woonconcepten ontwikkelen, waarbij we ook nieuwe doelgroepen een kans geven om in en rond de binnenstad te wonen. Zo blijft Groningen een compacte stad.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Jaarlijks gemiddelde plancapaciteit voor grondgebonden woningen en appartementen (exclusief jongerenhuisvesting)	400	293	400	400
Aantal woningen in de pijplijn voor de bestaande stad (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	-	-	1.049	963
Aantal gerealiseerde woningen in de bestaande stad	354	289	1.049	963

Hoe staan we ervoor?

We zien dat in 2017 gestart is met de bouw van een groot aantal woningen in de bestaande stad. In de Oosterhamrikzone worden diverse projecten gebouwd (van gezinswoningen aan de noordzijde tot jongerenhuisvesting op de locatie van de voormalige taxicentrale). Ook werken we hard aan de planvorming voor de auto-ontsluiting in dit stadsdeel, zodat we daarmee ook helderheid krijgen over de ontwikkelmogelijkheden voor de overige locaties. Op het Europapark krijgt de Leyhoeve vorm (appartementen voor ouderen) en is ook begonnen met de bouw van het CPO project De Nieuwe Linie. Op het Ebbingekwartier wordt ook volop gebouwd, maar hebben we helaas ook te maken gehad met vertragingen als gevolg van discussies over het aardbevingsbestendig bouwen.

Wat willen we bereiken in 2018?

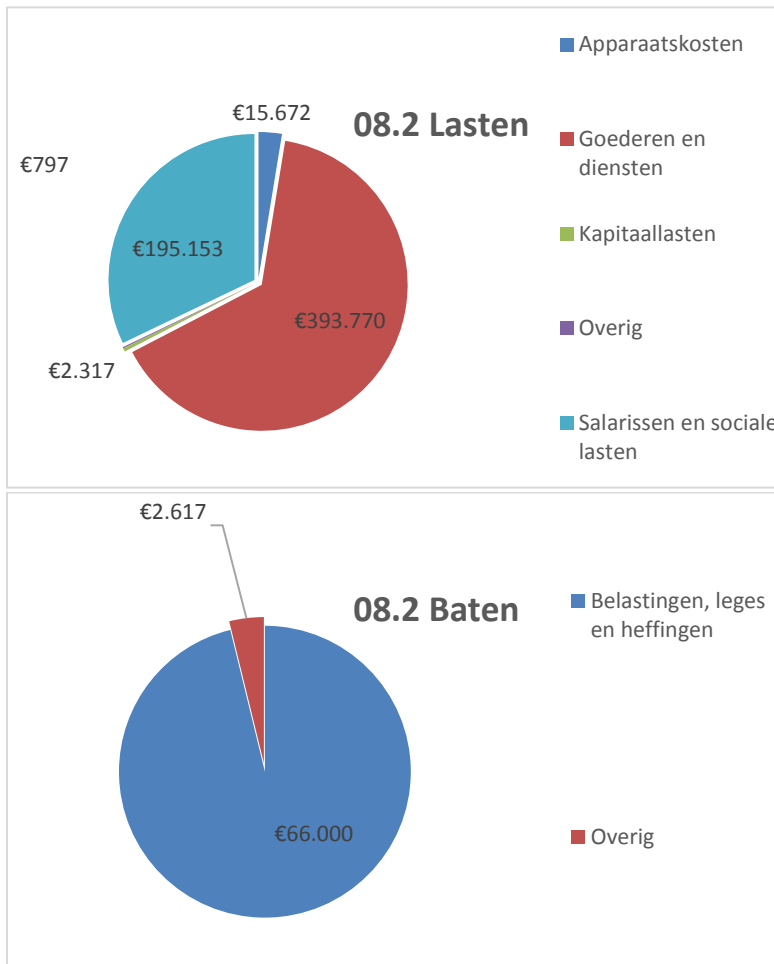
We willen jaarlijks gemiddeld genomen een plancapaciteit voor 400 grondgebonden woningen en appartementen in het binnenstedelijk gebied. Voor 2018 verwachten we dat er 193 grondgebonden woningen en ruim 800 appartementen opgeleverd gaan worden.

Deelprogramma 8.2: Jongerenhuisvesting

We willen de groeiende groep jongeren goede huisvesting bieden. Deze groep groeit de laatste jaren ook door een toename van het aantal internationale studenten. Deze keus voor kwaliteit past ook bij de ambitie om Groningen de onderwijsstad van Nederland te laten zijn en blijven. In Groningen is geen behoefte aan meer kleine onzelfstandige kamers. Veel jongeren en ook de internationale studenten willen graag meer ruimte en kwaliteit. Daar willen we wat aan doen. Tegelijk willen we de balans in de wijken herstellen door het verminderen van de druk op de bestaande voorraad. Ook stimuleren we dat de kwaliteit van de bestaande verhuurpanden omhoog gaat. We bevorderen het prettig samenleven van studenten en andere Stadgers. Naast zorgen voor voldoende kwalitatieve huisvesting voor studerende jongeren hebben we ook aandacht voor

jongeren die starten op de woningmarkt. Door de krapte op de woningmarkt en strengere eisen voor het krijgen van een hypotheek zien we dat starters het steeds moeilijker hebben om een geschikte woning te vinden zowel in de huur als in de koop. We gaan hiervoor in gesprek met beleggers om meer huurwoningen in het middensegment te realiseren.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal toegevoegde zelfstandige woningen jongerenhuisvesting door nieuwbouw of transformatie	768	1.048	700	430
% jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	-	69%	80%	>80%
% internationale jongeren dat (zeer) tevreden is over de woningkwaliteit	-	61%	70%	>70%
% Stadgers dat aangeeft dat de omgang tussen student en Stadger goed is	-	71%	>70%	>70%
Wachttijd voor onzelfstandige kamer	-	-	2 weken	2 weken
Wachttijd voor zelfstandige kamer	-	-	2 maanden	2 maanden
Aantal klanten dat (zeer) tevreden is over Wijk Inzet Jongeren & studenten (WIJS)	-	-	-	>70%

8.2.1 Kwaliteit jongerenhuisvesting

Groningen groeit de komende jaren vooral door aanwas van jongeren en (internationale) studenten. We willen kwalitatief goede huisvesting voor deze doelgroep. Hierdoor blijven we een aantrekkelijk stad voor jongeren en studenten en versterken we de concurrentiepositie van de onderwijsinstellingen.

Uit ons eigen woonwensenonderzoek blijkt dat 58% van de jongeren een verhuiscens heeft. Veelal willen ze verhuizen naar een grotere wooneenheid met eigen voorzieningen. We willen in deze behoefte voorzien door kwalitatief hoogwaardige nieuwbouw toe te voegen op de locaties waar wij dat het meest passend vinden.

Naast kwalitatieve nieuwbouw streven we naar kwaliteitsverbetering in de bestaande voorraad. Met ons beleid voor kamerverhuur willen we de toevoeging van meer kamers afremmen, vooral op de plekken die qua leefbaarheid al onder druk staan. Ook stimuleren we kamerverhuurders om bestaande kamers om te zetten naar grotere appartementen of om grotere appartementen toe te voegen. Daarnaast zetten we voorlopig de subsidieregeling voor geluid-reducerende maatregelen voort.

We realiseren als gemeente zelf geen wooneenheden. We gaan daarom vooral inzetten op het stimuleren en mogelijk maken van projecten door onder andere het verleiden van beleggers om in Groningen te investeren en het planologisch mogelijk maken van nieuwbouw voor deze doelgroep.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal geplaatste fietsenklemmen	168	-	200	200
Plancapaciteit voor aantal zelfstandige woningen jongerenhuisvesting	768	-	700	950
Aantal zelfstandige woningen voor jongeren in de pijplijn (vergunning verleend, maar nog niet gereed gemeld)	-	-	650	430

Hoe staan we ervoor?

Na jaren van crisis trekt de woningmarkt weer aan. We zien een toename van het aantal projecten voor jongerenhuisvesting. Ook de corporaties worden weer actief op projecten die vanwege de rijksmaatregelen tijdelijk 'on hold' waren gezet. De plancapaciteit voor de periode tot en met 2020 is dan ook flink toegenomen. Voor de periode 2018 - 2020 zitten er nog ruim 2.700 nieuwe eenheden in de pijplijn. Het opstarten van deze projecten vraagt echter om voorbereiding- en uitvoeringswerk, waardoor we in 2018 nog niet meteen het resultaat hiervan terugzien in de op te leveren nieuwe eenheden. We verwachten in 2018 uit te komen op circa 430 eenheden. Hiermee voorzien we in de kwalitatieve vraag van zowel nationale als internationale studenten.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen dat de komende jaren zoveel mogelijk projecten waarop we in de woonvisie de focus hebben gelegd worden gerealiseerd. Tijdens de crisis hadden we daarvoor onder andere het instrument van projectfinanciering beschikbaar. Nu de woningmarkt weer volledig is aangetrokken blijkt dat projectfinanciering niet langer nodig is om projecten vlot te trekken. De markt kan dit ook zonder gemeentelijke ondersteuning. Dit betekent dat we vooral faciliteren door het planologisch mogelijk maken van gewenste ontwikkelingen. Wel moet de huisvesting van internationale studenten worden verbeterd. Er is te weinig kwalitatief aanbod en de informatieverstrekking aan internationals studenten kan beter. In 2017 is hiervoor een online 'housing platform' gelanceerd om de informatieverstrekking te verbeteren. In 2018 willen we via dit 'housing platform' ook inzicht geven in het aanbod aan woonruimte.

Voor het verbeteren van de kwaliteit van de bestaande woningvoorraad blijven we uitvoering geven aan het plan van aanpak voor verbetering van de particuliere kamerverhuurmarkt (Kamers in de Lift). We doen dit in nauwe samenwerking met studentenorganisaties zoals de Groninger Studentenbond (GSb). De focus voor 2018 ligt daarbij op het aanpakken van misstanden op de kamerverhuurmarkt. Hiervoor gaan we de inzet van huurteams onderzoeken en blijven we zoeken naar instrumenten om deze misstanden aan te pakken. Tevens gaan we opnieuw grootschalig controleren op illegale kamerverhuur. Tot slot gaan we samen met de RUG en de HG de informatievoorziening aan buitenlandse studenten verder verbeteren en zorgen voor meer en beter aanbod.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Faciliteren van ontwikkelingen voor jongerenhuisvesting door bestemmingsplannen en het interesseren en koppelen van beleggers aan ontwikkelaars;
- Met onderwijsinstellingen en corporaties inzetten op toevoeging en verbetering van huisvesting van internationale studenten, waaronder doorontwikkelen van het 'Housing platform' voor internationale studenten;
- Verdere uitvoering geven aan 'Kamers in de Lift' waarbij de focus ligt op het aanpakken van misstanden op de particuliere kamerverhuurmarkt onder andere door nieuwe controle op illegale kamerverhuur.

8.2.2 Kamerverhuurbeleid

Verhuurders voegen vooral in de populaire wijken en in de binnenstad kamerverhuur toe. Op verschillende plekken leidt dit tot een verstoring van het evenwicht en minder woonkwaliteit zowel voor omwonenden als de huurders zelf. Om dit te voorkomen moeten we ingrijpen wanneer het ergens mis dreigt te gaan. Daarom kiezen we per situatie voor maatwerk. Ook beperken we de toevoeging van extra kamers en kleine zelfstandige appartementen aan de particuliere woningvoorraad op plekken waar het woonklimaat en de leefbaarheid onder druk staan. We volgen de effecten van dit nieuwe beleid goed om te voorkomen dat het aanbod aan kamers teveel afneemt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal verstrekte onttrekkingsvergunningen voor kamerverhuur	69	14	<30	<30

Hoe staan we ervoor?

Het aantal onttrekkingsvergunningen neemt de laatste jaren af. In 2012 verleenden we nog ruim 200 onttrekkingsvergunningen. In 2014 waren dat nog 92 onttrekkingsvergunningen. In 2015 verleenden we 69 onttrekkingsvergunningen en in 2016 nog 14 (in de jaarrekening 2016 staat 36, echter dit blijken er 14 te zijn geweest) We verwachten dat het aantal onttrekkingsvergunningen de komende jaren verder afneemt en we ook voor 2018 niet boven de 30 uit zal komen. Met de vaststelling van het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen in 2017 zullen er in ieder geval geen nieuwe onttrekkingsvergunningen worden verleend voor de binnenstad en de schil- en een paar overige wijken. Ook kunnen kamerverhuurpanden hier niet meer worden geïntensiveerd.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 zetten we de lijn voort om in principe geen nieuwe kamerverhuur toe te voegen, behalve op de plekken waar de omgevingstoets dat toe laat. Met het bestemmingsplan Herziening Bestemmingsregels Wonen kan geen kamerverhuur meer worden toegevoegd in de binnenstad en de schil- en een paar overige wijken. Als er programma wordt toegevoegd in de bestaande woningvoorraad dan zijn dat in principe appartementen van

50m² of groter. We voegen daarnaast kwaliteit toe door nieuwbouw van jongereneenheden in de daartoe aangegeven zones en locaties.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Stimuleren en faciliteren van nieuwbouw voor (internationale) jongeren;
- Per onttrekkingsaanvraag en aanvraag voor woningvorming een omgevingstoets uitvoeren;
- Uitvoering geven aan het plan van aanpak verbetering kwaliteit bestaande kamerverhuurmarkt met een focus op de aanpak van misstanden op de kamerverhuurmarkt, waaronder controle op illegale kamerverhuur;

8.2.3 Wijs

Wij willen het samenleven tussen studenten en Stadgers bevorderen. Uit onderzoek blijkt dat zij weinig met elkaar in contact komen en het ook moeilijk vinden om contact te leggen. Als dit wel gebeurt, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een positief effect op de manier waarop studenten en Stadgers samenleven.

Om dit contact te bevorderen zetten we in op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten) en stimuleren we via het platform Leven in stad (een samenwerking tussen bewonersorganisaties, studentenbelangenorganisaties, kamerverhuurders en gemeente) op een positieve manier het samenleven tussen studenten en andere Stadgers.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal studenten dat via WIJS actief is in de buurt	150	-	1.200	1.600
Aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt	-	-	1.000	1.000
Aantal bezoekers van website stadclickt	-	-	50.000	120.000

Hoe staan we ervoor?

Het platform Leven in Stad heeft in 2016 de bestaande website Leven in Stad vernieuwd en uitgebreid met een stadsblog over het samenleven tussen studenten en andere Stadgers: www.stadclickt.nl. Het doel van deze stadsblog is om de positieve kant van het samenleven tussen studenten en andere Stadgers in onze stad te belichten. Dit doen we door te schrijven over initiatieven die in onze stad plaats vinden. We hopen hiermee studenten en andere Stadgers te stimuleren om zelf ook initiatieven te ontplooiën om het samenleven in hun wijk te stimuleren. Het platform is een samenwerking van de gemeente met bewonersorganisaties, studentenorganisaties, corporatie Nijestee, brandweer en politie en staat open voor iedereen die zijn bijdrage wil leveren.

Steeds meer studenten kunnen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten krijgen als ze met concrete vragen en opdrachten van burgers en professionals aan de slag gaan. Een neveneffect is dat steeds meer studenten zich ook vrijwillig gaan inzetten voor WIJS en voor hun eigen buurt. Namens WIJS hebben in studiejaar 2016-2017 meer dan 1000 studenten zich ingezet voor de stad. Ze hebben onder andere (1) meer dan 500 bewoners geholpen door middel van ondersteuning of het (mede) organiseren van activiteiten, (2) onderzoek gedaan in wijken en (3) diverse activiteiten opgezet voor verschillende opdrachtgevers in meer dan 75 projecten/opdrachten.

Wijs wordt nu verder geprofessionaliseerd en ook is een samenwerkingsovereenkomst met de Hanzehogeschool opgesteld om de samenwerking te consolideren.

Wat willen we bereiken in 2018?

- We willen dat het aantal opleidingen en studenten dat via WIJS-projecten, initiatieven en onderzoeken voor de buurt doet, continueert;
- We willen ook dat het aantal bewoners dat via WIJS-diensten afneemt volgend jaar stijgt;
- Verder willen we dat WIJS een aantal meerjarige programma's gaan ontwikkelen waardoor de inzet van studenten voor de stad voor de aankomende jaren is gewaarborgd;
- We willen ook kijken of in meer wijken plekken kunnen komen waar bewoners diensten kunnen afnemen;
- We ondersteunen minimaal 5 buurtinitiatieven rondom de leefbaarheid tussen studenten en andere Stadlers met micro-financiering;
- We willen het platform Leven in stad verder uitbreiden met partijen die zich bezighouden met thema's rondom jongerenhuisvesting waaronder de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanze Hogeschool Groningen.

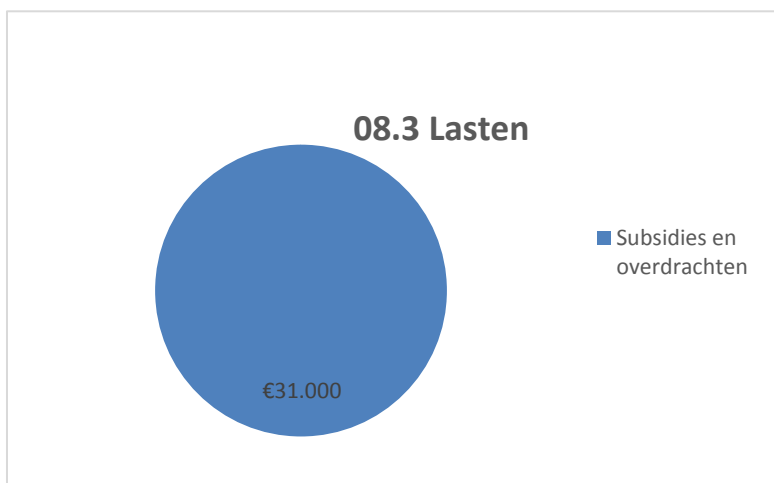
Wat gaan we hiervoor doen?

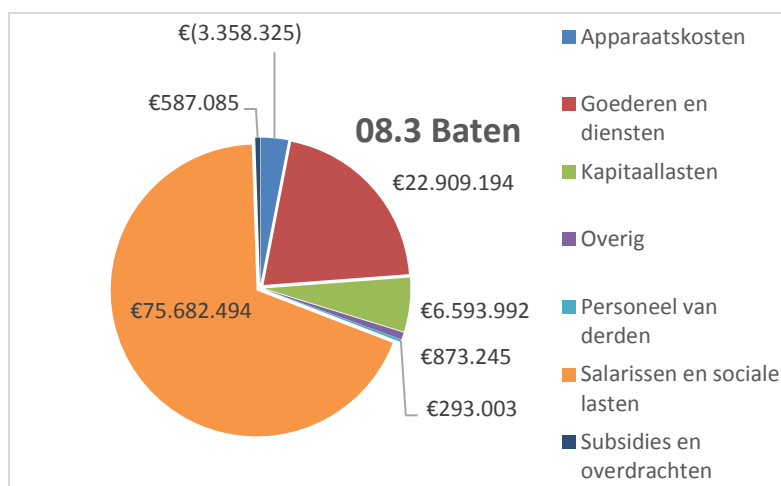
- De samenwerking met de onderwijsinstellingen intensiveren en structureren om WIJS te verbreden;
- Het in stand houden van de eerste zichtbare WIJS-locatie in Paddepoel en meer activiteiten opzetten (spreekuren, workshops, onderzoek) in andere wijken;
- Doorontwikkeling Leven in Stad en blog www.stadclickt.nl.

Deelprogramma 8.3: Wonen en zorg

Ouderen en mensen met een beperking willen (en dienen) zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, het liefst in hun eigen woning of een geschikte woning in de buurt. Een groot deel van de verzorgingshuizen is gesloten en daardoor zullen oudere mensen met een beperking ook langer zelfstandig wonen. Dat betekent dat de bestaande woning aangepast moet worden of dat ouderen een andere geschikte woning kiezen. Steeds meer ouderen willen wel verhuizen en willen dan naar andere vormen van wonen. Verder willen mantelzorgers ondersteuning in het wonen. Nu de gemeente zelf verantwoordelijk is voor de juiste vorm van wonen en zorg, willen we ouderen zich daarvan bewust maken. Daarom informeren we ouderen over de mogelijkheden zodat ze daadwerkelijk hun woningen aanpassen en later goede thuiszorg mogelijk is.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal bezoekers "Huis van morgen"	-	-	400	400
Slaagkans senioren 65+'ers Woningnet	47,1%	-	70%	-
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	2	-	3	-
% mensen met een beperking dat tevreden is over de voorzieningen in de eigen wijk	-	78%	>70%	-
% 65+'ers dat aangeeft dat de woning geschikt is voor het type huishouden	-	92%	> 70%	-

8.3.1 Ouderen en zorghuisvesting

Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, hebben veel verzorgingstehuizen hun deuren gesloten. Ondertussen willen steeds meer mensen het liefst oud worden in hun eigen woning en woonomgeving. Als gemeente gaan we mee in deze ontwikkeling. We willen dat mensen met een (aanstaande) zorgvraag zo lang mogelijk op eigen kracht zelfstandig kunnen blijven wonen: veilig en comfortabel in hun eigen vertrouwde woonomgeving. We blijven met onze partners werken aan goede voorzieningen binnen de muren van zorginstellingen voor mensen die daar recht op hebben.

We willen dat:

- Er voldoende geschikte woningen voor ouderen beschikbaar zijn, en op de goede plek;
- Ouderen zich bewust zijn van hun woonsituatie als er zorg nodig is en hun mobiliteit afneemt;
- Ouderen zich voldoende kunnen informeren op het gebied van wonen, welzijn en zorg;
- Ouderen die intensieve zorg nodig hebben vlot een plek kunnen vinden in woonvoorzieningen van zorginstellingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal (media)campagnes gericht op informeren ouderen over hulpmogelijkheden langer thuis wonen	0	2	3	3

Hoe staan we ervoor?

In 2013 en 2014 maakten we een uitgebreide analyse van de toekomstige vraag naar ouderen- en zorghuisvesting. Hieruit bleek dat er in de stad voldoende woningen voor ouderen zijn. Maar deze woningen sluiten niet altijd aan op de woonwensen van de doelgroep. Ouderen zijn zich er vaak niet van bewust dat er veranderingen in hun woonsituatie nodig zijn als ze minder mobiel worden en zorg nodig hebben. In 2017 komt er een nieuw onderzoek dat inzicht moet verschaffen in de te verwachten ontwikkeling van vraag en aanbod van wonen met zorg in de periode 2016-2026.

Wat willen we bereiken in 2018?

We gaan door met de campagne Lang zult u wonen om ouderen bewust te maken van hun woonsituatie. In juni 2017 is het Huis van Morgen geopend. Met het Huis van Morgen creëren we een 'living lab' waar we samen met het bedrijfsleven, woningcorporaties en onderwijsinstellingen en ouderen mogelijkheden kunnen onderzoeken om het langer zelfstandig thuis wonen te vergemakkelijken. Hierbij zoeken we een samenwerking met Healthy Ageing-sector in het bedrijfsleven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Moderniseren van bestaande woningen en woonomgevingen.
- Onderzoek naar een seniorenproof Selwerd en de mogelijkheden van spin-off naar andere wijken.
- Creëren "Living Lab" in Huis van Morgen om woonmogelijkheden voor ouderen te ontwikkelen en inzichtelijk te maken

8.3.2 Bijzondere woonvormen

We willen bijzondere woonvormen faciliteren. Het faciliteren van bijzondere woonvormen kan op vele manieren: adviseren, grond ter beschikking stellen, laten meeliften op communicatie, enthousiasmeren, draagvlak creëren, risico's van plantontwikkeling verkleinen. Ook kunnen we locaties in de gemeente en initiatieven van investeerders matchen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal in voorbereiding zijnde projecten voor bijzondere woonvormen	2	4	3	4
Aantal woningen behorende bij de projecten bijzondere woonvormen	-	-	240	-

Hoe staan we ervoor?

Uit de analyse Wonen en Zorg (2012) blijkt dat er in de stad voldoende woningen voor ouderen zijn. Maar uit onderzoek en vervolgsessies met bewoners komt naar voren dat de locatie en kwaliteit niet altijd aansluiten op de wensen van de huidige 55-plussers.

Woningcorporatie Nijestee bouwde in 2014 het project Schots & Scheef (Ebbingekwartier) als bijzondere woonvorm. Voor de stichting FOKUS verrees de Kraanvogel (Oosterparkwijk). Op het Europapark wordt de Leyhoeve ontwikkeld (hoogwaardige appartementen gericht op wonen en zorg). Op het Ebbingekwartier wordt door een groep ouderen de haalbaarheid van het Ebbingehofje onderzocht. Daarnaast wordt de belangstelling voor de ontwikkeling van De Knarrenhof in Beijum gepeild en zijn er zijn meerdere nieuwe initiatieven bekend die nog in afwachting zijn van een locatie.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen vrije sector huurwoningen die geschikt zijn voor speciale doelgroepen nog beter in kaart brengen. We willen andere initiatieven matchen met een locatie. Ook willen we een appartementen project of patio-achtig woning project in de vrije sectorhuur faciliteren. We hebben de verwachtingen iets naar beneden

bijgesteld omdat groepsprojecten een lange opstartfase hebben, er minder initiatieven specifiek van ouderen (bekend) zijn en er weinig geschikte locaties zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Initiatieven van bijzondere woonvormen stimuleren en ondersteunen.

8.3.3 Mantelzorg en meer-generatiewoningen

Door grote veranderingen op het gebied van wonen en zorg, sluiten veel verzorgingstehuizen hun deuren. Ouderen en mensen die zorg nodig hebben, moeten hun zorgvraag steeds meer zelf en binnen hun directe omgeving oplossen. Zeker waar mensen op hun directe (sociale) omgeving zijn aangewezen, wordt de rol van de mantelzorg belangrijker. We willen eraan bijdragen dat mantelzorgers met speciale woonwensen deze gerealiseerd krijgen.

Hoe staan we ervoor?

In de stad hebben we één mooi complex met mantelzorgwoningen aan de Curaçaostraat. Verder zijn er op sommige plekken in de stad individuele oplossingen tot stand gebracht waardoor mantelzorg beter mogelijk is. De vraag naar mantelzorgoplossingen in woonsituaties is niet bekend en is moeilijk inzichtelijk te krijgen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen beter zicht krijgen op de actuele en toekomstige behoefte aan mantelzorgwoningen en hoe we daar met onze partners het best in kunnen voorzien. Daarbij bekijken we ook hoe andere partijen, zoals het MKB, een rol kunnen spelen. Actuele en nieuwe initiatieven proberen we te ondersteunen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen initiatieven, communicatie ter bevordering bewustwording;
- Samenwerking met de afdeling WMO intensiveren;
- Onderzoeken mogelijkheden voorrang mantelzorgers bij toewijzing van (sociale) huurwoning en onderzoeken van alternatieven.

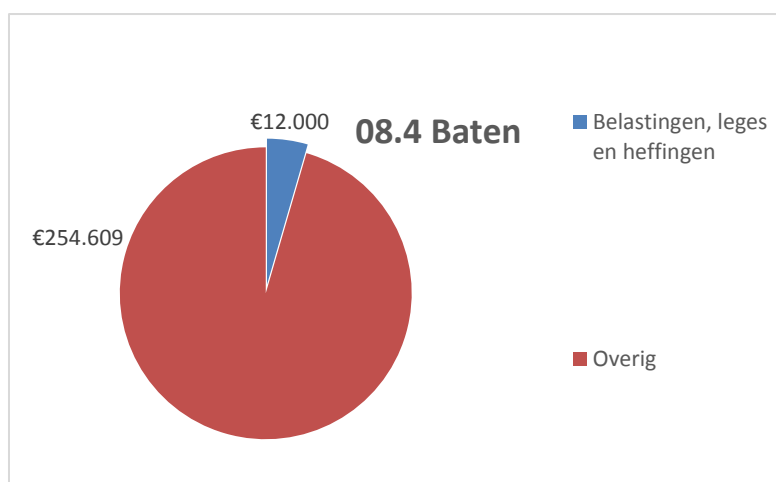
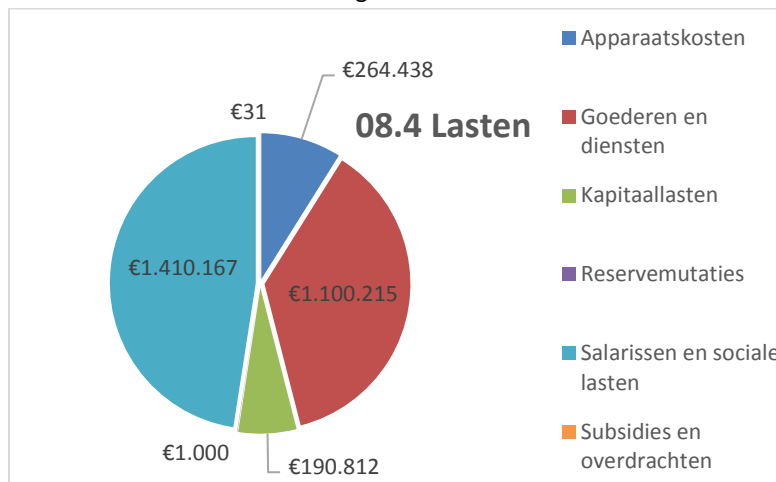
Deelprogramma 8.4: Kwaliteit woningvoorraad

Groningen wil een stad zijn met een voortreffelijk woonklimaat voor iedereen. De kwaliteit van onze wijken en woningen zijn daarvoor van groot belang. De investeringen die daarvoor noodzakelijk zijn hebben door de crisis onder druk gestaan. Door de aantrekkelijke woningmarkt en de economische groei zijn de omstandigheden hiervoor sterk verbeterd. In veel wijken en buurten zien we positieve ontwikkelingen maar blijvende aandacht is nodig voor de kwaliteit van de woningvoorraad en de woonomgeving.

Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 60% van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020.

De bouwkundige kwaliteit van particulier woningen is op orde (Planbureau voor de Leefomgeving, monitor 2016) echter de energetische kwaliteit laat nog te wensen over. De doelstelling voor 2020 is gemiddeld label C. Met "Groningen woont Slim" worden particuliere eigenaren geïnformeerd en voorzien van een passend aanbod voor de uitvoering van besparingsmaatregelen. Hierbij wordt onder andere zoveel mogelijk aangesloten bij initiatieven van bijvoorbeeld bewonersgroepen in de buurt. Ook wordt, daar waar passend en gericht op maatwerk en schaalvergroting, samengewerkt met projecten als het Wijkbedrijf, Buurtkracht en energiecoaches.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Gasverbruik particulieren (woningen) in m ³	85,8 miljoen	-	< 85 miljoen	-
Elektriciteitsverbruik particulieren (woningen) in kWh	170 miljoen	-	165 miljoen	-
Totaal opgewerkte elektriciteit zonne-energie in kWh	6,6 miljoen	-	8 miljoen	-
% woningen voorlopig energielabel C of beter	N.N.B	-	70%	-
% woningen definitief energielabel C of beter	-	-	-	-

8.4.1 Energieneutraal wonen

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal woningen dat jaarlijks energiebesparende of duurzame energiemaatregelen neemt via loket Groningen Woont Slim	-	538 lopende contracten	1.000	1000
% corporatiewoningen met energielabel B of beter	-	-	-	-

Hoe staan we ervoor?

De gemeente Groningen is al jarenlang bezig met de ondersteuning van haar bewoners in het verduurzamen van de woningvoorraad. Sinds 2013 werkt zij met een energieloket: Groningen woont SLIM. De resultaten zijn er: vele duizenden Stadgers zijn geholpen en voor zover we weten zijn enkele honderden woningen ook daadwerkelijk verduurzaamd.

De gemeente Groningen wil energieneutraal zijn in 2035 en wil de verduurzaming van de woningvoorraad versnellen. Er moet verschil gemaakt worden, meters maken op weg naar een verduurzaamde woningvoorraad. Daarom is in 2016 gestart met een mobiele winkel.

We hebben de stap gemaakt van advies naar levering van concreet aanbod. Hiermee dichtten we een belangrijk lek in het huidige Groningen woont SLIM: het verliezen van klanten bij de overgang naar het bedrijfsleven. We houden grip op het totale proces, optimaliseren de samenwerking met bedrijven en organiseren meer tevreden klanten.

De samenwerking met buurtinitiatieven, de lokale energiecoöperatie Grunneger Power en Buurkracht is geïntensiveerd.

De gemeente Groningen doet met 4 innovatieve aanpakken mee aan het programma Innovatieve Aanpakken van de VNG. Doel van dit programma is het verhogen van het energetisch niveau van de bestaande particuliere woningvoorraad en de opschaling en versnelling hiervan, door middel van lokale en/of regionale innovatieve aanpakken. Onze aanpakken zijn gericht op:

- VvE's;
- Uitrol van warmtepompen;
- Slim toepassen van de slimme meter;
- Een aanpak voor (energetische) woningverbetering bij huishoudens met een smalle beurs (in samenwerking met Westerkwartier).

Met de woningcorporaties zijn prestatieafspraken gemaakt. De afspraak is dat alle corporatiewoningen in 2020 gemiddeld label B hebben. In 2016 zijn we daarmee begonnen. Zo dienen onder andere binnen vijf jaar 1000

huurwoningen naar nul-op-de-meter te zijn gebracht, wordt er gewerkt aan bewustwording en gedragsverandering en moet geothermie zorgen voor gas-onafhankelijkheid bij duizenden huishoudens.

In samenwerking met de provincie Groningen is een kwartiermaker aan de slag om de partijen (corporaties, gemeenten, NCG en de markt) te vinden voor Nul Op de Meter (NOM) of het NOM-ready maken van de gebouwde omgeving. Nagegaan wordt of zij zich willen aansluiten bij de Stroomversnelling en welke ondersteuning zij nodig hebben. De resultaten hiervan zijn eind 2016 bekend. Hiertoe wordt effectieve samenwerking met het lokale MKB voorbereid.

We zijn gestart met het grootschalig en bedrijfsmatig aanwenden van geothermie in het WarmteStad project, voor uiteindelijk 10.000 huishoudens. Dat doen we via een warmtenet in Paddepoel, Selwerd, Vinkhuizen en Zernike.

Wat willen we bereiken in 2018?

Voortzetten van de winkel "Groningen woont SLIM", de publiek-private energiebesparingsaanpak van de gemeente en bedrijvenvereniging "SLIM wonen met energie". Naast de mobiele winkel zijn we ook op zoek naar een vaste fysieke plek. In 2016 zijn we gestart met de opschaling van het loket. In 2017 gaan we de eerste resultaten zien van deze opschaling. Het loket moet bij meer Stadgers bekend worden en meer particulieren ondersteunen bij het verduurzamen van hun woning. Per jaar gaan we voor 10.000 klantencontacten van unieke woningbezitters, met een conversie van 10%. De gemeente Groningen voert hierbij ook de regie in 22 andere gemeenten die meedoen aan het energieloket Intensievere samenwerking met de woningcorporaties met betrekking tot de prestatieafspraken en het realiseren hiervan.

Met de woningcorporaties willen we extra inzetten op het verduurzamen van de sociale huurwoningen. Het tempo van verduurzaming moet omhoog en de afspraken met de corporaties moeten helderder en ambitieuzer worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met Groningen woont SLIM werken aan bewustwording en gedragsverandering, door onder meer campagnes, wedstrijden en slimme meters. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Iedere Stadger moet Groningen woont SLIM kennen. Begrijpen wat er te halen valt. Meer specifiek: een grotere naamsbekendheid van Groningen woont SLIM, een maximaal bereik bij de doelgroep en een hogere conversie richting concrete uitvoeringen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Samen met Groningen woont SLIM aanbieden van vraaggestuurde modellen voor verduurzaming bij woningcorporaties. Hierbij hebben bewoners zelf de keuze uit beperkte, ingrijpende of geen verduurzaming van de woning. Daarmee bepalen ze ook hun eigen huurverhoging. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Ontwikkelen van een nieuw meetinstrument waarmee we het verduurzamen van de woningvoorraad kunnen nagaan. Samen met de woningcorporaties het verduurzamen van de sociale woningen naar een hoger niveau brengen;. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#)
- Overleg met de rijksoverheid over een woonkostenbenadering. Nu is nog vaak sprake van een investeringsdilemma bij de corporaties door overschrijding van de zogenaamde 'huurgrens'. Wij hebben dit bij de rijksoverheid aangekaart in het kader van de nationale energiedialoog. Onderzoek naar financieringsmogelijkheden voor verschillende doelgroepen zoals particulieren, VvE's en mensen met een smalle beurs. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

8.4.2 Woonschepen- en wagens

We werken aan de kwaliteit van het wonen op het water, dit betekent voldoende ligplaatsen en goede woonkwaliteit voor de woonbootbewoners en een goede ruimtelijke kwaliteit voor de omgeving. In 2017 is een nieuwe watervisie vastgesteld door de gemeenteraad. Aan de hand van een uitvoeringsprogramma werken we de komende jaren aan de doelen van de Watervisie.

Voor woonwagenvoorzieningen voeren we geen actief programma.

Hoe staan we ervoor?

Op 31 mei 2017 is de watervisie 'Koersen op water' vastgesteld door de gemeenteraad. Doel van de watervisie is meer gebruik gaan maken van de kwaliteiten die het water de stad te bieden heeft. In de diepenring betekent dit dat we ruimte creëren voor verblijfskwaliteit en recreatie/horeca. Voor de rest van de stad betekent dit dat we het water meer beleefbaar willen maken en dat we voldoende en een divers aanbod van ligplaatsen hebben. Samen met de watervisie is ook een uitvoeringsprogramma vastgesteld. In 2017 hebben we een team water en een 'Watercoördinator' aangesteld om daadkrachtig en integraal aan de opgaven uit de watervisie te kunnen werken. We hebben een start gemaakt met de herziening van de regelgeving voor het wonen op het water naar aanleiding van veranderende wetgeving. Daarnaast zijn we gestart met de planvoorbereiding van de Historische haven Hoogkerk, het verwijderen van 'slechte' schepen uit de diepenring en met het nieuwe bestemmingsplan voor de Woonschepen, inclusief de aanpak van de handhaving.

Ons woonwagenbeleid verloopt goed. De exploitatie van de gemeentelijke woonwagenvoorzieningen voldoet aan het gemeentelijk tarievenbeleid. In 2015 nam de gemeenteraad kennis van het beleid rondom stadsnomaden. In 2016 en 2017 is gebleken dat door goed beheer voorkomen wordt dat het een aanzuigende werking heeft. Op dit moment verblijven er nog vijf stadsnomaden aan de Johan van Zwedenlaan. In 2018 willen we beoordelen of we het beleid willen continueren of anderszins dit vorm willen geven. Dit mede gelet op het feit dat er op dit moment gekeken wordt of de uit Denemarken afkomstige aanpak "Skaeve Huse" in Groningen een goede bijdrage kan leveren.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 willen we een actuele planologische regeling voor het wonen op het water vastgesteld hebben. Een regeling die recht doet aan de bewoners en die voor de gemeente goed handhaafbaar is. We willen nieuwe ligplaatsen voor woonschepen aanleggen, hier ligt de hoogste prioriteit. Verder willen we vorderingen maken met het werken aan de ruimtelijke kwaliteit en belevingswaarde van de diepenring.

Er is ook voor 2017 geen sprake van een actief programma op het gebied van woonwagenvoorzieningen. Wel werken we aan de normalisering en legalisering van een tweetal kermisexploitantenterreinen. Dit zal in 2018 gecontinueerd worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Herziening bestemmingsplan Openbaar Vaarwater;
- Herziening Verordening Openbaar Vaarwater;
- Opstellen 'Welstand te water';
- Aanleggen Historische Haven Hoogkerk;
- Planvoorbereiding liggebied Eemskanaal;
- Aankopen van schepen in de diepenring en het herinrichten van de openbare ruimte zijn onderdeel van het Uitvoeringsprogramma Binnenstad .

Deelprogramma 8.5: Betaalbaarheid en beschikbaarheid

We willen dat er in Groningen voldoende betaalbare woningen zijn. We streven ernaar om mensen die zijn aangewezen op een sociale huurwoning, zo snel mogelijk aan een sociale huurwoning te helpen. In de stad werken de corporaties gezamenlijk met het woonruimte-verdeelmodel, met als streven om de verdeling van de vrijkomende huurwoningen zo transparant mogelijk en met zo min mogelijk regels te laten verlopen. Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen zo goed mogelijk huisvesten in de stad. Op deze manier werken we aan evenwichtige wijken en een inclusieve stad.

We willen:

- Een hogere slaagkans van jongeren (< 27 jaar) voor een sociale huurwoning;
- Een hogere slaagkans voor alle woningzoekenden voor een sociale huurwoning;
- Een toename van het totaal aantal huurwoningen met een huurprijs beneden de liberaliseringsgrens van ongeveer 710 euro per maand in 2015 (dit zijn sociale huurwoningen; huurwoningen boven de liberalisatiegrens zijn vrije sector huurwoningen).

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Slaagkans jongeren op Woningnet	22,4%	18%	35%	35%
Slaagkans 65+'ers op Woningnet	47,1%	20%	70%	70%
Slaagkans huishouden > 2 personen op Woningnet	37,2%	26%	35%	35%
Slaagkans gemiddelde op Woningnet	25,9%	26%	35%	35%
Woningvoorraad corporaties	-	32.675	32.775	32.895
Mutatiegraad woningen (corporatief)	9,7%	-	-	-

Bronnen: 1WoningNet, individuele corporaties, waarstaatjegemeente.nl

8.5.1 Betaalbaarheid en beschikbaarheid

Samen met de corporaties zetten we ons in voor voldoende betaalbare woningen voor mensen met lagere inkomens. We maken met de corporaties afspraken over nieuwbouw, verkoop en sloop. Daarbij zetten we in op een zo helder mogelijke verdeling van huurwoningen, met zo min mogelijk regels. We willen dat het aantal mensen dat een sociale huurwoning krijgt toegewezen gaat stijgen. Ons streven is dat er in ieder geval jaarlijks 10% van de totale voorraad van 36.000 woningen vrijkomt.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal uitgepande (verkochte) sociale huurwoningen naar type	230	287	241	231

Daarnaast verantwoorden we onder dit beleidsveld voor zover bekend zijn de volgende wettelijke indicatoren. Indien er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator	2014	2015	2016	2017
Gemeentelijke woonlasten éénpersoons-huishoudens (bedragen x 1 euro)	633	639	650	649
Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishoudens (bedragen x 1 euro)	731	737	748	745

Hoe staan we ervoor?

Door het realiseren van een zo geschikt mogelijk woningaanbod, willen we de verschillende doelgroepen zo goed mogelijk huisvesten in de stad. Hiervoor hebben we in 2017 de woonruimteverdeling geëvalueerd en willen we met een aantal experimenten deze verdeling kunnen verbeteren. Het gaat dan om huisvesting van gezinnen en kwetsbare groepen en het verbeteren van de doorstroming. Naar verwachting zal ook Patrimonium haar woningaanbod gaan aanbieden via Woningnet. Hierdoor zal de slaagkans dalen. We sturen via de prestatieafspraken samen met de woningcorporaties op dit aanbod.

Ook blijven we inzetten op het verleiden van ouderen om door te stromen naar woningen waar ze lang zelfstandig, eventueel met zorg, kunnen wonen. De woningen die zij achterlaten kunnen weer geschikt zijn voor andere doelgroepen zoals gezinnen. De campagne Lang zult u wonen en het Huis van Morgen hebben de bewustwording rond dit thema vergroot. Dit jaar nog verwachten wij de resultaten van analyses naar Wonen en Zorg, Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang.

Verder blijven we gezamenlijk werken aan het huisvesten van vergunninghouders en kwetsbare personen, via specifieke trajecten als tweede kans beleid, proefwonen en huisvesten kwetsbare personen. Met 194 gehuisveste vergunninghouders in 2017 lopen we voor op onze taakstelling om in de eerste helft van 2017 175 vergunninghouders te huisvesten. Voor de tweede helft van 2017 is de taakstelling verminderd naar 117.

Wat willen we bereiken in 2018?

We zetten in op een minimale slaagkans van 10%. Naar verwachting is 2018 echter het eerste jaar waar Patrimonium haar aanbod aanbiedt via Woningnet in plaats via bemiddeling. Dit zal zorgen voor een (fors) lagere slaagkans. Bij het aanbieden via bemiddeling is de slaagkans namelijk 100%.

We zetten in op een zo hoog mogelijke slaagkans door continue te kijken of de huidige woonruimteverdeelsystematiek afdoende werkt en daar waar nodig aan te passen. In 2018 willen we hiervoor gaan werken met een aantal experimenten. Verder spreken we via de prestatieafspraken af op welke wijze de corporaties investeren in de sociale huurvoorraad.

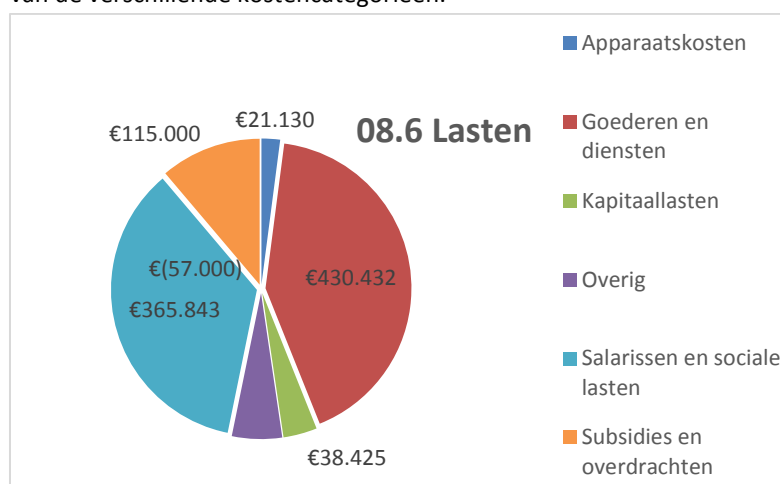
Wat gaan we hiervoor doen?

- Verstrekken projectfinancieringen voor jongerenhuisvesting en sociale huurwoningen;
- Toevoegen sociale huurwoningen in Reitdiep, Meerstad, herstructureringsgebieden (zoals Grunobuurt en Oosterpark);
- Doorontwikkelen huidige woonruimteverdeelsystematiek en werken met experimenten;
- Prestatieafspraken maken met de corporaties over onder andere het verkopen van sociale huurwoningen en het huisvesten van de verschillende doelgroepen (waaronder gezinnen, kwetsbare personen, vergunninghouders en andere doelgroepen van beleid).

Deelprogramma 8.6: Cultuurhistorie en archeologie

Ons doel is het beschermen, in standhouden en zorgvuldig beheren van het cultuurhistorisch erfgoed, zowel boven als onder het maaiveld. We willen cultuurhistorie zo goed mogelijk opnemen in stedenbouwkundige- en bestemmingsplannen om de cultuurhistorische waarden te behouden. Zo willen we de identiteit en herkenbaarheid van plekken, locaties en gebieden in de gemeente vergroten.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Aantal gebouwen Rijksmonumenten	637	637	637	637
Aantal archeologische Rijksmonumenten	32	32	32	32
Aantal gemeentelijke monumenten	559	774	776	776
Aantal gemeentelijke archeologische monumenten	22	22	22	22
Aantal beschermde stadsgezichten	8	8	8	8
Aantal planologisch beschermde percelen	154	164	168	184

8.6.1 Monumenten

We gaan zorgvuldig om met wat eerdere generaties Groningers ons nalieten. Via ons monumenten- en archeologiebeleid beschermen en behouden we ons cultuurhistorisch erfgoed; vanuit het besef dat de cultuurhistorie bijdraagt aan de kwaliteit van de leefomgeving en het vestigingsklimaat van de stad van vandaag en morgen. We stellen randvoorwaarden bij verlening van omgevingsvergunningen en geven subsidies voor instandhouding. We verzorgen informatie en documentatie (bijvoorbeeld de Cultuurhistorische Waardenkaart op internet), organiseren publieksactiviteiten en communicatie (Open Monumentendag, Jaarboek Hervonden Stad, website, Twitter) en werken samen met cultuurhistorische instellingen, zoals het Noordelijk Scheepvaartmuseum. Daarnaast streven we naar het beperken van mijnbouwschade en de vervolgschade als gevolg van herstelwerkzaamheden. Naar verwachting zal de nieuwe Erfgoednota met ruim 60 actiepunten begin 2018 door u kunnen worden vastgesteld.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal adviezen met betrekking tot wijzigingsverzoeken bij rijks- en gemeentelijke monumenten	220	230	240	230
Aantal vergunningaanvragen (verleend/geweigerd) bij wijziging van rijks- en gemeentelijke monumenten	112	120	130	120
Aantal bouwhistorische verkenningen en aantal bouwhistorische begeleidingen ten behoeve van vergunningverlening	50	50	50	50

Hoe staan we ervoor?

We wegen het in standhouden van erfgoed zichtbaar ten opzichte van andere belangen. Daarmee hebben wij geëxperimenteerd in de Wijert-Noord. Uit onderzoek blijkt dat erfgoed ook bijdraagt aan de economie en de kwaliteit van de leefomgeving. Mede daarom letten we ook steeds nadrukkelijker op cultuurhistorische waarden bij bouwinitiatieven, ook als hier geen beschermde monumenten bij betrokken zijn. Cultuurhistorische waarden worden in (gemeentelijke) plannen steeds beter meegewogen.

Dit jaar actualiseren we onze erfgoednota, zowel de uitgangspunten, als de concrete activiteiten. Onderdeel van de nota wordt een concreet actieprogramma dat vanaf 2018 uitgevoerd gaat worden. In de jaarlijks door ons vast te stellen bestedingsprogramma's zullen we u op de hoogte houden over de realisatie van de actiepunten.

Wat willen we bereiken in 2018?

Naast ons reguliere werk (uitvoering wettelijke taken), maken we een start met de uitvoering van het actiepuntenprogramma van de nieuwe Erfgoednota. Het belangrijkste actiepunt voor 2018 is de gemeentebrede gebiedsgerichte inventarisatie en waardering van nog onbeschermde erfgoedwaarden ten behoeve van borging daarvan in het planologisch regime. Daarbij sorteren we al zo goed mogelijk voor op het komende Omgevingsplan.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Starten met uitvoering actiepunten nieuwe Erfgoednota (voor zover hiervoor financiële ruimte is);
- Continueren monumentenbeleid; verstrekken van laagrentende leningen en subsidies;
- Cultuurhistorie gemeentebreed gebiedsgericht inventariseren en waarderen ten behoeve van borging in RO;
- Erfgoed gebruiken als ontwikkelkracht en om de economie te versterken;
- Communicatie en organisatie van participatie en publieksactiviteiten;
- Aardbevings schade monitoren.

8.6.2 Archeologie

Onze ambities, doelen en instrumenten van ons archeologiebeleid zijn in grote lijnen dezelfde als van het monumentenbeleid. In de kern gaat het om het beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief. Het bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat en het geven van bekendheid aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald		Begroting	
	2015	2016	2017	Beoogd 2018
Aantal archeologische adviezen bij verleende omgevingsvergunningen	60	75	75	100
Aantal archeologische activiteiten (vooronderzoeken, begeleidingen, waarnemingen en opgravingen)	25	30	30	25
Aantal 'ingepaste' archeologische waarden (behouden in situ)	10	10	20	30

Hoe staan we ervoor?

Ten opzichte van voorgaande jaren neemt het aantal archeologisch te toetsen bouwaanvragen opnieuw toe. Dat komt door een grotere bouwactiviteit en door het toepassen van archeologieregels in nieuwe bestemmingsplannen. De archeologische begeleiding van gemeentelijke werken maakt altijd deel uit van de aanbesteding en neemt in omvang gestaag toe. Bij gemeentelijk projecten ligt daarbij de nadruk steeds meer op het inpassen van archeologische

waarden in de plannen dan het opgraven ervan, conform de principes uit de Erfgoedwet. Archeologie wordt steeds nadrukkelijker een onderdeel van de algehele cultuurhistorische afweging in programma's en projecten.

De gemeentelijke opgravingsvergunning is verlopen. Om te mogen graven, dient de gemeentelijke archeologie gecertificeerd te zijn. Aan die kwalificaties voldoen we niet en we mogen dus als gemeente zelf niet meer opgraven. In 2016 wordt een raamcontract gesloten met één 'hofaannemer' die voor ons alle bodem- en archeologieonderzoeken uitvoert. Met dit bedrijf zullen wij ook een 'calamiteiten' overeenkomst sluiten voor toevalsvondsten waar wij in het verleden onze eigen opgraafvergunning voor gebruikten. Waar we onvoldoende geld hebben voor (verplichte) vergoeding van grote archeologiekosten (excessieve kosten) zoeken we ad hoc een oplossing.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Beschermen en in standhouden van het archeologische bodemarchief;
- Bijhouden van documentatie van het bodemarchief waar dat door werkzaamheden verloren gaat;
- Uitwerken en bekendheid geven aan de resultaten van archeologisch onderzoek.

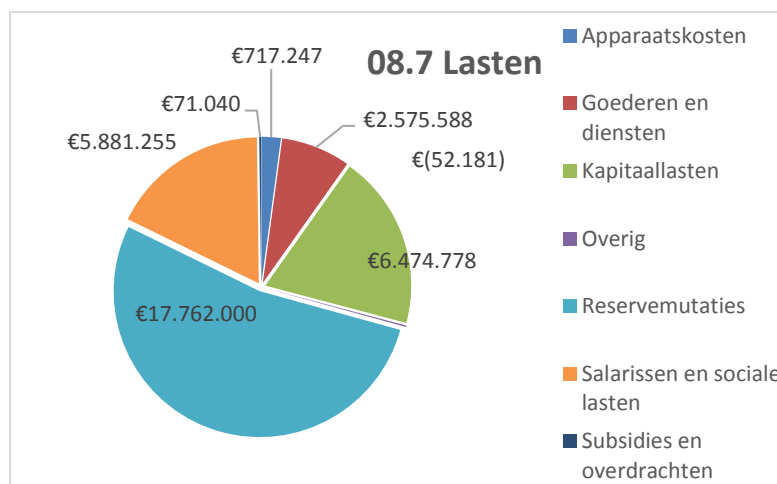
Wat gaan we hiervoor doen?

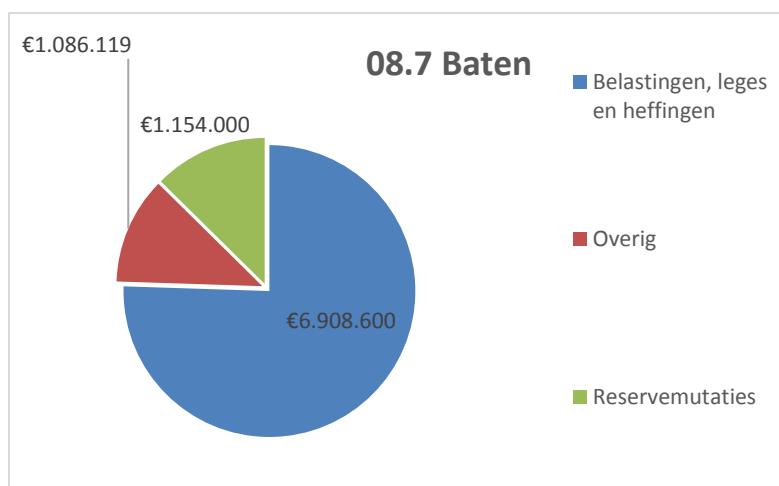
- Implementeren van de geactualiseerde erfgoednota;
- Uitvoeren van de concrete uitvoeringsagenda.
- Archeologische kaart verder uitbouwen met nieuwe archeologische onderzoeken die in de gemeente Groningen zijn uitgevoerd. Deze zijn via de CWK digitaal voor iedereen raadpleegbaar.

Deelprogramma 8.7: Overig wonen

Binnen het programma Wonen worden vele reguliere taken en activiteiten uitgevoerd, die niet rechtstreeks aan een van de nieuwe beleidsvelden of deelprogramma's kunnen worden toebedeeld, maar wel een plek in de begroting moeten krijgen. Daarnaast verantwoorden wij de financiële middelen van het duurzaamheidsprogramma, inhoudelijk toegelicht in [Paragraaf 2: Duurzaamheid](#), financieel in dit deelprogramma.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Gem. gronden en vastgoed

Vergunningverlening & handhav.

Overig wonen

Bijdrage(n) verbonden partijen

Groninger Monumentenfonds NV	
Relevante beleidsinformatie	Het Groninger Monumentenfonds waarborgt door middel van een gezonde exploitatie het behoud van monumentaal erfgoed in Groningen stad en provincie. In een gezamenlijke aanpak met provincie, gemeenten en de private sector worden aanwezige kennis en financiële middelen op het terrein van de monumentenzorg gebundeld. De gemeente Groningen heeft 33% van de aandelen in haar bezit. Eind 2017 volgt een raadsvoorstel over de toekomst van het GMF. In het kader van dit voorstel tot een eventuele schaalvergroting, is in september 2017 een besluit genomen over "Pomphues".
Beleidsrisico	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.

GEMM CV en BV (Meerstad)	
Relevante beleidsinformatie	Het doel van de CV en BV is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen. De gemeente Groningen is 100% aandeelhouder.
Beleidsrisico	Meerstad is nog steeds een risicovol project (onder andere onzekere woningafzet, boekwaarde).

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Wonen				
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting

		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
08.1	Gezinnen	5.318	2.370	2.859	2.888	2.895	2.902
08.1.1	Bouwen in de uitleg	176	17	0	0	0	0
08.1.2	Bouwen in de bestaande stad	5.142	2.354	2.859	2.888	2.895	2.902
08.2	Jongerenhuisvesting	1.011	617	608	608	608	608
08.2.1	Kwaliteit jongerenhuisvesting	524	365	369	369	369	369
08.2.2	Kamerverhuurbeleid	488	252	239	239	239	239
08.3	Wonen en zorg	486	31	31	31	31	31
08.3.1	Ouderen- en zorghuisvesting	466	0	0	0	0	0
08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	20	31	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	3.806	2.817	2.966	2.960	2.951	2.938
08.4.1	Energienutraal wonen	3.424	2.571	2.428	2.428	2.428	2.428
08.4.2	Woonschepen- en wagens	383	245	538	532	523	510
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaar	200	200	0	0	0	0
08.5.1	Betaalbaarheid en beschikbaar	200	200	0	0	0	0
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	1.651	802	914	914	914	914
08.6.1	Monumenten	1.226	666	762	762	762	762
08.6.2	Archeologie	425	136	152	152	152	152
08.7	Overig wonen	7.984	14.792	15.668	14.563	14.586	14.609
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	1.217	476	417	417	417	417
08.7.2	Vergunningverlening & handhav.	5.681	4.976	7.072	5.870	5.869	5.867
08.7.3	Overig wonen	1.085	9.340	8.178	8.276	8.299	8.325
	Totaal	20.456	21.629	23.044	21.963	21.984	22.002
	Baten						
08.1	Gezinnen	1.249	364	156	156	156	156
08.1.1	Bouwen in de uitleg	157	0	0	0	0	0
08.1.2	Bouwen in de bestaande stad	1.093	364	156	156	156	156
08.2	Jongerenhuisvesting	64	84	69	69	69	69
08.2.1	Kwaliteit jongerenhuisvesting	0	0	0	0	0	0
08.2.2	Kamerverhuurbeleid	64	84	69	69	69	69
08.3	Wonen en zorg	160	31	31	31	31	31
08.3.1	Ouderen- en zorghuisvesting	141	0	0	0	0	0

08.3.3	Mantelzorg en meergeneratiewo	20	31	31	31	31	31
08.4	Kwaliteit woningvoorraad	635	266	267	267	267	267
08.4.1	Energieneutraal wonen	360	0	0	0	0	0
08.4.2	Woonschepen- en wagens	275	266	267	267	267	267
08.5	Betaalbaarheid en beschikbaar	2	2	2	2	2	2
08.5.1	Betaalbaarheid en beschikbaar	2	2	2	2	2	2
08.6	Cultuurhistorie en archeologie	125	0	0	0	0	0
08.6.1	Monumenten	98	0	0	0	0	0
08.6.2	Archeologie	27	0	0	0	0	0
08.7	Overig wonen	10.029	6.917	7.995	7.995	7.995	7.995
08.7.1	Gem. gronden en vastgoed	961	361	631	631	631	631
08.7.2	Vergunningverlening & handhav.	7.038	6.436	7.100	7.100	7.100	7.100
08.7.3	Overig wonen	2.030	119	263	263	263	263
	Totaal	12.264	7.664	8.519	8.519	8.519	8.519
	Geraamd resultaat voor bestemming	8.191	13.965	14.526	13.444	13.465	13.483
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	1.796	334	17.528	205	205	205
	Totaal onttrekkingen	6.465	3.776	1.154	7.941	1.712	1.154
	Geraamd resultaat na bestemming	3.522	10.523	30.899	5.708	11.958	12.534

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

08 Wonen	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
08.7 Overig wonen								
Omgevingswet	1.000							
Uitvoering taken omgevingslawaa	97			50				
Voeding Stedelijk Investeringsfonds	17.323							
Totaal 08 Wonen	18.420	0	0	50	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2016-2019 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
08.7 Overig wonen				
ISV	1.000		1.000	
Dekkingsbronnen 2016-2019	1.000	0	1.000	0

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

8.1 Gezinnen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-490 duizend euro	-210 duizend euro	-700 duizend euro
Rente toevoeging reserve SIF (N 210 duizend euro)			
In 2017 wordt nog rente toegevoegd aan de reserve SIF. Conform besluitvorming door de raad wordt vanaf 2018 rente niet meer toegevoegd aan de reserves. Hierdoor dalen de baten op dit deelprogramma met 210 duizend euro.			
Alternatief ingezet voor Suikerunie in 2017 (N 400 duizend euro)			
Budgetten voor plankosten en stimulering van de woningmarkt zijn in 2017 voor 400 duizend euro incidenteel alternatief ingezet (voor planvorming ten aanzien van het Suikerunie terrein) in deelprogramma 2.4. In 2018 is dit budget weer beschikbaar deelprogramma 8.1.			
Overige (N 90 duizend euro)			
Overige afwijkingen in de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 90 duizend euro.			

8.7 Overig wonen	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-875 duizend euro	1,1 miljoen euro	225 duizend euro
Legesinkomsten (geen afwijking)			
De legesinkomsten stijgen met 600 duizend euro, enerzijds door indexatie van de tarieven ter compensatie van kostenstijging, anderzijds door een hoger aantal bouwprojecten. Deze inkomstenstijging compenseert een gelijke kostenstijging.			
Erfpacht inkomsten (V 300 duizend euro)			
De erfpachtinkomsten stijgen in 2018 met 300 duizend euro, deze inkomsten hebben betrekking op de reserve grondzaken.			
Implementatie omgevingswet (N 1 miljoen euro)			
De implementatie van de omgevingswet zal aanzienlijke kosten met zich meebrengen, voor 2018 is aanvullend 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de projectkosten.			
Plankosten CiBoGa (V 1 miljoen euro)			
Voor 2017 is incidenteel 1 miljoen euro beschikbaar gesteld voor plankosten CiBoGa terrein vanuit de reserve grondzaken. Deze kosten treden in 2018 niet op.			
Kapitaallasten (V 150 duizend euro)			
Voornamelijk door een dalende rente nemen de kapitaallasten met 150 duizend euro af.			
Overige (N 225 duizend euro)			
Overige afwijkingen in de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 225 duizend euro.			

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico Programma	Niet halen bezuinigingen Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico Programma	Bezwaarprocedures bouwleges Wonen
Omschrijving	Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het totale risico is gekwantificeerd op 414.000. De kans is geschat 50%. Rekening houdend met de kans op voordoen komen wij op een benodigd weerstandsvermogen van 207 duizend euro.
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	414 duizend euro
Kans 2018	50%
Risicobedrag 2020	
Kans 2019	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inzet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures

Naam risico	Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV/Geothermie
Programma	Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad is gelijktijdig met het opstellen van de business case gestart met risicomangement. In verschillende fasen zijn er risicosessies geweest en tussentijds is er steeds aandacht geweest voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Hiervoor is gebruik gemaakt van de online tool RiskID om dit proces consistent en effectief te laten verlopen. Voor het onderdeel geothermie zijn bovenop het reguliere proces van risicomangement nog aparte sessies georganiseerd met landelijk erkende specialisten en ervaringsdeskundigen op gebied van geologie, mijnbouw en geothermie. Zo is gedurende het proces structureel aandacht voor risico's geweest en zijn veel risico's geminimaliseerd, gepasseerd en beheerst. De resterende risico's zijn financieel vertaald in de business case. Bepalend voor de hoogte van het weerstandvermogen zijn drie risico's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geothermische bron functioneert niet: 2. Onderneming presteert financieel minder dan de prognose: 3. Faillissement. <p>In de begroting 2016 is 1 miljoen euro gereserveerd als weerstandsvermogen voor het verstrekken van 7 miljoen euro aandelenkapitaal voor Geothermie Noordwest. Dit is 14% van 7 miljoen euro. Beoordeeld is of dit bedrag voldoende is.</p> <p>1) Geothermische bron functioneert niet</p> <p>Wanneer de geothermische bron onverhoopt geen of onvoldoende vermogen levert is 85% van de ondergrondse investeringen vanuit de Regeling Nationale EZ Subsidies (RNES) afgedekt. 15% van dit risico is voor de initiatiefnemer. Naast het restrisico op de boorkosten (1,5 miljoen euro) is er dan sprake van extra stookkosten (1,5 miljoen euro) voor de overgangperiode van twee jaar tot ingebruikname biomassa centrale.</p> <p>Samen vormt dit 3 miljoen euro. De warmteonderneming die verder gaat op biomassa willen wij niet belasten met een restschuld uit de mislukte geothermische bron. Uitgaande van een risicoverdeling die we nu voorzien tussen gemeente/Waterbedrijf Groningen/Provincie Groningen is het gemeentelijk aandeel in dit risico circa 1,3 miljoen euro.</p> <p>Voor beide andere risico's zijn de beheersmaatregelen voldoende.</p> <p>In 2017 heeft extra vervolfinanciering plaatsgevonden, middels het verstrekken van een overbruggingskrediet voor geothermie en lening voor overname NDEA BV. Met WarmteStad begeven wij ons in een sector waar wij als gemeente weinig ervaring hebben. Daarom is ons er alles aan gelegen om een veilige marge te hanteren voor het beschikbaar stellen van een extra bijdrage aan het weerstandsvermogen. Alles overziend menen wij daarom dat een extra reservering van 726 duizend euro als risicobuffer voldoende is als weerstandsvermogen.</p> <p>Er zit een groot verschil tussen het risicoprofiel van de WKO's en geothermie en warmtenet Noordwest. Ook de fase waarin WarmteStad zit, bepaalt de grootte van het risicoprofiel. Wanneer de eerste boring van de geothermische bron aantoont dat de bron het verwachte vermogen levert, wordt het risicoprofiel van als geheel WarmteStad kleiner. Daarom is het voorstel het risicoprofiel van de verbonden partij WarmteStad jaarlijks bij te stellen, te beginnen met zodra de geothermische bron functioneert.</p>
Risicobedrag 2018	2,02 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	2,02 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	2,02 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	2,02 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel

1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties
Programma	Economie en Werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De risico's zijn met behulp van de boxenrisicomethode gekwantificeerd. De minimale omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden in 2017 bedraagt 158,8 miljoen euro. Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld. De omvang van het risico is ten opzichte van voorgaand jaar gedaald met circa 28,7 miljoen euro. De verlaging komt vooral door een verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters (circa 10 miljoen euro) en een lager risico bij Meerstad door de overheveling van bovenwijkse voorzieningen naar de gemeente Groningen (circa 20 miljoen euro).</p> <p>De verlaging van het risico bij de gehanteerde parameters ontstaat vooral door het verlagen van de opbrengstindexering bij bedrijventerreinen van 2% naar 1% en de het beperken van de opbrengstindexering bij grondexploitaties tot maximaal 10 jaar.</p>
Risicobedrag 2018	122,9 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	125,5 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	128,8 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	123,6 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de egalisatiereserve zijn de in box III aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. Box III geeft inzicht in de risico's van het project welke niet opgenomen zijn in de projectbegroting/grondexploitatie. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Programma 9: Kwaliteit van de leefomgeving

In het programma Kwaliteit van de leefomgeving werken we aan een buurt, wijk en stad waar het prettig is om te zijn. Een stad die schoon, heel, groen en duurzaam is. Bij onderhoud en beheer is samenwerken met bewoners in Groningen een goede gewoonte. We zoeken naar nieuwe vormen van zelfbeheer en we staan open voor nieuwe initiatieven uit de wijken. Bewonersdeelname draagt ook bij aan de sociale samenhang in de buurt. Duurzaamheid is in alle onderdelen van dit programma bepalend.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen dat Groningen:

- Een schone, hele, groene en duurzame stad is;
- Een stad is waar we afval efficiënt inzamelen, verantwoord verwerken en maximaal hergebruiken.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Groninger water en rioleringsplan 2014-2018](#)

[Bomenstructuurvisie 'Sterke Stammen' \(2014\)](#)

[BORG-rapportage 2016 informatie](#)

[Structuurvisie Een graf in Stad](#)

[Groenparticipatie 2010](#)

[Stad verdiept \(2012\)](#)

[Uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020](#)

[Nota Bodembeheer 2014](#)

[Actieplan wegverkeerslawaaï 2013-2018 gemeente Groningen \(juni 2013\):](#)

[Geluidkaart 2016 gemeente Groningen \(juni 2017\):](#)

[Verslag luchtkwaliteit 2011 gemeente Groningen \(januari 2013\):](#)

[Groenstructuurvisie groene pepers 2009](#)

[Dierenwelzijn in Groningen "Van Kop tot Staart" \(2008\)](#)

[Afvalbeheerplan 2016-2020](#)

Relevante ontwikkelingen

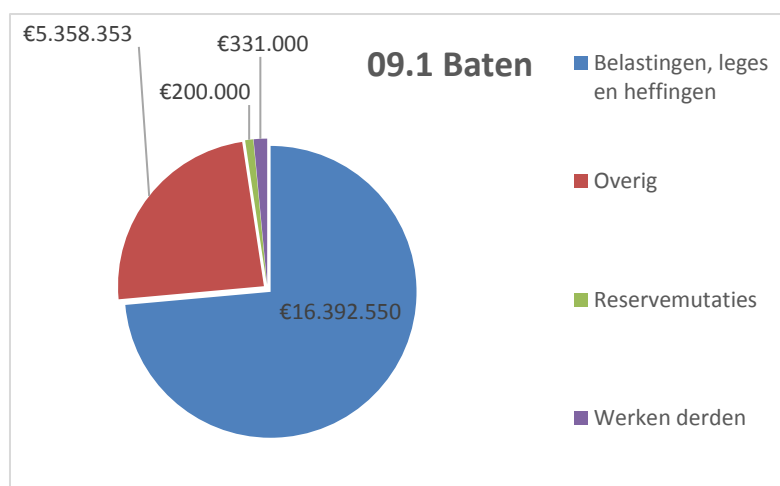
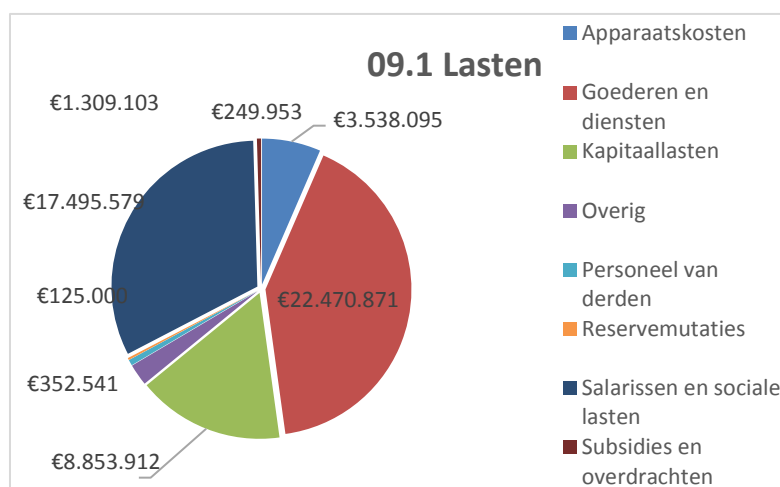
In 2018 richten we ons op een verdere toename van de afvalscheiding en een vermindering van de hoeveelheid zwerfafval en het aantal bij plaatsingen bij ondergrondse containers. We doen dit door een verdere afstemming van de afvalvoorzieningen op de verschillende doelgroepen en door het voeren van een gerichte communicatiecampagne.

Daarnaast worden de gele stenen in de binnenstad geleidelijk steeds gladder. We stellen daarom voor om in 2018 een begin te maken met de vervanging van deze stenen door nieuwe gele stenen die voldoende stroef blijven.

Deelprogramma 9.1:Onderhoud en beheer van de openbare ruimte

Dit deelprogramma bundelt alle activiteiten waarmee we zorgen voor het onderhoud van de openbare ruimte en de infrastructuur. We werken aan een schone, hele en groene en daardoor aantrekkelijke stad. We willen dat de Stadgers tevreden zijn over hun leefomgeving en een stadsnatuur van hoge kwaliteit. Zorgen voor een aantrekkelijke leefomgeving zien we als een gedeelde verantwoordelijkheid van burgers, bedrijven en gemeente. Die gedeelde verantwoordelijkheid vullen we praktisch in.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Tevredenheid van bewoners over het onderhoud	6,8	6,7	>6,5	> 6,5
Aantal storingen bij bruggen die langer dan 1 dag duren	-	0	0	0
% verhardingen met kwaliteit voldoende	-	93%	93%	93%
Aantal bewoners actief in onderhoud	14.200	14.545	14.355	14.355

9.1.1 Schone en hele leefomgeving

Dit beleidsveld behelst het beheer en onderhoud van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, tunnels en viaducten. We werken hierbij met vastgestelde kwaliteitsdoelen volgens onze Beheer Openbare Ruimte Groningen (BORG) systematiek. In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we samen met burgers of we onze doelen halen. We streven er naar dat 90% van de stad voldoet aan de kwaliteitsdoelen BORG en dat ieder jaar minimaal 90% van de benodigde vervangingen en groot onderhoud is uitgevoerd.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% van de stad dat voldoet aan de BORG-kwaliteit	95%	94%	90%	90%
% van het programma groot onderhoud en vervanging dat is uitgevoerd	66%	81%	90%	90%

Hoe staan we ervoor?

We hebben voor de stad als geheel met een Beheer Openbare Ruimte Groningen (BORG) score van 94 % in 2016 de vastgestelde kwaliteitsdoelen (90 %) ruimschoots gehaald. Met de uitvoering van het lang-cyclisch onderhoud en de vervanging van diverse voorzieningen hebben we de technische kwaliteit van de openbare ruimte op peil gehouden. Wel hebben we met name bij de vervanging van voorzieningen in 2015 en 2016 projecten uitgesteld om zo een integrale uitvoering met onder andere nutsbedrijven mogelijk te maken. De laatste wijkenquête leefbaarheid en veiligheid is uitgevoerd in het najaar van 2016. Hoewel daaruit blijkt dat de algehele tevredenheid over onderhoud licht is gedaald, kunnen we constateren dat we onze doelen in de afgelopen periode hebben behaald.

Wat willen we bereiken in 2018?

Ook in 2018 blijven we streven naar het realiseren van de vastgestelde BORG kwaliteitsdoelen. Daarnaast willen we een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte waarborgen. Dat doen we onder andere door de uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We onderhouden en beheren de openbare ruimte volgens de doelen Beheer Openbare Ruimte Groningen (BORG);
- We vervangen versleten voorzieningen in de openbare ruimte;
- 🌳 We houden de kwaliteit van het bomenbestand op peil op basis van de bomenstructuurvisie "Sterke Stammen". Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- 🗑️ We maken een begin met de vervanging van de gladde gele stenen in de binnenstad en sluiten daarbij aan bij de realisatie van de binnenstadvisie. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🗑️ Vanuit onderhoud en beheer leveren we input voor de aanpak van pleintjes in Selwerd. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🗑️ We stemmen het onderhoudsprogramma in Beijum af op de wijkvernieuwing. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- 🌳 In Lewenborg leveren we met beheer ingrepen een bijdrage aan het thema veiligheid en denken we mee over de verdere ontwikkeling van het groen in het Le Roy gebied. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#));

9.1.2 Riolering en water

We zorgen voor een goed functionerend water- en rioleringsstelsel. Met dat systeem hebben we respect voor mens, dier en milieu zoals vastgesteld in het Groninger water- en rioleringsplan 2014-2018. Met de waterschappen en het waterbedrijf werken we aan verdere samenhang van het waterbeleid in het Waterakkoord.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal meters riool dat is vernieuwd	9.400	6.500	9.570	9.143
Toename oppervlakte (ha) verharding waar regen- en afvalwater wordt gescheiden	0,6	0,65	7,4	4,4

Hoe staan we ervoor?

Met de projecten die we de afgelopen jaren hebben uitgevoerd liggen we op schema met de uitvoering van het Groninger water- en rioleringsplan 2014 – 2018. Daarnaast zetten we ons in voor het optimaliseren van de waterketen in samenwerking met de waterschappen, onder andere door het verbeteren van de afvalwatersturing met communicerende gemalen. Bovendien hebben we in samenwerking met waterschap Noorderzijlvest de maatregelen uit het waterstructuurplan Stadspark opgestart.

Wat willen we bereiken in 2018?

We werken in 2018 aan de verdere uitvoering van het Groninger water- en rioleringsplan 2014 – 2018. Hiermee houden we de kwaliteit van het riool op peil en verbeteren we de scheiding tussen schoon en vuil water.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van de verbeteringsmaatregelen waterstructuur Stadspark, onder andere middels aanpassing waterbouwkundige kunstwerken. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Vervangen en herstellen riolen. In Kostverloren sluiten we hiermee aan bij het in overleg met bewoners aanpassen van de openbare ruimte (zie gebiedsprogramma Oude Wijken). Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitbreiden van de scheiding tussen regenwater- en afvalwaterafvoer (afkoppelen). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Optimaliseren en verleggen riool voor de aanpak Ringweg-Zuid;
- Uitbreiden natuurlijke inrichting vijveroevers. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Baggeren vijvers.

9.1.3 Ecologie en groen

We versterken de ecologische kwaliteit in de stad, volgens onze groenstructuurvisie Groene Pepers. We streven naar een optimaal functionerende stadsnatuur die rijk is aan soorten en die de bewoners positief waarderen. Daarnaast willen we behoud van een goed groenareaal borgen, het stedelijk groen versterken en een goede ecologische inrichting en beheer behouden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% van het ecologisch areaal dat voldoet aan BORG*	93%	89%	90%	90%
Oppervlakte (ha) ecologisch areaal**	858	868	873	874

* We onderzoeken de mogelijkheden voor een extra indicator waarmee we de jaarlijkse ontwikkeling van de groene en ecologische (biodiversiteit) kwaliteit van de stad gaan monitoren.

** De hier gepresenteerde ontwikkeling van ecologisch areaal betreft de bruto oppervlakte van de Stedelijke Ecologische Structuur (SES). Omdat de netto oppervlakte “ecologisch beheerd areaal” een betere indicatie geeft van de ecologische kwaliteit van de stad, gaan we deze indicator in het komende jaar daarop aanpassen.

Hoe staan we ervoor?

In de stad is de Stedelijke Ecologische Structuur (SES) van waardevolle gebieden en verbindingen bijna compleet en zijn de meeste knelpunten opgelost. We werken samen met burgers en natuur- en landschapsorganisaties aan het versterken van onze SES en andere waardevolle groenstructuren. Een belangrijk deel van de SES wordt ecologisch beheerd. Uit de monitoring van de ecologisch beheerde gebieden blijkt dat de biodiversiteit op diverse plaatsen toeneemt en dat het gevoerde doelsoortenbeleid dus het beoogde effect heeft. Hoewel we merken dat de bruto oppervlakte van de SES mede door grenscorrecties blijft groeien, blijkt dat voor de (netto) oppervlakte ecologisch groen niet het geval te zijn. Op een aantal plaatsen binnen de SES zien we door omvormingen juist een afname van de hoeveelheid ecologisch groen. We gaan

deze ontwikkeling monitoren en hopen deze onder meer met de onlangs vastgestelde groencompensatieregeling te kunnen keren.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Verbeteren van de borging van het behoud van hoogwaardig groen;
- Inzicht in de mogelijkheden voor het versterken van het stedelijk groen;
- Handhaven van de ecologische kwaliteit van de stad, onder meer met inrichtingsmaatregelen binnen projecten;
- Consolideren van het bestaande ecologisch beheer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Implementatie beleidsregels voor groencompensatie. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Onderzoeken van aanvullende maatregelen voor het versterken van stedelijk groen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Onderzoeken van de mogelijkheden voor een indicator waarmee de ontwikkeling van de groene en ecologische kwaliteit van de stad kan worden gevolgd. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Continueren van de uitvoering van het ecologisch beheer. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Handhaven ecologische inrichting in projecten. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Uitvoeren van een nulmeting voor een stedelijke prestatie-indicator voor de biodiversiteit van de stad. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Onze inwoners blijven betrekken bij – en faciliteren in het beheer van de groene openbare ruimte. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Voortzetten van de samenwerking en afstemming met natuur- en milieuorganisaties. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Ontwikkelen van samenwerking en afstemming op dit beleidsveld met provincie en waterschappen. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#).

9.1.4 Dierenwelzijn

Dierenwelzijn raakt zowel dieren als mensen in onze stad. Wij zetten ons in om dierenleed, dieronvriendelijk beleid en dieronvriendelijke activiteiten in Groningen te voorkomen. We stimuleren diervriendelijk handelen. Gemeenten hebben wettelijke taken voor het verzorgen en opvangen van gevonden dieren en dieren in nood. We hechten er waarde aan dat deze dieren goed opgevangen en verzorgd worden.

Hoe staan we ervoor?

Vanaf 2016 laten we onze wettelijke taken uitvoeren door de Dierenbescherming. Hiervoor hebben we een overeenkomst op maat afgesloten. Al onze wettelijke taken hebben we gebundeld in één contract. Hiermee zorgen we voor een professionele en efficiënte uitvoering van onze wettelijke taken zonder versnippering of onduidelijkheid.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen in 2018 blijven voldoen aan onze wettelijke taken voor het opvangen en verzorgen van gevonden dieren en dieren in nood.

Wat gaan we hiervoor doen?

We continueren onze inzet uit de voorgaande jaren door:

- Uitvoeren van onze wettelijke taken op dit gebied middels de overeenkomst die we hebben gesloten met de Dierenbescherming. We voeren de regie op de uitvoering van deze overeenkomst;
- Continueren van de kattenactie in 2018 om zo het aantal zwerfdieren beperken;
- Voorlichting geven (samen met de Dierenbescherming) om het aantal zwerfdieren en dieren in nood verminderen.

9.1.5 Bodem, geluid en lucht

Binnen het thema bodem werken we aan het duurzaam ontwikkelen, benutten en beheren van de bodem. Dat doen we binnen de Wet bodembescherming en het Besluit bodemkwaliteit. De landelijke kaders zoals beschreven in het bodemconvenant 2016-2020 zijn vertaald in het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020. Daarmee willen we een schone en veilige bodem die past bij het soort gebruik, voorkomen dat activiteiten in de ondergrond tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden en ondergrondse kansen optimaal afstemmen met bovengrondse ontwikkelingen zoals bodemenergie, ondergronds bouwen en waterhuishouding.

De milieuthema's geluid en lucht bepalen in sterke mate de lokale leefomgevingskwaliteit en kunnen bij langdurige blootstelling van invloed zijn op de gezondheid. De luchtkwaliteit in Groningen is relatief goed en wordt sterk beïnvloed door de luchtverontreiniging die van elders wordt aangevoerd met de wind. Daardoor is het nauwelijks mogelijk om de luchtkwaliteit hier met lokale maatregelen verder te verbeteren. Dit ligt anders bij geluid, ofwel verkeerslawaaï. Ten eerste heeft dit op veel plekken een aanzienlijke impact op het leef- en woonklimaat. Ten tweede zijn er betere aangrijpingspunten om dit op lokaal niveau aan te pakken. In lijn hiermee heeft de gemeente verschillende wettelijke taken op dit terrein. Zo moeten wij iedere vijf jaar geluidkaarten maken (waarop met kleuren is aangegeven hoe hoog de geluidbelasting is en een actieplan vaststellen met maatregelen. In samenhang hiermee maken wij ook om de vijf jaar een luchtkwaliteitskaart.

Hoe staan we ervoor?

Alle bij ons bekende bodemverontreinigingen zijn tenminste beheerst. De bodemsaneringsopgave van de afgelopen jaren is zo goed als afgerond. Echter, de nazorg en afronding van een aantal grote saneringen loopt de komende jaren door. Daarnaast kunnen er mogelijk ook nog onontdekte bodemverontreinigingen aan het licht komen. In het kader van de gemeentelijke herindeling zijn we aan het inventariseren wat de gevolgen zijn voor het bodembeleid.

Naar aanleiding van het uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020 zijn meerdere projecten uitgevoerd om nog meer inzicht te verkrijgen in de kwaliteit van de ondergrond om daarmee de leefbaarheid van de stad beter te kunnen beheersen.

Met de invoering van de omgevingswet zullen er taken gaan wijzigen. Tevens zal met deze invoering de nota bodembeheer aangepast moeten worden. We bereiden ons hier het komende jaar op voor.

In juni 2017 hebben wij nieuwe geluidkaarten vastgesteld voor verkeerslawaaï. Het aantal woningen met een geluidbelasting van 55 dB of hoger is sinds 2011 met 20% afgenomen, met name dankzij de toepassing van stil asfalt. Nu zijn er in Groningen nog ruim 32.600 woningen (= 32%) met een geluidbelasting \geq 55 dB. Volgens de wettelijk voorgeschreven rekenregels ondervindt hierdoor 8,4% van de Stadgers (ernstige) hinder en heeft hierdoor 1,3% van de Stadgers last van slaapverstoring. In september 2017 hebben wij de nieuwe luchtkwaliteitskaart vastgesteld. De luchtkwaliteit in Groningen is sinds 2011 iets beter geworden, met name doordat het wagenpark in Nederland gaandeweg wat schoner wordt.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Een schone en veilige bodem die past bij de gebruiksfunctie;
- Activiteiten in de ondergrond mogen niet tot maatschappelijk onacceptabele effecten leiden;
- Voorbereiden op gemeentelijke herindeling en de invoering van de omgevingswet;
- Een verdere afname van het verkeerslawaaï in de stad;
- Het waarborgen van een goed akoestisch binnenklimaat in (toekomstige) woningen langs drukke wegen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Bodem beschermen en zorg dragen voor nazorglocaties. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);
- Uitvoeren programma bodem en ondergrond 2015-2020. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#);

- In beeld brengen wat de consequenties voor bodem zijn van de gemeentelijke herindeling en de invoering van de omgevingswet;
- Uitvoeren van het lopende Actieplan wegverkeerslawaaï;
- Vaststellen van een nieuw Actieplan voor de periode 2018-2023;
- Toepassen van stil asfalt bij groot wegonderhoud en nieuwe ontwikkelingen;
- Uitvoeren van gevelisolatieprojecten met subsidie van het ministerie van Infrastructuur en Milieu;
- Zorgvuldig toepassen van de Wet geluidhinder bij nieuwe ontwikkelingen;
- Monitoren van geluid bij onder andere evenementen en horeca en het adviseren hierover om klachten te voorkomen.

9.1.6 Begraven

We willen kwalitatief goede en betaalbare begraafplaatsen met voldoende capaciteit en keuzevrijheid. We hebben een wettelijke taak in het verwerken van aangiftes van overlijdens en in het faciliteren van begrafenissen. Daarnaast verzorgen we uitvaarten van overledenen wanneer niemand anders daarin kan voorzien. We koesteren onze begraafplaatsen die door hun parkachtige inrichting vaak ook cultuurhistorische rustpunten zijn in de drukte van het stedelijk leven.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% van de begraafplaatsen dat voldoet aan de beoogde beeldkwaliteit	-	90%	90%	90%

Hoe staan we ervoor?

We weten de beoogde onderhoudskwaliteit op begraafplaatsen te realiseren. We baseren ons daarbij op zowel de Beheer Openbare Ruimte Groningen (BORG) doelstellingen als de doelen uit de structuurvisie over kwaliteit. Ook komen we onze wettelijke verplichtingen na in het verwerken van overlijdensaangiftes. In 2016 ging het om 2127 aangiftes. We werken aan een verdere automatisering van deze aangiftes. In de afgelopen jaren is het aantal uitvaarten op gemeentekosten gedaald, in 2016 hebben er nog 53 van deze uitvaarten plaatsgevonden. Het waarborgen van de begraafcapaciteit voor de toekomst door het ruimen van graven, hebben we administratief voorbereid.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen in 2018 de onderhoudskwaliteit van de begraafplaatsen op peil houden, door een gerichte inzet van de personele capaciteit. Alle overlijdensaangiftes verwerken we zo efficiënt mogelijk en we realiseren voldoende begraafcapaciteit voor de toekomst door het ruimen van graven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verwerken aangiftes van overlijden;
- Begraafplaatsen beheren;
- Begrafenissen faciliteren;
- Uitvoeren van uitvaarten op gemeentekosten;
- Ruimen van graven.

9.1.7 Bewonersparticipatie

We ondersteunen bewonersinitiatieven. Voor een schone en hele stad zijn de bewoners zelf medeverantwoordelijk. Een grotere betrokkenheid van buurtbewoners leidt tot minder vervuiling en schade en tot meer tevredenheid. Vanuit ons voedselbeleid faciliteren we initiatieven van bewoners op het gebied van moestuin-tuinieren en stadslandbouw.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal gefaciliteerde participatieprojecten	395	379	400	400

Hoe staan we ervoor?

Ruim 14.500 mensen namen deel aan de verschillende acties en initiatieven voor onderhoud en beheer. We kregen positieve reacties van bewoners en bewonersorganisaties. Hieruit blijkt dat we met deze aanpak een belangrijke bijdrage leveren aan de betrokkenheid bij en tevredenheid over de leefomgeving.

De lichte daling in het aantal gefaciliteerde projecten is ontstaan door de samenvoeging van enkele kleinere (schoonmaak)acties. In 2016 ondersteunden we in totaal 379 participatieprojecten en –acties in het onderhoud van de leefomgeving. Het betreft:

- Participatie in schoonmaak van de openbare ruimte;
- Bewonersinitiatieven gericht op aanpak van de openbare ruimte, bijvoorbeeld in zogenaamde ‘Leefstraten’;
- Een pilot op het gebied van graffiti in de openbare ruimte;
- Bewonersinitiatieven Eetbare Stad;
- Participatie bij de afweging van onderhoud ten opzichte van andere prioriteiten in de wijk;
- Uitvoering van de jaarlijkse BORG schouw door bewoners.

We zijn zeer tevreden met het grote aantal Stadgers dat in diverse projecten zich betrokken toont bij - en actief participeert in het onderhouden en schoonhouden van de openbare ruimte.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen minstens net zoveel door ons gefaciliteerde participatieprojecten als in 2017.

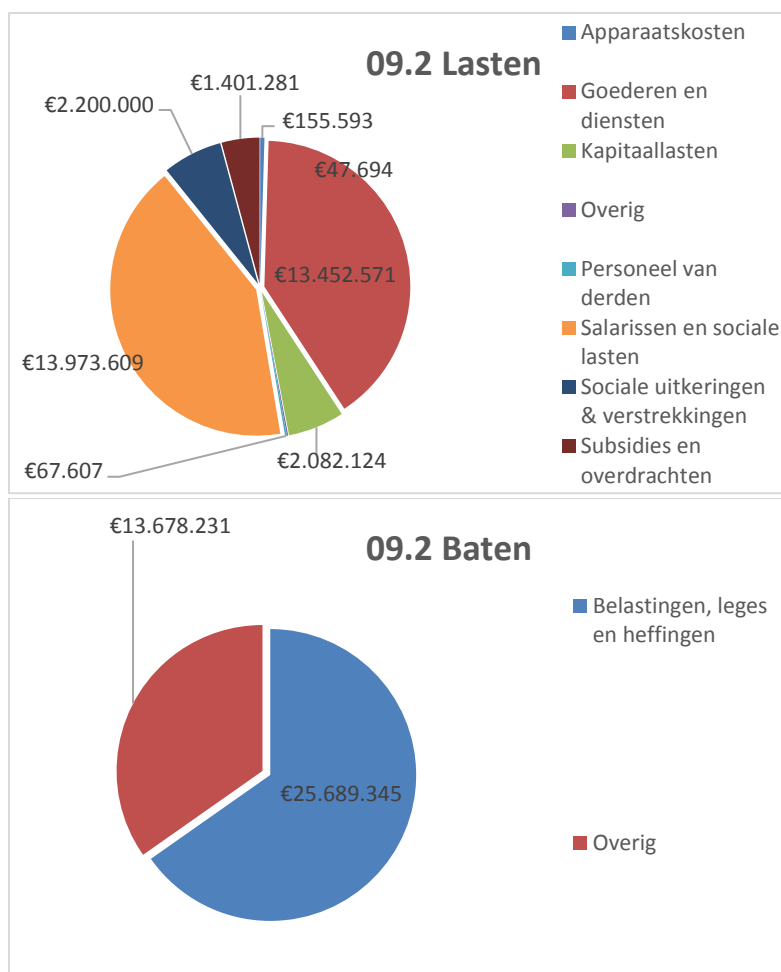
Wat gaan we hiervoor doen?

- Ondersteunen projecten bewonersparticipatie voor schoonmaak leefomgeving en beheer openbare ruimte. Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Ondersteunen bewonersinitiatieven gericht op samen moestuin-tuinieren (‘Eetbare Stad’ en Stadslandbouw). Zie ook de paragraaf [Duurzaamheid](#) en de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Uitvoeren borgschouw door bewoners. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#).

Deelprogramma 9.2: Afvalinzameling en -verwerking

In dit deelprogramma gaat het over alle activiteiten die samenhangen met het inzamelen en verwerken van afval. We streven hierbij naar vermindering van de hoeveelheid afval per inwoner en zoveel mogelijk hergebruik.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
% afval dat wordt hergebruikt	57%	58%	60%	61%

Daarnaast verantwoorden we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2012	2013	2014	2015
Fijn huishoudelijkrest afval (kg/inwoner)*	226	219	205	200

* Het gaat hier om de hoeveelheid restafval na de bronscheiding. In Groningen wordt daarna nog een na-scheiding uitgevoerd waarmee de hoeveelheid restafval nog ca. 20 % lager wordt.

9.2.1 Afval inzamelen en verwerken

De gemeente Groningen zamelt het afval zelf in. De verwerking hebben we uitbesteed aan derden. We hebben een infrastructuur voor efficiënte en gescheiden inzameling. Daarnaast werken we met communicatie en participatie aan het verminderen van de hoeveelheid afval en het verder verbeteren van de gescheiden inzameling.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Tevredenheid bewoners over mogelijkheid om gescheiden aan te leveren	6,4	-	7,5	7,5
Kg papier per inwoner (bronscheiding)	40	36	44	45
Kg glas per inwoner (bronscheiding)	19	18	20	20
Kg kunststof & drankkartons per inwoner (nascheiding)	27,4	29	30	30
Kg organisch materiaal per inwoner (bronscheiding)	36	41	39	42

Hoe staan we ervoor?

De hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner is in 2016 licht gestegen ten opzichte van het voorafgaande jaar (+ 2%). In 2016 is 40% van al het ingezamelde huishoudelijk afval aan de bron gescheiden. Nog eens 18% is in de afvalscheidingsfabriek (na-)gescheiden. Het organische deel daarvan is vergist voor de productie van biogas. In totaal is daarmee 58% van al het Groningse afval gescheiden en hergebruikt. Dat percentage willen we in 2017/2018 verder verbeteren.

Eind 2015 hebben we een afvalbeheerplan vastgesteld voor de jaren 2016 – 2020. Hiermee laten we zien hoe we onze doelen voor afvalpreventie en hergebruik gaan realiseren. We willen het zo makkelijk mogelijk maken voor onze bewoners om hun afval te scheiden en zullen daarom inzetten op gerichte communicatie en het bieden van een afgewogen mix van voorzieningen voor de verschillende stromen afval. We doen dat in overleg met bewoners zodat we een goed beeld hebben van hun inzichten en wensen.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Vermindering van de vrijkomende hoeveelheid restafval per inwoner;
- Verbetering van de gescheiden inzameling (door en effect van uitbreiding voorzieningen);
- Verbetering van de mate van hergebruik of nuttige toepassing van materialen;
- Vermindering van de hoeveelheid zwerfafval en bijplaatsingen rond ondergrondse containers;
- Wij willen dat onze afvalstromen zo hoogwaardig mogelijk worden hergebruikt en ons Groente, Fruit en Tuinafval (GFT) wordt gebruikt om biogas op te wekken en compost te maken (biobased economie);
- Wij oriënteren ons ook op innovaties en kansen op het gebied van afvalverwerking waarmee de circulaire economie lokaal en regionaal kan worden versterkt en personen op afstand van de arbeidsmarkt kunnen worden ingezet.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitbreiden en verbeteren voorzieningen voor afvalscheiding vooral in hoogbouwgebieden en voor bepaalde doelgroepen, zoals studenten;
- Uitvoering aanvalsplan zwerfafval/bijplaatsingen rond ondergrondse containers;
- Meerjarige publiekscampagne afvalpreventie en -scheiding;
- Stimuleren en ondersteunen kringloop- en recyclingsinitiatieven;
- Ondersteuning educatieve acties op scholen;
- Ondersteunen en faciliteren burgerparticipatie (Lentekriebels, wijkmilieustraten, zwerfafvalteams).

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Meerschap	
Relevante beleidsinformatie	Met de Gemeenschappelijke regeling Meerschap Paterswolde behartigen we de belangen van recreatie, landschapsverzorging en natuurbescherming in het gebied. Dit doen we samen met de gemeenten Haren en Tynaarlo.

Beleidsrisico	Geen.
---------------	-------

GR Afvalbeheer regio centraal Groningen (ARCG)

Relevante beleidsinformatie	Door participatie in de gemeenschappelijke regeling ARCG willen we regie hebben op het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de stad én de gemeenten in de regio.
Beleidsrisico	In 2016 is er een risicoanalyse gemaakt. Op basis daarvan zijn de hiervoor beschikbare reserves naar beneden bijgesteld.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Kwaliteit van de leefomgeving							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
09.1	Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	55.025	54.231	54.270	59.639	61.889	62.384
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	31.741	32.637	32.440	36.738	38.532	38.752
09.1.2	Riolering en water	18.083	18.042	18.145	18.498	18.957	19.239
09.1.3	Ecologie en groen	644	540	525	715	715	715
09.1.4	Dierenwelzijn	246	228	228	228	228	228
09.1.5	Bodem	2.123	856	853	853	853	853
09.1.6	Begraven	2.187	1.928	2.079	2.607	2.604	2.596
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	30.342	31.264	33.380	34.565	34.001	33.749
09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	30.342	31.264	33.380	34.565	34.001	33.749
Totaal		85.367	85.495	87.651	94.204	95.890	96.133
Baten							
09.1	Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	21.670	22.543	22.082	22.082	22.082	22.082
09.1.1	Schone en hele leefomgeving	4.759	4.965	4.227	4.227	4.227	4.227
09.1.2	Riolering en water	15.521	16.161	16.388	16.388	16.388	16.388
09.1.3	Ecologie en groen	4	0	0	0	0	0
09.1.5	Bodem	62	56	9	9	9	9
09.1.6	Begraven	1.324	1.361	1.458	1.458	1.458	1.458
09.2	Afvalinzameling en -verwerking	36.265	37.612	39.368	39.368	39.368	39.368

09.2.1	Afval inzamelen en verwerken	36.265	37.612	39.368	39.368	39.368	39.368
	Totaal	57.934	60.155	61.449	61.449	61.449	61.449
Geraamd resultaat voor bestemming		27.433	25.340	26.201	32.754	34.440	34.684
Reserve mutaties							
	Totaal toevoegingen	470	204	125	125	125	125
	Totaal onttrekkingen	1.061	161	200	200	200	200
Geraamd resultaat na bestemming		26.842	25.383	26.127	32.680	34.366	34.609

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)			358		776			
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)	337		611			880		
Vervanging gele stenen binnenstad (opruwen)	170							
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	507	0	969	0	776	880	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid.

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)							137	
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)								304
Aanpak gladheid gele stenen binnenstad	75		148		214			252
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	75	0	148	0	214	0	137	556

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Integrale financiële toelichtingen

9.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-40 duizend euro	-460 duizend euro	-510 duizend euro

Areaaluitbreiding (N 420 duizend euro)

Door de toename van de onderhoudskosten wegens een groter te onderhouden areaal hebben we een post areaaluitbreiding van 420 duizend euro opgenomen, waaruit deze hogere kosten gedekt kunnen worden.

Extra beleid (N 582 duizend euro)

Betreft de mutatie extra beleid in onderhoud en beheer van de openbare ruimte van 582 duizend euro. Ten eerste door het beschikbaar stellen van structurele extra beleidsmiddelen ad 337 duizend euro voor vervangingsinvesteringen. Ten tweede door het beschikbaar stellen van 170 duizend euro incidenteel en 75 duizend euro structureel voor de vervanging van de gele stenen.

Kunstwerken en Water (V 260 duizend euro)

Bij Kunstwerken en Water dalen de lasten met 240 duizend euro. Dit komt hoofdzakelijk door het terug ramen van het incidentele budget voor het uitvoeren van de watervisie (V 230 duizend euro). Verder is het programmabudget Kunstwerken met 85 duizend euro verlaagd door het terug ramen incidenteel budget voor lang cyclisch onderhoud (V 85 duizend euro). Overige afwijkingen in de lasten en baten tellen op tot een nadeel van 60 duizend euro.

Commerciële straatreiniging (V 80 duizend euro)

Op basis van een analyse van de uitkomsten van de jaarrekening 2016 zijn de baten en de lasten van de commerciële straatreiniging aangepast. De baten met 290 duizend euro (N) en de lasten met 370 duizend euro (V).

Rioolheffing (N 30 duizend euro)

De inkomsten stijgen met 130 duizend euro naar 16,2 miljoen euro (V 130 duizend euro). De toename wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een stijging van het aantal nieuwe aansluitingen. Het aantal aansluitingen stijgt tot 106.813. De lasten nemen per saldo toe met 160 duizend euro. Dit wordt veroorzaakt door diverse mutaties. Tot slot hoeft het tarief 2018 niet te worden verhoogd, waarbij al rekening is gehouden met een toevoeging van 2,2 miljoen euro aan de voorziening.

Capaciteitsinzet (V 310 duizend euro)

De ureninzet hebben we geactualiseerd hierdoor ontstaat een voordeel van 310 duizend euro.

Tarieven (N 210 duizend euro)

Door de tarieven rioolheffing niet te indexeren (0% in plaats van 3,57%) wat mogelijk is gemaakt door efficiencyvoordelen worden de baten in de begroting lager en dit leidt tot een nadelig effect ten opzichte van de begroting 2017 van 210 duizend euro.

Overige (V 82 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 82 duizend euro.

9.2 Afvalinzameling en -verwerking	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-2,1 miljoen euro	1,8 miljoen euro	-300 duizend euro

Bedrijfsafval (V 290 duizend euro)

De hoogte van de vuilverwerkingskosten is gerelateerd aan de hoogte van de ingezamelde hoeveelheden (omzet opbrengsten). In 2018 verwachten we hogere baten door meer aanbod van te verwerken bedrijfsafval en indexering op tarieven (V 710 duizend euro) en hogere lasten (N 430 duizend euro) door met name gestegen verwerkingstarieven, inzet personeel, rente- en afschrijvingskosten.

Huishoudelijk afval (N 130 duizend euro)

In 2018 verwachten we een toename van de inkomsten uit afvalstoffenheffing als gevolg van groei van het aantal aansluitingen en de stijging van het tarief met 1,77%, waarbij al rekening is gehouden met een onttrekking van 700 duizend euro aan de voorziening. In de begroting zijn meer opbrengsten voor papier en lagere lasten voor kwijschelding opgenomen. Verder hebben we hogere lasten opgenomen voor vuilverwerking van hout en kunststof.

Ook zijn in de begroting meer lasten begroot voor het aanvalsplan zwerfafval, bijplaatsingen en meer lasten aan het huishoudelijk afval toegerekend.

Tarieven (N 520 duizend euro)

Door de tarieven afvalstoffenheffing niet maximaal te indexeren (1,77% in plaats van 3,57%) wat mogelijk is gemaakt door efficiencyvoordelen worden de baten in de begroting lager en dit leidt tot een nadelig effect ten opzichte van de begroting 2017 van 520 duizend euro.

Overig (V 60 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 60 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	

Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>
-------	--

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Programma 10: Veiligheid

Groningen is een stad waarin mensen zich veilig voelen. Dat danken we aan inspanningen van verschillende partijen op het terrein van preventie, handhaving en zorg. In ons collegeprogramma leggen we de nadruk op een veilige woon- en leefomgeving, jeugd en veiligheid, integriteit en veiligheid en fysieke veiligheid.

Veiligheid is zeer verweven met de beleidsterreinen in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#), [programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#) en [paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Dit betekent dat de aanpak van veiligheidsthema's bij uitstek een zaak is van samenwerken, afstemmen en informatie uitwisselen. Als gemeente verzorgen wij veelal de coördinatie en regie van deze samenwerking en afstemming.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen een stad zijn waarin:

- Alle Stadgers zich veilig voelen in hun woon- en leefomgeving;
- Zo weinig mogelijk geweld is, thuis en op straat;
- Kinderen en jeugdigen veilig en verantwoord opgroeien;
- Criminaliteit effectief wordt bestreden.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Kadernota Veiligheidsbeleid 2015-2018](#)

[Horecanota 2011-2015](#)

[Regionaal Beleidsplan Veiligheid Noord-Nederland 2015-2018](#)

[Regionaal Beleidsplan en het Regionaal Risicoprofiel Veiligheidsregio Groningen 2016 - 2019](#)

[Brandbeveiligingsverordening \(2012\)](#)

[Nota prostitutie- en overige seksbedrijven \(2016\)](#)

Relevante ontwikkelingen

Een belangrijk deel van onze activiteiten die bijdragen aan een veilige stad - met name die activiteiten die voortvloeien uit vastgestelde wetgeving of beleid - zetten we voort in 2018. Daarnaast willen we een aantal ontwikkelingen aanstippen die in 2018 de aandacht vragen:

Veiligheid in de wijk

We gaan door met wijkgesprekken over veiligheid, waarbij bewoners de mogelijkheid krijgen om veiligheidsthema's te agenderen bij de burgemeester, de politie en het Openbaar Ministerie. Op deze manier willen we bewoners blijven betrekken bij veiligheidsthema's in hun eigen leefomgeving.

Bestrijding zware criminaliteit

We gaan verder invulling geven aan de aanpak van ondermijnende criminaliteit in wijken. Het gaat om een brede geïntegreerde aanpak op lokaal niveau, om zo een vuist te maken tegen de georganiseerde misdaad. Dit is niet voorbehouden aan politie en het Openbaar Ministerie. Door bundeling van informatie, bevoegdheden en expertise kan er een sluitende aanpak ontstaan.

Woonoverlast

De gemeenteraad heeft in 2017 het Gronings escalatiemodel aanpak woonoverlast vastgesteld. We gaan steviger regie voeren op overlastcasus en samen met onze partners woonoverlast bestrijden. In alle WIJ-teams zetten we een casustafel woonoverlast op; een voor alle partners vaste en herkenbare plek waar signalen over woonoverlast periodiek besproken worden en een plan van aanpak wordt gemaakt. In 2017 is in het kader van de Wet aanpak woonoverlast de APVG gewijzigd. Op grond hiervan kan de burgemeester iemand die ernstige en herhaaldelijke hinder veroorzaakt voor omwonenden een gedragsaanwijzing opleggen - een gebod of verbod - teneinde de overlast te stoppen. De praktijk zal leren of en hoe vaak deze bevoegdheid gebruikt wordt.

Verbinding zorg en veiligheid en zorg

Veiligheidskwesties worden niet opgelost met alleen strafrechtelijk optreden. In veel gevallen is juist de inzet van zorg nodig om onveilige situaties te voorkomen en/of beëindigen. Te denken valt bijvoorbeeld aan problematiek met betrekking tot overlast door jeugdgroepen, verwarde personen of huiselijk geweld. We gaan in onze organisatie daarom nadrukkelijker de verbinding leggen tussen zorg en veiligheid. Dat doen we bij beleidsvorming maar ook in de uitvoering van het beleid in relatie tot instellingen en WIJ-teams. Ook de doorontwikkeling van het Veiligheidshuis Groningen, die de komende jaren vorm krijgt, staat in het teken van de verbinding tussen veiligheid en zorg.

Evenementen

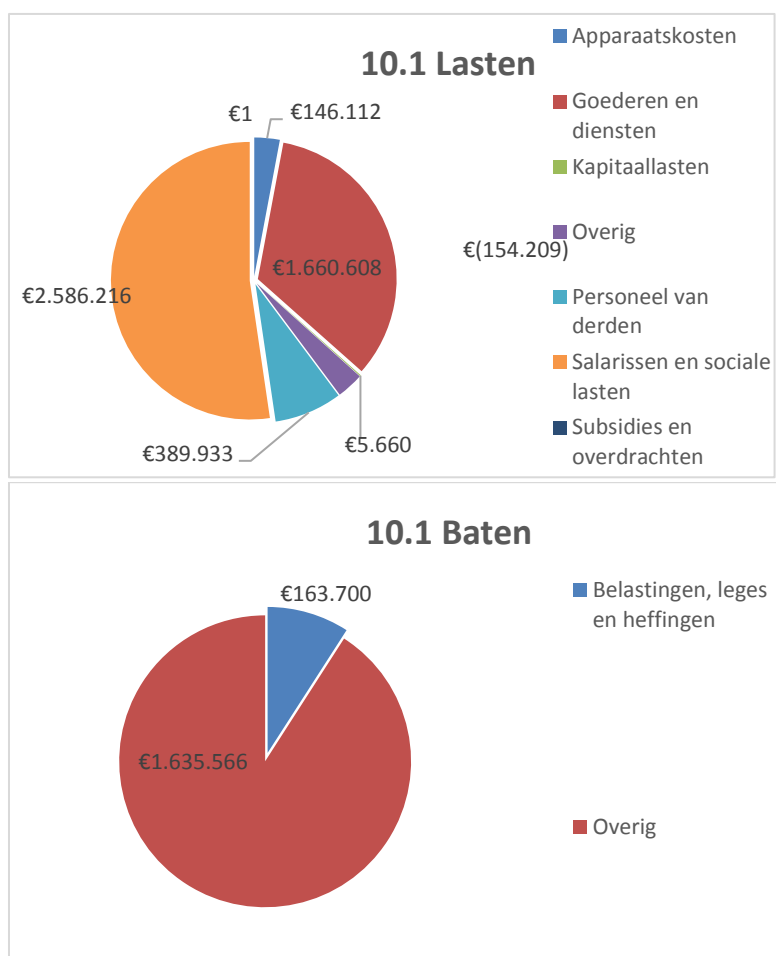
Evenementen zorgen voor een bruisende stad. Gelet op de ontwikkelingen in de samenleving besteden we meer aandacht aan veiligheid bij evenementen. In 2018 komt de koning zijn verjaardag vieren in Groningen, waarbij we samen met politie en andere partners inzetten op een veilig verloop van dit bezoek.

Deelprogramma 10.1: Veilige woon- en leefomgeving

We willen veiligheid in wijken en buurten op peil houden en waar nodig vergroten. Het gaat om het voorkomen van overlast, verloedering en criminaliteit. In de openbare ruimte en in de huiselijke kring. Er zijn raakvlakken met [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#) en [Programma 9: Onderhoud en beheer openbare ruimte](#). Juist omdat het voor iedere Stadler belangrijk is zich buiten én binnen veilig te voelen, werken we aan een veilige woon- en leefomgeving vanuit verschillende beleidsterreinen.

Tweejaarlijks wordt de Wijkenquête Leefbaarheid en Veiligheid gehouden. De laatste enquête heeft betrekking op 2016 en is in het voorjaar van 2017 gepubliceerd.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
% onveiligheidsgevoel	-	17%	-	17%
Overlastcijfer	-	3,2	-	3,2

Daarnaast verantwoordt we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)".

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Winkeldiefstallen (aantal per 1.000 inwoners)	5,4	5,4	5,1	5,0
Geweldsmisdrijven (aantal per 1.000 inwoners)	9,9	9,0	8,4	8,2
Diefstallen uit woningen (aantal per 1.000 inwoners)	6,7	6,1	4,4	4,4
Vernielingen en beschadigingen in de openbare ruimte (aantal per 1.000 inwoners)	8,6	7,8	7,0	7,4

10.1.1 Woninginbraken

Woninginbraken hebben impact op het veiligheidsgevoel van betrokkenen. De bestrijding ervan is één van de prioriteiten in ons integraal veiligheidsbeleid. Zoveel mogelijk betrekken we de burgers zelf erbij. Waar nodig organiseren we voorlichtingscampagnes, workshops, acties (gericht op studentenhuizen), buurtschouwen en we geven individuele preventieadviezen.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal aangiften van woninginbraken	860	879	850	750

Hoe staan we ervoor?

Na een aanzienlijke daling van het aantal woninginbraken in 2014 en 2015 stagneerde deze daling in 2016. In 2017 is echter weer een daling ten opzichte van 2016 te zien. Waar in de eerste vijf maanden van 2017 het aantal lag op 358, ligt dat aantal na vijf maanden in 2017 op 220. De geïntensiverde aanpak werpt zijn vruchten af. De aanpak is inmiddels vastgelegd in een definitief plan van aanpak.

Stadstoezicht en politie controleren regelmatig op de in 2015 ingevoerde plicht (voor handelaren in tweedehands goederen) tot het bijhouden van een digitaal opkopersregister.

Wat willen we bereiken in 2018?

We streven ernaar om in 2018 onder de 750 aangiften uit te komen.

Wat gaan we hiervoor doen?

☛ We gaan door met de bestaande geïntensiverde hotspot-gerichte aanpak, waarbij we bijzondere aandacht geven aan de eigen verantwoordelijkheid van de burger bij het voorkomen van woninginbraken (burgerparticipatie). We continueren algemene, periodieke preventievoortlichting en het geven van preventieadviezen aan (omwonenden van) slachtoffers van inbraken. De controles door Stadstoezicht en politie op nakoming van de plicht een digitaal opkopersregister bij te houden worden uitgebreid naar meer (tweedehands)bedrijven. Daarnaast wordt het sanctiebeleid voor het opkopersregister herzien, om striktere handhaving mogelijk te maken. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);

10.1.2 Geweld

Onder het thema geweld vallen verschillende delicten zoals geweldsincidenten in het uitgaansgebied en huiselijk geweld. Onder huiselijk geweld verstaan we hier (ex)partnergeweld, ouderenmishandeling en oudermishandeling. Voor kindermishandeling verwijzen we naar [deelprogramma 4.2.3. Interventies veilig opgroeien](#). Groningen is als centrumgemeente samen met de andere Groninger gemeenten verantwoordelijk voor het ontwikkelen en invoeren van beleid om huiselijk geweld te bestrijden. Onze ambities staan in [deelprogramma 4.2.4 Beschermd wonen, opvang en huiselijk geweld](#).

Gewelddelicten hebben een hoge impact op slachtoffers en hun omgeving. Daarom hebben we aandacht voor deze verschillende vormen van geweld. We streven daarbij naar zo min mogelijk geweld, thuis en op straat.

Wij willen:

- De objectieve en subjectieve veiligheid in het uitgaansgebied verbeteren;
- Geweld in afhankelijkheidsrelaties duurzaam beëindigen;
- Een veilige thuissituatie bevorderen;
- Slachtoffers van huiselijk geweld direct veiligheid bieden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal aangiften geweldsincidenten uitgaansgebied	581	540	< 550	< 525
Aantal meldingen huiselijk geweld	817	1016	800	< 800
Aantal opgelegde huisverboden	61	47	40	< 45
Aantal aangiften Veilige Publieke Taak (hulpverleners)	110	177	< 75	< 75

Hoe staan we ervoor?

Groningen kent een groot aanbod aan uitgaansgelegenheden. Tijdens de zogenaamde stapavonden (donderdagavond tot en met zaterdagavond) zijn tienduizenden bezoekers, uit de stad en de regio, in de uitgaansgebieden te vinden. Het aantal geweldsincidenten in de binnenstad is de afgelopen jaren gedaald van 824 in 2011 naar 540 in 2016.

Huiselijk geweld komt veel voor in onze stad. In 2016 gaf de politie 828 meldingen door aan Veilig Thuis. Daarvan werd in 47 zaken een huisverbod afgekondigd, waarbij 46 kinderen betrokken waren. Het totaal aantal meldingen huiselijk geweld in 2016 bedroeg in onze stad 1014; VeiligThuis registreert ook meldingen uit andere bronnen dan de politieorganisatie. We zijn bezig met het in beeld brengen van de oorzaak van de daling van de opgelegde huisverboden.

We faciliteren de vrouwenopvang en Veilig Thuis. Daarnaast voeren we de Wet tijdelijk huisverbod uit. Voor het duurzaam beëindigen van ernstig geweld is een huisverbod vaak niet voldoende. Daarom zijn we in september 2016 gestart met het project intensief casemanagement (ICM) bij ernstige en complexe zaken huiselijk geweld. Dit project wordt uitgevoerd door Veilig Thuis en loopt tot eind 2018. Intensief casemanagers begeleiden het gezinssysteem (maximaal 1 jaar) en organiseren de benodigde hulpverlening. We willen deze aanpak in lijn met landelijke afspraken in 2018 verder ontwikkelen naar een multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling (MDA++), waarbij expertise wordt ingezet om een gezamenlijk hulpverleningsplan te maken voor het hele gezinssysteem.

De dagelijkse screening van politiemeldingen door het Veiligheidshuis Groningen is met de invoering van het samenwerkingsconvenant tussen Veilig Thuis, OM en politie afgeschaft. Het Veiligheidshuis sluit aan bij het maandelijks casusoverleg met deze drie partijen, het project ICM en de bij de ontwikkeling van MDA++ zal ook de mogelijke rol van het Veiligheidshuis Groningen betrokken worden.

Agressie en geweld tegen medewerkers met een publiek taak komt nog te vaak voor. De gewenste daling heeft zich nog niet ingezet, dit komt mede omdat er meer aandacht is voor het probleem en er vaker aangifte wordt gedaan.

Wat willen we bereiken in 2018?

Op het terrein van veilig uitgaan willen we een daling van het aantal geweldsincidenten binnenstad tot onder de 525. We willen een gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarom wordt ingezet op het faciliteren en waarborgen van informatiedeling.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Veilig uitgaan: voorzetten cameratoezicht in het uitgaansgebied en Panel Deurbeleid en opleggen van een gebiedsverbod aan recidiverende overlastveroorzakers en geweldplegers;
- Toezicht en handhaving in het uitgaansgebied (conform het handhavingsprotocol horeca) en bij incidenten met glas zal het gebruik van polycarbonaat verplicht worden opgelegd;
- Faciliteren vrouwenopvang en Veilig Thuis (centrumgemeente) en gezamenlijke aanpak kindermishandeling en huiselijk geweld (Veiligheidshuis), voorzetten van project intensief casemanagement Veilig Thuis.

10.1.3 Toezicht en handhaving in de openbare ruimte

Met toezicht en handhaving bevorderen we dat mensen regels naleven. De politie kijkt vooral naar de openbare orde en veiligheid, wij richten ons op de leefbaarheid en de lichtere veiligheidsproblematiek. Daartoe zijn wij zichtbaar, herkenbaar en aanspreekbaar aanwezig in de wijk. Wij functioneren als gastheer, maar als

mensen de regels overtreden, treden wij stevig op. Wij hebben samenwerkingsafspraken met de politie over een samenhangende en gebiedsgerichte aanpak.

Het aantal evenementen in onze stad groeit. Veel evenementen keren jaarlijks terug. Wedstrijden van FC Groningen trekken tweewekelijks duizenden bezoekers naar de Euroborg. Een bruisende (evenementen)stad kan niet zonder aandacht voor veiligheid, zowel in de voorbereiding als tijdens een evenement. Bij complexe evenementen, zoals Koningsdag en risicowedstrijden, maken we een veiligheidsplan op maat.

Hoe staan we ervoor?

Onze Buitengewoon Opsporingsambtenaren (Boa's) zijn actief in de drie stadsdelen Noord, Centrum en Zuid ter voorkoming van overlast en kleine ergernissen. Hiertoe werken wij samen met de politie. Daarnaast continueren wij onze inzet voor de handhaving op koopzondagen en het toezicht tijdens warme dagen in het Noorderplantsoen. We zetten gemeentelijke toezichthouders in bij (grootschalige) evenementen en bij voetbalwedstrijden van FC Groningen. Wij blijven investeren in kennis, houding en gedrag van onze Boa's en toezichthouders. Dit draagt bij aan de goede uitvoering van onze handhaving.

Wij hebben een biketeam geïntroduceerd bij Stadstoezicht. Deze handhavers rijden op mountainbikes door onze stad. Met het biketeam hebben we een professioneel team dat zich snel en meer wendbaar door de stad kan verplaatsen, met name in de binnenstad en enkele buitenwijken zoals Beijum en Lewenborg. Zij kunnen snel collega's ondersteunen en zijn goed aanspreekbaar is voor de burgers. Dit past binnen de uitstraling van Stadstoezicht.

In nauwe samenwerking met de politie dragen wij bij aan het project om de overlast op de Gele loper aan te pakken. Dit doen wij enerzijds met de inzet van ons biketeam en anderzijds door cameratoezicht. Daarnaast dragen wij in het stadsdeel Noord met toezicht en handhaving bij aan de aanpak van jeugdgroepen.

Ten slotte bereiden wij de implementatie van een nieuw registratiesysteem voor onze Boa's voor. Met dit systeem zetten wij ons binnen de beschikbare capaciteit maximaal in om onze handhaving meer risico- en datagestuurd uit te voeren. In de loop van 2018 zullen wij dit afronden.

Wat willen we bereiken in 2018?

In navolging van onze inzet bij het Gele loper project en de bijdrage aan de aanpak van jeugdgroepen willen wij in 2018 onze toezicht en handhaving meer projectmatig inzetten. Onze inzet wordt daarmee meer bepaald vanuit de Regiegroepen Veiligheid en de wijkteams van Stadsbeheer (leefbaarheid). Daarnaast willen wij binnen de beschikbare capaciteit investeren in risico- en data-gestuurd handhaven.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Implementatie van een nieuw registratiesysteem voor Boa's t.b.v. meer risico- en data-gestuurde inzet;
- Uitvoeren toezicht- en handhavingstaken, onder andere bij evenementen, op basis van het handhavingsprogramma 2018.

10.1.4 Overlast

We willen overlast zoveel mogelijk voorkomen en verminderen. Waar overlast zich toch voordoet treden we adequaat op, waar mogelijk samen met bewoners en ondernemers. Overlast is een containerbegrip voor onder meer woonoverlast, geluidsoverlast, studentenoverlast, drugsoverlast, vervuiling en dierenoverlast. Plegers zijn oud, jong, individuen of groepen. Soms gaat overlast gepaard met criminaliteit. De diversiteit van overlast maakt bestrijding ervan ingewikkeld. Dit vereist nauwe samenwerking tussen zorg, veiligheidspartners en bewoners. Dat doen we onder andere met de Meldpunten Overlast & Zorg, het Veiligheidshuis en de WIJ-teams. Stadstoezicht speelt hierbij ook een belangrijke rol.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal meldingen overlast openbare ruimte afgehandeld door Stadstoezicht	-	-	2.000	2.000

Hoe staan we ervoor?

In 2012 was het samengestelde overlast cijfer (geluidsoverlast, overlast door jongeren en overlast door omwonenden) 3,5; in 2014 betrof dit cijfer 3,3 en in 2016 was het cijfer 3,2.

Er is een toename te zien in het aantal verwarde personen en het aantal acute situaties rond verwarde personen. Ons project om de opdracht om - in samenwerking met ketenpartners - een sluitende aanpak op te leveren loopt tot eind 2018. In 2017 is onder andere een crisisbeoordelingskamer opgezet, die in 2017 en 2018 verder wordt ontwikkeld.

We hebben een voorstel voor woonoverlast opgesteld om de mogelijkheden van nieuwe Wet aanpak woonoverlast te gaan gebruiken.

Indicatoren op het gebied van geluidsoverlast in relatie tot evenementen vindt u in [6.1.5 Evenementen](#).

Wat willen we bereiken in 2018?

We gaan verder het versterken met de wisselwerking tussen zorg, veiligheid en bewoners bij het voorkomen en bestrijden van overlast. Het aanpakken van overlast vraagt om informatiedeling, maar ook om voorlichting geven en toepassen van dwang- en drangmaatregelen. Daartoe ontwikkelen we aan de hand van gedeelde kennis en informatie een gezamenlijke en persoonlijke aanpak. Ook een aanpak per wijk of straat is mogelijk.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Continueren en verbeteren aanpak overlastgevende personen in het gebied Gele Loper.
- Bij de aanpak van woonoverlast maken we gebruik van de mogelijkheden die de per 1 juli i 2017 ingevoerde Wet aanpak woonoverlast biedt. Bij ernstige en herhaaldelijke hinder voor omwonenden die niet op een andere manier kan worden opgelost, kan de burgemeester de veroorzaker van de overlast een gedragsaanwijzing opleggen.
- Aanpak verwarde personen:
 - We maken samen met de andere gemeenten afspraken over de invulling van de negen bouwstenen van de aanpak. Te denken valt hierbij aan een uniform uitvraag-protocol om te zorgen dat mensen de juiste zorg krijgen;
 - We zijn in gesprek met de zorgverzekeraar en ketenpartners over de beschikbaarheid en bereikbaarheid van hulpverlening (binnen en buiten kantooruren);
 - We sluiten met de gemeentelijke aanpak aan bij de keten acute psychiatrie en maken deze keten breder voor andere doelgroepen.

10.1.5 Veilig ondernemen

In een aantrekkelijk ondernemersklimaat is veilig ondernemen vanzelfsprekend. Veilig ondernemen benaderen we breed. We hechten aan een binnenstad en bedrijventerreinen waar het schoon, heel en veilig is. Winkeldiefstal springt het meest in het oog, waarbij getroffenen vaak geen aangifte doen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal aangiften door ondernemers van inbraken in kantoor-/bedrijfspannen en winkels	476	-	475	475

Hoe staan we ervoor?

Het servicepunt detailhandel is aanspreekpunt voor ondernemers in de binnenstad. Stichting Beveiliging Bedrijfsomgeving Groningen (BBOG) richt zich op (de ondernemers op) de bedrijventerreinen.

Wat willen we bereiken in 2018?

In samenwerking met GCC (Groningen City Club), BBOG en servicepunt detailhandel aandacht genereren voor veilig ondernemen en winkelgebieden die schoon, heel en veilig zijn.

Wat gaan we hiervoor doen?

Er is een nieuwe richting ingezet met betrekking tot veilig ondernemen; net als in 2016 en 2017 worden themagericht en op aanvraag een aantal activiteiten georganiseerd.

- Training winkeldiefstal-preventie, tijdens de Week van de Veiligheid;
- Aandacht op het onderwerp “onderlinge alarmering”, de introductie van de veiligheidsapp voor ondernemers;
- Verkiezing Schoonste Winkelgebied van Groningen in de wijkwinkelcentra en binnenstad van Groningen in het kader van Schoon, heel, veilig;

Verder zal het onderwerp veiligheid gedurende het jaar terugkomen in de structurele overleggen met ondernemers, in de nieuwsbrieven en op momenten dat er specifieke projecten worden opgestart die de algehele veiligheid van ondernemers en consumenten ten goede komen.

De jaarlijkse schouw met stadsbeheer in relatie tot algehele onderhoud, obstakels en veiligheid geeft vaak input voor vraaggerichte nieuwe projecten.

10.1.6 Radicalisering en Jihadisme

Extremisme is een bedreiging van de nationale en lokale veiligheid en rechtsorde. We kunnen te maken krijgen met uitreizigers, terugkeerders, geradicaliseerde inwoners, terroristische incidenten, opsporingsonderzoek naar terrorisme of arrestaties van terrorismeverdachten. Dit vereist samenwerking tussen bestuurlijke en strafrechtelijke partijen: gemeente, politie en justitie.

Hoe staan we ervoor?

Sinds 2015 hebben we een gecoördineerde aanpak van radicalisering in onze regio ontwikkeld. We beschikken over een handelingskader aanpak Radicalisering. Dit handelingskader is in het Regionaal Bestuurlijk Politie Overleg (drie noordelijke provincies) omarmd. Op basis van deze uitgangspunten is in 2016 voor de stad Groningen beleid vastgesteld. Dit beleid richt zich op het versterken van het netwerk, het vergroten van kennis en kunde en het ontwikkelen van een persoonsgebonden aanpak.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Wegnemen van de voedingsbodem voor radicalisering;
- Bestrijding en verzwakken van extremisme;
- Het vergroten van bewustwording bij professionals, sleutelpersonen en relevante organisaties.

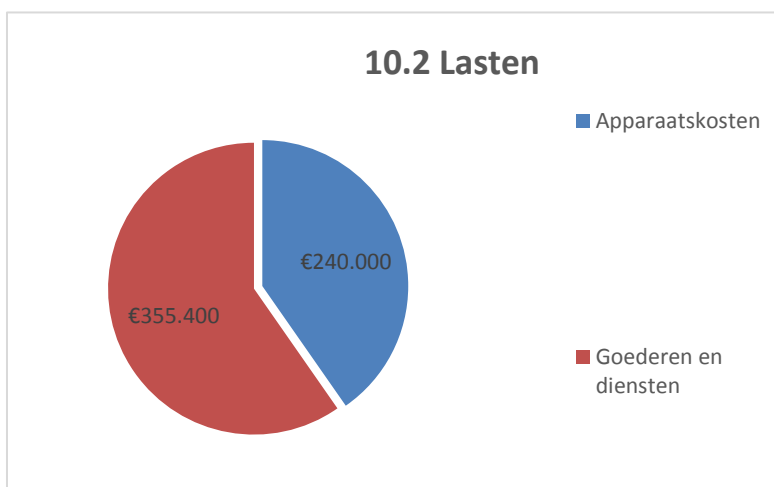
Wat gaan we hiervoor doen?

- Het blijven aanbieden van trainingen 'Signaleren radicalisering' en vergroten van de weerbaarheid;
- Het werken via een casustafel op basis van convenant Persoonsgerichte Aanpak Voorkoming radicalisering en extremisme (conform richtlijn NCTV).

Deelprogramma 10.2: Jeugd en veiligheid

We willen dat jongeren opgroeien in een veilige omgeving, thuis en daarbuiten. We willen dat jongeren de kennis en de vaardigheden hebben om goede keuzes te make. Jongeren die overlast veroorzaken of strafbare feiten plegen, volgen we nauwlettend en geven we waar mogelijk nieuw perspectief. Dit is ook verweven met het beleid in [programma 4: Welzijn, gezondheid en zorg](#).

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Effectindicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Verwacht 2017	Beoogd 2018
Aantal hinderlijke jeugdgroepen	2	1	-	-
Aantal overlast gevende jeugdgroepen	0	1	-	-
Aantal criminele jeugdgroepen	0	0	-	-
Aantal problematische jeugdgroepen *)			5	2

*) met ingang van 2017 is (landelijk) afgestapt van de onderverdeling van problematische jeugdgroepen

Daarnaast verantwoordt we onder dit deelprogramma voor zover bekend de volgende wettelijke indicatoren. De gegevens halen wij conform wet en regelgeving van de website "[Waar staat je gemeente](#)". Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2013	2014	2015	2016
Verwijzingen HALT 12 t/m 17 jaar (aantal per 10.000 jongeren)	169,4	235,3	198,6	196,9
Harde kern jongeren 12 t/m 24 jaar (aantal per 10.000 inwoners)	0,6	0,7	-	-

10.2.1 Alcohol en drugsgebruik

Het effect van drugs en alcoholgebruik onder jongeren manifesteert zich in schoolverzuim en -uitval, vandalisme, geweld, gezondheidsschade en instroom in de zorg. In de WIJ-teams werken onze

leerplichtambtenaren, het schoolmaatschappelijk werk, de jeugdgezondheidszorg en het jongerenwerk nauw samen aan preventie en hulpverlening aan scholieren.

We willen:

- Dat jongeren goed geïnformeerd zijn over de risico's van alcohol- en druggebruik;
- Dat de gemiddelde leeftijd waarop jongeren beginnen met drinken omhoog gaat;
- Dat het overmatig gebruik van alcohol daalt;
- Dat jongeren onder de 18 geen toegang hebben tot drugs.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal geconstateerde overtredingen alcoholverkoop aan jongeren (<18 jaar)	-	-	75	< 75
Aantal geconstateerde overtredingen verkoop en aanwezigheid jongeren in coffeeshops	-	-	5	< 5

Hoe staan we ervoor?

Het plan 'de maat is vol' is eind 2016 afgelopen. Vanuit het budget 'Samen gezond in Stad' (lokaal gezondheidsbeleid) zijn middelen beschikbaar voor het voortzetten van een aantal activiteiten. Vanaf 2018 ligt er een nieuw beleidskader voor het gezondheidsbeleid inclusief prioritaire thema's.

Bij het toezicht op de naleving van de Drank- en horecawet, heeft de handhaving van het schenken en verkopen van alcoholhoudende drank aan personen jonger dan 18 jaar prioriteit. Daarbij wordt soms gebruik gemaakt van mystery-shoppers.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen een verbetering van het naleefgedrag ten aanzien van het verbod op de verkoop van alcohol aan minderjarigen en meer toezicht op verkoop van softdrugs aan minderjarigen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Twee keer per jaar een integrale controle door politie en gemeente bij alle coffeeshops. Bij nieuwe coffeeshops sluit de belastingdienst eventueel aan. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);
- Activiteiten 'Samen gezond in de stad'.

10.2.2 Problematische jeugdgroepen

Jeugdgroepen kunnen in wijken voor overlast zorgen. Het gaat in deze groepen vaak om kwetsbare jongeren. Wij willen de overlast verminderen en bestrijden en tegelijkertijd de jongeren ook perspectief bieden, voorkomen dat zij opnieuw in de fout gaan en hun weerbaarheid verhogen. Wij hanteren hiervoor de aanpak problematische jeugdgroepen, die wij samen met onze lokale partners inzetten bij de eerste signalen van het ontstaan van een problematische jeugdgroep. Wanneer een dergelijke groep is 'afgeschaald' houden wij de risicojeugd in beeld.

Met de volgende indicator wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Verwacht 2017	Beoogd 2018
Aantal opgestarte begeleidingstrajecten voor jongeren door het Veiligheidshuis	183	97	150	100

Hoe staan we ervoor?

Groningen kent jaarlijks zo'n drie problematische jeugdgroepen. Onze aanpak van deze groepen is gebaseerd op het landelijke 7-stappen model, een richtlijn voor gemeenten over het in beeld brengen en aanpakken van jeugdgroepen in zeven praktische stappen. Om de samenwerking met onze ketenpartners te intensiveren en meer inzicht te krijgen in groepsgedrag en groepsdynamiek hanteren wij de zogenaamde Plus-Min-Meemethodiek. Deze methodiek leert ons anders te kijken naar een jeugdgroep, waardoor de rol van elk individueel groepslid duidelijker wordt en waardoor interventies en hulpverlening gericht ingezet kunnen worden.

In 2017 hadden wij vijf problematische jeugdgroepen in de stad: twee in Paddepoel, twee in Beijum en een groep in de binnenstad. De jeugdgroepen in Paddepoel zijn bij elkaar gevoegd in een aanpak (18 jongeren). De aanpak van de jeugdgroepen in Beijum (respectievelijk 10 en 18 jongeren) is in juni 2017 opgestart. De verwachting is dat de aanpak van de jeugdgroep in de binnenstad in 2017 kan worden afgerond.

Met ingang van 2017 zijn we afgestapt van de kwalificatie hinderlijk, overlastgevend en criminele jeugdgroepen. Deze wijziging is landelijk en komt doordat de politie op een andere manier informatie aanlevert over jeugdgroepen en geen indeling meer hanteert.

Wat willen we bereiken in 2018?

Een afname van het aantal problematische jeugdgroepen en het vroegtijdig signaleren, aanpakken en doorverwijzen van jongeren (en hun ouders), die dreigen af te glijden naar overlastgevend gedrag en criminaliteit. Door het hanteren van de Plus-Min-Mee-methodiek in de wijken Paddepoel en Beijum krijgen wij beter inzicht in groepsgedrag en groepsdynamiek. Wij willen de ervaringen die wij met deze methodiek opdoen ook inzetten in andere wijken mocht zich daar een problematische jeugdgroep ontwikkelen.

Tevens zetten wij de beweging in om de methodiek straathoekwerk in een aantal wijken te verruilen voor de kwalitatief sterkere methodiek van de jongerenstraatcoaches.

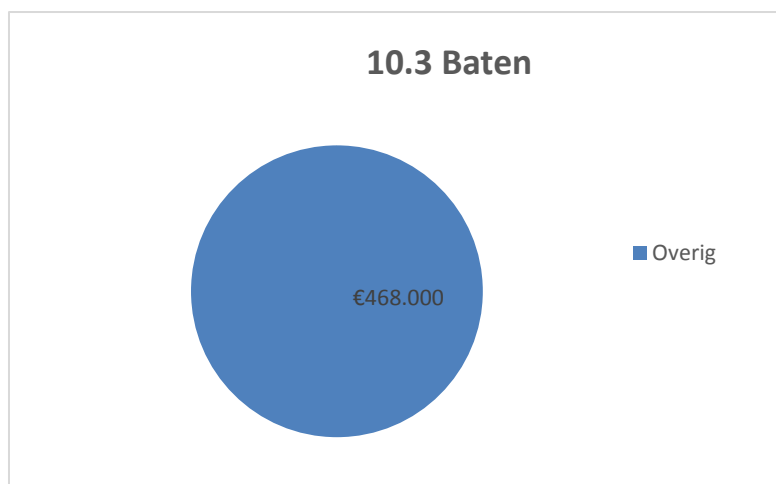
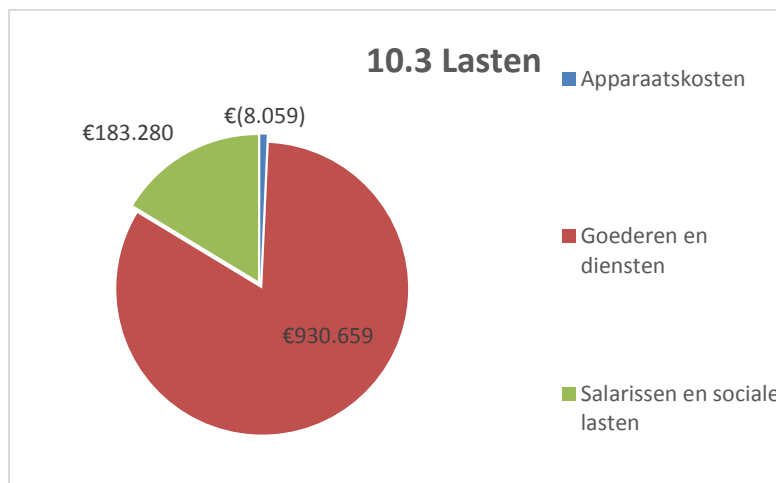
Wat gaan we hiervoor doen?

- Voortzetten van de aanpak problematische jeugdgroepen inclusief de Plus-Min-Mee-methodiek.
- Het landelijke 7-stappen model vertalen naar de lokale situatie, waardoor een eigen Groninger model ontstaat dat toepasbaar is op alle wijken waar zich eventueel jeugdgroepen vormen.
- Het in beeld houden van risicojeugd bij het Veiligheidshuis door de coördinator Jeugd.
- Inzetten van het straathoekwerk/jongerenstraatcoaches en Halt voor preventieve activiteiten.

Deelprogramma 10.3: Integriteit en veiligheid

Handel in drugs, witwassen van zwart geld en uitbuiting zijn voorbeelden van criminele (economische) activiteiten die de samenleving en de rechtsorde kunnen ondermijnen. De onderwereld kan verweven raken in de bovenwereld. Wij willen de verbinding tussen onder- en bovenwereld aanpakken en voorkomen dat de overheid criminaliteit faciliteert. We willen de samenleving beschermen tegen deze vorm van criminaliteit door samen met onze partners in te zetten op het aanpakken van criminele infrastructures in onze gemeente. We doen dat onder andere met het openbaar ministerie, de politie, de belastingdienst, het kadaster, de woningbouwcorporaties, maar ook met banken, energieleveranciers en andere partijen zoals makelaars.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

10.3.1 Ondernijnde of georganiseerde criminaliteit

Ondernijnde criminaliteit is een maatschappelijk probleem. Het zorgt niet alleen voor veel onveiligheid en overlast bij de bevolking, maar ook voor minder zichtbare, sluipende ontwijking en ondermijning van de onze stad door de verwevenheid van de onder- met de bovenwereld. Deze criminaliteit is vaak onzichtbaar, maar kan zich ook manifesteren in onze wijken door intimidatie, geweld en de verwerving van machtsposities. Georganiseerde criminelen weten vaak buiten beeld te blijven en vaak is er ook geen direct slachtofferschap. Er zijn daarom relatief weinig aangiften die de politie attendeert op deze vorm van misdaad. Een indicatie van de omvang is daarom moeilijk te geven. Binnen de geïntegreerde aanpak van ondernijnde criminaliteit ligt het accent op de regionaal bepaalde prioriteiten en op de in het Nationaal Dreigingsbeeld gesignaleerde dreigingen (drugscriminaliteit, witwassen/vastgoed, mensenhandel, fraude, milieucriminaliteit, motorbendes). Een effectieve aanpak vereist daarom een georganiseerde overheid (politie, OM, gemeente, Belastingdienst) die alle middelen en instrumenten inzet die tot haar beschikking staan om het criminele ondernemersklimaat te verslechteren. Gezamenlijk wordt bepaald hoe strafrechtelijke, bestuursrechtelijke en fiscale interventies ingezet kunnen worden.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal adviesaanvragen bij bureau Bibob	0	4	5	5
Aantal geweigerde vergunningen op grond van Bibibcriteria	-	4	5	5

Hoe staan we ervoor?

In samenwerking met het regionaal informatie en expertisecentrum (RIEC), belastingdienst, politie en openbaar ministerie zijn diverse onderzoeken uitgevoerd naar personen of ondernemers in de gemeente. Dit soort onderzoeken zijn bijzonder complex en vragen veel tijd en expertise. In één onderzoek geven partijen gezamenlijk richting aan de deelonderzoeken in de diverse kolommen en de te kiezen interventies. Die werkwijze wordt als zeer positief ervaren.

Met betrekking tot de illegale hennepteelt zijn in de gemeente op grond van de Wet Damocles in 2016 in totaal 17 panden (tijdelijk) gesloten. De Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) wordt structureel toegepast op vergunningaanvragen horeca en prostitutie Toepassing Bibob is ook uitgebreid naar vastgoedtransacties en huisvestingsvergunningen

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen de georganiseerde misdaad en ondermijning in de Groningse samenleving tegengaan. We werken hierbij nauw samen met onze ketenpartners. Meetbare doelstellingen zijn voor dit beleidsterrein moeilijk aan te geven omdat er geen of slechts beperkt zicht is op de omvang van deze vormen van criminaliteit.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Het vergaren van informatie over ondermijning op stadsdeel- en wijkniveau en de aanpak daarvan. We betrekken hierbij de uitwerking van de motie wijkgericht inzicht in veiligheid (voorjaarsdebat 2017):
- Het intensiveren van de samenwerking in het kader van de integrale aanpak met het regionaal informatie en expertisecentrum, de politie, het openbaar ministerie en de belastingdienst;
- Het toepassen van de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) op vergunningaanvragen voor prostitutie en horeca, enkele WABO-vergunningen, vastgoedtransacties en huisvestingsvergunningen wordt voortgezet.

10.3.2 Mensenhandel

Mensenhandel betreft een vorm van georganiseerde criminaliteit waarbij mensen, veelal met list en bedrog, worden "verleid" arbeid te verrichten binnen bepaalde economische branches, waardoor zij echter geen sturing meer kunnen uitoefenen op hun eigen werk- en leefsituatie. Deze vorm van georganiseerde criminaliteit komt in Groningen vooral voor binnen de (vergunde en niet-vergunde) prostitutiebranche.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal in behandeling genomen potentiële casussen door de ketenregisseur	39	40	40	40

Hoe staan we ervoor?

In het kader van de in 2016 geïntroduceerde ketenaanpak mensenhandel Noord-Nederland werken alle gemeenten in de 3 noordelijke provincies, politie, vreemdelingenpolitie, openbaar ministerie, hulp- en zorginstellingen, belastingdienst en Kamer van Koophandel samen. Signalen van mensenhandel worden in dit brede verband gedeeld en er worden afspraken gemaakt over de te plegen interventies en een persoonsgericht aanbod van hulpverlening aan het slachtoffer.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen mensenhandel tegengaan door het creëren van een onaantrekkelijk afzetgebied voor daders van mensenhandel. Daarbij beogen we een afname van mensenhandel. Wij realiseren ons dat het grotendeels een onzichtbaar delict is met een zeer geringe aangiftebereidheid.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Voortzetting van de ketenaanpak mensenhandel Noord-Nederland door het toepassen van dezelfde werkwijze van alle betrokken instellingen in Groningen, Friesland en Drenthe;
- Vroegtijdige herkenning en oppakken van signalen van mensenhandel;
- Het zo snel mogelijk inzetten van interventies op daadwerkelijke signalen.

10.3.3 (vergunde) prostitutie

Sinds 1 januari 2016 kent de stad Groningen nog één raamprostitutiegebied, de Nieuwstad, met in totaal 40 panden en 95 ramen. Per 1 juni 2016 is ons nieuw lokaal prostitutiebeleid van kracht geworden. We kiezen voor het opwerpen van barrières tegen mensenhandel en uitbuiting. De minimumleeftijd voor prostituees is verhoogd van 18 naar 21 jaar, prostituees zijn verplicht een intakegesprek te hebben alvorens zij in Groningen mogen werken, exploitanten van prostitutiebedrijven moeten een bedrijfsplan overleggen en prostituees mogen maximaal 11 uur per etmaal werken. Verder is een strafbaarstelling voor klanten van niet-vergunde prostitutiebedrijven in de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) opgenomen. We hebben meer aandacht voor de mogelijkheden voor prostituees om “uit te stappen”; dit in samenhang met het streven om de tippelzone te sluiten. Het toezicht op de naleving van de vergunningsvoorwaarden gebeurt door de bestuurlijk toezichthouders van de gemeente in samenwerking en afstemming met de politie.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de vergunde prostitutie	-	10	20	10
Aantal bestuurlijke maatregelen vanaf 1 juni 2016 in de illegale prostitutie	-	10	20	20

Hoe staan we ervoor?

Er is specifieke aandacht voor de aanpak van de niet-vergunde en illegale prostitutie. De aanpak daarvan is prioriteit voor ons samen met de politie. Eind 2017 zal iets gezegd kunnen worden over de effecten van de nieuwe regelgeving en de mate waarin dat wordt nageleefd door exploitanten en prostituees, want dan zal een eerste evaluatie zijn afgerond.

Wat willen we bereiken in 2018?

- Afname van de niet-vergunde en illegale prostitutie.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Adequaat toezicht en handhaving van de vergunde branche en consequente toepassing van het handhavingprotocol bij constatering van overtredingen in nauwe samenwerking met de politie.

10.3.4 Hennepteelt en drugshandel

Ons drugsbeleid beslaat meerdere terreinen, coffeeshops, damoclesbeleid en de handhaving daarvan. We willen hennepeteelt en handel in drugs ontmoedigen. Voor elk thema waar het drugsbeleid betrekking op heeft geldt dat de samenwerking in de keten een doorslaggevende factor is voor een succesvolle aanpak. Zo stellen we voor coffeeshops voorwaarden waaronder een coffeeshop kan worden gedoogd. Daarbij geldt een maximumstelsel en is de afstand van de coffeeshop tot scholen van belang.

Landelijk en lokaal speelt de discussie over de regulering van de wietteelt. Wij hebben samen met ruim 50 andere gemeenten het Manifest 'Joint Regulation' ondertekend, waarin de rijksoverheid wordt opgeroepen om een landelijk stelsel van gecertificeerde en gereguleerde wietteelt in te voeren. De rijksoverheid wil deze pilots vooralsnog niet toestaan. We blijven samen met andere gemeenten aandringen op een landelijk programma van experimenten met een geregelde cannabisketen.

De burgemeester is bevoegd om panden, waarbij drugs worden verhandeld en panden waarin hennepkwekerijen worden ontdekt, te sluiten. We werken hierin samen met onze partners zoals woningbouwcorporaties en energiemaatschappijen. Aanvullend op strafrechtelijke trajecten zetten we bestuursrechtelijke maatregelen in om het pand gedurende een bepaalde periode te sluiten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal gesloten drugspanden	15	17	20	20

Hoe staan we ervoor?

In 2016 is het drugsbeleid geactualiseerd en zijn de verschillende beleidsonderwerpen en richtlijnen voor handhaving samengevoegd. Bij coffeeshops wordt het maximumstelsel van 14 coffeeshops gecontinueerd. Op dit moment worden er 11 coffeeshops geëxploiteerd. De wachtlijst voor personen die een coffeeshop willen opzetten in Groningen is beëindigd en is vervangen door een systeem van openbare inschrijving bij het opvallen van een plek. Bij het sluiten van drugspanden hebben we het uitgangspunt om in alle gevallen de zwaarste sanctie op te leggen, losgelaten. We werken nu met een trapsgewijs sanctiemodel. Informatiedeling binnen de keten is van belang; hiervoor is het Hennepconvenant Noord-Nederland ontwikkeld.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen de samenwerking met al onze partners in de keten versterken zodat we beter hennepsteelt en drugshandel kunnen ontmoedigen en waar mogelijk aanpakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We werken aan verbetering van de afspraken met ketenpartners. Zie ook de paragraaf [Integraal gebiedsgericht werken](#);

10.3.5 Motorclubs (OMG's)

In Nederland is het aantal Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) de laatste jaren toegenomen. OMG's zijn motorclubs die zich met enige regelmaat normoverschrijdend en crimineel gedragen. Landelijk wordt door de overheid een zero-tolerancebeleid gevoerd tegen OMG's. Één van de speerpunten van dit beleid is de bestrijding van invloed en aanwezigheid van OMG's in de horeca. Hieraan ligt ten grondslag dat de aanwezigheid van OMG-leden in de horeca (grote) openbare orde risico's met zich meebrengt.

Hoe staan we ervoor?

Voor zover bekend beschikken de in Groningen aanwezige Outlaw MotorcycleGangs (OMG's) of supportclubs niet over een clubhuis of een andere vaste plaats van samenkomst. Initiatieven van een OMG om zich te vestigen in de gemeente worden in de kiem gesmoord door gesprekken en, waar mogelijk, de inzet van bestuursrechtelijke instrumenten op basis van het bestemmingplan, de Drank- en Horecawet en de Algemene Plaatselijke Verordening (APV). Ook werpen we barrières op tegen mogelijk indringen van OMG's in de bovenwereld. Binnen de tien Regionale Informatie- en Expertise Centra (RIEC's) en het Landelijke Informatie en Expertisecentrum (LIEC) werken verschillende overheden samen met als doel de schijnbare onaantastbaarheid van OMG's te doorbreken. De informatiepositie van de gemeente ten aanzien van de OMG's en de supportclubs is door de samenwerking met het RIEC, de politie en de Belastingdienst, op peil.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen bereiken dat de OMG's of de daaraan gelieerde supportclubs geen "vaste voet aan de grond krijgen" in bestaande horecabedrijven of buurtgebouwen of een nieuw clubhuis kunnen starten. Daarnaast willen we de informatievoorziening van de gemeente ten aanzien van OMG's en supportclubs, in samenwerking met ketenpartners, op peil houden.

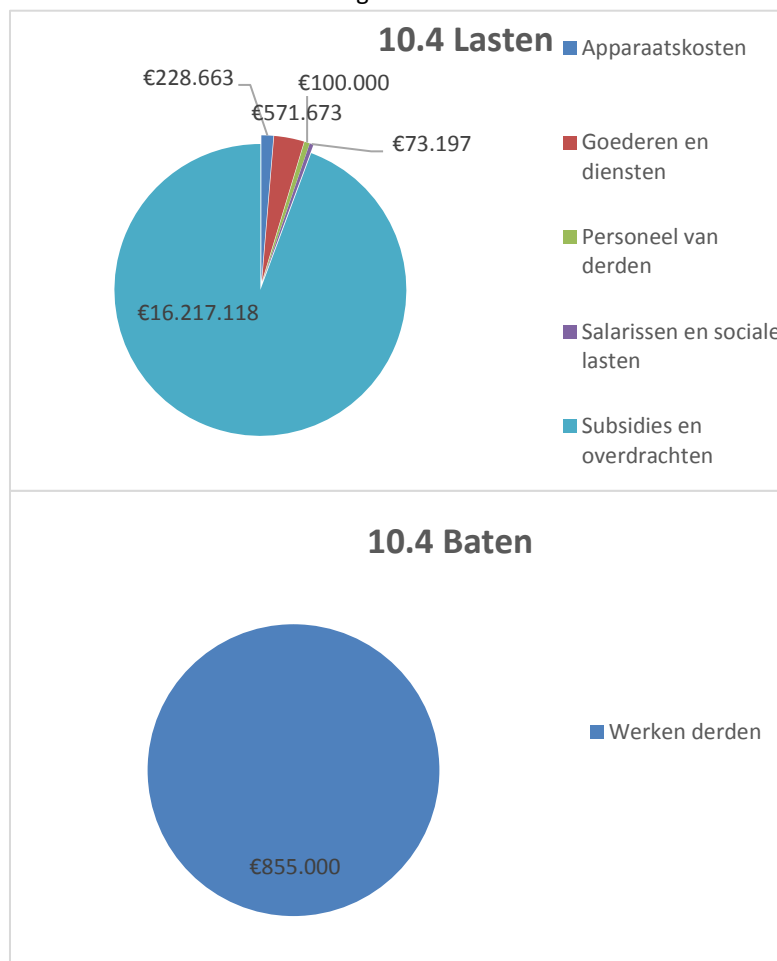
Wat gaan we hiervoor doen?

- Periodiek bespreken we met politie, OM, belastingdienst en RIEC de noodzaak en mogelijkheid om maatregelen te treffen ter voorkoming van vestiging van een OMG-clubhuis en/of het indringen van een OMG in de bovenwereld.
- Wanneer daartoe aanleiding is worden zogenoemde 'stopgesprekken' gevoerd met horecaondernemers/pandeigenaren waar OMG-leden zijn gesignaleerd.
- Waar mogelijk worden bestuursrechtelijke maatregelen getroffen.

Deelprogramma 10.4: Fysieke veiligheid

Fysieke veiligheid omvat het tegengaan en beperken van risico's van ongevallen, branden en rampen, incidenten waarbij mensen gewond kunnen raken of kunnen overlijden of waarbij (grote) schade ontstaat. We zorgen voor een veilige woon- en leefomgeving, voor inwoners en bezoekers van de stad. Dit betekent in de eerste plaats dat we waar mogelijk risico's wegnemen of beperken door onveilige situaties te voorkomen. Daarnaast moeten de hulpdiensten klaar staan, goed voorbereid zijn en voorzien zijn van de juiste middelen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

10.4.1 Veiligheidsregio Groningen

De Gemeente Groningen maakt deel uit van de gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen (VRG). Deze werkt sinds 1 januari 2014 in opdracht van het lokale, regionale en landelijke bestuur voor burgers, bedrijven en instellingen in de provincie Groningen. Dat gebeurt samen met een groot aantal partners, zoals alle gemeenten in de provincie Groningen, de Omgevingsdienst Groningen, de noordelijke Veiligheidsregio en bevolkingszorg zoals in de provincie georganiseerd in de Gemeentelijke Kolom Groningen (GKG).

Onderdeel van de VRG zijn de Brandweer, de Geneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio (GHOR) en de regionale ondersteuning van de GKG

De Veiligheidsregio Groningen heeft als taken:

- Rampenbestrijding & crisisbeheersing;
- De complete keten voor de brandweezorg, samen met de meldkamer Noord-Nederland: van pro-actie, preventie, alarmering, incidentbestrijding tot aan nazorg;
- De regionale ondersteuning van de GKG.

Hiermee wordt gezorgd voor een fysiek veilige gemeente, en adequaat optreden bij calamiteiten en brand. In 2018 verwachten we daarom de volgende bijdrage aan de Veiligheidsregio Groningen te leveren (de verantwoording loopt via de begroting en jaarrekening van de Veiligheidsregio Groningen):

Omschrijving (bedragen x1.00duizend euro)	Bedrag
Rampenbestrijding & crisisbeheersing	154.338
Brandweezorg (inclusief meldkamer)	15.600.845
GHOR	146.444
Regionale ondersteuning gemeentelijke kolom	315.789
Totale bijdrage aan de veiligheidsregio	16.217.416

Toename van de bijdrage door de gemeente Groningen betreft de in het verleden – vanwege incidenteel beschikbare middelen - niet doorgevoerde indexaties van autonome (niet beïnvloedbare) kostentoesnames. Dit vloeit voort uit de financiële hygiëneregels die de Veiligheidsregio Groningen heeft geformuleerd en die in de financiële verordening van de VRG worden verwerkt. Uitgangspunt daarbij is *om incidentele meevallers* niet langer in te zetten als dekking voor *structurele tegenvallers*.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Aantal gecontroleerde kamer-verhuurpanden	1.092	867	930 *)	1000
Aantal bestuurlijke maatregelen na controle kamer-verhuurpanden	36	9	<10	<10

*) in 2017 teruggebracht van 1.150

Hoe staan we ervoor?

Takendiscussie

De Veiligheidsregio Groningen heeft aan alle deelnemende gemeenten aangekondigd dat voor 2018 een samenhangend pakket aan bestuurlijke keuzes nodig is om de financiële opgaven van de Veiligheidsregio Groningen in te vullen. De uitkomst van deze keuzes moet bijdragen aan een takenpakket dat duurzaam in evenwicht is gelet op de beschikbare middelen. In de zienswijze van de Gemeente Groningen op de jaarstukken van de Veiligheidsregio Groningen is gepleit voor een procesmatige aanpak. Enerzijds om gemeenten te betrekken bij de opzet van het onderzoek, anderzijds voor het verkrijgen van draagvlak voor de uiteindelijk te nemen maatregelen.

Brandrisicoprofiel

De realisatie van de beleidsdoelen zoals opgenomen in het Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2016 – 2019 wordt op basis van het brandrisicoprofiel geoperationaliseerd. Dit is een dynamisch proces dat ieder jaar wordt doorlopen. Gaandeweg ontstaat een steeds verfijnder beeld van de risico's in de gemeente Groningen en van de effecten van maatregelen die de Veiligheidsregio uitvoert op basis van de geconstateerde risico's. Het brandrisicoprofiel is daarmee een dynamisch document dat tot en met 2016 alleen bestond uit risico-classificering van gebouwen met een gebruiksfunctie, zoals openbare gebouwen, scholen en kantoren. Vanaf 2017 worden ook andere zaken aan het brandrisicoprofiel toegevoegd bijvoorbeeld in de vorm van informatie over ouderen, omdat is gebleken dat ouderen bij verminderde zelfredzaamheid meer gevolgen kunnen ondervinden van de effecten van brand. Ook wordt informatie over rookmelders toegevoegd, omdat deze een positieve invloed hebben op de ontdekkingsnelheid van brand. De Veiligheidsregio Groningen zal het onder andere op deze wijze geactualiseerde brandrisicoprofiel na de zomer beschikbaar hebben.

Opkomsttijden

Uit gegevens van de Inspectie Veiligheid en Justitie^{*)} zijn de beroepsposten in de stad Groningen in 71% van de meldingen binnen de normtijd ter plaatse, daar waar het landelijk gemiddelde voor beroepskazernes volgens de inspectie op 81% ligt. De gemeente Groningen is van mening dat er door de Veiligheidsregio naar gestreefd zou moeten worden te voldoen aan dit gemiddelde. De gemeenteraad van Groningen heeft daarom informatie gevraagd over de manier waarop het halen van de opkomsttijden verbeterd kan worden. In 2017 wordt daarom een onderzoek gestart in de vorm van een QuickScan waarin gekeken wordt naar manieren waarop de incidentbestrijding in het stedelijk gebied - in samenhang met risicobeheersing – verder geoptimaliseerd kan worden. In het najaar van 2017 wordt over de eerste uitkomsten gerapporteerd.

^{*)}Bron: 'Ter plaatse! Onderzoek naar de opkomsttijden en dekkingsplannen van de brandweer' (inspectie Veiligheid en Justitie 2012)

Wat willen we bereiken in 2018?

De actuele beleidsdoelen zijn vastgelegd in het Beleidsplan Veiligheidsregio Groningen 2016-2019. De focus ligt op de verbinding met de maatschappij en de lokale gemeenschap, de vakbekwaamheid van het personeel van de Veiligheidsregio Groningen en preventie door burgers zelf. Brandweezorg is daarbij gedefinieerd als meer dan enkel en alleen de operationele prestaties. Aan de voorkant van de veiligheidsketen is namelijk nog veel winst te behalen. Door in te zetten op minder branden, dus minder slachtoffers en minder schade, is een verantwoorde brandweezorg te realiseren. In lijn met de landelijke visie Risicogericht werken, wordt afhankelijk van de risico's in een bepaald gebied, gekozen voor maatregelen aan de voorkant of de achterkant van de veiligheidsketen of een combinatie daarvan.

We streven er naar om op termijn een dienstverleningsovereenkomst te sluiten met de Veiligheidsregio Groningen. Hierin kan onderscheid worden gemaakt tussen de basisdienstverlening die aan alle gemeenten wordt geboden en de specifieke dienstverlening gebaseerd op accenten die door de gemeente Groningen worden aangegeven en door Veiligheidsregio Groningen worden geadviseerd, specifiek voor (delen van) onze gemeente en/of speciale doelgroepen.

Wat gaan we hiervoor doen?

Voor de gemeente Groningen opereert de Veiligheidsregio Groningen in het cluster Stad. Om verbinding te houden met de gemeente wordt de raad drie keer per jaar - gelijktijdig met de veiligheidsmonitor - een factsheet aangeleverd met een overzicht van de werkzaamheden van het cluster Stad. Dit is gebaseerd op onder andere het Jaarplan van de brandweer en het Handhavingssuitvoeringsplan (HUP) van de gemeente Groningen.

Handhaving Uitvoering Programma

Het jaarlijks op te stellen Handhaving Uitvoering Programma (HUP) is voor het onderdeel brandveiligheid gebaseerd op het brandrisicoprofiel, omdat op basis van de risico-classificering de frequentie van toezicht wordt bepaald. In het HUP worden de inspanningen op het gebied van brandveiligheid beschreven. Het HUP

wordt jaarlijks behandeld in de gemeenteraad. Dat biedt de mogelijkheid om accenten te leggen in het toezicht op (bepaalde categorieën) openbare gebouwen en aandacht te geven aan specifieke doelgroepen.

Brandveilig Leven en/ of Ondernemen.

De uitvoering van deze door de gemeente Groningen te benoemen accenten als onderdeel van het HUP zijn belegd bij het team Brandveilig Leven en Toezicht. Met dit team ondersteunt de Veiligheidsregio Groningen de gemeente bij handhavingzaken op het gebied van brandveiligheid. Overige taken zijn om via interventies bewoners, bedrijven en instellingen te informeren over brandveiligheidsrisico's en zo de kans op brand te verkleinen en de effecten daarvan te beperken. In dat kader wordt toezicht gehouden en worden aanwijzingen en adviezen verstrekt.

10.4.2 Externe veiligheid

We willen zorgvuldig omgaan met de risico's die samenhangen met de productie, de opslag, het transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen. De gemeente is het bevoegde gezag (op grond van de Wet Milieubeheer) voor een aantal risicobedrijven, waaronder de LPG-tankstations. De Omgevingsdienst Groningen ziet er namens de gemeente op toe dat deze voldoen aan het Besluit externe veiligheid inrichtingen (BEVI) zowel bij de vergunningverlening als bij de handhaving. De Veiligheidsregio Groningen heeft een wettelijke adviesfunctie aan het bevoegd gezag op de vergunningverlening in dit kader.

Hoe staan we ervoor?

Wij passen het Besluit externe veiligheid inrichtingen (BEVI) toe als dat aan de orde is. Bij alle nieuwe ontwikkelingen in de stad is lokale omgevingsveiligheid een onderdeel van de planvorming. Hiermee zorgen we ervoor dat de veiligheids-randvoorwaarden uit het BEVI worden ingevuld.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen de risico's die productie, opslag, transport en het gebruik van gevaarlijke stoffen met zich meebrengen, beheersen en zoveel mogelijk verkleinen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De risicobedrijven worden gecontroleerd op de naleving van de veiligheidsvoorschriften in de omgevingsvergunning.

10.4.3 Aardbevingen

Onze stad bevindt zich aan de rand van het gebied met aardbevingen ten gevolge van de gaswinning. We willen dat inwoners en bezoekers van de gemeente zich veilig voelen in onze stad. We willen dat de economische functie van de stad zich ongestoord verder kan ontwikkelen en dat de stad juist kan profiteren van de investeringen die worden gedaan in het kader van de gaswinning/aardbevingeffecten. Met de komst van de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) in het najaar 2015 is de rol en de positie van de gemeente sterk veranderd. De regie met betrekking tot het versterken en de schadeafhandeling ligt bij de NCG. Als stuurinstrument wordt er gewerkt met een meerjarenprogramma (MJP). Dit programma wordt jaarlijks herijkt en vastgesteld door de betrokken gemeenteraden, provinciale staten en de ministerraad. De bestuurders overleggen in regionaal verband (AB-DB regio) over het brede Gaswinningsdossier.

Hoe staan we ervoor?

Als stad werken wij ook dit jaar weer actief mee aan het opstellen van het Meerjarenprogramma (MJP) 2018-2022, onder andere door onze prioriteiten mee te geven. Gezien de huidige ervaringen met de uitvoering van het MJP kiezen we voor een actievere opstelling. Niet reactief maar proactief. Zodat wij onze doelen op dit dossier kunnen realiseren.

Op 1 januari 2017 is geheel Meerstad binnen de gemeentegrenzen komen te liggen. Vanaf 1 januari 2019 zal Ten Boer (en wellicht ook Haren) door herindeling samengaan met Groningen. Hierdoor zal een deel van de

gemeente in de kern van het aardbevingsgebied komen te liggen. Op dit moment werken we al intensief samen met Ten Boer om de voorbereidingen voor de versterkingsoperatie, die onder regie van de NCG wordt uitgevoerd, zo goed mogelijk te laten verlopen voor de betrokken inwoners. De daadwerkelijke uitvoering van de versterkingsoperatie zal pas in 2018 starten.

Het aantal schademeldingen is in de gemeente Groningen in 2017 opgelopen tot bijna 12.000. Hoe het aantal meldingen zich ontwikkelt is lastig te voorspellen. Het melden van schade is afhankelijk van het aantal bevingen en mogelijk ook van de beschikbaarheid van een ruimhartige schadevergoedingsregeling. Op dit moment wordt er met inbreng van de lokale overheden en de maatschappelijke organisaties gewerkt aan een nieuwe onafhankelijke schaderegeling. De NAM trekt zich hiermee terug uit het schadeproces. De verwachting is dat de nieuwe regeling in de tweede helft van 2017 wordt ingevoerd. De NCG is tot nu niet in staat om betrouwbare cijfers te leveren over schademeldingen en afhandeling. Wij blijven hierover in gesprek met de NCG. Van de oude waardevermeerderingsregeling hebben 2625 Stadters gebruik gemaakt. Huiseigenaren met een vastgestelde schade van minimaal duizend euro kunnen een verzoek indienen om in aanmerking te komen voor deze regeling. De huiseigenaar ontvangt dan 4000 euro subsidie te besteden aan energiemaatregelen (zonnepanelen, isolatie, energiezuinige ketel, enzovoort). In het eerste kwartaal van 2017 is een nieuwe waardevermeerderingsregeling ingevoerd voor schademeldingen van na 1 januari 2016.

Op 1 juli 2017 heeft de NAM de nieuwe nieuwbouwregeling vastgesteld. De gemeente Groningen is het op twee essentiële punten niet eens met de regeling. De hoogte van de vergoedingspercentages in de percentageregeling en de voorwaarden voor het integraal ontwerpen in de maatwerkregeling. Er is afgesproken met de NAM en NCG dat beide punten worden voorgelegd voor onafhankelijk advies en de uitkomst bindend is. Wij adviseren eigenaren conform de Nationale Praktijkrichtlijn (NPR) aardbevingsbestendig te bouwen en staan op het standpunt dat redelijke meerkosten vergoed dienen te worden.

In 2016 kregen wij als gemeente adviesrecht op het winningsplan van de NAM, in aanloop naar het besluit van de Minister. Het advies is mede opgesteld met provincie, gemeenten, waterschap en de veiligheidsregio. Vervolgens hebben we zienswijze en beroep ingediend. De Raad van State zal begin november 2017 een uitspraak doen.

Wat willen we bereiken in 2018?

- De belangen van de gemeente Groningen en haar inwoners zo goed mogelijk opnemen in het MJP en de uitwerking daarvan;
- Het zorgdragen van een voor Groningen acceptabel gaswinningsbesluit met betrekking tot veiligheid, maatschappelijke- en economische impact;
- Bewerkstelligen dat er een werkbare nieuwbouwregeling komt, waarbij meerkosten als gevolg van de NPR, worden vergoed en er geen vertraging optreedt met betrekking tot nieuwbouwprojecten;
- Een zo groot mogelijke bijdrage leveren aan het realiseren van de gewenste regionale economische structuurversterking, waarbij de energietransitie een belangrijke plaats in neemt;
- Adviseren en faciliteren van de gemeente Ten Boer in het gaswinningsdossier;
- Efficiënt en effectief bijdragen aan de versterkingsopgave in Ten Boer.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Input leveren op de MJP-cyclus (totstandkoming, uitvoering en evaluatie). Monitoren van de voortgang en actief meedenken over de uitwerking van de diverse regelingen.
- Het verbinden van het MJP met onze stadse- en regionale programma's voor:
 - Energie/verduurzaming; Kennis/innovatie
 - Regionale economie
 - Arbeidsmarkt (Werk in zicht)

- Woningvoorraad/woonmilieu en Cultureel erfgoed;

- Samen met de regio we inhoudelijke elementen van de lobby voorbereiden;
- Het deelnemen aan diverse werkgroepen van de NCG om onze kennis en inbreng met betrekking tot de verschillende thema's en regelingen te waarborgen.
- Naast het actief meedenken volgen van de uitvoering van de regelingen en zo nodig signalen afgeven bij (structurele) stagnatie, zodat dit besproken kan worden in het bestuurlijk overleg;
- We zijn betrokken bij het vervolg van het scholenonderzoek in de stad (Centrum voor Veilig Wonen) en monitoren de aanpak van de hoog risico elementen, zoals bijvoorbeeld schoorstenen, airco's;
- We geven extra ondersteuning aan het college van Ten Boer met betrekking tot de versterkingsopgave. Naast beleidsadvisering nemen we ook deel aan de verschillende lokale werk- en stuurgroepen ten behoeve van versterkingsopgave in Ten Boer;
- Parallel aan de versterkingsopgave loopt het traject van dorpsvernieuwing. Het versterken c.q. slopen en herbouwen van woningen is zeer ingrijpend maar geeft ook (nieuw) kansen. De door het college van Ten Boer vastgestelde dorpsvisie 's moeten samen met de bewoners vertaald worden naar concrete en haalbare voorstellen. Ook moeten de financiële (on)mogelijkheden onderzocht worden.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Veiligheidsregio Groningen	
Relevante beleidsinformatie	De Veiligheidsregio Groningen behartigt de volgende belangen: Brandweezorg (inclusief melding en alarmering meldkamer Noord-Nederland), geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing en bevolkingszorg. De Veiligheidsregio doet dit voor de 23 gemeenten in de provincie Groningen.
Beleidsrisico	Geen.

Voor meer informatie over de verbonden partijen zie [paragraaf 6 verbonden partijen](#). Op terrein van veiligheid zijn meerdere verbonden partijen die er toe doen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Veiligheid							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	4.153	4.630	4.634	5.174	5.207	5.243
10.1.1	Woninginbraken	325	1.586	1.582	2.279	2.279	2.279
10.1.2	Geweld	29	0	35	0	0	0
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	3.799	3.044	3.018	2.895	2.929	2.964
10.2	Jeugd en veiligheid	413	605	595	240	240	240
10.2.1	Alcohol- en drugsgebruik	51	0	0	0	0	0

10.2.2	Problematische jeugdgroepen	362	605	595	240	240	240
10.3	Integriteit en veiligheid	1.114	1.059	1.106	919	919	919
10.3.1	Georganiseerde criminaliteit	39	43	58	23	23	23
10.3.2	Mensenhandel	995	986	998	896	896	896
10.3.3	(Vergunde) prostitutie	73	25	45	0	0	0
10.3.4	Hennepteelt en drugshandel	8	5	5	0	0	0
10.4	Fysieke veiligheid	17.609	16.491	17.191	17.475	17.778	17.782
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	17.330	16.488	17.191	17.475	17.778	17.782
10.4.2	Externe veiligheid	278	3	0	0	0	0
10.4.3	Aarbevingen	1	0	0	0	0	0
	Totaal	23.289	22.785	23.526	23.808	24.144	24.184
	Baten						
10.1	Veilige woon- en leefomgeving	2.123	1.775	1.799	1.799	1.799	1.799
10.1.1	Woninginbraken	0	0	0	0	0	0
10.1.3	Toezicht en handhaving Op. Ru	2.123	1.775	1.799	1.799	1.799	1.799
10.2	Jeugd en veiligheid	50	0	0	0	0	0
10.2.1	Alcohol- en drugsgebruik	50	0	0	0	0	0
10.3	Integriteit en veiligheid	492	468	468	468	468	468
10.3.1	Georganiseerde criminaliteit	0	0	0	0	0	0
10.3.2	Mensenhandel	492	468	468	468	468	468
10.4	Fysieke veiligheid	1.514	965	855	855	855	855
10.4.1	Veiligheidsregio Groningen	1.437	965	855	855	855	855
10.4.2	Externe veiligheid	77	0	0	0	0	0
	Totaal	4.179	3.207	3.122	3.122	3.122	3.122
	Geraamd resultaat voor bestemming	19.110	19.577	20.404	20.686	21.022	21.062
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen						
	Totaal onttrekkingen						
	Geraamd resultaat na bestemming	19.110	19.578	20.404	20.686	21.022	21.062

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

10 Veiligheid	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
10.4 Fysieke veiligheid								
Regionalisering brandweer		449						
Veiligheidsregio	-60							
Huisvesting veiligheidsregio		642						
Totaal 10 Veiligheid	-60	1.091	0	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

10 Veiligheid	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
10.4 Fysieke veiligheid								
Veiligheidsregio	936		978		1.044			811
Totaal 10 Veiligheid	936	0	978	0	1.044	0	0	811

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Integrale financiële toelichtingen

10.4 Fysieke veiligheid	Lasten	Baten	Saldo
	-700 duizend euro	-110 duizend euro	-810 duizend euro
Veiligheidsregio (N 940 duizend euro)			
De Veiligheidsregio is overgegaan tot het doorbelasten van (achterstallige) indexaties uit 2016 (deels), 2017 en 2018 van in totaal 1,7 miljoen euro. Daarnaast zijn er meerkosten door het tekort op de gemeentelijke kolom, lasten die verband houden met het Functioneel Leeftijd Ontslag, verhoogde opleidingskosten en maatregelen in het kader van Gezond en Veilig Werken. Het gaat in totaal bij deze autonome ontwikkelingen om een bedrag van 2,4 miljoen euro en voor de Gemeente Groningen om een bijdrage van 940 duizend euro.			
Overige afwijkingen (V 130 duizend euro)			
Overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 130 duizend euro.			

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's

Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binne gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moet worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamen één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GE BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitatie en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>
Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke</p>

	bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Programma 11: Stadhuis en Stadjer

We willen burgers, ondernemers en instellingen zoveel mogelijk betrekken bij het ontwikkelen en uitvoeren van gemeentelijk beleid. Daarom spelen we van tevoren in op hun informatiebehoefte, zijn we transparant en staan we open voor signalen uit de samenleving.

In de informatievoorziening aan burgers en instellingen besteden we veel aandacht aan onze digitale kanalen. De gemeentelijke kerntakenwebsite is hierbij belangrijk; deze is opgezet vanuit de vraag van burgers. We bundelen onze dienstverlening en voeren regie op de kwaliteit ervan.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de relevante ontwikkelingen, de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

We willen in Groningen:

- Goede dienstverlening aan burgers en bedrijven bieden;
- Eén gemeente, één organisatie zijn en dat laten zien;
- Actief, duidelijk en open communiceren met Stadjers.

Het programma is uitgewerkt in de volgende beleidsnota's:

[Visie Publieke dienstverlening](#)

[Voortgang KCC Groningen 2015](#)

[Sociale media in Groningen](#)

[Digitale communicatie gemeente Groningen \(stadspanelonderzoek\)](#)

Relevante ontwikkelingen

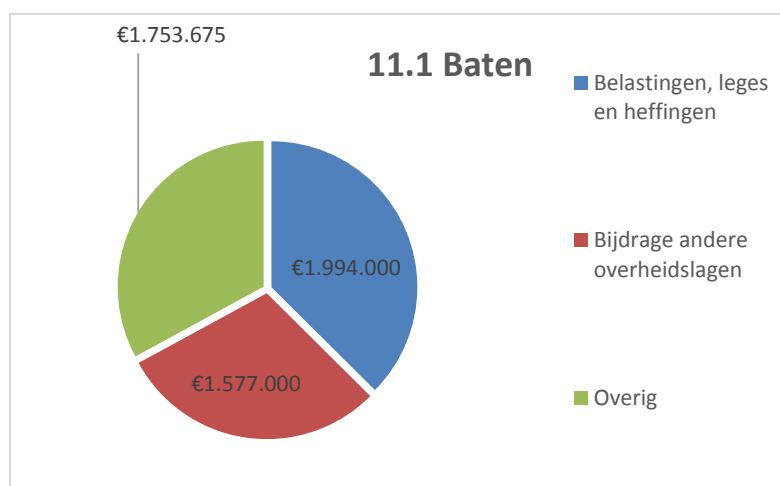
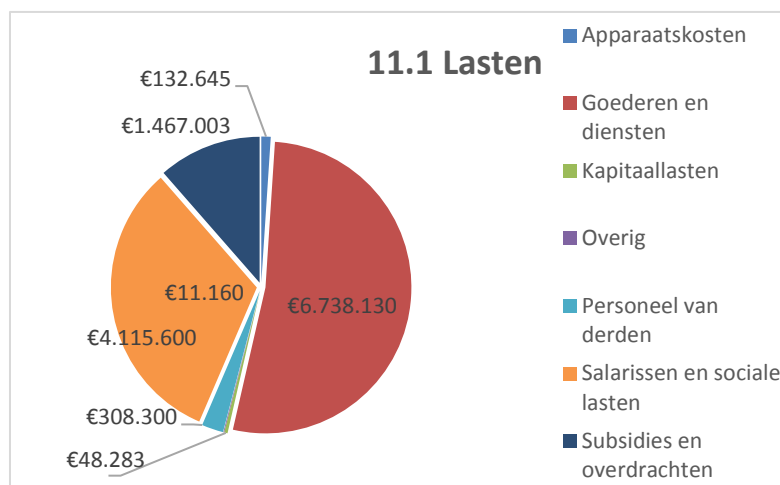
In 2018 werken we verder aan de invoering van I-burgerzaken in met als doel onze dienstverlening aan de burgers verder te digitaliseren. Bij het Klant Contact Centrum (KCC) werken we aan de zaakgerichte dienstverlening. We doen mee aan een aantal landelijke pilots in het kader van de Digitale Agenda 2020 (landelijk programma vanuit de Vereniging Nederlandse Gemeenten rondom standaardisering en collectivisering). Verder meten en vergelijken we onze prestaties op dienstverlening door deelname aan "Vensters op Dienstverlening", de benchmark voor gemeenten op het gebied van dienstverlening. Begin 2018 start het Noordelijk Belastingkantoor met zijn werkzaamheden voor de gemeente en de drie noordelijke waterschappen.

Op het gebied van communicatie gaat onze aandacht uit naar de veranderingen die de netwerksamenleving met zich mee brengt. We streven naar een optimale online dialoog met de stad (via de sociale mediakanalen) en werken aan gebiedsgericht communiceren.

Deelprogramma 11.1: Publieke dienstverlening

Dit deelprogramma bundelt de werkzaamheden en dienstverlening van het Klant Contact Centrum (KCC), Burgerzaken en de gemeentelijke belastingen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Met de volgende indicatoren wordt de werking van ons beleid in dit deelprogramma gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Effectindicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Waardering inwoners algehele gemeentelijke dienstverlening	-	7,2 (*)	7,5	7,5

(*) Gemeten in de Stads-enquete die in 2016 is gehouden.

11.1.1 Regie dienstverlening

We willen de juiste dienstverlening bieden waarbij de vraag bepalend is voor ons aanbod. We doen dit vanuit het perspectief "we zijn één organisatie, één gemeente". Klantcontact organiseren we via het click, call, face principe (digitaal waar kan, persoonlijk waar het moet). We voeren actief regie op de dienstverlening en monitoren de kwaliteit. Hierbij gaat het om de kwaliteit van het Klant Contact Centrum (KCC) bij dienstverlening. Voor klantcontact hanteren we vijf aspecten:

- Eén ingang voor het publiek (per kanaal);
- Gestandaardiseerde producten en diensten;
- Voldoen aan de gestelde servicenormen;
- Dienstverlening is vraaggestuurd en integraal;
- 80% zelfstandige afhandeling door het KCC.

We meten de waardering van inwoners over de algehele gemeentelijke dienstverlening.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Klanttevredenheid publieksbalie Harm Buitenplein	-	8,8	8	8
Klanttevredenheid publieksbalie Kreupelstraat	-	8,8	8	8
Klanttevredenheid Digitale dienstverlening Internet	-	5,9	8	7
Klanttevredenheid telefoonnummer 14 050	6,8	7,1	8	7,5
Terugbellen binnen 24 uur	-	-	-	100%
Gemiddelde wachttijd balie (op afspraak) norm: 5 min (*)	-	5,34 min	5 min	5 min
Gemiddelde wachttijd balie (vrije inloop) norm: 15 min (*)	-	7,33 min	15 min	15 min

(*) De indicator over de wachttijd betreft het gemiddelde van de publiekslocaties (Harm Buitenplein, Kreupelstraat, Hoogkerk, Lewenborg).

Hoe staan we ervoor?

We werken aan het versterken van de regie op dienstverlening door het integraal monitoren van dienstverlening (volgens een regiemodel). We richten ons hierbij op de vijf genoemde aspecten van klantcontact.

Wat willen we bereiken in 2018?

De doorontwikkeling van de regiefunctie (monitoren en meten) is gericht op verbetering van de dienstverlening aan burgers en bedrijven. De regie-voering op dienstverlening moet er toe leiden dat we inzicht hebben in de kwaliteit van de gehele gemeentelijke dienstverlening.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Jaarlijkse meting algehele gemeentelijke klanttevredenheid
- Uitvoering regiescan
- Deelname aan Vensters op Dienstverlening (landelijke benchmark)

11.1.2 Klantcontact centrum (KCC)

Het Klant Contact Centrum (KCC) handelt het grootste deel van de eerstelijns klantcontacten af. Dit gebeurt via de telefoon, mail en sociale media (webcare voor Twitter, Facebook en WhatsApp). We willen de gemeentelijke bereikbaarheid verbeteren door de bundeling van telefonie (onder het centrale gemeentenummer 14050), e-mail en het realiseren van centrale ontvangstbalies aan de Kreupelstraat en het Harm Buitenplein. Ook streven we ernaar om het aantal doorverwijzingen en het aantal telefoontjes terug te brengen. Dit doen we door directe vraag-beantwoording en het verbeteren van de digitale informatieverstrekking. Als laatste zetten we in op het terugbrengen van het aantal publieksnummers en e-mailadressen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% beantwoorde gesprekken	95	90%	95%	95%
% opgenomen gesprekken binnen 30 seconden.	80%	80%	80%	80%
% zelfstandig afgehandelde vragen	80%	-	80%	80%
% beantwoorde vragen via Twitter, Facebook en WhatsApp binnen 24 uur op werkdagen	100%	100%	100%	100%

Hoe staan we ervoor?

Het Klant Contact Centrum (KCC) vormt de ingang van de gemeente Groningen met één telefoonnummer 14 050. We hebben breed inzetbare medewerkers voor alle binnenkomende vragen.

Wat willen we bereiken in 2018?

2018 staat in het teken van kwaliteitsverbetering. Door de invoering van zaakgericht werken verbetert de telefonische bereikbaarheid omdat we het nakomen van terugbel-afspraken door de organisatie kunnen volgen. Daarnaast zorgt zaakgericht werken voor meer inzicht in lopende klantzaken. Hierdoor kunnen we in de eerstelijns klantcontacten van het Klant Contact Centrum (KCC) meer vragen zelfstandig beantwoorden (zonder daarvoor de backoffice te benaderen). Ook de e-mail afhandeling wordt zaakgericht aangepakt.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zaakgericht werken binnen het concern;
- Sturing op klantcontact.

11.1.3 Burgerzaken

Als gemeente geven wij persoonsdocumenten af zoals paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten en rijbewijzen. Ook zijn wij verantwoordelijk voor het bijhouden van de registers van de Burgerlijke stand en de Basisregistratie personen (BRP) en organiseren wij verkiezingen en referenda. Jaarlijks ontvangen wij ongeveer 172.000 klanten aan de Kreupelstraat, in de wijkservicecentra Hoogkerk en Lewenborg, het geboorteloket in het Martini Ziekenhuis en sinds 2013 ook aan de Eemshaven (Registratie van Niet-Ingezetenen). We doen ons werk volgens de voorschriften en de kwaliteitsnormen zoals verwoord in 11.1.1 Regie dienstverlening. De meeste frontofficetaken hebben te maken met de afgifte van documenten, werkzaamheden burgerlijke stand en de basisregistratie personen (BRP). We voeren onze taken op tijd, juist en rechtmatig uit. We willen bereiken dat de klanten tevreden zijn over publieke dienstverlening aan de balies. Als resultaat van het jaarlijks te houden klanttevredenheidsonderzoek streven we in 2018 naar een waardering van ten minste 8. We willen de kwaliteit van de Basisregistratie personen verder verbeteren en daarbij in 2018 minimaal voldoen aan de norm: goed.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
Klanttevredenheid burgerzaken Kreupelstraat	7,5	8,8	8	8
Kwaliteit Basisregistratie Personen (BRP)	Goed	Goed	Goed	Goed

staan we ervoor?

We meten de kwaliteit aan de balie door een jaarlijks klanttevredenheidsonderzoek. De klanttevredenheid over de baliedienstverlening aan de publieksbalies aan de Kreupelstraat is doorgaans hoog. De kwaliteit van de Basisregistratie personen (BRP) meten we jaarlijks via een zelfonderzoek.

Wat willen we bereiken in 2018?

In het jaarlijkse klanttevredenheidsonderzoek willen we een 8 behalen. We willen in ieder geval het huidige niveau van de kwaliteit van de Basisregistratie personen handhaven en voldoen daarmee in 2018 minimaal aan de wettelijke norm 'goed'.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Afgeven van paspoorten, Nederlandse identiteitskaarten, rijbewijzen en overige persoonsdocumenten;
- Uitvoeren werkzaamheden Burgerlijke stand: aangiften geboorte, overlijden, huwelijksvoltrekkingen en inschrijven rechterlijke uitspraken;
- Uitvoering van de Wet basisregistratie personen (BRP): verhuisaangiften en adresonderzoeken;

- Organiseren verkiezing van de leden van de gemeenteraad van Groningen op 21 november 2018 (gemeentelijke herindelingsverkiezing).

11.1.4 Belastingen

Als gemeente leggen we de gemeentelijke belastingaanslagen op, innen we de belastingaanslagen en handelen we eventuele bezwaarschriften tegen de aanslagen af. We doen dit ook voor Ten Boer, Delfzijl, Appingedam en Loppersum. Hierbij werken we volgens de wettelijke betrouwbaarheids- en kwaliteitsnormen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald	Behaald	Begroting	Beoogd
	2015	2016	2017	2018
% realisatie belastingopbrengst	99,5%	100%	100%	100%
% bezwaarschriften afgedaan binnen gestelde termijn	97%	96%	100%	100%
Oordeel Waarderingskamer op basis van audit	Goed	Goed	Goed	Goed
Aantal particuliere woningbezitters dat WOZ-wijzigingen voor eigen pand doorgeven	-	-	25%	5%

Hoe staan we ervoor?

Alle particuliere woningeigenaren in de stad krijgen voorafgaand aan de verzending van de WOZ-beschikkingen in 2018 weer de mogelijkheid vooraf zelf de voorlopige WOZ-waarde te controleren (interactieve WOZ). Hiermee maken we een betere dienstverlening en een vorm van selfservice mogelijk.

Wat willen we bereiken in 2018?

Begin 2018 start het Noordelijk Belastingkantoor met zijn werkzaamheden voor de gemeente en de drie noordelijke waterschappen. Er worden dan voor het eerst gecombineerde aanslagbiljetten voor de gemeentelijke en de waterschapsbelasting verstuurd.

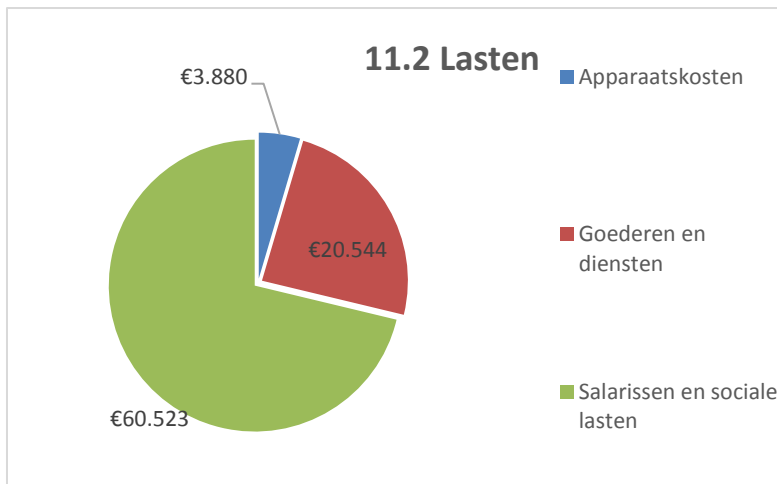
Wat gaan we hiervoor doen?

- Berekenen, opleggen en innen gemeentelijke belastingen;
- Afhandelen bezwaarschriften gemeentelijke belastingen;
- Continueren interactieve Waardering Onroerende Zaken (WOZ);
- Start Noordelijk Belastingkantoor.

Deelprogramma 11.2: Communicatie met de burger

Burgers en bedrijven komen op vele manieren in contact met de gemeente. Als ze zelf informatie zoeken of een dienst van ons afnemen. Of als de gemeente contact zoekt om burgers te informeren of iets te vragen, bijvoorbeeld over nieuw beleid. We willen in al die contacten herkenbaar en open zijn. In onze boodschappen maken we politieke keuzes zichtbaar.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

11.2.1 Faciliteren (digitale) informatievoorziening

Digitale informatie verstrekken we vooral via de gemeentelijke website. De website van Groningen is een 'toptakenwebsite', met die producten waar de burger om vraagt en geschreven in gewoon Nederlands. Gemakkelijk te vinden, goed te begrijpen en ook toegankelijk voor mensen met een beperking. Online communiceren we via sociale media Twitter, Facebook en WhatsApp.

In de informatievoorziening aan burgers werken we volgens het 'click, call, face-principe'. Click (op onze website) voor wie snel en als het uitkomt geholpen wil worden of informatie zoekt. Call (bellen) voor mensen die de benodigde informatie niet kunnen vinden of geen toegang hebben tot digitale kanalen. Face (persoonlijk contact) voor wie daar behoefte aan heeft of als dat beter werkt. Hoe beter de digitale informatievoorziening, hoe meer tevreden de burgers zijn. Dat leidt weer tot minder telefoontjes en baliebezoeken. Met als uiteindelijk gevolg lagere kosten.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Hier verwijzen we naar programma 11.1.1 (beleidsveld "[regie op dienstverlening](#)") >>>"klanttevredenheid digitale dienstverlening Internet".

Hoe staan we ervoor?

Onze website is gericht op wat de burger zoekt en wil, is begrijpelijk en toegankelijk voor iedereen. Er zijn formulieren en pdf's webrichtlijnproof gemaakt en de interactieve kaarten zijn geschikt gemaakt voor zowel pc, tablet en smartphone. De site voldoet daarmee grotendeels aan de webrichtlijnen van de rijksoverheid. Bij de inzet van nieuwe media zien we dat het vaker en gericht inzetten van Twitter, Facebook en WhatsApp loont. We bereiken steeds meer mensen via deze kanalen.

In 2017 zijn we gestart met de Newsroom050. Dit is een fysieke locatie waar klantcontact, webmonitoring en analyse en woordvoering samenkomen. Doel is om een goede dialoog met de stad te voeren.

Wat willen we bereiken in 2018?

Goed meten en analyseren van de bezoeken van burgers aan onze toptakenwebsite en de toegankelijkheid van onze onlineproducten is van groot belang. Dat gaan we in 2018 verbeteren met als doel snellere, betere en meer klantgerichte onlinedienstverlening.

Om het "humeur van de stad" te duiden monitoren we het web en de online uitingen over de stad vanuit onze Newsroom050. Dit samenwerkingsverband van Communicatie, woordvoering en het Klantcontactcentrum stelt ons in staat belangrijke onderwerpen die (op-)spelen snel op te pikken, te volgen en te duiden om vervolgens

daar waar nodig ook te reageren. Een samenvatting van onze continue monitoring laten we zien in onze Stadsbuzz. In 2017 deden we dit wekelijks, in 2018 willen we deze frequentie verhogen.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verdergaande analyse van de gemeentelijke website ten behoeve van optimale toegankelijkheid;
- Implementeren Newsroom 050 (multidisciplinaire aanpak rondom 'luisteren naar stad');
- De frequentie van de Stadsbuzz (nu 1x week) verhogen.

Bijdrage(n) verbonden partijen

GR Noordelijk Belastingkantoor	
Relevante beleidsinformatie	Het Noordelijk Belastingkantoor voert vanaf 2018 voor de gemeente en de drie noordelijke waterschappen de belastingtaken uit tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten. Dit gebeurt door de combinatie van de belastingaanslagen op één aanslagbiljet zodat heffing- en invorderingsactiviteiten slechts één keer plaats hoeven te vinden.
Beleidsrisico	Het Noordelijk Belastingkantoor heeft voor 2018 voor het eerst een begroting opgesteld. Voor 2018 zijn er daarom een aantal extra risico's en onzekerheden. Naast het algemene risico dat de bestaande belastingorganisaties verschillend werken en vanaf 2018 één werkwijze moeten hanteren om het synergievoordeel te realiseren zijn er fiscale risico's (btw en vennootschapsbelasting). Hierover volgt nog overleg met de Belastingdienst. Om het Noordelijk Belastingkantoor de mogelijkheid te geven eventuele tegenvallers binnen de eigen begroting op te vangen, is er in de ontwerpbegroting van het Noordelijk Belastingkantoor een post onvoorzien opgenomen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Stadhuis en Stadler							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
11.1	Publieke dienstverlening	15.659	13.989	12.821	13.630	12.518	13.168
11.1.1	Regie dienstverlening	250	263	52	52	52	52
11.1.2	Klantcontact centrum(KCC)	1.876	1.967	172	172	172	172
11.1.3	Burgerzaken	6.681	6.133	8.328	9.137	8.185	8.835
11.1.4	Belastingen	6.852	5.626	4.270	4.270	4.110	4.110
11.2	Communicatie met de burger	118	55	85	85	85	85
11.2.1	Een herkenbare gemeente	118	55	85	85	85	85

Totaal	15.776	14.044	12.906	13.715	12.603	13.253
Baten						
11.1 Publieke dienstverlening	9.948	6.429	5.325	5.325	5.325	5.325
11.1.1 Regie dienstverlening	206	218	0	0	0	0
11.1.2 Klantcontact centrum(KCC)	-106	108	110	110	110	110
11.1.3 Burgerzaken	4.531	4.124	3.872	3.872	3.872	3.872
11.1.4 Belastingen	5.318	1.979	1.343	1.343	1.343	1.343
11.2 Communicatie met de burger	0	0	0	0	0	0
11.2.1 Een herkenbare gemeente	0	0	0	0	0	0
Totaal	9.948	6.429	5.325	5.325	5.325	5.325
Geraamd resultaat voor bestemming	5.828	7.615	7.581	8.390	7.278	7.928
Reserve mutaties						
Totaal toevoegingen	488	488	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	100	518	0	0	0	0
Geraamd resultaat na bestemming	6.216	7.585	7.581	8.390	7.278	7.928

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

11 Stadhuis en stadje	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160		160					
Totaal 11 Stadhuis en stadje	160	0	160	0	0	0	0	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid

Integrale financiële toelichtingen

11.1 Publieke Dienstverlening	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	1,2 miljoen euro	-1,1 miljoen euro	100 duizend euro

Noordelijk Belastingkantoor (V 330 duizend euro)

De oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor en de daarmee samenhangende ontvlechting van de afdeling Belastingen leidt tot een herverdeling van baten en lasten. Per saldo ontstaat er een besparing van 1,7 miljoen euro. Het aandeel voor de gemeente Groningen hierin is 935 duizend euro. Van deze besparing lekt een deel weg door lagere tarieven voor burgers en bedrijven (afvalstoffenheffing en rioolheffing). Per saldo wordt 750 duizend euro ingeboekt als bezuiniging: in dit programma wordt 330 duizend euro gerealiseerd (zie ook programma 14.1).

Gemeentelijk aandeel frictiekosten Noordelijk Belastingkantoor (V 2,5 miljoen euro)

Van de in 2017 incidenteel beschikbaar gestelde 2,65 miljoen euro voor project- en frictiekosten voor oprichting

Noordelijk Belastingkantoor wordt 2,5 miljoen euro teruggeraamd. Voor 2018 is nog 160 duizend euro beschikbaar.

Reisdocumenten (N 140 duizend euro)

Door de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar dalen de baten. Voor 2018 ramen we de vermindering aan baten op reisdocumenten op 190 duizend euro. Een deel hiervan kunnen we compenseren door aanpassing van de personele capaciteit. In 2018 is hiermee een bedrag gemoeid van 60 duizend euro. Door het lagere aantal te verstrekken reisdocumenten dalen ook de te ontvangen rijksleges met 180 duizend euro. Dit heeft geen budgettair effect, omdat er ook minder aan het Rijk moet worden afgedragen.

Perceptiekosten (N 2,6 miljoen euro)

Als gevolg van de vorming van het Noordelijk Belastingkantoor worden de perceptiekosten van 2,6 miljoen euro voor afvalstoffenheffing, rioolrecht, parkeerbelasting en precariorechten rechtstreeks belast op het desbetreffende deelprogramma. Hiermee vervallen de doorbelaste baten onder programma 11.1 Publieke dienstverlening (zie programma: 7.4/9.1/9.2/10.1).

Overig (V 10 duizend euro)

Diverse overige verschillen tellen op tot voordeel van 10 duizend euro .

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	

Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>
-------	--

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Programma 12: College, raad en gebiedsgericht Werken

In het programma College, Raad en Gebiedsgericht werken richten we ons op de partners die College en Raad ondersteunen (zoals de griffie en de ombudsman). Daarnaast verantwoorden we in dit programma de financiën van gebiedsgericht werken. Het beleid van gebiedsgericht werken is opgenomen in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

Voor dit programma's zijn geen beleidsnota's.

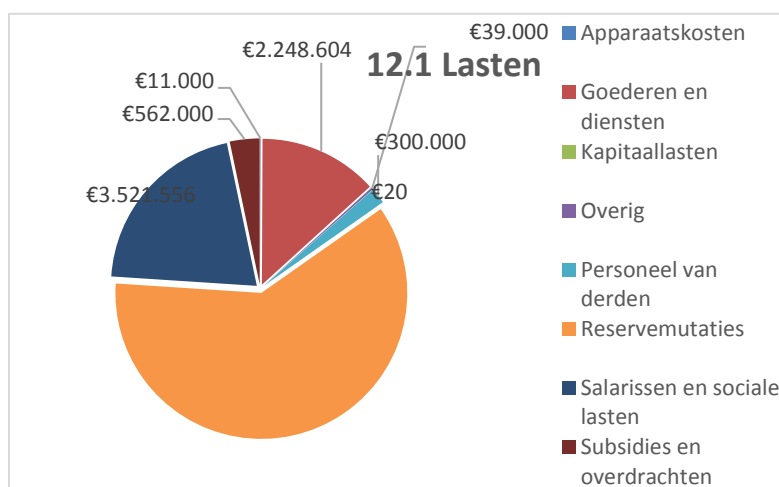
Relevante ontwikkelingen

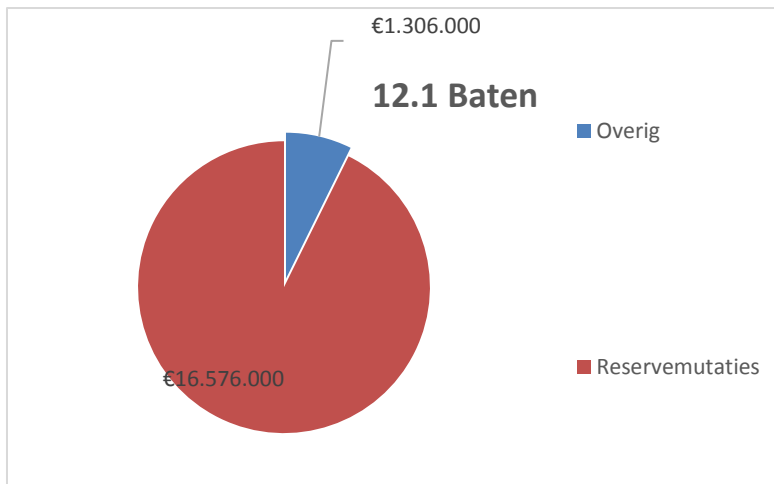
De laatste jaren zijn er diverse landelijke rapporten verschenen over de lokale democratie en de rol van de gemeenteraad. Samen met de gemeenteraad wil de griffie kijken wat dit betekent voor de gemeenteraad en de ondersteuning van de raad. Verder wordt er in de commissie werkwijze raad door de raadsleden zelf nagedacht, met ondersteuning van de griffie, over de eigen rol en taken, het verbeteren en vernieuwen van de eigen werkwijze en het aansluiten bij maatschappelijke ontwikkelingen.

Deelprogramma 12.1: College van Burgemeester en Wethouders en gemeenteraad

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) komt met heldere voorstellen aan de gemeenteraad, waarin alternatieve scenario's zijn opgenomen. Er wordt goed geluisterd. De omgang in het college van B&W, in de gemeenteraad en met elkaar is collegiaal. Openheid, transparantie, en eerlijkheid kenmerken de houding en het gedrag van het college van B&W en gemeenteraad.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

12.1.1 Gemeenteraad en griffie

De griffie ondersteunt de gemeenteraad zo goed mogelijk bij diens werk, niet alleen in logistieke zin, maar ook procesinhoudelijk. Dat betreft de vergaderingen en alles wat daarbij hoort. Verder denkt de griffie mee over de wijze waarop de raad zou moeten en kunnen meebewegen met diverse maatschappelijke ontwikkelingen.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 is de griffie aan de slag gegaan met de aandachtspunten zoals die door de raad zijn besloten op basis van de wat de werkgroep werkwijze raad heeft voorgesteld. De bedoeling van de ingestelde agendacommissie en het werken met een piepmail is om de raad beter in staat te stellen meer invloed uit te oefenen op de eigen agenda. Ook zijn er verder gesprekken met de organisatie gevoerd over de verbetering van de lange-termijnagenda. Het is even afwachten of dit leidt tot het gewenste doel: de raad beter in stelling brengen voor het voeren van het politieke debat op hoofdlijnen.

Vanuit de griffie wordt vooruit gekeken naar 1 januari 2019. Dat is de datum waarop de nieuwe gemeente met Ten Boer en eventueel Haren van start gaat. In november 2018 zullen er gemeenteraadsverkiezingen zijn waar we ons op voorbereiden en ook allerlei andere voorbereidingen moeten worden getroffen. Ondertussen gaan de reguliere werkzaamheden gewoon door. Daarbij staat voorop dat we de basis op orde willen blijven houden.

Wat willen we bereiken in 2018?

- De raad wordt op belangrijke besluitmomenten in stelling gebracht met adequate informatie, geschikt voor het voeren van een politiek debat op hoofdlijnen;
- De lange-termijnagenda biedt een goed overzicht van de te bespreken agendapunten voor de komende tijd. Daarbij is ook ruimte voor actieve input vanuit de raad;
- De inwoners van de stad weten de raad goed te vinden zodat de betekenis van de raad aan bekendheid wint in de stad;
- Raad en griffie zijn klaar voor de overgang naar de nieuwe gemeente per 1 januari 2019.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Blijven toezien op inhoudelijk juiste aanlevering van stukken met voor de raad relevante informatie.
- Aandacht blijven vragen voor de lange-termijnagenda;
- Voorbereiden van de gemeenteraadsverkiezingen in november 2018, introductieprogramma voorbereiden, onder andere in Dimpactverband op zoek gaan naar een beter/verbeterd raad-informatiesysteem, werken aan huisvesting voor raad en fracties;

- De basis op orde: goede voorbereiding van alle vergaderingen van raad en commissies, tijdige toezending van stukken.

12.1.2 College van Burgemeester en Wethouders

Het college van Burgemeester en Wethouders (B&W) werkt op basis van het coalitieakkoord en hanteert een bestuursstijl die ruimte geeft aan inbreng, wijziging, verbetering en coproductie met belangenorganisaties, bewoners, deskundigen, ondernemers. Voorstellen worden in een vroeg stadium aan hen voorgelegd. Het college van B&W is daarnaast lid van een aantal externe partijen en samenwerkingsverbanden.

12.1.3 Gemeentelijke Ombudsman

De ombudsman behandelt ter uitvoering van de opdracht van de raad, als externe instantie klachten van burgers over gedragingen van de gemeente. De grondslag daarvoor ligt in hoofdstuk 9 van de Algemene wet bestuursrecht. De gedragingen van de gemeente worden getoetst aan de normen van behoorlijkheid. De ombudsman is onafhankelijk en onpartijdig en heeft oog en oor voor de burgers die er met de gemeente niet uitkomen.

De Jongerenombudsman heeft een taak in het gehele jeugddomein van de stad, waarbij de jeugd is gedefinieerd van 0 – 23 jaar.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Prestatie-indicatoren	Behaald 2015	Behaald 2016	Eerste helft 2017	Beoogd 2018
Aantal zaken in behandeling bij de gemeentelijke ombudsman			88	
Aantal zaken door de gemeentelijke ombudsman afgehandeld	120	137	-	-

Hoe staan we ervoor?

De gemeenten Ten Boer en De Marne zijn aangesloten bij de gemeentelijke Ombudsman van Groningen.

Daarnaast zijn de gemeenschappelijke regelingen voor de ARCG, PG&Z en de regeling voor opvang en beschermd wonen bij de gemeentelijke Ombudsman ondergebracht.

Per 27 mei 2017 is de gemeentelijke Ombudsman geen extern meldpunt meer voor de Klokkeluidersregeling. Sinds 1 juni 2017 is er een Jongerenombudsman aangesteld voor 0,22 fte (1 dag/ week).

De extra ingezette onderzoekscapaciteit in verband met de komst van de Jongerenombudsman (1 dag/week) en de toegenomen complexiteit van zaken (2 dagen/week) wordt in 2018 gecontinueerd.

Wat willen we bereiken in 2018?

Herstel van het vertrouwen van de burger in de gemeente is een belangrijk doel. De inzet van de ombudsman (interventie) is er daarom op gericht dat de burger zich gehoord voelt naar aanleiding van zijn klacht of probleem (uiting van onvrede). En dat het probleem wordt opgelost, er contact wordt gelegd of hersteld of een antwoord op de vraag wordt verkregen als dat bij de gemeente niet is gelukt. Het kan ook betekenen dat de zaak door de ombudsman onderzocht wordt. De uitkomst van het onderzoek kan vergezeld gaan van een oordeel, advies of aanbeveling.

De Jongerenombudsman heeft de volgende opdracht:

1. Een herkenbaar aanspreekpunt te worden voor jongeren en hun ouders en professionals en organisaties in het jeugddomein.

2. Aan de hand van de opgedane kennis de gemeente een scherp en onafhankelijk beeld te presenteren van de stand van zaken in onze stad met betrekking tot de rechten van kinderen, zodat zij talentvol en veilig kunnen opgroeien.
3. Met een voorstel te komen om de 2^e-lijns klachtafhandeling in het jeugd domein te verhelderen.

Medio 2018 wordt het eerste jaar Jongerenombudsman Groningen geëvalueerd.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Intervenieren en onderzoeken naar aanleiding van uitingen van onvrede en het informeren van de gemeente en de burger hierover;
- Verwijzen van burgers naar een juiste instantie als de ombudsman niet bevoegd is;
- Rapporteren aan gemeenteraad, gemeentelijke organisatie en burgers;
- Werken aan bekendheid Jongerenombudsman;
- Eerste jaar Jongerenombudsman Groningen evalueren conform de opdracht van de raad.

12.1.4 Concernstelposten

Begrotingsposten die nog niet direct aan een beleidsveld (kunnen) worden overgeheveld, worden eerst op het beleidsveld Concernstelposten begroot.

Met de volgende indicatoren wordt de voortgang van dit beleidsveld gemeten. Als er geen gegevens beschikbaar zijn/of één maal per twee jaar gemeten worden staat er een streepje.

Deelprogramma 12.2: Gebiedsgericht werken

Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers in het coalitieakkoord 'Voor de verandering'. De gebiedsprogramma's zijn opgesteld in overleg met de wijk en in een gezamenlijk proces met de stedelijke programma's. Deze werkwijze heeft een verdieping opgeleverd van de kennis over de wijken in de gemeentelijke organisatie en heeft organisatiekennis gemobiliseerd om gericht te kunnen werken aan de opgaven in de wijk. Daarmee kan de samenloop van programma's leiden tot meer efficiëntie in de organisatie en een effectievere rol van de gemeente in de wijken. Activiteiten elders in deze begroting die passen bij deze aanpak hebben we gemarkeerd met .

Deelprogramma 12.2: Gebiedsgericht werken

De gebiedsprogramma's zijn te vinden in [Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken](#). Deze paragraaf kent een algemeen en een gebiedsspecifiek deel. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de stad en beschrijven we de inzet van een aantal stadsbrede budgetten, voor specifieke thematische opgaven in de wijk. Daarna benoemen we per gebied specifieke wijkopgaven en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma. We onderscheiden vijf gebieden: [Centrum](#), [Oude Wijken](#), [Zuid](#), [Oost](#) en [West](#).

Financiële paragraaf

De basis van de financiële grondslag van de gebiedsprogramma's staat hier in Programma 12 College en Raad en kent een omvang van 5,07 miljoen euro in 2018. Voor een deel bevat het programma de inzet van wijkwethoudersbudgetten, daarnaast is er sprake van specifiek benoemde wijkprojecten en activiteiten. Daarnaast maken we de inzet van stedelijke programma's in deze gebieden inzichtelijker. Deze worden in [Paragraaf 1](#) per gebied aangeduid met een *. De financiële grondslag hiervan is terug te vinden in de betreffende stedelijke programma's (1 t/m 10). Vaak is hier sprake van cofinanciering tussen het gebiedsteam en het stedelijk programma. Het laat een meer gebiedsgerichte inzet van stedelijke programma's zien.

Het basisprogramma ter grootte van 5 miljoen euro wordt als volgt gedekt:

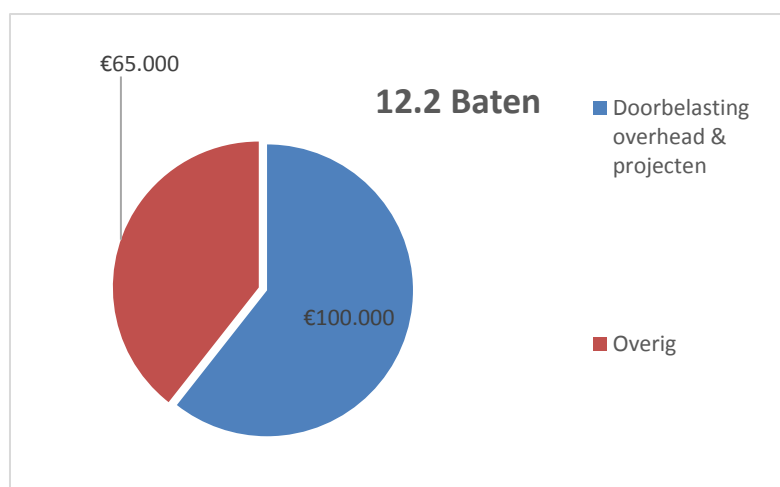
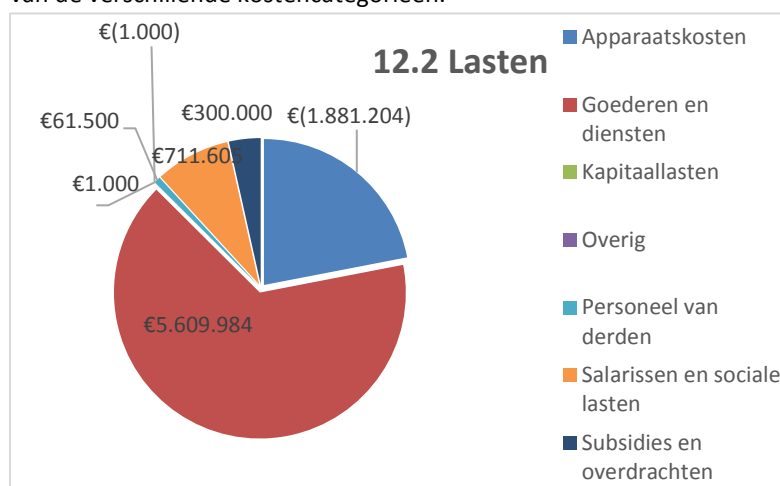
Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Extra beleid 2016	1.000

Middelen klein verkeer	200
Middelen beheer en onderhoud	620
Veiligheidsmiddelen (straathoekwerk/stratenaanpak/buurtconciërges)	350
Middelen maatschappelijke participatie	300
Duurzaamheidsmiddelen	200
Middelen armoedebeleid	200
Extra beleid 2017	500
Extra beleid 2018	1.935
Totaal	5.305

We gaan uit van de volgende verdeling over het algemene programma en de gebiedsspecifieke delen.

Gebieds-specifieke delen (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Algemeen	1.070
Centrum	700
Oude wijken	760
Zuid	900
Oost	955
West	920
Totaal	5.305

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

College, raad en gebiedsg.werk							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
	Lasten						
12.1	College en Raad	10.808	4.027	6.682	10.224	7.643	7.738
12.1.1	Raad en griffie	2.193	2.258	2.314	2.370	2.426	2.463
12.1.2	College	4.536	3.650	3.983	6.263	3.531	3.554
12.1.3	Ombudsman	284	337	346	291	294	299
12.1.4	Concernstelposten	3.794	-2.218	39	1.300	1.392	1.422
12.2	Gebiedsgericht werken	6.190	2.683	5.037	3.960	2.128	2.128
12.2.1	Gebiedsgericht werken	6.190	2.683	5.037	3.960	2.128	2.128
	Totaal	16.998	6.710	11.719	14.185	9.771	9.866
	Baten						
12.1	College en Raad	866	1.287	1.306	1.306	1.306	1.306
12.1.1	Raad en griffie	0	0	0	0	0	0
12.1.2	College	172	0	0	0	0	0
12.1.3	Ombudsman	8	7	7	7	7	7
12.1.4	Concernstelposten	686	1.280	1.299	1.299	1.299	1.299
12.2	Gebiedsgericht werken	1.148	165	165	165	165	165
12.2.1	Gebiedsgericht werken	1.148	165	165	165	165	165
	Totaal	2.014	1.452	1.471	1.471	1.471	1.471
	Geraamd resultaat voor bestemming	14.984	5.258	10.248	12.714	8.300	8.395
	Reserve mutaties						
	Totaal toevoegingen	4.564	3.453	10.354	1.847	2.160	3.600
	Totaal onttrekkingen	50.134	18.940	16.576	5.753	6.022	1.663
	Geraamd resultaat na bestemming	-30.586	-10.229	4.026	8.808	4.438	10.332

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
12.1 College en raad								
Doorwerking bezuinigingen Outsourcing ICT naar tarieven	95		731			1.116		
Doorwerking bezuinigingen op organisatie naar tarieven	830			1.090				
Uitbreiding formatie ombudsman	58							
Aanvulling weerstandsvermogen	3.045		1.789		2.159			1.848
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken	1.500		1.500			500		
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	5.528	0	4.020	1.090	2.159	1.616	0	1.848

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
12.1 College en raad								
BUIG - tekort 2017	7.412							
BUIG - vangnetregeling	-1.000							
Onderhoud Oosterpoort		1.160						
Omgevingsdienst Groningen		200						
Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300		300					
Energieaanpak gebouwen		90						
Uitvoering watervisie	220							
Aanpak mensen met verward gedrag		40						
Interne verzelfstandiging OPSB	75		75					
Verzelfstandiging CBK	343		326		54		22	
School Meerstad				394				
MFA de Wijert				140				
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken	1.935		850					
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	9.285	1.490	1.551	534	54	0	22	0

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2018-2021 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
12.1 College en raad								
Invoeren restwaarde vaste activa		1.200						
Groninger Archieven		100						
Verlaging intensiveringsbudgetten				1.000				
Herijking risico grondexploitaties en Meerstad	5.558				4.670			
Dekkingsbronnen 2018-2021	5.558	1.300	0	1.000	4.670	0	0	0

Dekkingsbronnen 2017-2020 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)
12.1 College en raad						
Knelpunten ten laste van het weerstandsvermogen	6.129		2.821		1.348	
Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)		253		158		138
Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)	845			328		
Rente niet meer toerekenen aan reserves		500				
Ophogen korte mismatchlimiet					500	
Herfinanciering gemeentefinanciering		200		400		300
Dekkingsbronnen 2017-2020	6.974	953	2.821	886	1.848	438

Dekkingsbronnen 2016-2019 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
12.1 College en raad				
Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet	500		500	
Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)		323		117
Dekkingsbronnen 2016-2019	500	323	500	117

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

Deelprogramma 12.1 College en Raad	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	-2,7 miljoen euro	20 duizend euro	-2,7 miljoen euro
Voorziening Wachtgeld wethouders (N 300 duizend euro)			
Naar aanleiding van herberekening van de benodigde omvang van deze voorziening wordt 300 duizend euro extra in de voorziening gestort. In het financieel meerjarenbeeld is hiermee rekening gehouden.			
Grenscorrectie Meerstad (V 360 duizend euro)			
Als gevolg van de grenscorrectie waarbij Meerstad over is gegaan van Slochteren naar Groningen, is er geen gemeenschappelijke regeling (GR) meer nodig voor de publieke taken. Resterende afspraken tussen Slochteren en Groningen over de samenwerking worden vervat in een Bestuursvereenkomst. Hierdoor kan het structurele budget voor GR Meerstad vrijvallen (112 duizend euro). Daarnaast was voor 2017 incidenteel budget beschikbaar voor implementatiekosten (180 duizend euro) en een overgangsregeling (70 duizend euro).			
Beëindiging betaling derden (N 520 duizend euro)			
Vanaf 2018 is geen sprake meer van rechtstreekse betalingen uit het gemeentefonds aan derden. Dit speelt met name bij betalingen aan de VNG. Bestaande reserveringen binnen de begroting van het gemeentefonds worden met ingang van 2018 uitgekeerd aan gemeenten. Groningen ontvangt hiervoor via het gemeentefonds 232 duizend euro in 2018 en 266 duizend euro vanaf 2019. Berekend is dat onze gemeente in 2018 een bijdrage moet betalen van 520 duizend euro. Het tekort van 283 duizend euro is aan de meerjarenbegroting toegevoegd.			

Looncompensatie (N 1,7 miljoen euro)

In 2017 zijn de directies voor in totaal 1,544 miljoen euro gecompenseerd voor loon- en prijsontwikkelingen (N 1,544 miljoen euro). Voor 188 duizend euro betrof het nacalculatie over 2016. Via het meerjarenbeeld wordt voor 8,7 miljoen euro voor nominale compensatie aan de directies gecompenseerd, waarvan 800 duizend nacalculatie. Door afronding blijft 141 duizend euro op het centrale verdeelbudget achter (N 141 duizend euro)

Extra beleidsmiddelen (N 2,4 miljoen euro)

Op dit deelprogramma zijn voor 2018 extra beleidsmiddelen opgevoerd van in totaal 2,4 miljoen euro. In de begrotingswijziging bij deze begroting worden deze middelen overgeheveld naar de betreffende inhoudelijke programma's. Onderstaand wordt een specificatie daarvan gegeven.

Onderhoud Oosterpoort	1160
Omgevingsdienst Groningen	200
Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300
Energieaanpak gebouwen	90
Uitvoering watervisie	220
Aanpak mensen met verward gedrag	40
Interne verzelfstandiging OPSB	75
Verzelfstandiging CBK	343
Totaal	2.428

Dekkingsbronnen begroting (V 1,3 miljoen euro)

Ter dekking van de begroting is in de begroting een aantal dekkingsbronnen opgenomen. Taakstellend zijn hier de volgende maatregelen in de begroting opgevoerd: een bezuiniging op de budgetten voor de Groninger Archieven van 100 duizend euro en een te realiseren taakstelling op de invoering van restwaarden van vaste activa ad 1,2 miljoen euro. Dit levert voor dit deelprogramma een voordeel op.

Te verrekenen septembercirculaire (V 260 duizend euro)

De effecten van de septembercirculaire 2017 worden in 2018 afzonderlijk verrekend met de betreffende beleidsprogramma's. Dit betekent voor dit deelprogramma een tijdelijk voordeel van 260 duizend euro.

Overige afwijkingen (V 300 duizend euro)

De overige afwijkingen op dit deelprogramma betreft in totaal 300 duizend euro.

Deelprogramma 12.2	Lasten	Baten	Saldo
Gebiedsgericht werken	-2,4 miljoen euro	0	-2,4 miljoen euro

Gebiedsgericht werken (N 1,4 miljoen euro)

In 2018 wordt voor Gebiedsgericht werken 3,4 miljoen euro extra beleid beschikbaar gesteld. In de begroting van 2017 was al 2,0 miljoen euro opgenomen.

Kostenverdeling (N 1,0 miljoen euro)

Voor een gewijzigde toerekening van de kosten aan de deelprogramma's is de kostenverdeling aangepast. Dit leidt tot een nadeel binnen deelprogramma 12.2. Het voordeel komt terug op andere deelprogramma's. Daarmee is het herverdeeleffect per saldo neutraal.

Zie de [Toelichting op reserves](#) bij het verloopoverzicht reserves 2018 voor een nadere toelichting op de reserve mutaties.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico Programma	Niet halen bezuinigingen Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Programma 13: Algemene inkomsten en post onvoorzien

In dit programma verantwoorden we de inkomsten zoals het gemeentefonds, de belastingen, de rente reserves, dividenden en post onvoorzien.

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

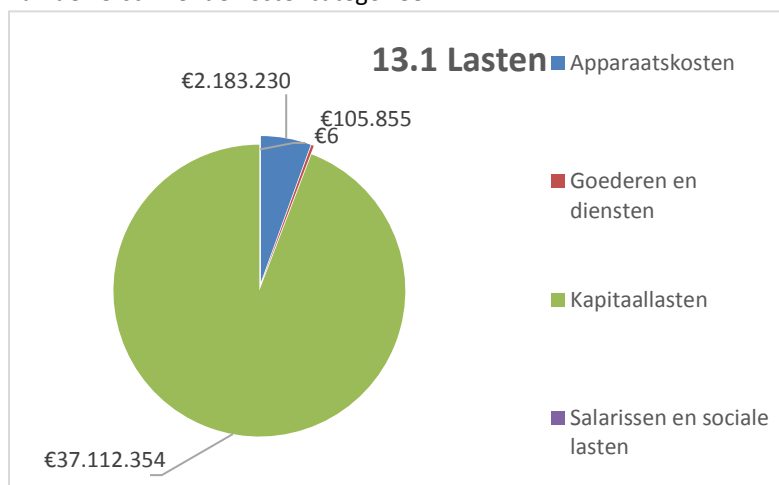
We willen de algemene inkomsten en onvoorziene uitgaven zo zorgvuldig mogelijk begroten.

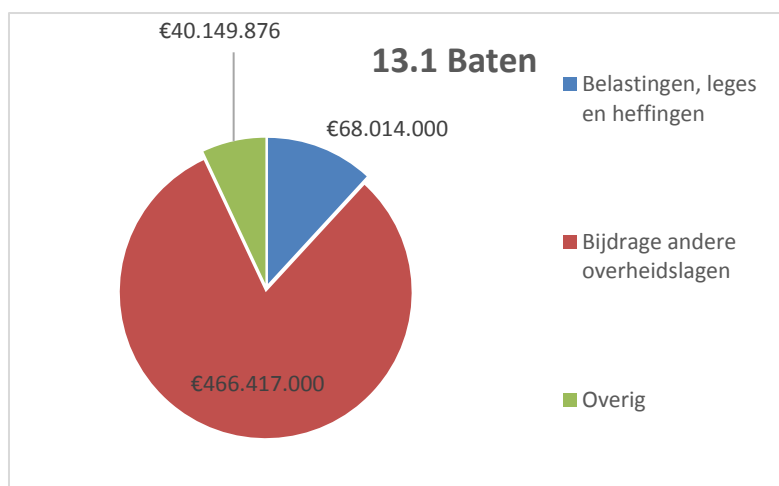
Voor dit programma zijn geen beleidsnota's.

Deelprogramma 13.1: Algemene inkomsten en post onvoorzien

We begroten onze onroerend zaakbelasting, de roerende zaakbelasting, de hondenbelasting, de logiesbelasting, het saldo van de financieringsfunctie, het gemeentefonds, de rente van reserves van voldoende omvang en de dividenden zo zorgvuldig mogelijk. In dit deelprogramma laten we het historisch overzicht zien van deze onderdelen.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

Bestaand beleid (baten) (bedragen x 1.000 euro)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Onroerend zaakbelasting	61.837	62.672	65.724	67.209	68.654	70.122
Roerende zaakbelasting	94	73	76	77	78	79
Hondenbelasting	854	866	897	913	928	944
Logiesbelasting	1.310	1.167	1.317	1.317	1.317	1.317
Saldo financieringsfunctie	514	1.717	1.381	2727	2976	3363
Gemeentefonds	453.884	439.362	466.417	472.827	478.375	483.404
Post onvoorzien	0	-100	-100	-100	-100	-100
Rente reserves	1.045	888	329	350	113	113
Dividenden	3.258	1.524	1.537	337	337	337
Totaal	512.029	512.402	507.240	514.427	522.829	529.420

Bestaand beleid (Lasten)	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Te betalen VPB	0	0	0	0	0	0
Totaal	0	0	0	0	0	0

Voor een uitgebreide toelichtingen verwijzen we naar de volgende paragrafen:

- Voor belastingen verwijzen wij naar [Paragraaf 8: Lokale heffingen](#);
- Voor de rente-effecten en dividenden verwijzen wij naar [Paragraaf 5: Financiering](#);
- Voor het gemeentefonds verwijzen wij naar de [Financiële positie 1: Financieel Meerjarenbeeld](#).

Bijdrage(n) verbonden partijen

BNG NV

Relevante beleidsinformatie	De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger. Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang.
Beleidsrisico	Het risico met betrekking tot de waardering van de aandelen is zeer klein. Mede onder invloed van de aanhoudende lage lange rente tarieven zal het renteresultaat in 2017 naar verwachting lager uitkomen dan in het recente verleden. Het resultaat zal in de nabije toekomst gevoelig blijven voor politieke, economische en monetaire ontwikkelingen.

Oiko Credit	
Relevante beleidsinformatie	Het jaarlijkse dividend wordt omgezet in aandelen. In 2016 is hierdoor het aantal participaties op 58.23 uitgekomen. De participaties staan op de balans, maar zijn niet van een waarde voorzien.
Beleidsrisico	Geen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Alg. inkomsten en post onvoorzien							
Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
13.1	Algemene inkomsten en post onv	46.325	42.688	39.401	37.763	36.877	35.304
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	1.915	2.112	2.188	2.238	2.288	2.338
13.1.3	Hondenbelasting	0	0	1	1	1	1
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	44.016	40.079	36.783	35.143	34.254	32.631
13.1.7	Post onvoorzien	0	100	100	100	100	100
13.1.8	Rente reserves	0	0	0	0	0	0
13.1.9	Dividend	394	397	329	281	234	234
	Totaal	46.325	42.688	39.401	37.763	36.877	35.304
Baten							
13.1	Algemene inkomsten en post onv	567.210	548.467	574.581	581.020	587.152	592.430
13.1.1	Onroerend zaakbelasting	61.837	62.672	65.725	67.210	68.655	70.123
13.1.2	Roerend zaakbelasting	94	73	76	77	78	79
13.1.3	Hondenbelasting	854	866	897	913	928	944
13.1.4	Logiesbelasting	1.310	1.167	1.317	1.317	1.317	1.317
13.1.5	Saldo financieringsfunctie	44.530	41.796	38.164	37.870	37.230	35.994
13.1.6	Gemeentefonds	453.884	439.362	466.417	472.827	478.375	483.404
13.1.8	Rente reserves	1.045	589	-38	-38	-38	-38
13.1.9	Dividend	3.656	1.942	2.023	844	607	607
	Totaal	567.210	548.467	574.581	581.020	587.152	592.430
	Geraamd resultaat voor bestemming	-520.884	-505.779	-535.179	-543.256	-550.274	-557.125

Reserve mutaties							
Totaal toevoegingen	0	0	0	0	0	0	0
Totaal onttrekkingen	0	0	0	0	0	0	0
Geraamd resultaat na bestemming	-520.884	-505.779	-535.180	-543.257	-550.275	-557.126	

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' wijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Integrale financiële toelichtingen

Deelprogramma 13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	3,3 miljoen euro	26,1 miljoen euro	29,4 miljoen euro

Algemene uitkering (V 27,1 miljoen euro)

Het actuele begrotingssaldo 2017 voor de uitkering uit het gemeentefonds bedraagt 439,3 miljoen euro. Op basis van de septembercirculaire 2017 en op basis van onze eigen inschattingen bedraagt het primitieve begrotingssaldo 2018 voor het gemeentefonds 466,4 miljoen euro. Een positief verschil van 27,1 miljoen euro. De verklaring hiervoor luidt als volgt:

1) Landelijke en plaatselijke ontwikkelingen

De uitkeringsfactor stijgt in 2018 met 77 punten ten opzichte van 2017, dit betekent voor Groningen een stijging van de algemene uitkering van 13,6 miljoen euro. De stijging van de uitkeringsfactor wordt vooral verklaard door een fors hoger accres. Landelijk bedraagt het accres in 2018 804 miljoen euro. Het aandeel van Groningen hierin bedraagt 12,0 miljoen euro.

Daarnaast zijn er meerdere (kleinere) ontwikkelingen die van invloed zijn op de hoogte van de uitkering zoals de nieuwe tranche van de opschalingskorting, het vervallen van de extra middelen voor de verhoogde asielinstroom en ontwikkelingen in de ruimte onder het plafond BCF compensatiefonds. Deze ontwikkelingen leiden per saldo voor Groningen tot een voordeel van ongeveer 1,6 miljoen euro.

Het resterende verschil wordt verklaard door verschillende kleinere maatregelen en een actualisatie van de uitkeringsbasis. Voor een aantal verdeelmaatstaven wordt een groter aantal eenheden in 2018 verwacht. Dit geldt vooral voor het aantal woonruimten, het aantal lage inkomens en bijstandsontvangers en de omgevingsadressendichtheid. Per saldo leidt dit tot een voordeel van 3,1 miljoen euro ten opzichte van de actuele raming 2017.

Bovenstaande landelijke en plaatselijke ontwikkelingen leiden per saldo tot een hogere uitkering van 16,7 miljoen euro in 2018 ten opzichte van 2017.

2) Taakmutaties

Er wordt 271 duizend euro meer ontvangen door taakmutaties dan in 2017. Het betreft de taakmutatie 'Beëindiging betalingen derden' (232 duizend euro) en Wet innovatie en kwaliteit kinderopvang (39 duizend euro).

3) Integratie- en decentralisatie-uitkeringen

Per saldo wordt in 2018 10,1 miljoen euro meer aan integratie- en decentralisatie-uitkeringen ontvangen dan in 2017. Dit wordt grotendeels verklaard door een opwaartse aanpassing van de middelen bestemd voor de decentralisaties in het sociaal domein. In onderstaand overzicht zijn alle mutaties bij de integratie- en decentralisatie-uitkeringen opgenomen.

Mutaties integratie en decentralisatie uitkeringen (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Wmo	376

Combinatiefuncties	-4
Maatschappelijke opvang	-156
Gezond in de stad	-11
Vrouwenopvang	-313
Peuterspeelzaalwerk	-255
Bodemsanering	-3
LHBT-emancipatiebeleid	-20
Provinciale taken VTH	50
Voorschoolse voorziening peuters	133
Armoedebestrijding kinderen	8
<i>Integratie-uitkering sociaal domein:</i>	
Decentralisatie AWBZ naar Wmo; alle taken	141
Decentralisatie AWBZ naar Wmo; centrumgemeenten	3.355
Decentralisatie Jeugd	4.373
Decentralisatie Participatiewet	2.112
Totaal	10.060

Onroerende zaakbelasting (V 3,1 miljoen euro)

De OZB belastingopbrengst ramen we voor 2018 3,052 miljoen euro hoger dan in 2017. Voor een bedrag van 2,302 miljoen euro vloeit dit voort uit verwachte tariefaanpassing, 0,3 miljoen euro voor nieuwbouw en 0,05 miljoen euro wegens grenscorrectie Meerstad. Daarnaast houden we ook rekening met een lagere opbrengst ten opzichte van 2017 van 400 duizend euro als gevolg van het besluit van de raad in maart 2017 om de OZB voor eigenaren en gebruikers van niet-woningen met terugwerkende kracht te verlagen.

Logiesbelasting (V 150 duizend euro)

Door een stijging van het aantal overnachtingen neemt de opbrengst van logiesbelasting ten opzichte van 2017 met 150 duizend euro toe.

Financieringskosten (N 960 duizend euro)

De lange financieringsbehoefte stijgt ten opzichte van de begroting 2017 met 41,8 miljoen euro. Dit komt voornamelijk doordat de omvang van de reserves afneemt. Dit leidt tot hogere financieringslasten. Op kort vermogen is er geen afwijking ten opzichte van 2017. De totale financieringskosten van de gemeente Groningen ramen wij 960 duizend euro nadeliger dan 2017.

Overig (V 10 duizend euro)

Overige afwijkingen tellen op tot een voordeel van 10 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitatie en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Renterisico
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de in het voorjaar bij het meerjarenbeeld verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend
Actie	We hebben een rente egalisatie reserve waarmee schommelingen in het resultaat als gevolg van de renteontwikkeling opgevangen kunnen worden. De omvang van deze reserve is 1,75 miljoen euro. Bij vaststelling van het ROP houden we rekening met toekomstige rente stijgingen.

Naam risico	Gemeentefonds
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2017.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De omvang van het gemeentefonds stijgt hierdoor landelijk tot circa 26 miljard euro in 2018. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Groningen ontvangt voor de uitvoering van de decentralisaties 180,4 miljoen euro in 2018 (stand septembercirculaire 2017).</p> <p>De voorgenomen overheveling per 2018 van de integratie uitkering Sociaal domein naar de algemene uitkering is uitgesteld. Eerst moeten afspraken gemaakt worden over de structurele indexering van budgetten. Naar verwachting vindt de overheveling niet eerder plaats dan in 2019.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. Juni 2017 is een rapport verschenen ('Rekening houden met het verschil') van de stuurgroep die de opdracht heeft gekregen om een probleemanalyse te maken van de toekomstbestendigheid van het stelsel van financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen. In dit rapport staan aanbevelingen die nader uitgewerkt dienen te worden. Een herziening van de financiële verordening vraagt om een goed uitwerkingsproces en een zorgvuldige implementatie die enkele jaren zal duren. Een aanpassing zal waarschijnlijk leiden tot herverdeeffecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p> <p>Het BTW-compensatiefonds (BCF) is in stand gebleven. Aan de omvang van dit fonds is een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. In de septembercirculaire 2017 is de verwachte benutting van het BCF geactualiseerd. Het Rijk verwacht een lagere onderschrijving op het fonds. De negatieve bijstelling wordt verrekend met de algemene uitkering. Aangezien we geen betrouwbaardere inschatting kunnen maken van een tekort of overschot op dit fonds nemen we de raming van het rijk op in de algemene middelen. Wanneer hier een actualisatie op plaats vindt, verrekenen we deze ook met de algemene middelen.</p>
Risicobedrag 2018	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 22,6 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel.
Kans 2018	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifiek weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	

1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Programma 14: Overhead en ondersteuning organisatie

In het programma Overhead, ondersteuning organisatie zijn de baten en lasten opgenomen van de bedrijfsvoering van de gemeente Groningen. Dit gaat om de concernstaf, het Groninger managementteam (GMT) en het shared service center (SSC). Daarnaast wordt in dit programma de overhead van de gemeente Groningen verantwoord. Het beleid voor de bedrijfsvoering en de (wettelijke) indicatoren worden beschreven in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

De doelstelling(en) en relevante beleidsnota's van het programma staan hieronder. Via het menu hiernaast kom je bij de bijdrage van verbonden partijen, de deelprogramma's met bijhorende beleidsvelden, de financiën en de financiële risico's.

Doelstellingen en relevante beleidsnota's

De doelstellingen en het beleid zijn opgenomen in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

Relevante ontwikkelingen

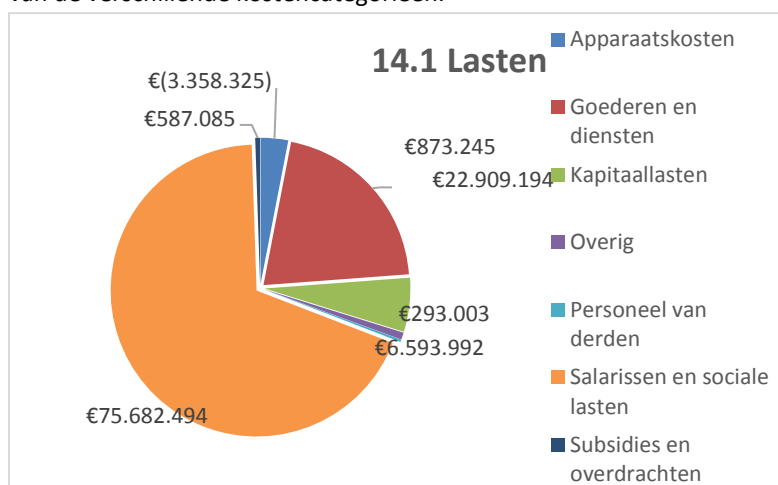
Voor de relevante ontwikkelingen verwijzen wij naar [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

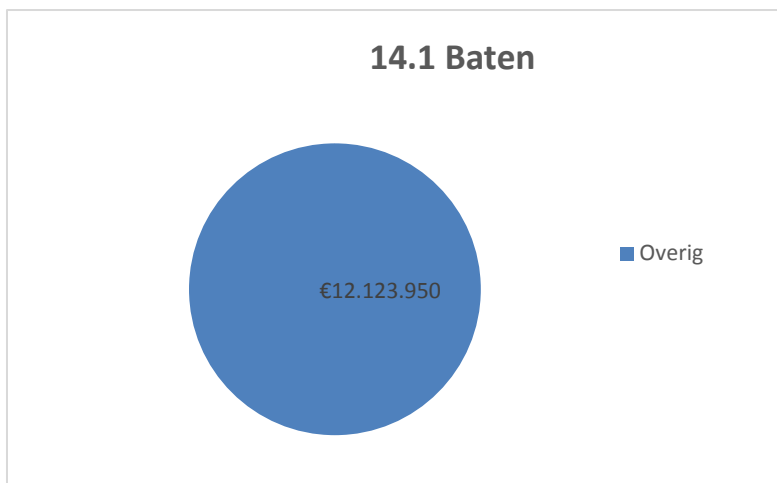
Deelprogramma 14.1: Overhead en ondersteuning organisatie

Vanaf 2017 moeten alle gemeenten in Nederland dezelfde definitie hanteren voor overhead en deze overhead op een plek binnen de begroting zichtbaar maken. Onder overhead wordt verstaan "Het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces"

Vanaf 2015 verantwoordden wij de overhead in dit deelprogramma met uitzondering van de personele overhead van directies. Deze overhead werd voorheen per programma toegerekend. Vanaf 2017 verantwoordden wij ook de personele overhead van directies op dit deelprogramma waardoor wij aansluiten bij de landelijke definitie en verplichting.

In onderstaande grafiek zijn lasten en baten verantwoord op kostencategorieën. [Hier](#) vindt u een toelichting van de verschillende kostencategorieën.

14.1.1 Overhead

Vanaf 2017 verantwoorden wij in dit beleidsveld de totale overheadkosten van de gemeente Groningen. De beleidsmatige context is te vinden in [Paragraaf 9: Bedrijfsvoering](#).

14.1.2 Ondersteuning organisatie

Dit beleidsveld is komen te vervallen

14.1.3 Overige werken derden

Hier worden lasten en baten van werken voor derden begroot.

14.1.4 Ten Boer

Hier verantwoorden we de dienstverleningsovereenkomst tussen de gemeente Groningen en de gemeente Ten Boer.

Bijdrage(n) verbonden partijen

Stichting Sociaal Fonds Groningen

Relevante beleidsinformatie	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Beleidsrisico	Geen.

Financiën

In dit onderdeel werken wij de financiën behorende bij dit programma uit door het financiële overzicht op deelprogrammaniveau te geven en daarbij inzichtelijk te maken welke extra beleidsmiddelen en bezuinigingen zijn verwerkt. Per deelprogramma is een toelichting op de afwijking in de baten en de lasten.

Financieel overzicht lasten en baten

Overhead en onderst. organisat

Nr	Omschrijving	Rekening	Actuele begroting	Primitieve begroting			
		2016*	2017	2018	2019	2020	2021
Lasten							
14.1	Overhead en ondersteun. organisa	124.339	123.206	103.581	95.520	96.500	96.300
14.1.1	Overhead	105.734	117.298	101.420	92.310	92.153	92.582

14.1.3	Overige werken voor derden	15.571	3.032	-452	351	1.473	828
14.1.4	Ten Boer	3.033	2.876	2.613	2.859	2.874	2.890
	Totaal	124.339	123.206	103.581	95.520	96.500	96.300
Baten							
14.1	Overhead en ondersteun. organisa	38.619	26.910	12.124	12.090	12.127	12.165
14.1.1	Overhead	25.734	20.584	7.950	7.944	7.982	8.020
14.1.3	Overige werken voor derden	9.628	3.402	1.253	1.253	1.253	1.253
14.1.4	Ten Boer	3.258	2.923	2.920	2.892	2.892	2.892
	Totaal	38.619	26.910	12.124	12.090	12.127	12.165
Geraamd resultaat voor bestemming		85.719	96.296	91.457	83.430	84.373	84.135
Reserve mutaties							
	Totaal toevoegingen	5.780	0	0	0	0	0
	Totaal onttrekkingen	6.346	0	0	0	0	0
Geraamd resultaat na bestemming		85.153	96.296	91.457	83.430	84.373	84.135

* De cijfers in de kolom 'Rekening 2016' kijken op een aantal programma's af van de cijfers zoals opgenomen in de jaarrekening 2016. Dit wordt veroorzaakt door een aantal wijzigingen in de programma-indeling 2018 ten opzichte van 2016. Om een goede vergelijking te kunnen maken zijn de cijfers in de kolom 'Rekening 2016' aangepast naar de programma-indeling van de begroting 2018.

Overzicht continuerend extra beleid voorgaande jaren

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Frictiekosten bezuinigingen	1.100							
Outsourcing ICT	5.969		2.661		1.348			
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	7.069	0	2.661	0	1.348	0	0	0
Totaal continuerend beleidsmiddelen	17.386	7.645	11.526	1.090	8.860	2.696	0	1.848

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting continuerend extra beleid

Overzicht aanvullende extra beleidsmiddelen

14 Overhead, ondersteuning organisatie								
	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Informatieveiligheid		225						
Strategische positionering	200							
Revitalisering Stadhuis	379		379		379			589
Effecten knelpunten op SSC	392		301			251		
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	971	225	680	0	379	251	0	589

Zie de [financiële knelpunten en extra beleid 2018](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle aanvullende extra beleidsmiddelen 2018.

Overzicht bezuinigingen

Dekkingsbronnen 2016-2019 (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
14.1 Overhead en ondersteun. organisatie				
Vrijval frictiebudget	3.000			
Dekkingsbronnen 2016-2019	3.000	0	0	0

Ga naar [dekkingsbronnen 2015-2021](#) voor een totaaloverzicht en toelichting van alle bezuinigingen.

Integrale financiële toelichtingen

14.1 Overhead	Lasten	Baten	Saldo
Afwijking	19,6 miljoen euro	-14,8 miljoen euro	4,8 miljoen euro

Correctie salariskosten OPSB (V 3,0 miljoen euro)

In de begroting 2017 zijn salariskosten voor een bedrag van 3,0 miljoen euro als overhead toegerekend aan programma 14 Algemene ondersteuning. Deze kosten worden echter gemaakt bij programma 6 Cultuur. Dat is in de begroting 2018 hersteld.

Terugraming extra beleid basisadministraties (V 600 duizend euro)

In de begroting 2017 is een bedrag van 600 duizend euro extra beleid opgenomen voor het gebruik van de BAG (Basis Administratie Gebouwen). In de begroting 2018 ramen wij dit bedrag terug.

Extra beleid (N 1,0 miljoen euro)

We stellen extra beleidsmiddelen beschikbaar van afgerond 1 miljoen euro. Het betreft de revitalisering van het stadhuis (379 duizend euro), informatieveiligheid (225 duizend euro) en extra middelen (392 duizend euro) voor een stijging van de overhead. Deze stijging is het gevolg van formatie uitbreiding in de beschikbaar gestelde extra beleidsmiddelen 2018. Hierbij gaat het onder andere om kosten voor huisvesting, ICT en telefonie, administratie en adviseurs SSC.

Bezuiniging op de organisatie (V 600 duizend euro)

Wij voeren een bezuiniging op de organisatie door. De lasten in de begroting nemen daardoor af. Het effect voor 2018 op de overhead bedraagt 600 duizend euro.

Nominale compensatie (N 2,9 miljoen euro)

De budgetten in de begroting worden gecorrigeerd met de effecten van loon- en prijsontwikkelingen. De lasten op dit programma nemen hierdoor toe met 2,9 miljoen euro.

Budget gemeentelijke herindeling (N 700 duizend euro)

Uit het Gemeentefonds ontvangen wij incidenteel een bedrag van 700 duizend euro voor kosten die wij moeten maken voor de gemeentelijke herindeling. Deze bijdrage is verantwoord op programma 13. Het budget verantwoordt wij op programma 14.

Noordelijk Belastingkantoor (V 430 duizend euro)

De oprichting van het Noordelijk Belastingkantoor en de daarmee samenhangende ontvlechting van de afdeling Belastingen leidt tot een herverdeling van baten en lasten. Per saldo ontstaat er een besparing van 1,7 miljoen euro. Het aandeel voor de gemeente Groningen hierin is 930 duizend euro. Van deze besparing lekt een deel weg door lagere tarieven voor burgers en bedrijven (afvalstoffenheffing en rioolheffing). Per saldo wordt 750 duizend euro ingeboekt als bezuiniging. In dit programma wordt 430 duizend euro gerealiseerd (zie ook programma 11.1).

Overhead Noordelijk Belasting Kantoor (V 2,7 miljoen euro)

Door de vorming van het Noordelijk Belastingkantoor moeten de overheadkosten van de gemeente Groningen in dit

deelprogramma krimpen. In het bedrijfsplan van het Noordelijk Belastingkantoor zijn maatregelen getroffen om de zogeheten desintegratiekosten (doorlopende overheadkosten) te beperken. Zo gaat de gemeente Groningen dienstverlening leveren op het gebied van ICT en huisvesting en mag de gemeente Groningen ondersteunend personeel plaatsen. Voor resterende deel ontvangt de gemeente Groningen een vergoeding om de overhead af te kunnen bouwen. De te ontvangen vergoedingen zullen wij middels nog op te stellen begrotingswijzigingen verwerken in de primitieve begroting 2018.

Fricie Outsourcing ICT (N 1,9 miljoen euro)

In de begroting 2017 heeft de raad extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld voor de outsourcing van ICT. Dit op basis van een geactualiseerde businesscase. De aanvullende dekkingsopgave wordt enerzijds veroorzaakt door project- en frictiekosten voor de transitie. Anderzijds is er meer tijd nodig om de bezuinigingstaakstelling van in totaal 5 miljoen euro te realiseren (ten opzichte van het uitgangspunt in de begroting 2016). Voor jaarschijf 2018 gaat het om een bedrag van 6,0 mln. Ten opzichte van 2017 is dit een stijging van 1,9 mln. Periodiek wordt de businesscase geactualiseerd aan de hand van nieuwe ontwikkelingen.

Friciekosten (V 3,3 miljoen euro)

In 2018 halen we 3,3 miljoen euro minder uit het frictiekostenbudget dan in 2017 voor overige frictiekosten naast ICT outsourcing.

Overige (V 670 duizend euro)

Dit betreffen diverse overige afwijkingen. Deze tellen op tot een voordeel van 670 duizend euro.

Financiële risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitatie, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitatie en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Verzekeringen
Programma	14.1 Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade en cybercrime.
Risicobedrag 2018	pm
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	S
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Paragrafen

Paragraaf 1: Integraal gebiedsgericht werken

Het gebiedsgericht werken is één van de pijlers in het coalitieakkoord 'Voor de verandering'. Samen met het wijkwethouderschap is dit een waardevolle werkwijze waarin we actief bijdragen aan de wijkspecifieke opgaven en daarmee aan de ontwikkeling van de Stad. Dit doen we dichtbij én met bewoners, ondernemers, instellingen en andere partners in buurt of wijk. In aansluiting hierop experimenteren we in overleg met de raad met nieuwe vormen van zeggenschap vanuit de wijk. Activiteiten elders in deze begroting die passen bij deze aanpak hebben we gemarkeerd met een 🌱.

Gebiedsgericht werken betekent dat we niet overal hetzelfde doen. De bewoners en de karakteristieken van het gebied en de daar aanwezige structuren, initiatieven en activiteiten vormen telkens het vertrekpunt. Elk gebied (stadsdeel, wijk en buurt) is immers anders. In sommige wijken gaat veel vanzelf en zorgen bewonersinitiatieven voor een positieve ontwikkeling van de wijk. In andere wijken is meer aandacht nodig en nemen we een actievere rol. Dit sluit nauw aan bij de impulsen die we willen geven aan de wijkvernieuwing, samen met de corporaties en andere partijen in de wijk.

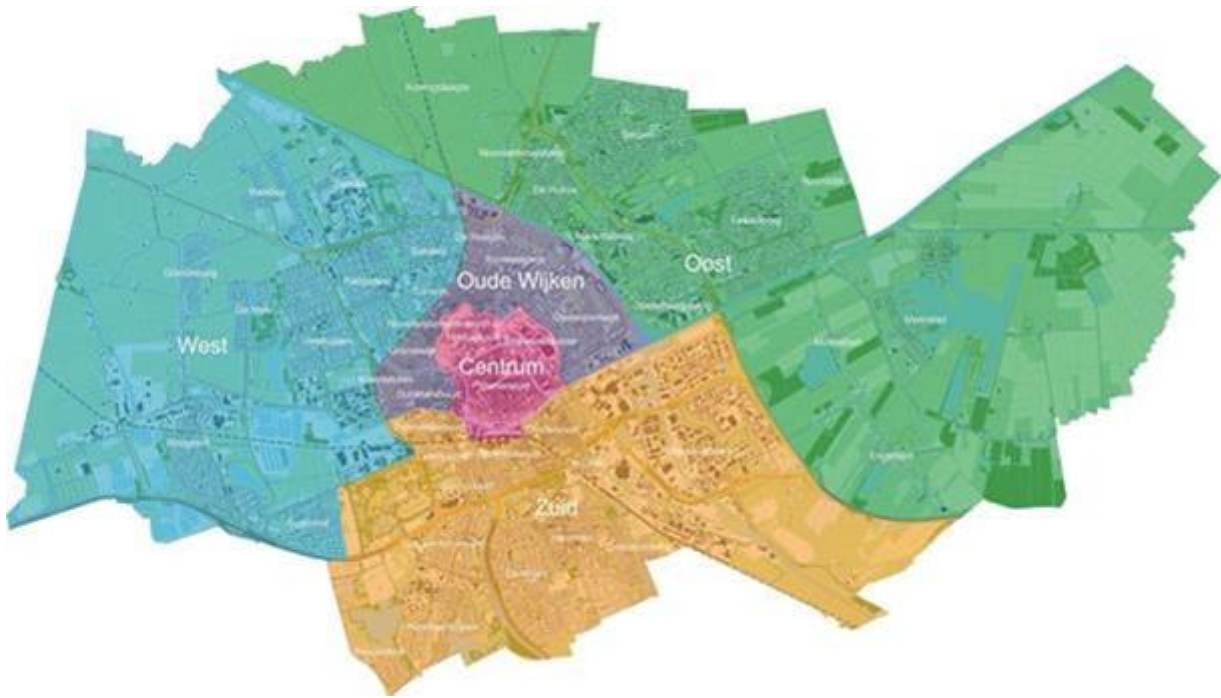
Ons uitgangspunt is dat Groningen een ongedeelde, inclusieve stad wil blijven. Onder de titel 'prioritaire wijken' hebben we met de woningbouwcorporaties afgesproken om te komen tot een gelijktijdige, gezamenlijke inzet op verbetering van de woningvoorraad en de woonomgeving in onze wijken. We starten met een gezamenlijke aanpak voor Beijum, Indische Buurt/De Hoogte, De Wijert-Noord en Selwerd, met de bedoeling om dit later uit te breiden naar andere wijken met een hoog corporatief bezit. Corporaties, gemeente en andere partijen hebben binnen deze wijkvernieuwing oog voor andere thema's, zoals duurzaamheid, preventie/gezondheid en participatie. Een sterke verbinding tussen fysieke ingrepen en de sociale programma's is daarbij cruciaal.

Opbouw paragraaf

Deze paragraaf kent een algemeen en een gebiedsspecifiek deel. In het algemene deel gaan we in op het totaalbeeld van de stad en beschrijven we de inzet van een aantal stadsbrede budgetten, voor specifieke thematische opgaven in de wijk. Daarna benoemen we per gebied specifieke wijkopgaven en formuleren we op basis hiervan het gebiedsprogramma.

Dit gebiedsprogramma is opgesteld in overleg met de wijk en in een gezamenlijk proces met de stedelijke programma's. Deze werkwijze heeft een verdieping opgeleverd van de kennis over de wijken in de gemeentelijke organisatie. Deze werkwijze is een noodzakelijke ontwikkeling die we de komende jaren verder willen ontwikkelen. Hierin is de gebiedsopgave de cruciale factor voor het integrale gebiedsgerichte werken. Het mobiliseert organisatiekennis om gericht te kunnen werken aan de opgaven in de wijk. Vakwethouder en stedelijke programma's zullen daardoor gebiedsgericht opereren. Daarmee kan de samenloop van programma's leiden tot meer efficiëntie in de organisatie en een effectievere rol van de gemeente in de wijken.

We onderscheiden vijf gebieden: Centrum, Oude Wijken, Zuid, Oost en West. De financiële grondslag voor deze paragraaf is terug te vinden in Programma 12 College en Raad. Daarnaast maken we de inzet van stedelijke programma's in deze gebieden inzichtelijker. Deze worden per gebied aangeduid met een *. En daarom overstijgen de bedragen de financiële grondslag van Programma 12. Vaak is hier sprake van cofinanciering tussen het gebiedsteam en het stedelijk programma. Het laat een gebiedsgerichtere inzet van stedelijke programma's zien en maakt duidelijker wat de gemeente in een gebied van plan is in 2018.

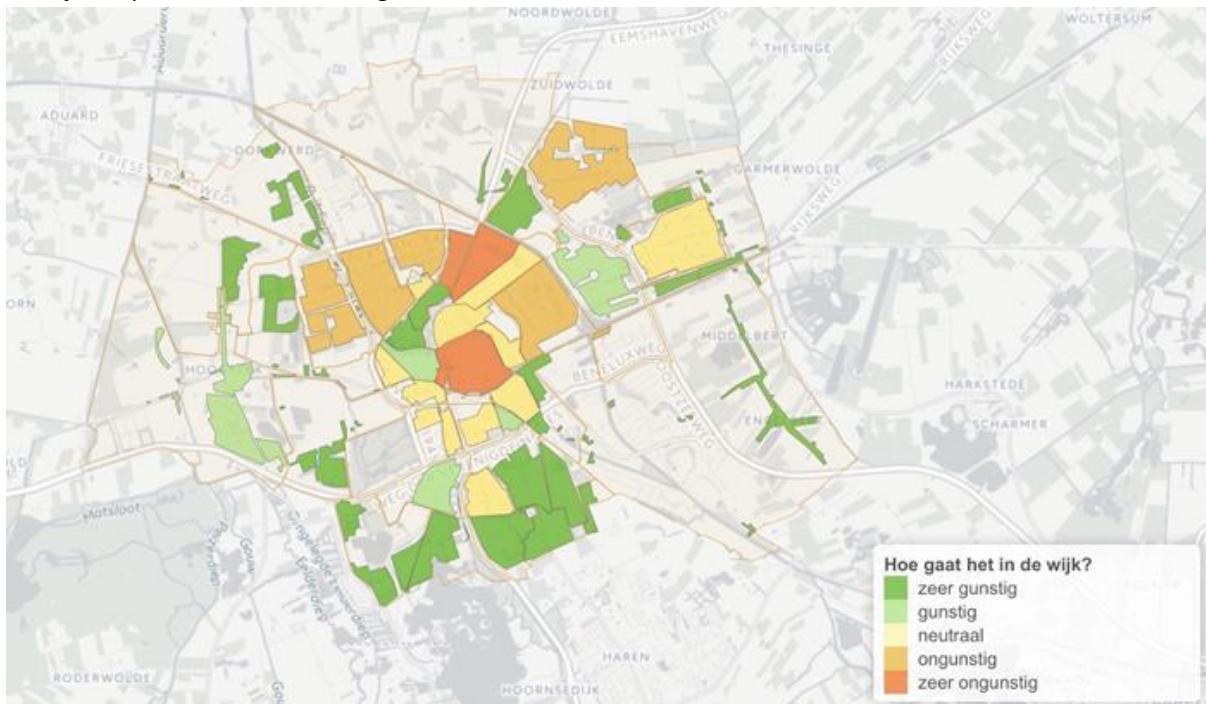

Gemeente Groningen, indeling in vijf gebieden, inclusief de grenscorrectie Meerstad per 01-01-2017

Algemeen

Hoe staan we ervoor?

Groningen staat er momenteel goed voor, zeker vergeleken met andere grote steden in Nederland. De stad heeft zich in de afgelopen jaren op veel terreinen gunstig ontwikkeld. Dit geldt vooral voor de ontwikkeling van veiligheid en overlast. De sociale leefomgeving en de waardering daarvan is gestegen. Wel zien we tussen de wijken in de stad verschillen. De waardering is met name lager in een aantal aandachtsgebieden met een relatief hoog percentage corporatiewoningen. Veel Stadgers in deze wijken zijn op enigerlei wijze afhankelijk zijn van de overheid (bijvoorbeeld voor werk en inkomen, zorg en welzijnsvoorzieningen). Hoe de diverse wijken ervoor staan, zien we terug in de wijkcompassen van onze wijken. Een bundeling van de scores die we in de wijkcompassen zien, komt terug in onderstaande stadskaart.

Gemeente Groningen: totaalscore van de Wijkkompassen ten opzichte van het stedelijke gemiddelde.

Van alle hoofdthema's uit het wijkkompas (Bevolking, Fysieke omgeving, Sociaaleconomische status en Sociale leefomgeving) hebben we ook stadskaarten beschikbaar die weergeven hoe de wijken in de stad ervoor staan. Het is zichtbaar dat er in de stad tien wijken zijn die op meerdere beleidsterreinen achter blijven bij de rest van de stad. Aan een aantal van deze wijken (Selwerd, De Wijert, Beijum, Indische buurt en de Hoogte) gaan we de komende periode een hogere prioriteit geven, door een gezamenlijke aanpak met de woningcorporaties.

In dit algemene deel beschrijven we de beleidsonderdelen die voor alle wijken van belang zijn en niet specifiek aan bepaalde wijken kunnen worden toegeschreven. Dit betreft de doorontwikkeling van de Basismonitor en wijkkompassen, StadDoetMee, de inzet van buurtconciërges en buurtbemiddeling, het straathoekwerk en (voormalige) ID-banen.

Doorontwikkeling wijkkompassen naar Basismonitor

We werken al weer enige jaren met wijkkompassen. Deze worden regelmatig geactualiseerd op basis van nieuwe kennis, tweemaaljaarlijkse enquêtes op het gebied van leefbaarheid en veiligheid en andere onderzoeksresultaten. De huidige wijkkompassen geven een weergave van de stand van de wijken in het najaar 2016. We zijn bezig de wijkkompassen verder door te ontwikkelen; dat komt erop neer dat we binnenkort voor veel meer (thematische of programmatische) variabelen in staat zijn om in te zoomen op de wijken. De nieuwe wijkkompassen worden ontsloten via de [basismonitor](#).

Staddoetmee

Met StadDoetMee bieden we een fundament voor nieuwe vormen van samenwerking met én tussen Stadgers. We investeren daarbij in innovatieve vormen van participatie en experimenteren met nieuwe methoden van lokale (directe) democratie. Dit doen we op het niveau van de buurt of wijk, maar ook op stedelijke schaal. We hebben daarbij een stevige ambitie om onze lokale democratie met participatieve vormen van (wijk)democratie te versterken. Bewoners beslissen zelf over investeringen in de wijk. We organiseren samen de dialoog tussen wijkbewoners, waardoor er meer dynamiek in de wijken en variatie in participatievormen is. We beogen zo meer betrokkenheid van Stadgers bij elkaar en bij de Stad te creëren. Ook beogen we dat er meer en andere bewoners actief worden, en dat Stadgers samen gedragen beslissingen nemen over hun woon- en leefomgeving. Met ontwikkelingen als het 'right to Challenge' dagen initiatiefnemers de overheid uit taken over te nemen.

Elk gebiedsteam experimenteert met nieuwe vormen van samenwerken met en tussen bewoners, waarbij de raad actief wordt betrokken. In de betreffende stadsdelen komen deze vijf experimenten verder aan bod, te weten: herinrichting A-kwartier, Coöperatieve Wijkraad, Buurtsamenwerking De Wijert – Helpman (Wijkdeal De Wijert), Golvend Lewenborg en Wijkbedrijf Selwerd. Met het gebiedsgericht werken gaan we samen met Ten Boer in 2018 een vorm ontwikkelen die past bij het dorpse karakter van dit gebied en die voorsorteert op de situatie van de nieuwe gemeente in 2019. Nabijheid, benaderbaarheid en ruimte voor initiatief staan daarbij centraal.

Continuering Straathoekwerk

Het betreft jongerenwerkers die op straat werken. Zij leggen contacten met jongeren en verzorgen activiteiten. De straathoekwerkers leveren ook een belangrijke bijdrage in het project Oud en Nieuw, waar ze preventieve activiteiten uitvoeren. De aansturing en uitvoering van de taken zal sterker worden gericht op de specifieke wijkopgaven (met straatcoaches als referentie), in nauw overleg tussen gebiedsteams en de WIJ-teams.

Studenten en WIJS (Wijk Inzet door Jongeren en Studenten)

Als studenten en Stadgers meer met elkaar in contact komen, ontstaat meer begrip voor elkaar en durven ze elkaar eerder aan te spreken op bijvoorbeeld overlast. Hierdoor verandert de beeldvorming en heeft dit een

positief effect op de manier waarop studenten en Stadgers samenleven. Om dit contact te bevorderen zetten we in op WIJS (Wijkinzet door Jongeren en Studenten). Studenten kunnen als onderdeel van hun onderwijsprogramma studiepunten krijgen als ze met concrete vragen en opdrachten van burgers en professionals aan de slag gaan. Een neveneffect is dat steeds meer studenten zich ook vrijwillig gaan inzetten voor WIJS en voor hun eigen buurt. Er wordt actief samengewerkt met de gebiedsteams en WIJ-teams. WIJS is onderdeel van het [programma Wonen](#).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Doorontwikkeling Basismonitor Wijkkompassen;
- Doorontwikkeling StadDoetMee en actief volgen van de vijf experimenten;
- Bijdrage voor inzet ID-banen;
- Inzet Straathoekwerk en Stratenaanpak;
- Tegengaan van verloedering en overlast in de wijken door middel van buurtconciërges;
- Vroegtijdige signalering en aanpakken van conflicten tussen buurtbewoners middels buurtbemiddeling.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Doorontwikkeling Basismonitor Wijkkompassen	250
StadDoetMee	200
Bijdrage ID-banen	200
Straathoekwerk en Stratenaanpak	250
Buurtconciërges	60
Buurtbemiddeling	40
Contributie G32, Platform31	70
Totaalbudget Algemeen	1.070
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	1.070

Centrum

Wijken en buurten

[Binnenstad](#), [Binnenstad-Oost](#), [A-Kwartier](#), [Binnenstad-West](#), [Hortusbuurt](#), [Ebbingekwartier](#), Universitair medisch centrum Groningen, Hoofdstation en omgeving. De sociale voorzieningen van WIJ-Groningen zijn georganiseerd in [WIJ Schilderswijk/Centrum](#) en heeft een plek gekregen aan de Oosterstraat.

Hoe staan we ervoor?

De binnenstad is het boegbeeld van Groningen. Stadgers komen er vaak en in toenemende mate trekt de binnenstad ook bezoekers uit de regio en zelfs ver daarbuiten, van over de grens. De binnenstad is bruisend, levendig en dynamisch en dat zien we terug in het wijkkompas van de binnenstad. De binnenstad huisvest een grote groep jongeren (18-27 jaar), vooral studenten. Daarmee gepaard gaat een grote verhuisfrequentie. De sociale leefomgeving in de binnenstad staat onder druk, al vele jaren. De scores op overlast en (on)veiligheid zijn onverminderd hoog. De ervaren overlast is vergeleken met 6 jaar geleden en vergeleken met de stedelijke ontwikkeling nog meer toegenomen. De veiligheid heeft zich gelukkig wederom verbeterd en ook de drugsoverlast is aanzienlijk afgenomen. De aanpak van het A-kwartier draagt hier ongetwijfeld toe bij. Tenslotte blijft een goed beheer en onderhoud van de openbare ruimte van groot belang (lage scores); de verloedering is in de afgelopen periode tegelijkertijd wel afgenomen.

Bestemming Binnenstad: verbeteren verblijf- en woonklimaat Binnenstad

Eén van de speerpunten in Bestemming Binnenstad (vastgesteld in 2016) is het verbeteren van het verblijfsklimaat voor de voetganger en fietser. Zo is in 2017 begonnen met de herinrichting van de westelijke binnenstad. Na het verdwijnen van de bus in dit gebied zijn we een proef gestart met alternatief vervoer. Dit zetten we door in 2018, de werkzaamheden in de A-straat, Brugstraat, Munnekeholm en het 'Minerva-plein' op de kop van het Zuiderdiep worden in 2018 afgerond. In 2018 wordt begonnen met de nieuwe Kattenbrug. In 2018 zetten we tevens in op het vinden van oplossingen voor hinderlijk gestalde fietsen. Voor alle belangrijke projecten organiseren we binnenstadcafés om zowel van tevoren als tijdens uitwerkingen zoveel mogelijk input op te halen.

Economische agenda: samenwerking en invulling G-kwadraat en evenementen

Ondernemers in de binnenstad zijn in de meeste straten goed georganiseerd. Ze maken straten sfeervol en herkenbaar, denken mee in de uitwerking van de Binnenstadsvisie en werken onderling goed samen. Hierdoor loopt de samenwerking met de gemeente over het algemeen soepel. Bovendien stimuleren we de samenwerking tussen horeca, winkeliers en de markt om zo de gastvrijheid van de stad als geheel te vergroten. Hiervoor is een werkgroep Gastvrijheid Groningen opgericht.

Het evenementenprogramma 2018 vergroot de aantrekkelijkheid van de stad en is er op gericht het positieve imago van Groningen uit te bouwen. Evenementen die bijdragen aan de positionering van Groningen zijn bijvoorbeeld: Eurosonic Air, Zomerstad en WinterWelVaart.

Toekomstvisie A-kwartier: uitvoeringsprogramma

In 2016 is de toekomstvisie voor het A-kwartier vastgesteld en is gestart met het transformeren van het gebied. De visie vormt een 'routekaart' voor maatregelen in de openbare ruimte. Op initiatief van de werkgroep van bewoners, eigenaren en ondernemers worden geveltuinjes aangelegd en garagedeuren verfraaid met afbeeldingen. Om invulling te geven aan de leefstraten is samen met de bewoners een inspiratieboekje ontwikkeld 'Samen A-kwaliteit maken'. Tot en met 2017 heeft de nadruk gelegen op de transformatie van de straten waar voorheen de prostitutie zat. De nieuwe invulling van de panden blijft ook in 2018 een belangrijk aandachtspunt. Met betrekking tot de inrichting van de openbare ruimte zal de aandacht zich verschuiven naar de Visserstraat en De Laan. De uitvoering van de plannen zal in de eerste helft van 2018 starten. Dan wordt ook begonnen met het ontwerp van de Turftorenstraat en de Kromme Elleboog.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Uitvoeren van het uitvoeringsprogramma van de binnenstadvisie 'Bestemming Binnenstad'. Toelichting daarvan op www.ruimtevoorjou.groningen.nl;
- Met het flitsteam de overlast van de geparkeerde fiets aanpakken;
- Uitvoeren stadsdeelbeheerprogramma Centrum;
- Terugdringen van overlast, het vergroten van veiligheid en het handhaven van de openbare orde waarbij veilig uitgaan een speerpunt blijft;
- Sociale samenhang vergroten middels initiatieven van bewoners, ondersteunt door WIJ Schilderswijk/Centrum;
- Uitvoeringsprogramma A-kwartier.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Toekomstvisie A-kwartier	400
Aanpak Fietsparkeren	100
Wijkwethoudersbudget	200

Totaalbudget Centrum	700
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	700

Oude wijken

Wijken en buurten

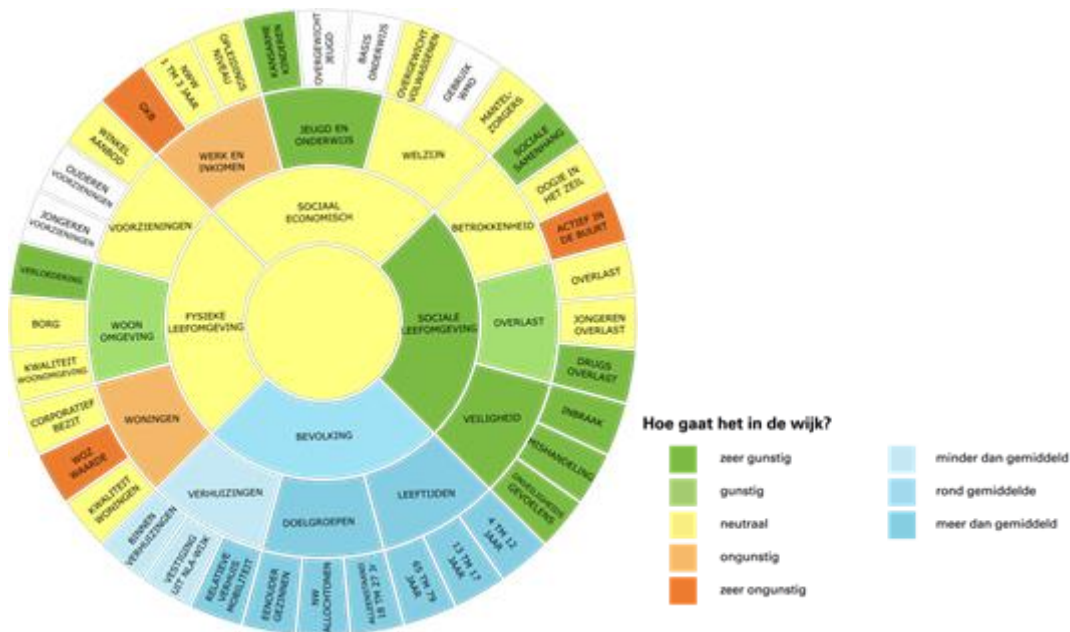
[Noorderplantsoenbuurt](#), [Oranjebuurt](#), [Schildersbuurt](#), [Kostverloren](#), [De Hoogte](#), [Indische buurt](#), [Professorenbuurt](#), [Oosterparkwijk](#), [Woonschepenhaven](#). In dit stadsdeel zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Schilderswijk/Centrum](#), [WIJ Korrewegwijk](#) en [WIJ Oosterparkwijk](#).

Hoe staan we ervoor?

In de Oude Wijken zijn het De Hoogte, de Indische buurt en de Oosterparkwijk die zich onderscheiden van de overige wijken als we de wijkcompassen in ogenschouw nemen. Deze wijken met relatief veel goedkope kleine huurwoningen kenmerken zich door lage scores op de sociaaleconomische positie van bewoners en een hoge druk op de kwaliteit van de sociale leefomgeving. Voor deze drie wijken geldt overigens wel dat er sprake is van een positieve ontwikkeling in de afgelopen zes jaar. Ook vergeleken met de stedelijke ontwikkelingen zijn deze verbeteringen opmerkelijk. De nieuwbouw die heeft plaatsgevonden werpt duidelijk zijn vruchten af op het gebied van sociaaleconomische ontwikkelingen. De Oosterparkwijk zit in zijn geheel duidelijk in de lift. Dat neemt niet weg dat voor alle drie wijken zorg en aandacht geboden blijft, vooral daar waar het gaat om de sociaaleconomische status (werk en inkomen/schuldhelpverlening en werkloosheid) en jeugd en onderwijs (kansarme kinderen, opvoedingsklimaat). De concentratie van armoede- en opvoedingsvraagstukken is nog steeds het hoogste van de stad. Voor De Hoogte in het bijzonder geldt dat de waardering voor de woonomgeving sterk is verminderd en dat onveiligheidsgevoelens bij bewoners blijvend te hoog zijn. De overige wijken staan er goed op, in vergelijking met de hierboven genoemde drie wijken. Het gaat hier om Kostverloren, Schildersbuurt, Oranjebuurt, Noorderplantsoenbuurt en Professorenbuurt. Allemaal wijken met een hoge waardering voor de fysieke omgeving, een goeie sociaaleconomische positie en een gunstig oordeel over de sociale leefomgeving. Ook ontwikkelen deze wijken zich behoorlijk stabiel. Voor Kostverloren en de Schildersbuurt valt op dat de al lage waardering voor het basisonderwijs verder is verslechterd en dat overlast in brede zin, maar in het bijzonder jongerenoverlast, toeneemt.

De ontwikkeling van De Hoogte in de periode 2010-2016

De ontwikkeling van de Indische buurt in de periode 2010-2016

Indische buurt en De Hoogte: werkprogramma 'Wel maakt 't verschil? 2018-2019'

Ondanks de lichte verbetering die de wijkcompassen laten zien, zijn er in sociaaleconomisch opzicht meerdere redenen om de inspanningen in deze wijken langdurig te intensiveren. Beide wijken zijn aangewezen als prioritaire wijken in het kader van de wijkvernieuwing die we samen met de corporaties starten. Het werkprogramma 'Wel maakt 't verschil? 2018-2019' vormt daarvan de opmaat.

Het werkprogramma is samengesteld in samenwerking met de stedelijke programma's [armoede](#), [maatschappelijke participatie](#) en [gezondheid](#). Binnen het werkprogramma richten we ons met de stratenaanpak op activering van bewoners en het actief aanbieden van ondersteuning voor wie dat nodig heeft. Het omvat een wekelijkse extra inzet van verschillende disciplines gedurende twee jaar onder regie van het WIJ-team. In het armoedebeleid prioriteren we deze wijken met als doel alle kinderen in armoede te bereiken. Onderdeel daarvan is dat twee van de basisscholen wekelijks ontbijt op school (met ouders) organiseren. Om de positie van jongeren te versterken, ontwikkelen we met betrokken partijen een gemeenschappelijk plan. We maken een begin samen met de Hanzehogeschool en WIJS in een experimentele aanpak.

De buurtfunctie van het Cortinghuis komt onvoldoende van de grond. We willen de beschikbare accommodatiemiddelen voor De Hoogte gericht inzetten op het verbeteren van de ontmoetingsfunctie in de wijk. Hierbij kan ook Edanz aan de Van Oldenbarneveltlaan worden doorontwikkeld als buurtgerichte voorziening.

De Bedumerweg vormt een barrière tussen beide wijken. We willen onderzoeken hoe de geïsoleerde ligging van De Hoogte kan worden verminderd.

In de Korrewegwijk heeft buurtcoöperatie 'De goeie buurt' zich ontwikkeld tot een bewonersgroep die een wezenlijke bijdrage levert aan verbetering van en betrokkenheid in de buurt. We steunen de doorontwikkeling van De Goeie buurt.

Oosterhamrikzone

Een nieuwe autoverbinding door de Oosterhamrikzone is de beste oplossing om de bereikbaarheid van dit deel van de stad te verbeteren. Deze nieuwe verkeersverbinding staat niet op zichzelf. De komst van deze

verbinding wordt gekoppeld aan kansen voor verbetering van het woon-en verblijfsklimaat in de Oosterhamrikzone, de Oosterparkwijk en de Korrewegwijk. Naast de verbinding bestaat het uit het fietsvriendelijk maken van de Korreweg, het vervangen van de Gerrit Krolbrug, een plan voor de busbaanbrug over het Van Starckenborghkanaal en verkeersmaatregelen om de doorstroming te verbeteren.

Oosterparkwijk

Met 'Oosterparkwijk in verbinding' zetten we de in 2017 gestarte plannen onverminderd door. Dit uitvoeringsplan is een integraal sociaal programma, gericht op veiligheid, armoede en het opvoedingsklimaat. In de Oosterparkwijk staan we tegelijkertijd voor de uitdaging om te komen tot een toekomstbestendige huisvesting en herverdeling van functies en accommodaties in de wijk. Voor de sloop van het Treslinghuis is het vinden van tijdelijke huisvesting van voorzieningen urgent. Daarbij gaat het zowel om een nieuwe ontmoetingsplek voor de wijk als om huisvesting van het WIJ-team.

De verhuizing van Toentje naar een zichtbare plek in de wijk heeft goed uitgepakt. Het brengt mensen uit alle lagen van de bevolking bij elkaar en helpt mee aan het verlichten van armoede.

Komend jaar willen we samen met de bewoners van de Oosterparkwijk onderzoeken op welke manier het winnende plan van de prijsvraag Who Cares gerealiseerd kan worden. Deze prijsvraag, uitgeschreven door de Rijksbouwmeester, brengt antwoorden op de vergrijzing en de veranderingen in de zorg en ondersteuning en geeft een impuls aan de ruimtelijke vernieuwing van de wijk.

Coöperatieve Wijkraad Oosterpark

We gaan experimenteren met een Coöperatieve Wijkraad Oosterparkwijk. Hierin nemen zowel wijkbewoners als raadsleden plaats. Bewoners nemen deel op basis van loting. Vervolgens beslist de Coöperatieve Wijkraad over (onderdelen van) de wijkagenda en de inzet van budgetten voor de wijk. Tegelijkertijd zal er stevig worden geïnvesteerd in nieuwe manieren van dialoog voeren in de wijk. Het gereserveerde budget van 2017 wordt meegenomen naar 2018 voor daadwerkelijke inhoudelijke uitvoering. Processtappen worden gefinancierd vanuit StadDoetMee.

Woonschepenhaven

De fysieke revitalisering van de woonschepenhaven is zo goed als afgerond. Deze aanpak wordt aangewend door het WIJ-team Oosterparkwijk om ook op sociaal gebied samen te werken in de Woonschepenhaven. Op deze manier werken we in goed overleg samen met de bewoners op het gebied van de sociale en fysieke leefomgeving.

Schilderswijk/ Kostverloren

In de Schilderswijk en Kostverloren worden door diverse bewoners(groepen) initiatieven genomen voor de wijk. Het gebiedsteam wil deze initiatieven blijvend faciliteren. Dit wordt mogelijk gemaakt onder de paraplu van 'Panorama Schilderswijk', onder andere door de inzet van gemeentelijke deskundigheid. Voorbeelden hiervan zijn de aanpak van de Jozef Israëlstraat en 'Het Palet'. Het initiatief 'Kostwinning' onderzoekt samenwerkingsverbanden en uitbreidingsmogelijkheden van accommodaties in de wijk Kostverloren. Bij de vervanging van riolering in Kostverloren maken we samen met bewoners plannen voor de herinrichting van straten en pleinen.

Noorderplantsoenbuurt en Professorenbuurt

Bij het vervangen van kabels en leidingen in de Noorderplantsoenbuurt en Professorenbuurt stellen we bewoners in de gelegenheid om hun ideeën voor aanpassingen van de eigen straat kenbaar te maken en waar haalbaar samen op te pakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Herschikking buurtaccommodaties Oosterparkwijk;
- Uitvoeren sociaal programma Oosterparkwijk in verbinding;
- Start van het experiment Coöperatieve Wijkraad in de Oosterparkwijk;
- Start van de wijkvernieuwing in Indische Buurt en De Hoogte met het integraal sociaal programma Wel maakt 't verschil?;
- Gebiedsgerichte aanpak armoedebeleid, opvoeden en veiligheid in de Oosterparkwijk, Indische buurt/de Hoogte en Kostverloren;
- Ontwikkeling van Cortinghuis c.q. Aletta Jacobshuis (Edanz) als laagdrempelige buurtvoorziening in de Hoogte;
- Ontwikkeling en ondersteuning/faciliteren van buurtinitiatieven.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Buurtaccommodaties Oosterparkwijk	200
Oosterparkwijk in Verbinding	100
B'slim Oosterpark	10*
Subsidie Toentje	85*
Werkprogramma Indische Buurt/De Hoogte	350*
WIJS	10
Projecten Schilderswijk	50
Kostwinning: verbinding accommodaties	15
Herinrichting Kostverloren	1.558*
Wijkwethoudersbudget	200
Totaalbudget Oude Wijken	2.578
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	760

Zuid

Wijken en buurten

[Zeeheldenbuurt](#), [Badstratenbuurt](#), [Laanhuizen](#), [Grunobuurt](#), [Rivierenbuurt](#), [Herewegbuurt](#), [Oosterpoort](#), [Corpus den Hoorn](#), [Hoornse meer](#), [Hoornse Park](#), [Piccardthof](#), [De Wijert](#), [De Wijert-Zuid](#), [Helpman](#), [Coendersborg](#), [Villabuurt](#), [De Linie](#), [Europapark](#), [De Meeuwen](#), [Klein Martijn](#). In dit gebied zijn drie WIJ-teams actief: [WIJ Rivierenbuurt](#), [WIJ De Wijert](#) en [WIJ Corpus den Hoorn](#).

Hoe staan we ervoor?

De wijken in Zuid staan er bijna allemaal goed voor. De fysieke omgeving en de sociale leefomgeving worden voor het merendeel positief (boven het stedelijk gemiddelde) beoordeeld. Ook de sociaaleconomische positie van wijkbewoners scoort voor de meeste wijken beter dan in de stad. In het gebied zijn er drie wijken met relatief veel goedkope huurwoningen: de Grunobuurt, Corpus den Hoorn en De Wijert. In alle drie wijken is er een wijkvernieuwingaanpak uitgevoerd, waardoor vooral de Grunobuurt en Corpus den Hoorn zijn verbeterd. In De Wijert is de wijkvernieuwing nog niet afgerond en blijft de sociaaleconomische positie van wijkbewoners, als enige wijk in Zuid, achter bij de stad. Voor het corporatieve bezit dat nog geen verbetering heeft gehad, blijft aandacht nodig. We zien het nog niet terug in de wijkcompassen, maar voor delen van Corpus den Hoorn

en ook Hoornse Meer, Rivierenbuurt en Grunobuurt geldt dat zich op woningcomplexniveau concentraties voordoen van sociaal-maatschappelijke problemen. Daar komt bij dat in deze buurten ook sprake is van een toename van overlast.

Oosterpoort

De Oosterpoort is een wijk met een hoge organisatiegraad en een bevolking die prima in staat is haar eigen agenda in kaart te brengen en haar belangen te behartigen. Met de aanwezige partijen wordt nagedacht en gewerkt aan de invulling van de 'deksels' na de ombouw van de Ring Zuid. Verkeerskwesties kennen prioriteit in de wijk, aan beide kanten van de Ring Zuid. Samen met de gemeente wordt er gewerkt aan het oplossen van knelpunten in de wijk. Op sociaal gebied zien we de behoefte aan kinder- en jeugdactiviteiten, die we in samenwerking tussen het Wij-team, het Poortershoes en de speeltuinvereniging Oosterpoort oppakken.

Rivieren- en Herewegbuurt

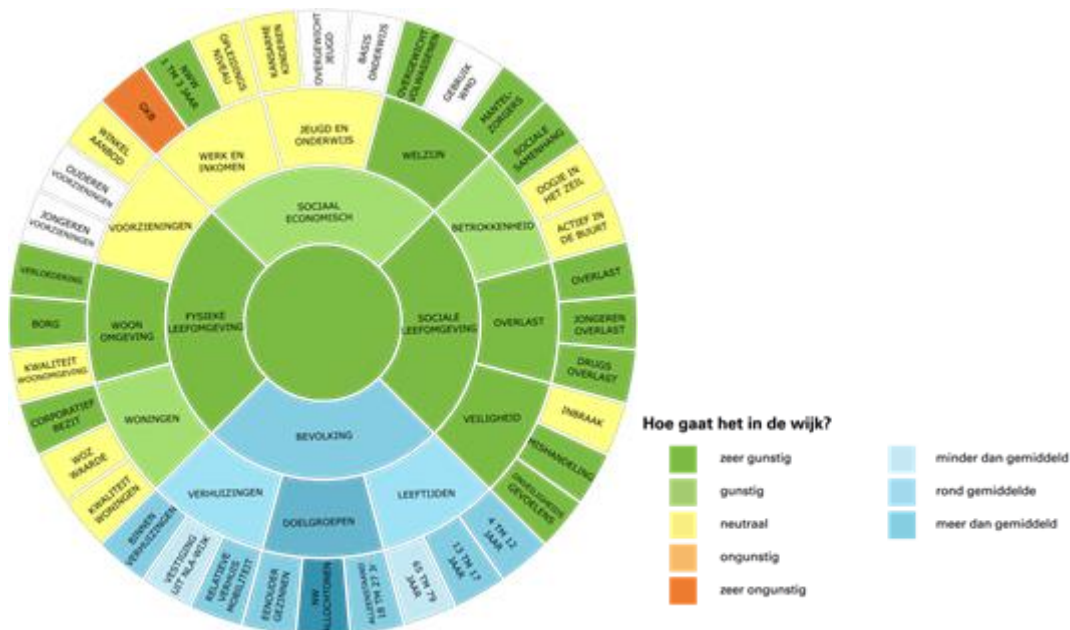
Het WIJ-team Rivierenbuurt, Dig 050 en MFC de Stroming hebben zich ontwikkeld tot het kloppende sociale hart van de wijk. Het biedt een plek voor en door de buurt voor ontmoeting, vrijwilligerswerk, dagbesteding, participatiebanen en werkervaringsplaatsen. Wij investeren hier in de doorontwikkeling naar een bewonersbedrijf dat succesvol de bestaande structuren in het sociaal domein uitdaagt. Daarnaast dragen we bij aan de ontwikkeling van een businessmodel dat als voorbeeld voor andere accommodaties kan gelden. Uit co-creatie voortgekomen bewonersgroepen werken samen met scholen en ondernemers.

Speciale aandacht krijgt de jeugd met outreachend jongerenwerk. Er wordt actief gewerkt aan gezamenlijke projecten van in de wijk wonende studenten, scholieren, gezinnen en ouderen. Woningcorporatie Patrimonium investeert mee door de inzet van leefbaarheids gelden. In het bredere gebied van het WIJ-team Rivierenbuurt constateren we eenzaamheid onder inwoners (zowel onder ouderen als studenten) in onder andere Laanhuizen. Het netwerk ontbreekt hierbij vaak. Vrijwilligers zullen hiervoor worden geworven en hierop ingezet onder de regie van het opbouw- en buurtwerk van het WIJ-team en in samenwerking met de Hanzehogeschool.

Het Free café 'de Wandeling' in het stadspark blijven we vanuit het gebiedsteam ondersteunen in haar ontwikkeling waar dit nodig is.

De Wijert en Helpman

De wijkvernieuwing die de afgelopen jaren in diverse straten van De Wijert heeft plaatsgevonden lijkt bij te dragen aan een positiever totaalbeeld van de wijk. De komende jaren gaan we verder inzetten op de verbetering van de sociaaleconomische situatie van bewoners in De Wijert, als één van de prioritaire wijken. In het najaar van 2017 hebben we een integraal meerjarenprogramma wijkvernieuwing opgesteld. De noodzaak om over vijf jaar het aardgasnetwerk te vernieuwen, is de aanleiding geweest om te starten met een verkenning naar het draagvlak voor alternatieve energiebronnen. De energietransitie kan daarom een belangrijke drager worden voor de fysieke en sociale wijkvernieuwing.

De ontwikkeling van De Wijert in de periode 2010-2016

Het in 2015 getekende convenant Buurtsamenwerking Wijert Helpman is uitgegroeid naar de Buurtcoöperatie Wijert Helpman. Het biedt opleiding, training, werk en realisatiemogelijkheden van initiatieven. Het werkgebied van de samenwerking heeft zich uitgebreid over het gehele stadsdeel. De uitkomsten van de Wijkdeal De Wijert zullen zoveel mogelijk worden gerealiseerd door dit samenwerkingsverband als uitvoeringsorganisatie in te zetten.

Met [Positief Opgroeien](#) schenken we in De Wijert specifiek aandacht aan jeugdigen van 0-23 jaar. Zij moeten gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin jeugdigen een eigen stem hebben en ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen.

De aanwezigheid en groei van het WIJ-team De Wijert is duidelijk het gevolg van de vraag uit de wijk naar individuele zorg en hulp. Het WIJ-team voorziet in adequate antwoorden op deze hulpvragen. De preventieve en collectieve opgave die uit de zorgvraag spreekt vindt een plek met de start van het Huis voor de Buurt 'Voor elkaar door elkaar' met onder andere een permanent initiatievencafé.

Corpus den Hoorn en Hoornse wijken

De twee gezichten en ongelijkheid in deze wijken gaan we meer bijeen brengen door verbinding tot stand te brengen tussen bewoners, WIJ-team, scholen en gemeentelijke inzet. Het gebied rond de Semmelweisstraat en de Boerhaavelaan zijn hier voorbeelden van. Het WIJ-team heeft een centrale plaats in het hart van de wijken met een activerend programma gericht op de versterking van sociale verbanden in de wijk. Het WIJ-team doet dit in samenwerking met de Boerhaaveschool, voorschoolse educatie en bewoners onder de naam Vreedzame wijk.

De bestaande sportfaciliteiten in Corpus den Hoorn zullen worden ingezet om jongeren te activeren en een gezonde(re) leefstijl te stimuleren. Door gebruik te maken van een innovatieve, outreachende werkwijze zullen jongeren worden benaderd deel te nemen aan sportactiviteiten. Hierbij zullen ook nadrukkelijk sportclubs op het sportknooppunt Corpus worden betrokken.

De ombouw van het Hampshire Hotel en de toevoeging van extra horeca zal de verkeersstroom van en naar het complex groter maken. De oversteek van de Hoornse Dijk over de Van Ketwich Verschuurlaan dient te worden

verbeterd. Ook is de ontwikkeling van het hotel een uitgelezen mogelijkheid voor een beweegparcours in het gebied dat door alle bewoners kan worden gebruikt

Wat gaan we hiervoor doen?

- Verbinding versterken tussen de Hoornse wijken met Sport, beweging, jeugd, onderwijs en de openbare ruimte als speerpunten;
- Faciliteren van bewonersbedrijf De Stroming in de Rivierenbuurt en inzet op verhoging van de leefbaarheid door verbinding tussen gescheiden bevolkingsgroepen en bieden van dagbesteding aan geïndiceerde en niet-geïndiceerde buurtbewoners;
- Realiseren uitkomsten van Wijkdeal de Wijert. De Buurtsamenwerking Wijert Helpman door laten groeien naar een uitvoeringsorganisatie van de agenda en bewonersinitiatieven uit het stadsdeel;
- Doorontwikkeling Huis voor de Buurt in De Wijert Helpman naar een volwaardige collectieve, preventieve voorziening die zorgvraag naar het Wij-team omlaag brengt;
- Wijkwethoudersbudget met als uitgangspunt cofinanciering inzetten op initiatieven, kansen, knelpunten en bedreigingen.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Rivierenbuurt, Herewegbuurt, Vier wijken	150
De Wijert Helpman	460*
B'slim De Wijert	10*
Aanpak eenzaamheid De Wijert	15*
Corpus den Hoorn / Hoornse wijken	100
Optimalisatie Stadspark	1.323*
Wijkwethoudersbudget	200
Totaalbudget Zuid	2.258
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	900

Oost

Wijken en buurten

[Beijum](#), [Noorderhoogebrug](#), [De Hunze](#), [Van Starckenborgh](#), [Drielanden](#), [Ruischerwaard](#), [Zilvermeer](#), [Lewenburg](#), [Oosterhoogebrug](#), [Ulgersmaborg](#), [Noorddijk](#), [Ruischerbrug](#), [Middelbert](#), [Engelbert](#), [Euvelgunne](#), Meerstad. Dit gebied heeft twee WIJ-teams: [WIJ Beijum](#) en [WIJ Lewenburg](#). Sinds 1 januari 2017 is Meerstad bij dit gebied gevoegd.

Hoe staan we ervoor?

De wijkkompassen van Beijum en Lewenburg laten zien dat in beide wijken de sociaaleconomische positie van bewoners aandacht vraagt. Met name op het thema werk en inkomen (cliënten schuldhulpverlening, werkloosheid, opleidingsniveau), maar ook op het gebied van jeugd en onderwijs (zoals kansarme kinderen) blijven de wijken onder het stedelijk gemiddelde. In beide wijken wonen veel kinderen en jongeren (4-12 jaar, 13-17 jaar). Ook wonen in beide wijken relatief veel eenoudergezinnen en allochtonen. Voor Beijum valt verder op dat het oordeel over de fysieke woonomgeving achterblijft bij die van de stad. De Heerden worden sleets en het beheren en onderhouden van de groenvoorzieningen (waaronder De Groene Long) vormen een stevige klus. Ook op het gebied van overlast en veiligheid zijn er de nodige zorgen bij bewoners; het gaat hier met name over de toename van jongeren- en drugsoverlast (vaak in samenhang met elkaar, ook in Lewenburg) en

de toename van onveiligheidsgevoelens. De overige wijken in stadsdeel Oost staan er goed voor. Het betreft hier meerdere dorpen en een aantal nieuwbouwwijken (De Hunze, van Starckenborgh, Zilvermeer, Drielanden). In al deze wijken wordt het ontbreken van voorzieningen (met name winkels) gevoeld en zien we dat terug in de wijkkompassen. Voor alle dorpen kan ook worden vastgesteld dat er een hoog percentage 65-plussers woont en dat deze groep alleen maar in omvang toeneemt.

Armoedebeleid

Relatief veel bewoners in Beijum en Lewenborg zijn aangewezen op een bijstands- of minimumuitkering en een deel daarvan verkeert in armoede. Met de ervaring die we hebben opgedaan in Lewenborg willen we ook in Beijum een wijkgerichte aanpak ontwikkelen. In Beijum is een meerjarige, structurele en integrale aanpak van groot belang. Met het stimuleren van [ondernemerschap](#), een aanpak gericht op [positief opgroeien](#) en [begeleiding naar opleiding, werk en vrijwilligerswerk](#) bundelen we de inzet van stedelijke programma's en WIJ Beijum.

Actieplan jeugd: Intensivering jongerenwerk Beijum en Lewenborg

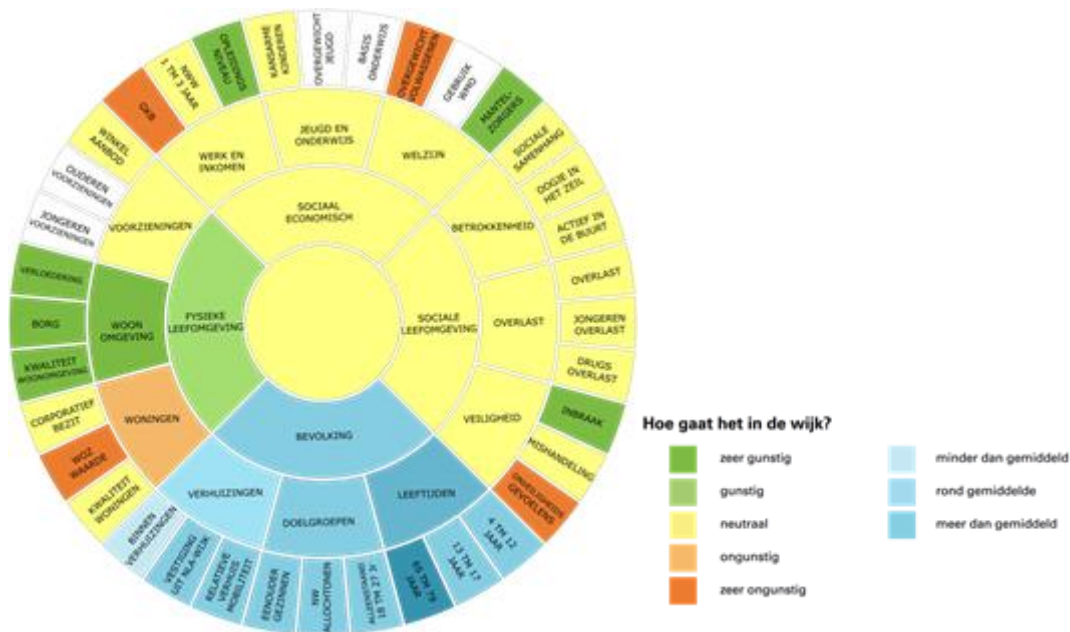
In beide wijken doen zich problemen met jongeren voor, deze situatie vraagt continue aandacht. Ook is er in Lewenborg een grote middelbare school gehuisvest (Kluiverboom). Samen met wijkbewoners en professionals werken we aan de Vreedzame Wijk, het welzijn en perspectief van jongeren, opvoedingsondersteuning en de preventie van (soft)drugsgebruik door jongeren. We proberen daarbij de participatie van jongeren te bevorderen. De visie op straathoekwerkers, outreachend jongerenwerkers en straatcoaches voor bovenwijkse inzet wordt vormgegeven. In 2017 is in samenwerking met het Veiligheidshuis, OOV, politie, WIJ (jongerenwerkers en straatcoaches), Stadstoezicht en andere betrokken welzijns- en zorginstellingen, de nieuwe aanpak Plus-Min-Mee-methode voor problematische jeugdgroepen opgestart en zal worden voortgezet in 2018. Deze methodiek draagt bij aan het versterken van de samenwerking tussen alle betrokken partijen.

Oude Bieb Lewenborg

Binnen het armoedebeleid is met steun van woningcorporatie Lefier nog voor de komende twee jaar een centrale plek ingericht die ruimte biedt voor bewonersinitiatieven. Initiatieven die bijdragen aan de armoedebestrijding in de wijk. De Oude Bieb vormt een laagdrempelige toegang voor wijkbewoners en vindt aansluiting bij andere wijkinitiatieven. Er wordt met een winkel, werkleertrajecten en initiatieven die bijdragen aan Golvend Lewenborg mensen een perspectief geboden. In 2018 gaan we op zoek naar een nieuwe locatie.

Wijkvernieuwing in Beijum

Als we kijken naar de ontwikkeling van Beijum zien we dat de tevredenheid over de kwaliteit van de woonomgeving is toegenomen. De reeds ingezette Heerdenaanpak lijkt hiermee succesvol te zijn. Het is echter nog wel lager ten opzichte van het stedelijk gemiddelde. Daarom continueren we dit onder de vlag van de wijkvernieuwing in Beijum, als één van de prioritaire wijken. Ook de sociaaleconomische positie van de bewoners van Beijum vraagt extra aandacht. De opgaves van de wijkvernieuwing worden gekoppeld aan een duurzame aanpak van armoedeproblematiek en jongerenoverlast. Naast de Heerdenaanpak gaan we onderzoek doen naar het verbeteren van de winkelpleinen en duurzaamheidsmaatregelen van de woningen.

De ontwikkeling van Beijum in de periode 2010-2016

Winkelpleinen en Beijum-Oost en Beijum-West

Het niet optimaal functioneren van beide winkelpleinen is eerder geconstateerd op basis van bezetting en inrichting van de openbare ruimte. Er zal een studie worden verricht naar de mogelijkheden om dit te verbeteren. Dit doen we in samenwerking met het stedelijk programma [Economie en werkgelegenheid](#). Bij het winkelcentrum Beijum-Oost wordt een nieuwe wijkvoorziening gebouwd waarin onder andere WIJ Beijum en buurtgerichte organisaties hun plek zullen vinden. Beijum-Oost wordt hiermee een centraal gelegen voorzieningenplein, met de terugkeer van verpleeghuis Innersdijk. Bij de realisatie van deze nieuwbouw zullen we herinrichtingsmaatregelen in de openbare ruimte moeten uitvoeren. Er moet tijdig gezorgd worden voor een nieuwe bestemming van het vrijkomend (maatschappelijk) vastgoed in Beijum, zodat er geen leegstand ontstaat of deze tot een minimum beperkt kan blijven. De sociale component voor bewoners is een criterium voor de invulling van het vastgoed.

Heerdenaanpak

De Heerdenaanpak in Beijum heeft een hoge prioriteit. In samenwerking met de corporaties, politie, bewoners, ondernemers en WIJ Beijum zijn we al weer enige jaren aan het werk om de Heerden te verbeteren. Kenmerkend voor de aanpak is een koppeling tussen veiligheidsmaatregelen, sociale inzet gericht op bewoners en het uitvoeren van fysieke maatregelen in de openbare ruimte. De plannen worden samen met alle betrokkenen opgesteld en uitgevoerd. In 2018 vervolgen we de Heerdenaanpak met de Godekenheerd, Bentismaheerd en Froukemaheerd. Er wordt tevens een studie verricht naar de aanpak voor de Wibenaheerd.

Groenparticipatie en Vernieuwend beheer in Beijum en Lewenburg

In beide wijken zijn er groepen vrijwilligers die bijdragen aan het groenonderhoud. Dit blijven we stimuleren en ondersteunen. Het richt zich vooral op de overgang van particulier naar openbaar gebied. In 2017 is gestart met het beschikbaar stellen van het budget voor een vernieuwend speelplekkenbeleid. Met ondersteuning van WIJ en gemeente ontwikkelen bewoners dit project zelf.

Open Sportpark Karding

De doorontwikkeling van het sportpark Karding staat in het teken van de koppeling met wijkorganisaties, verenigingen, onderwijs en gezondheidscentra in de wijk Beijum. Doel is het bestaande netwerk vergroten en de inzet van sport als instrument voor een gezondere samenleving. Het gebiedsteam werkt hierin samen met

programma's [Gezondheid](#), [Sport](#), Sport050 en het WIJ-team voor een Open Sportpark Kardingse en de verbinding met Beijum en Lewenborg.

Meerstad

Meerstad biedt kansen voor het ontwikkelen van een energiepark en landartprojecten. Voor evenementen en festivals als Noorderzon of orkesten als NNO (maar ook voor kleinschalige producties en evenementen van wijkbewoners en scholen), natuur en recreatie, kunst en cultuur en sport. Voor het realiseren van deze ambitie is het noodzakelijk om samen met Sport en Cultuur en het CBK dit de komende jaren vorm te geven en onderzoek te doen.

Fietspad A7-Lintdal

De realisatie van het fietspad is sinds 2016 een uitgesproken wens van de bewoners van de MEERdorpen (Middelbert, Engelbert, Euvelgunne, Roodehaan). Dit wordt meegenomen in het meerjarenprogramma [Verkeer](#).

Wijkontwikkeling Oosterhoogebrug

De wijkontwikkeling in Oosterhoogebrug ondergaat een grote koerswijziging. Er wordt aan een nieuw woonplan gewerkt en de openbare ruimte rond de supermarkt wordt heringericht. Ook zoeken we naar een andere plek voor het wijkcentrum de Schakel. Het bedrijventerrein Koningsweg en omgeving is aan revitalisering toe. Aan de Melisseweg is een nieuwe buurt in aanbouw, in aansluiting hierop is het wenselijk de openbare ruimte aan te pakken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- (Door)ontwikkelen en uitvoeren van een integrale stedelijk en gebiedsgerichte aanpak voor Beijum en Lewenborg in het kader van positief opgroeien, armoedebestrijding, Healthy Ageing en jongerenproblematiek;
- Koppelen van het onderzoek naar Vastgoed in Beijum aan wijkvernieuwing in Beijum;
- Realiseren van een derdengebouw in Beijum-Oost; gevolgd door de start van de nieuwbouw voor Innersdijk;
- Heerdenaanpak continueren met Bentismaheerd en Froukemaheerd;
- Inzetten op bewonersparticipatie in Meerstad;
- De uitvoering van de wijkontwikkeling in Oosterhoogebrug verder vormgeven;
- Verrichten van een onderzoek naar de Winkelcentra Beijum-West en Beijum-Oost en Wibenaheerd;
- Bewonersparticipatie: ontwikkelen en ondersteunen van buurtinitiatieven zoals Golvend Lewenborg, de Groene Long, de Sociale Long Beijum, de Oude Bieb en de Wegwijzer.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Jeugd in Oost	100*
Armoede Beijum en Lewenborg	205*
B'slim Lewenborg en Beijum	20*
Groenbeheer	150
Heerdenaanpak	250
Onderzoek winkelcentra en heerden	50
Golvend Lewenborg	30
Sociale Long Beijum	10

Oude Bieb	10
De Wegwijzer	50
Sportpark Kardinge	25*
Fietspad A7-lintdal	100*
Wijkwethoudersbudget	200
Totaalbudget Oost	1.200
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	955

West

Wijken en buurten

[Hoogkerk](#), [Gravenburg](#), [Leegkerk](#), [Reitdiep](#), [Dorkwerd](#), [De Held](#), [Buitenhof](#), [Vinkhuizen](#), [Selwerd](#), [Paddepoel](#), [Tuinwijk](#). In het stadsdeel opereren drie WIJ-teams: [WIJ Hoogkerk](#), [WIJ Vinkhuizen](#) en [WIJ Selwerd](#).

Hoe staan we ervoor?

Vinkhuizen, Paddepoel en Selwerd zijn allen aangewezen als wijkvernieuwingswijken in de stad. In Vinkhuizen en Paddepoel is de wijkvernieuwing bijna afgerond. In Selwerd is in 2017 gestart met de wijkvernieuwing, waarin een belangrijke rol voor bewoners is weggelegd en de doelstellingen zich richten op *healthy ageing*. Uit de wijkcompassen van deze drie wijken wordt duidelijk dat vooral de sociaaleconomische positie van de wijkbewoners er in relatie tot de rest van de stad niet goed voorstaat. In Selwerd betreft dit vooral de jeugd en het onderwijs, terwijl in Paddepoel en Vinkhuizen vooral welzijnsaspecten in beeld komen. De laatste twee wijken kennen ook een vergrijsde bevolking die een relatief hoog gebruik van WMO-voorzieningen met zich meebrengt. In de wijkontwikkeling van beide wijken valt wel op dat het percentage 65-plussers in de afgelopen jaren aan het afnemen is. In Tuinwijk is de wijkvernieuwing afgerond en dat heeft erin geresulteerd dat de wijk er nu heel goed voorstaat. In de ontwikkelingen over de afgelopen zes jaar zien we dit ook terug. Het dorp Hoogkerk staat er ook goed voor. Het gebied ontwikkelt zich behoorlijk stabiel met daarbij de kanttekening dat de waardering voor de woningen aan het dalen is en dat de ervaren overlast aan het toenemen is, zowel in de wijk zelf als ten opzichte van de stedelijke ontwikkeling vergeleken met zes jaar geleden. De nieuwe wijken De Held, Gravenburg, Reitdiep en de Buitenhof worden door de bewoners als aangename woonwijken ervaren. Alleen het ontbreken van (winkel)voorzieningen wordt door de bewoners aangegeven als zorgpunt.

Wijkontwikkeling Selwerd

Selwerd is één van de prioritaire wijken in de stad. Daarmee krijgt de in 2013 gestarte wijkontwikkeling een extra dimensie. De ambitie is dat alles wat we de komende 5 jaar doen in deze wijk moet bijdragen aan de gezondheid en het welbevinden van de bewoners. Op vrijwel alle terreinen heeft onze inzet van de afgelopen jaren bijgedragen tot een opwaartse lijn in de wijk. Aandacht is nu nodig voor bijvoorbeeld de thema's opvoeding/jeugd en werk en inkomen. Met [Positief Opgroeien](#) schenken we specifiek aandacht aan jeugdigen van 0-23 jaar. Zij moeten gezond en veilig opgroeien in een stimulerende omgeving, waarin jeugdigen een eigen stem hebben en ze kansen krijgen hun talenten te ontwikkelen.

De ontwikkeling van Beijum in de periode 2010-2016

De ontwikkeling van Selwerd in de periode 2010-2016

Belangrijk onderdeel van de wijkontwikkeling is de corporatieve en particuliere woningvoorraad gereed maken voor de toekomst. De zogenaamde veertien ‘stempels’ in de wijk vormen een logisch uitgangspunt voor betrokkenheid van bewoners. Het wijkbedrijf Selwerd en het wijkplatform Selwerd zijn belangrijke wijkpartners waarmee we de de wijkontwikkelingsingrepen willen koppelen aan werk en inkomensperspectieven voor de bewoners van Selwerd. Eind 2016 is gestart met nieuwe partijen samen te brengen in de wijkvernieuwing. Deze partijen, zoals de RUG, Hanzehogeschool en UMCG, zijn bereid mee te denken en te werken aan deze opgaven voor Selwerd. Inmiddels zijn ruim veertig initiatieven gestart en in beeld gebracht, uiteenlopend van de aanleg van Warmtestad door de wijk en corporatief groot onderhoud tot de introductie van 2 elektrische karretjes vanuit het wijkbedrijf waarmee het tegengaan van eenzaamheid en wijkvervoer worden gecombineerd.

Centrumzone Paddepoel/Co-creatie

Ondanks de intensieve wijkvernieuwingsaanpak kent Paddepoel nog altijd de nodige sociale problematiek. De laatste jaren is dit zichtbaar in de vorm van jongerenoverlast welke in belangrijke mate ontstaat door problematische gezinssituaties. Voor bewoners geldt dat zowel deze overlast en achterliggende problematiek, als ook de gebiedsontwikkeling rondom het Winkelcentrum (ervaren als het hart van de wijk) veel aandacht nodig heeft. Deze gebiedsontwikkeling biedt ook kansen op duurzame verbeteringen in zowel fysiek als sociaal opzicht. Daarnaast draagt de herinrichting van het winkelcentrum (meer groen, meer beweegruimte rondom) bij aan een gezondere leefstijl. De wijkraad startte drie jaar geleden het initiatief co-creatie als nieuw gespreksplatform in de wijk (met alle betrokkenen). Een themagroep houdt zich bezig met de ontwikkeling van dit hart van de wijk, de centrumzone. Hier ligt de komende jaren ook de meest integrale opgave voor de wijk: een vitaal hart van de wijk, met een aantrekkelijk winkel-, woon- en verblijfsklimaat voor jong en oud; goede en veilige verbindingen met de wijk en de daar aanwezige functies (waaronder de vensterschool). Hierbij wordt bijzondere waarde gehecht aan een groene, duurzame en autoluwe inrichting.

Vinkhuizen laat niet los

In Vinkhuizen zijn er nog steeds zorgen over de sociaaleconomische situatie van een aanzienlijk deel van de wijk. Vanuit positief opgroeien is aandacht voor de integrale aanpak van kwetsbare, overbelaste jongeren (18-23 jaar) zonder startkwalificatie, die niet in beeld zijn, niet naar school gaan en die geen uitkering en ook geen

inkomen uit werk hebben. De wijk kent tegelijkertijd een hoge organisatiegraad en veel actieve bewoners die zich inzetten voor de wijk en/of buurt. Aan de randen van de wijk vinden nog de nodige stedenbouwkundige ontwikkelingen plaats: woningbouw tegen het Westpark en bouw crematorium; tijdelijke sociaal-maatschappelijk en culturele functies in vrijgekomen schoolgebouwen aan de Travertijnstraat; revitalisering Woonboulevard Hoendiep; ontwikkeling Suikerfabriekterrein; aanpak Westelijke Ringweg. Deze ontwikkelingen willen we optimaal benutten, ook om daarmee een aantal hardnekkige sociaaleconomische en (verkeers)veiligheidsvraagstukken van de wijk mee op te lossen. De aanpak van de Westelijke Ringweg vormt voor de komende jaren speerpunt in deze aanpak.

Bewonersbeheer Tuinwijk

Oude en nieuwe bewoners voelen zich betrokken bij de buurt. Er is geen sprake van grote problematiek. Een bewonersgroep draagt bij aan het onderhoud van de stoepen en het groen en er zijn vrijwilligers die het beheer van het buurtcentrum Tuinpad ondersteunen. De wijk heeft zelf initiatief genomen om betaald parkeren in de wijk in te voeren. Dit vraagt om een steviger basis in de wijk met zelfbeheer van bewoners en de gemeente in een partnerrol. In 2017 is hiervoor een eerste verkenning uitgevoerd, in 2018 willen we dit samen met de wijk verder vormgeven.

Wijken met een hart (Reitdiep, De Held, Buitenhof en Gravenburg)

Deze vier wijken hebben over het algemeen een grote zelfredzaamheid en scoren bovengemiddeld op het wijkkompas. Reitdiep heeft met haar haven, school en (winkel-)voorzieningen een eigen karakter. Het door de wijk zelf gestichte en gerunde wijklokaal is een mooi voorbeeld van nieuw partnerschap tussen de wijk en de gemeente. Op deze weg willen we ook samen met de andere wijken zoeken naar wijk-eigen kansen en mogelijkheden om het “dorpse” karakter en wijkverantwoordelijkheid verder uit te bouwen.

Stimuleren wijkdynamiek Hoogkerk en Vensterschool

Hoogkerk kent een stevige participatie-traditie. Met de bewoners van Hoogkerk geven we deze traditie een nieuwe impuls. Slimme aanpassingen aan de Vensterschool - in het hart van de wijk - vormen hiervoor een belangrijke kans. Samen met bewoners en het WIJ-team onderzoeken we of de Vensterschool voor meerdere functies kan worden gebruikt, bijvoorbeeld als werkplek voor zzp'ers. Daarnaast willen we stimuleren dat kinderen op een veilige manier op de fiets naar school gaan en ligt er een opgave om verborgen armoede te doorbreken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- We continueren de dialoog met bewoners over wijkopgaven, ontwikkeling, projecten en initiatieven. Gemeentebreed via de wijkwethouder en het gebiedsteam. De wijktop-3 vormt hierin een belangrijke focus voor zowel wijk als gemeente.
- In Selwerd starten we met een brede coalitie van partijen met de uitvoering van een nieuw wijkvernieuwingsplan.
- Fysieke aanpak van woningen en leefomgeving, in samenwerking met de corporaties in Selwerd.
- We stimuleren de verdere ontwikkeling van het wijkbedrijf Selwerd.
- Co-creatie vormt de basis waarop we in Paddepoel samen met de wijk vormgeven aan projecten en opgaven. Focus op de centrumzone, Reitdiepzone, Westelijke Ringweg, en Jeugd en Opvoeding.
- Uitvoering van programma ‘Vinkhuizen laat niet los’, aandachtspunten zijn opvoeding, sport en participatie.
- We stellen een Ontwikkelingsvisie Vensterschool op. Naast de fysieke mogelijkheden van de Vensterschool betrekken wij daarbij ook sociaal maatschappelijke opgaven van de wijk en de bereikbaarheid/verkeersveiligheid van de wijk.
- Stimuleren van bewonerszelfbeheer in Tuinwijk.
- Samen met bewoners van Buitenhof, Gravenburg, de Held en Reitdiep invulling geven aan

wijkvoorzieningen die de wijk zelf met partners kunnen realiseren en onderhouden.

Omschrijving (bedragen x € 1.000)	Bedrag
Vinkhuizen Laat niet los	90
Aanpak eenzaamheid Vinkhuizen	15*
Hoogkerk	250
Tuinwijk	30
Wijken met een hart (Reitdiep, De Held, Buitenhof, Gravenburg)	80
Centrumzone Paddepoel/Co-creatie Paddepoel	120
Wijkontwikkeling en Wijkbedrijf Selwerd	197*
Groningen Fit Selwerd	218*
B'slim Selwerd, Paddepoel, Vinkhuizen, Hoogkerk	40*
Wijkwethoudersbudget	200
Totaalbudget West	1.240
Waarvan bijdrage gebiedsbudget	920

Paragraaf 2: Duurzaamheid

“Duurzaamheid is een uitgangspunt in alles wat we doen”, schreven we in ons coalitieakkoord. Daarom geven we duurzaamheid een prominente rol in ons beleid.

In 2035 zijn we een energie-neutrale stad. Dat is de opgave waaraan we ons blijven committeren, ook in 2018. De afgelopen twee jaar hebben we daartoe gericht geïnvesteerd in een routekaart en een energiemonitor. Door middel van een routekaart hebben we zicht op de grootscheepse maatschappelijke veranderingen die nodig zijn in de komende decennia en werken we samen met een groot aantal maatschappelijke partners, die gezamenlijk het verschil kunnen maken.

In het eerste deel van deze paragraaf geven we aan hoe we in 2018 via meerdere sporen, verder werken aan opschaling van de energietransitie. Het tweede deel van deze paragraaf benoemt hoe duurzaamheid op verschillende vlakken in ons reguliere beleid een rol speelt. Aan de borging van duurzaamheid in de verschillende programma's zullen wij meer aandacht besteden. Wij denken daarbij aan een organisatiebrede aanpak, met gerichte sessies over duurzaamheid per beleidsterrein. De volgende projecten zijn in voorbereiding, of deels al in gang gezet:

- Duurzaamheid bij inkoop;
- Duurzaam grond-, weg- en waterbouw;
- Duurzame gebiedsontwikkeling;
- Benchmark duurzaamheid.

Groningen geeft energie

In 2016 en 2017 is er veel gebeurd “in de omgeving” van onze energie-ambitie en hebben we daarop actief ingespeeld. In 2016 hebben we met behulp van een energietransitiemodel in beeld gebracht hoe een energieneutrale regio Groningen-Eemsmond kan worden bereikt. Dit is over het voetlicht gebracht bij de Internationale Architectuurbiënnale Rotterdam 2016, onder de titel “The Nordic City”. Tegelijk hebben we het perspectief dat hierin is vevat aangeboden aan de minister van Economische Zaken in het kader van diens energiedialoog. Deze dialoog mondde begin 2017 uit in een nieuwe nationale energie-agenda “Naar een CO₂-arme energievoorziening”. Tegelijk vonden in het voorjaar parlementsverkiezingen plaats en wordt duidelijk dat een nieuw kabinet voor het eerst op de nationale schaal serieus werk gaat maken van de energietransitie. Wij menen dat de regio Noordoost Nederland kansen heeft om een meer dan proportionele bijdrage aan de nationale opgave te leveren. Daarom hebben wij samen met het college van gedeputeerde staten en mede namens de andere gemeenten in onze provincie een “Gronings energietransitiebod, het Groene Stopcontact” gedaan aan de partijen die vorm gaven aan een nieuw kabinet.

Hiermee biedt Groningen aan in 2035 vijf keer zoveel duurzame energie te produceren als voor gebruik in de eigen regio nodig is, voldoende om ook te voorzien in de energiebehoefte van bijvoorbeeld de vier grote steden Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. Groningen als het 'groene stopcontact' van Nederland. Om dit bod waar te kunnen maken zijn zeer grote investeringen nodig. Echter, twee derde deel daarvan kan worden opgebracht door de regio zelf en via bestaande rijksregelingen. Aanvullend is een extra rijksbijdrage nodig van 24 miljard als tegemoetkoming in de aanloopkosten en voor investeringen in onderdelen waarvoor geen bestaande regelingen zijn. De regio kon dit bod mede onderbouwen door de modelmatige studie die in 2016 al was verricht en deze verder uit te werken. Wij hebben twee scenario's aangeboden: "energie voor Groningen" en "Groningen energieleverend" (15% van Nederland). In het eerste geval gaat het om een investering van bijna 23 miljard euro, waarvan het rijk circa 6 miljard euro zou moeten bijdragen. Het concept waarop deze scenario's zijn gebaseerd gaat uit van een nieuwe energie-economie met zeer veel wind op zee, in combinatie met het ontwikkelen van een stabiele waterstofeconomie. We zijn daarom ook zeer ingenomen met het gelijktijdige voorstel van de Noordelijke Innovation Board: "De Groene Waterstof-economie in Noord-Nederland".

Het Gronings bod biedt aan de kennis en potentie van Noordoost Nederland te benutten, en daarmee de energietransitie van ons landsdeel en van Nederland te versnellen. Dit levert tegelijk een nieuw perspectief voor de regio door afbouw van aardgas te combineren met ontwikkeling een duurzame waterstofeconomie.

Behalve dit substantiële bod aan het rijk hebben stad en provincie tevens aangeboden de stad Groningen voor 2035 CO₂-arm te verwarmen, versterking in het gaswinningsgebied gepaard te laten gaan met maximale verduurzaming van woningen en gebouwen, te investeren in waterstof als energiedrager voor straks, werk te maken van energiebesparing bij bedrijven, te komen tot een CO₂-arme warmtevoorziening in de gebouwde omgeving voor alle buurten en dorpen.

Om dat waar te kunnen maken bepleiten wij bij het rijk: regelruimte in de vorm van een warmterecht in plaats van een wettelijke gasplicht en evenzo voor nieuwe financieringsconstructies die het mogelijk maken om bewoners te ontzorgen in de transitie, om alternatieve verdienmodellen te ontwikkelen en lokale participatie te stimuleren. Ook pleiten wij voor het oprichten van een investering- en ontwikkelingsfonds voor Groningen.

In de aanloop naar een nieuw kabinet wordt duidelijk dat een aantal grote gemeenten, waaronder Groningen, effectief hebben geanticipeerd op het nieuwe rijksbeleid. Mede in VNG- en IPO-verband bepleiten de lagere overheden een sterke regierol op regionale schaal, waarbij deze ook apparaatskosten van het rijk vergoed dienen te krijgen.

In dat licht maken wij de expliciete keuze om het energiebeleid tot een gemeentelijke kerntaak te maken, onder meer via de nieuwe omgevingsvisie. Daarom maken wij in 2018 een extra budget van 1,8 miljoen euro vrij voor het energieprogramma.

Met de Energiemonitor houden we doorlopend in beeld hoe we vorderen en welke overall-effecten voor de stad we mogen verwachten van voorgenomen maatregelen. In 2016 ondertekenden de 20 grootste bedrijven en instellingen in onze stad een intentieverklaring om tot versnelling van de energietransitie te komen. In juni 2017 traden 19 nieuwe partijen toe tot dit “platform”. In het kader van dit platform zijn thematische “tafels” opgericht om concrete problemen op te lossen en de weg vrij te maken voor een versnelde introductie van nieuwe maatregelen. Najaar 2017 betreft dit de onderwerpen versnelde introductie warmtepompen, groene gevels, opschaling inzet biomassa en groen gas, en duurzame evenementen. Gedacht wordt aan het opstarten van nieuwe tafels over waterstof en “zon op daken” (bedrijvenverenigingen, gemeente, Grunneger Power).

Prestatie-indicatoren	Behaald 2014	Behaald 2015	Begroting 2016	Beoogd 2017	Beoogd 2018
Totale energiegebruik in Groningen	15.355 TJ	15.576	minder dan 2015	minder dan 2016	minder dan 2017
Totale hoeveelheid geproduceerde duurzame energie	637 TJ	699 TJ	6,3 *)	8,1 *)	9,9 *)
Aandeel duurzame of hernieuwbare energie	4,1%	4,5%	p.m.	p.m.	p.m.
Totale CO ₂ -uitstoot	766 kton	cijfers CBS/RIVM **)	cijfers CBS/RIVM **)	cijfers CBS/RIVM **)	cijfers CBS/RIVM **)

*) getallen zijn prognoses gebaseerd op beoogde prestaties van 39 actoren die samen 40% van de energie gebruiken, geëxtrapolerd naar 100%.

***) cijfers over het lokale energiegebruik en lokale CO₂-uitstoot komen pas twee jaar na een verstreken jaar beschikbaar.

Verdeling energiegebruik in 2015	Terajoule	%
Huishoudens	4.702	30,2%
Bedrijven en instellingen	7.648	49,1%
Verkeer en vervoer	3.226	20,7%

Totaal	15.576	100,0%
--------	--------	--------

Hernieuwbare energie per bron in 2015	Terajoule	%
Biomassa (vergisting en verbranding)	532,1	76,1%
Bodemenergie	86,9	12,5%
Zonne-energie	45,6	6,5%
Overige bronnen	34,5	4,9%
Totaal	699	100,0%

Bovenstaande tabellen zijn ontleend aan de energiemonitor. Hierin is het absolute energiegebruik en de verdeling hiervan over sectoren weergegeven.

Spoor warmte

De vraag naar warmte vertegenwoordigt meer dan de helft van het energiegebruik van de stad. Er zijn goede technische alternatieven om op termijn in de hele warmtevraag op een duurzame manier te voorzien. Ook kan de vraag sterk worden gereduceerd door isolatie en efficiencymaatregelen. De warmtevoorziening zal in de toekomst per wijk verschillen. Hier moeten we ons goed op voorbereiden.

Hoe staan we ervoor?

In 2017 is gestart met de aanleg van het warmtenet Noord-West. De start van de warmtelevering is gepland in 2018. Het systeem zal in beginsel 10.000 woningequivalenten van warmte voorzien. Delen van het Zerniketerrein en de wijk Paddepoel zullen de eersten zijn die aangesloten worden.

In 2012 is een visie en strategie voor ontwikkeling en gebruik van duurzame warmte en koude vastgesteld: 'Groningen duurzaam warm'. Deze visie hebben wij in 2016 geactualiseerd en aangevuld met nieuwe mogelijkheden: het actieplan 'Groningen aardgasloos in 2035'. Dit laat zien langs welke lijnen op termijn in de hele warmtevraag op een duurzame manier kan worden voorzien. Met de nieuwe warmtestrategie is een solide basis voor een succesvolle ontwikkeling van het warmtespoor gelegd. De focus ligt hierbij op een wijkgerichte aanpak.

Wat willen we bereiken in 2018?

In 2018 wordt de geothermische productieput op Zernike geboord en wordt de bouw van het warmtenet, die al in 2017 is gestart, voortgezet. Warmtelevering start al in 2018, maar nog niet op basis van geothermie. De warmte zal in de aanloopfase worden geleverd door een tijdelijke warmte-kracht-centrale (WKK). Deze is 50% efficiënter dan een conventionele centrale.

In 2018 zullen we de eerste resultaten van een aantal pilot-energie-omgevingsplannen (EOP's) evalueren, om deze vervolgens voor alle wijken in de stad op te stellen. Daarin stellen we per wijk vast hoe deze aardgasvrij kan worden en welke planning daarbij hoort. Dit is een arbeidsintensief proces waarbij bewoners, corporaties, wijkverenigingen, netwerkbeheerder, bedrijfsleven en de gemeente concreet te nemen maatregelen kiezen. In Paddepoel-Noord is hiervoor in 2017 al de basis gelegd. Hierbij moeten ook concepten bedacht worden voor financiering. Wij zien de komende aanpak voor gasrijke wijken als de grootste renovatie-opgave na de tweede wereldoorlog. Middelen hiervoor zullen daarom ook in samenhang met het programma Wonen gevonden moeten worden.

Het collectieve warmte-koude-opslagsysteem van WarmteStad op het Europapark verkoopt goed. Er worden doorlopend nieuwe klanten (gebouwen) aangesloten. Het systeem zal ook in 2018 verder uitgebreid worden. Hiermee komt weer nieuwe capaciteit vrij voor nog meer klanten.

We willen graag een warmte-expertise centrum oprichten. Een verkenning die we onder deze noemer willen uitvoeren is onder andere het nuttig inzetten van de retourwarmte van het warmtenet Noordwest.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Resultaten pilots energieomgevingsplannen (EOP's) evalueren;
- Opstellen EOP's op wijkniveau;
- Bepalen strategie, urgentie en planning aardgasvrije wijken;
- Aanleg geothermiebronnen en warmtenet Noordwest;
- Aansluiten riothermie bij zwembad De Papiermolen;
- Ontwikkeling aardgasvrij Suikerunieterrein;
- Uitbreiding met nieuwe bronnen collectieve warmte-koude opslagsysteem Europapark;
- Oprichten warmte-expertise centrum en uitvoeren 2 pilots;
- Meewerken aan een veldtest met 1000 hybride warmtepompen bij huishoudens door Gasunie in samenwerking met Groningen Woont Slim.
- Verder onderzoek gebruik Eco-vat voor 'nieuwbouw' in Noordwest;
- Inventariseren potentie grootschalige zonnewarmte (naar Deens voorbeeld).

Spoor besparen

Alle energie die we kunnen besparen hoeven we niet op te wekken. Grote besparingen zijn mogelijk in woningen en bij bedrijven en kantoren. De gemeente geeft zelf het goede voorbeeld met een integraal plan voor energiebesparing van het eigen vastgoed (GRESKO). Besparingen zijn goed voor een derde deel van ons einddoel. Dit spoor valt uiteen in wonen (nieuwbouw, huursector, particuliere woningen), bedrijven en de eigen gemeentelijke organisatie.

Voor woningen streven we naar energieneutrale nieuwbouw vanaf 2017. In de bestaande woningen willen we eigenaren stimuleren en faciliteren om zoveel mogelijk energie te besparen. Met bedrijven werken we samen volgens de integrale energiebesparingsaanpak in overeenstemming met het landelijke Energieakkoord. De gemeentelijke gebouwen willen we voor 2035 energieneutraal maken.

Hoe staan we ervoor?

Besparen, deelspoor Wonen

Vanaf 1 januari 2021 moeten alle nieuwe gebouwen in Nederland "bijna energie-neutrale gebouwen" (BENG) zijn. Dit komt voort uit het nationale Energieakkoord en uit de Europese richtlijn EPBD. Wij anticiperen hier al zo veel mogelijk op door nu al energie-neutraal te bouwen of te zorgen dat de woningen geschikt zijn om op termijn energie-neutraal te maken. Ook dit jaar hebben we met de woningcorporaties prestatieafspraken gemaakt over verduurzaming van de sociale woningvoorraad. In 2016 hebben we er voor gekozen om het loket Groningen Woont Slim te 'upgraden', met onder andere een fysieke winkel voor inwoners die energiebesparende maatregelen willen treffen. Zie voor meer details het [Programma 8 Wonen](#).

Besparen, deelspoor Bedrijven

- In 2017 is het actieprogramma Energiebesparing bij bedrijven opgesteld. Bedrijven en instellingen zijn goed voor 51% van het totale energiegebruik in de gemeente Groningen. Het gaat om 3.144 zakelijke verbruikers, waarvan 886 grootverbruikers. De laatste verbruiken gezamenlijk meer dan 90% van het totale zakelijke energieverbruik. De focus zal de komende jaren worden gelegd op deze groep bedrijven.
- 39 bedrijven en instellingen hebben de routekaart 'Groningen Energie-neutraal' ondertekend en hebben toegezegd bij te dragen aan de versnelling van de energietransitie in Groningen. Ook de 4 bedrijvenverenigingen hebben de kaart ondertekend.

Besparen, deelspoor GRESKO

We zijn de afgelopen twee jaar goed op gang gekomen met de Gresko, de gemeentelijke organisatie om ongeveer 250 gemeentelijke gebouwen te verduurzamen. In 2016 stelde de gemeenteraad het investeringskrediet van de Gresko vast, dat inmiddels per jaar wordt geactualiseerd. Daarnaast is de

zonneweide Vierverlaten opgeleverd. Het onderzoek naar 24 grootverbruikende gebouwen is afgerond en voor de aanpak van de eerste 17 is krediet verstrekt. Deze worden de komende tijd uitgevoerd. Voor de overige gebouwen wordt besluitvorming voor eind 2017 verwacht.

Wat willen we bereiken in 2018?

Besparen, deelspoor Wonen

Begin 2017 hebben wij het “Actieplan Groningen aardgasloos in 2035” aan de raad aangeboden. Dit laat zien langs welke lijnen op termijn in de hele warmtevraag van de stad op een duurzame manier kan worden voorzien. De aanpak zal wijkgericht zijn omdat rekening gehouden moet worden met de kwaliteit en typologie van de woningen, en met de bestaande netwerken voor elektriciteit en gas. De verwarming van woningen zal in de toekomst gebeuren met aangevoerde warmte via een warmtenet, door warmtepompen of door een combinatie van warmtepompen met groen gas. In de meeste gevallen is een vergaande verbetering van de isolatie van de woningen nodig. Dit is een arbeidsintensief proces waarbij bewoners, corporaties, wijkverenigingen, netwerkbeheerder, bedrijfsleven en de gemeente concreet te nemen maatregelen kiezen. In Paddepoel-Noord is hiervoor in 2017 al de basis gelegd. Hierbij moeten ook concepten voor financiering worden ontwikkeld. Deze warmteplannen vormen tevens de basis voor ‘energie-omgevingsplannen’ (EOP’s). De verduurzaming van de woningvoorraad is een goede motor voor de “wijkvernieuwing 3.0”. Wij zien dit als de grootste renovatie-opgave na de tweede wereldoorlog. Daarom zullen we een masterplan opstellen zijn waarin we aangeven hoe de verduurzaming van de corporatieve woningvoorraad kan worden gerealiseerd.

Besparen, deelspoor Bedrijven

Om op koers te blijven naar een energie-neutrale gemeente is het wenselijk tussen 2017 en 2035 de energievraag bij bedrijven en instellingen bij benadering met 50% te reduceren. Dit is met afstand de grootste opgave in Groningen Geeft Energie en dat rechtvaardigt de komende jaren een stevige inzet op dit deelterrain. In dit plan worden verschillende acties benoemd waarbij we de focus leggen op de grote verbruikers en onderscheid maken tussen voldoen aan wet- en regelgeving en stimulerende acties.

Besparen, deelspoor GRESCO

Vooralsnog kan de GrESCo in 2018 middels SDE+ zonnedaken op gemeentelijk (en eventueel maatschappelijk) vastgoed ontwikkelen. Om ook minder geschikte daken te kunnen benutten zal de onrendabele top gefinancierd moeten worden.

Wat gaan we hiervoor doen?

Besparen, deelspoor Wonen

Wen stellen een masterplan op waarin we aangeven hoe de verduurzaming van de corporatieve woningvoorraad kan worden gerealiseerd.

Besparen, deelspoor Bedrijven

- Energiebesparing bij het bedrijfsleven organiseren wij sinds enkele jaren gebied- en branchegericht. Dat doen we uiteraard in nauwe samenwerking met georganiseerde ondernemers. Dit zetten wij voort op basis van het nieuwe actieprogramma energiebesparing;
- Voldoen aan wet- en regelgeving door toezicht en handhaving vormt de basis van het programma. Bedrijven en instellingen zijn verplicht om energiebesparende maatregelen te nemen. De bedrijven die niet zelfstandig aan de gang gaan met energiebesparing zullen via toezicht en handhaving alsnog energiebesparende maatregelen moeten treffen. Hiervoor is extra personele capaciteit nodig. Deze medewerkers moeten samen met de bedrijven de kansrijke energiebesparende maatregelen in beeld brengen. Op dit moment is nog maar één inspecteur energiebesparing werkzaam voor de gemeente Groningen;

- Stimulerende acties: waar bedrijven zelf actief met energiebesparing aan de gang gaan en besparingen behalen is toezicht en handhaving niet nodig. Bedrijven kunnen dit zelfstandig oppakken of aansluiten bij het groene bedrijvenregister, of in gezamenlijkheid met de bedrijvenvereniging of een besparingscollectief.
- (Reguliere) uitvoering Wet milieubeheer (specifiek op onderwijsinstellingen en grote verbruikers), en Europese regelgeving (EED);
- Bedrijven helpen met het verkrijgen van een SDE+ subsidie voor de realisatie van zonnedaken.
- Bedrijveninitiatief Energieneutraal Corpus den Hoorn;
- Ontwikkelingen “Groningen kennisstad”: voorbeelden zijn het samengaan van Energy Valley met de Energy Academy Europe en het Energy Delta Institute op de Zernike Campus Groningen. De Zernike Campus Groningen wordt verder ontwikkeld tot een van de belangrijkste kennisdynamo’s van onze stad en regio. Projecten zijn onder meer Virtual Reality Centre, 3d printing project (in gezamenlijkheid met de Hanzehogeschool Groningen) en Smart Charging;
- Het SmartGrid project op bedrijventerrein Zuid oost komt in de volgende fase. Hierbij wordt geprobeerd tot balancering van het elektriciteitsgebruik te komen met medewerking van de grootste verbruikers, die bewust systemen af- en aanschakelen;
- Rijden op waterstof: we participeren in twee Europese projecten. Het Interreg Hytrec2 traject is bedoeld om een aantal voertuigen om te laten bouwen naar waterstof, voor onder andere ons wagenpark. Met de ondertekening van de MoU Fuel Cells and Hydrogen 2 Joint Undertaking zetten we voornamelijk in op samenwerking met andere regio’s (ook Assen en Emmen zijn aangesloten);
- Tevens zorgt dit project ervoor dat we ons kunnen profileren en dit Europees project zorgt ervoor dat er middelen beschikbaar komen vanuit Europa voor Groningen en omstreken. We werken ook volop samen met de provincies Groningen, Drenthe en Friesland om de waterstofeconomie een boost te geven. Daarnaast wordt ook het elektrisch laden voor ondernemers steeds belangrijker. In 2016 is de eerste taxi-ondernemer begonnen die volledig elektrisch rijdt. Om dit te faciliteren en te stimuleren wordt een snellader geplaatst op een prominente plek op het hoofdstation Groningen. We hebben een verkenning laten uitvoeren naar de mogelijkheden voor waterstof en elektriciteit in mobiliteit en transport. Een visie op duurzame mobiliteit met onder andere de twee sporen elektrisch en waterstof wordt verder ontwikkeld in de komende periode.

Besparen, deelspoor GRESCO

- Verwarmen openluchtwembad de Papiermolen door een combinatie van Riothermie en zonneboilers;
- Kernvastgoed verder voorzien van ledverlichting (als vervolg op het eerste grootschalige project, het Hanzeplein);
- Sport-accomodaties verder voorzien van ledverlichting. Daarnaast wordt de veldverlichting van alle sport-accomodaties in 2017/2018 verled;
- Uitvoeren van de scenario’s voor het verduurzamen van 24 energie slurpende gebouwen naar label A. De eerste 17 worden al in 2017 aangepakt;
- Onderzoek naar meenemen besparing op onderhoud en beheer in de totale kosten bij het energiezuiniger maken van gebouwen; de aanpak van de “24” is daarin een pilot;
- Het verder exploiteren en doorleveren van het zonnepark Vierverlaten aan Grunneger Power
- Aanleg van zonnepanelen op kernvastgoed met behulp van SDE+ subsidie;
- Verder ontwikkelen van het integrale energiemanagement.

Spoor zon

Hoe staan we ervoor?

Het Masterplan Energie-neutraal van 2011 ging er nog van uit dat zonne-energie een aandeel van ongeveer 11% kan leveren aan een energie-neutrale stad in 2035. In 2016 hebben wij de nieuwe beleidsnotitie De

Zonnewijzer vastgesteld en ter kennisneming aan de raad aangeboden. Deze bevat geactualiseerde doelstellingen voor zonne-energie. De Zonnewijzer omvat een strategie en een uitvoeringsprogramma t/m 2020. De ambitie is herijkt op de visie zoals omschreven is in 'Denkbeelden voor een slimme energiestad' (2016). Met 500 MW wordt zonne-energie de grootste duurzame elektrische energiebron van de stad. Het aantal zonnepanelen op daken in Groningen groeit nog altijd exponentieel: van 3.350 panelen in 2011 naar circa 70.000 stuks (laatste telling voorjaar 2017). In 2017 worden door rijksstimuleringsregelingen enkele grootschalige zonneparken en -daken opgeleverd waardoor de groei weer wordt versneld. De geprognosticeerde 100.000 panelen (25 MW) in 2018 wordt daarmee ruimschoots behaald.

Wat willen we bereiken in 2018?

De ambitie is om in 2035 40% van de benodigde elektriciteit binnen de gemeente Groningen op te wekken met zonnepanelen. Dit betekent dat voor minimaal 500 MW aan zonnepanelen moet zijn opgesteld. Als tussendoelen is voor 2018 25 MW gesteld (waarvan 12 MW in zonneparken) en in 2020 60 MW (waarvan 30 MW in zonneparken).

Om de ambitie van de Zonnewijzer te halen zijn ongeveer 1,7 miljoen zonnepanelen nodig. Tot op heden liggen er circa 70.000 zonnepanelen in de stad. Daarmee is invulling gegeven aan 4% van de ambitie. De komende 17 jaar moeten de resterende zonnepanelen een plek krijgen in en om de stad. Hiervoor is het noodzakelijk dat het deelprogramma 'zon' geïntensiveerd wordt om in de pas te blijven met de gewenste groei. Business cases voor zonne-energie zijn niet altijd rendabel te maken. Het laaghangend fruit is inmiddels wel geplukt. Ten opzichte van 2017 denken wij derhalve aan verhoging van de uitgaven:

- 100 duizend euro ontzorgen bedrijven (was 36 duizend euro);
- 90 duizend euro schooldakrevolutie (was 30 duizend euro);
- 0 euro onrendabele top GrESCO zonnepanelen op gemeentedaken (was 30 duizend euro);
- 40 duizend euro opstellen beleidskader zonneparken (was 0 euro).

Wat gaan we hiervoor doen?

- Zonnedaken: tot 2020 ligt de focus op de ontwikkeling van zonnepanelen op bedrijfsdaken. Hier is de meeste winst te halen. Groningen kent circa 500 bedrijven met een gemiddeld tot hoog energieverbruik en relatief veel ongebruikt en geschikt dakoppervlak. Veel bedrijven benutten de kansen voor zon nog niet. De voornaamste reden is dat men niet bekend is met de mogelijkheden, opziet tegen het hele traject en het geen core business is. We willen deze bedrijven 'ontzorgen' door hen van A tot Z te begeleiden in het proces van opstarten tot exploiteren, inclusief het regelen van de nodige financiering (subsidie, crowdfunding, leningen). Die project doen we samen met de bedrijvenverenigingen. Met het huidige budget kunnen we circa 15 bedrijven per jaar halen. Om in lijn te blijven met de ambitie is het noodzakelijk om op te schalen. Daarnaast willen we gemeentelijk en maatschappelijk vastgoed voorzien van zonnedaken. Zo willen we op 50% van alle schooldaken vóór 2020 zonnepanelen hebben. Voor dit project is intensieve begeleiding nodig. De projectkosten hiervoor worden geraamd op jaarlijks 90 duizend euro;
- Zonneparken: door de recente ontwikkeling dat nu ook particuliere grondeigenaren steeds vaker zonneparken willen ontwikkelen is een grote behoefte ontstaan om een 'beleidskader zonneparken' op te stellen. Veel Groningse gemeenten hebben al specifiek beleid om randvoorwaarden en inrichtingseisen te stellen aan nieuwe zonneparken in het buitengebied. Onze huidige kaart 'zoekgebieden zonneparken' (2015) had alleen gronden geïnventariseerd welke in gemeentelijk of provinciaal bezit waren en voldoet daarom niet meer. De kosten voor een uitgebreid gemeentebreed onderzoek met gedetailleerde landschapsanalyses worden geschat op circa 40 duizend euro.
- Voor het halen van de zonopgave is het noodzakelijk dat er voor 250 MW (=circa 250 ha) aan zonneparken worden ontwikkeld. Hierbij is het noodzakelijk dat in Meerstad-noord (totaal 442 ha) een (zeer) groot zonnepark komt. Zonder een zonnepark in Meerstad-noord is het niet mogelijk om de ambitie voor zonneparken rond Groningen te realiseren. Uit de quick scan (2016) is gebleken dat alleen

een zeer groot zonnepark van 150 tot 250 ha rendabel te maken is. Verdere uitwerking is noodzakelijk. De verkenning moet het project toetsen op haalbaarheid. Het gaat daarbij om: opstellen van een business case, milieu-ruimtelijk onderzoek (waaronder natuur en ecologie), landschappelijke inpassing, opstellen van een tender en de mogelijkheden voor financieel participeren door omwonenden en belanghebbenden. De verkenning wordt in een gebiedsparticipatief proces samen met Bureau Meerstad, omwonenden en andere belanghebbenden uitgevoerd. Deze gebiedsverkenningen zijn geraamd op 500 duizend euro. De kosten voor het initiëren van het project kunnen integraal worden opgenomen in de business case, gefinancierd worden uit programma energie en ondergebracht worden in een gebiedspecifieke esco Meerstad;

- We hanteren het uitgangsprincipe van dubbel ruimtegebruik. We zien het liefst zonnepanelen op alle geschikte daken en op de P+R terreinen. We schatten dat 250 MW realistisch haalbaar is op daken. We constateren dat inmiddels op de 'makkelijke' daken al zonnepanelen liggen. De komende jaren is de uitdaging om ook op de minder gemakkelijke daken zonnepanelen te leggen. Daarnaast is het noodzakelijk om zonneparken te ontwikkelen. De eerste grootschalige zonneparken (Vierverlaten en Woldjerspoor) zijn in 2017 opgeleverd;
- Naast het zonnepark Meerstad-Noord onderzoeken we welke overige gronden (en wateroppervlakten) geschikt zijn voor zonneparken en stellen daar voorwaarden voor op om dit goed landschappelijk in te passen;
- Overdragen van ons 2,5 ha groot zonnepark Vierverlaten aan stadgers en ommelanders via de lokale energiecoöperatie Grunneger Power;
- 8 gemeentelijke daken voorzien van zonnepanelen door de GrESCO;
- We stimuleren en faciliteren lokale initiatieven zoals Grunneger Power en Buurkracht, zoals het ondersteunen van VvE's bij het doen van haalbaarheidsstudies;
- Ontwikkelen van een zonnedak op P+R Meerstad;
- Onderzoeken wat de mogelijkheden zijn van de ontwikkeling van zonnecarports op P+R Hoogkerk.
- Installeren van zonnepanelen op honderden extra woningen van Nijestee door Grunneger Power;
- Maatschappelijk vastgoed voorzien van zonnepanelen. Dit zijn scholen, kinderopvangverblijven, gemeentelijke gebouwen, sportscholen, etcetera.
- 'Ontzorgen' van bedrijven bij het realiseren van zonnedaken op hun gebouwen.
- Onderzoeken wat de mogelijkheden zijn en of het wenselijk is om zonneparken vrij te stellen van OZB afdracht.

Spoor wind

Hoe staan we ervoor?

In het Masterplan van 2011 gingen we ervan uit dat windenergie voor 16% kan bijdragen aan een energie-neutrale stad. Dit baseerden we op de bouw van tientallen grote windturbines. Om dit aandeel van 16% te bereiken zijn echter ongeveer 115 forse turbines van elk 3 MW nodig. We richten ons voornamelijk op 70 MW aan geïnstalleerd vermogen in of om de stad. In mei 2016 heeft de gemeenteraad ingestemd met de uitgangspunten en het proces waarlangs wij windenergie in en nabij de stad verder willen ontwikkelen. Zorgvuldigheid, openheid, inspraak en financiële participatiemogelijkheden zijn hierin kernbegrippen. In 2013 deden we al een verkennend onderzoek naar de mogelijkheden van grootschalige windenergie in de gemeenten Groningen en Ten Boer. Daarbij hebben we belemmeringen en kansen in kaart gebracht. Westpoort, het Suikerunieterrein, Stainkoel'n, Roodehaan, een zone langs de A7 en Ten Boer kwamen als kansrijkste locaties uit het onderzoek naar voren. In ons windbeleidskader zijn deze gebieden nogmaals tegen elkaar afgewogen. Ook hebben wij in ons participatieve traject onze Stadgers gevraagd naar geschikte gebieden en locaties. De gebieden Roodehaan/Stainkoel'n en Westpoort zijn op basis hiervan in ons beleidskader naar voren gekomen als gebieden waarbinnen op de korte termijn grootschalige windenergie kansrijk is. Het kader gaat naast deze kansrijke gebieden in op een goede verdeling van de lusten en lasten. Eigenaarschap bij omwonenden, Stadgers en lokale ondernemers staat hierin centraal. Participatie en communicatie zijn

essentieel in dit streven. Het provinciale beleid blokkeerde tot nu toe het plaatsen van grote windturbines. Bij windenergie in en om de stad boekten we daarom de afgelopen jaren weinig vooruitgang. Het nieuwe college van Gedeputeerde Staten heeft in de provinciale omgevingsvisie 2016-2020 nieuw beleid aangekondigd om windinitiatieven mogelijk te maken. De provincie wil dit graag samen met mede-overheden en stakeholders doen. Wij geven met ons beleidskader invulling aan deze beleidsruimte. De provincie werkt aan nieuw energiebeleid. In 2017 organiseerde de provincie een provincie-brede consultatie over dit nieuwe beleid. Geconcludeerd wordt dat wind op land een onmisbare vorm van duurzame energie blijft. Wij werken in nauwe samenwerking met de provincie aan de verdere uitwerking van de gemeentelijke ambitie op het vlak van windenergie.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen laten zien welke kansen windenergie biedt, voor particulieren, maar ook voor onze buurten, wijken of bedrijventerreinen: windenergie door en voor Stadgers. In 2016 hebben hiertoe verschillende bijeenkomsten georganiseerd (een symposium en gebiedsbijeenkomsten) en een stadsbrede enquête uitgezet. Doel was het inventariseren van meningen, voorkeuren en ideeën die rondom dit thema leven in de stad. Dit heeft geresulteerd in een windbeleidskader waarover de gemeenteraad in het najaar van 2017 positief heeft besloten. De hiervoor genoemde 70 megawatt aan geïnstalleerd vermogen is als ambitie door de raad bevestigd maar wordt niet langer beschouwd als harde doelstelling. Ten aanzien van kleine windturbines (tot 15 meter) hebben wij er bij de provincie op aangedrongen om de omgevingsverordening te verruimen zodat bijvoorbeeld de maximale ashoogte van 15 meter naar 25 meter kan. Hierdoor stijgt het rendement. Kleine windturbines kunnen dan kansrijk zijn in de buitengebieden, op bedrijventerreinen en op dijken. We willen kleine windturbines toestaan en de voorwaarden voor initiatiefnemers zo gunstig mogelijk maken om op eigen terrein energie voor eigen gebruik op te wekken.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Samen met strategische partners werken wij aan een verdere uitwerking van het windbeleidskader door het oprichten van een windplatform (met Grunneger Power, Natuur- en Milieufederatie en mogelijk ook de provincie);
- Dit windplatform neemt de volgende stap in de ontwikkeling van grootschalige windenergie: het uitvoeren van gebiedsverkenningen voor de kansrijke gebieden. Deze gebiedsverkenningen worden conform het beleidskader uitgevoerd;
- Deze gebiedsverkenningen vereisen een voorinvestering van 700 duizend euro. Zodra projecten haalbaar blijken kan de planvormingsfase worden opgestart. De financiële consequenties van de planvormingsfase zijn beperkt aangezien de meeste onderzoeken en processen reeds in de verkennende fase zijn uitgevoerd. Met windenergie zijn goede businesscases te maken. De voorinvestering kan later via een concreet project met bijbehorende businesscase worden terugverdiend. In dit kader dienen risico's wel financieel te zijn afgedekt. Deze risicoafdekking dient gereserveerd/gedekt te worden. De benodigde investering van 700 duizend euro is op dit moment nog niet gedekt;
- En verder: we willen de voorwaarden om op eigen terrein kleine windturbines te plaatsen zo gunstig mogelijk maken; we onderzoeken bij welke gemeentelijke gebouwen kleine windturbines kansrijk zijn.

Spoor biobased economie

Hoe staan we ervoor?

In 2013 stelden we de visie 'Op weg naar een groene kringlooeconomie' vast. Daarin hebben we het inzetten van biomassa als duurzame energiebron verbreed naar een "biobased economy". Dit betekent het vervangen van fossiele grondstoffen door biomassa als grondstof of brandstof. Het inzetten van biomassa als grondstof levert het meeste op. De biobased economy gaat verder dan alleen energie. Het gaat ook over grondstoffen en circulaire economie.

Wat willen we bereiken in 2018?

De biobased economy heeft in kennisstad Groningen goede kansen. Deze willen we benutten. Stad en regio kennen een sterke agro-foodsector die de mogelijkheden van de biobased economy leert ontdekken. De provincies Groningen en Drenthe zijn zelfs als voorbeeldregio aangewezen in Europa. In wetenschappelijke kringen vindt een doorgaande discussie plaats over de uiteindelijke rol van biomassa in de energietransitie. Deze volgen wij. Nu is de overtuiging en de praktijk dat biomassa nog lange tijd een belangrijke pijler is in de energietransitie, ook als brandstof.

Wat gaan we hiervoor doen?

- De verwachting is dat er de komende jaren grootschaligere projecten zullen worden ontwikkeld op het gebied van smart grids en biobased economy. Op dit moment voorziet de begroting niet in deelname van de Gemeente Groningen in dat soort projecten. Ook voor een mogelijke Lighthouse deelname (vanuit het programma Economie, maar met energie als belangrijke pijler) is op dit moment geen budget beschikbaar vanuit energie. Om voorloper te blijven in de energietransitie achten wij het wenselijk om op beide onderwerpen in beweging te blijven. In samenwerking met partners als TNO, Enexis en de Gasunie wordt daarom ook gekeken naar potentiële smart grid projecten in Groningen;
- Met het huidige budget kunnen een aantal pilotprojecten worden uitgevoerd op het gebied van biobased economy en smart energy. Ook kunnen er een aantal subsidies mee binnengehaald worden waar een eigen investering tegenover staat. En kunnen we meedraaien in een aantal Europese projecten: Urban Agenda, Intens PA;
- Duurzaam benutten van eigen biomassa waarbij de energie-waardepiramide leidend is;
- Voorwaarden creëren voor de biobased society en aantrekken van nieuwe biobased bedrijvigheid;
- Onderzoeken en experimenteren met benutten van biomassa en het inzetten van biomassa voor energieproductie;
- Stimuleren kennisontwikkeling door symposia en bijdragen aan haalbaarheidsonderzoeken en start-ups;
- Meewerken aan het initiatief 'de groene loper' om het vestigingsklimaat voor biobased bedrijven te verbeteren;
- Onderzoeken kansen van verbouw van biomassa op niet gebruikte bedrijventerreinen;
- We gaan door met het onderzoek naar het benutten van reststoffen en het opwekken van energie uit afvalwater.

Spoor Groningen smart city

Voor het verder brengen van de energietransitie en het ontwikkelen van activiteiten en projecten in de verschillende sporen van het energieprogramma zijn kennis en innovatie onmisbaar. Binnen het spoor Smart Energy City zetten we in op de ontwikkeling van innovatieve energieprojecten. Ook zetten we daarbij in op regionale, nationale en Europese samenwerking. De gemeente functioneert als netwerker om samenwerking tussen publieke organisaties, private partijen en burgers te versterken.

Hoe staan we ervoor?

De combinatie van de energiesector, een sterk IT cluster en de kennisinstellingen, hebben gefungeerd als waardevolle bouwstenen voor het opbouwen van Smart Energy City Groningen. Reeds behaalde successen zijn het PowerMatchingCity project, het ontwikkelen van faciliteiten om bedrijvigheid en innovaties te stimuleren en het uitbouwen van energiekennis via de verschillende kennisinstellingen.

Wat willen we bereiken in 2018?

We willen als Groningen een voortrekkersrol spelen in de energietransitie. Voor een succesvolle energietransitie zijn ook forse aanpassingen in het energiesysteem van Groningen nodig. Projecten die slimme oplossingen voor het nieuwe energiesysteem ontwikkelen zijn daar een belangrijk onderdeel van. We faciliteren en stimuleren daarom als gemeente dergelijke projecten.

Wat gaan we hiervoor doen?

- Groningen nadrukkelijk internationaal profileren als Smart Energy City;
- Deelname als partner van de gemeente Tilburg in het kader van de Europese Agenda Stad in het partnership *Energy Transition*. De Europese Agenda Stad moet zorgen voor een betere aansluiting tussen de stedelijke praktijk en Europees beleid en wet- en regelgeving en heeft daarom drie pijlers: betere regelgeving, betere toegang tot EU-financiering en betere kennisdeling;
- Deelname in het Community Flex BZO project (Smart Grids op bedrijventerreinen);
- In samenwerking met triple helix partijen een project organiseren in (virtuele) handel in energie tussen gebruikers (particulieren) die lokaal eigen energie opwekken;
- In samenwerking met triple helix partijen inzetten op Europese samenwerkingsprojecten op het gebied van Smart Energy, waarbij de gebruikers centraal staan;
- Ontwikkelen van wijkgerichte energie omgevingsplannen, waarin ook smart oplossingen een belangrijke rol kunnen gaan spelen;
- Ondersteunen van onderzoeksprojecten van de Rijksuniversiteit Groningen, onder andere: Energysense (onderzoek gericht op het begrijpen van veranderingspatronen in houding, gedrag en energiegebruik) en ESI-POSE (onderzoek naar ontwikkeling van energiemanagementsysteem i.r.t. gedrag);
- Afronding van EU Project "Intensss PA, Integrated Sustainable Energy Planning". Hierin werken wij samen met de RuG en zeven steden en regio's aan ruimtelijke inpassingsvraagstukken van de energietransitie. Deze steden beogen op dit punt een voortrekkersrol in Europa te spelen. Ook bedrijven en bewoners spelen hierin een rol.

Met het huidige budget kunnen een aantal pilotprojecten worden uitgevoerd op het gebied van smart energy. En kunnen we meedraaien in een aantal Europese projecten, zoals de Urban Agenda. In Groningen zetten we zo niet alleen relevante stappen om fossiele energie terug te dringen, we verbinden dit ook met innovaties die juist in kennisstad Groningen worden ontwikkeld.

Duurzaamheid in het reguliere beleid

In deze paragraaf vatten we samen op welke manier duurzaamheid in al onze programma's aan de orde komt. We hebben de duurzaamheidsambities en prestaties binnen alle sectorale programma's in beeld gebracht. Deze prestaties zijn terug te vinden in de begroting 2018, met name in de volgende programma's:

- Programma 7: Verkeer: de fiets is en blijft ons belangrijkste vervoermiddel. We verbeteren het netwerk voor de fietser, creëren meer fysieke ruimte in de stad voor de fiets en verbeteren het fietsparkeren in de binnenstad. Ons Openbaar Vervoer levert eveneens een bijdrage aan onze doelstelling om in 2035 energieneutraal te worden. We verduurzamen het OV; alle stadsbussen gaan over op zero emission voertuigen, ook de Qliners worden eerder al elektrisch en het OV experimenteert met waterstofbussen. We verdubbelen in de stad het aantal laadpalen voor elektrische voertuigen.
- Programma 8: Wonen: we verduurzamen onze huidige woningvoorraad, onder andere door prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties en via Groningen Woont Slim. Met woningcorporaties worden afspraken gemaakt om gericht in de wijken te investeren. Het gaat in dit verband om verbetering van bestaande woningen gecombineerd met verduurzaming. Nu heeft ruim 60% van de sociale huurwoningen een label C of beter en dit moet resulteren in gemiddeld label B in 2020;
- Programma 9: Beheer & onderhoud openbare ruimte: we onderzoeken de mogelijkheden voor het versterken van groen in de stad en verbeteren de borging van het behoud van hoogwaardig groen. We verbeteren het gescheiden afval inzamelen en de mate van hergebruik. Ons voedselbeleid blijft zich focussen op belangrijke thema's als herstel van lokale ketens, voedselverspilling, gezondheid en participatie;

- En in onze paragraaf 9: Bedrijfsvoering. We gaan verder met de invulling van het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen en vertalen de duurzaamheidsdoelstellingen voor inkoop naar de categorie- en contractmanagement.

De resultaten hiervan zijn elders in deze begroting te vinden, gemarkeerd met het volgende teken 📌.

Borging van duurzaamheid

Aan de borging van duurzaamheid in de verschillende programma's zullen wij meer aandacht besteden. In 2017 hebben wij een overzicht gemaakt van de ambities en activiteiten binnen alle programma's op het gebied van duurzaamheid. Op basis van dit overzicht, zijn we gestart met een aantal gerichte sessies over duurzaamheid per beleidsterrein. De volgende projecten zijn in voorbereiding, of deels al in gang gezet:

- **Duurzaamheid bij inkoop:** In 2017 zijn we gestart met twee sessies over duurzaam inkopen. Categorieadviseurs, beleidsmedewerkers, categoriemanagers en inkopers hebben in deze sessies het begrip 'duurzaamheid' concreter gemaakt en focus aangebracht in wat we in Groningen willen bereiken met duurzame inkoop. Onder leiding van het expertteam van Planoo is meer inzicht en focus aangebracht in duurzaam inkopen. Een van de resultaten uit de sessies is dat de samenwerking tussen inkoop, categoriemanagers en beleidsmedewerkers nu beter gestroomlijnd is. Bij aanbestedingen denken beleidsmedewerkers vanaf het allereerst begin mee over een zo duurzaam mogelijke aanbesteding. In 2018 vertalen we de duurzaamheidsdoelstellingen naar de categorieplannen en gaan we aan de hand van een aantal pilots verkennen hoe we duurzaamheid vanzelfsprekender in de aanbestedingen kunnen krijgen en beter kunnen monitoren:
- **Duurzaam grond-, weg- en waterbouw:** In 2017 ondertekende de gemeente Groningen de Greendeal Duurzaam GWW 2.0. De doelstelling: in 2020 voeren we al onze GWW-werken uit via de aanpak DGWW. Deelname aan de Green Deal Duurzaam GWW 2.0 biedt ons de mogelijkheid om het goede voorbeeld te geven en stevig in te zetten op duurzaam inkopen en – aanbesteden. In 2017 is een stuurgroep en een kerngroep samengesteld om duurzaam GWW te verankeren in onze organisatie. We zijn in 2017 gestart met vijf pilotprojecten om te werken via de aanpak Duurzaam GWW. Daarvoor huren we ingenieursbureaus in, die ons hierbij begeleiden. In 2018 gaan we het aantal projecten uitbreiden en trainen we een aantal medewerkers van de gemeente, zodat we ook zelf kunnen werken met de aanpak duurzaam GWW:
- **Duurzame gebiedsontwikkeling:** In het uitvoeringsprogramma voor de Suikerfabriek hebben we ambities opgenomen voor een circulaire wijk. Ook in andere gebiedsontwikkelingen is duurzaamheid een belangrijk onderwerp. In 2018 willen we een tool gaan ontwikkelen (BREEAM, Duurzaam GWW, of anders) om duurzaamheid beter aan de voorkant in de planvorming af te wegen.

Inrichten van een gezonde stad

In 2017 hebben we een strategische visie Healthy Ageing gelanceerd. De zes kernwaarden voor een gezonde stad werken we uit en passen we toe bij projecten in de stad. In 2017 heeft healthy ageing al een plek gekregen in de leidraad binnenstad, Eemskanaalzone en de Suikerfabriek. In 2018 werken we verder aan een doorvertaling van de kernwaarden healthy ageing naar andere projecten.

Klimaatadaptatie en versterken groen

We brengen kwetsbare locaties op het gebied van hittestress en wateroverlast in beeld en verkennen wat er nodig is om deze plekken aan te passen aan een veranderend klimaat. Deze kwetsbare plekken koppelen we mee aan lopende projecten en beheer en onderhoudsprojecten.

We versterken onze samenwerking met onderzoeksinstituten, waterschappen, provincie, bedrijven en NGO's om ons gezamenlijk in te zetten voor klimaatadaptatie.

We ontwikkelen een website om klimaat-adaptieve projecten en onderzoek te etaleren.

We ontwikkelen een visie over groen in de stad om ons beter voor te kunnen bereiden op klimaatverandering.

SES/ ecologie

Op een aantal plaatsen binnen de SES zien we door omvormingen juist een afname van de hoeveelheid ecologisch groen. We willen deze ontwikkeling gaan monitoren en hopen deze onder meer met de onlangs vastgestelde groencompensatieregeling te kunnen keren.

Paragraaf 3: Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Inleiding

Bij de uitvoering van onze taken worden we geconfronteerd met risico's en ontwikkelingen die mogelijke financiële gevolgen kunnen hebben voor de gemeente. Het is daarom belangrijk dat we beschikken over een buffer van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers op te kunnen vangen. Deze buffer wordt gevormd door het beschikbare weerstandsvermogen.

Minstens zo belangrijk is dat een goede sturing en beheersing van de risico's plaatsvindt (risicomanagement). Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties zo in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en maakt het voor organisaties mogelijk om genomen beslissingen aangaande risico's te verantwoorden.

Risicomanagement en het weerstandsvermogen zijn daarmee onderling verbonden en vormen een belangrijk onderdeel van het (financiële) beleid van onze gemeente.

Weerstandsvermogen en Risicomanagement

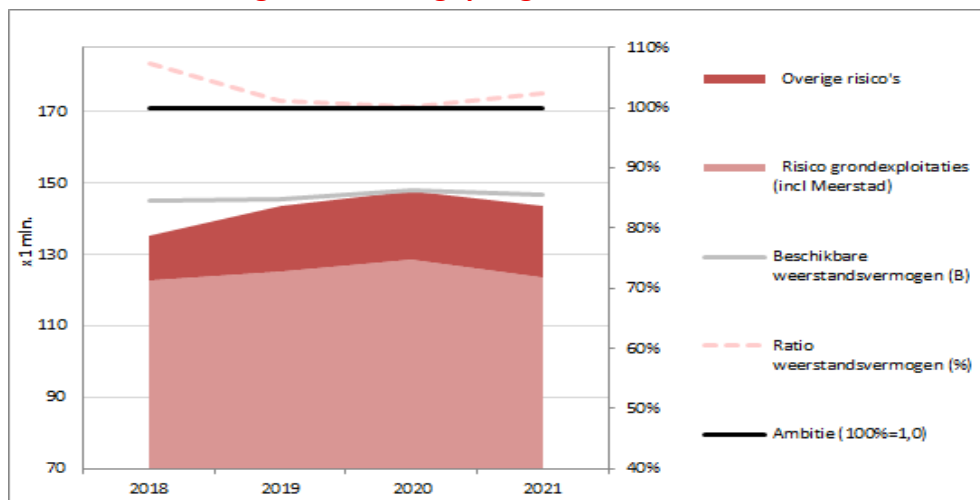
Het kader voor het weerstandsvermogen en risicomanagement is vastgelegd in de op 6 juli 2016 door de raad vastgestelde [kadernota Weerstandsvermogen en Risicomanagement 2016 \(5714411\)](#). Daarnaast heeft de raad bij de begroting 2017 op 9 november 2016 via amendement bepaald dat het minimumniveau van de Algemene Egalisatie Reserve 20 miljoen euro is.

In het kader is aangegeven op welke wijze wij de risico's in beeld brengen en beheersen en op welke momenten wij de raad hierover informeren. Bij de begroting en de rekening rapporteren we integraal over de risico's in het weerstandsvermogen en belangrijke ontwikkelingen die effect hebben op het weerstandsvermogen. In de kadernota uit 2016 hebben we bepaald dat we een deel van de onbenutte belastingcapaciteit en de niet structureel ingezette middelen uit de vrije beleidsruimte rekenen tot het beschikbare weerstandsvermogen.

Onze grootste risico's doen zich voor bij de woningbouwlocaties en bedrijventerreinen. We herzien elk jaar de exploitatieopzetten van alle projecten en rapporteren tweemaal per jaar over de voortgang, risico's en financiën van de sleutelprojecten.

Om eventuele risico's op te kunnen vangen, kan een beroep worden gedaan op het gemeentelijk weerstandsvermogen.

Weerstandsvermogen in één oogopslag

Begroting 2018				
Weerstandsvermogen	2018	2019	2020	2021
Benodigde weerstandsvermogen (A)	135.111	143.664	147.827	143.511
Risico grondexploitaties (incl Meerstad)	122.904	125.472	128.795	123.568
Overige risico's	12.207	18.192	19.032	19.943
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	145.219	145.469	148.165	146.803
Ratio weerstandsvermogen (%)	107%	101%	100%	102%
Weerstandsvermogen A - B	10.108	1.805	338	3.292
Ambitie (100%=1,0)	100%	100%	100%	100%

Opbouw beschikbare weerstandsvermogen

Onderdeel van het gemeentelijk weerstandsvermogen is de reserve Grondzaken. De verwachte omvang van de reserves grondzaken/grondbank eind 2018 voor het weerstandsvermogen bedraagt 13,9 miljoen euro. De verwachte stand van de Algemene Egalisatie Reserve eind 2018 voor het weerstandsvermogen is 30 miljoen euro.

Naast deze reserves bestaat het beschikbare weerstandsvermogen voor een belangrijk deel uit de stille reserve in de waarderingen van onze Enexis aandelen. We houden hier rekening met 50 miljoen euro. Zoals hiervoor gemeld houden we vanaf 2017 in het beschikbare weerstandsvermogen rekening met de niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen ad 12,950 miljoen euro en een onbenutte belastingcapaciteit van 6,2 miljoen euro. De niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen zijn ten opzichte van de rekening 2016 met 1 miljoen euro gedaald omdat 1 miljoen euro is ingezet als dekking voor de begroting vanaf 2019.

In onderstaand overzicht wordt de opbouw van het beschikbare weerstandsvermogen weergegeven. Ter vergelijking zijn de cijfers van de berekening 2016 opgenomen. In 2018 is 50% van het weerstandsvermogen direct aanspreekbaar als zich een risico voordoet. Bij de rekening 2016 was dat 53%. Het verschil wordt veroorzaakt doordat ten opzichte van de rekening 2016 het beschikbaar weerstandsvermogen per saldo met 15,6 miljoen euro is verlaagd. De grootste mutaties zijn:

- Een onttrekking van 17,6 miljoen euro uit de reserves voor voeding van het stedelijk investeringsfonds;
- Een onttrekking van 4,7 miljoen euro voor de dekking van het financieel perspectief;
- Een onttrekking van 3,2 miljoen euro voor dekking van de rentekosten van gronden die niet zijn opgenomen in een grondexploitatie;
- Een toevoeging van 6,4 miljoen euro aan de Algemene Egalisatie reserve voor tekort financiering wet Buig 2017.

Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2018	aandeel in		rekening 2016	
	incidenteel	structureel	wsv	aandeel in wsv
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	29.951		20,6%	18,1%
2. Overige reserves	42.347		29,2%	50% 35,0%
3. buffers in grondexploitaties (bovenop reguliere buffers)	3.571		2,5%	3,4%
4. stille reserves	50.000		34,4%	31,0%
5. structurele ruimte in intensiverings budgetten (bedrag x2)		12.950	8,9%	8,6%
6. onbenutte belasting capaciteit (bedrag x 2)		6.200	4,3%	3,8%
7. post onvoorzien (bedrag x2)		200	0,1%	50% 0,1%
Totaal beschikbaar weerstandsvermogen	125.869	19.350		
Beschikbaar weerstandsvermogen begroting 2018		145.219		161.409

De afname van het beschikbaar weerstandsvermogen leidt niet tot een verslechtering van de ratio omdat het benodigd weerstandsvermogen ook afneemt als gevolg van een afname van het risico.

Uitleg van onze berekeningswijze en gedetailleerde informatie over de risico's en de beschikbare weerstandsvermogen zijn in de volgende onderdelen van de paragraaf opgenomen

Risicomanagement

Risicomanagement en weerstandsvermogen zijn onderling nauw verbonden. Een goede sturing en beheersing van risico's is belangrijk. Risicomanagement geeft een organisatie inzicht in wat kan gebeuren en stelt organisaties in staat prioriteiten toe te kennen aan de onderkende risico's. Daardoor kunnen gestructureerd acties worden ondernomen en kunnen genomen beslissingen aangaande risico's worden verantwoord.

Bij projecten, waarbij het risico voor de gemeente Groningen groot is, laten we een second opinion uitvoeren door een onafhankelijke partij. Dit geldt bijvoorbeeld voor situaties waarbij we als gemeente een lening verstrekken aan een derde of bij grotere projecten waar we als gemeente weinig ervaring mee hebben.

In 2018 gaan wij verder op de ingeslagen weg om risicomanagement in onze organisatie te versterken met als doel:

1. Het verbeteren van de wijze waarop risicomanagement in onze organisatie wordt uitgevoerd. Gericht op een eenduidige en consistente aanpak en het identificeren en beheersen van risico's, aansluitend op de organisatieveranderingen ("één Groningen, één organisatie"). We gebruiken hiervoor onder andere de tool RiskID. We hebben het onder andere ingezet voor bij de projecten Oorsterhamrikzone, vorming Noordelijk Belasting kantoor, outsourcing ICT en Warmtenet.
2. Het verder ontwikkelen van strategisch risicomanagement waarbij risico's integraal onderdeel zijn van de strategie en de besluiten van ons college en de raad.

Ondanks de inspanningen op het gebied van risicomanagement kunnen zich risico's blijven voordoen. Met het beschikbare weerstandsvermogen zijn we in staat de financiële effecten van risico's op te vangen.

Berekening weerstandsvermogen

Definitie weerstandsvermogen

Het weerstandsvermogen is een maatstaf voor de mate waarin een gemeente in staat is om de nadelige gevolgen van risico's op te vangen. Het gaat hierbij om tegenvallers van enige omvang, tegenvallers die – als er geen weerstandsvermogen zou zijn – de continuïteit in de uitvoering van taken in gevaar kunnen brengen. In hoeverre een gemeente in staat is om financiële tegenvallers op te vangen hangt af van:

- de risico's die de gemeente loopt, deze bepalen het benodigde weerstandsvermogen
- de middelen die de gemeente vrij kan maken om risico's op te vangen, deze bepalen het beschikbare weerstandsvermogen.

De term weerstandsvermogen verwijst naar geld: enerzijds hoeveel geld nodig is (het benodigde weerstandsvermogen) en anderzijds hoeveel geld beschikbaar is (het beschikbare weerstandsvermogen). Er zijn geen wettelijke normen voor de hoogte van het benodigde weerstandsvermogen.

Berekening weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen kan worden afgezet tegen het beschikbare weerstandsvermogen. Dit drukken we uit in een ratio.

$$\text{Ratio weerstandsvermogen} = \frac{\text{Beschikbare weerstandsvermogen}}{\text{Benodigde weerstandsvermogen}}$$

Om het weerstandsvermogen te kunnen beoordelen dient te worden vastgesteld welke ratio de gemeente Groningen nastreeft. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van onderstaande waarderingstabel.

Waarderingscijfer	Ratio weerstandsvermogen	Betekenis
A	> 2,0	Uitstekend
B	1,4 < x < 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 < x < 1,4	Voldoende
D	0,8 < x < 1,0	Matig
E	0,6 < x < 0,8	Onvoldoende
F	< 0,6	Ruim onvoldoende

Uitgangspunten ratio weerstandsvermogen

Twee keer per jaar, bij rekening en begroting, beoordelen we het niveau van het weerstandsvermogen. In het coalitieakkoord hebben we gezegd dat we op korte termijn een ratio van 0,8 willen realiseren en op langere termijn streven naar een ratio van 1,0.

Inmiddels hebben we een ratio van 1,0 bereikt. Voor de komende periode hanteren we daarom een ratio van 1,0 als ondergrens. Indien het noodzakelijk is een beroep op het beschikbaar weerstandsvermogen te doen, en de ratio onder de 1,0 komt, nemen we maatregelen om de ratio zo snel mogelijk weer op de 1,0 te krijgen.

Weerstandsvermogen	begroting 2018	rekening 2016
Benodigde weerstandsvermogen (A)	135.111	163.454
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	145.219	161.409
Ratio weerstandsvermogen	107%	99%
Weerstandsvermogen A - B	10.108	-2.045

Op basis van de actuele inschatting van de risico's en reserves in het weerstandsvermogen in deze begroting komt het weerstandsvermogen uit op een ratio van 107%. Dit is 8% hoger dan de ratio in de rekening 2016. De risico's zijn ten opzichte van de rekening 2016 verlaagd met 28,3 miljoen euro. De belangrijkste veranderingen worden toegelicht bij het onderdeel benodigd weerstandsvermogen. Omdat het beschikbare weerstandsvermogen in de begroting 2018 ten opzichte van de rekening 2016 daalt met 16,2 miljoen euro stijgt de ratio met 8%. De verhoging wordt toegelicht in onderdeel beschikbaar weerstandsvermogen.

Bij het bepalen van het weerstandsvermogen houden we rekening met lopende projecten, waar de raad een besluit over heeft genomen en waar een uitvoeringskrediet voor is vastgesteld. Achterliggende gedachte is dat we bij nieuwe projecten risico's kunnen vermijden door het project niet uit te voeren.

In de paragraaf weerstandsvermogen anticiperen we op het effect van nieuwe (grote) projecten op het weerstandsvermogen.

Voor het project Zuidelijke Ringweg is geen risico in het weerstandsvermogen opgenomen.

Het uitgangspunt bij de uitvoering van het project is dat het budget taakstellend is. Eventuele meerkosten moeten dus in eerste instantie worden opgevangen binnen het beschikbare budget.

Voor de aardbevingen hebben we geen risico opgenomen. In een bestuursakkoord is afgesproken dat de gevolgen van de aansprakelijkheid van de provincie, gemeenten of derde partijen zoals woningcorporaties en schoolbesturen niet voor hun rekening en risico kunnen komen indien aardbeving-gerelateerd en onverlet latend de normale zorgplicht van deze partijen.

Dynamisch weerstandsvermogen

We laten de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen zien als gevolg van wijzigingen in de risico's en de reserves in de periode 2018-2021. Hiermee ontstaat een beter beeld van de meerjarige ontwikkeling van het weerstandsvermogen.

Wanneer voor risico's een meerjarige inschatting van kan worden gemaakt (in effect en /of kans van optreden) nemen we deze meerjarig inschatting op in de dynamische ontwikkeling.

Het gaat bijvoorbeeld om de risico's bij grondexploitaties en het parkeerbedrijf. In de gevallen waar we geen meerjarige ontwikkeling kunnen inschatten, houden we rekening met een constante waarde van het risico voor de periode 2018-2021.

In het geval reservemutaties voor de komende jaren bekend zijn, houden we hier rekening mee in de dynamische ontwikkeling van het weerstandsvermogen. Het gaat onder andere om mutaties in de Algemene Egalisatiereserve, de toevoegingen aan de reserve sociaal domein de komende jaren. Ook de meerjarige toevoeging aan de reserve Forum garage van 700 duizend euro, en een structurele onttrekking van 3,2 miljoen euro uit de reserve grondzaken zijn meegenomen bij het bepalen van het dynamisch weerstandsvermogen. Voor een juist beeld van het beschikbare weerstandsvermogen hebben we drie posten als één bedrag aan het beschikbare weerstandsvermogen onttrokken. Het gaat om:

- De incidentele opgave 2017-2020 bij het realiseren van bezuinigingen van in totaal 19,7 miljoen euro ten laste van de AER;
- De dekking van de kapitaallasten van de overgehevelde investeringen in bovenwijkse voorzieningen van Meerstad aan de gemeente Groningen voor de jaren 2017-2022 van in totaal 20,9 miljoen euro ten laste van de reserve Grondzaken;
- De voeding van het stedelijk investeringsfonds (17,6 miljoen euro) in 2018 en de dekking voor het tekort in het financieel perspectief in 2020 (4,7 miljoen euro).

Deze gegevens zijn verwerkt en leiden tot het volgende beeld voor het weerstandsvermogen voor de jaren 2018 tot en met 2021.

Begroting 2018	Jaarschijf			
	2018	2019	2020	2021
Weerstandsvermogen				
Benodigde weerstandsvermogen (A)	135.111	143.664	147.827	143.511
Beschikbare weerstandsvermogen (B)	145.219	145.469	148.165	146.803
Ratio weerstandsvermogen	107%	101%	100%	102%
Weerstandsvermogen B - A	10.108	1.805	338	3.292
Ratio weerstandsvermogen rekening 2016	99%	99%	100%	100%

Ten opzichte van de rekening 2016 is het weerstandsvermogen in de begroting 2018 verbeterd. In de rekening 2016 was het weerstandsvermogen nog 99%. In deze begroting verbetert het weerstandsvermogen in 2018 naar 107%.

In 2019 daalt de ratio naar 101% omdat de risico's in 2019 toenemen met 8,5 miljoen euro en de reserves op hetzelfde niveau blijven. De toename van de risico's komt door:

- Risico grondexploitatie inclusief Meerstad met 2,3 miljoen euro;
- Risico financiering uitvoering wet Buig met 4,3 miljoen euro;
- Het risico wijziging in Btw- regelgeving en sport met 2 miljoen euro.

In de jaren na 2019 blijft het weerstandsvermogen redelijk constant, doordat de meerjarige mutaties in het beschikbare weerstandsvermogen redelijk in evenwicht is met de mutaties in de risico's.

Ons streven is een ratio voor het weerstandsvermogen van 1,0. Gelet op het bovenstaande overzicht wordt vanaf 2018 een ratio van 1,0 bereikt. We houden in onze begroting meerjarig rekening met reserveringen voor

versterking van ons weerstandsvermogen. Vanaf 2019 is een structureel bedrag van 1,848 miljoen euro opgenomen.

Benodigd weerstandsvermogen

Het benodigde weerstandsvermogen wordt bepaald door:

- de verwachte impact van de aanwezige risico's;
- de gewenste mate van zekerheid dat de risico's kunnen worden opgevangen;
- de mate waarin de risico's al op andere wijze zijn afgedekt of beheerst.

De risico's zijn geïnventariseerd en de omvang van het risico (bedrag in euro's) is geschat. De weging van het risico met de kans van optreden leidt tot het geschatte risicobedrag.

De risico's van de grondexploitaties worden volgens de risicoboxenmethode berekend en integraal in het benodigde weerstandsvermogen opgenomen.

Omdat de kans klein is dat als de risico's zich daadwerkelijk voordoen, dit allemaal tegelijkertijd gebeurt, corrigeren we de totaaltelling met een waarschijnlijkheidsfactor van 90%.

	Risico's incidenteel			Risico's structureel		
	risico	kans	schatting	risico	kans	schatting
1. Grondexploitatie incl Meerstad	122.904	100%	122.904			
2. Lening Euroborg	7.234	25%	1.809			
3. Btw terugvordering reïntegratie trajecten	930	25%	233			
4. Bodemsanering	2.200	75%	1.650			
5. Parkeerbedrijf	2.859	100%	2.859			
6. Bezuinigingen	4.000	100%	4.000			
7. Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV	2.026	100%	2.026			
8. Vernieuwing sociaal domein				6.200	100%	6.200
9. Bedrijfsrisico werkmaatschappijen				1.420	25%	355
10. Risico exploitatie Groninger Forum				430	25%	108
11. Financiering uitvoering wet BUIG				600	75%	450
12 Overige risico's	225	divers	225	129	divers	97
Totale risico's			135.705			7.209
Structureel maal factor 2						14.419
Waarschijnlijkheidsfactor 90%			122.135			12.977
Benodigde weerstandscapaciteit (afgerond)						135.111
benodigde weerstandsvermogen						135.111
beschikbare weerstandsvermogen						145.219
Ratio weerstandscapaciteit						107%

Het benodigde weerstandsvermogen is 135,1 miljoen euro en neemt ten opzichte van de risico's in de rekening 2016 af met 28,3 miljoen euro.

De belangrijkste veranderingen zijn:

- daling risico grondexploitaties inclusief Meerstad in 2018 met 32,3 miljoen euro;
- daling risico verkeer en vervoer met 1,3 miljoen euro naar nul;
- stijging risico parkeerbedrijf met 0,1 miljoen euro;
- stijging risico bezuinigingen met 0,9 miljoen euro;
- stijging gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV/Geothermie met 0,7 miljoen euro;
- stijging risico vernieuwing sociaal domein met 3,8 miljoen euro;
- stijging risico exploitatie Groninger Forum met 0,1 miljoen euro.

- stijging risico financiering uitvoering wet Buig met 0,8 miljoen euro;
- overige veranderingen verklaren de rest (-1,1 miljoen euro).

(Bij deze omvang van de veranderingen is rekening gehouden met het effect van structurele risico's (bedrag x 2) en het effect van de waarschijnlijkheidsfactor van 90%.)

Grondexploitatie inclusief Meerstad

In de afgelopen periode zijn de uitgangspunten van de berekeningsmethodiek risicoboxenmethode herijkt en de te hanteren rentepercentages en kostenindex aangepast. Dit leidt tot een afname van het risico Grondexploitatie inclusief Meerstad met 32,3 miljoen euro in jaarschijf 2018 ten opzichte van het risico jaarschijf 2017.

Verkeer en vervoer

Voor de lopende projecten verkeer en vervoer is de omvang van het risico nihil vandaar dat het risico is verlaagd naar nul. In de begroting van de projecten van boven de 5 miljoen euro is in het risico voorzien. Hierin wordt middels een onvoorzien deel geanticipeerd op eventuele risico's.

Parkeerbedrijf

Het risico van het parkeerbedrijf wordt 0,1 miljoen euro hoger dit is conform het meerjarenbeeld van het parkeerbedrijf.

Risico bezuinigingen

Het risico bezuinigingen is 900 duizend euro hoger. Dit komt met name doordat de opgave in 2018 ten opzichte van het jaar ervoor omhoog gaat. Na 2018 neemt het risico weer af omdat de uitvoering van de bezuinigingen op de organisatie verder is en daardoor beter zicht is op realisatie van de bezuinigingen.

Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV/Geothermie

In 2017 heeft extra vervolgfianciering plaatsgevonden, middels het verstrekken van een overbruggingskrediet voor geothermie en lening voor overname NDEA BV. We hebben daarom het risico met 726 duizend euro verhoogd.

In dit risico is geen rekening gehouden met de recente uitspraken van Staatstoezicht op de Mijnen (SodM) over de sector Geothermie. We zijn hierover in gesprek met het ministerie van Economische Zaken en SodM. Wij zijn ervan overtuiging dat WarmteStad haar werk gedegen heeft gedaan en ons project een veilige geothermische bron oplevert.

We verwachten begin 2018 duidelijkheid of SodM en het ministerie onze opvatting deelt en we door kunnen gaan met het oorspronkelijke plan. Indien dit niet het geval is, zullen we moeten starten met het uitwerken van een alternatieve duurzame warmtebron. Hierbij zullen we de gemaakte plankosten voor de geothermische bron moeten afboeken.

Risico vernieuwing sociaal domein

Het risico vernieuwing sociaal domein is ten opzichte van jaarschijf 2017 met 3,8 miljoen (2,1 miljoen euro x2x0,9) toegenomen vanwege toename van het transformatierisico. Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt.

Risico financiering uitvoering wet Buig

In de begroting 2018 stellen we voor het verwachte tekort Buig, per saldo 7,2 miljoen euro extra beleid beschikbaar. Het risico op een hoger tekort in 2018 schatten we in op 0,8 miljoen euro (0,6x2x0,9). In de rekening 2016 was het risico financiering wet buig voor jaarschijf 2017 vervallen omdat we het verwachte tekort 2017 dekken uit de algemene middelen.

Diversen

- Diverse wijzigingen in de incidentele- en structurele risico's leiden per saldo tot een verlaging van de risico's van 1,1 miljoen euro.

De volgende risico's zijn ten opzichte van de rekening 2016 opgenomen of vervallen:

Opgenomen:

- Verzekeringen.

De risico's die zijn vervallen zijn:

- Geen.

Beschikbaar weerstandsvermogen

Het beschikbaar weerstandsvermogen wordt gevormd door de middelen die beschikbaar zijn om het nadelige effect van risico's te kunnen opvangen. Dit is de optelsom van alle elementen die daadwerkelijk kunnen worden ingezet om niet-begrote kosten te dekken.

De middelen die we tot de tot het beschikbare weerstandsvermogen rekenen, zijn:

- Algemene Egalisatiereserve;
- (Bestemmings-)reserves, voor zover de raad nog geen besluit heeft genomen over de inzet.
- Post onvoorzien in de begroting;
- Buffers in grondexploitaties;
- Niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen;
- Stille reserves.

Vrij aanwendbare reserves, risicobuffers en overige	Begroting 2018	Rekening 2016
1. Algemene Egalisatie Reserve (AER)	29.951	29.157
2. Grondzaken en grondbank	13.890	29.066
3. Bodemsanering	5.225	5.389
4. Martiniplaza	3.916	3.916
5 Kunst CBK	1.647	1.647
6. Exploitatierisico forum	2.321	2.321
7. Rente egalisatie reserve	1.750	1.750
8. Parkeren	3.880	3.880
9. Vernieuwing sociaal domein	500	0
10, Forum garage	5.600	4.900
11. Overige reserves	3.618	3.562
12. Post onvoorzien	200	200
13. Risicobuffer in grondexploitatie Meerstad	0	1.500
14. Risicobuffer in exploitatie Sontwegtracé	0	400
15. Risicobuffer in grondexploitatie Grote Markt Oost	3.571	3.571
16. Structurele ruimte intensiveringsmiddelen	12.950	13.950
17. Stille reserve (aandelen Enexis)	50.000	50.000
18. Onbenutte belastingcapaciteit	6.200	6.200
Beschikbare weerstandscapaciteit	145.119	161.409

Het beschikbare weerstandsvermogen is 145,2 miljoen euro. Dit is 16,2 miljoen euro lager dan in de rekening 2016. Hierbij is rekening gehouden met de voorgestelde toevoegingen en onttrekkingen aan de reserves in de begroting 2018. Deze per saldo verlaging wordt voornamelijk veroorzaakt door:

- Toename Algemene Egalisatiereserve met 800 duizend euro;
- Afname reserve grondzaken/grondbank met 15,2 miljoen euro;

- Toename reserve Forum garage met 700 duizend euro;
- Toename reserve vernieuwing sociaal domein met 500 duizend euro;
- Vervallen risicobuffer in exploitatie Sontwegtracé met 400 duizend euro;
- Vervallen risicobuffer in grondexploitatie Meerstad met 1,5 miljoen euro;
- Afname structurele ruimte intensiveringsmiddelen met 1 miljoen euro;
- Per saldo toename overige reserves met 100 duizend euro.

Algemene Egalisatie reserve (AER)

De verwachte stand van de AER voor het weerstandsvermogen is bij de begroting 2018 800 duizend euro hoger dan in de rekening 2016. Het verschil wordt met name veroorzaakt door een toevoeging in 2018 van 6,4 miljoen euro voor het verwachte tekort uitvoering wet Buig 2017. Dit bedrag is in 2017 per saldo aan de AER onttrokken. Daarnaast is er uit de begroting 2016 een toevoeging van 3,045 miljoen euro voor versterking van het weerstandsvermogen. Vanuit besluitvorming voorgaande jaren wordt de vrijval van het huurbudget Europaweg van 660 duizend euro, en de vrijval door afkoop lening Royal Bank of Scotland van 867 duizend euro aan de AER toegevoegd. Voor voeding van het stedelijk investeringsfonds wordt 5,6 miljoen euro aan de AER onttrokken (in totaal 17,6 miljoen euro, 12 miljoen euro uit reserve grondzaken). Voor een sluitend begrotingskader in 2020 is 4,7 miljoen euro in de AER gereserveerd. Deze 4,7 miljoen euro maakt geen onderdeel meer uit van het weerstandsvermogen.

In deze begroting wordt de boekhoudkundige stand van de AER per 31 december 2018 weergegeven. Voor het weerstandsvermogen gebruiken we de stand per 31 december 2018. Op de stand per 31 december 2018 worden correcties uitgevoerd omdat bepaalde posten in de AER bestemd zijn voor een specifiek doel en niet mee kunnen tellen voor het weerstandsvermogen. Daarnaast zijn bepaalde bedragen die in latere jaren worden onttrokken voor een juist beeld voor het weerstandsvermogen in 2018 onttrokken.

In onderstaand overzicht geven we de wijzigingen weer.

Algemene Egalisatie reserve	
Boekhoudkundig saldo 31-12-2018	40.478
-Dekking knelpunten bezuinigingen 2017-2019	-4.169
-Dekking kosten november en december 2017 bed, bad en brood	-634
-Diverse claims	-422
-Reservering voor tekort 2020	-4.670
-Claim nacalculatie projecten	-632
Saldo voor weerstandsvermogen per 31-12-2018	29.951

Grondzaken/grondbank

De verwachte stand van de reserves grondzaken/grondbank voor het weerstandsvermogen is bij de begroting 2018 15,2 miljoen euro lager dan bij de rekening 2016.

Voor voeding van het stedelijk investeringsfonds wordt 12 miljoen euro aan de reserve grondzaken onttrokken (in totaal 17,6 miljoen euro, 5,6 miljoen euro uit AER).

Gronden die niet zijn opgenomen in een grondexploitatie moeten worden gewaardeerd tegen aankoopprijs of lagere marktwaarde. Rentekosten kunnen dus niet meer bij de boekwaarde worden opgeteld, maar moeten jaarlijks worden gedekt. Hiervoor is geen structureel budget beschikbaar. De rentekosten worden daarom jaarlijks ten laste van de reserve grondzaken gebracht. In 2018 gaat het per saldo om 3,2 miljoen euro (onderdeel van het resultaat op grondzaken).

Reserve Forum garage

Conform afspraak wordt in 2018 700 duizend euro toegevoegd.

Reserve vernieuwing sociaal domein

Vanuit de begroting 2017 wordt in 2018 500 duizend euro toegevoegd aan de reserve vernieuwing sociaal domein voor versterking van het weerstandsvermogen.

Risicobuffer in exploitatie Sontwegtracé

Risicobuffer ad 0,4 miljoen euro vervalt. Het risico Sontwegtracé is ook vervallen. Per saldo is er geen effect op het weerstandsvermogen.

Risicobuffer in grondexploitatie Meerstad

Risicobuffer ad 1,5 miljoen euro vervalt. Hiermee is rekening gehouden bij de herijking van het risico Meerstad

Structurele ruimte intensiveringsmiddelen

De niet structureel ingezette intensiveringsmiddelen zijn ten opzichte van de rekening 2016 met 1 miljoen euro gedaald omdat 1 miljoen euro is ingezet als dekking voor de begroting vanaf 2019.

Overige en diverse reserves

Per saldo nemen de overige reserves met 100 duizend euro toe

Financiële kengetallen

Een deugdelijke en transparante begroting is in het belang van een goede controle door de raad op de financiële positie van onze gemeente. Kengetallen zijn getallen die de verhouding uitdrukken tussen bepaalde onderdelen van de begroting of de balans en kunnen helpen bij de beoordeling van de (ontwikkeling van de) financiële positie.

We hebben het kengetal grondexploitatie exclusief en inclusief Meerstad opgenomen.

Begroting 2018	Verloop van de kengetallen						
	jaarverslag	jaarverslag	Primitieve begroting	begroting	begroting	begroting	begroting
Kengetallen:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
netto schuldquote	117,0%	122%	144%	153%	151%	147%	140%
netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	74%	86%	99%	114%	113%	112%	108%
solvabiliteitsratio	15%	14%	11%	9%	8%	8%	9%
structurele exploitatieruimte	2,5%	-1,2%	-0,4%	-0,8%	-1,1%	0,8%	0,9%
grondexploitatie excl. Meerstad	15,1%	11,7%	8,2%	7,6%	7,6%	7,8%	6,3%
grondexploitatie incl. Meerstad	42,3%	38,6%	47,9%	37,5%	38,6%	38,4%	36,6%
belastingcapaciteit	104,7%	104,5%	103,5%	105,0%	105,0%	105,0%	105,0%

Onderstaand geven we een toelichting op de kengetallen. Onder de toelichting is het oordeel opgenomen.

Netto schuldquote

De netto schuldquote wordt bepaald door de verhouding van de gemeentelijke schuld ten opzichte van de gemeentelijke baten. Hoe hoger de schuld, hoe hoger de netto schuldquote. De netto schuldquote geeft een indicatie van de druk van de rentelasten en de aflossingen op de exploitatie. Een hoge netto schuldquote hoeft niet direct probleem te zijn. Zo kan een hoge schuld worden veroorzaakt doordat er leningen zijn afgesloten, die worden doorgeleend aan derden zoals woningbouwcorporaties.

Om inzicht te krijgen in hoeverre er sprake is van doorlenen wordt de netto schuldquote zowel in- als exclusief doorgeleende gelden weergegeven (netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen).

De netto schuldquote van een gemeente ligt meestal tussen de 0% en 90%. Bij een hogere netto schuldquote is de gemeenteschuld relatief hoog (oranje). Als de netto schuldquote boven de 130% uitkomt, dan bevindt de gemeente zich in de gevarezone (rood). De genoemde percentages zijn grove vuistregels.

Voor een genuanceerder beeld van de schuldpositie moet ook worden gekeken naar de voorraad bouwgronden en de uitgeleende gelden. Gemeenten met veel grond hebben meer schulden en dus een hogere schuldquote. Dit geldt ook voor de gemeente Groningen. Wij hebben grondposities voor woningbouw en bedrijventerreinen. Voor die gronden hebben we schulden gemaakt. Rente en aflossing van deze schuld drukt niet direct op de begroting, maar dient te worden opgevangen binnen de grondexploitaties met de opbrengsten uit de verkoop van de grond.

De gemeente Groningen heeft ook leningen voor derden aangetrokken, deze leningen worden één op één doorgegeven. Bij de schuldquote gecorrigeerd voor verstrekte leningen worden deze leningen geëlimineerd. Dit geldt dus ook voor de verstrekte leningen aan de CV Meerstad. De leningen voor de overige gemeentelijke grondexploitaties zitten wel in deze schuldquote. Onze schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen is 114%. Wij zitten daarmee in de hoge zone. De netto schuldquote (gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen) laat vanaf de rekening 2016 een stijgende lijn zien. De netto schuldquote neemt toe door inzet van de incidentele middelen in reserves, die zijn bestemd voor investeringen. We zetten de reserves in door ze te ruilen voor structurele kapitaallasten. Tot en met 2020 nemen de reserves af met 38 miljoen euro vanwege de ruil. De totale baten in de begroting 2018 nemen ten opzichte van de rekening 2016 met circa 100 miljoen euro af. Dat komt met name omdat in de rekening 2016 er in totaal 133 miljoen euro incidentele baten waren. In de begroting 2018 ramen we de incidentele baten op 47 miljoen euro. Het verschil in de baten heeft een (flink) verhogend effect op de ratio.

Solvabiliteitsratio

Dit kengetal wordt bepaald door de verhouding tussen het eigen vermogen en het vreemd vermogen. Het geeft inzicht in de mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Hoe hoger de solvabiliteitsratio, hoe groter de weerbaarheid van de gemeente. De mate van weerbaarheid geeft in combinatie met de andere kengetallen een indicatie over de financiële positie van een gemeente. De solvabiliteitsratio van 9% is laag maar logisch gezien onze hoge schulden door de gemeentelijke grondposities. De solvabiliteitsratio is ten opzichte van de rekening 2016 gedaald met 2% omdat het eigen vermogen is afgenomen met 78 miljoen euro en het vreemd vermogen is toegenomen met 179 miljoen euro.

Structurele exploitatieruimte

Voor de beoordeling van de financiële positie is het ook van belang te kijken naar de structurele baten en structurele lasten. De belangrijkste structurele baten zijn de algemene uitkering uit het gemeentefonds en de opbrengsten uit de onroerende zaakbelasting (OZB).

Dit kengetal geeft het verschil tussen de structurele baten en lasten ten opzichte van de totale baten. Een positief percentage betekent dat de structurele baten toereikend zijn om de structurele lasten te dekken. De structurele exploitatie ruimte van -0,8% geeft aan dat in de begroting 2018 onze structurele lasten niet geheel worden gedekt door de structurele baten. In de begroting 2018 zijn de structurele lasten 16,5 miljoen euro hoger dan de structurele baten. In 2018 en 2019 worden reserves ingezet om het verschil tussen de structurele lasten en structurele baten te neutraliseren. We hebben een sluitend meerjarenperspectief 2018-2021.

Grondexploitatie

Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale gemeentelijke baten.

Het kengetal grondexploitatie inclusief Meerstad daalt in de begroting 2018 ten opzichte van de rekening 2016 met ongeveer 1% en dat wordt voornamelijk veroorzaakt doordat door wijziging van de BBV- richtlijnen vanaf de begroting 2017 de Niet in exploitatie genomen gronden (NIEGG) niet meer wordt meegeteld bij de grondexploitaties (67 miljoen euro). Daarnaast dalen de totale gemeentelijke baten met circa 100 miljoen euro.

Belastingcapaciteit

De belastingcapaciteit geeft inzicht in de mate waarin bij het voordoen van een financiële tegenvaller in het volgende begrotingsjaar deze kan worden opgevangen door het verhogen van tarieven. Hiervoor wordt de belastingcapaciteit gerelateerd aan de landelijk gemiddelde tarieven/woonlasten (OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing).

De belastingcapaciteit ligt net iets boven het landelijk gemiddelde.

Overall kunnen we concluderen dat de ratio's in de begroting 2018 ten opzichte van de rekening 2016 een negatiever beeld laten zien. Hierbij merken we op dat de werkelijkheid, dus de kengetallen rekening 2015 en rekening 2016, een veel positiever beeld laten zien. Dat kunnen we verklaren doordat in de regel in de begroting rekening wordt gehouden met investeringen en daarvoor benodigde financiering wordt opgenomen die in de praktijk achterblijven. Onze weerstandsratio laat een stijging zien.

Gezien het feit dat de kengetallen in de begroting ten opzichte van de rekeningen in het algemeen een negatiever beeld laten zien en ons weerstandsratio zich bevindt rond de 100%, beoordelen we onze financiële positie als voldoende. Wel is de boekwaarde van onze grondexploitaties ten opzichte van de totale baten hoog. Het risico dat we hiervoor hebben opgenomen in het weerstandsvermogen is 90% van ons totaal benodigd weerstandsvermogen.

Risico's

Naam risico	Vennootschapsbelasting (Vpb) voor overheidsbedrijven
Programma	Alle programma's
Omschrijving	<p>Vennootschapsbelasting is een belasting die wordt geheven over de fiscale winst welke door een onderneming is behaald. Met ingang van 1 januari 2016 is de gemeente Vennootschapsbelastingplichtig indien en voor zover zij een onderneming drijft. Daar waar binnen de gemeente sprake is van het drijven van een onderneming, zal de Vpb-plicht gaan gelden. Het gaat dan om economische activiteiten waarbij de gemeente in concurrentie treedt (of kan treden) met de markt en daarmee winst behaald. Van die gemeentelijke onderdelen zal dan de fiscale winst moeten worden bepaald.</p> <p>De gemeente doet voor alle activiteiten die fiscaal als onderneming worden aangemerkt gezamenlijk één aangifte. Daardoor kunnen verliezen bij één onderneming worden gesaldeerd met winsten van andere ondernemingen. Indien geconsolideerd een winst wordt behaald dient maximaal 25% Vpb worden betaald.</p> <p>De gemeente Groningen heeft ter voorbereiding op de invoering haar Vpb activiteiten in beeld gebracht en heeft ondersteund door externe fiscale deskundigheid een inschatting gemaakt van de Vpb effecten. Op grond van deze inventarisaties hebben we onze aanvankelijke inschattingen van te betalen Vpb voor de grondexploitaties, het parkeerbedrijf, Stadsbeheer en overige gemeentelijke activiteiten nader aangescherpt.</p> <p>De grootste verwachte gevolgen komen uit het parkeerbedrijf en van Meerstad. Voor het Parkeerbedrijf verwachten wij geen fiscale winst. Voor Meerstad wordt op termijn wel een fiscale winst verwacht. De belastingplicht voor Meerstad ligt echter niet bij de gemeente maar bij de GEMM BV.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	

1e signaleringsmoment	
Actie	<p>De voorbereidingsfase is in 2016 afgerond. Net als voor de overige belastingen zijn de taken samenhangend met de Vpb-plicht overgenomen door de lijnorganisatie en onderdeel geworden van reguliere processen. Inmiddels zijn hiertoe o.a. de relevante systemen ingericht en zijn processen beschreven. Hiermee borgen we dat nieuwe activiteiten worden getoetst op mogelijke Vpb effecten.</p> <p>Daarnaast hebben we samen met een externe fiscalist de consequenties voor de grondexploitaties en het parkeerbedrijf in beeld gebracht. Er hebben in 2016 gesprekken plaatsgevonden met de belastingdienst over de aanpak en gemaakte keuzes. We trachten hiermee een bepaalde mate van zekerheid te krijgen over het uiteindelijke effect van de invoering van de Vpb voor overheidsondernemingen.</p> <p>In 2018 doen we (uitgesteld) aangifte Vpb over het boekjaar 2016. Dit is de eerste keer dat we als gemeente aangifte Vpb doen. Vpb is voor gemeenten nieuwe wetgeving en er wordt landelijk op onderdelen nog overleg gepleegd over de interpretatie van de wet. Hierdoor bestaat het risico dat gemaakte keuzes wellicht moeten worden herzien en de gevolgen voor de gemeente moeten worden bijgesteld.</p>

Naam risico	Niet halen bezuinigingen
Programma	Alle programma's
Omschrijving	Om het tekort in het meerjarenbeeld 2017-2020 op te lossen is bij de begrotingen tot en met 2017 een pakket aan bezuinigingsmaatregelen opgesteld van gemiddeld 20 miljoen euro. We moeten er rekening mee houden dat we niet alle voorgenomen bezuinigingen volledig en/of in het gewenste tempo realiseren. We hebben bij de begroting 2018 het risico van elke bezuinigingsmaatregel afzonderlijk beoordeeld. Het risico komt daarmee in 2018 op 4 miljoen euro en vanaf 2019 op 3 miljoen euro. De kans in totaal is 100% omdat de kans van optreden per maatregel is bepaald. Dit is conform de werkwijze van de risicoboxenmethode.
Risicobedrag 2018	4 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	3 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	3 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Begroting 2014
Actie	We sturen actief op realisatie van de maatregelen.

Naam risico	Risico loonstijgingen SW
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	Op 22 december 2015 hebben de VNG en de bonden een onderhandelaarsakkoord bereikt over een nieuwe cao SW. In de begroting 2017 is met een cao-effect voor SW-personeel geen rekening gehouden. De indexatie van de lonen wordt gekoppeld aan de indexatie van het wettelijk minimumloon. De afspraak is gemaakt dat, als het kabinet de loon- en prijsontwikkeling doorgeeft aan de vakdepartementen, deze compensatie wordt doorgegeven aan gemeenten ter dekking van de hogere loonkosten. Een loonsverhoging van 1% heeft een financieel effect van ongeveer 300 duizend euro. Voor de periode 2017-2018 is daarom het risico geschrapt. Na 2018 is de situatie onzeker.
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	300 duizend euro
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	300 duizend euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	300 duizend euro
Kans 2021	50%
Structureel/ Incidenteel	Structureel
1e signalerings- moment	2012
Actie	Berichtgeving Rijk afwachten

Naam risico	Terugvordering BTW op reïntegratietrajecten
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	<p>De BTW op kosten voor re-integratietrajecten is vanaf de instelling van het BTW-compensatiefonds verrekend met de Belastingdienst. Naar aanleiding van een uitspraak van de rechtbank van 13 juli 2011 over het verrekenen van BTW op individuele re-integratieactiviteiten is sprake van een risico. In juni 2012 hebben wij informatie ontvangen dat de verrekening van btw wellicht voor een deel niet mogelijk is. Het niet verrekenbare deel zou mogelijk 2/3 deel uitmaken van het totaal. Als uiteindelijk blijkt dat de BTW ten onrechte is verrekend met het BTW-compensatiefonds, kan dit betekenen dat een deel van de btw over de jaren 2012-2016 moeten worden terugbetaald. Het totaal verrekende bedrag over de genoemde periode bedraagt circa 2 miljoen euro.</p> <p>In het land tekent zich het beeld af dat terugvordering waarschijnlijk niet aan de orde zal zijn omdat de belastingdienst daarvoor onvoldoende grond heeft. Dit wordt door de fiscalisten bevestigd. Wij streven ernaar om de afrekening met de belastingdienst in 2018 af te ronden, maar zijn daarbij afhankelijk van de snelheid waarmee de belastingdienst dit punt gaat oplossen. Het oorspronkelijke risicobedrag is verlaagd omdat bij afwikkeling in 2018 de jaren 2011 en 2012 verjaard zijn.</p>
Risicobedrag 2018	930 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	0
Kans 2019	0%
Risicobedrag 2020	0
Kans 2020	0%
Risicobedrag 2021	0
Kans 2021	0%
Structureel/ Incidenteel	Incidenteel
1e	

signaleringsmoment	
Actie	Wij zijn in gesprek met de belastingdienst

Naam risico	Financiering uitvoering wet BUIG
Programma	Werk en inkomen
Omschrijving	In de begroting 2018 wordt een nadeel op de BUIG voorzien van 7,2 miljoen na de voorgenomen acties om het BUIG-tekort terug te dringen. Hiervoor is extra beleid 2018 beschikbaar gesteld. Bij de BUIG geldt dat relatief geringe afwijkingen in onder meer de hoogte van het aantal uitkeringen en de hoogte van de gemiddelde bijstandsuitkering in absolute bedragen tot substantiele afwijkingen kunnen leiden. Op grond van een inschatting van de kansen op de diverse mogelijke uitkomsten van het eigen risico op de BUIG schatten wij voor het jaar 2018 in dat rekening gehouden moet worden gehouden met een risico van 600 duizend euro en met een risico van 3,8 miljoen euro vanaf 2019.
Risicobedrag 2018	0,6 miljoen euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	3,8 miljoen euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	3,8 miljoen euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	3,8 miljoen euro
Kans 2021	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	2014 VGR 2 en Begroting 2015
Actie	In juni hebben wij de raad geïnformeerd over de voorgenomen maatregelen om het BUIG-tekort terug te dringen. Hiervoor investeren wij in 2018 eenmalig 945 duizend euro waar tegenover verwachte opbrengsten staat ter grootte van 920 duizend euro in 2018, 2,1 miljoen euro in 2019, 1,8 miljoen euro in 2020 en 1,5 miljoen euro in 2021.

Naam risico	Lening Euroborg
Programma	Economie en Werkgelegenheid
Omschrijving	De Euroborg NV heeft één huurder, waardoor het risico bestaat dat de Euroborg NV niet aan haar financiële verplichtingen kan voldoen richting de gemeente Groningen.
Risicobedrag 2018	7,23 miljoen euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	6,95 miljoen euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2020	6,65 miljoen euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2021	6,34 miljoen euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2006
Actie	Met het aflossen van de lening, loopt het risico jaarlijks terug. Als enig aandeelhouder van de Euroborg NV monitoren wij de NV.

Naam risico Programma	Uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties Economie en Werkgelegenheid en Wonen
Omschrijving	<p>Om de risico's die voortvloeien uit de grondexploitaties in uitleg- en binnenstedelijke ontwikkelingslocaties te kwantificeren wordt de risicoboxenmethode gehanteerd. Het risico op een plantekort kan voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken, vertraging in het tempo van realisering, etc.</p> <p>De risico's zijn met behulp van de boxenrisicomethode gekwantificeerd. De omvang van de risico's die verband houden met grondexploitaties en nog in exploitatie te nemen gronden in 2018 bedraagt 122,9 miljoen euro.</p> <p>Dit risico heeft betrekking op alle lopende grondexploitaties inclusief Meerstad. De uitkomst van de risicoboxensystematiek nemen we, conform de kadernota, geheel mee in onze bepaling van het benodigde weerstandsvermogen, vandaar dat de kans op 100% wordt gesteld. De omvang van het risico is ten opzichte van de rekening 2016 (jaarschijf 2018) jaar gedaald met 32,8 miljoen euro (in jaarschijf 2021 is het 24,7 miljoen euro).</p> <p>De verlaging van het risico ontstaat door een actualisatie het gehanteerde rentepercentage en kostenindex bij de risicoboxenmethode op basis van actuele ontwikkelingen en verwachtingen. De belangrijkste aanpassing is de rente. Sinds de vaststelling van de risicoboxenmethode is de rente aanzienlijk gedaald. Daarom verlagen we de gehanteerde rente 4% naar 2,5%. Dit leidt tot een afname van het weerstandsvermogen.</p> <p>Het risico voor de gemeentelijke grondexploitatie (exclusief Meerstad) komt in 2018 op 38,2 miljoen euro.</p> <p>De grondexploitatie Meerstad sluit bij de huidige veronderstellingen met een voordeel op eindwaarde van bijna 170 miljoen euro. Met deze buffer kunnen risico's worden opgevangen. Dit verlaagt het risico in 2018 met 18 miljoen euro. Ondank de verlaging blijft het risico nog relatief hoog. In 2018 gaat het om 84,7 miljoen euro. Dit komt door een hoge boekwaarde (circa € 300 miljoen) dat de komende jaren nog verder zal oplopen tot circa 340 miljoen euro. Deze kosten moeten worden terugverdiend met de afzet van grond. Dit is het grootste risico in de grondexploitatie. Na 2023 verwachten we dat het risico zal gaan dalen omdat de boekwaarde dan gaat afnemen en de rentekosten voor Meerstad lager worden als gevolg van de recente rente herzieningen.</p>
Risicobedrag 2018	122,9 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	125,5 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	128,8 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	123,6 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2004
Actie	De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de egaliseringsreserve zijn de in box III aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. Box III geeft inzicht in de risico's van het project welke niet opgenomen zijn in de projectbegroting/grondexploitatie. De risico's en het effect op het weerstandsvermogen van nieuwe (grote) projecten maken we afzonderlijk inzichtelijk.

Naam risico Programma	Verkoop panden voor dekking kapitaallasten VMBO Noordoost/West Jeugd en onderwijs
Omschrijving	<p>De raad besloot op 29 september 2010 vijf percelen te verkopen en de opbrengst (geraamd op 6,1 miljoen euro) in te zetten voor de dekking van kapitaallasten van de nieuw gerealiseerde vmbo-scholen. Wij hebben in 2011 één van de percelen verkocht en één pand kreeg een voortgezet onderwijsgebruik. Het alsnog benutten van dit pand voor onderwijshuisvesting is gedaan om vanuit een breed perspectief de mogelijkheden optimaal te benutten en kosten te besparen. In 2015 is de Heinsiusstraat verkocht. Daarmee blijft alleen Travertijnstraat 12 nog over om te verkopen voor de dekking van dit risico.</p> <p>De opbrengst van het pand aan de Travertijnstraat van 2,3 miljoen euro kan de komende jaren niet worden gerealiseerd, omdat dit pand voor een periode van 5 jaar wordt verhuurd aan stichting Backbone voor onder meer de huisvesting en begeleiding van jongeren. De huuropbrengst wordt gebruikt voor de instandhouding van het gebouw en de zakelijke lasten. De kapitaallasten zijn niet gedekt en de huuropbrengst levert de komende 5 jaar geen bijdrage aan de dekking van de kapitaallasten van de investering in de nieuwe vmbo-scholen. Deze optie is ontwikkeld voor het onderbrengen van het Backbone-initiatief en omdat de marktomstandigheden voor verkoop van het pand Travertijnstraat op dit moment minder gunstig zijn.</p>
Risicobedrag 2018	129 duizend euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	129 duizend euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	129 duizend euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	129 duizend euro
Kans 2021	75%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Augustus 2014
Actie	<p>In 2015 hebben wij het gebouw aan de Canadalaan en in 2016 een gebouw aan de Helperwestsingel verkocht. Deze gebouwen stonden niet op de oorspronkelijke lijst van panden voor de dekking van vmbo-scholen. Na goedkeuring van de raad zijn deze verkoopopbrengsten gedoteerd aan de reserve VMBO. Na deze dotaties bedraagt de te realiseren verkoopopbrengst nog 2,1 miljoen euro hetgeen een resterend risico van 129 duizend euro structureel vanwege de jaarlijkse kapitaallasten betekent.</p> <p>Zoals eerder aan de raad gemeld willen we ook in de toekomst opbrengsten uit verkoop van onderwijspanden aan de raad voorleggen als dekking van dit risico. Daarmee willen wij dit risico verkleinen dan wel weg werken.</p> <p>Het gebouw aan de Travertijnstraat 12 is in gebruik gegeven aan Backbone tot 2020. Dat betekent dat een deel van het risico blijft bestaan tot Travertijnstraat 12 is verkocht. Dekking van de kapitaallasten wordt momenteel gevonden binnen het budget onderwijshuisvesting. Dat kan alleen zolang er nog reserve is. De reserve staat wel onder druk.</p>

Naam risico Programma	Risico's sociaal domein Welzijn, gezondheidszorg en Vernieuwing sociaal domein
Omschrijving	<p>Wij hebben omvangrijke bezuinigingen op de zorgkosten ingeboekt als gevolg van de decentralisaties die in 2015 naar de gemeente zijn overgekomen. In het Beleidsplan en het Uitvoeringsplan Vernieuwing Sociaal Domein hebben we de richting aangegeven hoe we deze rijksbezuinigingen structureel willen opvangen. Wij hebben daarbij nog steeds te maken met onzekerheden, omdat zorgaanbieders in een ontwikkel/groefase van dit veranderende sociaal domein zitten en wijzelf ook nog deels in opbouw zijn om optimaal uitvoering te geven aan deze extra taken. Denk daarbij aan verzelfstandiging van de Wij, het inrichten van een goede monitor voor het sociaal domein en de inrichting van het GON. Op grond van gegevens over werkelijk verleende zorg door zorgaanbieders en de daarbij behorende kosten passen wij onze prognoses over de kosten regelmatig aan.</p> <p>Het risico sociaal domein onderscheiden wij in een risico op zorggebruik, een risico op de transformatie van dure naar goedkopere zorg en een risico huisvesting van de WIJ-teams.</p> <p>Het risico op zorggebruik houdt in dat onzeker is hoeveel mensen zorg nodig hebben. Dat aantal kan toenemen en het type zorg dat nodig is kan intensiever zijn. Ook kunnen nieuwe aanbestedingen extra kosten met zich meebrengen. Ten slotte is onzeker in hoeverre afgegeven indicaties daadwerkelijk worden besteed. Bij de inschatting van dit risico houden we rekening met ontwikkeling van indicatiewaarde en verzilveringspercentages.</p> <p>Het risico op transformatie houdt in dat het onzeker is dat de geraamde besparing van dure naar goedkopere zorg daadwerkelijk gerealiseerd wordt. De getroffen maatregelen om deze transformatie te realiseren betreffen o.m. de organisatie van de toegang via de WIJ-teams, herindicaties en investeringen in innovatie. Of en in welke mate deze maatregelen het beoogde transformatie-effect opleveren hebben we in onderzoek. Het risico dat hieraan verbonden is niet gewijzigd ten opzichte van het beeld van vorig jaar.</p>
	<p>Voor de huisvesting WIJ-teams zijn en worden door Directie-Vastgoed huurcontracten afgesloten voor 5 jaar. Daarnaast doen wij investeringen in eigen panden met een afschrijvingstermijn van gemiddeld 12,5 jaar. Met het oog op de huidige discussie over de toekomst van de WIJ-teams en de locaties na 2017, betekent dit een risico van maximaal 0,5 miljoen euro (kans * effect).</p> <p>De risicobedragen van de genoemde onderdelen (zorggebruik, transformatie en huisvesting WIJ) zijn tot stand gekomen door voor verschillende bandbreedtes te bepalen wat de kans is dat het risico binnen de betreffende bandbreedte valt. Omdat daarbij al rekening wordt gehouden met de kans dat het risico binnen bepaalde bandbreedtes valt, wordt de uitkomst volledig meegenomen bij het bepalen van het benodigd weerstandsvermogen.</p> <p>Het totale structurele risico VSD komt daarmee voor 2018 op 6,2 miljoen euro (kans * effect). Dat is iets meer dan in de jaarschijf 2017 i.v.m. toegenomen transformatierisico. Dat loopt daarna nog iets verder op. Dit is nagenoeg conform het beeld uit begroting 2017 en jaarrekening 2016.</p>
Risicobedrag 2018	6,2 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	6,2 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	6,7 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	6,7 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Structureel

1e signaleringsmoment	Maart 2014
Actie	Eind 2016 is er een stadsbrede dekking van WIJ-teams. Binnen deze teams moet de omslag plaatsvinden van 'hulpverleners' naar 'ondersteunen en faciliteren'. Voor zowel het zorggebruik- als transformatie risico geldt dat naarmate meer informatie beschikbaar is en we het beter kunnen monitoren het zorggebruik en transformatie effect nauwkeuriger in de begroting kunnen ramen. Hiermee zal het begrotingsrisico verminderd kunnen worden. Wat betreft het risico huisvesting WIJ-teams geldt dat zolang het huidige beleid ten aanzien van huisvesting WIJ-teams wordt voortgezet zal het risico zich niet voordoen.

Naam risico	Wijziging in BTW-regelgeving en sport
Programma	Sport en bewegen
Omschrijving	Het Rijk is van plan het Sportbesluit aan te passen. Een van de aanpassingen is de BTW-vrijstelling op (oude) investeringen en onderhoud van (sport)accommodaties. We lopen een structureel risico van 1,4 miljoen euro en een incidenteel risico van 1,5 miljoen euro in verband met de BTW op (oude) investeringen. Het lijkt er op dat er geen herziening komt op (oude) investeringen maar dat is nog lang niet zeker. Omdat het Rijk nog een wetsvoorstel moet indienen gaan we ervan uit dat het risico zich op zijn vroegst voordoet vanaf 2019.
Risicobedrag 2018	0
Kans 2018	0%
Risicobedrag 2019	1,4 miljoen euro en 1,5 miljoen euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	1,4 miljoen euro
Kans 2020	50%
Risicobedrag 2021	1,4 miljoen euro
Kans 2021	50%
Structureel/Incidenteel	1,4 miljoen euro structureel en 1,5 miljoen euro incidenteel
1e signaleringsmoment	2014 VGR 2 en Begroting 2015

Naam risico	Bedrijfsrisico Sport 050
Programma	Sport en bewegen
Omschrijving	Sport050 kent een afhankelijkheid van de economische conjunctuur en het weer. Wij houden rekening met een specifiek bedrijfsrisico ter hoogte van circa 10% van de tarief-gerelateerde omzet. Die omzet is circa 5,7 miljoen euro.
Risicobedrag 2018	570 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	570 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	570 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	570 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Naam risico	Exploitatie Groninger Forum
Programma	Cultuur
Omschrijving	Het Forum opent in 2019. Het financiële risico op de Forumexploitatie is door een reeks maatregelen verder teruggebracht. Op dit moment bedraagt het berekende structurele tekort op de begroting bij aanvang van het Forum 430 duizend euro (ca. 3 procent van de begroting). Dit was in 2013 nog 1,1 miljoen. Met de resterende tijd tot aan het moment van opening en de benodigde reserves voorhanden, liggen we op koers voor onze opdracht tot een sluitende Forumexploitatie te komen. Uiteraard zijn er tot de start van het Forum en in de periode daarna nog diverse onzekerheden. Onze inspanningen zijn erop gericht deze zo veel mogelijk weg te nemen en de risico's te beheersen. Opent het Forum, dan sluit de begroting, met als streven een zo robuust mogelijke onderbouwing van de cijfers.
Risicobedrag 2018	430 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	430 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	430 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	430 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	Structureel
1e signaleringsmoment	Rekening 2014
Actie	Samen met het Groninger Forum worden de ontwikkelingen in de exploitatie gevolgd.

Naam risico	Bedrijfsrisico werkmaatschappijen OPSB en CBK
Programma	Cultuur
Omschrijving	Een deel van de inkomsten van de directies Oosterpoort Stadsschouwburg (OPSB) en CBK zijn afhankelijk van de economische conjunctuur. Wij houden rekening met een bedrijfsrisico van 10% van de omzet van circa 8 miljoen euro voor OPSB en 500 duizend euro voor CBK. We gaan ervan uit dat het CBK verzelfstandigt met ingang van 2019. Onderdeel CBK is daarom vanaf 2019 niet meer opgenomen in het risico.
Risicobedrag 2018	850 duizend euro
Kans 2018	25%
Risicobedrag 2019	800 duizend euro
Kans 2019	25%
Risicobedrag 2020	800 duizend euro
Kans 2020	25%
Risicobedrag 2021	800 duizend euro
Kans 2021	25%
Structureel/Incidenteel	
1e signaleringsmoment	
Actie	Het blijvend stimuleren van het gebruik van de voorzieningen.

Naam risico Programma	Parkeerbedrijf Verkeer
Omschrijving	<p>In de meerjarenprognose 2012 is een eerste aanzet gegeven voor een gevoeligheidsanalyse om inzicht te krijgen in de omvang van de risico's en het benodigde weerstandsvermogen. Door de toename van de omvang van de vastgoedportefeuille (vooral parkeergarages) nemen de risico's ook navenant toe.</p> <p>Voor het bepalen van het risico van het parkeerbedrijf wordt een risicoanalyse uitgevoerd voor de onderdelen: rente, opbrengsten en kosten, ov-bijdrage, bezettingsgraad parkeergarages en straatparkeren.</p> <p>Op basis van de meerjarenprognose 2017 is het incidentele risico gekwantificeerd op 2,86 miljoen euro voor de periode 2018-2021. Rekening houdend met de kans van optreden vraagt dit een weerstandsvermogen van 2,57 miljoen euro voor de periode tot en met 2021.</p> <p>Voor de gehele looptijd (doorgerekend tot en met 2027) bedraagt het risicobedrag circa 10,0 miljoen euro (2016 12,1 miljoen euro over de periode tot en met 2026). Rekening houdend met de kans van optreden komt dit neer op een benodigd weerstandsvermogen van 9 miljoen euro. De afname van 2,1 miljoen euro wordt verklaard door:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lagere ROP -/- 0,2 miljoen euro - hoger risico kosten en opbrengsten +/- 0,2 miljoen euro - lager risico Damsterdiep -/- 2,3 miljoen euro - hoger risico euroborg en forum +/- 0,3 miljoen euro - lager risico boterdiep -/-0,5 miljoen euro - hoger risico bij de naheffingen straatparkeren +/- 0,4 miljoen euro.
Risicobedrag 2018	2,85 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	3,66 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2020	4,25 miljoen euro
Kans 2020	100%
Risicobedrag 2021	4,76 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Al jaren in P&C-documenten
Actie	Wij zullen jaarlijks het benodigde weerstandsvermogen opnieuw berekenen.

Naam risico	Verkeer en vervoersprojecten
Programma	Verkeer
Omschrijving	<p>De risico's bij verkeersprojecten hebben voornamelijk betrekking op de omvang van de investeringskosten. Vooraf worden de risico's zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben. Bij kleinere verkeersprojecten (onder de 5 miljoen euro) houden we geen rekening met een risico. Deze projecten worden uitgewerkt tot en met het definitief ontwerp voordat een kredietaanvraag wordt gedaan. In de praktijk blijken zich op deze projecten nauwelijks afwijkingen voor te doen. Bij de grote verkeersprojecten houden we rekening met een risico van 10% van de investeringskosten.</p> <p>Voor de lopende projecten verkeer en vervoer is de omvang van het risico nihil. In de begroting van de projecten van boven de 5 miljoen euro is in het risico voorzien. Hierin wordt middels een onvoorzien deel geanticipeerd op eventuele risico's.</p> <p>De investeringen die voortvloeien uit de Netwerkanalyse zijn buiten beschouwing gelaten. We beschouwen deze kredieten als taakstellend. Als een afzonderlijke maatregel goedkoper of duurder uitvalt kan tussentijds worden bijgestuurd. We achten het risico minimaal en hebben deze projecten daarom buiten de risicoberekening gelaten.</p>
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	nvt
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	nvt
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	nvt
Structureel / Incidenteel	nul
1e signaleringsmoment	nvt
Actie	Voorafgaand aan investeringen worden risico's van verkeersprojecten zover mogelijk teruggebracht en beheerst door voor de start van uitvoering zoveel mogelijk uitgewerkte ontwerpen en kostenramingen beschikbaar te hebben. Daarnaast wordt per project de mogelijkheid bekeken om bij te sturen.

Naam risico	Bezwaarprocedures bouwleges
Programma	Wonen
Omschrijving	Er loopt op dit moment nog 1 procedure over de hoogte van de bouwleges. Het totale risico is gekwantificeerd op 414.000. De kans is geschat 50%. Rekening houdend met de kans op voordoen komen wij op een benodigd weerstandsvermogen van 207 duizend euro.
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	414 duizend euro
Kans 2019	50%
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Structureel / Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Jaarrekening 2008
Actie	Inzet stadsadvocaat t.b.v. verweer in procedures

Naam risico Programma	Gemeentelijk aandeel risico project Warmtenet BV/Geothermie Wonen
Omschrijving	<p>WarmteStad is gelijktijdig met het opstellen van de business case gestart met risicomanagement. In verschillende fasen zijn er risicosessies geweest en tussentijds is er steeds aandacht geweest voor het identificeren, beheersen en financieel vertalen van risico's. Hiervoor is gebruik gemaakt van de online tool RiskID om dit proces consistent en effectief te laten verlopen. Voor het onderdeel geothermie zijn bovenop het reguliere proces van risicomanagement nog aparte sessies georganiseerd met landelijk erkende specialisten en ervaringsdeskundigen op gebied van geologie, mijnbouw en geothermie. Zo is gedurende het proces structureel aandacht voor risico's geweest en zijn veel risico's geminimaliseerd, gepasseerd en beheerst. De resterende risico's zijn financieel vertaald in de business case. Bepalend voor de hoogte van het weerstandsvermogen zijn drie risico's:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Geothermische bron functioneert niet; 2. Onderneming presteert financieel minder dan de prognose; 3. Faillissement. <p>In de begroting 2016 is 1 miljoen euro gereserveerd als weerstandsvermogen voor het verstrekken van 7 miljoen euro aandelenkapitaal voor Geothermie Noordwest. Dit is 14% van 7 miljoen euro. Beoordeeld is of dit bedrag voldoende is.</p> <p>1) Geothermische bron functioneert niet Wanneer de geothermische bron onverhoopt geen of onvoldoende vermogen levert is 85% van de ondergrondse investeringen vanuit de Regeling Nationale EZ Subsidies (RNES) afgedekt. 15% van dit risico is voor de initiatiefnemer. Naast het restrisico op de boorkosten (1,5 miljoen euro) is er dan sprake van extra stookkosten (1,5 miljoen euro) voor de overgangperiode van twee jaar tot ingebruikname biomassa centrale.</p> <p>Samen vormt dit 3 miljoen euro. De warmteonderneming die verder gaat op biomassa willen wij niet belasten met een restschuld uit de mislukte geothermische bron. Uitgaande van een risicoverdeling die we nu voorzien tussen gemeente/Waterbedrijf Groningen/Provincie Groningen is het gemeentelijk aandeel in dit risico circa 1,3 miljoen euro. Voor beide andere risico's zijn de beheersmaatregelen voldoende.</p> <p>In 2017 heeft extra vervolfinanciering plaatsgevonden, middels het verstrekken van een overbruggingskrediet voor geothermie en lening voor overname NDEA BV. Met WarmteStad begeben wij ons in een sector waar wij als gemeente weinig ervaring hebben. Daarom is ons er alles aan gelegen om een veilige marge te hanteren voor het beschikbaar stellen van een extra bijdrage aan het weerstandsvermogen. Alles overziend menen wij daarom dat een extra reservering van 726 duizend euro als risicobuffer voldoende is als weerstandsvermogen.</p> <p>Er zit een groot verschil tussen het risicoprofiel van de WKO's en geothermie en warmtenet Noordwest. Ook de fase waarin WarmteStad zit, bepaalt de grootte van het risicoprofiel. Wanneer de eerste boring van de geothermische bron aantoonde dat de bron het verwachte vermogen levert, wordt het risicoprofiel van als geheel WarmteStad kleiner. Daarom is het voorstel het risicoprofiel van de verbonden partij WarmteStad jaarlijks bij te stellen, te beginnen met zodra de geothermische bron functioneert.</p>
Risicobedrag 2018	2,02 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2019	2,02 miljoen euro
Kans 2018	100%
Risicobedrag 2020	2,02 miljoen euro
Kans 2019	100%
Risicobedrag 2021	2,02 miljoen euro
Kans 2021	100%
Structureel/Incidenteel	
I	Incidenteel

1e signaleringsmoment	Begroting 2017
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Aanpak spoedlocaties en overige risico's bodemsanering
Programma	Onderhoud en beheer openbare ruimte
Omschrijving	In het convenant 'bodemonwikkelingsbeleid en spoedlocaties' is afgesproken dat in 2015 alle bodemverontreinigingen gesaneerd of beheerst zijn die een risico voor de mens vormen (humane spoedlocaties). Daarnaast is afgesproken dat de bodemverontreinigingen die onaanvaardbare risico's bevatten voor het ecosysteem en/of bijdragen aan de verspreiding van de verontreiniging (de overige spoedlocaties), ook zoveel mogelijk gesaneerd of beheerst zijn. Nagenoeg alle locaties zijn in 2015 beheerst of gesaneerd. Daarnaast kunnen zich, los van de spoedlocaties, nieuwe situaties aandienen waarbij sprake is van risico's (schadeclaims, saneringen en randvoorwaarden bodem). Er wordt een risicobedrag van 2,2 miljoen euro gehanteerd. Voor de kosten van bodemsaneringen, het afdekken van mogelijke schadeclaims en onvoorziene zaken is de bestemmingsreserve bodemsanering beschikbaar.
Risicobedrag 2018	2,2 miljoen euro
Kans 2018	75%
Risicobedrag 2019	2,2 miljoen euro
Kans 2019	75%
Risicobedrag 2020	2,2 miljoen euro
Kans 2020	75%
Risicobedrag 2021	2,2 miljoen euro
Kans 2021	75%
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	2001
Actie	We monitoren voortdurend de stand van zaken

Naam risico	Renterisico
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	De renteveronderstellingen voor de begroting zijn gebaseerd op de in het voorjaar bij het meerjarenbeeld verwachte ontwikkeling van de rente. De werkelijke renteontwikkeling kan hoger of lager uitvallen. Een beperkte afwijking zal zich zeker voordoen. Mutaties in de rente hebben gevolgen voor het resultaat. Het risico op een netto voordelig resultaat is even groot als het risico op een netto nadelig resultaat.
Risicobedrag 2018	nul
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	nul
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	nul
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	nul
Kans 2021	
Structureel/Incidenteel	Incidenteel
1e signaleringsmoment	Doorlopend

signaleringsmoment	
Actie	We hebben een rente egalisatie reserve waarmee schommelingen in het resultaat als gevolg van de renteontwikkeling opgevangen kunnen worden. De omvang van deze reserve is 1,75 miljoen euro. Bij vaststelling van het ROP houden we rekening met toekomstige rente stijgingen.

Naam risico	Gemeentefonds
Programma	Algemene inkomsten en post onvoorzien
Omschrijving	<p>De hoogte van de algemene uitkering wordt bepaald door de omvang en verdeling van het gemeentefonds. De omvang is gekoppeld aan de groei van de rijksbegroting. De huidige raming van de hoogte van de algemene uitkering is gebaseerd op de septembercirculaire 2017.</p> <p>Vanaf 2015 is landelijk circa 10 miljard euro toegevoegd aan het gemeentefonds voor uitvoering van de decentralisaties in het sociaal domein. De omvang van het gemeentefonds stijgt hierdoor landelijk tot circa 26 miljard euro in 2018. Het gemeentefonds is hierdoor de vierde grootste uitgavenpost op de rijksbegroting. Groningen ontvangt voor de uitvoering van de decentralisaties 180,4 miljoen euro in 2018 (stand septembercirculaire 2017).</p> <p>De voorgenomen overheveling per 2018 van de integratie uitkering Sociaal domein naar de algemene uitkering is uitgesteld. Eerst moeten afspraken gemaakt worden over de structurele indexering van budgetten. Naar verwachting vindt de overheveling niet eerder plaats dan in 2019.</p> <p>Momenteel wordt gewerkt aan een herziening van de financiële verhoudingen. De laatste herziening van de financiële verhoudingen stamt uit 1997. Sindsdien is er veel veranderd in de opgaven voor gemeenten. Bijvoorbeeld de decentralisaties in het sociale domein en de toenemende regionale samenwerking op tal van terreinen. Juni 2017 is een rapport verschenen ('Rekening houden met het verschil') van de stuurgroep die de opdracht heeft gekregen om een probleemanalyse te maken van de toekomstbestendigheid van het stelsel van financiële verhoudingen tussen Rijk en gemeenten en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen. In dit rapport staan aanbevelingen die nader uitgewerkt dienen te worden. Een herziening van de financiële verordening vraagt om een goed uitwerkingsproces en een zorgvuldige implementatie die enkele jaren zal duren. Een aanpassing zal waarschijnlijk leiden tot herverdeeld effecten tussen gemeenten. Om gemeenten de gelegenheid te geven zich hierop aan te passen zal een transitieperiode worden afgesproken. Eventuele financiële gevolgen voor gemeenten zijn op dit moment nog niet bekend.</p> <p>Het BTW-compensatiefonds (BCF) is in stand gebleven. Aan de omvang van dit fonds is een plafond gekoppeld. Overschotten of tekorten op het fonds worden verrekend met het gemeentefonds. In de septembercirculaire 2017 is de verwachte benutting van het BCF geactualiseerd. Het Rijk verwacht een lagere onderschrijding op het fonds. De negatieve bijstelling wordt verrekend met de algemene uitkering. Aangezien we geen betrouwbaardere inschatting kunnen maken van een tekort of overschot op dit fonds nemen we de raming van het rijk op in de algemene middelen. Wanneer hier een actualisatie op plaats vindt, verrekenen we deze ook met de algemene middelen.</p>
Risicobedrag 2018	We hanteren het uitgangspunt dat specifieke kortingen (en uitzettingen) vanuit het rijk één op één met de sector worden verrekend. Voor het overige hanteren we een maximale omvang van het risico van 5% van de ingeschatte algemene uitkering. Het risico bedraagt maximaal 22,6 miljoen euro (naar boven of naar beneden), waarbij de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel.
Kans 2018	We gaan er vanuit dat de kans op een voordeel even groot is als de kans op een nadeel, hierdoor reserveren we hiervoor geen specifiek weerstandsvermogen.
Risicobedrag 2018	
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	

Kans 2019	
Risicobedrag 2020	
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	
Kans 2021	
Structureel/Incident eel	
1e signaleringsmoment	1995
Actie	Forse afwijkingen worden zoveel mogelijk voorkomen en verkleind door het realistisch en stabiel ramen van de uitkeringen.

Naam risico	Vezekeringen
Programma	14.1 Algemene ondersteuning
Omschrijving	Binnen de Gemeente Groningen zijn er een aantal risico's welke niet afgedekt zijn door verzekeringen. De kans op het zich voordoen van deze risico's is dermate klein maar de impact ervan kan groot zijn. De risico's welke hieronder vallen zijn fraude/berovingsrisico, milieuschade en cybercrime.
Risicobedrag 2018	pm
Kans 2018	
Risicobedrag 2019	pm
Kans 2019	
Risicobedrag 2020	pm
Kans 2020	
Risicobedrag 2021	pm
Kans 2021	
Structureel/Incident eel	S
1e signaleringsmoment	Begroting 2018
Actie	Door het nemen van interne beheersingsmaatregelen worden de risico's beperkt.

Ontwikkelingen

Naam ontwikkeling	Noordelijk Belastingkantoor
Programma	11.3 Publieke dienstverlening
Omschrijving	Op 1 juli 2017 is de Gemeenschappelijke Regeling Noordelijk Belastingkantoor in werking getreden. Daarmee is de belastingssamenwerking tussen de drie noordelijke waterschappen en de gemeente Groningen een feit. Er is een nieuwe organisatie opgericht onder aansturing en verantwoordelijkheid van één bestuur en één management. De tweede helft van 2017 staat in het teken van de inrichting van de nieuwe belastingapplicatie en de plaatsing van de medewerkers in de nieuwe organisatie. Op 1 januari 2018 start het Noordelijk Belastingkantoor zijn activiteiten. Begin 2018 worden voor het eerst gecombineerde belastingaanslagen van gemeente en waterschappen verstuurd.
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Uitvoer motie 'Controleer uw WOZ-waarde'
Programma	11.3 Publieke dienstverlening
Omschrijving	In het najaar van 2016 zijn alle woningeigenaren in de stad in de gelegenheid gesteld de voorlopige WOZ-waarde van hun woning voor 2017 te controleren en onjuistheden te melden. Hiermee maken we een betere dienstverlening en een vorm van self-service mogelijk. Ongeveer 10% van de woningeigenaren heeft gereageerd op de voorlopige WOZ-waarde. Het aantal bezwaarschriften tegen de vastgestelde definitieve WOZ-waarde is afgenomen. Vanwege de positieve resultaten die met de interactieve WOZ zijn behaald continueren wij deze vorm van dienstverlening in 2018.
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Inzet binnen Stadsbeheer van mensen met een S.W.indicatie
Programma	Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Omschrijving	Momenteel zijn ongeveer 280 medewerkers van voormalig iederz gedetacheerd bij Stadsbeheer voor het reguliere onderhoudswerk in de openbare ruimte. Binnen deze groep mensen is de jaarlijkse uitstroom relatief hoog. Vanuit de Participatiewet ontstaat de verplichting om het aantal werknemers dat afkomstig is uit groepen met een afstand tot de arbeidsmarkt, op peil te houden of te verhogen. Toekomstige uitstroom van iederz medewerkers bij Stadsbeheer moet dan worden gecompenseerd met zogeheten "banenafpraak-banen". Op dit moment is nog onzeker in welke mate de medewerkers, die in deze banen terecht komen, een voldoende bijdrage kunnen leveren aan het onderhoud van de openbare ruimte. Verder is nog onduidelijk welke salaris- en begeleidingskosten dit voor Stadsbeheer met zich mee zal brengen. Daarnaast zijn wij in gesprek met Directie Werk/voormalig iederz over de ontwikkelingen in het kunnen bereiken van de participatie doelstellingen, en zien we ons geplaagd voor de uitdaging om actief op zoek te gaan naar alternatieven.
Actie	We brengen de ontwikkelingen in beeld en indien nodig geven we aan wat de gevolgen zijn voor het onderhoudswerk van Stadsbeheer.

Naam ontwikkeling	Toetsing bouwplannen door derden
Programma	Wonen
Omschrijving	Vanaf 2016 wordt het mogelijk de toetsing aan het bouwbesluit en het toezicht op de bouwkwaliteit door private partijen te laten uitvoeren (afhankelijk van wetsvoorstel). Doelstelling is het verlagen van de regeldruk voor bedrijven, professionals en consumenten. In eerste instantie was sprake van overgangsperiode van drie jaar. In deze overgangsperiode zou de indiener van een aanvraag voor een omgevingsvergunning kunnen kiezen voor private of gemeentelijke toetsing (dual stelsel). In maart 2014 heeft de minister, na overleg met de Tweede Kamer, besloten dat er geen dual stelsel komt en dat de private kwaliteitsborging stapsgewijs wordt ingevoerd. Zo kunnen markt en overheid wennen aan de nieuwe situatie met het door partijen zelf laten borgen van de kwaliteit van 'eenvoudige' bouwwerken. De start was gepland in 2016, echter de wet Kwaliteitsborging is nog steeds niet van kracht. Dit ligt nog ter besluitvorming bij de Tweede Kamer.
Actie	De consequenties voor de gemeente Groningen worden nader uitgewerkt.

Naam ontwikkeling	Gemeentelijke herindeling
Programma	11.3 Publieke dienstverlening
Omschrijving	In de periode tot aan de herindeling vindt onderzoek en rapportage plaats over de effecten van de herindeling op tarieven, heffingen, leges en retributies en over de overige financiële consequenties. Onderzoek naar de manier waarop de belastingen het best geharmoniseerd kunnen worden maakt daar onderdeel van uit. Voorstellen voor definitieve besluitvorming door de nieuwe raad volgen na de herindelingsdatum.
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Pilot Idensys (vervolg op pilot e-rijbewijs)
Programma	11.3 Publieke dienstverlening
Omschrijving	<p>Groningen doet mee aan een pilot met het inlogmiddel Idensys. Idensys werkt als digitaal paspoort waarmee je online kunt aantonen wie je bent. Je kunt ermee inloggen bij de overheid, zorginstellingen en bedrijven. Doel is gegevens online beter te beschermen en identiteitsfraude tegen te gaan.</p> <p>Vanaf september 2018 moeten Europese burgers en bedrijven bij alle Nederlandse organisaties in de publieke sector kunnen inloggen met hun eigen nationale inlogmiddel. De Europese Unie wil hiermee regelen dat het gemakkelijker en veiliger wordt om binnen Europa online zaken te regelen.</p> <p>Met de pilot onderzoekt het ministerie van BZK nieuwe manieren om eenvoudig én betrouwbaar zaken te regelen via het internet. De gemeente Groningen helpt met deelname het ministerie door kandidaat deelnemers te vragen of zij willen meedoen aan deze pilot. Deelname is op vrijwillige basis.</p> <p>Deelnemers ontvangen voor de duur van de pilot een Idensys inlogmiddel. Daarmee kunnen zij online inloggen. Tijdens de pilot wordt aan de deelnemers gevraagd om een aantal keren in te loggen op een website van de overheid.</p>
Actie	Niet van toepassing

Naam ontwikkeling	Herindeling gemeenten, waarmee een DienstVerleningOvereenkomst is afgesloten
Programma	Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Omschrijving	Met de gemeenten Bedum, Winsum, Loppersum heeft de gemeente Groningen DVO Dienstverleningsovereenkomsten afgesloten. Er worden mens en materieel ter beschikking gesteld voor het ophalen van huishoudelijk afval. Wegens de aanstaande gemeentelijke herindeling is het risico dat de DVO's worden opgezegd.
Actie	Wij zetten er actief op in om met accountmanagers in gesprek te blijven met de DVO partners in de nieuw te vormen gemeenten.

Paragraaf 4: Onderhoud kapitaalgoederen

In deze paragraaf geven wij de raad inzicht in het onderhoud van de gemeentelijke kapitaalgoederen. Er wordt ingegaan op het gewenste onderhoudsniveau, de hieruit voortvloeiende financiële consequenties en de vertaling daarvan in de begroting. Eerst komt het Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG) aan de orde. Vervolgens besteden we aandacht aan het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen.

Onderdelen

- Beheerplan Openbare Ruimte Groningen (BORG);
- Gemeentelijke gebouwen.

Beheerplan openbare ruimte Groningen

Beheer Openbare Ruimte Groningen (BORG)

Het onderhoud en beheer van verhardingen, verkeersvoorzieningen, groen, speelvoorzieningen, bruggen, beschoeiingen, tunnels en viaducten voeren we uit volgens de in de BORG-systematiek (Beheer Openbare Ruimte Groningen) vastgestelde kwaliteitsdoelen. Voor 2018 is dat niveau 'hoog' in de binnenstad en het Noorderplantsoen en 'matig' in de woonwijken.

In de jaarlijkse borgschouw beoordelen we samen met burgers of we onze doelen halen. In 2018 streven we er opnieuw naar de vastgestelde BORG-kwaliteitsdoelen te realiseren en een goed en veilig gebruik van voorzieningen in de openbare ruimte blijvend mogelijk te maken, onder andere door de uitvoering van alle noodzakelijke groot onderhoud en vervangingen. Daarnaast zorgen we voor een goed functionerend water- en rioleringsstelsel dat respect heeft voor mens, dier en milieu, zoals vastgesteld in het Groninger Water- en Rioleringsplan (GWRP) 2014-2018.

Beheer gemeentelijke gebouwen

gebouw	Boekwaarde 1-1-2018	Meerjarenplan aanwezig	Voorziening 1-1-2018	Onderhouds- budget begroting 2018
KERNVASTGOED				
Oude Stadhuis	0	ja	296	22
Goudkantoor	0	ja	0	0
Prefectenhof	10.999	ja	1.401	122
Trompsingel	3.373	ja	0	24
Peizerweg	1.366	ja	388	20
Gebouw Hanzeplein 120	5.622	ja	823	22
Duinkerkenstraat	2.929	ja	1.919	52
Huisvesting Gothenburgweg	2.362	nee	0	0
Huisvesting Zuiderdiep	9.968	ja	1.677	31
Harm Buitenplein	49.079	ja	991	70
Totaal	85.698		7.495	363
BRANDWEERGEBOUWEN				
Gebouw Sontweg 10	3.737	nee	1.236	0
Gebouw Diamantlaan	1.027	nee	0	0
Totaal	4.764		1.236	0

MAATSCHAPPELIJK VASTGOED				
Groninger Museum				
Oosterpoort	7.777	ja	299	332
Stadschouwburg	566	nee	0	0
Vensterscholen	10.527	ja	768	67
Gebouw Muziekschool	18	ja	194	53
Voormalige schoolgebouwen	317	ja	175	222
Sportaccommodaties/zwembaden	41.789	ja	0	3.143
Welzijnsaccommodaties	4.811	nee	0	300
Gebouwen natuur- en duurzaamheid (NDE)	534	nee	0	26
Schoolgebouwen (economisch eigendom)	139.659	nee	0	163
Totaal	205.998		1.436	4.306
OVERIG				
Huisvesting personeel begraafplaatsen	21	ja	0	9
Wijkposten	659	ja	0	82
Wijkpost Vinkhuizen	890	ja	0	12
Afvalbrengrstation	366	nee	0	9
Parkeergarages	103.706	ja	204	931
Totaal	105.642		204	1.043
Activa in aanbouw	9.581	nee	0	0
TOTAAL	411.683		10.371	5.712

Uitgangspunt bij het onderhoud van de gemeentelijke gebouwen is het onderhoudsniveau 3 conform NEN 2767. Dit niveau is landelijk gangbaar en houdt het onderhoud op een redelijk niveau.

Kernvastgoed

Het grootste deel van de gebouwen in de portefeuille kernvastgoed is redelijk tot goed onderhouden. Voor deze gebouwen is een passende voorziening opgenomen. Zo zijn de gebouwen aan het Hanzeplein, Duinkerkenstraat, Van der Hoopstraat en Kreupelstraat relatief nieuw en hebben op korte termijn geen grote onderhoudsingrepen nodig. Voor één gebouw in deze categorie (aan het Harm Buitenplein) is met de bouwer ervan ook een onderhoudscontract voor meerdere jaren afgesloten. Die verricht het onderhoud.

Voor de Peizerweg wordt op middellange termijn voorzien dat er grote onderhoudsingrepen (zoals. daken) noodzakelijk zijn. Voor dit complex wordt nu onderzocht of een andere locatie niet een beter alternatief is. De gebouwen aan de Sontweg 10 en de Diamantlaan 168 zullen volgens bestuurlijke afspraak worden verkocht aan de Veiligheidsregio Groningen (VRG). Het onderhoud wordt nu nog door onze organisatie verzorgd en de kosten daarvan worden doorberekend aan de VRG. Het Stadhuis aan de Grote Markt 1 wordt grondig gerenoveerd. Daarbij worden ook de onderhoudsmiddelen voor 2017, 2018 en 2019 ingezet. Dit betekent uiteraard een lagere onderhoudsbelasting voor de jaren daarna.

Schoolgebouwen

De verantwoordelijkheid voor het onderhoud en het up-to-date houden van de schoolgebouwen voor primair en voortgezet onderwijs ligt bij de schoolbesturen. De schoolbesturen krijgen daarvoor de middelen in de lumpsumfinanciering van het rijk. De gemeente heeft daarom geen verantwoordelijkheid (financieel en inhoudelijk) voor de technische en onderwijskundige staat van die gebouwen. In het verlengde van de verzelfstandiging van het openbaar onderwijs is het eigendom van veel openbare schoolgebouwen inmiddels overgedragen aan het schoolbestuur.

De multifunctionele accommodaties/Vensterscholen zijn wel eigendom van de gemeente en worden daarom door ons onderhouden. Ook schoolgebouwen, die niet meer voor onderwijs in gebruik zijn en om die reden door het schoolbestuur zijn teruggegeven aan de gemeente, zijn een gemeentelijke verantwoordelijkheid. Dit geldt ook voor voormalige schoolgebouwen die een andere functie hebben gekregen. Voor deze gebouwen zijn meerjarige onderhoudsplannen opgesteld. Onze onderhoudsplanung wordt zoveel mogelijk afgestemd op eventuele aanpassingen aan (school)- gebouwen, daarbij rekening houdend met eventuele aanpassingen die nodig zijn voor aardbevingsbestendigheid.

Sociaal culturele (welzijns)accommodaties

Voor het groot onderhoud aan alle sociaal culturele accommodaties, die onder de werking van de accommodatienota 'Met de blik op de wijk' vallen, is jaarlijks een bedrag voor onderhoud beschikbaar. Dat bedrag is voor het onderhoud aan gemeentelijke én niet gemeentelijke gebouwen. Besturen met een eigen accommodatie kunnen voor onderhoudswerk subsidie bij de gemeente aanvragen. Het onderhoudsniveau van de accommodaties is redelijk tot goed te noemen. Eén uitzondering daarop is het gebouw van speeltuinvereniging Oosterpark aan de Resedastraat 2a. Dit 'boomstammengebouw' wordt met tijdelijke maatregelen in stand gehouden. In de accommodatienota 'Met de blik op de wijk' is het voorstel opgenomen de huisvesting voor deze speeltuinvereniging met 230 m² te verkleinen tot 100 m². Er zijn ontwikkelingen in de wijk, waardoor het gebouw mogelijk binnenkort afgestoten kan worden. Als het gebouw echter in stand blijft, dan zijn binnen enkele jaren forse ingrepen nodig.

Culturele gebouwen

In deze categorie gebouwen vallen het gebouw van Vrijdag aan de St. Jansstraat 7 en het cultuurcentrum De Oosterpoort aan de Trompsingel 27. De onderhoudsstaat van het gebouw van Vrijdag is redelijk tot goed te noemen. De Oosterpoort is 44 jaar oud. De kwaliteiten van het pand (alle zalen en foyers gelijkvloers) worden in toenemende mate overschaduwd door de gedateerdheid van pand en installaties. Dit zet de onderhoudsbudgetten onder druk. Het op lange termijn in stand houden van het pand (meer dan 10-15 jaar) vergt aanzienlijke ingrepen. Wij hebben inmiddels een onderzoek laten uitvoeren door Draaijer en Partners naar de onderhoudsstaat van De Oosterpoort. Daarbij is geconstateerd dat achterstallig onderhoud snel moet worden aangepakt, er maatregelen noodzakelijk zijn om te voldoen aan wet- en regelgeving en de beveiliging moet worden verbeterd. Wij kiezen voor een aanpak, waarbij alleen onvermijdbare maatregelen genomen worden om het gebouw nog circa 10 jaar in stand te houden. Hiervoor is een budget beschikbaar gesteld.

De Stadsschouwburg is begin 2016 in eigendom overgedragen aan het Groninger Monumentenfonds, waarbij de renovatie van het casco onder verantwoordelijkheid van de gemeente is afgerond. Daarnaast is met extra inzet van meerdere externe financieringsbronnen (zoals de Provincie) de binnenkant van de Stadsschouwburg fors gerenoveerd. Dit rijksmonument staat er weer voor jaren prima bij.

Sportaccommodaties

Voor onderhoud van -en investeringen- in de sportaccommodaties (VIP/MOP) is voor 2018 een bedrag van circa 8 miljoen euro geraamd. Dit budget zetten wij in 2018 in voor onder meer de volgende activiteiten:

- Renovatie Papiermolen start november 2017 (realisatie project 1e kwartaal 2019);
- Renovatiewerkzaamheden atletiekbaan Stadspark;

- Sportcentrum Karding, vervanging koelmachine;
- Vervanging douchepanelen binnen- en buitensportaccommodaties.

Op de sportparken vinden komend jaar nog diverse renovatiewerkzaamheden plaats. De staat van de velden is bepalend voor het moment van renovatie. Afhankelijk van de intensiteit van het gebruik vindt de vervanging van de top- en sporttechnische lagen van kunstgrasvelden plaats tussen 9-12 jaar, waarbij het uitgangspunt is dat een kunstgrasveld gemiddeld minstens 11 jaar mee kan. Jaarlijks stellen we de globale 10 jaren 'Vervanging Investerings Planning' (VIP) bij. Op basis daarvan vindt elk jaar in september een check plaats over nut en noodzaak van de globaal geplande vervangingen. Bij het bepalen van de definitieve vervangingen betrekken wij de betrokken verenigingen. Zo staan er renovaties gepland van een aantal natuurgrasvelden en/of infrastructurele maatregelen op de sportparken de Kring, West End, Karding en Corpus den Hoorn.

Voor 2018 staat een aantal investeringen op de rol, waarbij de betreffende clubs andere wensen hadden ten aanzien van de bestaande vervangingsinvesteringen. De gesprekken over mogelijke co-creatie voor deze projecten zijn nagenoeg afgerond. Wij voeren in dat kader de volgende projecten in 2018 uit:

- Vervanging kunstgras sportpark Karding (clubs hebben dit uitgesteld naar 2018 in verband met de Discussie over rubbergranulaat);
- Vervanging kunstgras sportpark Lewenborg;
- Vervanging kunstgras sportpark De Verbetering;
- Vervanging kunstgras sportpark de Weijert (korfbal);
- Vervanging kunstgras sportpark Velocitas.

Daarnaast wordt in het seizoen 2017/'18 alle conventionele veldverlichting op de sportparken vervangen door ledverlichting. Dit is een samenwerkingsproject met de Gresco, waarvoor de raad circa 1 miljoen euro beschikbaar stelde. Dit is een van de duurzaamheidsprojecten in de sport om onze gemeente in 2035 CO-2 neutraal te hebben.

Paragraaf 5: Financiering

In het Treasury-statuuat hebben we de uitgangspunten en doelstellingen van ons financieringsbeleid benoemd. De uitvoering en ontwikkelingen worden in deze paragraaf toegelicht.

Relevante ontwikkeling

In dit onderdeel schetsen wij de interne en externe ontwikkelingen die van invloed kunnen zijn op onze financiering.

BBV rentenotitie

In de notitie Rente 2017 van de commissie BBV wordt ingegaan op de verwerking van de rentelasten en –baten in de begroting en jaarstukken. Doelstelling van deze notitie is het bevorderen van een eenduidige handelwijze. De belangrijkste wijziging betreft het opnemen in de begroting en de jaarstukken van de (verwachte) werkelijke rentelasten. Daarom blijven de kosten toegerekend aan eigen vermogen (reserves en voorzieningen) grotendeels buiten beschouwing.

Voorgenomen financieringsbeleid

De investeringen voorgaande jaren zijn ten opzichte van de begroting 2017 toegenomen met 130 miljoen euro. Dit is inclusief de balanscorrecties 2016 van 30,7 miljoen euro en het activeren van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad van 72 miljoen euro. Voor de begroting 2018 ramen wij de financieringsbehoefte aan langlopende leningen op 152 miljoen euro. Deze financieringsbehoefte is gebaseerd op de beginbalans 2018. De opbouw van de begrote financieringsbehoefte ziet er als volgt uit.

Financieringsbehoefte (bedragen x 1.000 euro)	Bedrag
Saldo geldleningen o/g tot en met 2017	871.000
Beschikbare reserves en voorzieningen	217.000
Totaal lange financieringsmiddelen (A)	1.088.000
Investeringen voorgaande jaren	1.190.000
Investeringsprognose 2018	65.000
Totaal benodigde financieringsmiddelen (B)	1.255.000
Financieringsbehoefte 2018 (A-B)	167.000

We verwachten, gezien de huidige rentestand en verwachte renteontwikkelingen, hiervan circa 70 miljoen euro met kort geld te financieren in de vorm van korte mismatchfinanciering. Het resterende bedrag (167 minus 70) van 97 miljoen euro willen we aantrekken in de vorm van langlopende leningen.

Renteontwikkeling

De vastgestelde rentepercentages voor de begroting 2018 zijn ten opzichte van het Meerjarenbeeld 2017-2020 geactualiseerd. De rente op langlopende leningen (de 'lange rente') is gelijk gebleven. Onderstaande tabel toont de renteveronderstellingen voor de lange rente.

Renteveronderstellingen 2018: lange rente	Rente begroting 2018
Rente langlopende leningen	1,50%
Rente-omslagpercentage	2,00%
Grex rente	2,13%
Rente reserves (beklemd)	2,00%

De lange rente is in 2017 weer iets hersteld tot 0,88% (10 jaar renteswap per medio juli 2017). Het aanhoudend verruimende (rente)beleid van de Europese Centrale Bank zal ook in 2018 nog haar invloed hebben. Aangevuld met opslagen in de markt en de inflatieverwachting gaan wij uit van een 10-jaars rente van 1,50% in 2018. Deze verwachting is gebaseerd op de voorspellingen van meerdere banken.

Met ingang van 2016 gelden voor het vaststellen van de rekenrente grondbedrijf aanvullende regels. Rekening houdend met deze regels hanteren wij een rentetarief voor het grondbedrijf van 2,13%.

Deze rekenrente is berekend aan de hand van de werkelijke rentelasten en de tussen het verhouding vreemd vermogen en het totaal vermogen per 1 januari 2018.

Het rente-omslagpercentage voor 2018 is 2,0%. Dit is 0,3% lager ten opzichte van 2017. In de voorgaande jaren zijn er veel leningen afgesloten tegen een prijs die ligt onder het huidige rente-omslagpercentage. Verder werkt het buiten beschouwing laten van de kosten toegerekend aan eigen vermogen verlagend op het omslagpercentage. Het ROP wordt zoals gebruikelijk vastgesteld met een verwacht resultaat van circa nul over vier jaar voor het totaal van de gemeentelijke financiering. Om sterke fluctuaties van jaar op jaar te voorkomen en om te voorkomen dat de ingezette daling van het ROP op termijn wordt gevolgd door een sterke stijging, hanteren we een opslag van 20 basispunten op het ROP.

Renteveronderstellingen 2018: korte rente	Rente begroting 2018
Rente rekening courant faciliteit	0,0%
Rente tegoedpositie derden (credit%)	0,0%
Rente schuldpositie derden (debet%)	0,9%

De korte rente is in het eerste halfjaar 2017 steeds zeer laag geweest. De rente voor leningen met een looptijd tot 1 jaar is zelfs negatief. Voor 2018 verwachten we geen rentestijging. De vergoeding op kortlopende tegoeden is daarom teruggebracht tot 0%. De rente op tegoed- en schuldposities brengen wij alleen nog aan derden in rekening.

Rentelasten externe financiering en renteresultaat

In onderstaand overzicht geven we inzicht in de rentelasten externe financiering, het renteresultaat en de wijze van rentetoerekening.

Overzicht rentelasten externe financiering (x 1.000 euro)	Bedrag
Externe rentelasten over de korte en lange financiering	36.179
Externe rentebaten	12.592
Totaal door te rekenen externe rente	23.587
Rente door te berekenen aan grondexploitaties	1.929
Rente van projectfinanciering	2.693
Minus toe te rekenen rente aan projecten (inclusief grondexploitaties)	4.622
Saldo door te rekenen externe rente (A)	18.965
Rente over eigen vermogen (B)	336
Rente over voorzieningen (gewaardeerd op contante waarde) (C)	
Aan taakvelden (programma's inclusief overhead) toe te rekenen rente (A+B+C)	19.301
Werkelijk aan taakvelden toegerekende rente (renteomslag)	20.682

Renteresultaat op het taakveld Treasury		-1.381
---	--	--------

Risicobeheer financieringsportefeuille

Met dit onderdeel geven we een samenvatting van het risicoprofiel van de organisatie. Ook gaan we in op de gegevens die uit hoofde van de Wet financiering decentrale overheden (FIDO) voor de toezichthouder nodig zijn.

Limieten financiering

Ter beperking van renterisico's hanteren we limieten voor de korte- en lange geldpositie. Het betreft hier wettelijke limieten en eigen limieten. De limieten zijn omschreven in het Treasury Statuut.

Limietenoverzicht (bedragen x 1.000 euro)	2017	2018
Limieten kort geld		
Kasgeldlimiet	79.900	84.400
Korte mismatch	113.000	125.000
Drempelbedrag schatkistbankieren	4.630	4.736
Limieten lang geld		
Lange mismatch	38.000	50.000
Renterisiconorm	188.000	198.600
Vervroegde aflossing langlopende leningen	-	-

Kasgeldlimiet

Het kasgeldlimiet is een wettelijke limiet en bepaalt de maximale omvang van de externe kortgeldpositie per jaar. De zogenaamde netto vlottende schuld van de gemeente (de som van alle kas- en banktegoeden) mag maximaal 8,5% van het begrotingstotaal van de gemeentebegroting bedragen. Daarboven moet lang geld worden aangetrokken. De kasgeldlimiet komt voor 2018 uit op 84,4 miljoen euro.

Drempelbedrag schatkistbankieren

Wij zijn verplicht om onze overtollige middelen in de Rijksschatkist aan te houden. Om het dagelijkse kasbeheer te vereenvoudigen is er een drempelbedrag, afhankelijk van het begrotingstotaal, dat buiten de schatkist mag worden gehouden. Het drempelbedrag is gelijk aan 3,75 miljoen euro plus 0,2% van het begrotingstotaal dat de 500 miljoen euro te boven gaat.

Korte mismatch-limiet

Gedurende het jaar gebruiken wij een deel van de kortlopende middelen voor dekking van het lange financieringsstekort. Dit is voordelig omdat het korte rentepercentage over het algemeen lager is dan het lange rentepercentage. Deze korte mismatch financiering leidt tot een vergroting van het renterisico. Het risico is dat de lange rente gaat stijgen en dat nieuwe consolidatieleningen moeten worden aangetrokken tegen hogere rentetarieven. Om dit risico te beperken hebben wij vastgesteld dat maximaal 12,5% van de netto vaste schuld met kort geld worden gefinancierd. Dit bedrag wordt nog verhoogd met het structureel deel aan kort beschikbaar vermogen. Voor de begroting 2018 is de korte mismatch limiet becijferd op 125 miljoen euro.

Renterisiconorm

De renterisiconorm is ook een wettelijke limiet en beperkt de vaste schuld die in enig jaar voor aflossing of renteherziening in aanmerking komt tot 20% van het begrotingstotaal. In het [onderdeel Leningenportefeuille](#),

[berekening kasgeldlimiet en risiconorm](#) van deze paragraaf wordt het renterisico op de vaste schuld berekend voor een periode van vier jaar. Uit de berekening blijkt dat de renterisico's op de vaste schuld de komende vier jaren ruim onder de wettelijke norm blijven.

Lange mismatch-limiet

Van de korte vermogensbehoefte mag een bedrag tot maximaal 5% van de netto opgenomen vaste schuld met langlopende leningen worden gefinancierd.

Vervroegde aflossing langlopende leningen

In de begroting wordt jaarlijks een overzicht opgenomen van leningen met een mogelijkheid tot vervroegde aflossing. Dit overzicht is de limiet voor de omvang van te vervroegen aflossingen voor dat jaar. Voor 2018 kunnen geen consolidatieleningen vervroegd worden afgelost.

Kredietrisico's op verstrekte gelden

Onderstaand overzicht geeft de kredietrisico's op verstrekte gelden weer. Het betreft zowel verstrekte geldleningen lang en kort als creditposities (tegoeden) bij financiële instellingen. Hierbij zijn de uitgezette bedragen per risicogroep aangegeven. In het overzicht zijn de risicogroepen (globaal) gerangschikt naar oplopend risico.

Risicogroep (bedragen x 1.000 euro)	Restantschuld per 01-01-2018	Risico %
Gemeenten en Provincies	253.000	61,52%
Overheidsbanken en schatkistbankieren		
Woningcorporaties met garantie WSW	104.575	25,73%
Semi overheidsinstellingen	600	0,15%
Financiële instellingen (AA en hoger)	4.219	1,04%
Overige toegestane instellingen volgens Treasury statuut	46.992	11,56%
Niet toegestane instellingen volgens Treasury statuut		
Totaal	447.094	100,00%

Projectfinanciering Meerstad

In de bovengenoemde tabel is een bedrag opgenomen van 250 miljoen euro ten behoeve van de projectfinanciering Meerstad.

Leningenportefeuille, berekening kasgeldlimiet en risiconorm

De samenstelling en de grootte van de opgenomen gelden (OG) geven we weer in het volgend overzicht.

Leningenportefeuille og totaal (bedragen x 1.000 euro)			
Stand per 1 januari 2018		1.191.332	2,96%
Nieuwe leningen		35.000	p.m.
Reguliere aflossingen		47.595	3,51%
Vervroegde aflossingen		0	p.m.
Renteanpassing (oud percentage)		0	p.m.
Renteanpassing (nieuw percentage)		0	p.m.
Totaal		1.178.737	p.m.

De samenstelling en de grootte van de uitgezette gelden (uOG) geven we weer in het volgend overzicht.

Leningenportefeuille ug totaal (bedragen x 1.000 euro)			
Stand per 1 januari 2018		339.714	3,78%
Nieuwe leningen		0	
Reguliere aflossingen		8.675	2,94%
Vervroegde aflossingen		0	p.m.
Renteaanpassing (oud percentage)		0	p.m.
Renteaanpassing (nieuw percentage)		0	p.m.
Totaal		331.039	p.m.

De kasgeldlimiet berekenen we als volgt.

Kasgeldlimiet (bedragen x € 1.000)	Kwartaal 1	Kwartaal 2	Kwartaal 3	Kwartaal 4
Omvang vlottende korte schuld (A)	4.537	4.537	4.537	4.537
Opgenomen gelden < 1jaar	0	0	0	0
Schuld in rekening courant	0	0	0	0
Gestorte gelden door derden < 1 jaar	-908	-908	-908	-908
Overige geldleningen niet zijnde vaste schuld	5.445	5.445	5.445	5.445
Vlottende middelen (B)	81.095	81.095	81.095	81.095
Contante gelden in kas	0	0	0	0
Tegoeden in rekening courant	81.095	81.095	81.095	81.095
Overige uitstaande gelden < 1 jaar	0	0	0	0
Totaal netto vlottende schuld (A-B)	-76.558	-76.558	-76.558	-76.558
Toegestane kasgeldlimiet	84.400	84.400	84.400	84.400
Ruimte onder de kasgeldlimiet	160.958	160.958	160.958	160.958
Begrotingstotaal 2018 (C)	993.042	993.042	993.042	993.042
Percentageregeling (D)	8,50%	8,50%	8,50%	8,50%
Kasgeldlimiet (C x D)	84.400	84.400	84.400	84.400

Onder Totaal netto vlottende schuld (A-B) worden de beschikbare middelen gepresenteerd voor toepassing van de mismatch financiering. In de praktijk worden alle middelen gebruikt voor lange financiering.

De renterisiconorm berekenen we als volgt.

Renterisiconorm en renterisico's vaste schuld in 2018-2021				
(bedragen x € 1.000)	2018	2019	2020	2021
Renteherziening (A)	7.756	820	9.786	9.993
Aflossingen (B)	0	0	25.000	25.000
Renterisico (A+B)	7.756	820	34.786	34.993
Rente risiconorm	198.600	198.600	198.600	198.600
Ruimte onder renterisiconorm	190.844	197.780	163.814	163.607
Het bij ministeriële regeling vastgestelde percentage	20,00%	20,00%	20,00%	20,00%
Begrotingstotaal 2018	993.042	993.042	993.042	993.042
Rente risiconorm	198.600	198.600	198.600	198.600

Overzicht opgenomen (en op te nemen) langlopende leningen

Omschrijving	Boekwaarde begin v/h jaar	Op te nemen	Aflossing	Boekwaarde einde v/h jaar (1+2-3)	Rente	Rente en aflossing (3+5)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
A. GELDENINGEN						
Binnenlandse pensioenfondsen en verzekeraars	-	-	-	-	-	-
Totaal opgenomen binnenlandse pf/verzekeraars	-	-	-	-	-	-
Binnenlandse banken en ov. financiële instellingen						
- ABN AMRO Bank NV	76.789	-	93	76.696	2.959	3.052
- Algemene Spaarbank Nederland NV (ASN)	-	-	-	-	-	-
- Bank Nederlandse Gemeenten (BNG)	715.769	-	18.183	697.586	20.749	38.932
- Triodos Bank	45.000	-	-	45.000	1.062	1.062
- Nederlandse Waterschaps Bank	239.274	35.000	29.319	244.955	7.708	37.027
- St. Stimuleringsfonds Volkshuisvesting Ned. Gem.	-	-	-	-	-	-
- Nog op te nemen leningen in 2018	-	108.678	-	108.678	1.630	1.630
- Nog op te nemen leningen in 2017	36.430	-	-	36.430	546	546
Totaal binnenlandse banken en ov. financiële instellingen	1.113.262	143.678	47.595	1.209.335	34.654	82.249
Overige binnenlandse sectoren						
- Overheid (Provincie Groningen)	2.000	-	-	2.000	58	58
- Overig (Wichers Hoeth)	1	-	-	1	0	0
- Overheid (provincie Noord Brabant)	110.000	-	-	110.000	1.403	1.403
- Overheid (gemeente Meerssen)	2.500	-	-	2.500	64	64
Totaal geldleningen binnenlandse sectoren	114.501	-	-	114.501	1.525	1.525
Buitenlandse instellingen						
	-	-	-	-	-	-
Totaal buitenlandse instellingen	-	-	-	-	-	-
Totaal geldleningen	1.227.763	143.678	47.595	1.323.846	36.179	83.774
B. WAARBORGSMOMMEN						
	-	-	-	-	-	-
	-	-	-	-	-	-
Totaal waarborgsommen	-	-	-	-	-	-
TOTAAL	1.227.762	143.678	47.595	1.323.845	36.179	83.774

Overzicht uitgezette langlopende leningen

Omschrijving	Boek	Uit te lenen	Aflossing	Boek	Rente	Rente en
	waarde			waarde		
	1-1-2018	2018	2018	31-12-2018	2018	aflossing
	1	2	3	=1+2-3	4	5
						6
Gem. woningbouw (tot 1985)	2.075	0	141	1.934	148	289
Gem. woningbouw (na 1985)	102.500	0	7.481	95.019	3.733	11.214
Martiniplaza BV	11.463	0	498	10.965	262	760
Euroborg NV	15.134	0	284	14.850	664	948
Warmtestad BV	2.000	0	0	2.000	40	40
Bejaardenhuizen (Patrimonium & Huismeesters)	1.079	0	52	1.027	52	104
Grunneger Power	193	0	8	185	7	15
Zwembad Hoogkerk	26	0	26	0	1	27
Multifunctioneel Centrum Engelbert	248	0	37	211	9	46
Monumentenfonds	1.000	0	0	1.000	47	47
Groninger Museum	396	0	47	349	21	68
Meerstad	203.000	0	0	203.000	7.595	7.595
VG&R	600	0	100	500	13	113
Onderwijshuisvesting, Sport/Welzijn, Kunst en Cultuur	277		50	227	pm	50
Stichting Stimuleringsfonds Volkshuisvesting	10.499		800	9.699	pm	800
Enexis	4.154	0	0	4.154	pm	0
Leningen GKB	1.678	0	0	1.678	pm	0
Totaal	356.321	0	9.524	346.797	12.592	22.116

Paragraaf 6: Verbonden partijen

In deze paragraaf treft u enkel de financiële informatie van de verbonden partijen van de gemeente Groningen aan. Vanaf 2017 wordt de beleidsinformatie en beleidsrisico van de verbonden partijen op programmaniveau verantwoord.

Overzicht verbonden partijen

Onderstaande tabellen geven een overzicht van waar de beleidsmatige informatie per verbonden partij beschikbaar is.

Gemeenschappelijke regelingen	Hoofdprogramma
Eems Dollar Regio (EDR)	2. Economie & Werkgelegenheid
Bedrijvenpark Rengers	2. Economie & Werkgelegenheid
Omgevingsdienst Groningen	2. Economie & Werkgelegenheid
Centrumregeling Beschermd Wonen Groningen	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
PG & Z (RIGG/ GGD)	4. Welzijn, Gezondheid, Zorg
Meerschapp Paterswolde	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Groninger Archieven	6. Cultuur
OV-bureau Groningen Drenthe	7. Verkeer
ARCG	9. Onderhoud en Beheer Openbare Ruimte
Veiligheidsregio	10. Veiligheid
Noordelijk Belastingkantoor	11. Stadhuis en Stadler

Vennootschappen en coöperaties	Hoofdprogramma
Thermiek BV	1. Werk en Inkomen
Groningen Airport Eelde NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Euroborg NV.	2. Economie & Werkgelegenheid
Waterbedrijf NV	2. Economie & Werkgelegenheid
Enexis Holding/Belang elektriciteitsproductie EPZ	2. Economie & Werkgelegenheid
Community Network Noord Nederland BV	2. Economie & Werkgelegenheid
WarmteStad Holding BV	2. Economie & Werkgelegenheid
MartiniPlaza BV	6. Cultuur
GEMM CV en BV (Meerstad)	8. Wonen
BNG NV	13. Algemene Inkomsten en Post Onvoorzien
Groninger Monumentenfonds	8. Wonen

Stichtingen	Hoofdprogramma
WeerWerk Groningen	1. Werk en Inkomen
SIG	2. Economie & Werkgelegenheid
Ondernemerstrefpunt	2. Economie & Werkgelegenheid
Sociaal Fonds Groningen	14. Algemene Ondersteuning

Financiële gegevens verbonden partijen

Gemeenschappelijke regelingen

Gemeenschappelijke regeling Groninger Archieven	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De doelstelling is in gezamenlijkheid de belangen behartigen van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de gemeente Groningen betreffende de archiefbescheiden, collecties, individuele documenten, schilderijen en dergelijke die berusten in de rijksarchiefbewaarplaats in de provincie Groningen en in de gemeentelijke archiefbewaarplaats. Het openbaar belang is dat de wettelijke taken met betrekking tot de Archiefwet, alsmede de dienstverlening op het gebied van historische informatie over Stad en Lande op orde zijn.
Relatie met programma	6. Cultuur
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en het Rijk (minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap)
Bestuurlijk belang	Burgemeester den Oudsten is voorzitter van het algemeen en dagelijks bestuur van de Groninger Archieven. Daarnaast vertegenwoordigt wethouder De Rook de gemeente in het dagelijks bestuur.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2017 bedroeg 2,09 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 876 duizend euro en op 31 december 1,088 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 762 duizend euro en op 31 december 679 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 212 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Publieke Gezondheid & Zorg Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het belang waarvoor de Regeling is getroffen is om door een doelmatige organisatie en coördinatie via intergemeentelijke samenwerking uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: <ul style="list-style-type: none"> • Bescherming en bevordering van de gezondheid van de bevolking; • Rampenbestrijding en crisisbeheersing; • (Doen) organiseren van zorg aan de bevolking.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg
Deelnemende partijen	De 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Wethouder Gijsbertsen is voorzitter van het Dagelijks Bestuur en vertegenwoordigt de gemeente in het Algemeen Bestuur, dat gevormd wordt door de 23 portefeuillehouders Gezondheid van de Groninger gemeenten.
Financieel belang	Het financieel belang bestaat uit een aantal onderdelen. Ten eerste worden de taken voor de uitvoering van de publieke gezondheidszorg en jeugdgezondheidszorg uitgevoerd door GGD Groningen, onderdeel van de gemeente Groningen zelf. Ook de taken voor de RIGG en een deel van het jeugdhulpdomein (de 'Toegang') worden door personeel van de gemeente Groningen uitgevoerd. Daarnaast worden er middelen in de vorm van een gemeentelijke bijdrage verstrekt van bijna 5,2 miljoen euro en een lening voor de financiering van een Mobiele Röntgen Unit ad 1 miljoen euro. Jaarlijks wordt hierop 100 duizend euro afgelost. Per 31 december 2018 staat van deze lening naar verwachting nog 0,5 miljoen euro open.
Vermogen	Het begroot eigen vermogen op 1 januari 2018 is ruim 2,5 miljoen euro en

	op 31 december eveneens ruim 2,5 miljoen euro. Het begroot vreemd vermogen op 1 januari 2018 is ruim 21,7 miljoen euro en op 31 december ruim 21,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Veiligheidsregio Groningen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De Veiligheidsregio Groningen stelt zich ten doel om uitvoering te geven aan de behartiging van de volgende belangen: brandweezorg, geneeskundige hulpverlening bij ongevallen en rampen, rampenbestrijding en crisisbeheersing, bevolkingszorg en melding, alarmering en coördinatie ambulancezorg en brandweer.
Relatie met programma	10. Veiligheid (deelprogramma Fysieke veiligheid, beleidsveld Veiligheidsregio)
Deelnemende partijen	De 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Burgemeester den Oudsten treedt op als voorzitter van de Veiligheidsregio in het Dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat gevormd wordt door de burgemeesters van de 23 Groninger gemeenten.
Financieel belang	Financieel belang: aansprakelijkheid indien de Veiligheidsregio Groningen niet aan haar verplichtingen kan voldoen. De geraamde gemeentelijke bijdrage aan de Veiligheidsregio bedroeg in 2017 15,6 miljoen euro. De bijdragen voor rampenbestrijding en crisisbeheersing, de GHOR en de Gemeentelijke Kolom Groningen zijn bepaald aan de hand van het aantal inwoners van de gemeente. Voor de bijdrage voor brandweezorg wordt een verdeelsleutel gebruikt die deels is gebaseerd op de (oude) bijdrage in 2014 en deels gebaseerd is op het fictief aandeel brandweezorg in het gemeentefonds. Met ingang van 2018 wordt alleen de verdeelsleutel gebruikt die is gebaseerd op het fictieve aandeel brandweezorg in het gemeentefonds.
Vermogen	Het verwachte eigen vermogen op 1 januari 2018 is 4,8 miljoen euro en op 31 december 2,8 miljoen euro. Het verwachte vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 30,4 miljoen euro en op 31 december 33,7 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt nul euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Afvalverwijdering Regio Centraal Groningen (ARCG)

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (openbaar lichaam)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het op milieu-hygiënisch verantwoorde wijze verwerken van (afval)stoffen afkomstig uit de gemeenten in de regio, het bevorderen van overheidsinvloed op de sturing van afvalstoffen en het ketenbeheer en mogelijke andere milieu- en reinigingstaken.
Relatie met programma	9. Onderhoud en beheer openbare ruimte.
Deelnemende partijen	Gemeenten Bedum, Grootegast, Haren, Leek, Marum, Ten Boer, Zuidhorn en Groningen.
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en

	in het Dagelijks bestuur door wethouder Van Keulen.
Financieel belang	De kosten van de ARCG worden gedragen door de 8 deelnemende gemeenten.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,019 miljoen euro en op 31 december 1,019 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 5,2 miljoen euro en op 31 december 5,2 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	In 2016 heeft er een inventarisatie van de risico's plaatsgevonden. Geconcludeerd is dat het risicoprofiel tussen 150 duizend euro en 400 duizend euro ligt. De reservepositie is van voldoende omvang om onverwachte tegenvallers te kunnen opvangen.

Gemeenschappelijke regeling Meerschop Paterswolde

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Haren
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de behartiging van de belangen van recreatie, natuurbescherming en landschapsverzorging van het Paterswoldsemeer, het Hoornsemeer, de Hoornseplas en de omliggende recreatie- en natuurgebieden.
Relatie met programma	9. Onderhoud en Beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De gemeente Groningen participeert samen met de gemeenten Haren en Tynaarlo in deze gemeenschappelijke regeling.
Bestuurlijk belang	AB bestaat uit 10 leden, waarvan 3 uit de respectievelijke colleges (Van Keulen), en 7 raadsleden. DB bestaat uit 3 leden, gekozen uit AB, op voordracht van de deelnemende gemeenten.
Financieel belang	De gemeente Groningen draagt 69,8 % (438 duizend euro) bij in het nadelig saldo. De gemeenten Haren en Tynaarlo dragen respectievelijk 14,5% en 15,7% bij in het nadelig saldo.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 694 duizend euro en op 31 december 646 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 was 1,266 miljoen euro en op 31 december 1,177 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Niet begrote incidentele tegenvallers worden gedekt door een onttrekking aan de algemene reserve. Indien de uitgaaf van structurele aard is zal hiervoor een hogere bijdrage van de deelnemende gemeenten worden gevraagd.

Gemeenschappelijke regeling Bedrijvenpark Rengers

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling (opgericht in 1994)
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	De GR Rengers is in 1994 samen met de gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer opgericht met als doel het bevorderen van de economische ontwikkeling en werkgelegenheid rond het stedelijk knooppunt Groningen door middel van het gezamenlijk ontwikkelen en exploiteren van een kwalitatief hoogwaardige en uit financieel-economisch oogpunt aanvaardbaar intergemeentelijk bedrijvenpark Rengers (gelegen bij Hoogezand).
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeenten Groningen, Hoogezand-Sappemeer en Slochteren
Bestuurlijk belang	De gemeente Groningen is vertegenwoordigd in het Algemeen Bestuur en in het Dagelijks Bestuur door wethouder Van Keulen.
Financieel belang	De gemeente Groningen is voor 1/3 deel risicodragend. De gemeenten Slochteren en Hoogezand-Sappemeer zijn ieder voor 1/3 deel risicodragend.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is nul euro en op 31 december nul euro.

	Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 3,346 miljoen euro en op 31 december 3 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 349 duizend euro voordelig.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling Openbaar Lichaam 'Eems Dollard Regio'

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, Openbaar Lichaam.
Vestigingsplaats	Leer (Duitsland)
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is gediend bij de doelstelling gericht op het realiseren en bevorderen van grensoverschrijdende samenwerking, op zowel regionaal als plaatselijk niveau, in de noordelijke grensstreek van Nederland en Duitsland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Duitse en Nederlandse gemeenten, alsmede andere regionale overheden, Kamers van Koophandel in de Eems Dollard Regio.
Bestuurlijk belang	De Gemeente heeft, net als ieder lid, recht op 2 vertegenwoordigers in het algemeen bestuur (de EDR-Raad). Wethouder van Keulen zit in het algemeen bestuur, de 2 ^e plek wordt op dit moment niet vervuld.
Financieel belang	Financieel belang: de gemeente Groningen betaalt jaarlijks een bijdrage op basis van haar inwonertal. In 2017 was dat 17.533 euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2017 was 48,9 duizend euro. Het vreemd op 1 januari 2017 was 275 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2017 bedraagt 25,8 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Gemeenschappelijke regeling OV-bureau Groningen Drenthe

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Assen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het openbaar belang van het OV-bureau is het vormgeven van het openbaar vervoer en het aansturen van de vervoerders in het openbaar vervoer. Op basis van de kaderstellingen van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen heeft het OV-bureau de volgende doelstellingen voor het openbaar (bus-) vervoer geformuleerd, waar vanuit zij ook in 2018 haar werkzaamheden wil verrichten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • bijdragen aan het behouden en uitbouwen van de bereikbaarheid van steden, instellingen en voorzieningen; • bijdragen aan de ontsluiting van landelijk gebied, door het in de Omgevingsvisies vast te leggen basisnet OV-bus aan te bieden en voorts aanvullend OV aan te bieden, afgestemd op de aanwezige vervoervraag, op het daadwerkelijk gebruik van de verschillende vervoermodaliteiten en op andere vormen van collectief personenvervoer, zoals in te kopen via het project Publiek Vervoer 2018; • daar waar voldoende groeipotentie is streven naar reizigersgroei in het OV en daarmee samenhangende groei van de reizigersinkomsten. Daartoe werken aan doorlopende productverbetering, consistent concessiebeheer en gerichte marketing en promotie. Hiermee worden steeds meer OV-reizigers steeds beter bediend en wordt bijgedragen aan verduurzaming in de zin van vervullen van automobilititeit voor OV-mobilititeit; • bijdragen aan verduurzaming van het OV-aanbod zelf (materieel algemeen, elektrificatie Q-link-netwerk, doorstromingsmaatregelen, rijstijlaanpassingen etc.), mede ook in het kader van het Convenant Zero Emissie Busvervoer dat de gezamenlijke provincies in IPO-verband hebben ondertekend; • actief meewerken aan de ontwikkeling van (de OV-component van) Publiek

	Vervoer, waarin gemeenten, provincies en OV-bureau samen werken aan kwalitatief hoogwaardige en efficiënte mobiliteitsoplossingen voor alle reizigers, ook degenen met een 'gemeentelijke indicatie'. Dit vraagt een in alle opzichten goed toegankelijk openbaar busvervoer, voortdurende aandacht voor overige maatschappelijke vraagstukken met een mobiliteitscomponent waarmee gemeenten, provincies en andere gebiedsinstellingen zich geconfronteerd zien. In samenspraak meezoeken naar oplossingen voor deze vraagstukken en de rol die het openbaar vervoer – al dan niet als onderdeel van meeromvattende 'vervoerketens' – hierbij kan spelen.
Relatie met programma	7. Verkeer
Deelnemende partijen	Het OV-bureau is een initiatief van de provincies Groningen en Drenthe en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Wethouder De Rook is lid van het dagelijks bestuur. Het algemeen bestuur bestaat uit 9 leden, drie uit ieder betrokken overheidsorgaan. De Gemeente Groningen wordt hierin vertegenwoordigd door de wethouders De Rook, Van der Schaaf en Van Keulen.
Financieel belang	De gemeente is als deelnemer voor 21% risicodragend in het OV-bureau. De provincies Groningen en Drenthe zijn dit voor respectievelijk 44% en 35%. De gemeente Groningen draagt geen jaarlijkse deelnemersbijdrage af aan het OV-bureau voor de uitvoering van het OV. Wel draagt de gemeente bij aan de exploitatiekosten van het OV-Bureau als organisatie.
Vermogen	Het OV-Bureau heeft geen eigen vermogen, maar heeft wel de beschikking over een positieve weerstandcapaciteit. Dit zijn de vooruit-ontvangen DUVV (Decentralisatie uitkering Verkeer en Vervoer) bijdragen. Deze weerstandscapaciteit bedraagt naar verwachting op 1 januari 2018 16,238 miljoen euro en op 31 december 2018 14,794 miljoen euro. Het OV-Bureau heeft een langlopende lening van 1 miljoen euro (ontvangen waarborgsom).
Financieel resultaat	Verwacht financieel negatief resultaat 2018 bedraagt 1,444 miljoen euro.
Financiële risico's	Het gevoerde beleid past binnen de financiële uitgangspunten die het OV-bureau hanteert. Deze uitgangspunten zijn vervat in de 'Notitie risicomangement en weerstandsvermogen'. Voor de begrotingsopstelling zijn de belangrijkste bepalingen dat het OV-bureau 'conservatief' begroot en er wordt gestreefd naar een weerstandsvermogen van minimaal 4,1 miljoen euro. Zakt het weerstandsvermogen daaronder dan dienen -zo nodig per omgaande-aanvullende ombuigingsmaatregelen te worden getroffen.
Beleidsrisico's in relatie tot de verbonden partij	Er zijn geen specifieke risico's.
Relevantie beleidsinformatie	Zie deelprogramma 7.2 'Openbaar vervoer' van deze rekening.

Gemeenschappelijke regeling Omgevingsdienst Groningen	
Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling
Vestigingsplaats	Veendam
Doelstelling en openbaar belang	De Omgevingsdienst Groningen is ingesteld om vergunningverlenende, toezichthoudende en handhavingstaken op het gebied van het omgevingsdomein voor de deelnemers te gaan uitvoeren, waarmee de deelnemers de kwaliteit van de uitvoering van deze taken willen verbeteren.
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid 9. Onderhoud en beheer openbare ruimte
Deelnemende partijen	De provincie Groningen en de 23 Groninger gemeenten
Bestuurlijk belang	Wethouder van Keulen is lid van het Dagelijks Bestuur. Daarnaast vertegenwoordigt hij de gemeente in het Algemeen Bestuur dat bestaat uit 24 leden. Alle colleges van de 23 Groninger gemeenten en de provincie Groningen zijn vertegenwoordigd met één lid in het Algemeen Bestuur. Gedeputeerde

	Brouns is voorzitter van het Algemeen Bestuur.
Financieel belang	De deelnemersbijdrage in 2018 gezamenlijk met de gemeente Ten Boer bedraagt 831 duizend euro.
Vermogen	Het verwachte eigen vermogen op 1 januari 2018 is 1,8 miljoen euro en op 31 december 0,6 miljoen euro. Het verwachte vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 4,4 miljoen euro en op 31 december 4,6 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Tegenvallers worden betaald uit de algemene reserve. Als tegenvallers hoger uitvallen dan de beschikbare algemene reserve, dan moet de deelnemersbijdrage worden verhoogd om de tegenvaller te financieren.

Gemeenschappelijke regeling Centrumregeling Beschermd Wonen

Rechtsvorm	Gemeenschappelijke regeling, centrumgemeente
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het doel van de Centrumregeling Beschermd Wonen is de taken en bevoegdheden van de regiogemeenten in het kader van de Wmo 2015 op het gebied van beschermd wonen, de inloop GGZ en de begeleiding maatschappelijke opvang en vrouwenopvang door mandaat en volmacht op te dragen aan de centrumgemeente Groningen. Hierdoor wordt beoogd:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het behalen van schaalvoordelen; • Het stimuleren van de samenwerking tussen de deelnemers; • De beheersing van middelen en eventuele besparingen of aanvullende kosten; • De verevening van de risico's.
Relatie met programma	4. Welzijn, gezondheid, zorg, jeugd
Deelnemende partijen	Appingedam, Bedum, Bellingwedde, De Marne, Delfzijl, Eemmond, Groningen, Grootegast, Haren, Hoogezand-Sappemeer, Leek, Loppersum, Marum, Menterwolde, Oldambt, Pekela, Slochteren, Stadskanaal, Ten Boer, Veendam, Vlagtwedde, Winsum en Zuidhorn.
Bestuurlijk belang	De centrumgemeenteregeling die in 2015 voor de duur van één jaar (2015) was aangegaan, is omgezet in een regeling met ingang van 2017 voor onbepaalde tijd en uit te breiden met opvang (voorheen maatschappelijke opvang en vrouwenopvang) en bovenregionale inloop ggz. Het betreft een lichte GR, zonder eigen bestuur en zonder een eigen uitvoeringsorganisatie. De portefeuillehouder is wethouder Schroor.
Financieel Belang	Financieel belang: De gemeente Groningen ontvangt als centrumgemeente gelden (geoormerkte middelen voor Beschermd wonen en Opvang) als onderdeel van de Integratie Uitkering Sociaal Domein. Het budget is niet onderverdeeld naar de deelnemende gemeenten.
Vermogen	De centrumregeling heeft geen eigen en vreemd vermogen.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 7,8 miljoen euro (regio).
Financiële risico's	Een financieel risico kan ontstaan doordat de gemeente Groningen een geprognosticeerd resultaat Beschermd Wonen meerjarig inzet ter dekking van de meerkosten overige zorgkosten.

Gemeenschappelijke regeling Noordelijk Belastingkantoor

Rechtsvorm	Bedrijfsvoeringsorganisatie op basis van de Wet gemeenschappelijke regelingen
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het Noordelijk Belastingkantoor wil:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hét kantoor in het noorden van Nederland zijn voor de uitvoering van de Wet WOZ en de heffing en invordering van waterschapsbelastingen en gemeentelijke belastingen; • Dankzij de bundeling van kennis lokale overheden vernieuwend en efficiënt ondersteunen bij de uitvoering van belastingtaken, nu en in de toekomst;

	<ul style="list-style-type: none"> • Klantgericht en wendbaar zijn, respectvol omgaan met klanten en staan voor kwaliteit; • De werkzaamheden uitvoeren tegen zo laag mogelijke maatschappelijke kosten; • Een groeiende groep overheden ondersteunen bij de uitvoering van belastingtaken;
Relatie met programma	11. Stadhuis en Stadjer
Deelnemende partijen	De vier deelnemers zijn de waterschappen Noorderzijlvest en Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân en de gemeente Groningen.
Bestuurlijk belang	Wethouder Schroor is lid van het bestuur. Het bestuur bestaat uit vier leden, één uit iedere deelnemer. De raad wordt op vaste momenten (p&ccyclus) en op incidentele basis geïnformeerd en betrokken.
Financieel belang	De begrote deelnemersbijdrage voor Groningen bedraagt voor 2018 4,9 miljoen euro (inclusief compensabele btw) (42%). Dit bedrag is gebaseerd op de begroting 2018. Het aandeel van de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân bedraagt in totaal 58%.
Vermogen	De concept begroting is op 3 juli vastgesteld door het Bestuur en wordt naar verwachting in oktober 2017 vastgesteld na zienswijze van de deelnemers. Het eigen vermogen is nul euro en het vreemd vermogen bedraagt 1,2 miljoen euro. Dit betreft een lening om de investeringen te financieren.
Financieel resultaat	Niet van toepassing. Het begrote resultaat is 0. Het jaarlijkse resultaat wordt bij de jaarrekening afgerekend met deelnemers.
Financiële risico's	<p>In de begroting van het NBK is een aantal onzekerheden en risico's benoemd :</p> <ul style="list-style-type: none"> • de wijze waarop de voor Groningen compensabele btw is berekend; • de wijze waarop met btw en (eventueel) Vpb moet worden omgegaan bij de DVO met de DALT gemeenten, mede omdat Groningen er als partij tussen zit; • de wijze waarop de kostenverdeelsleutel ingericht moet zijn, om te borgen dat het Noordelijk Belastingkantoor geen btw (of Vpb) over haar prestaties richting de deelnemers hoeft te betalen. <p>De risico's zijn betrokken in de berekening van het benodigde weerstandsvermogen van de gemeente Groningen. Reden is dat het NBK geen algemene reserve heeft "naast een post onvoorzien".</p>

Vennootschappen en Coöperaties

NV Waterbedrijf Groningen	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de levering van drinkwater aan ruim 280.000 woningen en bedrijven in de provincie Groningen en Tynaarlo (Drenthe).
Relatie met programma	2.Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De deelnemende partijen in het Waterbedrijf Groningen zijn de provincie Groningen en de gemeenten in het verzorgingsgebied.
Bestuurlijk belang	De gemeente wordt in de aandeelhoudersvergadering vertegenwoordigd door wethouder Van Keulen.
Financieel belang	<p>Het financieel belang: de gemeente Groningen heeft 80 aandelen van nominaal 500 euro. Dit is totaal 40 duizend euro. Het totaal gestort kapitaal bedraagt 138 duizend euro. In de statuten is bepaald dat het recht om aandelen te verwerven is gebaseerd op het aantal inwoners: 1 aandeel per 2.500 inwoners.</p> <p>De aandelen van de gemeente Groningen zijn op de balans onder de financiële vaste activa gewaardeerd voor 2,5 miljoen euro.</p>
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2017 is 71,364 miljoen euro en op 31 december 2017 73.972 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 is 42.500

	miljoen euro en op 31 december 2017 is 60.000 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat 2017 is 2.608 miljoen euro.
Financiële risico's	Geen.

Martiniplaza BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap met Rechtspersoonlijkheid
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het bevorderen van cultuur in brede zin en het aanbieden van een theater en een zalencomplex voor (top)sportactiviteiten, theatervoorstellingen, muziek, congressen en evenementen.
Relatie met programma	6. Cultuur 2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Wethouder van Keulen vertegenwoordigt de gemeente in de Algemene Vergadering van Aandeelhouders.
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 1.800 aandelen à duizend euro (1.799 gewone aandelen en 1 prioriteitsaandeel van 1 duizend euro nominaal), zijnde 1,8 miljoen euro. De gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen. De boekwaarde van de aandelen op 31 december 2013 bedroeg 5,22 miljoen euro. Deze is in 2014 met 1,3 miljoen euro afgewaardeerd naar 3,92 miljoen euro. De gemeente heeft leningen verstrekt met een restschuld per 31 december 2014 van 12,96 miljoen euro. Daarnaast ontvangt Martiniplaza een jaarlijkse bijdrage in de kapitaallasten van 1,8 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 3,772 miljoen euro en op 31 december 4,022 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 was 11,358 miljoen euro en op 31 december 10,858 miljoen euro
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 250 duizend euro.
Financiële risico's	<p>De verbouwingen van het pand nav de noodzaak tot ondersteuning van de functionaliteiten die in MartiniPlaza worden uitgevoerd, zijn begroot op 5,0 miljoen euro. Ze worden op basis van de huidige inzichten bekostigd door MartiniPlaza zelf. Daarin schillen op dit moment twee risico's, te weten:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de aanpassingen aan de zuidelijke ringweg kunnen een negatief effect hebben op de core business waardoor MartiniPlaza niet in staat zal zijn deze kosten te dragen; - de overdracht van het pand van MartiniPlaza aan de gemeente brengt met zich mee dat de gemeente als verhuurder de kosten voor de verbouwing zal moeten dragen. <p>In de periode na 2022 zal moeten worden besloten over de toekomst van de Expohal en de Borgmanhal. Deze hallen zijn zeer verouderd, kennen fors achterstallig onderhoud en hebben geen functionaliteiten waardoor ze multi inzetbaar zijn. Draaijer+partners is gevraagd een oordeel te geven over de kosten van verbouwing c.q. nieuwbouw. Beide blijken even duur te zijn. Het gaat om een bedrag van circa 27,0 miljoen euro.</p>

Enexis Holding NV (netwerkbedrijf), Attero Holding NV (voorheen Essent Milieu) en Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV (EPZ Borssele)	
Rechtsvorm	Naamloze vennootschap en Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Den Bosch
Doelstelling en openbaar belang	Enexis beheert het energienetwerk in Noord-, Oost- en Zuid-Nederland voor de

	<p>aansluiting van ongeveer 2,7 miljoen huishoudens, bedrijven en overheden. De netbeheerderstaak is een publiek belang, wettelijk geregeld met onder andere toezicht vanuit de Autoriteit Consument en Markt. De vennootschap heeft ten doel het realiseren een duurzame energievoorziening door state of the art dienstverlening en netwerken en door regie te nemen in innovatieve oplossingen. Dit om de energietransitie te versnellen én excellent netbeheer uit te voeren.</p> <p>Het publieke belang van deze twee deelnemingen betreft het (doen) distribueren en het (doen) transporteren van energie, zoals elektriciteit, gas, warmte en (warm) water.</p>
Relatie met programma	2. Economie en werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Van het totaal 2.000.000 aandelenbezit de gemeente Groningen 23.736 aandelen. Dit is 1,1868 %. Diverse gemeenten en provincies zijn aandeelhouder.
Bestuurlijk belang	Wethouder Van Keulen vertegenwoordigt gemeente in AvA Enexis Holding Wethouder Schroor vertegenwoordigt de Gemeente Groningen in de aandeelhoudersvergadering van CBL Vennootschap en Claim staat vennootschap.
Financieel belang	De gemeente Groningen heeft 1,1868% van de aandelen in Enexis.
	<p>Enexis Holding NV Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 3.704 miljoen euro en bedraagt op 31 december 2018 3.804 miljoen euro. Het resultaat over 2018 wordt geschat op 200 miljoen euro.</p>
Financiële risico's	<p>Enexis is financieel gezond. Enexis heeft de Standard & Poor's (S&P) rating A+ (Stable outlook) en bij Moody's Aa3 (stable outlook).</p> <p>De aandeelhouders lopen het risico (een deel van) de boekwaarde ad 6,2 miljoen euro te moeten afwaarderen. Het risico voor de aandeelhouders is gering omdat Enexis opereert in een gereguleerde (energie)markt, onder toezicht van de Energiekamer. Daarnaast is het risico gering in relatie tot de (intrinsieke) waarde van Enexis Holding N.V.</p> <p>Wettelijk is minimaal 40% eigen vermogen vereist, Enexis heeft op dit moment meer dan 50% eigen vermogen. Gecombineerd met de achtergestelde status van de 'Vordering op Enexis vennootschap' die loopt tot september 2019, levert dit een laag risico op voor de aandeelhouders van Enexis Holding N.V.</p> <p>Een aanvullend risico is het achterblijven van de geraamde dividendinkomsten. Het risico is echter gemitigeerd middels een overeengekomen streefwaarde van 100 miljoeneuro voor het jaarlijkse dividend.</p>
	<p><u>a. CBL Vennootschap B.V.</u></p> <p>Doelstelling:</p> <p>De functie van deze vennootschap is de verkopende aandeelhouders van energiebedrijf Essent ("Verkopende Aandeelhouders") te vertegenwoordigen als medebeheerder (naast RWE, Essent en Enexis) van het CBL Escrow Fonds en te fungeren als "doorgeefluik" voor betalingen in en uit het CBL Escrow Fonds (CBL: Cross Border Lease). Voor zover na beëindiging van alle CBL's en de betaling uit het CBL Escrow Fonds van de daarmee corresponderende voortijdige beëindigingvergoedingen nog geld overblijft in het CBL Escrow Fonds, wordt het resterende bedrag in de verhouding 50%-50% verdeeld tussen RWE en Verkopende Aandeelhouders.</p> <p>In 2017 heeft een agio uitkering plaatsgevonden van 622 duizend euro. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 150 duizend euro. De vennootschap zal pas in 2019 kunnen worden geliquideerd, omdat zij partij is in een aantal juridische overeenkomsten die bij de verkoop van Essent aan RWE zijn afgesloten.</p>

	<u>b. Vordering Enexis B.V.</u>
	Doelstelling: Als gevolg van de invoering van de Wet Onafhankelijk Netbeheer (WON) in Nederland werd Essent per 30 juni 2009 gesplitst in een netwerkbedrijf (later Enexis) enerzijds en een productie- en leveringsbedrijf (het deel dat verkocht is aan RWE) anderzijds. Essent heeft eind 2007 een herstructurering doorgevoerd, waarbij de economische eigendom van de gas- en elektriciteitsnetten binnen de Essent-groep zijn verkocht en overgedragen aan Enexis tegen de geschatte fair market value. Omdat Enexis destijds over onvoldoende contante middelen beschikte om de koopprijs hiervoor te betalen, is deze omgezet in een lening van Essent.
	De vordering is vastgelegd in een lening-overeenkomst bestaande uit vier tranches, waarvan drie tranches (950 miljoen euro) reeds zijn afgelost. Het aandeel van de gemeente Groningen is 5,9 miljoen euro. Het resterende bedrag wordt in 2019 afgelost.
	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 15 duizend euro. Het vreemd vermogen wordt geschat op 362,5 duizend euro.
	<u>c. Verkoop vennootschap B.V.</u>
	Doelstelling: In het kader van de verkoop van Essent aan RWE hebben de verkopende aandeelhouders een aantal garanties en vrijwaringen gegeven aan RWE. Het merendeel van deze garanties en vrijwaringen is door de verkopende aandeelhouders overgedragen aan Verkoop Vennootschap. Ter verzekering van de betaling van eventuele schadeclaims heeft RWE bedongen dat een deel van de verkoopopbrengst door de verkopende aandeelhouders gedurende een bepaalde tijd in het General Escrow Fonds wordt aangehouden. Buiten het bedrag dat in het General Escrow Fonds zal worden gehouden, zijn de verkopende aandeelhouders niet aansprakelijk voor inbreuken op garanties en vrijwaringen. Het vermogen in het General Escrow Fonds was bij de oprichting van het fonds in 2009 800 miljoen euro. In 2017 is een uitkering geweest van 1,025 miljoen euro. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 150 duizend euro.
	<u>d. CSV Amsterdam B.V.</u>
	Doelstelling: Op 9 mei 2014 is de naam van Claim Staat Vennootschap B.V. gewijzigd in CSV Amsterdam B.V. De statuten zijn gewijzigd, zodat de nieuwe organisatie nu drie doelstellingen vervult:
	a. namens de verkopende aandeelhouders van Essent een eventuele schadeclaimprocedure voeren tegen de Staat als gevolg van de WON; b. namens de verkopende aandeelhouders eventuele garantieclaim procedures voeren tegen RECYCLECO B.V. ("Waterland"); c. het geven van instructies aan de Escrow-agent voor wat betreft het beheer van het bedrag dat op de Escrow-rekening naar aanleiding van de verkoop Attero is gestort.
	(Ad. b) In juni 2017 is een compromis bereikt tussen Waterland en de vennootschap voor een bedrag van 5,5 miljoen euro over de belastingclaims tot en met de periode waarin Attero integraal onderdeel, als Essent Milieu, uitmaakte van de Essent-organisatie. Het bedrag is betaald uit het Escrow fonds van 13,5 miljoen euro. Daarnaast is door Attero een bedrag betaald aan de vennootschap van 3,4 miljoen euro voor de (eventuele) belastingteruggaven over deze periode. Het bedrag is toegevoegd aan de overige reserves van de vennootschap.
	(Ad. c) Het resterend vermogen op de Escrow-rekening is 8,035 miljoen euro. De Escrow-rekening wordt aangehouden bij de notaris. De verkopende aandeelhouders en Waterland zijn niet zonder meer gerechtigd tot het voornoemde bij een notaris in

	<p>Escrow gestorte bedrag. De verkopende aandeelhouders en Waterland hebben enkel een voorwaardelijke aanspraak op dat bedrag. Zodra aan de in de Escrow overeenkomst opgenomen voorwaarden is voldaan, zal de notaris het desbetreffende bedrag betalen aan hetzij de CSV Amsterdam B.V. (ten gunste van de verkopende aandeelhouders van Attero), hetzij aan Waterland. Het in Escrow gestorte bedrag maakt geen onderdeel van de balans van CSV Amsterdam B.V.</p> <p>Beleidsvoornemens: De looptijd van deze vennootschap is afhankelijk van de periode dat claims worden afgewikkeld. Eventuele claims kunnen door Waterland tot 5 jaar na completion (mei 2019) worden ingediend. Na afwikkeling van deze eventuele claims van Waterland zal de Escrow-rekening kunnen worden opgeheven en het restant op deze rekening kunnen worden uitgekeerd aan de aandeelhouders.</p> <p>Financiën: Het financiële risico is beperkt tot eventuele claims van Waterland als gevolg van garanties en vrijwaringen die door de verkopende aandeelhouders zijn afgegeven en tot het maximale bedrag van 13,5 miljoen euro op de Escrow-rekening. Momenteel is er een bedrag van 5,5 miljoen euro uitbetaald aan Waterland ten laste van de Escrow-rekening en is er een bedrag van 3,4 miljoen euro terugbetaald door Waterland in verband met belastingteruggave. De terugbetaling is niet verrekend met de Escrow, waardoor het risico nu is afgenomen tot een maximum van 10,1 miljoen euro (waarvan 5,5 miljoen euro gerealiseerd). In 2017 is een uitkering geweest ter grootte van 2,229 miljoen euro. Het eigen vermogen op 1 januari 2018 wordt geschat op 1 miljoen euro.</p>
	<p><u>e. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V.</u></p> <p><i>Doelstelling:</i> Onderdeel van Essent was het 50% aandeel in N.V. Elektriciteitsproductiemaatschappij Zuid-Nederland (EPZ), onder andere eigenaar van de kerncentrale in Borssele. Het bedrijf Delta NV uit Zeeland heeft de verkoop van dit bedrijfs onderdeel van Essent aan RWE bij de rechter aangevochten. Er liepen zowel een kortgedingprocedure als bodemprocedure. Publiek Belang Elektriciteitsproductie BV ("PBE") had het 50% belang in EPZ bij Energy Resources Holding (ERH) ondergebracht.</p> <p>De vennootschap heeft op 30 september 2011 de aandelen in Energy Resources Holding B.V. en daarmee indirect de aandelen in Energy Resources Ventures B.V., Energy Resources B.V. en het 50% belang in EPZ geleverd aan RWE. Daarmee is een einde gekomen aan de primaire opdracht van Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V., zijnde het behartigen van dat 50%-belang in EPZ. Publiek Belang Elektriciteitsproductie B.V. zal als tijdelijke vennootschap de resterende rechten en verplichtingenafwickelen, in het bijzonder die voortvloeien uit het convenant en het aanvullend convenant dat is overeengekomen met de Staat.</p> <p><i>Beleidsvoornemens:</i> <i>De thans voortdurende rechten en verplichtingen voortvloeiend uit het convenant en aanvullend convenant gelden voor een periode van acht jaar na ondertekening van de EPZ SPA (30 september 2011).</i></p>

NV Bank Nederlandse Gemeenten	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Den Haag

Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is een bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De missie van de bank is duurzaam bij te dragen aan het laag houden van de kosten van maatschappelijke voorzieningen voor de burger.
Relatie met programma	13. Algemene inkomsten en post onvoorzien
Deelnemende partijen	De gemeenten en provincies in Nederland. Gemeente Groningen bezit 0,59% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Wethouder Schroor is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het belang bedraagt 329.199 aandelen à 2,50 euro. De boekwaarde bedraagt 823 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 is 4.163 miljoen euro en op 31 december 2016 is 4.486 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 is 145.317 miljoen euro en op 31 december 2016 is 149.483 miljoen euro.
Financieel resultaat	Over 2016 realiseerde BNG Bank een nettowinst na belastingen van EUR 369 miljoen (2015: EUR 226 miljoen). Gezien de aanhoudende onzekerheden doet de bank geen uitspraken over de toekomst
Financiële risico's	Geen

Thermiek BV

Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het verrichten van re-integratieactiviteiten ten behoeve van personen met een achterstand op de arbeidsmarkt.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	Gemeente Groningen is 100% aandeelhouder en Solveg Snippe, ambtenaar bij de gemeente Groningen is Statutair directeur.
Financieel belang	Het financieel belang van de gemeente bedraagt 1.800 aandelen à 10 euro. De boekwaarde bedraagt 18 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 49 duizend euro en op 31 december 49 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 22 duizend euro en op 31 december 22 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 0 euro.
Financiële risico's	Er zijn geen financiële risico's bekend.

NV Groningen Airport Eelde

Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de mobiliteit en bereikbaarheid van Groningen door de lucht.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 26% van de aandelen.
Bestuurlijk belang	Wethouder Van Keulen vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering.
Financieel belang	Het opgevraagd en gestort aandelenkapitaal bedraagt 4,14 miljoen euro (9.200 aandelen). De Gemeente Groningen heeft hiervan 2.392 aandelen à 450 euro nominaal. De boekwaarde van de aandelen is 1 euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is afhankelijk van nog te nemen besluiten bij de aandeelhouders. Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 13,1 miljoen euro en op 31 december 10,8 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 was 3,4 miljoen euro en op 31 december 3,9 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2016 was 2,3 miljoen euro.

Financiële risico's	De benodigde investering in Groningen Airport Eelde is voor de komende 10 jaar berekend op 46 miljoen euro. De provincies Drenthe en Groningen en de gemeente Tynaarlo hebben halverwege 2017 besloten financieel garant te willen staan voor een aandeel in deze investering, overeenkomstig de aandelenverhouding in Groningen Airport Eelde. Binnen de gemeente Groningen dient nog besluitvorming plaats te vinden over een bijdrage aan Groningen Airport Eelde.
----------------------------	---

Euroborg NV	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang van de Euroborg is de landmark in de ontwikkeling van het Europapark (Noordlease Stadion) en Sportpark Corpus den Hoorn (TsZC) met sportvoorzieningen voor betaald voetbal Groningen.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid 5. Sport en Beweging
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen bezit 100% van de aandelen
Bestuurlijk belang	Wethouder Van der Schaaf vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het geplaatst en gestort aandelenkapitaal bedraagt 48.000 aandelen van nominaal 1 euro, zijnde 48 duizend euro. De gemeente heeft een totaalbedrag aan annuïtaire leningen verstrekt van 19,3 miljoen euro voor het stadion. De restschuld hiervan bedraagt per 31 december 2016 15,4 miljoen euro. Daarnaast zal in 2017 de gemeentelijke lening voor het TsZC met een maximum van 4,93 miljoen euro tot stand komen.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 bedraagt naar verwachting 5,6 miljoen euro en op 31 december 6,1 miljoen euro. Het vreemd vermogen bedraagt op 1 januari 2018 20,3 miljoen euro en op 31 december 19,9 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot financieel resultaat over 2018 is 10 duizend euro.
Financiële risico's	In 2017 is besloten de oorspronkelijke stadionleningen voor de bouw van Euroborg te herzien. Door deze herziening van het leningenpakket is het debiteurenrisico voor gemeente van Euroborg NV verlaagd. Verder zal medio 2018 de exploitatie aanvangen van het TsZC.

Community Network Noord-Nederland BV	
Rechtsvorm	Besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Doelstelling is het aanleggen, onderhouden en exploiteren van een kabelnetwerk in Noord-Nederland.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	De gemeente is sinds 2005 aandeelhouder van de BV, de andere aandeelhouder is de stichting Administratiekantoor, die certificaten van aandelen beheert namens RUG, HH, UMCG en stichting Gerrit. CANN BV is 100% eigenaar van dochtermaatschappij CNG BV, die de exploitatie van het glasvezelnetwerk in Groningen uitvoert.
Bestuurlijk belang	Wethouder Schroor vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	Het maatschappelijk kapitaal bedraagt 2,475 miljoen euro en het geplaatst kapitaal 1,238 miljoen euro, bestaande uit 125 aandelen A van 8,9 duizend nominaal (gemeente Groningen 83 aandelen A) en 125 aandelen B van 1 duizend nominaal, die in het bezit zijn van Administratiekantoor CANN. De aandeelhouders A hebben een goedkeuringsrecht ter zake specifiek genoemde besluiten van de directie en ter zake van de winstbestemming. De gemeente

	Groningen heeft de aandelen als financiële vaste activa gewaardeerd op 1,19 miljoen euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2018 is 2,560 miljoen euro en op 31 december 2.817 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 35 duizend euro en op 31 december 20 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 150 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

WarmteStad BV	
Rechtsvorm	Besloten Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft een zelfstandig warmtebedrijf dat zorgt voor duurzame warmte en/of koude voor de stad op een verantwoorde wijze en daarmee wezenlijk bijdraagt aan een energieneutraal Groningen in 2035.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen en Waterbedrijf Groningen, ieder voor 50%.
Bestuurlijk belang	De concerndirecteur Ruimte is vertegenwoordiger van de gemeente in de aandeelhoudersvergadering. Gezien de ontwikkelfase waarin WarmteStad zich bevindt, zeker met de totstandkoming van Geothermie en Warmtenet Noordwest, en betrokkenheid van veel publieke stakeholders, is er voor deze fase een stuurgroep ingesteld met bestuurders van het Waterbedrijf Groningen en Gasunie New Energy onder voorzitterschap van de wethouder Duurzaamheid en waarvan ook de wethouder Ruimte en Wonen lid is.
Financieel belang	Het financieel belang bedraagt 100 aandelen à 10 euro, totaal 1 duizend euro. Daarnaast is er een gemeentelijk rekening-courant aan de BV (kredietfaciliteit) van 750 duizend euro bij aanvang van WarmteStad.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2017 is 5,4 miljoen euro en op 31 december 2017 12,7 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2017 is 1,5 miljoen euro en op 31 december 5,5 miljoen euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat 2017 bedraagt -700 duizend euro (negatief).
Financiële risico's	<p>WarmteStad geeft met Geothermie en Warmtenet Noordwest uitvoering aan het grootste energieproject dat op dit moment binnen de stad speelt. In totaal betreft het een investering van bijna 60 miljoen euro. In juni 2017 heeft de gemeenteraad, net als de Raad van Commissarissen van het Waterbedrijf Groningen, 7 miljoen euro eigen vermogen beschikbaar gesteld aan WarmteStad. Tevens heeft de Provincie Groningen een achtergestelde lening van 2 miljoen ter beschikking gesteld, welke tzt via een agiostorting, door de gemeente te beschikking wordt aan warmtestad.</p> <p>Op 31 mei 2017 heeft de raad, met de nota 'Vervolgfinanciering WarmteStad', een overbruggingskrediet beschikbaar gesteld voor dit project van 3.058.000 euro tot dat de externe financiering beschikbaar is. Met de nota 'Vervolgfinanciering WarmteStad' is tevens 2 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het WKO-programma van WarmteStad. Met beide bedragen kon de aankoop van de NDEA-bronnen door WarmteStad worden uitgevoerd en kunnen nieuwe aansluitingen gerealiseerd worden op WKO Europapark. Om alle investeringen in het WKO-programma van WarmteStad te financieren is voorzien dat in de periode 2018 – 2021 de beide aandeelhouders ieder nog 1.875.000 euro financieren.</p>

	<p>Het karakter van WarmteStad, waarbij de kosten sterk voor de baat uitlopen, en de financiële omvang rechtvaardigen een risicoafdekking. Onder andere de leveringsverplichting uit Warmtewet maakt dat de aandeelhouders verantwoordelijkheid dragen in geval WarmteStad in de problemen komt. Opgemerkt moet worden dat het risicoprofiel op WKO's daarbij beduidend kleiner is dan van Geothermie en Warmtenet Noordwest. In juni 2017 is bij de kapitaalverstrekking aan WarmteStad voor Geothermie en Warmtenet Noordwest, besloten het weerstandsvermogen te versterken met 1.3 miljoen euro, voor 1 miljoen euro gedekt uit de hiervoor in de begroting 2016 beschikbaar gestelde extra beleidsmiddelen en voor 300.000 euro uit het programma Groningen geeft Energie, jaarschijf 2016. Daarbij is rekenschap gegeven van drie risico's: 1. Geothermische bron functioneert niet 2. Onderneming presteert financieel minder dan de prognose 3. Faillissement. Als gevolg van de gemeentelijke leningen aan WarmteStad in het kader van de nota 'Vervolgfinanciering Warmtestad' (mei 2017) is het benodigde weerstandsvermogen vastgesteld op 726.000 euro te dekken uit de Algemene Egalisatiereserve.</p>
--	--

GEMM CV en GEMM BV (Grond Exploitatie Maatschappij Meerstad)	
Rechtsvorm	Commanditaire vennootschap en besloten vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang is de realisatie van een woonwijk en bedrijventerrein aan de oostkant van Groningen.
Relatie met programma	8.Wonen 2.Economie en Werkgelegenheid
Bestuurlijk belang	De gemeente is 100% aandeelhouder van de GEMM CV en zorgt voor de financiering. Het aandelenkapitaal van de gemeente Groningen bedraagt 500 duizend euro.
Financieel belang	Het aandelenkapitaal van de gemeente bedraagt 500 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente 203 miljoen euro langlopende leningen (er is per 31 december 2016 72 miljoen euro teruggedaan naar de gemeente).
Vermogen	Het eigen vermogen van de CV is op 1 januari 2018 en per 31 december: 500 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2018 is 260 miljoen euro en op 31 december 265 miljoen euro. Het eigen vermogen van de BV is op 1 januari 2018: 8,3 duizend euro en per 31 december 2018 8,8 duizend euro.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt 575 euro.
Financiële risico's	Geen.

NV Groninger Monumentenfonds	
Rechtsvorm	Naamloze Vennootschap
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	<p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen is: De doelstelling van het Groninger Monumentenfonds is het beheer, aankopen, restaureren en herbesteden van monumentaal vastgoed in de provincie Groningen.</p> <p>Het publieke belang voor de gemeente Groningen:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Door het wegvallen van de ISV-middelen waarmee gemeente uitvoering gaf aan het monumentenbeleid, dient het GMF die taak op zich te nemen waarop gemeente mede regievoering heeft op herbesteding van het monument;

	<p>2. Gemeente kan gemeentelijk monumentaal bezit conform doelstellingen van het GMF afstoten en herbestemmen;</p> <p>3. GMF wil in het aardbevingsdossier de bepalende monumenten beschermen en versterken.</p>
Relatie met programma	8. Wonen
Deelnemende partijen	Waterschap Noorderzylvest, TCN-SIG, de gemeente Veendam, Stichting Libau, Stichting Groninger Kerken en Jan Menze van Diepen Stichting
Bestuurlijk belang	Wethouder Van der Schaaf vertegenwoordigt de gemeente in de aandeelhoudersvergadering
Financieel belang	De gemeente bezit 570 (33%) van de 1.760 aandelen: boekwaarde 457 duizend euro. Daarnaast heeft de gemeente Groningen een converteerbare achtergestelde lening verstrekt van 1 miljoen euro. Hier tegenover staat een bestemmingsreserve van 932 duizend euro.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 is 1,6 miljoen euro bedragen en op 31 december 1,6 miljoen euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 is 323 duizend euro en op 31 december 253 duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2016 is 9,4 duizend euro.
Financiële risico's	Vanwege de relatief lage liquiditeit van het fonds bestaat het risico dat doelstellingen op het gebied van herbestemming van monumenten mogelijk onder druk komen te staan.

Stichtingen en verenigingen

Stichting Sociaal Fonds Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft de maatschappelijke belangenbehartiging van medewerkers van de gemeente Groningen, hun gezinnen en gepensioneerden.
Relatie met programma	14. Algemene Ondersteuning
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De wethouder P&O (Van Keulen), een raadslid (Van Gijlswijk) en 2 afgevaardigden namens de vakbond hebben zitting in het bestuur van de stichting.
Financieel belang	Financieel belang: de bijdrage in 2017 is 23 duizend euro.
Vermogen	Het eigen geschat vermogen op 1 januari 2018 is bijna 254 duizend euro. Het eigen geschat vermogen op 31 december 2018 bedraagt eveneens bijna 254 duizend euro. De stichting heeft geen vreemd vermogen *). *) De stichting stelt geen begroting op. De ingevulde bedragen zijn gelijk aan het eigen vermogen op 31-12-2016.
Financieel resultaat	Het laatst bekende resultaat is over het jaar 2016, toen bedroeg het resultaat 13 duizend euro.
Financiële risico's	Geen

Stichting SIG te Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doestelling en openbaar belang	De gemeente Groningen heeft de Stichting SIG opgericht met als doel het beheren en ontwikkelen van bedrijfsgebouwen. De stichting beheert de aandelen van de SIG Real Estate BV.
Relatie met programma	2. Economie en Werkgelegenheid
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen
Bestuurlijk belang	De heer J. Haks, is enig bestuurder.
Financieel belang	De vorderingen op de TCN-groep zijn ingediend bij de curator. Het boedeltekort is echter zo groot dat gezien de achtergestelde aard van de gemeentelijke vorderingen, de gemeente hier waarschijnlijk niets meer van terug krijgt. Daarom zijn de vorderingen in 2013 afgeboekt.
Vermogen	De jaarrekening 2011 is in 2013 opgesteld. De stichting heeft geen vermogen. In 2013 heeft de financiële afwikkeling plaatsgevonden.
Financieel resultaat	Het begroot resultaat over 2018 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen.

Stichting Ondernemerstrefpunt	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang hangt samen met de doelstelling om het overleg tussen organisaties en instellingen in het onderwijs, het bedrijfsleven en de lokale overheid te bevorderen, waardoor het onderwijs en de behoeftes van het bedrijfsleven beter op elkaar worden afgestemd, zowel in de stad als in de regio.
Relatie met programma	Economie en Werkgelegenheid.
Deelnemende partijen	Vanuit het Onderwijs: <ul style="list-style-type: none"> • Christelijke Scholengemeenschap Groningen (CSG) (VO) • Openbaar Onderwijsgroep Groningen (O2G2) (VO) • De Bolster • Alfa College (MBO) • Noorderpoortcollege (MBO) • Gomarus College (VO) • Menso Alting College (MBO) • Unipartners (WO) • Samenwerking met (HBO) studieverenigingen HVM Actis, HSV en KIC Vanuit het bedrijfsleven: <ul style="list-style-type: none"> • Vereniging Bedrijvenpark Zuidoost (VBZO) • Vereniging Bedrijvenpark Noordoost (VBNO) • Vereniging Bedrijvenpark Groningen West (VBGW) • Groningen City Club GCC • MKB Noord • VNO-NCW • Kamer van Koophandel • Gemeente Groningen. • Provincie Groningen
Bestuurlijk belang	De teamleider van de afdeling Economische Zaken van onze gemeente is lid van het bestuur van de stichting OTP.
Financieel belang	Financieel belang: jaarlijks 80 duizend euro als gemeentelijke bijdrage uit G-Kwadraat.
Vermogen	Het eigen vermogen op 1 januari 2016 is 180 duizend euro en op 31 december 214 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 is 91

	duizend euro en op 31 december 48 duizend euro.
Financieel resultaat	Het financieel resultaat over 2016 bedraagt 34,5 duizend euro.
Financiële risico's	Geen.

Stichting WeerWerk Groningen	
Rechtsvorm	Stichting
Vestigingsplaats	Groningen
Doelstelling en openbaar belang	Het openbaar belang betreft het aanbieden van re-integratievoorzieningen aan personen omschreven in de Wet Werk en Bijstand, de Re-integratieverordening van de gemeente Groningen, evenals in de bij deze verordening behorende uitvoeringsbesluiten, en voorts het verrichten van al wat tot het vorenstaande bevorderlijk kan zijn of daarmee verband houdt. De stichting tracht de doelstellingen te bereiken onder meer door het aanbieden van een dienstverband aan hiervoor bedoelde personen op basis van door de gemeente Groningen vast te stellen arbeidsvoorwaarden, zoals het detacheren van werknemers bij werkgevers, zowel in de markt- als in de collectieve sector.
Relatie met programma	1. Werk en Inkomen
Deelnemende partijen	Gemeente Groningen is enig deelnemer.
Bestuurlijk belang	Statutair worden de bestuurders benoemd door het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Groningen.
Financieel belang	Het financieel belang valt samen met de vergoeding die de gemeente Groningen aan de stichting verstrekt voor de loon-en overige personeelskosten van de personen die een dienstverband zijn aangegaan met de stichting. In 2016 was hiermee een bedrag van 882 duizend euro gemoeid.
Vermogen	De meest recente vermogenscijfers stammen uit 2016. Het eigen vermogen op 1 januari 2016 was 297 duizend euro en bedroeg op 31 december 2016 40 duizend euro. Het vreemd vermogen op 1 januari 2016 was 144 duizend euro en op 31 december 2016 259 duizend euro.
Financieel resultaat	Het verwacht resultaat over 2018 bedraagt nihil.
Financiële risico's	Geen

Paragraaf 7: Grondbeleid

In de paragraaf Grondbeleid geven wij onze visie op het grondbeleid en maken we inzichtelijk hoe we het grondbeleid uitvoeren. Daarnaast geven we inzicht in de resultaten en de reserve grondzaken. We bespreken de risico's van het grondbedrijf, de risicobeheersing en de wijze van sturing en verantwoording.

Visie Grondbeleid

Het grondbeleid biedt instrumenten om de door de Raad vastgestelde doelen op het gebied van wonen, werken, natuur, sport, cultuur, recreatie, zorg en onderwijs te ondersteunen.

De kaders voor het grondbeleid worden gevormd door:

- De gemeentelijke doelstellingen op het gebied van ruimtelijke ordening en andere beleidsvelden met ruimtelijke implicaties die zijn vastgesteld in visies en plannen;
- De nota's grondbeleid 2010-2014/de nota grondbeleid 2017-2023;
- Het grondprijzenbeleid 2014-2018;
- De verordening Grondbank 2012;
- De richtlijnen herziening grondexploitaties en resultaatbepaling;
- De Notitie Grondexploitaties 2016 (Commissie BBV)

De nieuwe nota grondbeleid wordt naar verwachting dit najaar vastgesteld. Met deze paragraaf willen wij onder meer actuele ontwikkelingen ten aanzien van het grondbeleid nader toelichten en toekomstige ontwikkelingen waarmee grondbeleid een relatie heeft, nader duiden.

Uitvoering van het grondbeleid

Met het grondbeleid richten we ons op het gebruik van de grond als bepalende factor voor de kwaliteit van de leefomgeving. Daarbij hanteren we de volgende doelstellingen die ons legitimeren om in te grijpen in de grondmarkt:

- Het bevorderen van een maatschappelijk gewenst ruimtegebruik;
- Het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik;
- Het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten over gebruikers, grondeigenaren, ontwikkelaars, corporaties en de overheid.

Een belangrijke voorwaarde hierbij is transparantie. Wij moeten aan de markt duidelijk kunnen maken waarom publiekrechtelijke middelen worden ingezet of waarom in andere gevallen als marktpartij wordt geopereerd. Het grondbeleid kan actief, passief of door middel van een tussenvorm (samenwerking) worden gevoerd. Bij actief grondbeleid wordt de grond voor eigen rekening en risico aangekocht, bouw- en woonrijp gemaakt en in eigen beheer uitgegeven. In de passieve rol draagt de marktpartij het volledige risico. Bij samenwerking is er sprake van locatieontwikkeling in samenwerking met de markt, waarbij het risico, de winst en de zeggenschap gedeeld worden op grond van datgene wat is overeengekomen.

De huidige situatie in Groningen laat een mix zien van actief grondbeleid, faciliterend grondbeleid en samenwerking. Projecten waarvoor de gemeente een actief grondbeleid heeft gevoerd zijn onder meer Grote Markt, Ciboga, Suikerfabriek etc. Projecten waarbij de gemeente heeft gefaciliteerd, door middel van aanpassing van het bestemmingsplan, zijn bijvoorbeeld Hoendiep. Het inzetten van grondbeleid om door de raad gestelde doelen te realiseren is afhankelijk van de opgave.

Actieve inzet van het grondbeleid kan zich onder meer voordoen:

- Voor toekomstige gebiedsontwikkeling of transformatie;
- Om een positie in een gebied veilig te stellen om zo langs privaatrechtelijke weg invloed te hebben op de ontwikkelingen;
- Voor een concreet doel;

- Om over ruilobjecten te beschikken;
- Om ongewenste ontwikkelingen op een locatie te voorkomen;
- Om gewenste ontwikkelingen te stimuleren of aan te jagen;
- Om belemmeringen (bijv. milieucontouren of verkeer aantrekkende functie) voor de omgeving weg te nemen en daarmee ontwikkelingen mogelijk te maken;
- Vanwege aansluiting aan huidig bezit (buurmans grond);
- Om in geval van marktfalen mogelijkheden te hebben;

Het ruimtelijk ordeningsbeleid in Nederland is naast de goede ruimtelijke ordening gestoeld op economische uitvoerbaarheid. Actief grondbeleid werd gevoerd wat voor de betaalbaarheid van de ruimtelijke ontwikkeling de volgende voordelen had. Overschotten op het ene plan (veelal uitleg) kunnen via het grondbedrijf worden ingezet voor ontwikkeling van niet rendabele (binnenstedelijke) locaties. Binnen het ruimtelijke domein vindt een verschuiving plaats van grote ontwikkeling in uitleggebieden naar meer kleinschalige binnenstedelijke ontwikkelingen. Ook zal de herontwikkeling van bestaand vastgoed meer prominent op de agenda staan. Bij deze ontwikkelingen ontstaat veelal een tekort op de grondexploitatie door onder meer de inbrengwaarde van bestaand vastgoed. Daarnaast zijn er veelal extra kosten verbonden door inpassing van de nieuwe ontwikkeling in bestaand stedelijk gebied, door onder meer de aanleg van wegen, bruggen, tunnels, parken enzovoort. De verwachting is dat grondexploitaties als inkomstenbron voorlopig voor de ruimtelijke ordening beperkt zijn. Desalniettemin zal naar verwachting grondbeleid nodig zijn. Alle prognoses geven aan dat de stad de komende jaren fors zal blijven groeien. Om deze groei op te kunnen vangen heeft de stad een acute woningbouwopgave van 20.000 woningen tot 2030. Die groei is alleen te realiseren als we randvoorwaardelijk investeren. Niet alleen in de stadsuitleg (Meerstad, Reitdiep, de Held) en inbreiding door transformaties binnen bestaand stedelijk gebied (Oosterhamrikzone, Eemskanaal-zone, Suikerfabrieksterrein, Stationsgebied-Zuid), maar ook in de bereikbaarheids-opgave (Oosterhamrikzone, Emmaviaduct en Westelijke Ringweg). Naast deze investeringen op stedelijke schaal blijft wijkvernieuwing nodig om de stad leefbaar en aantrekkelijk te houden voor de huidige bewoners en nieuwkomers uit binnen- en buitenland. Naar verwachting de financierbaarheid in de komende jaren een agendapunt worden. Temeer ook omdat de subsidiestromen aanzienlijk zijn afgenomen.

De rol van gemeente is afhankelijk van de opgave en situatie. Voor de komende jaren maken wij per locatie opnieuw de afweging met welk instrument (passief, faciliterend of actief) het beste ingezet kan worden met welk doel en wat zijn de randvoorwaarden. Deze benadering vertalen we voor het grondbeleid in situationeel grondbeleid.

Strategisch vastgoed

Het strategische vastgoed bestaat voornamelijk uit onroerende zaken die aangekocht zijn ten behoeve van (her)ontwikkeling. In de periode tussen aankoop en de start van de (her)ontwikkeling beheren en exploiteren wij de gekochte gronden en bebouwde onroerende zaken. De gronden die ingezet worden voor de uitvoering van het grondbeleid zijn geclassificeerd in diverse categorieën. Wij hanteren de volgende indeling:

- Materiële vaste activa –nog te ontwikkelen bouwgronden;
- Niet in exploitatie te nemen eigendommen;
- In erfpacht of anderszins uitgegeven eigendommen;
- In (bouwgrond)exploitatie genomen eigendommen (grondexploitaties en bouwrijpe kavels);

Naast deze categorieën bestaat de categorie “verhuurde kavels”. Deze categorie is later om administratief beheer technische redenen en bestaat uit eigendommen uit de vier categorieën zoals benoemd in de verordening. Dit is een verzamelcategorie waarin alle verhuurde eigendommen worden opgenomen voor de periode waarin ze worden verhuurd. Onderstaand zal per onderdeel de ontwikkelingen worden weergegeven.

Materiële vaste activa – nog te ontwikkelen gronden

Door een wetswijziging wordt vanaf 1 januari 2016 de strategische grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa – gronden en terreinen en bedrijfsgebouwen. De omvang van de voorraad nog te ontwikkelen gronden en terreinen (inclusief slooppanden) bedraagt 65,9 miljoen euro per 31 december 2015. Per 1 januari is de strategische grondvoorraad gesplitst in gronden en terreinen met een boekwaarde van 51,2 miljoen euro en bedrijfsgebouwen (slooppanden) 14,7 miljoen euro. Per 31 december 2016 bedraagt de boekwaarde van de gronden en terreinen 58,1 miljoen euro en de bedrijfsgebouwen 13,5 miljoen euro. In deze boekwaarde is een voorziening opgenomen van 26,0 miljoen euro bij de gronden en terreinen respectievelijk 25,0 miljoen euro voor de slooppanden. Van deze boekwaarde heeft 40 miljoen euro betrekking op de Suikerfabriek.

Marktwaardetoets

Door een wetswijziging wordt vanaf 1 januari 2016 de strategische grondvoorraad ondergebracht onder de Materiële vaste activa – gronden en terreinen. Deze wijziging heeft met name impact op de waardering van de gronden. Gronden en onroerende zaken moeten gewaardeerd worden tegen verkrijgingsprijs dan wel lagere marktwaarde op basis van taxaties. Eind 2015 zijn nagenoeg alle bezittingen gewaardeerd tegen een OZB-waarde gebaseerd op huidige bestemming met uitzondering van de Suikerfabriek locatie. Door diverse factoren bestaat het risico dat de getaxeerde marktwaarde lager is dan de huidige boekwaarde. Deze nieuwe regeling heeft een overgangstermijn van 4 jaar. In de periode 2017 tot en met 2019 willen we gefaseerd de marktwaardetoets uitvoeren op het grondbezit. Globaal hanteren wij hierbij het volgende schema.

Jaar	Panden/gebieden	Toelichting
2017	Eikenlaanflats, Oude/Nieuw Boteringestraat EKZ- Stockholmstraat, Oosterhamrikzone, Gronden westkant stad	
2018	EKZ,-Sontplein en overig, Reitdiepzone Gronden Oostkant stad	
2019	Stationsgebied/ Suikerfabrieklocatie	Wachten tot en met einde in verband met ontwikkeling Stationsgebied en Suikerfabrieklocatie

De Suikerfabrieklocatie is in 2010 verworven waarbij tot circa 2025 (een deel van de locatie) tijdelijk beheerd wordt en daarna een permanente invulling gaat krijgen. Voor de tijdelijke invulling en exploitatie van de gronden van de Suikerfabriek hebben wij 20 april 2015 een samenwerkingsovereenkomst en het huurcontract met Exploitatie Suikerunie Terrein BV (Ploeg id3) gesloten. Met deze overeenkomsten is Exploitatie SuikerunieTerrein BV huurder geworden van het ruim 14 hectare grote voorterrein, met uitzondering van schoorsteen en daarmee opdrachtnemer voor de invulling en het beheer. Verder is in 2014 ongeveer 20 hectare grond in bruikleen gegeven bij de agrarische onderwijsinstelling Terra om praktijkonderwijs te geven. Momenteel werkt Terra aan een haalbaarheidsstudie voor een praktijkleercentrum.

Een andere consequentie van deze wetswijziging 2016 is dat de exploitatielasten onder aftrek van de opbrengsten ten laste van het jaarresultaat worden gebracht. De mogelijkheid om exploitatielasten van gronden die niet zijn opgenomen in een grondexploitatie te activeren, is vervallen. Deze lasten moeten ten laste van het jaarresultaat gebracht worden. In de begroting 2018 hebben wij een exploitatienadeel exclusief de locatie Suikerfabriek opgenomen van ongeveer 2,9 miljoen euro. Voor de jaarlijkse exploitatielasten van het Suikerfabrieklocatie is een structureel budget van 1,6 miljoen euro beschikbaar.

De boekwaarde van de strategische voorraad is voor het merendeel gewaardeerd op de lagere marktwaarde. De marktwaarde kan jaarlijks fluctueren. Jaarlijks wordt de boekwaarde beoordeeld op basis van de OZB-waarde.

dan wel taxatiewaarde. De omvang van de afwijking is op dit moment niet in te schatten. In het exploitatienadeel van de strategische grondvoorraad hebben wij een stelpost opgenomen (ongeveer 2,5% van de boekwaarde exclusief Suikerfabrieklocatie) om een mogelijke daling op te vangen.

De verordening op de grondbank geeft ons de mogelijkheid om vooraf op basis van de vastgestelde structuurplannen, visies en bestemmingsplannen en het verwervingsplan strategische aankopen te verrichten en hierover achteraf verantwoording af te leggen. Bij de nieuwe nota grondbeleid gaan we nader in op het verwervingsplan.

Bouwrijpe kavels

De categorie bouwrijpe kavels betreft gronden die na het afsluiten van een grondexploitatie nog niet verkocht zijn en beschikbaar zijn om te verkopen. De boekwaarde per 31 december 2016 bedraagt ruim 10,9 miljoen euro.

Erfpacht

De boekwaarde per 31 december 2016 bedraagt 3,0 miljoen euro. Op deze boekwaarde is een voorziening afkoopsommen in mindering gebracht. Naar aanleiding van de opmerkingen van de accountant bij de jaarrekening 2016 wordt de waardering en de presentatie van de boekwaarde en voorziening afkoopsommen in 2017 tegen het licht gehouden. In de jaarrekening 2017 komen wij hierop terug.

In september 2013 heeft de gemeenteraad besloten dat particuliere woning-bezittende erfpachters de keuzemogelijkheid krijgen om de blote eigendom te verwerven. Tot en met 31 december 2015 hebben 42 erfpachters de blote eigendom gekocht, waarvan de totale koopsom circa 702 duizend euro bedroeg. Inmiddels is de rente op staatsleningen gedaald. Hierdoor is de jaarlijkse erfpachtcanon verlaagd en is het financieel niet aantrekkelijk om het blooeigendom te kopen. In 2016 hebben geen verkopen plaatsgevonden

Verder is onder de categorie erfpacht de "commerciële erfpacht Waagstraat" ondergebracht. De canon bij commerciële erfpacht is afhankelijk van de gerealiseerde huuropbrengsten en kosten van de erfpachter. Het jaarlijkse resultaat bestaat uit de canonopbrengsten minus de rentekosten en een vergoeding van de huurlasten van het kernvastgoed (circa 200 duizend euro).

Op 1 januari 2015 heeft de vijfjaarlijkse canonherziening plaatsgevonden. Afhankelijk van de van toepassing zijnde erfpachtvoorwaarden is de canon verlaagd doordat te hanteren rentepercentages in de afgelopen jaren zijn gedaald. Hierdoor zijn de opbrengsten en het resultaat afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. De begrote opbrengsten minus kosten in 2018 bedragen 0,13 miljoen euro voordelig.

Verhuurde kavels/Binnenbezittingen

De categorie verhuurde kavels betreft gemeentelijke panden en percelen grond die binnen het grondbeleid nog geen directe bestemming hebben en die voor langere tijd worden verhuurd of verpacht. Het beleidsmatige uitgangspunt voor deze panden is: 'het op commerciële basis beheren van al dan niet tijdelijke, bij de gemeente in eigendom zijnde, onroerende zaken, met inachtneming van de gewenste bestemmingsflexibiliteit.' De boekwaarde van deze kavels per 31 december 2016 bedraagt 3,8 miljoen euro euro . Jaarlijks wordt het exploitatieresultaat bepaald en verrekend met de reserve grondzaken. Het begrote resultaat in 2018 bedraagt 188 duizend euro

Grondexploitaties

De commissie BBV heeft op 5 maart 2016 de nieuwe Notitie Grondexploitaties 2016 gepubliceerd. Deze notitie bevat wijzigingen die vanaf 1 januari 2016 van kracht zijn voor de verslaggeving van grondexploitaties. De belangrijkste wijzigingen zijn:

- Er is een meer duidelijke definitie tussen een grondexploitatie en een investeringsproject. Een grondexploitatie zijn gronden die zich in het transformatieproces bevinden waarbij in bezit zijnde grond en (eventueel) aanwezige opstallen worden omgevormd naar bouwrijpe grond met als oogmerk (opnieuw) te worden uitgegeven.
- De voortschrijdende richttermijn voor grondexploitaties is maximaal 10 jaar. Hier kan goed gemotiveerd bij raadsbesluit en toegelicht in de jaarstukken van afgeweken worden. Voor langer durende grondexploitaties moeten aanvullende beheersmaatregelen worden genomen. Een verplichte maatregel is dat geen indexering meer mag worden toegepast voor opbrengsten later dan 10 jaar;
- Bij de kostentoerekening aan de grondexploitaties binnen het BBV wordt het verplicht aan te sluiten op de kostenverhaalsmogelijkheden zoals benoemd in de Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) en het Besluit ruimtelijke ordening (Bro);
- De rente die wordt toegerekend aan grondexploitaties moet worden gebaseerd op de werkelijke rente over het vreemd vermogen en de disconteringsvoet moet gelijk gesteld worden aan de toegerekende rente;
- Voorzieningen ter bestrijding van verwachte tekorten in grondexploitaties moeten worden gepresenteerd als waardecorrectie op de post Bouwgrond in exploitatie en
- Jaarlijkse herziening van de grondexploitaties.

Deze wijzigingen beogen een scheiding aan te brengen tussen publieke investeringen in de openbare ruimte en de investeringen die verband houden met de aankopen van gronden, het bouwrijp maken van grond en de uitgifte van bouwgronden. Een deel van de publieke investeringen kan worden toegerekend, voor zover ze voldoen aan de criteria van proportionaliteit, profijt en causaliteit. De voorinvesteringen in de publieke ruimte worden niet langer volledig gefinancierd uit de grondexploitaties. Hierdoor worden de risico's die samenhangen met grondexploitaties kleiner en is er daardoor minder benodigd weerstandsvermogen en minder reserves benodigd. Daarnaast komt de (meerjaren) begroting structureel beter op orde doordat er rekening wordt gehouden met de rentelasten en afschrijvingen en waardoor er ruimte ontstaat voor vervanging.

Deze wijzigingen zijn meegenomen bij de herziening grondexploitaties 2016 en ook in deze jaarrekening. De projecten waarbinnen alleen in de openbare ruimte dan wel gebouwen wordt geïnvesteerd zijn onder de Materiële vaste activa gebracht (Woonschepenhaven, Revitalisering Winschoterdiep, Paddepoel Zuid Oost Herstructurering, Bessemoerpark en Grote Markt Forum).

De totale omvang van de boekwaarde van de grondexploitaties bedraagt per 31 december 2016 circa 318 miljoen euro. De boekwaarde inclusief voorziening is als volgt samengesteld:

- 71 miljoen euro grondexploitaties;
- 247 miljoen euro Meerstad.

Grote, complexe of risicovol euro e grondexploitaties zijn Meerstad, Europapark (inclusief station en Kempkensberg), CiBoGa, Westpoort, Grote Markt, Eemskanaalzone en de Oosterhamrikzone. Daarnaast zijn een aantal kleinere grondexploitaties zoals Reitdiep fase 3 en 4, Oosterparkstadion, Eemspoort, Eemspoort Zuid. In de herziene grondexploitaties 2016 (vastgesteld in mei 2017) en de jaarrekening 2016 is een uitgebreide toelichting opgenomen over de actuele stand van zaken van de grondexploitaties.

De grondexploitaties worden jaarlijks herzien. Ten behoeve van de herziening wordt de programmering en de te hanteren parameters herijkt. In de komende herzieningen van grondexploitaties komen we terug op de gevolgen hiervan voor de betreffende grondexploitaties en op de mogelijkheden die ontstaan door het benutten van kansen. Ook gaan we bij de herziening nader in op de ontwikkeling van de risico's van de grondexploitaties. Bijzonder aandachtspunten hierbij zullen met name de voortgang in de uitgifte van kavels voor bedrijventerreinen en woningbouw zijn een aantal bijzondere risico's zoals de

samenwerkingsovereenkomst Oosterhamriktracé tussen de gemeente Groningen en Nijestee en het effect hiervan op de grondexploitatie Oosterhamrikzone.

Voor de ontwikkeling van de stad zijn inmiddels forse investeringen gedaan in het verwerven en bouwrijp maken van gronden zowel binnenstedelijk als ook in de uitleggebieden. Voor de toekomst zijn een viertal grondexploitaties te typeren:

1. Gebiedsontwikkeling binnenstad (Oosterhamrikzone, CiBoGa, Europapark, Eemskanaalzone en toekomstige Suikerfabrieklocatie);
2. Gebiedsontwikkeling wonen uitleglocaties (Meerstad en Reitdiep fase III en IV);
3. Bedrijventerreinen (Westpoort, Zernike, Eemspoort en Eemspoort-Zuid);
4. Speciale ontwikkelingen zoals de Grote Markt en mogelijk ook het Stationsgebied in de nabije toekomst.

De focus in de komende jaren ligt met name op de afzet van gronden in de gebiedsontwikkeling binnenstad en de bedrijventerreinen. Om de risico's te managen van deze investeringen is het noodzakelijk om de investeringen te koppelen aan de afzetverwachting van gronden in de komende periode. Verder zal in de komende jaren de investeringsomvang in het bouw- en woonrijp maken van gronden binnen de grondexploitaties substantieel dalen ten opzichte van voorgaande periode. De investeringen zijn met name gericht op het verder bouwrijp- en woonrijp maken van de gronden, zodat de gronden verkocht kunnen worden. Naar aanleiding van de accountantscontrole zullen we bij de herzieningen 2017 met name de raming van de nog te maken kosten en te realiseren opbrengsten tegen het licht houden en op basis van de uitkomsten een beoordeling maken van de toereikendheid van de voorziening grondexploitaties.

Het verwachte verloop van de grondexploitaties op basis van de herzieningen 2016 ziet er als volgt uit

	1-1-2016	Kosten	Eigen bijdrage	Subsidies	opbrengsten	31-12-2016
Bruto boekwaarde	274.687	12.028		-12.029	-9.101	265.585
Voorziening *	-190.278		-5.663			-195.941
	84.409	12.028	-5.663	-12.029	-9.101	69.644
Verwachting	0	144.875	0	-6.042	-219.263	-80.430
	84.409	156.903	-5.663	-18.071	-228.364	-10.786
Nog te realiseren resultaat (grondzaken)						-4.675
Saldo Voorziening						-6.111
Bij: afgesloten complexen	1.415	-9	0	0	1.406	

* Gedurende de afgelopen 20 jaren heeft u ter dekking van verwachte tekorten op gebiedsontwikkelingen middelen ter beschikking gesteld. Het gaat om met name middelen voor CiBoGa (36,6 miljoen euro), Oosterhamrikzone (17,9 miljoen euro), Westpoort, (met name de ontsluiting A7 en doorgaande weg, 29,3 miljoen euro, Europapark 33,7 miljoen euro, Europapark Station 17,1 miljoen euro en Grote Markt Oostwand 26,3 miljoen euro) Deze middelen zijn in de afgelopen jaren administratief verwerkt in de boekwaarde. Bij de slotcalculatie wordt doorgaans de definitieve balans opgemaakt en het eindresultaat opgemaakt. Op basis van de nieuwe notitie grondexploitaties worden deze middelen nu apart gepresenteerd als correctie op de boekwaarde.

Resultaten grondexploitaties en reserve grondzaken

Het doel van de bestemmingsreserve Grondzaken is het vormen van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen in de resultaten op de grondexploitaties en op het strategisch grondbezit. Winsten en verliezen worden ten gunste of ten laste van de reserve Grondzaken gebracht. Het verwachte resultaat 2018 bedraagt 7,235miljoen euro negatief. Dit resultaat bestaat op hoofdlijnen uit twee delen, namelijk het resultaat op de grondbedrijf producten en de rentekosten van de bovenwijkse voorzieningen Meerstad. Het verwachte nadeel is de som van rente- en exploitatielasten van onder ander de Alo locatie, Hereplein en de overige nog in

exploitatie te nemen gronden en bezittingen onder aftrek van resultaten op binnenbezittingen, erfpacht bedraagt 2,589 miljoen euro negatief. De verwachte rentekosten bovenwijkse voorzieningen Meerstad bedragen 4,646 miljoen euro negatief. In dit resultaat is geen rekening gehouden met de mogelijke financiële gevolgen door verschuiving een aantal onroerende zaken, waaronder het NNT Pand, Wallhouse, die vanaf 1 januari 2018 onderdeel zijn van het Vastgoedbedrijf.

De geprognosticeerde omvang van de reserve grondzaken en groundbank per 31 december 2017 bedraagt 45,4 miljoen euro (2016: 52,4 miljoen euro) (inclusief de resultaatbestemming bij de jaarrekening 2016). Naar verwachting zal in 2017 de reserve wijzigen door de resultaatbestemming 2017 en het verwachte resultaat van 2018 van totaal 7,235 miljoen euro. De verwachte eindstand per 31 december 2018 is 38,1 miljoen euro.

Bij bepaling van het verwachte resultaat zijn de uitgangspunten gebruikt zoals deze zijn neergelegd in de nota resultaatbepaling. De uitgangspunten zijn als volgt:

- Goed koopmansgebruik;
- Gerealiseerde winsten worden verantwoord in de exploitatie onder aftrek van de nog te verwachten kosten. De nog te verwachten opbrengsten worden buiten beschouwing gelaten;
- Winsten worden bepaald op jaarbasis;
- Verliezen die op enig moment benoembaar, kwantificeerbaar, onontkoombaar en voorzienbaar zijn, worden als verlies genomen in het betreffende boekjaar;
- De waardering van het actief geschiedt tegen historische kostprijs of lager verwachte opbrengstwaarden. De afwaardering wordt ten laste van de exploitatie gebracht.

Per 1 januari 2016 is de vennootschapsbelasting voor overheidsbedrijven ingevoerd. Met het uitvoeren van grondexploitaties opereert de gemeente als een ondernemer voor de vennootschapsbelasting. Op basis van de huidige inzichten wordt Meerstad (BV/CV) en de overige grondexploitaties van de gemeente als twee verschillende fiscale grondbedrijven beschouwd. Beide organisaties hebben immers een eigen projectteam én aansturing en zijn in die zin verschillende entiteiten. De eerste (pro-forma) uitkomsten voor beide entiteiten zijn eveneens verschillend. Uit berekeningen blijkt voor de grondexploitaties binnen de gemeentelijke organisatie dat het saldo van de ondernemingstoets negatief is en er geen belastingplicht ontstaat. Voor Meerstad is de uitkomst van de ondernemingstoets positief, waardoor de grondexploitatie Meerstad door de ondernemingspoort gaat en daarmee belastingplichtig is.

Meerstad

Per 1 januari 2016 is de Notitie grondexploitaties 2016 in werking getreden. De nieuwe regels zijn vooral gericht op het beperken van de risico's in grondexploitaties. Een van de maatregelen uit de notitie grondexploitaties is het beperken van de toerekening van bovenwijkse voorzieningen aan grondexploitaties. In het geval van Meerstad gaat dat om investeringen in groen, water en infrastructuur. Gezien de omvang van Meerstad gaat het om grote bedragen. De totale investeringen in bovenwijkse voorzieningen zijn 150 miljoen euro, waarvan inmiddels 90 miljoen euro is gerealiseerd en 60 miljoen euro in de komende jaren nog geïnvesteerd moet worden. De gerealiseerde investeringen hebben vooral betrekking op de aankoop van grond voor groen en water. We hebben beoordeeld in welke mate de bovenwijkse voorzieningen aan de grondexploitatie kunnen worden toegerekend. Voor de gerealiseerde investeringen hebben we dit voorlopig bepaald op 20% en voor de nog te realiseren investeringen gaan we vooralsnog uit van 50%. Op 21 december 2016 heeft u besloten om 80% van de gerealiseerde investeringen en 50% van de nog te realiseren investeringen te activeren respectievelijk in de toekomst te activeren. De kapitaallasten hiervan moeten worden gedekt uit de algemene middelen. In de komende jaren worden de kapitaallasten vooralsnog ten laste van de reserve grondzaken gebracht volgens het volgende schema.

	2017	2018	2019	2020	2021	2022
bedragen x 1 miljoen euro	4,6	4,6	4,7	4,8	1,5	0,7

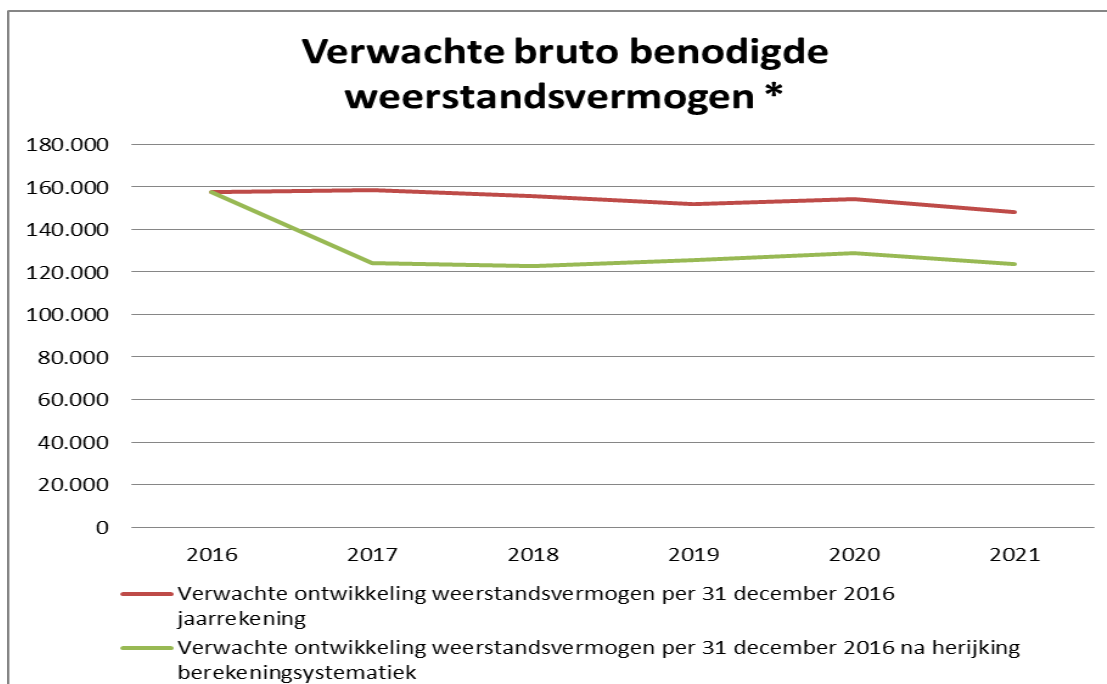
Risico's van het grondbedrijf in relatie tot de reserve grondzaken en risicobeheersing

Om de toereikendheid van de reserves van het grondbedrijf te meten wordt de geprognoseerde omvang van de reserve van het grondbedrijf vergeleken met de benodigde omvang. De geprognoseerde omvang van de reserve bestaat uit het actuele saldo van de reserve grondzaken inclusief rentebijdragen bestemmingsreserve Euroborg en grondbank en de verwachte toekomstige resultaten en onttrekking die ten gunste of ten laste komen van de reserve grondzaken en grondbank. Zowel de benodigde als geprognoseerde omvang van de reserves van het grondbedrijf worden meegenomen bij het bepalen van het gemeentebrede weerstandsvermogen.

Het risico op een plantekort kan onder meer voortvloeien uit vertraging in het uitgiftetempo van gronden, uitgifte van gronden tegen lagere grondprijzen dan in de exploitatiebegroting is voorzien, aanbesteding van civieltechnische werken en vertraging in het tempo van realisering. Vanwege de complexiteit en omvang van het grondexploitatieproces en de beheersing hiervan wordt vanaf 2003 de risicoboxenmethode gebruikt voor de beheersing van de risico's binnen de grondexploitatie. Voor het bepalen van de noodzakelijke omvang van de egaliseringsreserve zijn de in box 3 aangegeven risico's van de lopende grondexploitatie relevant. In de kadernota herijking weerstandsvermogen en risicomanagement is aangegeven dat de risicoboxenmethode gehanteerd wordt als de methode voor het bepalen van het weerstandsvermogen en is de methode nader toegelicht. De [geactualiseerde kadernota](#) is op 6 juli 2016 vastgesteld.

Vanaf 2014 wordt voor de grondexploitaties inclusief Meerstad en het strategisch grondbezit gewerkt met een meerjarenprognose van het weerstandsvermogen. Per 31 december 2016 heeft de meest recente actualisatie van het saldo plaatsgevonden. In onderstaande grafiek wordt de verwachte ontwikkeling vanaf per 31 december 2016 weergegeven. De berekening is gebaseerd op verwachtingen en aannames met betrekking tot toekomstige ontwikkelingen. Op voorhand is niet aan te geven welk risico zich uiteindelijk zal voordoen en zal leiden tot een tekort in de grondexploitatie.

In de kadernota weerstandsvermogen en risicomanagement hebben we ervoor gekozen om geen wijzigingen aan te brengen in de risicoboxenmethode. Dit komt doordat vanaf 2016 andere regels van toepassing zijn op de grondexploitaties en bij de besluitvorming van de kadernota 2016 het nog te vroeg was om uitspraken te doen over de impact van de regels op het weerstandsvermogen. In de afgelopen periode zijn de uitgangspunten van de berekeningsmethodiek herijkt en de te hanteren rentepercentages en kostenindex aangepast kan worden voor de bestaande grondexploitatie binnen de gemeentelijk organisatie en de grondexploitatie Meerstad. Dit leidt tot een afname van het weerstandsvermogen van circa 24,7 miljoen euro bruto en netto 22,2 miljoen euro. onderstaande grafiek is ook de ontwikkeling weergegeven op basis van de herijkte uitgangspunten. Wij verwachten in de komende periode een voorstel met wijziging van de berekeningssystematiek aan u voor te leggen.

* Inclusief grondexploitatie Meerstad

De omvang van de risico's op 31 december 2016 volgens bedraagt 157,6 miljoen euro . De benodigde risicobuffer zal naar verwachting zich als volgt ontwikkelen:

jaar (bedragen x 1.000 euro)	2.017	2.018	2019	2020	2021
Oud	158.799	155.709	152.167	154.110	148.267
Nieuw	124.156	122.904	125.472	128.795	123.568

De omvang van het weerstandsvermogen wordt voor meer dan de helft bepaald door de grondexploitatie Meerstad (circa 64%) Het aandeel van de bedrijventerreinen bedraagt circa 15% en projecten CiBoGa, Europapark inclusief station en Kempkensberg, Grote Markt, Oosterhamriktracé en nog in exploitatie te nemen gronden in de berekening bedraagt circa 15%. De omvang van het benodigde weerstandsvermogen voor de grondexploitaties en gronden wordt meegenomen bij de bepaling van het totaal gemeentebreed benodigde weerstandsvermogen.

De risicoboxenmethode is gebaseerd op het boxenmodel van de lopende grondexploitaties. Voor de (grond) exploitaties waarvoor nog geen uitvoeringskrediet beschikbaar is gesteld wordt aangenomen dat er voldoende bijsturingmogelijkheden aanwezig zijn dan wel subsidiebronnen of nieuwe beleidsmiddelen om een eventueel tekort af te dekken.

Sturing en verantwoording

Gedurende het jaar wordt in de diverse planning en control documenten zoals de begroting, de tussenrapportages en de jaarrekening gerapporteerd over de afzonderlijke onderdelen van het grondbeleid. Daarnaast wordt jaarlijks over het gevoerde grondbeleid gerapporteerd middels de rapportage Grondbank en één keer per jaar middels de rapportage Grondbedrijf met de bijlage Staat P. In de rapportage Grondbedrijf wordt een samenvatting gegeven van de stand van zaken en ontwikkelingen van het grondbedrijf inclusief het grondbezit. De Staat P geeft de stand van zaken per grondexploitatie weer. De bestaande regels over de winstafoming worden gevolgd en in de Staten P/ rapportage Grondbedrijf wordt hierover verantwoording afgelegd. Jaarlijks worden de grondexploitaties herzien en de herziene grondexploitatiebegroting wordt ter besluitvorming aan u voorgelegd.

Voor de slotcalculaties wordt jaarlijks op basis van de geldende regelgeving een planning opgesteld. De slotcalculaties van de af te sluiten complexen worden aan het einde van het desbetreffende kalenderjaar ter besluitvorming aangeboden.

Paragraaf 8: Lokale heffingen

Deze paragraaf gaat over de lokale belastingen en heffingen. Aan de orde komen het beleid ten aanzien van de lokale heffingen, de geraamde inkomsten, de kostendekkendheid van de tarieven, het kwijtscheldingsbeleid dat we hanteren en de lastendruk voor de burger in vergelijking met die in andere grotere gemeenten.

Beleid lokale heffingen

Lokale heffingen betreffen zowel publiek- als de privaatrechtelijke heffingen. De publiekrechtelijke heffingen worden onderscheiden naar belastingen en rechten:

- Belastingen: de opbrengsten van belastingen komen toe aan de algemene middelen en kunnen vrij worden besteed. Dit zijn onder meer de onroerendezaakbelasting (OZB), de logiesbelasting en de hondenbelasting. Het criterium kostendekkendheid is hier niet aan de orde;
- Rechten: een recht is een vergoeding voor een concrete prestatie door de gemeente geleverd. De opbrengst van de rechten is niet vrij besteedbaar: de opbrengsten moeten aangewend worden voor de gerelateerde prestaties. Voorbeelden zijn de afvalstoffenheffing, rioolheffing en de leges burgerzaken. Hier geldt een wettelijke norm van maximaal 100% kostendekkendheid.

De privaatrechtelijke heffingen hebben betrekking op tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang.

In de jaarlijkse Tarievennota wordt een toelichting gegeven op de ontwikkeling van de gemiddelde jaarlijkse woonlasten. De woonlasten is een optelling van de OZB, rioolheffing en afvalstoffenheffing voor een gemiddeld (meerpersoons)huishouden.

Op grond van de Financiële verordening gemeente Groningen 2013 moet om de vier jaar een tarievenonderzoek plaatsvinden en wordt de kostendekkendheid van de publiek- en privaatrechtelijke tarieven doorgelicht en aan de gemeenteraad gerapporteerd. Daarbij wordt de gewenste mate van kostendekkendheid opnieuw bepaald. Het laatste tarievenonderzoek heeft plaatsgevonden in 2014.

Beleid publiekrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de publiekrechtelijke tarieven.

Kwijtscheldingsbeleid

Met het hanteren van een kwijtscheldingsregeling geeft de gemeente een deel van zijn burgers de mogelijkheid om voor een lager tarief in aanmerking te komen. De ruimte om een eigen gemeentelijk kwijtscheldingsbeleid te voeren is beperkt. De criteria waaraan kwijtscheldingsverzoeken getoetst worden, zijn op rijksniveau vastgesteld. We mogen wel zelf bepalen voor welke belastingen en heffingen we kwijtschelding verlenen en welk deel van de belastingaanslag of heffing we kwijtschelden. We verlenen kwijtschelding voor:

- Hondenbelasting, alleen voor de eerste hond en tot 60%;
- Afvalstoffenheffing. Mensen die vijf jaar of langer op het sociale minimum zitten, krijgen volledige kwijtschelding van de afvalstoffenheffing. De andere kwijtscheldingsgerechtigden krijgen 57% van het aanslagbedrag kwijtgescholden;
- Leges gehandicaptenparkeerplaats en -kaart en huwelijksleges (volledig).

Onroerendezaakbelasting

De onroerendezaakbelasting is de belangrijkste gemeentelijke belasting, niet alleen qua omvang, maar ook omdat de opbrengst tot de algemene middelen behoort en dus naar eigen inzicht besteed kan worden. De belangrijkste functie is het genereren van inkomsten. De hoogte van een aanslag is afhankelijk van de waarde van een pand en van de door de raad vastgestelde tarieven. Er wordt onderscheid gemaakt tussen de heffing voor eigenaren van woningen, eigenaren van niet-woningen en gebruikers van niet-woningen. De waarde van de woningen en bedrijven in de stad wordt ieder jaar opnieuw bepaald.

Afvalstoffenheffing

De afvalstoffenheffing wordt als bestemmingsheffing aangemerkt, omdat de opbrengst niet naar de algemene middelen vloeit, maar dient ter dekking van de kosten van afvalinzameling en -verwerking. Het uitgangspunt is dat deze kosten inclusief de kosten van kwijscheldingen volledig gedekt worden uit de opbrengst van de afvalstoffenheffing. Het aantal bewoners van een woning bepaalt de hoogte van het tarief. Er wordt gedifferentieerd naar vier categorieën, namelijk eenpersoonshuishoudens, tweepersoonshuishoudens, huishoudens van drie tot en met zeven personen en huishoudens van acht personen of meer. Hiermee wordt invulling gegeven aan het principe 'de vervuiler betaalt'. De tariefdifferentiatie heeft dus niet gedragsbeïnvloeding ten doel, de belangrijkste functie is het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken.

Rioolheffing

De kosten voor het beheren en in stand houden van het rioolstelsel worden door een heffing verhaald. Gemeenten hebben naast de zorgplicht voor stedelijk afvalwater en hemelwater ook de zorgplicht voor grondwater. De opbrengst van de rioolheffing, met als uitgangspunt 100% kostendekkendheid, is geormerkt. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. De rioolheffing kan zowel van de eigenaar (aansluitrecht) als van de gebruiker (afvoerrecht) worden geheven. Wij kennen alleen het aansluitrecht, waarbij een vast bedrag per aansluiting in rekening wordt gebracht.

Bouwleges

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. De belangrijkste functie is dus het genereren van inkomsten om de voorziening mogelijk te maken. Het tarief wordt bepaald door de hoogte van de bouwkosten (aanneemsom exclusief BTW). Ook voor de bouwleges is ons beleid een kostendekkendheid van 100%. Een complicatie daarbij is dat door een wisselende omvang van de bouwprojecten de opbrengst van jaar tot jaar sterk kan fluctueren. Verder is vooraf moeilijk te schatten hoeveel de opbrengst in enig jaar zal bedragen.

Parkeergelden publiekrechtelijk deel

Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Voor de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) is de doelstelling van regulering expliciet in de wet vastgelegd. In de tariefstelling mag onderscheid gemaakt worden naar parkeerduur (kort/lang), het moment waarop wordt geparkeerd (dag/avond/weekend), het gebied waar wordt geparkeerd en het type vergunning. In Groningen maken we gebruik van de toegestane differentiatiemogelijkheden. We sturen zowel met tarieven, de duur van parkeren als met de beschikbaarheid van parkeerplaatsen.

Baten en kruissubsidiëring publiekrechtelijke leges

Voor elk van de verordeningen waarbij sprake is van kostenverhaal moet inzichtelijk gemaakt worden dat de totale geraamde baten van de verordening niet uitgaan boven de totale lasten van de verordening. Deze opbrengstnorm ziet op de verordening in haar totaliteit maar anders dan in bijvoorbeeld de Verordening rioolheffing of de Verordening afvalstoffenheffing worden in de Legesverordening heel veel verschillende diensten van een tarief voorzien. Voorbeelden zijn paspoorten, rijbewijzen, huwelijksvoltrekkingen, omgevingsvergunningen, evenementenvergunningen en drank- en horecavergunningen. De diensten waarvoor leges worden geheven zijn in de Legesverordening op samenhang geclusterd. Dit heeft geleid tot een onderverdeling in drie clusters van samenhangende diensten:

Titel 1 Algemene dienstverlening;

Titel 2 Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving/omgevingsvergunning/Wabo;

Titel 3 Dienstverlening vallend onder de Europese Dienstenrichtlijn.

Onder titel 1 vallen met name de legestarieven voor diensten van Burgerzaken (paspoorten, rijbewijzen en huwelijksvoltrekkingen). Onder titel 2 vallen de legestarieven voor diensten die verleend worden onder de noemer 'omgevingsvergunning' (voorheen bouwvergunning) en onder titel 3 vallen de legestarieven voor diensten die uitsluitend verleend worden aan ondernemers zoals de drank- en horecavergunning, de evenementenvergunning en de vergunning voor seksbedrijven.

Binnen titel 1 is kruissubsidiëring toegestaan. Zo mag bijvoorbeeld het tarief voor huwelijksvoltrekkingen meer dan kostendekkend worden vastgesteld ter compensatie van een niet kostendekkend tarief voor paspoorten. Ook binnen titel 2 is kruissubsidiëring toegestaan. Bij de invoering van de omgevingsvergunning in 2010 was het weliswaar de wens van de wetgever dat alleen binnen de omgevingsvergunning kruissubsidiëring zou worden toegepast en niet met dienstverlening daarbuiten. Maar inmiddels heeft de rechter geoordeeld dat kruissubsidiëring tussen titel 1 en titel 2 niet verboden is. Niet kostendekkende tarieven voor de diensten die vallen onder titel 1 mogen dus gecompenseerd worden door meer dan kostendekkende tarieven voor de omgevingsvergunning. Op grond van de Europese Dienstenrichtlijn is binnen titel 3 kruissubsidiëring niet toegestaan. Voor elk van de tarieven van titel 3 geldt de norm van maximaal 100% kostendekking. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit in de paragraaf lokale heffingen aangegeven. Ook indien de raad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

Beleid privaatrechtelijke heffingen

Hieronder geven we een beknopte uiteenzetting van het gemeentelijke beleid met betrekking tot de privaatrechtelijke tarieven.

Privaatrechtelijke tarieven

In Groningen maken we onderscheid tussen algemene tarieven die vooraf zijn bepaald en voor iedere afnemer gelden en commerciële tarieven. Bij de laatste opereert de gemeente als marktpartij in een concurrerende omgeving. Medio 2014 is de Wet Markt en Overheid in werking getreden. Op grond van deze wet moeten we voor onze producten en diensten de integrale kostprijs in rekening brengen. Daarnaast heeft de gemeente voor een aantal producten zelf een beleid voor kostendekkendheid.

Parkeergelden privaatrechtelijk

Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages en buurtstallingen. Het uitgangspunt is dat het in totaal (samen met het publiekrechtelijk deel) kostendekkend is.

Berekening lokale heffingen

Voor het berekenen van de kostendekkendheid en hoogte van de lokale heffingen maken wij gebruik van een kostenverdeelstaat. In deze kostenverdeelstaat rekenen wij directe lasten en baten, indirecte lasten en baten en de algemene interne dienstverleningskosten toe aan de verschillende lokale heffingen.

Toerekening directe lasten

De centrale activiteiten van een heffing staan op een taakveld. Riolering en Afval zijn voorbeelden van taakvelden waarvan de kosten toe te rekenen zijn aan respectievelijk de rioolheffing en de afvalstoffenheffing. De taakvelden vormen de kern van de directe lasten van de kostenonderbouwing. Daarnaast moet de vraag beantwoord worden of er op andere taakvelden lasten staan die te maken hebben met de uitvoering van de taak waarvoor de heffing in rekening gebracht wordt. Is dat het geval dan moet worden bepaald in welke mate die lasten toerekenbaar zijn.

Toerekening indirecte lasten

Alle kosten voor overhead staan apart begroot op taakveld 0.4. Een deel van de overhead mag als opslag op de directe lasten meegenomen worden in de tarieven. De overhead wordt niet door belast aan de taakvelden waar de directe lasten op staan. Dit betekent dat het niet mogelijk is om uit de taakvelden alle aan de tarieven toe te rekenen kosten af te leiden. De overhead moet buiten de begroting om aan de tarieven worden toegerekend. In de Financiële verordening gemeente Groningen 2013 is de methodiek voor de toerekening van overhead opgenomen.

Enkel voor de publiekrechtelijke leges geldt dat indirecte lasten die geen enkel verband hebben met een dienst waarvoor een tarief in rekening wordt gebracht, niet verhaalbaar zijn. Het gaat bijvoorbeeld om de kosten van:

- beleidsvoorbereiding;
- inspraak-, bezwaar- en beroepsprocedures;
- handhaving, toezicht en controle (behoudens de eerste controle).

Toerekening algemene interne dienstverleningskosten

Binnen de kaders van wet- en regelgeving rekenen we de toerekenbare overhead (zoals kosten van het shared service center) aan de lokale heffingen toe. Dit noemen we algemene interne dienstverleningskosten (AID). De verdeling vindt plaats op basis van de formatie per heffing.

De AID is ten opzichte van de 2017 met 1,5 miljoen euro gedaald waardoor in 2018 het totale bedrag aan algemene interne dienstverleningskosten uitkomt op 68,5 miljoen euro. Op de AID producten is de loon- en prijsindex toegepast en de nieuwe CAO is verwerkt. Dit resulteert in een kostenverhogend effect op de AID. Bezuinigingen en efficiëntie zorgen voor een daling van de algemene interne dienstverleningskosten.

Opbrengstontwikkeling lokale heffingen

In de begroting geven we jaarlijks een overzicht van de opbrengsten van de lokale heffingen, te weten de belangrijkste belastingen, rechten en heffingen (leges). Het tarief van iedere lokale heffing wordt in het najaar door middel van een apart raadsvoorstel vastgesteld.

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de belastingen.

Opbrengsten belastingen (bedragen x 1.000 euro)	rekening 2016	begroting 2017	begroting 2018	Toename van 2017 naar 2018
Onroerende zaakbelasting (OZB)	61.837	62.672	65.724	3.052
Roerende zaakbelasting (RZB)	94	73	76	3
Hondenbelasting	854	868	897	29
Logiesbelasting	1.310	1.167	1.317	150
Precariobelasting	758	668	653	15-
Parkeerbelasting	8.577	9.267	9.761	494

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van de gerealiseerde opbrengsten voor de rechten en heffingen.

(bedragen x 1.000 euro)				
Opbrengstenrechten en heffingen (bedragen x 1.000 euro)	rekening 2016	begroting 2017	begroting 2018	Toename van 2017 naar 2018
Afvalstoffenheffing	27.524	28.863	29.419	556
Marktgeden	753	782	816	34
Rioolheffing	15.622	16.083	16.213	130
Begrafnisrechten	1.296	1.325	1.378	53
Leges Burgerzaken	3.844	3.568	3.314	254-
Leges Bouwactiviteiten	6.669	6.271	6.847	576
Leges Huisvestingswet	25	64	48	16-
Instemmingsbesluit Telecommunicatie- verordening en Graafverordening	196	220	237	17
Leges Drank & Horeca	149	123	102	21-
Leges Prostitutie	41	7	7	-
Havengelden	134	139	146	7
Parkeergelden (privaatrechtelijk)	8.034	8.070	7.688	382-

Belastingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de gemeente Groningen.

Onroerende zaakbelasting

De OZB belastingopbrengst ramen we voor 2018 3,052 miljoen euro hoger dan in 2017. Voor een bedrag van 2,302 miljoen euro vloeit dit voort uit toepassing van de indexerings van 3,57%, 300 duizend euro voor nieuwbouw en 50 duizend euro wegens grenscorrectie Meerstad. Daarnaast houden we ook rekening met een lagere opbrengst ten opzichte van 2017 van 400 duizend euro als gevolg van het besluit van de raad in maart 2017 om de OZB met terugwerkende kracht te verlagen.

Roerende Zaakbelasting

De opbrengst roerende zaakbelasting stijgt met 3 duizend euro als gevolg van het jaarlijks indexeren van het tarief.

Hondenbelasting

De opbrengst hondenbelasting stijgt met 29 duizend euro als gevolg van het jaarlijks indexeren van het tarief.

Logiesbelasting

Door een stijging van het aantal overnachtingen neemt de opbrengst van logiesbelasting ten opzichte van 2017 met 150 duizend euro toe.

Precariobelasting

De precariobelasting is een belasting voor het gebruik van gemeentegrond en is een algemeen dekkingsmiddel. In Groningen hebben we echter een relatie gelegd tussen de opbrengst van de precariobelasting en de kosten. Inzet is dat de kosten van handhaving in de openbare ruimte volledig gedekt worden uit de opbrengst precariobelasting. Op begrotingsbasis nemen de baten precariobelasting voor tariefsverlaging ten opzichte van de actuele begroting 2017 toe met 60 duizend euro naar 728 duizend euro. Dit kan worden verklaard door het jaarlijks indexeren van het tarief en hoger gebruik van gemeentegrond. Verder zien we een kostendaling hetgeen hoofdzakelijk verklaard wordt door lagere overheadkosten. De kostendekkendheid op begrotingsbasis na tariefsverlaging bedraagt 100%. De lasten en baten in 2018 worden dan 653 duizend euro.

Parkeergelden

De parkeergelden bestaan uit een publiekrechtelijk en een privaatrechtelijk deel. Het publiekrechtelijk deel wordt ook wel parkeerbelasting genoemd en daaronder vallen de tarieven voor het parkeren bij parkeermeters en parkeerautomaten, de boetes voor het rood staan bij parkeermeters en parkeerautomaten, de kosten van het (gratis) fiets parkeren en de tarieven voor parkeervergunningen. Onder het privaatrechtelijk deel vallen de tarieven voor parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen. Het uitgangspunt is dat het in totaal kostendekkend is.

De opbrengst van de publiekrechtelijke parkeergelden (parkeerbelasting) stijgt met 0,5 miljoen euro ten opzichte van de actuele begroting 2017. We verwachten meer opbrengsten uit staangelden, parkeertickets en fiscalisering (V 0,8 miljoen euro) en minder uit parkeeronthefingen en bezoekerspassen (N 0,3 miljoen euro). De kostendekkendheid van het publiekrechtelijk deel (de parkeerbelasting) bedraagt 157%.

Voor de tarieven van parkeergarages, buurtstallingen en P&R terreinen wordt de opbrengst voor 2018 geraamd op 7,688 miljoen euro. Ten opzichte van de actuele begroting 2017 is dat een daling van 382 duizend euro. We verwachten in 2018 minder opbrengsten uit P&R terreinen (N 817 duizend euro) en meer opbrengsten uit parkeergarages (V 435 duizend euro). De kostendekkendheid van het privaatrechtelijk deel bedraagt in 2018, 93% (2017: 94%).

Leges en heffingen

Hieronder geven wij een toelichting op de ontwikkeling van de diverse belastingen van de gemeente Groningen.

Leges Burgerzaken

Onder leges burgerzaken verstaan wij de tarieven voor reisdocumenten, verklaring omtrent gedrag, inlichtingen en afschriften burgerlijke stand, rijbewijzen, huwelijken en afschriften basisregistratie personen (BRP). Voor de tarieven voor afschriften BRP en huwelijken is het uitgangspunt dat de producten in totaliteit kostendekkend zijn (raadsbesluit november 2006). Voor de andere producten geldt dat de rijksoverheid de hoogte van de tarieven vaststelt. De kostendekkendheid van de producten burgerzaken loopt uiteen. Maar de totale kostendekkendheid van deze producten komt uit op 79% (2017: 87%). Het verschil wordt vooral veroorzaakt door het product reisdocumenten. De inkomsten lopen terug vanwege de verlenging van de geldigheidsduur van reisdocumenten van 5 naar 10 jaar. Hier staat weliswaar een daling van de lasten tegenover maar die daling compenseert het inkomsten verlies niet volledig.

Rioolheffing

Voor de tariefberekening zijn de uitgangspunten uit het Groninger Water- en Rioleringsplan (GWRP) en de effecten van de vervangingsinvesteringen voor 2018 doorgerekend. De inkomsten uit heffingen stijgen met 130 duizend euro naar 16,2 miljoen euro. De toename wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door een stijging van het aantal nieuwe aansluitingen. Het aantal aansluitingen stijgt tot 106.813. Het tarief blijft ten opzichte van 2017 ongewijzigd. Bij dit tarief wordt de toevoeging aan de voorziening riolering 2,2 miljoen euro conform begroot. Hiermee ontstaat er een 100% kostendekkende exploitatie.

Afvalstoffenheffing

De opbrengsten afvalstoffenheffing stijgen met afgerond 0,5 miljoen euro naar 25,7 miljoen euro. Daarnaast worden opbrengsten begroot voor scheiding van kunststoffen. De toename van de afvalstoffenheffing komt door de groei van het aantal aansluitingen en de stijging van het tarief met 1,77%, waarbij al rekening is gehouden met een onttrekking van 700 duizend euro aan de voorziening conform begroot. Hiermee ontstaat er een 100% kostendekkende exploitatie.

Tarieven 2018:

1-persoons huishouden	€ 236,40
2-persoons huishouden	€ 276,48
3-7-persoons huishouden	€ 333,36
>8-persoons huishouden	€ 442,80

Begrafnisrechten

De kostendekkendheid van de begrafenisrechten na volume effecten en indexering is 100%.

Leges Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening

De verwachte opbrengsten van de leges instemmingsbesluiten zijn voldoende van omvang om de verwachte kosten te dekken, zodat een 100% kostendekkende exploitatie ontstaat.

Evenementen

Opbrengsten leges evenementen zijn in 2018 begroot op 115 duizend euro (inclusief indexering). De kosten zijn begroot op 620 duizend euro. De kostendekkendheid komt hiermee uit op 19%. Het dekkingspercentage is door een kostenreductie ten opzichte van de begroting 2017 met 2% verbeterd.

Leges Gehandicapten parkeerkaart

De opbrengsten zijn begroot op 88 duizend euro. De lasten zijn begroot op 177 duizend euro. Daarmee is de kostendekkendheid 50% (2017: 41%). De gemeenteraad heeft besloten dat deze leges niet kostendekkend hoeven te zijn maar enkel een tegemoetkoming in die kosten.

Leegstandswet

Het gaat om leges voor vergunningen voor tijdelijk verhuur van woningen op grond van de Leegstandswet. Ten opzichte van de begroting 2017 verwachten we in 2018 minder legesopbrengsten. Door wet- en regelgeving en nieuwe termijnen in relatie tot het proces van vergunningverlening, die regelmatig moeten worden bevestigd is meer ureninzet nodig. Mede hierdoor zijn deze leges niet kostendekkend. De lasten zijn begroot op 17 duizend euro en de kostendekkendheid bedraagt 66% (2017: 79%).

Makelaarstaxaties

In 2014 is besloten om leges te heffen voor het opvragen van gegevens door makelaars voor het opstellen van taxatierapporten. Ten opzichte van 2017 verwachten we in 2018 minder inkomsten, totaal 8 duizend euro. Dit kan worden verklaard door volume effecten. Makelaars vragen gegevens steeds vaker zelf op via internet. De lasten zijn ten opzichte van 2018 tevens afgenomen, begroot 12 duizend euro. Daarmee is de kostendekkendheid 67% (2017: 54%).

Huisvestingswet

De opbrengsten zijn voor 2018 begroot op 48 duizend euro, inclusief indexering. Ten opzichte van de begroting 2017 is dit een afname van 16 duizend euro. Dit kan worden verklaard door volume effecten.

De lasten zijn begroot op 98 duizend euro en de kostendekkendheid op begrotingsbasis bedraagt 49% (2017: 77%).

Leges Bouwactiviteiten

Bouwleges worden geheven om de kosten van het proces van bouwvergunningverlening te dekken. In de begroting is rekening gehouden met de grote bouwprojecten op basis van kengetallen (5-jaarsgemiddelde) voor de leges tot € 200.000 en de legesopbrengsten boven de € 200.000. De werkelijke opbrengsten kunnen met een optimale prognosemethode altijd nog afwijken. Er kunnen mutaties in onderhavige projecten plaatsvinden en vertragingen optreden. Ook marktontwikkelingen kunnen het beeld sterk beïnvloeden. Voor 2018 zijn de inkomsten bouwleges ten opzichte van de begroting 2017 met 0,6 miljoen euro toegenomen. De

begrote leges bouwactiviteiten 2018 komen in totaal uit op 6,8 miljoen (inclusief indexering en volume effecten). De lasten zijn begroot op 6,5 miljoen euro en de kostendekkendheid op begrotingsbasis bedraagt in 2018, 105% (2017: 105%).

Kostendekkendheid lokale heffingen

In 2014 heeft de gemeenteraad het uitgangspunt vastgesteld dat de gebruikers de volledige kostprijs voor onze producten en diensten betalen. Op dit uitgangspunt gelden de volgende uitzonderingen:

- indien de toegankelijkheid tot een voorziening of marktwerking daartoe aanleiding geeft, kan en nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld;
- indien het handhaven van de openbare orde en veiligheid dat wenselijk maakt, kan een nader te bepalen lager tarief worden vastgesteld.

Kostendekkendheid publiekrechtelijke heffingen

Onderstaande tabel geeft inzicht in de kostendekkendheid van de publiekrechtelijke heffingen. De tabel is gesplitst naar rechten en heffingen die onder de legesverordening vallen en rechten en heffingen die onder overige verordeningen vallen. Indien er een wettelijk maximumtarief geldt of indien een product (deels) kosteloos verstrekt moet worden, is dit aangegeven. Ook indien de gemeenteraad niet uitgaat van het uitgangspunt "volledige kostendekking" is dit aangegeven (criterium kostendekkendheid: beperkt).

(bedragen x 1.000 euro)	Criterium	Artikel	Begrote Toegerekende	Dekkings-	
Soort Heffing (Publiekrechtelijk)	Kosten dekkendheid	Leges-verordening	Opbrengsten 2018	percentage	
Legesverordening					
Titel 1. Algemene Dienstverlening					
I. Afgifte gerelateerd met wettelijk maximum:					
a. Reisdocumenten	Deels Kosteloos	1.3	1.865	2.329	80%
b. Verklaring Omtrent Gedrag	en wet. max	1.6	217	390	56%
c. Inlichtingen / Afschriften BS		1.7	88	244	36%
d. Rijbewijzen	Max. Tarief	1.4	806	753	107%
Totaal afgifte gerelateerde leges en wettelijk			2.976	3.716	80%
II. Afgifte gerelateerd zonder wettelijk maximum:					
a. Huwelijksvoltrekkingen	Deels Kosteloos	1.2	210	193	109%
b. Inlichtingen / Afschriften GBA		1.5	128	296	43%
Totaal Afgifte gerelateerde leges zonder wettelijk maximum:			338	489	69%
Totaal Afgifte gerelateerde leges			3.314	4.204	79%
Naturalisaties		1.6.3	207	323	64%
Leges Leegstandswet		1.10	11	17	66%
Toegangspasje ondergrondse container	100%	1.16.8	0	0	0%
Instemmingsbesluit Telecommunicatieverordening en Graafverordening	100%	1.14	237	237	100%
Leges APV - Winkeltijdenwet		1.11	1	2	30%
Leges Ligplaatsvergunning voor woonschepen		1.16.2	12	65	18%
Leges Kansspelen		1.12	28	14	199%
Leges APV - Verkeer	Beperkt	1.15.1/1.15.2	94	146	64%
Leges Makelaarsfaxen		1.9.6	8	12	67%

Gehandicapten parkeerkaart		1.15.3	88	177	50%
Totaal Algemene Dienstverlening			4.000	5.198	77%
Titel 2. Dienstverlening vallend onder fysieke leefomgeving / omgevingsvergunning					
Omgevingsvergunning					
Leges Bouwactiviteiten		2.2.1	6.848	6.544	105%
Leges Aanlegactiviteiten		2.2.2	2	2	61%
Leges ingebruikname brandveiligheid		2.2.3	17	18	94%
Leges Handelsreclame		2.2.4	4	7	60%
Vellen Houtopstand		2.2.5	95	152	63%
Totaal leges omgevingsvergunning	100%		6.965	6.723	104%
Totaal Titel 1 en Titel 2			10.965	11.921	92%
Titel 3. Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn					
Hoofdstuk 1 Horeca en Hoofdstuk 3 Prostitutie					
Leges APV - Drank en Horeca		3.1	102	190	54%
Leges APV - Prostitutie		3.3	7	24	30%
Hoofdstuk 2 Organiseren Evenementen					
Leges Evenementen inclusief diversen muziekvergunningen	Beperkt	3.2	115	620	19%
Hoofdstuk 4 Splitsingsvergunning Woonruimte					
Leges splitsingsvergunning	0	3.4.2/3.4.3	18	13	142%
Hoofdstuk 4 Leges Huisvestingswet					
Leges Huisvestingswet		3.4	48	98	49%
Totaal Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			290	944	31%
Totaal Legesverordening			11.255	12.865	87%
Overige:					
Afvalstoffenheffing	100%		29.419	29.419	100%
Marktgelden	100%		816	827	99%
Rioolheffing	100%		16.213	16.224	100%
Havengelden	100%		146	146	100%
Begrafnisrechten	100%		1.378	1.384	100%
Precario-belasting			653	653	100%
Totaal Overige Verordeningen			48.625	48.653	100%
Totaal Publiekrechtelijk			59.880	61.518	97%

De legesverordening kent in totaal een kostendekking van 87%. Te zien valt dat ook op clusterniveau de kostendekking niet boven de 100% uitkomt. De overige verordeningen komen op een gezamenlijke kostendekking van afgerond 100% uit. De kostendekkendheid van alle publiekrechtelijke heffingen inclusief precariobelasting komt dan uit op 97%.

Kostendekkendheid privaatrechtelijke heffingen

Het uitgangspunt van de gemeente is dat de privaatrechtelijke tarieven minimaal kostendekkend zijn. Voor een aantal tarieven geldt echter dat toegankelijkheid van voorzieningen en marktwerking er toe kunnen leiden dat

een lager dan kostendekkend tarief wordt gehanteerd. Het gaat hierbij om tarieven voor economische activiteiten die verricht worden in het algemeen belang. De wet Markt en Overheid staat in deze gevallen een lager dan kostendekkend tarief toe. De kostendekkendheid van de verschillende privaatrechtelijke heffingen wordt in het volgende overzicht weergegeven:

Soort Heffing (Privaatrechtelijk) (bedragen x 1.000 euro)	Begrote		
	Opbrengsten 2018	Toegerekende Kosten	Dekkings- percentage
Inzameling bedrijfsafval	9.372	9.337	100%
Commerciële straatreiniging	1.162	1.156	101%
Onderhoud en reparaties derden	430	380	113%
Verkoop brandstof	939	903	104%
Leasen	61	50	121%
Kermissen	232	155	150%
Stadsschouwborg / Oosterpoort			
Stadsschouwborg/Oosterpoort - Zakelijke tarieven	660	699	94%
Stadsschouwborg/Oosterpoort - Culturele tarieven	4.920	10.593	46%
CBK-kunstuitleen	300	397	76%
Sportaccomodaties, zwembaden en Kardinges			
Sportaccomodaties, zwembaden en Kardinges - lasten incl. kapitaallasten	6.420	20.816	31%
Sportaccomodaties, zwembaden en Kardinges - lasten excl. Kapitaallasten	6.420	15.366	42%
<i>Samenstelling sportaccomodaties, zwembaden en Kardinges excl. Kapitaallasten</i>			
Sporthallen	1.291	2.028	64%
Sportparken	1.073	2.770	39%
Gymlokalen	509	1.608	32%
Zwembaden	2.520	6.010	42%
IJsbanen	1.027	2.951	35%
Parkeergelden privaatrechtelijk	7.688	8.226	93%

Bij de prijsstelling van de tarieven voor de Stadsschouwborg en Oosterpoort wordt onderscheid gemaakt in zakelijke tarieven (die marktconform zijn) en culturele tarieven (gedeeltelijk kostendekkend). De zakelijke tarieven gelden voor de 'bedrijfsmatige' activiteiten, zoals de horeca en vergaderarrangementen. Hieraan ligt ten grondslag dat de Oosterpoort en de Stadsschouwborg marktconform moet werken, dit onder meer ter voorkoming van concurrentievervalsing met andere aanbieders in Groningen. In de begroting gaan wij voor de zakelijke tarieven uit van volledige kostendekkendheid. Voor de culturele tarieven wordt een prijstabel gehanteerd. Deze prijstabel geeft per cultuursoort een bandbreedte voor de prijsstelling en daarmee de onderhandelingsruimte voor de programmeurs. De uiteindelijke entreprijs van een kaartje is maatwerk per voorstelling.

Lokale lastendruk

Om een beeld te geven van de lokale lastendruk in vergelijking met andere grote gemeenten in Nederland maken we gebruik van gegevens uit de publicatie 'Kerngegevens belastingen grote gemeenten 2017' van de stichting COELO. In het overzicht zijn de woonlasten (de som van OZB-eigenaar, rioolheffing en afvalstoffenheffing) 2017 voor een meerpersoonshuishouden in een woning met gemiddelde waarde van de

gemeente Groningen afgezet tegen die van de andere gemeenten. Groningen stond in 2016 qua hoogte van woonlasten op de elfde plaats. In 2017 staat Groningen op de dertiende plaats, zie de laatste kolom.

Gemeente (jaar = 2017)	OZB-Eigenaar	Afvalstoffenheffing	Rioolheffing	Woonlasten
Delft	285,65	342,70	216,73	845,08
Zaanstad	263,64	281,09	280,48	825,21
Deventer	288,30	358,28	174,48	821,06
Enschede	265,40	288,33	221,40	775,13
Sittard-Geleen	296,96	298,29	179,50	774,74
Arnhem	350,36	246,00	171,41	767,78
Leiden	355,24	280,20	124,80	760,24
Lelystad	321,70	295,28	142,64	759,62
Emmen	313,79	276,09	168,96	758,85
Westland	311,92	213,84	230,38	756,13
Helmond	325,56	198,96	225,96	750,48
Almere	279,60	325,93	141,26	746,79
Groningen	265,99	327,60	151,00	744,59
Breda	232,25	308,64	202,56	743,45
Maastricht	248,74	312,81	181,43	742,98
Nijmegen	519,07	58,39	162,59	740,04
Alphen a/d Rijn	263,08	253,08	220,08	736,24
Haarlem	272,33	321,72	142,00	736,05
Venlo	362,44	190,78	172,98	726,20
Haarlemmermeer	276,02	322,20	124,60	722,82
Zoetermeer	347,03	264,55	102,48	714,05
Rotterdam	191,05	322,90	189,90	713,85
Apeldoorn	311,31	265,61	130,57	707,48
Utrecht	233,50	248,50	220,22	702,22
Assen	297,12	213,74	189,59	700,45
Amersfoort	324,07	252,00	121,88	697,95
Middelburg	208,07	291,20	186,51	685,78
Oss	270,63	241,80	168,48	680,91
Ede	260,59	248,52	166,49	675,60
Leeuwarden	223,48	252,26	173,54	649,28
Dordrecht	204,37	271,32	172,88	648,57
Zwolle	266,34	269,72	105,18	641,24
Eindhoven	230,25	227,11	144,00	601,36
Amsterdam	144,70	313,00	128,40	586,10
's-Hertogenbosch	229,96	228,00	125,28	583,24
Alkmaar	182,18	261,12	129,99	573,29
Tilburg	195,07	236,93	130,73	562,73
's-Gravenhage	126,72	284,76	137,05	548,53
<i>Gemiddelde</i>	237	277	163	678

Paragraaf 9: Bedrijfsvoering

De wereld om ons heen verandert in snel tempo. We moeten ons als overheid aanpassen aan de veranderende vraag van burgers, decentralisatie van taken en technologische ontwikkelingen met minder geld en middelen. Dat vraagt aanpassing van onze organisatie voor de Stad èn een bedrijfsvoering die daarbij past. Zodat de dienstverlening die we leveren aan onze burgers, bedrijven en andere belanghebbenden zo optimaal mogelijk kan plaatsvinden.

In deze paragraaf schetsen we de ontwikkelingen van onze gemeentelijke bedrijfsvoering voor 2018.

We doen dit aan de hand van de volgende 5 thema's (doelstellingen) uit het coalitieakkoord:

- Eén integraal werkende organisatie;
- Dienstbaar aan en samenwerkend met stadgers, ondernemers en instellingen;
- Gebruik maken van ICT en technologische innovatie;
- Deregulering en vernieuwing werkwijzen en processen;
- Mobiliteit, ontwikkeling van medewerkers en diversiteit van onze organisatie.

Eén integraal werkende organisatie

Dienstverlening naar burgers

Burgers maken niet langer de gang van het ene loket naar het andere. Onze dienstverlening wordt steeds toegankelijker. Zowel in wijken als door middel van digitale dienstverlening. Deze laatste pakken we onder andere op in de samenwerking via Dimpact, een coöperatie van 30 gemeenten om samen innovatieve dienstverlening in te organiseren. Maar niet alleen technologische aanpassing van onze systemen is van belang, het betekent ook een nieuwe manier van werken en aanpassing van onze processen.

Zaakgericht werken

Zaakgericht werken is een digitaal instrument om bij te dragen aan een meer laagdrempelige dienstverlening aan de burger. Dit willen we voor al onze dienstverlening gaan invoeren. Via de zaakgerichte module van Dimpact handelen we inmiddels de registratie van klantcontacten, meldingen overlast & zorg, het beheer van de Basis Administratie Gebouwen (BAG), de aanvragen bijzondere bijstand en klachten zaakgericht af. In 2018 ligt de focus op vergunningverlening, processen rondom verhuizen, aktes en reisdocumenten.

Omgevingswet

Medio 2020 treedt de Omgevingswet in werking. Deze vervangt tientallen wetten en ministeriële regelingen die belangrijk zijn voor de leefomgeving. Ook hierbij streven we naar een laagdrempelige, integrale dienstverlening en één loket.

Uit de impactanalyse zien we dat naast een herinrichting van onze werkprocessen, een aanpassing van werkwijzen en gedrag nodig is. Er is een integrale beoordeling nodig (op het gebied van veiligheid, gezondheid, milieu en dergelijke) waarbij we de proceduretijd in de meeste gevallen fors moeten verkorten. Ook gaan we toe naar een integrale manier van beleid maken. Dit gaan we op een Groningse wijze doen.

We hebben ons in 2017 vooral gericht op bewustwording en verkenning. In 2018 gaan we bezig met de voorbereiding en verankering van de Omgevingswet in werkprocessen, werkwijzen en digitalisering van de informatievoorziening. We ontwikkelen nieuwe instrumenten, zoals de omgevingsvisie en het omgevingsplan. Daarnaast voeren we diverse pilots uit om ervaring op te doen.

Interne organisatie

Gemeentelijk vastgoed

Om breed te kunnen sturen op ons vastgoed hebben we ons gemeentelijk vastgoed gebundeld in één vastgoedorganisatie. We hebben het dienstverleningsmodel van het Vastgoedbedrijf ingericht. De processen zijn afgestemd op de klantbehoefte. Daarmee is de basis gelegd om in 2018 de korte en de lange termijn in de vastgoedportefeuille goed tegen elkaar af te wegen en daarmee de gebruikerstevredenheid te verhogen. Ook brengen wij onze duurzaamheidsambities dichterbij en zetten we stappen in verdere digitale ondersteuning van de dienstverlening.

Activiteit gericht werken

Voor een integraal werkende organisatie is kennisdeling en elkaar ontmoeten onontbeerlijk. Dit faciliteren we door onze kantoren geschikt te maken voor Activiteit Gericht Werken. Daarbij is niet iedereen meer gebonden aan een vaste werkplek. Door een juiste ondersteuning op het gebied van ICT, flexibele werkplekinrichting, samenwerking en afstemming met collega's kunnen onze medewerkers met focus aan de slag.

Ontwikkelingen

We werken steeds meer samen met andere (maatschappelijke) organisaties. Daarbij willen we niet meer alle taken zelf uitvoeren en maken we gebruik van de kennis van de markt.

Noordelijk Belasting kantoor

Op 1 januari 2018 zal de Gemeenschappelijke Regeling Noordelijk Belastingkantoor (NBK) in werking treden. In het NBK zijn straks alle belastingheffing- en invorderingstaken van de gemeente Groningen en de waterschappen Noorderzijlvest, Hunze en Aa's en Wetterskip Fryslân samengevoegd. De gemeente en de drie waterschappen zijn zowel eigenaar als opdrachtgever. Het doel van de samenvoeging is meer efficiency door samenwerking. Daarnaast moet de samenwerking leiden tot een toekomstbestendige organisatie die tegemoet kan komen aan de steeds hogere eisen die de burger stelt aan de kwaliteit van dienstverlening. Deze kwaliteitsnormen leggen we vast in een dienstverleningsovereenkomst. Alle medewerkers van de Groningse belastingorganisatie gaan over naar het NBK.

WIJ-organisatie

De zorg is veranderd. Samen met verschillende organisaties hebben we WIJ-teams voor alle buurten ingericht, waar burgers terecht kunnen voor hulp en ondersteuningsvragen. Met de inrichting van de WIJ teams en de daaraan gekoppelde innovatie hopen we de zorg goedkoper te kunnen uitvoeren. Het principe besluit is genomen om de stichting WIJ Groningen uiterlijk per 1 januari 2018 op te richten, waarna deze van start kan.

Gemeentelijke herindeling

Op 1 februari 2017 hebben Provinciale Staten het herindelingsadvies tot samenvoeging van de gemeenten Groningen, Ten Boer en Haren per 1 januari 2019 vastgesteld. De consequenties voor de organisatie en bedrijfsvoering zijn afhankelijk van deze besluitvorming. Vooruitlopend daarop hebben we inventarisaties gedaan op het gebied van personele zaken, bedrijfsvoering, beleid en regelgeving. Deze inventarisaties zijn het startpunt van de werkzaamheden die nodig zijn om de samenvoeging van de betrokken gemeente te komen.

Outsourcing ICT

Met de uitbesteding van de ICT willen we de flexibiliteit en het innovatief vermogen verbeteren. Ondertussen hebben we onze generieke ICT dienstverlening (werkplek, telefonie en de interne

servicedesk) Europees aanbesteed. We zijn gestart met de transitie naar de externe leveranciers. In 2018 vindt de daadwerkelijke sleuteloverdracht plaats. Verder starten we met de vernieuwing van de techniek, zoals de digitale werkplek

Dienstbaar aan en samenwerkend met Stadjers, ondernemers en instellingen

We willen een overheid zijn die dienstbaar is aan stadgers, ondernemers en instellingen. Steekwoorden hierbij zijn: vergroting invloed, betrokkenheid, ruimte geven en laten, co-productie, met één been in samenleving, open en transparant, meedenkend, flexibel, actiegericht, professioneel, zichtbaar. We geven samen met anderen invulling aan de doelstellingen.

Dienstverlening naar burgers

Groningen scoort goed op leefbaarheid in wijken en die reputatie willen we hoog houden door meer zeggenschap naar de buurten te brengen. We werken samen met Stadjers en organisaties in de Stad opgave-gericht aan een gebiedsagenda en gebiedsprogramma. Van ons vraagt dit dat we zichtbaar zijn in de wijken, weten wat er speelt, integraal werken en burgerinitiatieven faciliteren. We organiseren excursies, wijk safari's, leeractiviteiten en uitwisseling (intern en met andere gemeenten en organisaties) om hier aan te werken.

Met onze communicatie zorgen we dat alle partijen betrokken zijn vanaf het begin van een beleidsproces. Dit doen we met behulp van een omgevingsanalyse en op een manier die past bij de belangen en de behoeften. We kijken naar het "humeur van de stad", bewegen mee en spelen in op wat er leeft in de stad. Eerder deden we dit bij onder andere de asielzoekerscentra, de sturing op het sociaal domein, het opstellen van het gebiedsprogramma 2018, de parkeervisie, grote evenementen zoals Koningsdag, en de fakkeltocht tegen gaswinning.

We gaan deze aanpak verder ontwikkelen en steviger verankeren, zodat we dit bij steeds meer onderwerpen kunnen toepassen. We volgen daarbij de ontwikkelingen in de stad zoals Stadadviseert, de gemeentelijke herindeling en de Omgevingswet.

Interne organisatie

☛ Vanuit ons inkoopbeleid dragen we bij aan het versterken van de lokale economie, aan duurzaamheid en aan social return. We onderzoeken binnen de regels van het inkoopproces de mogelijkheden om bedrijven gemakkelijker te contracteren. Inmiddels hebben we op internet onze Aanbestedingskalender gepubliceerd. Leveranciers kunnen via de leveranciersdatabank kenbaar maken dat ze graag mee willen doen met aanbestedingen.

We gaan in 2018 aan de slag met de invulling van het manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, doorontwikkeling van het leveranciers-portaal MKB en categorie- en contractmanagement.

ICT en technologische innovatie

We maken gebruik van veel grote computersystemen met veel data. Deze data kunnen we gebruiken om onze werkwijze te vernieuwen, beleid te ontwikkelen, beter te kunnen sturen en processen efficiënter te maken. Dat vraagt om een betere inzet van de informatietechnologie, (big) data technologie en de ontwikkeling van deskundigheid in het nieuwe vakgebied van data science.

Dienstverlening naar burgers

We nemen deel aan het Interregionale VB project "Like! Building a local digital innovation culture". Hierin werken we samen met 5 landen en 10 partners (waaronder universiteiten en gemeenten) aan de ontwikkeling van een innovatieve digitale cultuur en slimmere (digitale) dienstverlening. De

focus ligt op het aanbieden van informatie aan burgers via (customised) dashboards en het voorspellen van services door middel van data.

Interne organisatie

Data analyse

Een belangrijke voorwaarde voor data analyse is het onttrekken van data uit onze bronsystemen en logisch en eenduidig centraal opslaan (datawarehousing). Een datawarehouse met centrale opslag van onze data wordt nog belangrijker, doordat we steeds meer applicaties in de cloud via Software as a Service (SaaS) gebruiken. In 2018 gaan we datawarehousing verder ontwikkelen en toepassen. Van belang hierbij is voldoende menskracht, kennis en expertise van de business gecombineerd met kennis over de toepassing van de applicaties. Daarnaast is kennis rondom privacy-aspecten en data beveiliging van groot belang.

De Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool hebben de opleiding Data Science ontwikkeld. Enkele onderzoekers van onze gemeenten volgen deze opleiding.

Ook zal een onderzoeker van onze gemeente vanaf 2018 promotie onderzoek doen op het gebied van data science.

In 2017 zijn we een samenwerking gestart met het CBS waarin we gezamenlijk werken aan Urban Data. Deze pilot loopt tot 1 juli 2018 en zal, bij positieve uitkomsten, worden verlengd.

Informatiebeveiliging

Gemeenten hebben afgesproken de Baseline Informatieveiligheid Gemeenten (BIG) te implementeren. De landelijk afgesproken beveiligingseisen zijn zwaarder dan het huidige niveau. Daardoor is komende jaren aanvullende inspanning nodig. We hebben diverse maatregelen genomen zoals het vergroten van bewustwording in de organisatie ten aanzien van informatieveiligheid en de gevolgen van datalekken. We gaan ons beleid voor informatieveiligheid actualiseren, zodat we verder kunnen werken aan de realisatie van het basisbeveiligingsniveau.

We evalueren onze informatieveiligheid via de Eenduidige Normatiek Single Information Audit (ENSIA). ENSIA heeft tot doel het verantwoordingsproces over informatieveiligheid bij gemeenten verder te professionaliseren. Daarnaast treedt in mei 2018 de Algemene verordening gegevensbescherming in werking. Dat betekent dat er één privacywet is. We hebben de voorbereidingen getroffen zodat we kunnen zorgen dat we aan de richtlijnen van ENSIA en gegevensbescherming voldoen.

Standaardisatie software

We gaan onze software verder standaardiseren en reduceren. We hanteren hierbij uitgangspunten als 'selfservice' en samenwerking met andere organisaties zoals Dimpact. We zetten zoveel mogelijk in op software die als een online dienst wordt aangeboden (SaaS).

Ontwikkelingen

Visie op dienstverlening en digitalisering

We ontwikkelen in 2018 een visie op het gebied van dienstverlening en digitalisering. Daarin wordt ook de visie op smart government opgenomen. Deze visie zal leiden tot het maken van keuzes op het gebied van onze organisatieontwikkeling. Eerder al hebben we een aantal bewustwordingssessies georganiseerd rondom dit thema.

Blockchain

We gaan de samenwerking op het gebied van blockchain versterken. We hebben meegedaan aan de Hackathon en werken samen met de organisatoren van deze hackathon zodat we daarin verder kunnen ontwikkelen en concreet met initiatieven aan de gang gaan.

Mobiliteit, ontwikkeling van medewerkers en diversiteit van onze organisatie

Onder het motto “Vernieuwen en versnellen” anticiperen wij de komende jaren op thema’s als mobiliteit, ontwikkeling van medewerkers en leidinggevendend, verjonging van de organisatie en diversiteit. Dit doen we om flexibel en wendbaar te zijn.

We hebben vier ontwikkellijnen voor onze organisatie die in een doorlopend proces de externe en interne opgaven met elkaar verbinden:

1. Van buiten naar binnen: als organisatie weten we voldoende hoe de buitenwereld verandert en hoe we dat dusdanig concreet kunnen maken om er mee aan de slag te gaan
2. Innovatieve werkwijzen en processen: we zijn innovatief genoeg om onze werkwijzen en processen op veranderingen aan te passen
3. Persoonlijk leiderschap: we rusten medewerkers toe zodat zij persoonlijk leiderschap laten zien en in kunnen spelen op veranderingen in werk, rol en loopbaan
4. Effectieve organisatie: we komen tot een bijpassende, adaptieve wijze van organiseren, samenwerken en (be)sturen.

Mobiliteit

Een belangrijke uitdaging is om in een moeilijker wordende arbeidsmarktsituatie de nieuwe en huidige medewerkers optimaal inzetbaar te houden. Mobiliteit biedt kansen voor iedereen en betekent ‘een leven lang leren’. We willen brede (duurzame) inzetbaarheid realiseren. Dat vereist weten wat je wilt en kunt, kansen zien en creëren, initiatief, zichtbaarheid en lef tonen en de bereidheid om je voortdurend te ontwikkelen en verder te professionaliseren. Bewegen moet gewoon zijn en hiervoor nemen we belemmerende factoren weg. We vinden het belangrijk dat de medewerker zelf regie voert. Wij als werkgever faciliteren hierin. Daarbij zoeken we nog meer verbinding met externe partners, zoals Noorderlink.

Ook doorstroom naar buiten is mobiliteit. In een organisatie waarin we taken outsourcen of processen op een andere wijze organiseren, zullen functies wijzigen of verdwijnen.

We hebben ter aanvulling op onze strategische personeelsplanning een personeelsschouw uitgevoerd. We gebruiken de uitkomsten voor ontwikkelgesprekken met medewerkers, het opleidingsaanbod en andere stimuleringsmaatregelen. Het opleidingsaanbod sluit aan bij de mobiliteit van medewerkers van krimpfuncties naar groeifuncties. We investeren in persoonlijk leiderschap, talentontwikkeling, duurzame inzetbaarheid en leiderschap. We verstrekken een professioneel opleidingsbudget (POB) en nodigen medewerkers uit om met collega's en leidinggevendend in gesprek te gaan over hoe zij het opleidingsbudget willen besteden. Zo kunnen gezamenlijke opleidingswensen omgezet worden in teamtrajecten, die gefinancierd worden vanuit het professioneel opleidingsbudget. Jaarlijks organiseren we een opleidingsweek waar we laten zien welke opleidingen we aanbieden. Alle medewerkers kunnen deelnemen aan workshops om zo de keuze voor een opleiding te vergemakkelijken. Via een website kunnen medewerkers zich eenvoudig aanmelden voor een opleiding. De opleidingen worden, waar dat kan en wenselijk is, ‘in company’ georganiseerd. Voor overstijgende opleidingsactiviteiten kan (gemotiveerd) een beroep worden gedaan op het centraal opleidingsbudget.

Ons uitgangspunt blijft het aanstellen van medewerkers bij structureel werk. Een flexibele schil blijft nodig om als organisatie wendbaar te kunnen zijn bij fluctuaties in de hoeveelheid werk, voorzienbare krimp, seizoenswerk of ziektevervanging. Werving vindt in eerste instantie plaats binnen de groep herplaatsers, gevolgd door deelnemers aan de mobiliteitspool. We hebben één punt, Matchpunt, waar vraag en aanbod voor inhuur van zowel in- als externe krachten samenkomen.

Ontwikkeling van medewerkers

Duurzame inzetbaarheid

Het belang van duurzame inzetbaarheid van medewerkers groeit. Dit is een thema van alle leeftijden. Van belang is per leeftijdsgroep en specifiek voor mantelzorgers, initiatieven te ontwikkelen die vitaliteit bevorderen en het ziekteverzuim terugdringen. We vieren de dag van de mantelzorg met medewerkers die mantelzorg en werk combineren. Tijdens die dag wordt informatie over mantelzorg verstrekt en worden ervaringen uitgewisseld.

Werkbegeleiding

We laten de werkbegeleiding aanlaten sluiten bij de organisatieontwikkeling. Daarbij willen we dat verantwoordelijkheden laag in de organisatie worden belegd en leidinggevendend aandacht hebben voor ontwikkeling en mobiliteit van de medewerkers. Van belang is dat het goede gesprek wordt gevoerd (kwaliteit) en minder (toetsing van) het aantal gevoerde gesprekken. In het begeleidingsgesprek gaat het over de doelen in onze organisatie, gekoppeld aan concrete, meetbare prestaties van de medewerker en mobiliteit.

Medewerkertevredenheid

In plaats van elke drie jaar een volledig medewerkertevredenheidsonderzoek (MTO) te houden, onderzoeken we de medewerkertevredenheid op een andere manier. We peilen de tevredenheid gedurende het jaar meerdere keren op een aantal onderwerpen. Afhankelijk van de uitkomsten bepalen we welke onderwerpen we jaarlijks laten terugkeren, zoals werkdruk, werkplezier, informatievoorziening, samenwerking.

Verzuim

We werken toe naar een integrale aanpak van verzuim zodat we sneller kunnen handelen. Oplossingsgericht en duurzame inzetbaarheid van medewerkers in de eigen organisatie is hierbij het uitgangspunt. We zetten alle activiteiten in samenhang in, zoals verzuimpreventie en de Wet Gedeeltelijke Arbeidsongeschiktheid. Essentieel hierbij is onze regierol als werkgever. We stellen een verzuimcoördinator aan die de leidinggevendend ondersteunt. We besteden het verzuimmanagement in 2018 aan.

Ontwikkeling van leidinggevendend

We hechten belang aan persoonlijk leiderschap. Onze leidinggevendend hebben een voorbeeldfunctie. De Groninger Managersboost - een leiderschapstraject voor leidinggevendend - legt hier de nadruk op. Effectief samenwerken, 'van buiten naar binnen' en innovatie van werkprocessen zijn belangrijke thema's. De focus ligt op een stijl van leidinggevendend die inspireert en het beste uit de medewerkers en het team haalt. Daarbij zijn de organisatie doelen leidend. De wijze waarop we het traject vormgevend staat model voor de gewenste leiderschapstijl: resultaat gericht, coachend, leren van elkaar en zelfsturend. Dit traject is gestart met kleine groepen leidinggevendend, samengesteld dwars door alle hiërarchische lagen heen en krijgt een vervolg.

Verjonging

Vanwege de bijdrage die jongeren leveren aan vernieuwing, staat verjonging van onze organisatie voorop. Ook in de toekomst willen we voldoende gekwalificeerd personeel tot onze beschikking hebben. We willen we nu al meer jongeren aan onze organisatie binden. Daarvoor ontwikkelen we nieuwe vormen, zodat we ze voor een langere periode binnen onze organisatie kunnen houden. We blijven plek bieden voor trainees (10), Werkleerbanen MBO (6) Stadstalenten (12) en stagiaires (200). Ook het Generatiepact blijven we inzetten om plekken voor jongeren te creëren.

Diversiteit

We vinden het belangrijk dat het personeelsbestand van de gemeente een afspiegeling van de maatschappij is. We hebben een allochtonenpool waar werkzoekendend met een niet-westerse achtergrond zich voor kunnen aanmelden. Zij krijgen voorrang bij het solliciteren boven externe kandidaten. Ook bieden we in ieder geval vijf taalstages aan voor vluchtelingen.

De aanpak die we hebben ontwikkeld om, daar waar krimp of groei in de organisatie aan de orde is, tijdig medewerkers naar andere functies te begeleiden, blijven we gebruiken. Daarnaast willen we mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt plaatsen in afspraakbanen.

In het kader van “Kracht on Tour” hebben we met het Ministerie van OCW afspraken gemaakt over het vergroten van genderdiversiteit. We blijven de initiatieven voortzetten die moeten leiden tot een hoger percentage vrouwen op sleutelposities, zoals trainingen over genderdiversiteit en aandacht voor de formulering in de vacatureteksten. Ook vragen we werving- en selectiebureaus nadrukkelijk om vrouwelijke kandidaten te presenteren. We maken dit onderdeel van ons beleid.

Deregulering en vernieuwing werkwijzen en processen

We willen als overheid betere dienstverlening: transparanter, doelmatiger en doeltreffender en sneller. Daarbij willen we meer ruimte geven aan inwoners en ondernemers die initiatieven willen ontplooiën.

Daar waar regels en procedures belemmerend werken, nemen we deze weg of innoveren we als dat mogelijk is. Zodat we als overheid, ondernemer of burger tijd en geld kunnen besparen en de omgang met burger en ondernemer verbeteren. Vertrouwen schenken heeft de voorkeur boven controle.

Deregulering en innovatie van beleid en uitvoering voltrekt zich inmiddels op veel beleidsterreinen en in verschillende vormen in onze gemeente (zie collegebrief 18 april 2017, kenmerk 6271545). Op uiteenlopende beleidsterreinen zijn initiatieven in voorbereiding of in uitvoering, zoals de herziening van het welstandsbeleid en het terrassenbeleid. Ook werken we met beleidsexperimenten die regulering met zich meebrengen, bijvoorbeeld in de sfeer van de sociale zekerheid. Het realiseren van nieuwe, directere omgangsvormen met inwoners, instellingen en bedrijven is soms net zo belangrijk als het wegnemen van onnodige regels. Innovaties in de beleidsvorming en de uitvoering spelen eveneens een belangrijke rol, in relatie met een mede daarop gerichte organisatie ontwikkeling.

Voortzetting van wat er in gang is gezet, vormt voor het vervolg de kern. Daarbinnen vormt een sterke focus op de mogelijkheden die de nieuwe omgevingswet biedt een natuurlijk speerpunt. Een versnelling en integratie van de huidige breed geschakeerde en tijdrovende processen van vergunningverlening kan veel betekenen voor een efficiëntere omgang met inwoners en bedrijven in stad en regio.

Ook binnen de vernieuwing van het sociaal domein willen we de administratieve lasten zoveel mogelijk beperken. We verkennen andere mogelijkheden om de administratieve lasten van zorgaanbieders te beperken, zonder dat de verplichtingen die we hebben ten aanzien van verantwoordingen, in het gedrang komen. We gaan in 2018 een audit doen op met vergunningverlening samenhangende brieven en we willen de digitalisering meer benutten voor sneller en directer verkeer tussen overheid en burger

(Wettelijke) indicatoren en landelijke vergelijking

We verantwoorden in dit onderdeel de (wettelijke) indicatoren. We willen onze indicatoren vergelijken met het landelijk gemiddelde van andere gemeenten. Hiervoor gebruiken we de resultaten van de benchmark Vensters voor Bedrijfsvoering. Als er geen gegevens beschikbaar zijn staat er een streepje.

Wettelijke indicator(en)	2015	2016	2017	Beoogd 2018	Landelijk gemiddelde 2016
Apparaatskosten (kosten per inwoner)	909	872	-	Rapportage achteraf	660,1
Formatie (fte per 1.000 inwoners)	11	11,2	-	Rapportage achteraf	6,9
Bezetting (fte per 1.000 inwoners)	10,7	10,8	-	Rapportage	-

				achteraf	
Externe inhuur (kosten als % van totale loonsom + totale kosten externen)	13,2%	15,2%	-	14,9%	13,6%
Overhead (% van de totale formatie)	29,8%	26,7%	-	Rapportage achteraf	31,1%

Prestatie indicator(en)	Behaald 2015	Behaald 2016	Begroting 2017	Beoogd 2018	Landelijk gemiddelde 2016
% betalingen binnen wettelijke termijn	94%	95%	90%	90%	86,6%
% bezwaarprocedures afgehandeld binnen de wettelijke termijn	80%	78%	80%	85%	-
% bezwaarschriften via informele weg	50%	44%	40%	40%	-
% dienstverlening dat zaakgericht wordt uitgevoerd	-	50%	90%	75%	-
% oninbare facturen sociale zekerheid (ten opzichte van totale vorderingen)	-	-	19%	19%	-
% oninbare facturen belastingen	-	-	1,1%	1,1%	-
% oninbare facturen overig privaatrechtelijk	-	-	0,1%	0,1%	-
% duurzame inkoop (aanbestedingen >50.000 euro)	100%	100%	100%	100%	71,4%
% lokale inkoop (binnen gemeente Groningen) - inkoopwaarde besteed bij leveranciers binnen de gemeente ten opzichte van de totale inkoopwaarde	26,5%	-	30%	32,5%	
% regionale inkoop	46,5%	-	50%	57%	
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst via inkooptrajecten (social return)	-	-	37%	35%	51,6%
Aantal jaarlijks geregistreerde meldingen over (mogelijke) datalekken	-	6	6	≤6	-
Instroom – aantal medewerkers in dienst	-	-	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	7,7%
Uitstroom – aantal medewerkers uit dienst	-	-	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	6,2%
Uitgaven persoonlijke ontwikkeling per medewerker x 1 euro	816	1.574	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	-
Medewerkerstevredenheidscijfer gemeentebreed (MTO)	6,7	-	7	7	-
Ziekteverzuim	6,6%	6,7%	5,6%	5,6%	5,3%
Meldingsfrequentie	1,2	1,2	1,1	1,1	1,2
Aantal stagiairs en trainees	252	-	250	250	-
Interne mobiliteit - % medewerkers dat veranderd is van functie of afdeling ten opzichte van het totaal aantal medewerkers aan het begin van het jaar	-	-	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	3,9%
Aantal mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt geplaatst in een afspraakbaan	14	36	10	10	-
% vrouwen in leidinggevende posities	-	-	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	39,7%
% medewerkers onder 35 jaar	-	-	Rapportage achteraf	Rapportage achteraf	11%

Financiële positie

Financieel meerjarenbeeld

Bij de voorjaarsbrief 2017 hebben we het meerjarenbeeld voor de jaren 2018-2021 gepresenteerd. Het meerjarenbeeld is geactualiseerd in deze begroting naar aanleiding van aanvullende informatie over de ontwikkeling van de algemene uitkering, cao ontwikkelingen en een ontwikkeling in de bijdrage aan de VNG. De ontwikkeling van het meerjarenbeeld is als volgt:

	2018	2019	2020	2021
Meerjarenbeeld Voorjaarsbrief 2017	6.043	6.060	7.318	11.723
Ontwikkelingen:				
1. Fonds gezamenlijke gemeentelijke uitvoering VNG	-283	-283	-283	-283
2. Cao gemeenten	-1.673	-1.898	-1.888	-1.878
3. September circulaire	1.460	541	503	581
Saldo meerjarenbeeld begroting 2018	5.547	4.420	5.650	10.143

In het actuele meerjarenbeeld is sprake van een plus van 5,5 miljoen euro in 2018. Ten opzichte van de stand bij de voorjaarsbrief 2017 betekent dit een nadeel van 0,5 miljoen euro. In 2019, 2020 en 2021 verslechtert het meerjarenbeeld met respectievelijk 1,6 miljoen euro, 1,7 miljoen euro en 1,6 miljoen euro. De verschillen worden onderstaand toegelicht.

Verklaring verschillen

1. Fonds gezamenlijke gemeentelijke uitvoering VNG

Gemeenten werken op een aantal punten nauw samen om de uitvoering van publieksdiensten te stroomlijnen en de toegankelijkheid ervan te vergroten. Bijvoorbeeld in het kader van de Digitale Agenda 2020. De financiering van dergelijke gezamenlijke gemeentelijke activiteiten verliep tot en met 2017 door een rechtstreekse uitname uit het gemeentefonds door de VNG (na goedkeuring ervan door de Algemene Ledenvergadering (ALV) van de VNG).

In de meircirculaire 2017 zijn middelen toegevoegd aan het gemeentefonds omdat deze uitname voor de VNG niet meer is toegestaan. Bij de ALV van de VNG is besloten vanaf 2018 alle gemeenten te gaan factureren naar rato van het inwonertal voor de financiering van de gezamenlijke activiteiten.

De vastgestelde bijdrage voor 2018 valt voor Groningen 283 duizend euro hoger uit dan het bedrag dat via de meircirculaire 2017 via het gemeentefonds beschikbaar is gekomen. We gaan er voorsnog vanuit dat deze aanvullende bijdrage jaarlijks gelijk blijft. De VNG legt jaarlijks aan alle gemeenten verantwoording af over de gezamenlijke gemeentelijke activiteiten in de ALV.

2. Cao gemeenten/ Nominale compensatie

Op 4 juli 2017 is een principeakkoord gesloten over de Cao gemeenten. De nieuwe cao loopt van 1 mei 2017 tot en met 1 januari 2019. Het akkoord wordt definitief na de ledenraadplegingen. In het akkoord is een salarisverhoging afgesproken van 1,0% per 1 augustus 2017, een verhoging van het Individuele Keuzebudget (IKB) met 0,5% per 1 december 2017, een salarisverhoging van 1,5% per 1 januari 2018 en een verhoging van het IKB met 0,25% per 1 juli 2018. De salarisverhoging valt hoger uit dan waar in het meerjarenbeeld bij de Voorjaarsbrief 2017 rekening is gehouden. Daarnaast blijkt op basis van informatie vanuit het CPB de prijsmutatie voor 2018 0,2% lager uit te vallen dan eerder geraamd. Deze ontwikkelingen leiden per saldo tot een hoger benodigd bedrag ter compensatie van nominale ontwikkelingen. In 2018 leidt dit tot een nadeel van 2,2 miljoen euro, vanaf 2019 leidt het tot een nadeel van 2,5 miljoen euro. Het percentage voor de nominale ontwikkeling komt voor de jaarschijf 2018 uit op 3,21% (bij de Voorjaarsbrief 2017 was dit 2,08%).

Bovenstaande ontwikkelingen hebben doorwerking naar het percentage waarmee de tarieven worden gecorrigeerd voor nominale ontwikkelingen. Bij de Voorjaarsbrief 2017 is dit percentage bepaald op 2,73%. Dit percentage wordt bijgesteld naar 3,57%. Dit leidt tot een hogere opbrengst uit tarieven (met name OZB) van 527 duizend euro in 2018, oplopend tot 622 duizend euro in 2021. Per saldo ontstaat er een nadeel van 1,673 miljoen euro in 2018 oplopend tot 1,878 miljoen euro vanaf 2021.

3. Septembercirculaire 2017

Dinsdag 19 september 2017 (Prinsjesdag) is de septembercirculaire 2017 gemeentefonds verschenen. De effecten van deze circulaire zitten verwerkt in het meerjarenbeeld 2018-2021. De inkomsten vanuit het gemeentefonds vallen de komende jaren structureel hoger uit dan eerder verwacht op basis van de meicirculaire 2017. Dit wordt voor 2018 grotendeels verklaard door een hogere accresontwikkeling die volgt uit de miljoenennota 2018 van het Rijk. De hogere uitkering vanaf 2019 wordt met name verklaard door een gestegen uitkeringsbasis (aantal inwoners, woonruimten, bijstandsontvangers, en dergelijke).

Financiële knelpunten en ambities 2018

Financiële knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in) voorgaande jaren

In onderstaand overzicht staan de knelpunten waarvoor aanvullende middelen beschikbaar gesteld moeten worden. Het betreffen knelpunten die niet binnen bestaande budgetten opgelost kunnen worden of waar dit onwenselijke consequenties heeft. We stellen voor deze knelpunten op te lossen door het beschikbaar stellen van extra beleidsmiddelen hiervoor. In het eerste overzicht zijn alle knelpunten opgenomen waarvan het bedrag in de jaarschijf 2018 afwijkt ten opzichte van de vorige jaarschijf 2017. In het hierop volgende overzicht staan alle knelpunten opgenomen die geïnventariseerd en geactualiseerd zijn bij de begroting 2018. We lichten onder de overzichten alle punten afzonderlijk toe.

Knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	2018	2019	2020	2021
1. Intensiveringen coalitieakkoord 2014-2018				
Thema Werken/ Sociaal				
<i>Activering</i>	-5.100	-5.100	-5.100	-5.100
2. Interne plankosten ZRW, spoorse projecten, bereikbaarheid en Stationsgebied	-200			
3. Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)		-358	-776	0
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)	-337	-611	-880	-880
4. Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	-170			
5. Regionalisering brandweer	-449	-449	-449	-449
6. Friciekosten bezuinigingen	-1.100			
7. VSD				
Programmakosten niet meerjarig meegenomen (begroting 2016)	600	600		
Toegang jeugd (begroting 2016)	700			
Tekort Sociaal domein (begroting 2017)	-3.117	-2.161	-1.082	
Aanvullen egaliseringsreserve VSD (begroting2017)	-500	-500	-2.000	
8. Veiligheidsregio	-582	-642	-642	-642
9. Continuering spaarregeling ringwegen na 2016	-454	-454	-454	-454
10. Financiering gebiedsgericht werken	-1.500	-1.500	-500	-500
11. Campusdiep	-120	-60		
12. Terugloop omzet detachering SW		-100	-200	-200
13. Onderhoud Martiniplaza	-1.495	-1.495	-1.495	
14. Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	-95	-731	-1.116	-1.116
Doorwerking bezuinigingen op organisatie naar tarieven	-830	-1.090	-1.090	-1.090
15. Halveren taakstelling MKBA	-1.000	-1.000	-1.000	-1.000
16. Professionalisering evenementen	-50			
17. Uitbreiding formatie ombudsman	-58			
18. Aanvulling weerstandsvermogen	-3.045	-1.789	-2.159	-1.848
Knelpunten (reeds middelen voor gereserveerd in voorgaande begrotingen)	-18.902	-17.440	-18.943	-13.279

Knelpunten tlv weerstandsvermogen	2018	2019	2020	2021
19. Outsourcing ICT	-5.969	-2.661	-1.348	Pm
20. Gemeentelijke aandeel friciekosten Noordelijk belastingkantoor	-160	-160		
Knelpunten ten laste van weerstandsvermogen	-6.129	-2.821	-1.348	Pm

1. Intensiveringen coalitieakkoord 2014-2018

Bij de coalitieonderhandelingen 2014-2018 hebben we een aantal thema's benoemd waarop we willen intensiveren. Hiervoor stellen we extra middelen beschikbaar. In bovenstaand overzicht zijn die intensiveringsmiddelen opgenomen waarbij voor de jaarschijf 2018 een ander bedrag beschikbaar wordt gesteld dan de jaarschijf 2017.

2. Interne plankosten ZRW, spoorse projecten, bereikbaarheid en stationsgebied

In veel grote projecten, zoals de Aanpak Ring Zuid, de spoorse projecten waaronder de sneltrein Groningen-Leeuwarden (ESGL) en diverse andere infrastructurele projecten, werken wij samen met andere partijen. Vaak is gemeente niet zelf meer trekker. Om de inbreng van de gemeente Groningen te kunnen coördineren, moeten er plankosten worden gemaakt. Voor 2018 stellen we hiervoor incidenteel 200 duizend euro beschikbaar.

3. Groot onderhoud en vervangingen

De komende jaren zijn diverse voorzieningen in de openbare ruimte aan vervanging toe. Of omdat de kosten voor onderhoud in de eindfase te hoog worden of omdat de voorziening echt 'op' is. De onderhoudsbudgetten zijn ontoereikend om deze vervangingsinvesteringen te kunnen plegen. Via voorgaande begrotingen zijn meerjarig budgetten gereserveerd voor aanvullend groot onderhoud en vervangingen. Het betreft een structurele component voor vervangingsinvesteringen en een incidentele component voor groot onderhoud. Het gaat om vervanging en groot onderhoud van het openbaar lichtnet, beweegbare bruggen en viaducten, verharding, speeltoestellen en openbare recreatievoorzieningen.

Bij de voorbereiding op de begroting 2018 zijn de extra benodigde middelen vanaf 2021 geïnventariseerd (zie knelpunt 21).

4. Gladheid gele stenen binnenstad

De gele stenen die in de jaren negentig in de binnenstad zijn gelegd worden gladder. Hierdoor wordt het risico van uitglijden en valpartijen groter. Om dit te verhelpen hebben we bij de begroting 2015 jaarlijks 170 duizend euro beschikbaar gesteld in de periode 2016-2018. Bij de begroting 2018 stellen we voor de gele stenen de komende vijf jaar te vervangen door een nieuwe steen die voldoende stroef blijft. Zie hiervoor knelpunt nr. 28.

5. Regionalisering brandweer

De regionalisering van de brandweer heeft (structurele) financiële consequenties voor de gemeente Groningen. Deze consequenties volgen uit de begroting 2014 van de Veiligheidsregio. In 2015 had onze gemeente nog een voordeel door met name een lagere overhead. Maar door de geleidelijke invoering van de nieuwe verdeelsleutel is er vanaf 2017 sprake van een nadeel. Het nadeel bedraagt 449 duizend euro vanaf 2018.

6. Friciekosten bezuinigingen

Ieder bezuinigingstraject op formatie gaat gepaard met frictiekosten, aangezien het tijd kost medewerkers te herplaatsen binnen of buiten de organisatie. Onder frictiekosten verstaan we doorlopende loonkosten inclusief overheadkosten. De frictiekosten voor de periode 2014-2018 hebben we bepaald op 32,7 miljoen euro. Bij de begroting 2014 is 13,7 miljoen euro beschikbaar gesteld voor 2014, 7,2 miljoen euro gereserveerd voor 2015, 7,3 miljoen euro gereserveerd voor 2016, 3,4 miljoen euro gereserveerd voor 2017 en 1,1 miljoen euro gereserveerd voor 2018. Bij de begroting 2016 is aangegeven dat de eerstkomende jaren minder budget benodigd is voor frictiekosten dan waar in de meerjarenbegroting rekening mee was gehouden. In 2016 en 2017 is daarom respectievelijk 2 miljoen euro en 1,5 miljoen euro vrij gevallen. In 2018 valt nogmaals 3 miljoen euro vrij. Indien noodzakelijk vullen we dit in latere jaren weer aan.

7. Vernieuwing Sociaal Domein (VSD)

Programmakosten

Bij de begroting 2016 is voor de jaarschijven 2016 en 2017 jaarlijks een bedrag van 600 duizend euro beschikbaar gesteld voor programmakosten VSD. Dit betreft onder andere de inzet van managers, beleid en financiële-functies en een budget onvoorzien. Hierbij is afgesproken dat deze extra uitgaven in 2018 en 2019 moeten worden 'terugverdiend' door een verlaging van de zorgkosten. Deze verlaging van zorgkosten is financieel verwerkt in de begroting. Bij de begroting 2017 bleek een tekort op het geheel van het sociaal domein waarvoor extra middelen beschikbaar zijn gesteld (zie hieronder).

Toegang Jeugd

In 2014 hebben we aan de hand van een groot aantal aannames de toegang jeugd op papier vormgegeven. De praktijk was anders; de processen waren nog onvoldoende uitgelijnd en afgestemd; de caseload die mee overkwam van de toegangsmedewerkers was hoog; de capaciteit vanuit de tweede lijn was nog onvoldoende beschikbaar in de Centra voor Jeugd en Gezin. Daarom is bij de begroting 2016 incidenteel 700 duizend euro beschikbaar gesteld voor de jaarschijf 2016 die in 2018 moet worden 'terugverdiend' door een verlaging van de zorgkosten. Ook deze verlaging van de zorgkosten is financieel verwerkt in de begroting.

Tekort sociaal domein

Bij de begroting 2017 zijn extra middelen beschikbaar gesteld voor tekorten binnen het sociaal domein. Het knelpunt binnen het Sociaal domein wordt veroorzaakt door diverse voor- en nadelen. De decentralisaties gaan gepaard met een omvangrijke en fundamentele stelselwijziging binnen het sociaal domein. De transformatie, oftewel de kostenbesparing door de verschuiving van maatwerkvoorzieningen naar algemene voorzieningen is een middellange termijn verhaal. Daarbij gaat de transformatie niet snel genoeg om de vermindering van beleidsmiddelen zoals opgenomen in de begroting 2016, op te kunnen vangen en heeft het Rijk een structurele korting op het Wmo-budget doorgevoerd van afgerond 2 miljoen euro. Binnen de WIJ-teams is extra capaciteit nodig in verband met casusregie jeugd en de verdere ontwikkeling van de WIJ-teams. Ook de transitie van de WIJ-teams per 1 januari 2018 en de voorbereidingen daarop, vergden extra middelen. Hier staat een structureel voordeel op beschermd wonen tegenover, dat deels ten goede komt aan de gemeente Groningen, en afname van de uitgaven voor PGB's.

Om het knelpunt structureel terug te brengen hebben we bij de begroting 2017 voorgesteld aanvullende maatregelen te nemen om de verzilvering te realiseren en de kosten van de WIJ-teams terug te brengen. Daarnaast zijn de innovatiemiddelen verlaagd en waren er besparingsmogelijkheden binnen de meerkostenregeling.

Voor 2017 tot en met 2020 stellen we extra beleidsmiddelen beschikbaar om het teruglopende knelpunt binnen het sociaal domein op te lossen (2018: 3,117 miljoen euro, 2019: 2,161 miljoen euro en 2020: 1,082 miljoen euro).

Bij de begroting 2018 hebben we de knelpunten in het sociaal domein geactualiseerd. Zie knelpunt nr. 32.

Aanvullen egalisereserve VSD

Bij de begroting 2017 is voorgesteld om de egalisereserve VSD met in totaal 5 miljoen euro aan te vullen. In 2017 is hiervoor 2 miljoen euro beschikbaar gesteld, in 2018 is hiervoor 0,5 miljoen euro gereserveerd, in 2019 is hiervoor 0,5 miljoen euro gereserveerd en in 2020 is hiervoor 2 miljoen euro gereserveerd.

8. Bijdrage Veiligheidsregio

Op basis van de begroting 2016 van de veiligheidsregio is de gemeentelijke bijdrage aan de veiligheidsregio bepaald bij de gemeentelijke begroting 2016. Bij de vorming van de veiligheidsregio op 1 januari 2014 zijn de huisvestingskosten buiten de begroting van de veiligheidsregio gehouden omdat veel onduidelijkheid was over de kosten, de onderhoudstoestand en de gewenste situatie. Per 1 januari 2016 maken de huisvestingskosten deel uit van de begroting van de veiligheidsregio. De bijdrage van de gemeente Groningen stijgt in 2018 met 582 duizend euro en stijgt vanaf 2019 met 642 duizend euro.

9. Continuering spaarregeling ringwegen na 2016

Tot nu toe sparen stad en provincie samen voor de verbetering van de Noordelijke, Oostelijke en Westelijke Ringweg, in de verhouding 2/7 stad en 5/7 provincie. De gemeentelijke bijdrage dekken we met een structurele bijdrage van 454 duizend euro in de begroting. Deze bijdrage wordt verdubbeld met een subsidiebijdrage uit de brede doeluitkering. Samen is dat 2/7 deel. Onze dekking stopt na 2016. De provincie heeft aangegeven bereid te zijn deze regeling uit te breiden met de rechtstreekse ontsluiting vanaf de Oostelijke ringweg via de Oosterhamrikzone én de nieuwe zuidelijke ontsluiting van het stationsgebied. Bij de jaarrekening 2014 is besloten om 454 duizend euro te reserveren voor onze bijdrage in 2017. Bij de begroting 2017 is onze bijdrage vanaf 2018 meerjarig opgenomen, in lijn met de afspraken met de provincie.

10. Financiering gebiedsgericht werken

Bij de begroting 2016 is voor de periode 2016 – 2019 jaarlijks incidenteel 1 miljoen euro gereserveerd om het gebiedsgericht werken een impuls te geven. Bij de begroting 2017 is voorgesteld vanaf 2018 jaarlijks 500 duizend euro structureel extra beschikbaar te stellen voor gebiedsgericht werken. Een nadere toelichting op het gebiedsgericht werken wordt gegeven in de paragraaf 'Integraal gebiedsgericht werken'.

11. Campusdiep

De benodigde middelen voor onderdelen Bibabon en Kamers met Kansen van het Campus Diep zijn in 2014 en 2015 uit incidentele budgetten Participatie, Armoede en Opvang gedekt. In Campus Diep zitten jongeren die dakloos zijn en begeleiding nodig hebben of dreigen af te glijden door instabiele thuissituatie, dreigende schooluitval, geen werk en/of schulden. Door nieuwe beleidskaders kon Campus Diep niet meer worden gedekt uit de budgetten Armoede en Participatie. Nieuwe wegen onder de WMO worden nader onderzocht. Tegelijkertijd wordt een beleidsevaluatie uitgevoerd rondom de jongeren-woonvoorziening Campus Diep en kijken we naar manieren waarop Campus Diep effectiever kan worden ingezet. Dit kost tijd en in de tussenliggende periode continueren we de voorziening in het kader van zorgcontinuïteit. Bij de begroting 2017 is hiervoor 120 duizend euro beschikbaar gesteld en in 2018 is 120 duizend euro gereserveerd. Voor 2019 is 60 duizend euro gereserveerd. Als tijdens de onderzoeksfase blijkt dat de middelen ontoereikend zijn zal er een oplossing worden gezocht.

12. Terugloop omzet detachering SW

In de begroting 2016 zijn structureel middelen beschikbaar gesteld voor een knelpunt als gevolg van een daling van de omzet uit detacheringen SW. Hierbij is rekening gehouden met daling van de bedrijfsvoeringkosten van 500 duizend euro waardoor het knelpunt enigszins werd gedempt. Bij de begroting 2017 is het knelpunt geactualiseerd en bleek dat het knelpunt beduidend kleiner is geworden. Tegelijkertijd is vastgesteld dat de bedrijfsvoeringkosten met slechts 100 duizend euro afnemen. Per saldo resteert een knelpunt van 100 duizend euro in 2019 en structureel 200 duizend euro vanaf 2020.

13. Onderhoud Martiniplaza

In de begroting 2017 is in totaal 5,4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor de uitvoering van de tweede fase van het meerjaren onderhoudsplan van Martiniplaza. Bij de begroting 2017 is 915 duizend euro beschikbaar gesteld voor 2017 en is in de jaren 2018, 2019 en 2020 jaarlijks een bedrag van 1,495 miljoen euro gereserveerd. In januari 2017 is besloten het beschikbare bedrag in 2017 te verhogen met 1,585 miljoen euro en dit te dekken uit de gereserveerde bijdragen voor de jaren 2018 (45 duizend euro), 2019 (45 duizend euro) en 2020 (1,495 miljoen euro). De extra bijdrage in 2017 van 1,585 miljoen euro is voorgefinancierd vanuit de AER. De AER wordt in de jaren 2018, 2019 en 2020 met hetzelfde bedrag weer aangevuld.

14. Doorwerking bezuinigingen Outsourcing ICT en op de organisatie naar tarieven

Outsourcing

Outsourcing levert volgens de bij de begroting 2017 geactualiseerde businesscase van Quint uiteindelijk een netto besparing op van 4,5 miljoen euro structureel. De totale doorlooptijd van de businesscase is 7 jaar. Voor

een deel leiden deze besparingen tot lagere tarieven. De besparingen die weglekken naar lagere tarieven kunnen niet worden ingezet voor de bezuinigingen. Het weglekpercentage van de betreffende directie bedraagt 30%. Bij de begroting 2017 hebben we het structurele weglekeffect tot en met 2020 opgenomen in de begroting. De omvang van het weglekeffect vanaf 2021 is afhankelijk van de uiteindelijke structurele besparing die duidelijk wordt na de uitkomsten van de aanbesteding (zie ook knelpunt nr. 19). Vooralsnog houden we de weglekeffecten aan zoals opgenomen in de begroting 2017:

Jaar	Besparing	Weglek-percentage	Weglek
2018	316	30%	-95
2019	2.436	30%	-731
2020	3.721	30%	-1.116
2021	Pm	30%	-1.116

Bezuinigingen op de organisatie

In februari 2016 hebben we een besluit genomen over de hoofdlijnen van het invullen van de bezuinigingsopgave op de organisatie. Daarbij zijn de bezuinigingen nadrukkelijk gekoppeld aan de doorontwikkeling naar een kleinere en wendbare organisatie. De bezuinigingen leiden tot weglekeffecten. De hoogte is afhankelijk van de specifieke maatregelen. Er is een inschatting gemaakt op basis van het standaard weglekpercentage voor de gehele gemeente. Dit leidt voor 2017 tot een knelpunt van 0,9 miljoen euro, oplopend tot structureel 1,5 miljoen euro vanaf 2019.

Vanuit voorgaande begrotingen is nog een structureel budget beschikbaar voor het opvangen van weglekeffecten van circa 400 duizend euro. Deze post is in mindering gebracht op het knelpunt. Daarmee komt het knelpunt voor 2018 op 0,8 miljoen euro, oplopend tot structureel 1,1 miljoen euro vanaf 2019.

15. Halveren taakstelling MKBA

In de begroting 2016 is een taakstelling opgenomen om op basis van het inzicht in de maatschappelijke kosten en baten de gemeentelijke uitgaven met structureel 2 miljoen euro te verlagen vanaf 2017. Uit nader onderzoek bleek dat een besparing van 1 tot 2 miljoen euro mogelijk moet zijn. Met een taakstelling van 2 miljoen euro zaten we aan de bovenkant van deze bandbreedte. Daarom is bij de begroting 2017 voorgesteld de taakstelling vanaf 2018 te halveren tot 1 miljoen euro.

16. Professionalisering evenementen

In 2014 stelden wij het Strategisch Evenementenbeleid vast en de resultaten daarvan zijn positief. Op een aantal terreinen willen we verdere verbetering realiseren en daarvoor stelden we in 2017 en 2018 jaarlijks 50 duizend euro beschikbaar. In 2018 evalueren we met de gemeenteraad het beleid. Wat is de betekenis van evenementen voor Groningen? Hoe slagen we erin om de goede balans tussen een leefbare en levendige stad te vinden? We werken uit op welke wijze we de viering van volksfeesten toekomstbestendig kunnen maken. We willen meer samenhang realiseren in de financiering en subsidiëring van evenementen. Met stakeholders in de stad geven we vorm aan een afwegingskader waarmee we – zo nodig - keuzes kunnen maken in het evenementenaanbod.

17. Uitbreiding formatie ombudsman

In de begroting 2017 is voorgesteld de formatie bij de ombudsman in 2017 en 2018 incidenteel uit te breiden. Dit als gevolg van de toename van instroom en complexiteit van zaken bij de ombudsman. Deze toename wordt onder andere veroorzaakt door nieuwe taken/ projecten bij de gemeente. Voor 2018 is hiervoor nog incidenteel 58 duizend euro gereserveerd.

18. Aanvulling weerstandsvermogen

We streven naar een ratio van het weerstandsvermogen van 1.0. Om het weerstandsvermogen te versterken is bij de begroting 2016 besloten het weerstandsvermogen aan te vullen met 2,02 miljoen euro in 2017, 3,058 miljoen euro in 2018 en 1,848 miljoen euro vanaf 2019. Bij de begroting 2017 zijn daarnaast de beperkte saldi die zijn overgebleven in de meerjarenbegroting voor de jaren 2018 (13 duizend euro nadelig), 2019 (59 duizend euro nadelig) en 2020 (311 duizend euro voordelig) verrekend met het weerstandsvermogen. Per saldo leidt dit tot een aanvulling van het weerstandsvermogen van 3,045 miljoen euro in 2018, 1,789 miljoen euro in 2019, 2,159 miljoen euro in 2020 en 1,848 miljoen euro vanaf 2021.

19. Outsourcing ICT

In de begroting houden we rekening met een bezuinigingstaakstelling van 5 miljoen euro door outsourcing van de ICT-dienstverlening. Adviesbureau Quint heeft in 2015 onderzocht op welke wijze deze taakstelling gerealiseerd kan worden. Bij de begroting 2017 is de businesscase geactualiseerd en zijn de geactualiseerde verwachte tekorten voor de jaren 2017-2020 in de begroting opgenomen. De verwachte tekorten in de periode 2017 – 2020 worden ten laste van het weerstandsvermogen gebracht. In 2018 bedraagt het tekort 6,0 miljoen euro, aflopend tot 1,3 miljoen euro in 2020. De omvang van de structurele besparing vanaf 2021 wordt duidelijk nadat de uitkomsten van de aanbesteding bekend zijn.

20. Gemeentelijk aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor

In de begroting is voor de vorming van een Noordelijk Belastingkantoor (NBK) vanaf 2017 een structurele bezuiniging van 750 duizend euro opgenomen. De oprichting van het NBK brengt incidentele project- en frictiekosten met zich mee, waarvoor in de begroting 2017 middelen zijn gereserveerd. In totaal kwamen deze kosten op 6,4 miljoen euro, het aandeel van de gemeente Groningen hierin is 3,4 miljoen euro. Voor 2018 en 2019 is nog jaarlijks een bedrag van 160 duizend euro gereserveerd.

Financiële knelpunten en ambities 2018

In het volgende overzicht staan alle knelpunten opgenomen die zijn geïnterpreteerd bij de begroting 2018.

Knelpunten	2018	2019	2020	2021
21. Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)				-137
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)				-304
22. Bijzondere bijstand	-1.900	-1.100	-1.100	-1.100
23. Collectieve zorgverzekering	-255	-255	-255	-255
24. BUIG – tekort 2017	-7.412			
BUIG – vangnetregeling 2016	1.000			
BUIG – tekort 2018	-8.135			
BUIG – kosten maatregelen 2018	-945			
BUIG – opbrengst maatregelen 2018	920			
25. Omgevingswet	-1.000			
26. Informatieveiligheid	-225	-225	-225	-225
27. Onderhoud Oosterpoort	-1.160	-1.160	-1.160	-1.160
28. Vervanging gele stenen binnenstad	-75	-148	-214	-252
29. Uitvoering taken omgevingslawaaai	-97	-50	-50	-50
30. Subsidie- en uitvoeringskosten SW	-665	-785	-250	0
31. Veiligheidsregio	-936	-978	-1.044	-811
32. Wmo/BW/Jeugd	-8.200	-6.400	-5.300	-4.300
33. Aanpak kindermishandeling 2018	-100	-100	-100	-100

34. Alternatief vervoer binnenstad	-125	-125		
35. Schoonmaak sport accommodaties	-153	-132	-132	-132
36. Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	-1.935	-850		
37. Strategische positionering	-200			
38. Revitalisering Stadhuis	-379	-379	-379	-589
39. Omgevingsdienst Groningen	-200	-200	-200	-200
40. Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	-300	-300		
41. Energieaanpak gebouwen	-90	-90	-90	-90
42. Uitvoering watervisie	-220			
43. Aanpak mensen met verward gedrag	-40	-40	-40	-40
44. Interne verzelfstandiging OPSB	-75	-75		
45. Verzelfstandiging CBK	-343	-326	-54	-22
46. Structurele kapitaallasten ruilmiddelen	-1.254	-1.800	-1.800	-1.800
47. School Meerstad		-394	-394	-394
48. Voeding Stedelijk investeringsfonds	-17.323			
49. MFA de Wijert		-140	-140	-140
50. Effecten knelpunten op SSC	-392	-301	-251	-251
Knelpunten	-52.214	-16.353	-13.178	-12.352

21. Groot onderhoud en vervangingen

De komende jaren zijn diverse voorzieningen in de openbare ruimte aan vervanging toe. De kosten voor onderhoud in de eindfase worden te hoog worden of de voorziening is technisch is afgeschreven. In de begroting 2017 zijn de benodigde middelen tot en met 2020 opgenomen. Jaarlijks bij het opstellen van de begroting brengen we in beeld wat de benodigde middelen voor de komende 4 jaar zijn. Voor de begroting 2018 leidt dit tot een knelpunt in de jaarschijf 2021 van 304 duizend euro structureel en 137 duizend euro incidenteel.

22. Bijzondere bijstand

Het tekort op de bijzondere bijstand in 2016 was 2,2 miljoen euro. Hiervoor is een aantal oorzaken aan te wijzen:

- een groei in het aantal vergoedingen voor bewindvoering;
- een toename van het aantal aanvragen door de invoering van de participatiewet (meer bijstandsgerechtigden) en toeleidingen vanuit de WIJ-teams;
- het aantal jongeren (voornamelijk statushouders) dat een beroep doet op de aanvullende bijstand.

Zonder aanpassingen in beleid of werkwijze zal het tekort zich naar verwachting ook in 2018 voordoen. Door het beschermingsbewind zelf te gaan uitvoeren verwachten we het tekort omlaag te kunnen brengen. Voor 2018 gaat het verwachte tekort omlaag naar 1,9 miljoen euro en vanaf 2019 bedraagt het verwachte tekort op de bijzondere bijstand 1,1 miljoen euro.

23. Collectieve zorgverzekering

Inwoners van de gemeente Groningen met een inkomen tot 110% van het sociaal minimum kunnen deelnemen aan de collectieve zorgverzekering voor minima van Menzis. Menzis biedt een korting van 9% aan op de premie van de aanvullende verzekering. Tot en met 2016 kwam deze premiekorting ten goede aan de gemeente. Uw raad heeft in december 2016 besloten de premiekorting bij de collectieve zorgverzekering vanaf 2017 door te geven aan de cliënten.

De kosten hiervan zijn 330 duizend euro structureel. Daarnaast is de definitieve hoogte bekend gemaakt van de gemeentelijke bijdrage per 2018 waarmee de extra's in het collectieve pakket worden betaald. De bijdrage valt structureel 75 duizend euro lager uit. Het totale knelpunt komt hiermee uit op 255 duizend euro. Uw raad heeft besloten de kosten vanaf 2018 mee te nemen bij de begrotingsvoorbereiding en de AER weer aan te vullen voor de kosten die zijn gedekt door een onttrekking aan de AER. De aanvulling van de AER is verwerkt via het meerjarenbeeld waar u in juli 2017 mee heeft ingestemd.

24. BUIG

Bij de jaarrekening 2016 heeft de raad besloten het tekort op BUIG 2017 ad 8,7 miljoen euro voor 7,4 miljoen euro te dekken door een onttrekking aan het weerstandsvermogen. Het resterende tekort wordt opgevangen met het besteedbaar resultaat van 1,3 miljoen euro over 2016. De onttrekking aan het weerstandsvermogen willen we aanvullen in 2018, anders leidt dit tot een verslechtering van de ratio weerstandsvermogen. Deze lijn sluit aan bij de brief over de BUIG die we u oktober 2016 hebben gestuurd (5955654). Ondertussen is bekend geworden dat we een hogere bijdrage uit de vangnetregeling 2016 ontvangen van 1 miljoen euro. Dit leidt er toe dat de benodigde aanvulling van het weerstandsvermogen verlaagd wordt tot 6,4 miljoen euro.

In 2018 verwachten we een tekort op de BUIG van 8,1 miljoen euro. Voor een deel (circa 3,1 miljoen euro) wordt dit veroorzaakt doordat de gemiddelde uitkering in Groningen hoger is dan de gemiddelde uitkering waarmee het Rijk rekent bij het bepalen van het budget. Het Rijk houdt bij het bepalen van de gemiddelde uitkering rekening met de baten die gemeenten kunnen realiseren, bijvoorbeeld met terugvorderingen, alimentatie en inkomsten uit deeltijd werk. Er zijn echter objectieve factoren aan te wijzen waarom gemeenten niet dezelfde mogelijkheden hebben om inkomsten te realiseren. Het verdeelmodel houdt geen rekening met deze objectieve factoren. Mogelijk wordt het verdeelmodel op dit punt aangepast. Dit is dus onzeker voor het budget in 2018 en verder.

Daarnaast verwachten we een tekort door een ontoereikend macrobudget van 3,55 miljoen euro. Dit wordt veroorzaakt door een rekenregel van het CPB. Dit punt wordt onder de aandacht van het nieuwe kabinet gebracht.

Het resterende deel van het tekort (1,5 miljoen euro) wordt veroorzaakt door de bekostiging van het structurele vangnet voor de compensatie van tekorten. De compensatie van gemeenten wordt in mindering gebracht op het macrobudget BUIG.

We willen met aanvullende maatregelen het tekort proberen terug te brengen. Het gaat om een pakket maatregelen op het gebied van handhaving / screening, mensen met een parttime functie uit laten stromen naar werk, intensieve begeleiding van jongeren, het werken met vouchers voor werkgevers die mensen uit de bijstand in dienst nemen en het toepassen van de methodiek "mobility mentoring". Deze maatregelen kosten geld (0,945 miljoen euro), maar leveren naar verwachting (structureel) meer op.

Rekening houdend met de opbrengsten van de maatregelen die we willen inzetten om het tekort terug te dringen gaan we voor 2018 vooralsnog uit van een tekort van 7,2 miljoen euro (8,135 miljoen euro - 0,920 miljoen euro = 7,215 miljoen euro). Voor de jaren daarna houden we rekening met een risico voor tekorten financiering wet BUIG in het weerstandsvermogen.

25. Omgevingswet

De invoering van de Omgevingswet is opnieuw uitgesteld. Op dit moment is nog niet bekend per wanneer de wet wordt ingevoerd. De werkzaamheden ter voorbereiding op de invoering van de wet lopen door. Voor de gemeente Groningen zal de komende jaren één omgevingsplan moeten worden opgesteld, waarin alle regels uit alle bestemmingsplannen en vele gemeentelijke verordening verwerkt dienen te worden. Ten behoeve van het project Implementatie Omgevingswet zijn extra financiële middelen nodig om tot een goede implementatie te komen. Er zijn extra middelen nodig voor het digitaliseren van het (bouw)archief en de digitalisering van de werkprocessen. Dit is nodig om de Omgevingswet goed in te voeren. Daarnaast zijn extra middelen nodig om

pilots uit te voeren en het verplichte omgevingsplan te maken. De Omgevingswet biedt nog geen duidelijkheid over wat precies noodzakelijk is en hoe het landelijke digitale stelsel Omgevingswet (DSO) eruit ziet. Daarom hebben we vooralsnog alleen een bedrag voor 2018 opgenomen van 1 miljoen euro. De benodigde middelen voor de jaren na 2018 komen terug bij de begroting 2019 en verder.

26. Informatieveiligheid

De gemeente beschikt over een grote hoeveelheid informatie over burgers en bedrijven. Toenemende wet- en regelgeving zoals de meldplicht datalekken en de Algemene Verordening Gegevensbescherming (Europese regelgeving vanaf 2018) maakt dat we steeds meer energie moeten steken in het borgen van de informatieveiligheid. Ook hebben we in toenemende mate te maken met beveiligingsincidenten als gevolg van aanvallen van buiten via bijvoorbeeld virussen en ransomware.

Dit maakt extra investeringen op het gebied van bemensing (structureel inbedden, toetsen en bijsturen van gemaakte afspraken in het kader van informatiebeveiliging) noodzakelijk. Daarnaast zijn aanvullende middelen nodig voor het uitvoeren van risico-analyses, "hack"testen, en het monitoren van systemen.

De noodzaak om meer structurele aandacht aan informatieveiligheid te besteden sluit aan bij bevindingen van de accountant. Ook na uitbesteding van de generieke ICT blijven de taken onderdeel van de gemeentelijke organisatie.

In het minimaal noodzakelijke scenario is een structurele bijdrage van 225 duizend euro benodigd vanaf 2018.

27. Onderhoud Oosterpoort

In onze brief van 12 juli 2017 (nr. 6437276) over het onderzoek naar de toekomst van de Oosterpoort en de Stadschouwburg bent u geïnformeerd over de hogere kosten die we verwachten op het gebied van onderhoud bij de Oosterpoort. In de brief hebben we aangegeven bij de begroting 2018 een voorstel te willen doen voor in totaal structureel 1,16 miljoen euro vanaf 2018. Uit de second opinion, verricht door Draaijer en Partners, blijkt een jaarlijks tekort van 900 duizend euro op onvermijdbare onderhoudskosten. Daarnaast willen we dat het gebouw zo veilig mogelijk is. Voor extra beveiligingsmaatregelen stellen we vanaf 2018 een structureel budget van 260 duizend euro beschikbaar.

28. Vervanging gele stenen binnenstad

De gele stenen in de binnenstad worden steeds gladder, waardoor het risico op valpartijen toeneemt, vooral wanneer de stenen nat zijn. Uit een meting in het najaar van 2016 blijkt dat bij een aantal straten de stroefheid inmiddels op of onder de minimale verzekeringsgrens ligt. In de andere straten ligt de stroefheid nog boven de grens, maar is het een kwestie van tijd dat ook deze straten onder de minimum grens komen.

We willen de komende vijf jaar alle stenen in de binnenstad vervangen door een nieuwe steen die voldoende stroef blijft. Om de grootse risico 's in 2018 te beperken, ruwen we de gladste straten in de tussentijd op.

De kosten van de gehele operatie bedragen 8,6 miljoen euro, waarvan 6,9 miljoen euro in de periode tot en met 2021. Dekking kan voor een deel worden gevonden in de hiervoor nog beschikbare incidentele middelen. De overige investeringskosten (ruim 8,1 miljoen euro, waarvan 6,4 miljoen euro tot en met 2021) bouwt in de komende jaren op tot een structurele kapitaallast van 332 duizend euro. Deze kan in de komende jaren voor 80 duizend euro worden gedekt uit (het voorkomen van) onderhoud. Het knelpunt komt daarmee op 75 duizend euro in 2018 oplopend tot 252 duizend euro in 2021.

29. Uitvoeren taken omgevingslawaaï

De gemeente heeft in 2011 van het ministerie van Infrastructuur en Milieu een éénmalige subsidie gekregen voor de uitvoering van de EU-richtlijn Omgevingslawaaï (voorbereiding geluidkaarten en actieplan). Deze subsidie is gebruikt voor de voorbereiding van projectaanvragen voor BSV-subsidies (Bureau Sanering Verkeerslawaaï) en voor de dekking van niet-subsidiabele kosten bij BSV-projecten. Ook de voorbereiding van de nieuwe digitale luchtkwaliteitskaart is ten laste gebracht van deze subsidie. In 2017 worden resterende middelen van de subsidie uitgegeven. Vanaf 2018 is de subsidie volledig ingezet en zijn er geen middelen voor de uitvoering van deze taken.

Voor de uitvoering van wettelijke taken is een incidenteel budget nodig voor de voorbereiding van aanvragen van subsidies en voor de niet subsidiabele kosten. Het gaat om woningen die sinds 1986 op de saneringslijst van de Wet geluidhinder staan. Daarnaast is er een structureel budget nodig voor het periodiek opstellen van digitale geluidkaarten, een luchtkwaliteitskaart en een actieplan wegverkeerslawaaï en voor de uitvoering van het actieplan (wettelijke taken op het gebied van omgevingslawaaï en luchtkwaliteit).

30. Subsidie- en uitvoeringskosten SW

Het subsidie- en uitvoeringstekort bij de sociale werkvoorziening zijn geactualiseerd. Het uitvoeringstekort ontwikkelt zich 200 duizend euro gunstiger dan verwacht. Het subsidietekort neemt de komende jaren verder toe. De belangrijkste verklaring hiervoor is een lager effect van het lage inkomensvoordeel (LIV) dan in de vorige begroting was opgenomen. Daarnaast zien we dat het aantal SW-ers minder snel afneemt dan verwacht en dat er meer mensen vanuit begeleid werken instromen in het beschutte bedrijf. Ook landelijk zien we dat de uitstroom achterblijft bij de aannames van het Rijk. Gemeenten ontvangen daardoor een lager subsidiebedrag per SW-er. De loonkosten nemen minder snel af.

Aan de andere kant ontvangen we een groter budget voor de uitvoering van de Wsw (wet sociale werkvoorziening) via de integratie uitkering sociaal domein. De toename ontstaat doordat het budget is geïndexeerd en er rekening is gehouden met een groter aantal SW-ers. Daarnaast wordt bij de verdeling van de landelijke middelen voortaan gekeken naar de gemeente die de uitkering betaalt en niet meer de gemeente waar de SW-er woont. Voorheen verrekenden gemeenten en SW bedrijven deze kosten met elkaar.

De wijzigingen in de meicirculaire leiden tot een voordeel van 550 duizend in 2018, 450 duizend in 2019, 300 duizend in 2020 en 250 duizend in 2021.

Per saldo verslechtert het resultaat in 2018 op de SW met 0,7 miljoen euro ten opzichte van de vorige begroting, aflopend tot 0 vanaf 2021.

31. Veiligheidsregio

De afgelopen jaren heeft de Veiligheidsregio een aantal autonome ontwikkelingen incidenteel (binnen de eigen begroting) kunnen opvangen. Vanaf 2018 is dit niet langer mogelijk omdat de incidentele ruimte niet meer beschikbaar is. In 2016 is een door een extern bureau een takenevaluatie gestart met als doel inzichtelijk te maken op welke wijze het takenpakket van de Veiligheidsregio duurzaam in evenwicht kan worden gebracht met de beschikbare middelen. Uit de takenevaluatie blijkt dat de Veiligheidsregio beleidsarm is ingericht en de focus ligt op de uitvoering. Dit uit zich in een relatief lage overhead en in een smalle top. De verwachting is dan ook niet dat er door het voeren van een takendiscussie een significante besparing te behalen valt. Het rapport geeft een richting voor de takendiscussie. Dit betekent dat de bijdrage van de deelnemers aan de Veiligheidsregio omhoog moet. Daarnaast is (onder andere) sprake van hogere kosten als gevolg van hogere pensioenlasten, hogere lasten functioneel leeftijdsontslag (FLO) als gevolg van het verhogen van de AOW leeftijd en hogere opleidingskosten. Voor de gemeente Groningen leidt dit tot een aanvullende bijdrage van 0,9 miljoen euro in 2018, 1,0 miljoen euro in 2019 en 2020 en 0,8 miljoen euro vanaf 2021.

32. Wmo/Beschermd Wonen/Jeugd

Op basis van de resultaten over 2016, het geactualiseerde beeld over 2017 en informatie uit de mei- en septembercirculaire over de beschikbare budgetten hebben we het financieel beeld voor het sociaal domein geactualiseerd. We stellen de komende jaren extra beleidsmiddelen beschikbaar voor de uitvoering van de taken op het gebied van WMO, beschermd wonen en jeugd. In totaliteit gaat het om een bedrag van ongeveer 8 miljoen euro in 2018. In de jaren daarna verwachten we dat het tekort zal afnemen. Zoals aangegeven in VGR2017-I en VGR2017-II vallen de kosten 2017 hoger uit dan begroot. Met name de kosten WMO-Zorg in natura en Jeugdwet-Zorg in natura zijn gestegen. Deze lijn zet zich voort in 2018. We nemen maatregelen om beter in control te komen op Wmo en Jeugdwet en om de kosten van zorg in natura te verlagen. Hierbij gaat het om maatregelen gericht op de toegang, zorgaanbieders en de ondersteuning jeugd en gezin. Daarnaast werken we aan de ontwikkeling van het Gebiedsondersteunings netwerk (GON) per 1/1/2019.

33. Aanpak kindermishandeling 2018

In het voorjaar van 2016 heeft de raad een motie vastgesteld, waarin werd gevraagd een apart budget voor kindermishandeling beschikbaar te stellen. Daarbij heeft de raad de wens uitgesproken te investeren in de samenwerking met het onderwijs als belangrijke partner in het voorkomen en bestrijden van kindermishandeling.

In december 2016 is ons Handelingsprotocol Meldcode Kindermishandeling en Huiselijk Geweld vastgesteld. Het vaststellen en bevorderen van het gebruik van een meldcode huiselijk geweld is een wettelijke verplichting. Daarnaast heeft de gemeente een taak om toezicht uit te oefenen op organisaties die actief zijn op het terrein van de maatschappelijke ondersteuning en de kinderopvang.

De aanpak kindermishandeling is in 2017 gedekt vanuit incidentele extra beleidsmiddelen. Vanaf 2018 is een aanvullend budget nodig voor de aandachtfunctionaris kindermishandeling die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het scholingsprogramma intern en extern en het bevorderen van het gebruik van de Meldcode. Daarnaast is hij onderdeel van het handelingsprotocol, omdat hij geconsulteerd moet worden bij toepassing van de meldcode. We stellen hiervoor structureel 100 duizend euro beschikbaar.

34. Alternatief vervoer binnenstad

Op 24 februari 2016 heeft de raad de visie 'Bestemming Binnenstad' vastgesteld. Hierin wordt de gewenste ontwikkeling van de binnenstad van Groningen geschetst. In de visie is vastgelegd dat de bussen in de toekomst niet meer stoppen op de Grote Markt en voor de Der Aa-kerk. In de inspraak en door de raad is veel aandacht besteed aan de bereikbaarheid voor busreizigers. Om tegemoet te komen aan de zorgen over de bereikbaarheid van de binnenstad is een verkennende studie verricht naar alternatieve vervoersconcepten. Het rapport 'Alternatief vervoersconcept voor een gastvrije binnenstad' van BonoTraffics is ter kennis van de raad gebracht. We hebben aan de raad toegezegd dat er een vorm van alternatief vervoer beschikbaar is, zodra de westelijke routes worden aangepast. Op 29 juni 2016 is het inrichtingsplan 'Bussen over West' door de raad vastgesteld. Met betrekking tot het alternatieve publieke vervoer is ook besloten te starten met een pilot 'Alternatief vervoer West'. Deze twee jaar durende pilot wordt gebruikt om te experimenteren met verschillende vervoersvormen en routes. De ervaringen die worden opgedaan in de pilot worden gebruikt voor de ontwikkeling van een vervoersconcept voor de hele binnenstad. Voor de dekking voor het tweede jaar van de pilot, dat jaar loopt van september 2018 tot en met augustus 2019 stellen we extra beleid beschikbaar. De kosten van het tweede jaar worden geschat op 250 duizend euro, evenredig verdeeld over 2018 en 2019.

De uitkomsten van de pilot zijn bepalend voor de invoering van een vervoersconcept voor de gehele binnenstad. Op dit moment is nog geen goede inschatting te maken van de kosten hiervan. Bij de voorbereiding van de begroting 2019 zal nader worden ingegaan op de structurele kosten.

35. Schoonmaak sportaccommodaties

In de loop der jaren zijn gebruikers steeds kritischer geworden op hygiëne en schoonmaak van sportaccommodaties. Uit het periodieke klanttevredenheidonderzoek blijkt dat de hygiëne in sportaccommodaties als onvoldoende wordt beoordeeld. Het is daarom nodig de schoonmaak van sportaccommodaties structureel te verbeteren. Hiervoor stellen we vanaf 2018 structureel extra middelen beschikbaar (132 duizend euro). Daarnaast willen we onderzoeken in hoeverre Nano technologie kan bijdragen om de schoonmaak efficiënter en effectiever uit te kunnen voeren. Hiervoor stellen we aanvullend in 2018 21 duizend euro beschikbaar.

36. Bijdrage integraal gebiedsgericht werken

In het Coalitieakkoord 2014-2018 is de aanzet gegeven voor het integraal gebiedsgericht werken waarmee we nieuwe impulsen willen geven aan de wijken. Met de inmiddels 2,5 jaar functionerende gebiedsteams, onder aansturing van wijkwethouders, brengen we gebiedsgerichte samenhang aan binnen de stedelijke

programma's. Daarnaast organiseert het gebiedsteam een veelheid aan processen die vorm en inhoud geven aan onze doelen voor de wijken.

Voor 2018 gaan we uit van een totaal gebiedsprogramma ter grootte van 5 miljoen euro. Met een wijkwethouderbudget van 0,2 miljoen euro per stadsdeel behouden we de flexibiliteit in het programma. Dit is van belang gelet op mogelijk nieuwe initiatieven die zich gedurende het jaar aandienen. Er is dekking voor 3,3 miljoen euro. We stellen voor 2018 een aanvullende bijdrage van 1,9 miljoen euro beschikbaar. Voor 2019 reserveren we een aanvullende bijdrage van 850 duizend euro. Het is aan de nieuwe coalitie om te bepalen hoe verder wordt gegaan met het gebiedsgericht werken.

37. Strategische positionering

We willen ons sterker positioneren en onze economische kracht versterken om Groningen ook in de toekomst leefbaar en dynamisch te houden. Onderdeel daarvan is een betere profilering en lobby in Den Haag en Brussel met als doel de zich aandienende kansen beter te kunnen benutten. Voor onze positionering en profilering zien we goede mogelijkheden op het vlak van de energietransitie en klimaatadaptatie, voor onderwijsinnovatie en verdere versterking van onze leefkwaliteit. Op het vlak van de energietransitie/klimaatadaptatie willen we daartoe, gezien de benodigde specialistische kennis, een externe aanjager aanstellen met een groot netwerk die ons stevige impulsen kan geven. Daarnaast willen we een lobbyist in Den Haag benoemen die gekoppeld kan worden aan een interne lobbycoördinator. Voor deze externe aanjager, de lobbyist in Den Haag en de interne lobbycoördinator stellen we 200 duizend euro beschikbaar.

38. Revitalisering Stadhuis

Bij het stadhuis moet een aantal noodzakelijke maatregelen worden getroffen. Het gaat bijvoorbeeld om uitbreiding in verband met de groei van het aantal raadsleden, noodzakelijke onderhouds- en versterkingsmaatregelen en maatregelen op het gebied van verduurzaming. Daarnaast biedt de aanpak van het stadhuis ook een mogelijkheid het monumentale karakter te verbeteren en voor een kwaliteitsslag waarmee we het functioneren van het gebouw optimaliseren en weer bij de tijd brengen. Eind september 2017 heeft uw raad ingestemd met de optie waarbij de raadszaal wordt verplaatst naar de derde verdieping. De eenmalige kosten van deze optie bedragen per saldo 1,136 miljoen euro (jaarlijks 379 duizend euro in de jaren 2018, 2019 en 2020). De structurele kosten bedragen jaarlijks 589 duizend euro vanaf 2021.

39. Omgevingsdienst Groningen

Om de vergunningverlening en het toezicht op het gebied van milieu bij de Omgevingsdienst op het gewenste niveau te krijgen verhogen we de bijdrage aan de Omgevingsdienst structureel met 200 duizend euro vanaf 2018.

40. Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders

Voor de invoering en uitvoering van een nieuwe werkwijze om statushouders kwalitatief te integreren en voor de uitvoering van diverse projecten zoals afgesproken in het onderwijsconvenant stellen we voor de jaren 2018 en 2019 jaarlijks 300 duizend euro beschikbaar. De extra middelen zijn nodig voor assessments en coaching (2 fte) van statushouders en een coördinatiepunt voor uitvoering, beleid en regie (0,5 fte). Met de inzet van 2 extra fte voor trajectregie verwachten we in de ontwikkelfase 20 vergunninghouders per maand volgens de nieuwe werkwijze te kunnen begeleiden. Daarnaast wordt hiermee een vervolg gegeven aan de pilots uit het convenant en wordt een vervolg gegeven aan het impactonderzoek. Het uiteindelijke doel is een aanpak te ontwikkelen waarmee de trajectregisseurs, en de betrokken samenwerkingspartners, een instrument in handen krijgen om vergunninghouders te begeleiden naar een succesvol integratieproces.

41. Energieaanpak gebouwen

In ons coalitieakkoord hebben we aangegeven 24 groot verbruikende gemeentelijke gebouwen een sprong te willen laten maken naar energielabel A. Deels wordt dit gerealiseerd door het inzetten van de besparingen op

energie en onderhoud, maar voor een deel van de verduurzaming zijn extra middelen noodzakelijk. We stellen hiervoor structureel 90 duizend euro beschikbaar vanaf 2018.

42. Uitvoering watervisie

In mei 2017 heeft de raad de eerste fase (2017) van het uitvoeringsprogramma watervisie vastgesteld. Hierbij hebben wij aangegeven jaarlijks in november bij u terug te komen met een voorstel voor het uitvoeringsprogramma watervisie en bijbehorend budget. In het voorstel hebben we aangegeven voor 2018 naar verwachting een bedrag van 450 duizend euro extra nodig te hebben bovenop de beschikbare middelen, en dat we de raad in november informeren of wij dit volledige bedrag nodig hebben. Actualisatie van het uitvoeringsprogramma fase 2 (2018) leidt tot een bijstelling van het benodigde budget naar 220 duizend euro in 2018. In november 2017 leggen we uitvoeringsprogramma fase 2 (2018) ter besluitvorming voor aan de raad.

43. Aanpak mensen met verward gedrag

Voor de aanpak van mensen met verward gedrag is jaarlijks 40 duizend euro extra nodig vanaf 2018. Het betreft hier de ondersteuning en begeleiding van kwetsbare en overlast gevende mensen.

44. Interne verzelfstandiging OPSB

Voor het project Onderzoek Interne verzelfstandiging OPSB is een werkbudget beschikbaar gesteld van in totaal 150 duizend euro (75 duizend euro in 2018 en 75 duizend euro in 2019). De mogelijkheden en organisatorische en financiële consequenties van interne verzelfstandiging zullen worden onderzocht en uitgewerkt in een voorstel.

45. Verzelfstandiging CBK

In de cultuurnota 2017-2020 staat de opdracht de mogelijkheid voor verzelfstandiging van het CBK te onderzoeken. In het najaar van 2017 presenteren we de uitkomsten van dit onderzoek en de eventuele vervolgstappen. Vooruitlopend hierop reserveren we middelen voor een eventuele verzelfstandiging van het CBK. Met deze verzelfstandiging zijn frictiekosten en transitiekosten gemoeid. Hiervoor reserveren we in 2018 een bedrag van 343 duizend euro, in 2019 326 duizend euro, in 2020 54 duizend euro en in 2021 22 duizend euro.

46. Structurele kapitaallasten ruilmiddelen

Bij de dekkingsmogelijkheden in deze begroting houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij die zijn bestemd voor investeringen door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het om een incidenteel bedrag van 38 miljoen euro. Dit bedrag zetten we in als incidentele dekking in 2018 en 2019. De structurele kapitaallasten hiervan bedragen 1,31 miljoen euro in 2018 oplopend tot 1,8 miljoen euro vanaf 2019.

47. School Meerstad

Om de te verwachten groei van het aantal leerlingen in Meerstad de komende jaren te kunnen huisvesten is de bouw van een nieuwe basisschoolvoorziening nodig. Het gaat om een voorziening voor circa 450 leerlingen, lokaal- en andere ruimten. In het bouwplan zal op dezelfde locatie ook een nieuwe gymzaal voor het bewegingsonderwijs worden meegenomen. De totale investering bedraagt 6,5 miljoen euro. In de berekening van de te dekken structurele last ad 394 duizend euro zijn niet alleen kapitaallasten, maar ook eigenarenlasten zoals OZB, verzekeringen en het onderhoud van de gymzaal meegenomen. Het onderhoud van het schooldeel komt in de toekomst volledig voor rekening van de gebruiker, de basisschool.

48. Voeding Stedelijk investeringsfonds

Als gevolg van de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. In totaal verlaagt het benodigd weerstandsvermogen met 22,2 miljoen euro (zie voor een nadere toelichting bij

de dekkingsbronnen 2018-2021 dekkingsbron nr. 5). Van dit bedrag voegen we in 2018 17,3 miljoen euro toe aan het stedelijk investeringsfonds. Deze middelen willen we als volgt inzetten:

- Plankosten Ontwikkeling Suikerfabriekterrein (1,5 miljoen euro);
- Plankosten Eemskanaalzone (0,25 miljoen euro);
- Plankosten huisvesting Vrijdag (0,25 miljoen euro);
- WKO Stationsgebied (0,2 miljoen euro);
- Watervisie (0,45 miljoen euro);
- Versnelling Energietransitie (1,8 miljoen euro);
- Verkeersveiligheid (1,0 miljoen euro);
- Zernikelaan (1,8 miljoen euro);
- Fietstunnel, langzaam verkeersroute langs het Hoendiep (10 miljoen euro).

Hieronder worden alle investeringen afzonderlijk toegelicht.

Plankosten Ontwikkeling Suikerfabriekterrein

In het laatste kwartaal van 2016 heeft uw raad de ontwikkelstrategie voor de voormalige Suikerfabriek vastgesteld. Op basis van deze ontwikkelstrategie is een uitvoeringsprogramma opgesteld, dat in het eerste kwartaal van 2018 zal worden voorgelegd aan uw raad. Om versneld de eerste woningbouwlocatie te kunnen ontwikkelen en de langzaam verkeersverbinding/fietstunnel langs het Hoendiep uit te werken reserveren we een plankostenbudget van 1,5 miljoen euro.

Plankosten Eemskanaalzone

In het eerste kwartaal van 2018 krijgt u de Visie Eemskanaal ter besluitvorming voorgelegd. De Visie Eemskanaalzone omvat een stedenbouwkundige visie voor het gebied, gekoppeld aan een ontwikkelstrategie, infrastructurele opgaven en prioritering van (woon)ontwikkellocaties. In 2018 willen wij de woonontwikkelingen Damsterdiep (zuidzijde) en de Containerterminal versneld oppakken. Hiervoor reserveren we een budget van 0,25 miljoen euro.

Plankosten huisvesting Vrijdag

In het Uitvoeringsprogramma Cultuur 2017-2020 (Cultuurnota) is aangegeven dat we de centrale huisvesting van kunstencentrum Vrijdag aan de St Jansstraat onderzoeken. De afweging hierover verbinden we aan de aangekondigde visieontwikkeling van Vrijdag. Er is een haalbaarheidsstudie uitgevoerd naar de mogelijkheden voor de huisvesting van alleen Vrijdag in de panden aan de St Jansstraat. Over de visieontwikkeling en deze studie informeren we uw raad afzonderlijk. We willen daarnaast onderzoeken wat de mogelijkheden zijn om de huisvesting van andere functies aan het plan toe te voegen (bijvoorbeeld commerciële functies, woningbouw, andere culturele functies). Daarmee kan het een gebiedsontwikkelingsproject worden. Hiervoor en voor eventuele vervolgstappen reserveren we 250 duizend euro.

WKO Stationsgebied

In het kader van de gemeentelijke duurzaamheidsambities en het WKO beleid is een verkenning gedaan op de kansen voor WKO (warmte- en koude opslag) in het stationsgebied. Hiervoor is o.a. een bodemenergieplan opgesteld. Gelet op de positionering van de (toekomstige) bronnen is het kansrijk gebleken om de beoogde gebiedsontwikkeling aan de zuidzijde van de sporen, alsook de kantoren aan de noordzijde van het station en de station-winkels op de WKO aan te sluiten. Bij de ombouw van het station is het, in het kader van werk met werk maken, daarom gewenst meteen de WKO leiding ten behoeve van de toekomstige aansluitingen voor de Noordzijde en het stationsgebied aan te leggen. Hiermee is een investering gemoeid van 400 duizend euro. Beoogd wordt de helft van de investering ten laste te brengen van het budget 'Versnelling Energietransitie'. Voor de resterende 200 duizend euro reserveren we middelen in het Stedelijk investeringsfonds.

Watervisie

Op 31 mei 2017 heeft uw raad de Watervisie 'Koersen op Water' vastgesteld. De watervisie heeft tot ambitie om water toegankelijker en leefbaarder te maken. In de Watervisie is deze ambitie nader uitgewerkt voor de verschillende gebieden en locaties, zoals bijvoorbeeld de Diepenring. Ter realisatie van de ambities in de watervisie wordt ingezet op de aankoop van 2 tot 3 boten per jaar. Voor 2018 reserveren we hiervoor een budget van 450 duizend euro.

Versnelling Energietransitie

Groningen wil energieneutraal zijn in 2035 en daarmee koploper in de energietransitie. Om die ambitie waar te maken zijn forse investeringen nodig. Er wordt samengewerkt met de provincie om financiering vanuit de rijksoverheid en bedrijven los te krijgen voor dit doel. Tot op heden leidt dit echter niet tot voldoende extra slagkracht. Deze extra investering vanuit de gemeente is dan ook nodig om de ambitie kracht bij te zetten en om de benodigde opschaling te kunnen beginnen. Voorbeelden van projecten die met het extra budget van de grond kunnen komen zijn: een intensieve campagne energiebesparing bij bedrijven (besluitvorming in november as.), uitvoering van de eerste energie-omgevingsplannen in de wijken (Groningen Aardgasloos 2035, 18 december 2016), onderzoek en ontwikkeling van lage temperatuur projecten (idem) en investering WKO Stationsgebied. De investering in de energietransitie is daarmee ook een investering in wijkvernieuwing en een stimulans voor de economie. Hiervoor reserveren we 1,8 miljoen euro.

Verkeersveiligheid

In 2018 geven wij extra aandacht aan het onderwerp verkeersveiligheid. Dit is de uitkomst van een debat hierover met uw raad (20 september 2017), waarbij we hebben afgesproken in het 'Meerjarenprogramma Verkeer en Vervoer 2018-2021' met oplossingen te komen om de verkeersveiligheid in de stad te verbeteren. Daarbij wordt de aanpak bepaald, prioritering aangegeven en bijbehorende financiële middelen in kaart gebracht. Uw raad heeft tijdens het Voorjaarsdebat 2017 een motie aangenomen waarin voorgesteld wordt hier extra financiële middelen voor vrij te maken. We reserveren hiervoor 1 miljoen euro.

Zernikelaan

Met de Rijksuniversiteit Groningen en de Hanzehogeschool Groningen is afgesproken om samen de herinrichting van de Zernikelaan op de Zernike Campus Groningen ter hand te nemen. Er is op basis van definitief ontwerp een kostenraming opgesteld. De totale investering bedraagt 10,5 miljoen euro. Afgesproken is dat deze kosten door de 3 partijen worden gedeeld. Het gemeentelijke deel is 3,5 miljoen euro. Binnen de Grondexploitatie Zernike is een bedrag van 1,7 miljoen euro beschikbaar. Voor de resterende 1,8 miljoen euro reserveren we middelen in het Stedelijk investeringsfonds. De besluitvorming hiertoe zal in het eerste kwartaal van 2018 aan uw raad worden voorgelegd.

Fietstunnel, langzaam verkeersroute langs het Hoendiep

De langzaam-verkeersroute Suikerfabriek–Hoendiep– Binnenstad is als wezenlijke verbinding in de ontwikkelstrategie 'Nieuwe energie voor de Suikerfabriek' erkend, die eind 2016 is vastgesteld voor de Suikerfabriek. Deze route verzorgt een goede ontsluiting van het voorterrein en zal woonontwikkelingen stimuleren. De route (inclusief tunnelbak onder het spoor en de westelijke ringweg) en bijbehorende kades zijn vooralsnog geraamd op een investeringsbedrag van incidenteel circa 10 miljoen euro, structureel 0,45 miljoen euro. De route en bijbehorende investeringsmiddelen maken onderdeel uit van het uitvoeringsprogramma Suikerunie, dat in het eerste kwartaal van 2018 aan uw raad ter besluitvorming zal worden voorgelegd.

49. MFA de Wijert

Met de nieuw te bouwen Multifunctionele Accommodatie (MFA) in de Wijert willen we een belangrijke impuls geven aan het leren en ontwikkelen in de Wijert. Met de nieuwe MFA verbeteren we de sociaal – economische positie van de wijk en bieden we ruimte aan de vraag in de wijk naar sport en verbinding. Voornamelijk door gestegen bouwkosten als gevolg van conjuncturele ontwikkelingen is het oorspronkelijke financiële kader vanuit 2012 niet voldoende om de MFA te realiseren. Na aanpassing van de uitgangspunten van het ontwerp

en een aangepast programma van eisen resteert een structureel tekort van naar verwachting 140 duizend euro vanaf 2019. Voor dit tekort reserveren we structureel middelen vanaf 2019. In 2018 komen we met een definitief voorstel voor de inzet van deze middelen.

50. Effecten knelpunten op SSC

Wanneer bij de hierboven genoemde knelpunten sprake is van formatie uitbreiding leidt dit, naast de directe kosten, ook tot een stijging van de indirecte kosten (overhead). Hierbij gaat het onder andere om kosten voor huisvesting, ICT en telefonie, administratie en adviseurs SSC.

Uitbreiding van formatie doet zich voor bij de omgevingswet, informatieveiligheid, uitvoering taken omgevingslawaaier, aanpak kindermishandeling, inzet praktijkbegeleiders WIJ, uitvoering Watervisie, aanpak mensen met verward gedrag en ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders.

Dekkingsbronnen 2015-2021

In dit onderdeel van de financiële positie lichten wij de dekkingsbronnen toe (waarin ook de bezuinigingen zitten verwerkt). Daarbij beginnen we met de meest recente dekkingsbronnen voor de jaren 2018 - 2021. Vervolgens lichten wij de nog openstaande dekkingsbronnen voor de perioden 2014 - 2017, 2015 – 2018, 2016 - 2019 en 2017 – 2020 toe.

Dekkingsbronnen 2018-2021

Voor de begroting 2018-2021 hebben wij aanvullende bezuinigingsmaatregelen en dekkingsbronnen in beeld gebracht voor een totaal van 46,667 miljoen euro. Hiervan is 45,367 miljoen euro incidenteel en 1,3 miljoen euro structureel. De verdeling van de maatregelen 2018 over de (deel)programma's staat weergegeven in de volgende tabel met daaronder de toelichting per dekkingsbron.

Dekkingsbronnen 2018-2021 per deelprogramma (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
1. Inzet ruilmiddelen	27.809		9.633		558			
2. Invoeren restwaarde vaste activa		1.200						
3. Groninger Archieven		100						
4. Verlaging intensiveringsbudgetten				1.000				
5. Herijking risico grondexploitaties en Meerstad	17.558				4.670			
Totaal	45.367	1.300	9.633	1.000	5.228			

1. Inzet ruilmiddelen

In deze begroting houden we rekening met een ruil van incidentele met structurele middelen. We spelen incidentele middelen vrij door de kapitaallasten structureel te dekken in de begroting. In totaal gaat het om een incidenteel bedrag van 38 miljoen euro (27,809 miljoen euro in 2018, 9,633 miljoen euro in 2019 en 558 duizend euro in 2020). Dit bedrag zetten we in als incidentele dekking. De structurele kapitaallasten van 1,254 miljoen euro in 2018, oplopend tot structureel 1,8 miljoen euro vanaf 2019 zijn meegenomen in het financiële beeld (zie knelpunt nr. 46).

2. Invoeren restwaarde vaste activa

Conform het BBV is het mogelijk te rekenen met een restwaarde voor vaste activa. Het invoeren van restwaarde leidt tot lagere kapitaallasten. We hebben onderzocht met welk percentage restwaarde rekening gehouden zou kunnen worden bij het maatschappelijke vastgoed van de gemeente. Uit onderzoek blijkt dat het mogelijk is rekening te houden met een percentage restwaarde tussen de 10% en 25%. We houden vooralsnog rekening met het bedrag dat hoort bij een restwaarde percentage van 10%. Dit levert een structurele besparing op van 1,2 miljoen euro vanaf 2018. Invoering van restwaarde bij maatschappelijk vastgoed betreft een waarderingsgrondslag die vastgesteld moet zijn in het activeringsbeleid van de gemeente. Eind 2017 wordt een gewijzigde financiële verordening aan de raad voorgelegd waarin deze wijziging zit verwerkt.

3. Groninger Archieven

Door een besparing op de huurlasten van de Groninger Archieven is het mogelijk de gemeentelijke bijdrage aan de Groninger Archieven vanaf 2018 structureel te verlagen met 100 duizend euro.

4. Verlaging intensiveringsbudgetten

De intensiveringsmiddelen zijn in de begroting 2015 beschikbaar gesteld. In totaal gaat het om bijna € 14 miljoen structureel. Voor een groot deel van deze middelen wordt de inzet per jaar bepaald. Deze middelen zijn niet structureel vastgelegd en kunnen in principe elk jaar worden heroverwogen.

5. Herijking risico grondexploitatie en Meerstad

Als gevolg van de overheveling van bovenwijkse voorzieningen uit de grondexploitatie Meerstad is het risico aanzienlijk lager geworden. Daardoor hoeven we voor dit risico minder weerstandsvermogen aan te houden. Bij de overheveling is hiervan ruim 20 miljoen ingezet ter dekking van de kapitaallasten van de bovenwijkse investeringen in de eerste jaren.

Voor de korte termijn schatten we de aanvullende verlaging van het risico Meerstad in op bijna 13 miljoen euro. Het blijft nodig voor Meerstad een aanzienlijke buffer in het weerstandsvermogen aan te houden. In 2018 gaat het om 84 miljoen euro. Dit komt door een hoge boekwaarde (circa 300 miljoen euro) die de komende jaren verder zal oplopen tot circa 340 miljoen euro. Deze kosten moeten worden terugverdiend met de afzet van grond. Dit is het grootste risico in de grondexploitatie.

Na 2023 verwachten we dat het risico zal gaan dalen omdat de boekwaarde dan gaat afnemen en de rentekosten voor Meerstad lager worden als gevolg van de recente rente herzieningen.

Voor de overige gemeentelijke grondexploitaties blijft de bestaande risicoboxenmethode het uitgangspunt voor het bepalen van het risico. We hebben de gehanteerde parameters geactualiseerd. De belangrijkste hiervan is de rente. Sinds de vaststelling van de risicoboxenmethode is de rente aanzienlijk gedaald. Daarom verlagen we de gehanteerde rente 4% naar 2,5%.

De actualisatie van de parameters leidt tot een verlaging van het risico van de gemeentelijke grondexploitaties van bijna 12 miljoen euro.

In totaal schatten we het risico grondexploitaties en Meerstad bijna 25 miljoen euro lager in. Rekening houdend met de waarschijnlijkheidsfactor van 90%, verlaagt het benodigd weerstandsvermogen met 22,2 miljoen euro.

Omdat de ratio van het weerstandsvermogen in de komende jaren (2018-2021) boven de 1,0 ligt, vinden we het verantwoord deze middelen in te zetten voor het afdekken van een nadelig saldo in 2018 (235 duizend euro), een nadelig saldo in 2020 (4,7 miljoen euro) en het toevoegen van de resterende middelen (17,3 miljoen euro) aan het stedelijk investeringsfonds in 2018. Bij de knelpunten (zie knelpunt nr. 48) geven we een toelichting op de projecten die we uit het stedelijk investeringsfonds willen financieren.

In onderstaand overzicht staan de financiële consequenties samengevat van het financieel meerjarenbeeld, de financiële knelpunten en de dekkingsbronnen.

Financieel perspectief	2018	2019	2020	2021
Financieel meerjarenbeeld	5.547	4.420	5.650	10.143
Financiële knelpunten en ambities	-52.214	-16.353	-13.178	-12.352
Dekkingsbronnen	46.667	11.933	7.528	2.300
Totaal	0	0	0	91

Dekkingsbronnen 2017-2020

Bij de begroting 2017 hebben wij voor de periode 2017-2020 dekkingsbronnen bepaald. Voor 2018 tellen de maatregelen op tot incidenteel 4,5 miljoen euro en structureel 300 duizend euro. De verdeling van de maatregelen over de (deel)programma's staat weergegeven in de volgende tabel met daaronder een toelichting.

Dekkingsbronnen 2017-2020 per deelprogramma (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)
12.1 College en raad						
3 Knelpunten ten laste van het weerstandsvermogen	6.129		2.821		1.348	
4 Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)		253		158		138

5 Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)	845			328		
7 Rente niet meer toerekenen aan reserves		500				
8 Ophogen korte mismatchlimiet					500	
10 Herfinanciering gemeentefinanciering		200		400		300
Totaal	6.974	953	2.821	886	1.838	438

3. Knelpunten ten laste van het weerstandsvermogen

Bij de begroting 2017 hebben we aangegeven een aantal knelpunten die ontstaan door het niet realiseren van bezuinigingen te onttrekken aan het weerstandsvermogen. Voor de periode 2017 – 2020 gaat het om een totaal bedrag van 19,7 miljoen euro. Voor de jaarschijf 2018 gaat het om de volgende knelpunten die optellen tot 6,129 miljoen euro:

- Businesscase outsourcing ICT;
- Frictiekosten noordelijk belastingkantoor.

4. Vrijval areaaluitbreiding (fysiek)

In het meerjarenbeeld houden we rekening met een toename van de kosten voor onderhoud en beheer door areaaluitbreiding. Op basis van een inventarisatie blijkt het benodigde budget voor de komende jaren lager uit te vallen dan het beschikbare budget. We laten het structurele jaarlijkse overschot vrijvallen.

5. Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)

Voor de areaaluitbreiding (sociaal) is een structureel bedrag van 878 duizend euro beschikbaar. Dit budget is beschikbaar voor onderhoud aan voorzieningen die worden aangelegd doordat de stad groeit. Bij de begroting 2016 is een deel van het beschikbare budget voor de jaren 2017 en 2018 al ingezet ter dekking van de begroting. Bij de begroting 2017 bleek dat het resterende budget op de korte termijn niet nodig is. Daarom is voorgesteld de beschikbare middelen voor 2017 (699 duizend euro) en 2018 (845 duizend euro) vrij te laten vallen. Daarnaast is voorgesteld om vanaf 2019 een budget van 550 duizend euro te reserveren voor toekomstig beheer en onderhoud. Dit betekent dat het meerdere (328 duizend euro) structureel kan vrijvallen.

7. Rente niet meer toerekenen aan reserves

In de kadernota weerstandsvermogen is besloten vanaf 2018 geen rente meer toe te rekenen aan reserves. Dit leidt tot een structurele verlaging van de financieringskosten van 500 duizend euro.

8. Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet

In de meerjarenbegroting wordt tot en met 2019 jaarlijks uitgegaan van lagere lasten door kortlopende financiering aan te trekken voor de lange financieringsbehoefte (binnen de ruimte die de korte mismatchlimiet biedt). Het gaat om 500 duizend euro per jaar (zie overzicht dekkingsbronnen 2016-2019). Voor de jaarschijf 2020 kan op basis van de huidige inzichten hier ook van worden uitgegaan.

10. Herfinanciering gemeentefinanciering

In de periode 2017-2021 moet ongeveer 250 miljoen euro aan leningen geherfinancierd worden. Doordat we hierover al vroegtijdig met de banken afspraken hebben gemaakt kunnen we de rentekosten in de komende jaren verlagen (tot 1 miljoen euro structureel vanaf 2020). De besparing in 2018 bedraagt 200 duizend euro.

Dekkingsbronnen 2016-2019

Bij de begroting 2016 hebben wij voor de periode 2016-2019 dekkingsbronnen bepaald. Voor 2018 tellen de maatregelen op tot incidenteel 4,5 miljoen euro en structureel 300 duizend euro. De verdeling van de maatregelen over de (deel)programma's staat weergegeven in de volgende tabel met daaronder een toelichting.

Dekkingsbronnen 2016-2019 per deelprogramma (x 1.000 euro)	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
01.2 Inkomen en armoedebestrijding				
3 GBI		250		
07.4 Parkeren				
12 Parkeervergunning		50		
08.7 Overig wonen				
13 ISV	1.000		1.000	
12.1 College en raad				
16 Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet	500		500	
19 Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)		323		117
14.1 Algemene ondersteuning				
20 Vrijval frictiebudget	3.000			
Totaal	4.500	623	1.500	117

3. Gemeenschappelijke backoffice inkomen (GBI)

Binnen de uitvoering van de bijstand wordt landelijk gewerkt aan de ontwikkeling van een gemeenschappelijk backoffice inkomen. Deze maakt uitvoering van backoffice taken op landelijk of regionaal niveau mogelijk. We gaan uit van een besparing hierdoor op de uitvoeringskosten van structureel 250 duizend euro vanaf 2018.

12. Parkeervergunning

In 2014 is besloten de tarieven van de parkeervergunningen en de bezoekerspassen met ingang van 1 januari 2015 in 4 jaarlijkse stappen van 5 euro te verhogen met 20 euro om zodoende de kwetsbaarheid van de exploitatie van het Parkeerbedrijf te verminderen en de risico's op het Parkeerbedrijf in de komende jaren te beperken. Bij de begroting 2016 is besloten tot een extra tariefsverhoging in 2017 met een structureel effect van 150 duizend euro in 2017 dat oploopt tot structureel 200 duizend euro vanaf 2018. De financiële effecten van deze tariefsverhoging wordt toegevoegd aan de algemene middelen.

13. Stedelijk investeringsfonds (oud Investeringsbudget stedelijke vernieuwing (ISV))

Door het investeringsprogramma op basis van de ontwikkelagenda voor stad en regio te herijken is het mogelijk om in 2017, 2018 en 2019 jaarlijks 1 miljoen euro incidenteel te laten vrijvallen. Deze vrijval wordt ingezet voor de financiering van het gebiedsgericht werken.

16. Ophogen opbrengst korte mismatchlimiet

Op basis van positieve resultaten van voorgaande jaren is bij de begroting 2014 besloten een hoger deel van het mismatchvoordeel vooraf te ramen in de begroting. Bij de begroting 2016 is voor de jaren 2018 en 2019 een hogere opbrengst van jaarlijks 500 duizend euro geraamd (zie overzicht dekkingsbronnen 2016-2019). Bij de begroting 2017 is voor de jaarschijf 2020 ook een hogere opbrengst van 500 duizend euro geraamd (zie overzicht dekkingsbronnen 2017-2020).

19. Vrijval areaaluitbreiding (sociaal)

In het meerjarenbeeld wordt vanaf 2006 jaarlijks een bedrag toegevoegd voor onderhoud van voorzieningen die worden aangelegd doordat de stad groeit. Bij de begroting 2016 is het in 2016 gereserveerde bedrag van 878 duizend euro incidenteel vrijgevallen. In 2018 valt 323 duizend euro vrij en vanaf 2019 structureel 440 duizend euro. Bij de begroting 2017 zijn aanvullende bedragen gereserveerd voor extra uitgaven gerelateerd aan areaaluitbreiding vrijgevallen (zie het overzicht dekkingsbronnen 2017-2020).

20. Vrijval frictiebudget

Bij de begroting 2016 is aangegeven dat middelen kunnen vrijvallen van het beschikbare frictiebudget. In totaal kan 6,5 miljoen euro vrijvallen. In 2016 2 miljoen euro, in 2017 1,5 miljoen euro en in 2018 3 miljoen euro.

Dekkingsbronnen 2015-2018

Bij de begroting 2015 hebben wij voor de periode 2015-2018 dekkingsbronnen bepaald. Voor 2018 resteert een incidenteel bedrag van 445 duizend euro. De verdeling van de maatregelen over de (deel)programma's staat weergegeven in de volgende tabel met daaronder een toelichting.

Dekkingsbronnen 2015-2018 per deelprogramma (x 1.000 euro)		
	2018 (i)	2018 (s)
01.1 Werk en activering		
1 Vrijval p-budget/omzetting iederz tekort	445	
Totaal	445	

1. Vrijval p-budget/ omzetting iederz tekort

Rekening houdend met de actualisatie van het ingeschatte tekort bij iederz in 2015 bij het coalitieakkoord, resteert in 2018 een bedrag van 445 duizend euro dat ten laste van het participatiebudget gebracht kan worden. Door dit deel van het tekort van iederz te dekken uit het participatiebudget valt 445 duizend euro aan gemeentelijke middelen vrij.

Dekkingsbronnen 2014-2017

Bij de begroting 2014 hebben wij voor de periode 2014-2017 dekkingsbronnen bepaald. Voor 2018 resteert een bezuiniging van 7,112 miljoen euro, oplopend tot structureel 8,182 miljoen euro vanaf 2019. De verdeling van de maatregelen over de (deel)programma's staat weergegeven in de volgende tabel met daaronder een toelichting.

Dekkingsbronnen 2014-2017 per deelprogramma (x 1.000 euro)				
	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)
14.1 Algemene ondersteuning				
79.b Overige bezuinigingsmaatregelen op de organisatie	7.112			8.182

79. Bezuiniging eigen organisatie

Bij de begroting 2014 is voorgesteld een bezuiniging op de organisatie in te boeken van 2 miljoen euro in 2015, 7 miljoen euro in 2016 en 10 miljoen euro vanaf 2017. In de begroting 2016 wordt voor de helft van deze taakstelling een alternatieve invulling gegeven. De andere helft van de taakstelling van 5 miljoen euro zit opgenomen bij alle overige bezuinigingstaakstellingen op de organisatie. Voor een deel van de taakstelling zijn vervangende maatregelen gevonden. Inclusief de kosten die benodigd zijn voor de uitvoering van de bezuinigingen komt de taakstelling voor 2018 uit op 7,112 miljoen euro en vanaf 2019 op 8,182 miljoen euro.

Investerings- en financieringsstaat

Investeringen (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2018	Bruto investeringen	Verminderen	Afschrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Immateriële vaste activa (totaal)	4.461	0	0	154	4.307
Bijdragen aan activa van derden	4.461	0	0	154	4.307
Materiële vaste activa (totaal)	1.076.221	115.209	0	40.896	1.150.534
I. Investeren met economisch nut		88.528	0		
Waarvan routine investeringen		16.075	0		
Waarvan beleidsmatige investeringen		72.453	0		
II. Investeren in de openbare ruimte met maatschappelijk nut		26.681			
Vlottende activa (totaal)	90.777	17.937	18.386	0	90.328
Onderhanden werk inzake grondexploitaties	90.777	17.937	18.386	0	90.328
Financiële activa (totaal)	375.335	0	9.524	0	365.811
Kapitaalverstrekingen	19.014		0	0	19.014
Uitgezette leningen	356.321	0	9.524	0	346.797
Totaal activa	1.546.794	133.146	27.910	41.050	1.610.980

Financiering (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 1-1-2018	Bruto investe- ringen	Vermin- deringen	Af schrijvingen	Boekwaarde 31-12-2018
Reserves	201.946	38.333	71.951		168.328
Voorzieningen	28.103	5.321	6.065		27.359
Opgenomen geldleningen Treasury	1.227.762	35.000	47.595		1.215.167
Alsnog te financieren		200.126			200.126
Totaal financiering	1.457.811	278.780	125.611	0	1.610.980

Materiële vaste activa

Bij de vaste activa ramen wij voor 115,2 miljoen euro aan investeringen. In combinatie met de geraamde afschrijvingen van 40,9 miljoen euro stijgt daardoor de boekwaarde van de vaste activa van 1,076 miljoen euro naar 1,150 miljoen euro.

De 115,2 miljoen euro aan investeringen in vaste activa onderscheiden we naar drie soorten, namelijk:

- Routine investeringen: 16,1 miljoen euro
- Beleidsmatige investeringen: 72,4 miljoen euro
- Investeren in de openbare ruimte met maatschappelijk nut: 26,7 miljoen euro

Routine investeringen

De routine investeringen zijn investeringen ter vervanging van bestaande activa met als doel de bedrijfsvoering op het huidige peil te houden. Het betreft voornamelijk investeringen in automatisering, meubilair, huisvesting, voertuigen en materieel. Voor 2018 verwachten wij de volgende investeringen:

Routine investeringen 2018 (bedragen x € 1.000)	
Vervangingsinvesteringen I&A	364
Vervangingsinvesteringen Huisvesting	1.077
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/Stadsschouwburg	3.800
Vervanging materieel Stadsbeheer	10.338
Materieel Maatschappelijke Participatie	496
Totaal	16.075

Een deel van bovenstaande investeringen komt nog ten laste van de kredieten van voorgaande jaren (5,6 miljoen euro). Dit houdt in dat wij in 2018 voor totaal 10,5 miljoen euro aan nieuwe kredieten voor routine-investeringen nodig hebben. De kapitaallasten van de nieuwe kredieten voor routine investeringen 2018 hebben wij opgenomen in deze begroting.

Routine-investeringen 2018 (bedragen x € 1.000)	Beschikbaar te stellen krediet
Vervangingsinvesteringen I&A	364
Vervangingsinvesteringen Huisvesting	1.077
Vervangingsinvesteringen Oosterpoort/Stadsschouwburg	782
Vervanging materieel Stadsbeheer	7.754
Materieel Maatschappelijke Participatie	496
Totaal	10.473

Beleidsmatige investeringen

Beleidsmatige investeringen zijn investeringen waarover al principebesluiten zijn genomen en waarvoor de dekking is geregeld. Voor 2018 ramen wij voor 72,4 miljoen euro aan beleidsmatige investeringen.

Beleidsmatige investeringen met economisch nut (bedragen x € 1.000)	Bruto nederlagen	
Investeringen Sport en Recreatie	5.111	
Vervanging riolering	20.300	
Grote Markt - Forum	44.542	
Voorraad NIEGG gronden	2.500	
Totaal	72.453	0

Investeringen in de openbare ruimte met maatschappelijk nut

Investeringen met maatschappelijk nut zijn investeringen die in principe niet verhandelbaar zijn, maar wel een meerjarig nut (kunnen) hebben. Voorbeelden hiervan zijn wegen, straten, pleinen, bruggen, openbaar groen. Met ingang van 2017 moeten deze investeringen, conform BBV, worden geactiveerd. Voor 2018 ramen wij 26,7 miljoen euro aan investeringen. Voor de financiering van deze investeringen leggen wij afzonderlijke raadsvoorstellen aan de gemeenteraad voor.

Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut		Bruto minderingen	
(bedragen x € 1.000)			
Verkeer- en vervoerprojecten	10.000		0
Investerings Binnenstadsvisie	0		0
Investerings in scholen	10.681		
Vervangingsinvesteringen in de openbare ruimte	6.000		0
Totaal	26.681		0

Flottende activa

Investerings in grondexploitaties gelden in de gemeentelijke verslaglegging als flottende activa. Het betreft zaken als grondaankopen en infrastructurele werken. In 2018 gaat het naar verwachting om 18 miljoen euro aan investeringen, met daartegenover 18 miljoen euro aan inkomsten.

Financiële activa

Begin 2018 heeft de gemeente naar verwachting voor totaal 375 miljoen euro aan financiële activa. Dit betreft als hoofdonderdelen ca. 356 miljoen euro aan verstrekte geldleningen en ca. 19 miljoen euro aan kapitaalverstrekkingen (deelnemingen). Bij de verstrekte geldleningen gaat het voornamelijk om de leningen voor Meerstad (203 miljoen euro) en de leningen aan woningcorporaties (105 miljoen euro). Het bedrag aan uitgezette leningen loopt met 9 miljoen euro terug. Dit komt vooral doordat er sinds 2001 aan woningcorporaties geen leningen meer worden verstrekt en er alleen nog aflossing plaats vindt van bestaande leningen. Het totaal van de uitgezette leningen eind 2018 komt daardoor uit op 346 miljoen euro. Het totaal van de financiële activa komt uit op afgerond 365 miljoen euro.

Financiering

Door de voorgenomen investeringen en de mutaties op de financiële activa stijgt de boekwaarde van de gemeentelijke activa van 1,547 miljard naar 1,611 miljard euro. De financiering van deze boekwaarde geschiedt door middel van de reserves en voorzieningen van de gemeente, door geldleningen die de gemeente in het verleden heeft aangetrokken, door het inzetten van kort geld of door het aantrekken van nieuwe geldleningen.

De omvang van de reserves dalen met 12 miljoen euro (202 miljoen euro) en de omvang van de voorzieningen stijgen met 2 miljoen euro van 27 miljoen euro naar 29 miljoen euro. Per saldo komen de eigen financieringsmiddelen daarmee eind 2018 naar verwachting uit op 229 miljoen euro. Het overgrote deel van de 1,611 miljard euro aan boekwaarde wordt daarom gefinancierd met langlopende leningen. Het totaal aan aangetrokken lange geldleningen begin 2018 bedraagt naar verwachting 1,220 miljard euro. Hierop wordt 48 miljoen euro afgelost en 117 miljoen euro aan nieuwe leningen worden aangetrokken. Het bedrag van de opgenomen lange geldleningen eind 2018 komt daarmee uit op 1,290 miljard euro. Het verschil tussen de geraamde boekwaarde van 1.610 miljard en de opgenomen lange geldleningen en reserves en voorzieningen bedraagt 95 miljoen euro. Dit bedrag financieren wij door het inzetten van kort geld of door alsnog nieuwe geldleningen aan te trekken.

Reserves

Verloopoverzicht reserves 2018

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Begroot Saldo 31-05-2017	Prognose 2017	Prognose Saldo 31-12-2017	Begrote toevoeging 2018	Begrote onttrekking 2018	Begrote Saldo 31-12-2018
Algemene Egalisatiereserve (AE)	48.238	-6.412	41.826	10.354	11.702	40.478
Aandelen Essent NV	1.262		1.262			1.262
Martiniplaza BV	3.916		3.916			3.916
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400		9.400			9.400
Rente egalisatiereserve	1.750		1.750			1.750
Ten Boer	324		324			324
Flankerend beleid	3.351		3.351		612	2.739
Frictiekosten Reorganisatie	6.633	-2.239	4.394		4.262	132
Afkoopsommen onderhoud graven	1.335		1.335			1.335
Geluidsreducerend asfalt	375		375		75	300
Kunst op straat	591		591		70	521
Kunstvoorraad CBK	1.647		1.647			1.647
Bodemsanering	5.225		5.225	125	125	5.225
Extra Beleid	1.480	137	1.617			1.617
Forum garage	4.900		4.900	700		5.600
Groninger Monumentenfonds	932		932			932
WarmteStad	59		59	1		60
Bovenwijkse infrastructuur gro	2.106		2.106			2.106
BR Kapitaallasten	30.655	400	31.055	77	27.822	3.310
Grondbank	4.273		4.273			4.273
Grondzaken	41.116		41.116	224	19.459	21.881
Parkeren	3.880		3.880	2.285		6.165
SIF	27.322		27.322	17.323	1.000	43.645
Fonds Economische Ontwikkeling	155		155		55	100
BR ESF Subsidie	656		656			656
BR Cofin. Investering	767	-592	175		24	151
Esserberg 2014	39		39		3	36
Recreatiegebied Kardinghe	547		547		12	535
BSV Paddepoel	19		19		8	11
Egalisatiereserve instellingen	272		272	6.491	5.745	1.018
Egalisatiereserve VSD				500		500
Exploitatierisico Forum	2.321		2.321			2.321

Bijdrage MFA de Wijert	800		800			800
BR GrESCo aanp.24 geb.	501		501		29	472
Gresco	341		341			341
Nieuwbouw VMBO	1.667		1.667		238	1.429
Onderwijshuisvesting	1.797		1.797	18	475	1.340
Totaal	210.652	-8.706	201.946	38.098	71.716	168.328

Toelichtingen op reserves

Omschrijving	Doel	Maximale omvang	Saldo 31-12-2018	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
(bedragen x 1.000 euro)					
Algemene Egalisatiereserve (AER)	Deze reserve dient voor het opvangen van onvoorziene verliezen op de korte en lange termijn.		40.478	Per saldo onttrekken we aan de AER een bedrag van afgerond 1,3 miljoen euro. Het betreft de volgende mutaties. In 2017 hebben we 6,4 miljoen euro onttrokken in verband met dekking van het tekort BUIG. In 2018 voegen we dit bedrag weer toe aan de AER. Dotatie van 3 miljoen euro voor aanvulling van het weerstandsvermogen. Onttrekking van 6,1 miljoen euro ter dekking van knelpunten bezuinigingen. Onttrekking van 5,6 miljoen euro ten behoeve van voeding Stedelijke investeringsfonds (zie onderdeel knelpunten en ambities). Vanwege besluitvorming voorgaande jaren wordt de vrijval van het huurbudget Europaweg van 660 duizend euro, en de vrijval door afkoop lening Royal Bank of Scotland van 867 duizend euro aan de AER toegevoegd. We houden rekening met onttrekking van 632 duizend euro inzake toezegging bij nacalculatie projecten.	
Aandelen Essent NV	Deze reserve dient voor de tegenwaarde van ontvangen aandelen EGD bij overgang EGG naar EGD (nu: Essent).		1.262	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Rente egalisatiereserve	Deze reserve dient voor het opvangen van renteschommelingen	1.750	1.750	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Martiniplaza BV	Deze reserve dient voor de herwaardering van de aandelen van Martiniplaza BV.		3.916	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Regio specifiek pakket ZZL	Deze reserve dient om de diverse projecten uit het Regio Specifiek Pakket Zuiderzeelijn (RSP-ZZL) hier uit te financieren. Bij het vaststellen van de jaarrekening 2008 is de reserve RSP ingesteld.		9.400	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Ten Boer	Deze reserve dient voor de verrekening van voordelen en nadelen in de samenwerking met de gemeente Ten Boer.		324	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Flankerend beleid	Deze reserve dient om de kosten te dekken die voortvloeien uit de herplaatsing van medewerkers in het kader van de bezuinigingsoperatie.		2.739	Om de kosten van de herplaatsing van medewerkers in 2018 te kunnen dekken wordt een onttrekking van 612 duizend euro begroot.	Voldoende
Frictiekosten Reorganisatie	Deze reserve dient voor het dekken van frictiekosten als gevolg van een aantal organisatiewijzigingen		132	De onttrekking van de 4,262 miljoen euro heeft betrekking op de verwachte kosten van de reorganisaties van de Gemeente Groningen.	
Egalisatie reserve begraafplaatsen	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen in de exploitatie van begraafplaatsen. Deze schommelingen kunnen bijvoorbeeld ontstaan doordat de jaarlijkse inkomsten en uitgaven voor afgekocht grafonderhoud en ruimingskosten niet met elkaar in evenwicht zijn.		1.335	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Geluid-reducerend asfalt	Deze reserve dient voor de dekking van de meerkosten van asfaltering door middel van geluidswerend asfalt ten opzichte van de gebruikelijke asfaltering.		300	De onttrekking van 75 duizend euro heeft betrekking op de meerkosten onderhoud door middel van geluidswerend asfalt.	Voldoende

Kunst op straat	Deze reserve dient voor het financieren van kunst bij nader te bepalen kunstprojecten in de openbare ruimte. Het fonds wordt beheerd door het Centrum Beeldende Kunst.		521	De onttrekking van 70 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kosten uit te voeren projecten in 2018. Voor de periode vanaf 2019 wordt besluitvorming voorbereid.	Voldoende
Kunstvoorraad CBK	Deze bestemmingsreserve is ingesteld om in geval van schade of verlies van kunstwerken van het Centrum Beeldende Kunst (CBK) de niet verzekerde kosten van herstel van kunstwerken te dekken. Het is kostbaar om de volledige collectie van het Centrum Beeldende Kunst voor alle risico's te verzekeren. Bij "verlies" van de voorraad volstaat het uitgekeerde bedrag niet. Immers, de dan geldende marktwaarde bepaalt de aanschafprijs, de werken zijn verzekerd tegen de toenmalige inkoopprijs. Mocht door andere calamiteiten (zoals waterschade of ongedierte) de collectie onherstelbaar beschadigd raken dan zijn we daarvoor niet verzekerd. Met vaststelling van het collectiebeheersplan is hiervoor een bestemmingsreserve voorraden ingesteld	2.516	1.647	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bodemsanering	Deze reserve dient voor de dekking van kosten van bodemsaneringen die niet uit andere bronnen gefinancierd kunnen worden. Daarnaast is deze reserve specifiek bestemd voor het afdekken van eventuele schadeclaims betreffende in het verleden door de gemeente uitgegeven grond, alsmede claims van het rijk in verband met ongerechtvaardigde verrijking en de slibsanering.		5.225	De toevoeging van 125 duizend euro ten laste van de exploitatie betreft de jaarlijkse storting. De onttrekking van 125 duizend euro heeft onder andere betrekking op personele kosten.	Voldoende

Extra beleid. Wijkwethoudersschap gebiedsgericht werken	Deze reserve dient voor de dekking van kosten gebiedsgericht werken (zoals. vastgoed Beijum en de Heerdenaanpak, enkele projecten in West en het projectvoorstel "Oosterpark in Verbinding.		1.617	Er zijn geen mutaties begroot	Voldoende
Forum garage	Deze reserve dient voor het afdekken van het risico parkeergarage Forum		5.600	Jaarlijks wordt er 700 duizend euro uit de exploitatie toegevoegd aan deze reserve.	Voldoende
Groninger Monumentenfonds	Deze reserve dient als buffer voor de lening die verstrekt is aan het Groninger Monumentenfonds.		932	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
WarmteStad	Deze reserve dient voor het afdekken van het risico van een rekening courant-verhouding met WarmteStad BV.		60	Jaarlijks wordt een bedrag van 1 duizend euro toegevoegd ter dekking van de kapitaallasten.	Voldoende
Bovenwijkse infrastructuur grondexploitaties	Deze reserve dient voor het reserveren van middelen die vrijkomen door activering van bovenwijkse voorzieningen in de grondexploitaties		2.106	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Kapitaallasten	Deze reserve dient om middelen die zijn ingezet voor projecten niet meer in mindering mogen worden gebracht op het project zelf als hierdoor een negatieve boekwaarde ontstaat (als er meer middelen ingeboekt zijn dan er aan kosten is verantwoord), maar mo		2.923	Naast een rentetoevoeging van 77 duizend euro wordt in 2018 ter dekking van de gemeentebegroting een bedrag van 27,8 miljoen aan deze reserve onttrokken. Voor een nadere onderbouwing hiervan verwijzen wij naar de financiële knelpunten en dekkingsbronnen.	Voldoende
Reserve kapitaallasten de kring	Deze bekleemde reserve is bedoeld om de kapitaallasten van de bouw van kleedkamers Kids united (Sportpark De Kring) te dekken..		387	Er zijn geen mutaties begroot	Voldoende
Grondbank	Deze reserve dient ter dekking van risico's en financiering van door de grondbank uitgevoerde aankopen.		4.273	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Grondzaken	Deze reserve dient voor de vorming van een toereikende buffer voor het opvangen van schommelingen op de grondexploitaties.		21.881	De toevoeging van 224 duizend euro betreft exploitatieresultaat op de producten Erfpacht en Niet in exploitatie genomen gronden. De onttrekking van 7,5 miljoen euro betreft: Afboeken kosten plankosten complexen (125 duizend euro), Resultaat exploitatie Binnenbezittingen (188 duizend euro), dekking kapitaallasten bovenwijkse voorzieningen Meerstad (4,646 miljoen) en het afboeken van boekwaarde en resultaat op exploitaties strategische gronden (2,5 miljoen euro). Verder wordt in 2018 ter dekking van de voeding van het stedelijk investeringsfonds een bedrag van 12 miljoen euro onttrokken. Voor een nadere onderbouwing hiervan verwijzen wij naar de financiële knelpunten en dekkingsbronnen.	Voldoende
Reserve Stedelijk Investeringsfondsen	Deze reserve dient voor nog niet uitgegeven (rijks)middelen voor toekomstige projecten.		43.645	In de begroting 2018 zijn de volgende mutaties verwerkt. In 2018 wordt een bedrag van 17,323 miljoen toegevoegd in verband met de uitvoering van projecten in het kader van het stedelijk investeringsfonds. Bij de financiële knelpunten wordt hier verder op ingegaan. De onttrekking van 1 miljoen euro is ten behoeve van de dekking van de kosten inzake gebiedsgericht werken.	Voldoende
Parkeren	Deze reserve dient als egaliseringsreserve voor de resultaten van het parkeerbedrijf		6.165	De toevoeging van 2,285 miljoen euro betreft het begrote resultaat parkeren (na toevoeging van 700 duizend euro aan de reserve Forumgarage).	Voldoende
Fonds Economische Ontwikkelingen	Deze reserve dient voor het stimuleren van de economische ontwikkelingen in de stad.		100	In 2018 wordt 55 duizend euro ingezet voor de stimulering van economische ontwikkelingen	Voldoende

ESF subsidies	De gemeente Groningen is aangewezen als centrum gemeente voor het aanvragen van ESF-subsidies. De vrijval op ontvangen en rechtmatig verantwoorde ESF-subsidie wordt zoveel als mogelijk weer ingezet ter dekking van projecten die ook weer in aanmerking kunnen komen voor Europese subsidie. Deze vrijval valt onder de categorie "bijzonder resultaat". Op deze manier kunnen we het totaal aan beschikbare middelen in het kader van bestrijding van de werkloosheid verhogen om een nog hoger resultaat te bereiken op het gebied van arbeidsintegratie.		656	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Co-investeringsfonds Sport	Deze reserve dient om de noodzakelijke uitbreiding en vervanging van gemeentelijke sportaccommodaties mogelijk te maken en om als gemeente via cofinanciering bij te kunnen dragen aan investeringen van sportverenigingen in sportaccommodaties.		151	De begrote onttrekking van 24 duizend euro houdt verband met de dekking van de meer-kosten kunstgras voor sportpark Hoogkerk (6 duizend euro), sportpark Esserberg (6 duizend euro), sportpark Het Noorden (6 duizend euro) en sportpark Stadspark Velocitas (6 duizend euro).	Voldoende
Esserberg	Deze reserve dient voor de dekking kapitaallasten deel investering 'renovatieplan sportpark Esserberg'.		36	De begrote onttrekking van 3 duizend euro heeft betrekking op de dekking van een deel van de kapitaallasten.	Voldoende
Recreatiegebied Karding	Deze reserve dient voor de dekking van toekomstige uitgaven van de herinrichting van het kerngebied van het recreatiegebied Karding.		535	De begrote onttrekking van 12 duizend euro heeft betrekking op de dekking van de kapitaallasten servicegebouw Zilvermeer.	Voldoende
BSV Paddepoel	Deze reserve dient voor de dekking van de kosten aanbouw BSV (Buurt- en Speeltuinenvereniging) Paddepoel.		11	Voor een periode van 10 jaar wordt jaarlijks 8 duizend euro aan deze reserve onttrokken ten behoeve van de exploitatie van de buurt- en speelvoorziening Paddepoel.	Voldoende

Egalisatiereserve Instellingen i.v.m. concernaccres	Betreft de egalisatiereserve die is ontstaan door het niet volledig toevoegen van de van het concern ontvangen indexatie in het betreffende jaar aan het subsidiebudget. Het verschil tussen de aan het subsidiebudget toegevoegde indexatiepercentage en de gemeentelijke compensatie wordt jaarlijks verrekend met deze reserve.		1.018	De raad heeft voor gesubsidieerde instellingen een accesssystematiek vastgesteld waarbij het concernaccres met een vertraging van twee jaar wordt verwerkt in de subsidiebudgetten. Het verschil tussen het in enig jaar ontvangen en het in de subsidiebudgetten "doorgegeven" concernaccres wordt verrekend met deze bestemmingsreserve. Bij raadsbesluit van 19 december 2012 is een veiligheidsklep ingebouwd waardoor het financiële risico voor de gemeente - een negatieve reserve – verdwijnt. Het accres wordt niet meer op percentages aan instellingen doorgegeven maar op basis van beschikbaar budget.	Voldoende
Egalisatiereserve VSD	Deze reserve dient als buffer voor het opvangen van schommelingen bij de uitvoering van de WMO en Jeugdzorg		500	In de vorige begroting zijn er aanvullende extra beleidsmiddelen beschikbaar gesteld om de eventuele tekorten voor de komende jaren in het sociaal domein deels te compenseren. Dit hebben we gedaan door de egalisatiereserve VSD in de jaren 2017 t/m 2020 aan te vullen met in totaal 5 miljoen euro. Verdeeld als volgt over de jaarschijven: 2017: 2 miljoen euro, 2018: 500 duizend euro, 2019: 500 duizend euro en 2020: 2 miljoen euro.	Voldoende
Exploitatie risico Forum	Deze reserve dient er voor om de financiële risico's van de exploitatie van het Groninger Forum te dekken, die ontstaan zijn door de verwachte latere opening van het gebouw.	83	2.321	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Bijdrage MFA de Wijert	Deze reserve dient ter dekking van de kapitaallasten van het project Multifunctionele Accommodatie De Wijert.	3.500	800	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Beklemdere reserve GRESO	Deze reserve dient voor de gedeeltelijke dekking van de kapitaallasten integrale aanpak 24 gebouwen		472	De begrote onttrekking van 29 duizend euro dient voor de dekking van kapitaallasten	Voldoende

Gresco	Deze reserve dient als egalisatiereserve voor de resultaten van GRESKO.		341	Er zijn geen mutaties begroot	Voldoende
Nieuwbouw VMBO	Deze reserve dient ter dekking van kapitaallasten		1.429	De begrote onttrekking van 238 duizend euro houdt verband met de dekking van de kapitaallasten van de gebouwen van VMBO.	Voldoende
Onderwijs huisvesting	Deze reserve dient voor het opvangen van risico's en het mogelijk maken van toekomstige investeringen.		1.340	De begrote toevoeging van 18 duizend euro betreft diverse opbrengsten..	Eind 2017 wordt het Integraal Huisvestingsplan geactualiseerd. Op basis van de uitkomst daarvan kan worden gezegd of de huidige stand voldoende is.
Totaal reserves			168.328		

Verloopoverzicht reserves 2019-2021

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	saldo 31-12-2018	prognose mutatie 2019	saldo 31-12-2019	prognose mutatie 2020	saldo 31-12-2020	prognose mutatie 2021	saldo 31-12- 2021
Algemene Egalisatiereserve (AE)	40.478	-1.035	39.443	-3.862	35.581	1.937	37.518
Aandelen Essent NV	1.262		1.262		1.262		1.262
Martiniplaza BV	3.916		3.916		3.916		3.916
Regio Specifiek Pakket ZZL	9.400		9.400		9.400		9.400
Rente egalisatiereserve	1.750		1.750		1.750		1.750
Ten Boer	324		324		324		324
Flankerend beleid	2.739	-2.739	0		0		0
Frictiekosten Reorganisatie	132	-132	0		0		0
Afkoopsommen onderhoud graven	1.335		1.335		1.335		1.335
Geluidsreducerend asfalt	300	-75	225	-75	150	-75	75
Kunst op straat	521	-80	441	-80	361	-80	281
Kunstvoorraad CBK	1.647		1.647		1.647		1.647
Bodemsanering	5.225		5.225		5.225		5.225
Extra Beleid	1.617		1.617		1.617		1.617
Forum garage	5.600	600	6.200		6.200		6.200
Groninger Monumentenfonds	932		932		932		932
WarmteStad	60	1	61	1	62	1	63
Bovenwijkse infrastructuur gro	2.106		2.106		2.106		2.106
BR Kapitaallasten	3.310	-2.782	528	64	592	64	656
Grondbank	4.273		4.273		4.273		4.273
Grondzaken	21.881	-7.235	14.646	-7.235	7.411	-3.985	3.426
SIF	43.645	-7.787	35.858	-1.558	34.300	-1.000	33.300
Parkeren	6.165	751	6.916	1.844	8.760	1.844	10.604
Fonds Economische Ontwikkeling	100	-50	50	-50	0		0
BR ESF Subsidie	656		656		656		656
BR Cofin. Investering	151		151		151		151
Esserberg 2014	36	-3	33	-3	30	-3	27
Recreatiegebied Kardinge	535		535		535		535
BSV Paddepoel	11	-8	3	-3	0		0
Egalisatiereserve instellingen	1.018	1.430	2.448	2.114	4.562	2.798	7.360
Egalisatiereserve VSD	500	500	1.000	2.000	3.000		3.000
Exploitatierisico Forum	2.321		2.321		2.321		2.321

Bijdrage MFA de Wijert	800		800		800		800
BR GrESCo aanp.24 geb.	472	-29	443	-29	414	-29	385
Gresco	341		341		341		341
Nieuwbouw VMBO	1.429	-238	1.191	-238	953	-238	715
Onderwijshuisvesting	1.340	18	1.358	18	1.376	18	1.394
Totaal	168.328	-18.893	149.435	-7.092	142.343	1.252	143.595

Structurele toevoegingen en onttrekkingen aan reserves

Naam reserve (bedragen x 1.000 euro)	2018		2019		2020		2021	
	storting	onttrekking	storting	onttrekking	storting	onttrekking	storting	onttrekking
Onderwijshuisvesting	18		18		18		18	
Recreatiegebied Kardinge		12						
BSV Paddepoel		8		8		3		
Fonds Economische Ontwikkeling		55		50		50		
Grondzaken	224	7.459	224	7.459	224	7.459	224	4.209
Parkeren	2.285		751		1.844		1.844	
Forum garage	700		600					
Esserberg 2014		3		3		3		3
Nieuwbouw VMBO		238		238		238		238
WarmteStad	1		1		1		1	
Egalisatiereserve VSD	500		500		2.000			
BR GrESCo aanp.24 geb.		29		29		29		29
Totaal	3.728	7.804	2.094	7.787	4.087	7.782	2.087	4.479

Voorzeningen

Verloopoverzicht voorzieningen 2018

Omschrijving bedragen x1,000 euro	Begroot saldo 31-12-2017	toevoeging 2018	Ontrekking 2018	Vrijval 2018	Begroot saldo 31-12-2018
Ambulancedienst	64				64
Reorganisatie	760		415		345
Pensioenen wethouders	5.120				5.120
Riolering groot onderhoud	889				889
Riolering verangingsinvestering	2.980	2.220	3.000		2.200
Afvakstoffenheffing	4.502		700		3.802
Groot onderhoud Oosterpoort	299				299
Fonds sanering Beckerweg	457	13			470
Onderhoud parkeergarages	484				484
Onderhoud museum	1.618	226			1.844
Expl. Euvelgunnerweg	351				351
Grote steden beleid III	137				137
Voorziening risico BTW	358		358		0
Legaat Andrea Elkenbracht	216	2	2		216
Groot onderhoud gebouwen	8.731	2.665	1.590		9.806
Onderhoud voormalig onderwijs	175				175
Onderhoud vensterscholen	768	195			963
Onderhoud Muziekschool	194				194
Totaal	28.103	5.321	6.065	0	27.359

Toelichtingen op voorzieningen

Omschrijving	Doel	Saldo 31-12-2018	Toelichting mutaties	Beoordeling niveau
Ambulancedienst	Deze voorziening dient voor het opvangen van kosten die voortvloeien uit de saneringsprocedure, die met het indienen van een saneringsaanvraag in december 2002 is ingezet	64	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Reorganisatie	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten van boventaligheid als gevolg van de vorming van het SSC.	345	De onttrekking van 492 duizend euro heeft betrekking op de kosten van niet herplaatsbare medewerkers van het SSC. Eind 2018 zijn naar verwachting deze medewerkers geplaatst	Voldoende
Pensioenen wethouders	Deze voorziening dient voor de dekking van pensioenlasten van voormalig wethouders (voor 2006) Waarschijnlijk zal er in de komende jaren een landelijk fonds voor pensioenen wethouders in het leven worden geroepen. Ten behoeve van	5.120	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

	de pensioenvoorziening			
Riolering groot onderhoud	Deze voorziening dient als dekking van het onderhoud op de langere termijn zoals herijking overstortmuren, inmeting	889	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Riolering vervangingsinvesteringen	Deze voorziening dient om spaarbedragen riolering aan deze voorziening toe te voegen. De kosten van toekomstige investeringen mogen in het riooltarief worden opgenomen als de eerste aanleg van uitbreidingsinvesteringen uit de grondexploitatie is gefinancierd	2.200	Er is een dotatie van 2,2 miljoen euro begroot. Er is een onttrekking van 3,0 miljoen euro begroot. Dit is conform het GWRP 2014-2018.	
Afvalstoffenheffing	Deze voorziening dient voor het opvangen van prijschommelingen in het tarief van de afvalstoffenheffing. De voeding van deze voorziening komt uit de overdekking van meer dan 100% in enig jaar van de afvalstoffenheffing.	3.802	De prognose is dat jaarlijks 700 duizend euro wordt onttrokken om in 2021 op een saldo van 8% van de omzet uit te komen (2021 is 400 duizend euro)	Voldoende
Groot onderhoud OP/SB	Deze voorziening dient voor het opvangen kosten groot onderhoud aan de Oosterpoort.	299	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Fonds sanering Beckerweg	Deze voorziening dient voor de dekking van kosten nazorg van diverse locaties bodemsanering (onder meer de Beckerweg).	470	Er wordt een toevoeging van 13 duizend euro begroot. Dit betreft rente	Voldoende
Onderhoud parkeergarages	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de kosten van het planmatig onderhoud van het parkeerbedrijf.	484	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Onderhoud museum	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de kosten van groot onderhoud van het Groninger museum	1.844	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Euvelgunnerweg 17	Deze voorziening dient voor de dekking van de huurcompensatie pand Euvelgunnerweg, overeengekomen met de stichting van het viaduct, voor een periode van vijf jaar.	351	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Grote Steden Beleid III	Deze voorziening dient er voor om niet bestede middelen van het Rijk, voor de uitvoering van GSB III (pijler Economie), hieraan te doteren. Hiervoor is een meerjarig EBP-programma opgesteld.	137	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende

Voorziening risico BTW	Deze voorziening dient voor de mogelijke suppletie 2012		0	De mutatie van 358 duizend euro heeft betrekking op de verwachte naheffing omzetbelasting ten behoeve van het sportonderwijs	Voldoende
Legaat Andrea Elkenbracht	Deze voorziening dient er voor dat begaafde (oud) leerlingen van het stedelijk conservatorium in de gelegenheid worden gesteld een voortgezette muziekstudie in het buitenland te volgen.		216	“Er wordt een toevoeging van 2 duizend euro begroot. Ook wordt er een onttrekking van 2 duizend euro begroot.”	Voldoende
Onderhoud gemeentelijke gebouwen	Deze voorziening dient om het onderhoud van kapitaalgoederen te waarborgen. Voor het opvangen van overschrijdingen door onregelmatig gespreide kosten voor groot onderhoud wordt jaarlijks een dotatie aan deze voorziening gedoteerd.		9.806	Op basis van het meerjaren onderhoudsplan wordt er een dotatie van 2,665 miljoen euro en een onttrekking van 1,59 miljoen euro begroot. De begrote kosten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Onderhoud voormalig onderwijs gebouwen	Deze voorziening dient voor de dekking van onderhoudskosten dat ten doel heeft de voormalig onderwijsgebouwen in goede staat te houden voor andere bestemmingen		175	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Onderhoud vensterscholen	Deze voorziening dient voor het opvangen van schommelingen in de onderhoudsplanning voor planmatig/groot onderhoud.		963	Er is een dotatie van 195 duizend euro begroot. De begrote lasten voor planmatig onderhoud worden gedoteerd aan de voorziening. De werkelijke kosten van het planmatig onderhoud worden ten laste van de voorziening gebracht.	Voldoende
Onderhoud Muziekschool	Deze voorziening dient voor het opvangen van toekomstig onderhoud aan de Muziekschool.		194	Er zijn geen mutaties begroot.	Voldoende
Totaal voorzieningen			27.359		

Verloopoverzicht voorzieningen 2019-2021

Naam Voorziening (bedragen x 1.000 euro)	prognose		prognose		prognose		saldo 31-12- 2021
	saldo 31-12-2018	mutatie 2019	saldo 31-12-2019	mutatie 2020	saldo 31-12-2020	mutatie 2021	
Ambulancedienst	64		64		64		64
Reorganisatie	345		345		345		345
Pensioenen wethouders	5.120		5.120		5.120		5.120
Afvalstoffenheffing	3.802	-700	3.102	-700	2.402	-400	2.002
Riolering groot onderhoud	889		889		889		889
Riolering vervangingsinvesteri	2.200		2.200		2.200		2.200
Groot onderhoud Oosterpoort	299		299		299		299
Fonds sanering Beckerweg	470	13	483	13	496	13	509
Onderhoud parkeergarages	484		484		484		484
Expl Euvelgunnerweg	351		351		351		351
Onderhoud museum	1.844	226	2.070	226	2.296	226	2.522
Grote Steden Beleid III	137		137		137		137
Voorziening risico BTW							
Legaat Andrea Elkenbracht	216		216		216		216
Groot onderhoud gebouwen	9.806	2.458	12.264	2.648	14.912	2.689	17.601
Onderhoud Muziekschool	194		194		194		194
Onderhoud vensterscholen	963	195	1.158	195	1.353	195	1.548
Onderhoud voormalig onderwijs	175		175		175		175
Totaal	27.359	2.192	29.551	2.382	31.933	2.723	34.656

Meerjarenbalans

Grondslagen voor waardering en resultaat

De waarderingsgrondslagen van de begroting van de gemeente Groningen zijn gebaseerd op het BBV en vastgelegd in de Financiële Verordening. De activa worden gewaardeerd op basis van verkrijgings- of vervaardigingsprijs. De passiva worden gewaardeerd tegen de nominale waarde, met uitzondering van voorzieningen die tegen contante waarde zijn gewaardeerd. Voor de begroting wordt het lasten-batenstelsel gebruikt. Dat betekent dat de lasten en baten worden toegerekend aan het jaar waarin de diensten of goederen worden geleverd. Winsten worden alleen in aanmerking genomen als ze gerealiseerd zijn. Verliezen worden genomen in het jaar waarin deze voorzienbaar zijn. Risico's worden opgenomen als zij bekend zijn geworden bij de opstelling van de begroting.

Balans 2018-2021

Activa (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2016	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021
Vaste Activa						
Immateriële vaste activa	4.615	4.461	4.307	4.153	4.000	3.846
Bijdrage activa van derd	4.615	4.461	4.307	4.153	4.000	3.846
Materiële vaste activa	1.053.219	1.076.221	1.150.533	1.136.668	1.131.560	1.111.533
waarvan economisch nut	543.836	543.382	580.809	563.786	555.640	529.192
waarvan economisch nut heffing gerelateerd	154.715	180.540	204.317	204.307	204.298	204.288
waarvan maatschappelijk nut	354.668	352.299	365.407	368.575	371.622	378.053
Financiële vaste activa	382.567	375.335	365.811	352.156	323.581	295.040
Kapitaalverstr deelneming	13.014	19.014	19.014	19.014	18.686	18.686
Leningen woningbouwcorp	119.692	104.575	96.953	89.345	81.459	73.297
Leningen deelnemingen	234.522	235.751	234.969	230.020	210.762	191.491
Leningen verbonden part	2.140	1.996	1.848	1.698	1.545	1.389
Overige langlopende leningen	13.199	13.999	13.027	12.079	11.129	10.177
Totaal vaste activa	1.440.401	1.456.017	1.520.651	1.492.977	1.459.141	1.410.419
Vlottende Activa						
Voorraden	83.097	93.425	92.976	90.295	88.807	83.233
Overige grond- & hulpstof	431	431	431	431	431	431
OHW + bouwgronden in expl	80.449	90.777	90.328	87.647	86.159	80.585
Gereed product & goederen	2.217	2.217	2.217	2.217	2.217	2.217
Uitzettingen	128.914	136.956	136.956	136.956	136.956	136.956
Uitzettingen:Openbare lichamen	39.354	39.354	39.354	39.354	39.354	39.354
Overige verstr. kasgeldleninge	41.050	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Uitzettingen: Overige vorderin	47.602	47.602	47.602	47.602	47.602	47.602
Uitz. Rijks schatkist <1 jaar	909					
Liquide middelen	562	4.219	3.415	2.732	3.455	3.201
Overlopende activa	50.428	50.428	50.428	50.428	50.428	50.428
Nog te ontv. bijdr. EU	67	67	67	67	67	67
Nog te ontv. bijdr. Rijk	18.613	18.613	18.613	18.613	18.613	18.613
Nog te ontv. bijdr. overheid	15.633	15.633	15.633	15.633	15.633	15.633
Overige overlopende activa	16.115	16.115	16.115	16.115	16.115	16.115
Totaal vlottende activa	263.001	285.028	283.775	280.411	279.646	273.818
TOTAAL ACTIVA	1.703.402	1.741.045	1.804.426	1.773.388	1.738.787	1.684.237

Passiva (bedragen x 1.000 euro)	31-12-2016	31-12-2017	31-12-2018	31-12-2019	31-12-2020	31-12-2021
Vaste Passiva						

Eigen vermogen	246.239	201.946	168.328	149.435	142.343	143.595
Algemene reserve	38.718	41.826	40.478	39.443	35.581	37.518
Bestemmingsreserve	153.963	160.120	127.850	109.992	106.762	106.077
Saldo van rekening	53.558					
Voorzieningen	26.133	28.103	27.359	29.551	31.933	34.656
Vaste schuld	1.147.973	1.228.574	1.324.892	1.310.555	1.280.664	1.222.139
LangLen:NL pensioenfdnsn & verz						
LangLen:NL banken+ ov fin inst	1.084.662	1.113.262	1.209.580	1.195.243	1.165.352	1.106.827
LangLen:NL bedrijven	62.500	114.500	114.500	114.500	114.500	114.500
Onderh. leningen over. binnenl	1	1	1	1	1	1
Waarborgsommen	811	811	811	811	811	811
Totaal vaste passiva	1.420.345	1.458.623	1.520.579	1.489.541	1.454.940	1.400.390
Vlottende schuld	224.007	223.372	224.797	224.797	224.797	224.797
Overige Kasgeldleningen	71.050	93.575	95.000	95.000	95.000	95.000
Vlottende schuld: Banksaldi	33.160	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Vlottende schuld: Overig	119.797	119.797	119.797	119.797	119.797	119.797
Overlopende passiva	59.050	59.050	59.050	59.050	59.050	59.050
Verplichtingen	26.997	26.997	26.997	26.997	26.997	26.997
Vooruit ontv. bijdr. EU	59	59	59	59	59	59
Vooruit ontv. bijdr. overheid	6.513	6.513	6.513	6.513	6.513	6.513
Vooruit ontv. bijdr. Rijk	16.673	16.673	16.673	16.673	16.673	16.673
Overige vooruit ontvangen bedragen	8.808	8.808	8.808	8.808	8.808	8.808
Totaal vlottende passiva	283.057	282.422	283.847	283.847	283.847	283.847
TOTAAL PASSIVA	1.703.402	1.741.045	1.804.426	1.773.388	1.738.787	1.684.237

Toelichting activa

1. Immateriële vaste activa

Immateriële vaste activa zijn te onderscheiden in:

- Kosten sluiten geldleningen
- Kosten onderzoek en ontwikkeling
- Bijdragen in activa van derden

De immateriële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verstrekte bijdragen (bijdragen in activa van derden) dan wel de directe kosten en rente (plankostenkredieten).

Op de bijdragen aan activa in eigendom van derden wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingstermijn is dezelfde als die wordt gehanteerd voor soortgelijke eigen materiële activa.

Op plankostenkredieten van voorgenomen grondexploitaties wordt niet afgeschreven. Op het moment dat de raad (na maximaal vijf jaar) tot een grondexploitatie besluit worden de plankosten ingebracht in de desbetreffende grondexploitatie. Als er geen grondexploitatie komt wordt het actief afgeboekt ten laste van het resultaat.

Omschrijving (bedragen x 1.000 euro)	Boekwaarde 31-12-2017	Vermeerdering 2018	Afschrijving 2018	Boekwaarde 31-12-2018	Rente 2018	Totaal kapitaallasten
Parkeergarage Westerhaven	3.666	-	114	3.552	72	187
Schouwburg	499	-	27	472	10	36
Stripmuseum	296	-	13	284	6	18
Totaal	4.461	0	154	4.307	88	241

2. Materiële vaste activa

Alle materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de oorspronkelijke verkrijgingsprijs (de inkoopprijs en de bijkomende kosten) of vervaardigingsprijs (de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige directe kosten), verminderd met de ontvangen subsidies en bijdragen die direct gerelateerd zijn aan het actief en verminderd met afwaarderingen wegens duurzame waardeverminderingen. Deze duurzame waardeverminderingen worden onafhankelijk van het resultaat van een boekjaar in aanmerking genomen.

Materiële vaste activa zijn fysiek aanwezige activa. De materiële vaste activa zijn naar de volgende categorieën in te delen:

- Activa met een economisch nut;
- Activa met een economisch nut, waarvoor ter bestrijding van de kosten een heffing kan worden geheven (heffings-gerelateerd economisch nut);
- Activa in de openbare ruimte met meerjarig maatschappelijk nut.

Activa met een economisch nut

In erfpacht uitgegeven gronden.

De in erfpacht uitgegeven gronden zijn gewaardeerd tegen de eerste uitgifteprijs (i.c. de waarde die bij eerste uitgifte als basis voor de canonberekening in aanmerking is genomen). Gronden waarvan de erfpacht eeuwigdurend is afgekocht, zijn tegen registratiewaarde gewaardeerd.

Overige investeringen met economisch nut

Op de activa met een economisch nut wordt afgeschreven. Behoudens enkele uitzonderingen wordt lineair afgeschreven. De afschrijvingsduur is bepaald op de verwachte economische levensduur en is per soort activa in de Financiële Verordening vastgelegd.

Uitgezonderd van lineaire afschrijving zijn:

- Investerings in publieke parkeervoorzieningen (gesloten financieringsstructuur)
- Investerings met een specifieke (rijks)regelgeving

Deze investeringen worden annuïtair afgeschreven.

Overige bijzonderheden ten aanzien van de afschrijving:

- In alle gevallen gaat de afschrijving in vanaf de maand volgend op de maand van ingebruikname.
- Bij publieke parkeergarages en gebouwen die behoren tot het kernvastgoed wordt rekening gehouden met een restwaarde.
- Op gronden en terreinen wordt niet afgeschreven.

Activa met heffing gerelateerd economisch nut

Dit betreft investeringen in riolering, inzameling van huishoudelijk afval en investeringen voor activiteiten waarop begraafrechten kunnen worden geheven.

Op activa met heffing gerelateerd economisch nut wordt lineair afgeschreven met uitzondering van de investeringen in (aanleg) riolering; deze worden conform de Financiële Verordening annuïtair afgeschreven.

Activa met meerjarig maatschappelijk nut

Aankoop en vervaardiging van activa met een meerjarig maatschappelijk nut worden onder aftrek van bijdragen van derden en bestemmingsreserves ten laste van de exploitatie gebracht. Hiervan kan bij raadsbesluit worden afgeweken. In geval van activering bij raadsbesluit wordt het actief lineair afgeschreven zoals vastgelegd in de Financiële Verordening.

Financiële vaste activa

De financiële vaste activa worden gewaardeerd tegen nominale waarde. De waardering is gebaseerd op de historische kostprijs c.q. aanschafprijs, verminderd met - voor wat de geldleningen betreft - de aflossingen op de geldleningen. Indien de marktwaarde van een financieel vast actief duurzaam lager is dan de aanschafwaarde vindt afwaardering tot de lagere marktwaarde plaats. Bij (dreigende) oninbaarheid van leningen wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de lening. Op deelnemingen en effecten wordt niet afgeschreven. De werkelijke waarde kan afwijken van de nominale waarde.

Financiële vaste activa 2018	Boekwaarde 31-12-2017	Vermeer- deringen 2018	Vermin- deringen 2018	Boekwaarde 31-12-2018	Rente 2018	Totaal
Deelnemingen NV's en BV's						
Aandelen Waterbedrijf Groningen	2.458	-	-	2.458	49	49
Aandelen Martiniplaza	3.916	-	-	3.916	78	78
Enexis	783	-	-	783	16	16
EPZ	328	-	-	328	7	7
BNG	824	-	-	824	16	16
Termiek bv	18	-	-	18	0	0
Aandelen kapitaal CNG BV	1.190	-	-	1.190	24	24
Euroborg	48	-	-	48	1	1
Airport Eelde	1	-	-	1	0	0
WarmteStad BV	9.000	-	-	9.000	180	180
Aandelen Groninger Monumentenfonds	448	-	-	448	9	9
Totaal deelnemingen	19.014	-	-	19.014	380	380

Overige verbonden partijen						
St. t.b.v. kapitaaldeelname in GEMM CV	-	-	-	-	-	-
St. t.b.v. zeggenschap in GEMM Beheer BV	-	-	-	-	-	-
Totaal overige verbonden partijen	-	-	-	-	-	-

Flottende activa

Vorraden

De voorraden worden gewaardeerd op basis van de verkrijgingsprijs- of vervaardigingsprijs. Indien de marktwaarde duurzaam lager is dan de verkrijging- of vervaardigingsprijs worden de voorraden gewaardeerd tegen de marktwaarde. De waardevermindering wordt gerealiseerd door de vorming van een verliesvoorziening (grondexploitatie), of voorziening voor incurantheid, die in mindering wordt gebracht op de boekwaarde van de voorraad.

De als onderhanden werken opgenomen bouwgronden in exploitatie zijn gewaardeerd tegen de vervaardigingsprijs dan wel de lagere marktwaarde. De vervaardigingsprijs omvat de kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend (zoals grondaankopen en kosten van bouw- en woonrijp maken). Rente op grondexploitaties wordt geactiveerd en is daarmee ook onderdeel van de vervaardigingsprijs. Winsten uit de grondexploitatie worden slechts genomen indien en voor zover die met voldoende mate van betrouwbaarheid als gerealiseerd aangemerkt kunnen worden. Zolang daarvan geen sprake is, worden de verkregen verkoopopbrengsten ten volle op de vervaardigingskosten in mindering gebracht. De waardering op enig moment geeft daarmee de minimaal nog te verwachten opbrengst weer.

Vorderingen <1 jaar

De vorderingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde. Voor verwachte oninbaarheid wordt een voorziening gevormd die in mindering wordt gebracht. Volgens de gekozen beleidslijn wordt er voor de vordering op openbare lichamen geen voorziening getroffen. Inzake het saldo "overige debiteuren" wordt op basis van de ouderdomsanalyse een percentage van de hoofdsom als voorziening berekend.

Liquide middelen en overlopende activa

Deze activa worden tegen nominale waarde opgenomen.

Toelichting passiva

Vaste passiva

Eigen vermogen

Reserves worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Voorzieningen

Volgens het BBV mag er een voorziening worden gemaakt in deze vier gevallen:

- Er zijn verplichtingen en verliezen waarvan de hoogte op de balansdatum niet zeker is, maar die wel redelijk ingeschat kunnen worden;
- Er zijn op de balansdatum risico's die kunnen leiden tot verplichtingen of verliezen, waarvan de hoogte al redelijk in te schatten is;
- Er zullen kosten worden gemaakt in een volgend begrotingsjaar. Hiervoor mag een voorziening worden gevormd als het maken van die kosten zijn oorsprong mede in het huidige of in voorafgaande

begrotingsjaren vindt en de voorziening is bedoeld om de lasten gelijk te verdelen over een aantal begrotingsjaren;

- Er worden bijdragen verstrekt aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven als bedoeld in artikel 35, eerste lid, onder b.

Vaste schulden > 1 jaar

Onder vaste schulden worden verstaan de schulden met een rente typische looptijd van langer dan 1 jaar. De vaste schulden worden gewaardeerd tegen de oorspronkelijke waarde verminderd met de aflossingen.

Vlottende passiva

De vlottende passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

EMU-saldo

Omschrijving	2017	2018	2019
	x 1000 euro x Volgens realisatie tot en met sept. 2017, aangevuld met raming resterende periode	x 1000 euro x Volgens begroting 2018	x 1000 euro Volgens meerjarenraming in begroting 2018
1 Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-42.944	-33.618	-18.894
2 Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	40.195	41.050	43.874
3 Bruto dotaties aan de post voorzieningen ten laste van de exploitatie minus de vrijval van de voorzieningen ten bate van de exploitatie	4.746	5.320	2.892
4 Investerings in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	63.043	115.209	29.855
5 Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, die niet op de exploitatie zijn verantwoord en niet al in mindering zijn gebracht bij post 4	0	0	0
6 Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa: Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0
7 Aankoop van grond en de uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d. (alleen transacties met derden die niet op de exploitatie staan)	56.823	17.937	15.475
8 Baten bouwgrondexploitatie: Baten voor zover transacties niet op exploitatie verantwoord	46.495	18.386	18.156
9 Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties met derden betreffen	4.125	6.065	700
10 Lasten ivm transacties met derden, die niet via de onder post 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht en die nog niet vallen onder één van bovenstaande posten	0	0	0
11 Verkoop van effecten:			
a Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	nee	nee	nee
b Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?			
Berekend EMU-saldo	-75.499	-108.073	-2

Incidentele baten en lasten

In dit onderdeel geven wij aan welke baten en lasten binnen onze begroting 2018 - 2021 aangemerkt worden als incidentele baten of lasten.

Overzicht incidentele baten en lasten 2018

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele baten 2018	Bedrag
01.1 Werk en activering	Vrijval P budget	445
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	Armoedebestrijding ouderen	81
08.7 Overig Wonen	Investeringsbudget Stedelijke Vernieuwing	1.000
11.1 Publieke dienstverlening	Verkiezingen	0
12.1 College en Raad	Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	6.129
12.1 College en Raad	Mismatch voordeel	500
12.1 College en Raad	Areaaluitbreiding-sociaal	845
12.1 College en Raad	Ruil incidenteel/ structureel	27.911
12.1 College en Raad	Onttrekking reserve Frictiekosten	5.380
12.1 College en Raad	Onttrekking reserve Flankerend beleid	612
13.1 Algemene inkomsten en post onvoorzien	Herindelingsbijdrage gemeentefonds	708
14.1 Algemene ondersteuning	Frictie	3.000
	Totaal incidentele baten 2018	46.611

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele lasten 2018	Bedrag
01.1 Werk en activering	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	665
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	Armoedebestrijding ouderen	81
01.2 Inkomen en armoedebestrijding	BUIG	14.572
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	VSD, programmakosten	-600
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	VSD, toegang jeugd	-700
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Tekort Sociaal Domein	11.317
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300
04.2 Passende ondersteuning en zorg	Campusdiep	120
04.2 Passende ondersteuning en zorg	Verhogen reserve sociaal domein	500
06.1 Culturele infrastructuur	Onderhoud Martiniplaza	1.495
06.1 Culturele infrastructuur	Professionalisering evenementen	50
07.3 Auto	Extra beleid interne plankosten	200
8.4 Kwaliteit woningvoorraad	Uitvoering watervisie	220
08.7 Overig wonen	Omgevingswet	1.000
08.7 Overig wonen	Alternatief vervoer binnenstad	125
08.7 Overig wonen	Voeding Stedelijk Investeringsfonds	17.323
09.1 Kwaliteit leefomgeving	Gladheidsbestrijding gele stenen binnenstad	170
11.1 Publieke dienstverlening	Gemeentelijk aandeel frictiekosten NBK	160
11.1 Publieke dienstverlening	Verkiezingen	518
12.1 College en Raad	Aanvulling weerstandsvermogen	3.045
12.1 College en Raad	Uitbreiding formatie ombudsman	58
12.1 College en Raad	Knelpunten t.l.v. weerstandsvermogen	6.129

12.1 College en Raad	Frictiekosten uit reserve Frictiekosten	5.380
12.1 College en Raad	Flankerend beleid uit reserve Flankerend beleid	612
12.1 College en Raad	Herindelingsbijdrage gemeentefonds	708
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging OPSB	75
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging CBK	343
12.2 Gebiedsgericht werken	Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	2.935
14.1 Algemene ondersteuning	Extra beleid frictiekosten bezuinigingen	1.100
14.1 Algemene ondersteuning	Strategische positionering	200
	Totaal incidentele lasten 2018	68.101

Overzicht incidentele baten en lasten 2019

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele baten 2019	Bedrag
08.7 Overig Wonen	ISV	1.000
12.1 College en Raad	Mismatch voordeel	500
12.1 College en Raad	Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	2.821
12.1 College en Raad	Ruil incidenteel/ structureel	10.089
	Totaal incidentele baten 2019	14.410

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele lasten 2019	Bedrag
01.1 Werk en activering	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	785
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	VSD, programmakosten	-600
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Tekort Sociaal Domein	8.561
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Ontwikkeling vluchtelingen, asielzoekers en statushouders	300
04.2 Passende ondersteuning en zorg	Campusdiep	60
04.2 Passende ondersteuning en zorg	Verhogen reserve sociaal domein	500
06.1 Culturele infrastructuur	Projecten Kunst op Straat	100
06.1 Culturele infrastructuur	Onderhoud Martiniplaza	1.495
08.7 Overig wonen	Alternatief vervoer binnenstad	125
09.1 Kwaliteit leefomgeving	Groot onderhoud en vervanging (incidenteel)	358
11.1 Publieke dienstverlening	Gemeentelijk aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor	0
11.1 Publieke dienstverlening	Verkiezingen	1.035
12.1 College en Raad	Knelpunten t.l.v. weerstandsvermogen	2.821
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging OPSB	75
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging CBK	326
12.2 Gebiedsgericht werken	Bijdrage integraal gebiedsgericht werken	1.850
	Totaal incidentele lasten 2019	17.731

Overzicht incidentele baten en lasten 2020

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele baten 2020	Bedrag
12.1 College en Raad	Dekking knelpunten uit weerstandsvermogen	1.348
	Totaal incidentele baten 2020	1.348

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele lasten 2020	Bedrag
01.1 Werk en activering	Subsidie- en uitvoeringskosten SW	250

04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Tekort Sociaal Domein	6.382
04.2 Passende ondersteuning en zorg	Verhogen reserve sociaal domein	2.000
06.1 Culturele infrastructuur	Onderhoud Martiniplaza	1.495
09.1 Kwaliteit leefomgeving	Groot onderhoud en vervanging (incidenteel)	776
12.1 College en Raad	Knelpunten t.l.v. weerstandsvermogen	1.348
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging CBK	54
	Totaal incidentele lasten 2020	12.305

Overzicht incidentele baten en lasten 2021

Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Incidentele lasten 2021	Bedrag
04.1 Sociale samenhang en leefbaarheid	Tekort Sociaal Domein	4.300
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte	Groot onderhoud en vervangingen	137
12.1 College en Raad	Interne verzelfstandiging CBK	22
	Totaal incidentele lasten 2021	4.459

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

Wij hebben jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zoals wachtgeld, pensioenen van huidig en voormalig personeel (zoals oud-wethouders en burgemeesters). Deze kosten moeten wij jaarlijks meenemen bij het opstellen van de begroting. Als we onverwachte uitgaven verwachten, dan maken we hier een voorziening voor.

Wachtgeld (oude verplichtingen) en pensioenen ambtenaren

De verplichtingen aan ambtenaren worden jaarlijks op basis van de in- en uitstroom becijferd. Omdat de jaarlijkse lasten nagenoeg gelijk blijven, nemen we de lasten mee in de begroting en hoeven we geen voorziening te treffen.

WW-conforme uitkeringen en bovenwettelijke WW-uitkeringen (vervangen wachtgeld)

Sinds 1 januari 2001 kunnen ambtenaren aanspraak maken op een bovenwettelijke WW-conforme uitkering voor de duur van de werkloosheid. Sinds 1 juli 2008 zijn de uitkeringen qua duur en hoogte versoerd, dit geldt dus bij ontslagen van na die periode. Wij verwachten in 2018 geen tot een geringe stijging van deze kosten. Deze kosten nemen we mee in de post voormalig personeel gemeente Groningen.

Wachtgeld en pensioenen wethouders

De jaarlijks soms aanzienlijke fluctuatie in verplichtingen door mogelijke (tussentijdse) wethouderswisselingen is een belangrijke wegingsfactor voor pensioenen en wachtgeld wethouders. Het betreft verder wisselingen binnen een relatief kleine groep; de jaarlijkse schommelingen in de verplichtingen in verband met pensioenen en wachtgeld van wethouders kunnen aanzienlijk zijn. Daar de pensioenen van de wethouders na 2007 zijn verzekerd bij Loyalis hebben wij hiervoor geen voorziening gevormd; de jaarlijkse pensioenpremies worden als last in de exploitatie verantwoord. Voor pensioenen van voor 2007 is wel een voorziening ingesteld. De verwachte wachtgeld worden als kosten meegenomen in de begroting 2018. Een onzekere factor hierbij is het eventuele nieuwe College eind 2018.

Levensloopregeling

De levensloopregeling biedt mogelijkheden om voor (onbetaald) verlof te sparen. Uitgangspunt is dat de deelnemer zelf spaart voor het verlof. De werkgever dient aan elke medewerker (ook niet-deelnemers aan de levensloopregeling) jaarlijks een "levensloopbijdrage" uit te betalen, ten bedrage van 1,5% van het geldende jaarsalaris, met een minimum van 400 euro. De kosten van deze bijdrage zijn constant en worden als kosten in de begroting geraamd. In 2018 is dit een van de bronnen van het Individueel Keuzebudget. De levensloopregeling is beëindigd per 01-01-2012. Werknemers die op 31-12-2011 3.000 euro of meer hadden opgebouwd kunnen tot aan het einde van het dienstverband gebruik blijven maken van de levensloopregeling.

Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA)

De gemeente Groningen is per 1 januari 2008 eigenrisicodragend geworden in het kader van de regeling Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA). Hiertoe is besloten omdat de instroom van medewerkers in de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA) in de gemeente Groningen laag is. De uitvoering van de WGA is vervolgens in 2008 door de gemeente zelf ter hand genomen. Door het eigenrisicodragerschap mag de gemeente, indien er hoge instroom in de WGA plaats vindt, de helft van de WGA-lasten verhalen op de werknemers. In 2015 is besloten dat er tot 2020 geen verhaal in het kader van de WGA op de werknemers plaatsvindt omdat de lasten van de bijdrage zeer gering zijn. De lasten van bijdrage zijn laag, komen zelden voor en worden om die reden in de exploitatie opgenomen.

Verlofstuwmeer

Verlofstuwmeren ontstaan door niet opgenomen verlofuren van ambtenaren jaar in jaar uit mee te nemen naar het volgende jaar. De financiële gevolgen van het toekennen en opnemen van verlof moeten gerekend worden tot de jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen. Vanwege de omvang van de gemeente Groningen mogen zulke verplichtingen beschouwd worden als van een jaarlijks vergelijkbaar volume. Hierdoor hoeven wij hier geen voorziening in te stellen.

Overzichten

Begroting op taakveld

Begroting op taakveld (bedragen x 1.000 euro)	2018	2019	2020	2021
01 Bestuur	5.630	5.672	5.738	5.743
Lasten	5.637	5.679	5.745	5.750
Baten	7	7	7	7
010 Mutaties reserves	-50.692	-11.852	-6.280	1.490
Lasten	20.900	11.443	14.433	14.593
Baten	71.591	23.294	20.712	13.103
02 Burgerzaken	4.539	5.348	4.396	5.046
Lasten	8.582	9.390	8.439	9.089
Baten	4.042	4.042	4.042	4.042
04 Overhead	88.958	82.587	85.011	85.367
Lasten	96.623	90.246	92.708	93.101
Baten	7.665	7.659	7.697	7.734
05 Treasury	14.403	-9.853	-3.873	-3.702
Lasten	54.106	35.143	34.254	32.631
Baten	39.703	44.996	38.127	36.333
061 OZB woningen	-44.945	-46.430	-48.035	-49.503
Lasten	3.893	3.893	3.733	3.733
Baten	48.838	50.323	51.768	53.236
062 OZB- niet woningen	-15.915	-15.865	-15.815	-15.765
Lasten	1.041	1.091	1.141	1.191
Baten	16.956	16.956	16.956	16.956
063 Parkeerbelasting	-6.355	-6.361	-6.361	-6.361
Lasten	1.991	1.985	1.985	1.985
Baten	8.346	8.346	8.346	8.346
064 Belastingen Overig	-1.305	-1.322	-1.338	-1.355
Lasten	331	331	331	331
Baten	1.636	1.653	1.669	1.686
07 Algemene uitkering en overige	-466.417	-472.827	-478.375	-483.404
Baten	466.417	472.827	478.375	483.404
08 Overige baten en lasten	4.906	5.209	838	212
Lasten	13.989	14.744	10.136	9.510
Baten	9.083	9.536	9.299	9.299
11 Crisisbeheersing en Brandweer	16.336	16.620	16.923	16.927
Lasten	17.191	17.475	17.778	17.782

Baten	855	855	855	855
12 Openbare orde en Veiligheid	2.733	3.202	3.202	3.202
Lasten	3.201	3.670	3.670	3.670
Baten	468	468	468	468
21 Verkeer en vervoer	26.678	27.343	27.287	26.969
Lasten	30.039	30.702	30.646	30.328
Baten	3.361	3.359	3.359	3.359
22 Parkeren	2.461	4.095	3.601	3.601
Lasten	11.670	13.303	12.810	12.809
Baten	9.208	9.208	9.208	9.208
24 Economische Havens en waterweg	784	784	785	782
Lasten	1.010	1.010	1.010	1.008
Baten	226	226	226	226
25 Openbaar vervoer	1.570	1.572	1.574	1.574
Lasten	1.570	1.572	1.574	1.574
31 Economische ontwikkeling	5.975	6.063	6.163	4.787
Lasten	6.853	6.936	7.036	5.610
Baten	878	873	873	823
32 Fysieke bedrijfsinfrastructuur	9.807	10.353	10.353	10.353
Lasten	10.877	11.423	11.423	11.423
Baten	1.070	1.070	1.070	1.070
33 Bedrijvenloket en bedrijfsrege	1.999	1.993	1.991	1.989
Lasten	2.851	2.845	2.843	2.841
Baten	852	852	852	852
34 Economische promotie	-20	-17	-12	-11
Lasten	1.298	1.301	1.306	1.307
Baten	1.318	1.318	1.318	1.318
42 Onderwijshuisvesting	10.466	10.465	10.672	10.856
Lasten	10.998	10.997	11.205	11.389
Baten	533	533	533	533
43 Onderwijsbeleid en leerlingzak	13.923	13.873	14.014	14.161
Lasten	20.953	20.933	21.074	21.221
Baten	7.030	7.060	7.060	7.060
51 Sportbeleid en activering	1.016	1.017	1.016	1.016
Lasten	1.024	1.023	1.021	1.021
Baten	8	6	5	5
52 Sportaccommodaties	12.075	12.178	12.305	12.448

Lasten	18.495	18.598	18.725	18.868
Baten	6.420	6.420	6.420	6.420
53 Cultuurpresentatie, cultuurpro	16.016	16.060	16.199	16.340
Lasten	24.535	24.598	24.738	24.879
Baten	8.518	8.538	8.538	8.538
54 Musea	15.930	15.972	16.004	16.037
Lasten	15.941	15.982	16.014	16.047
Baten	10	10	10	10
55 Cultureel erfgoed	529	529	529	529
Lasten	537	537	537	537
Baten	8	8	8	8
56 Media	0	0	0	0
Lasten	45	45	45	45
Baten	45	45	45	45
57 Openbaar groen en (openlucht)	19.825	22.160	22.135	22.736
Lasten	21.678	24.013	23.987	24.588
Baten	1.853	1.853	1.853	1.853
61 Samenkracht en burgerparticipa	20.509	20.722	20.933	20.952
Lasten	22.206	22.419	22.630	22.650
Baten	1.698	1.698	1.698	1.698
62 Wijkteams	13.932	14.332	14.332	13.332
Lasten	20.314	20.714	20.714	19.714
Baten	6.382	6.382	6.382	6.382
63 Inkomensregelingen	34.744	26.030	26.509	27.112
Lasten	188.270	179.292	179.771	180.374
Baten	153.527	153.262	153.262	153.262
64 Begeleide participatie	25.834	24.530	23.282	22.321
Lasten	32.634	31.210	30.024	29.125
Baten	6.800	6.681	6.742	6.804
65 Arbeidsparticipatie	22.894	23.415	23.124	22.960
Lasten	23.679	24.200	23.909	23.745
Baten	785	785	785	785
66 Maatwerkvoorzieningen (WMO)	4.484	4.484	4.484	4.484
Lasten	4.543	4.543	4.543	4.543
Baten	59	59	59	59
671 Maatwerkdienstverlening 18+	30.675	29.262	29.332	29.264
Lasten	33.886	32.473	32.543	32.475

Baten	3.211	3.211	3.211	3.211
672 Maatwerkdienstverlening 18-	58.421	58.235	58.284	58.266
Lasten	58.421	58.235	58.284	58.266
681 Geëscaleerde zorg 18+	78.431	79.842	78.495	78.519
Lasten	82.445	83.856	82.508	82.533
Baten	4.014	4.014	4.014	4.014
71 Volksgezondheid	6.167	6.242	6.357	6.473
Lasten	35.319	35.454	35.569	35.685
Baten	29.152	29.212	29.212	29.212
72 Riolering	-252	428	844	1.112
Lasten	16.133	16.814	17.229	17.497
Baten	16.386	16.386	16.386	16.386
73 Afval	-8.308	-7.124	-7.688	-7.939
Lasten	30.765	31.949	31.385	31.134
Baten	39.073	39.073	39.073	39.073
74 Milieubeheer	2.475	2.475	2.475	2.475
Lasten	2.631	2.631	2.631	2.631
Baten	156	156	156	156
75 Begraafplaatsen en crematoria	622	1.150	1.147	1.139
Lasten	2.095	2.623	2.620	2.612
Baten	1.473	1.473	1.473	1.473
81 Ruimtelijke Ordening	9.199	9.350	9.387	9.426
Lasten	11.716	11.867	11.904	11.943
Baten	2.517	2.517	2.517	2.517
82 Grondexploitatie (niet bedrijv	605	607	607	607
Lasten	2.920	2.922	2.922	2.922
Baten	2.315	2.315	2.315	2.315
83 Wonen en bouwen	8.658	7.454	7.447	7.433
Lasten	17.207	16.003	15.997	15.982
Baten	8.549	8.549	8.549	8.549
Totaal	-1	-1	-1	-1

Baten en lasten totaal	2018	2019	2020	2021
Lasten totaal	993.042	958.113	955.533	952.693
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	954.945	946.796	941.225	938.261
Baten totaal	993.042	958.113	955.533	952.693
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	921.326	927.902	934.132	939.510

Begroting op deelprogramma

Begroting op deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	2018	2019	2020	2021
01 Werk en inkomen	87.218	77.177	75.682	75.087
01.1 Werk en activering	50.472	49.144	47.171	45.972
Lasten	58.822	57.833	55.921	54.784
Baten	8.350	8.688	8.750	8.812
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	36.746	28.033	28.512	29.115
Lasten	191.852	182.873	183.352	183.955
Baten	155.105	154.840	154.840	154.840
02 Economie en werkgelegenheid	-24.143	13.477	16.436	19.807
02.1 Groningen Kennisstad	1.610	1.614	1.619	1.620
Lasten	2.112	2.115	2.120	2.121
Baten	501	501	501	501
02.2 Aantrekkelijke stad	2.118	2.112	2.111	2.107
Lasten	3.152	3.146	3.145	3.141
Baten	1.034	1.034	1.034	1.034
02.3 Bedrijvige stad	1.048	1.047	1.047	1.047
Lasten	1.082	1.081	1.081	1.081
Baten	34	34	34	34
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	-28.919	8.704	11.659	15.033
Lasten	21.755	22.410	22.519	22.593
Baten	50.674	13.706	10.860	7.560
03 Onderwijs	20.749	21.367	21.903	22.423
03.1 Onderwijskansen	18.875	19.482	20.007	20.516
Lasten	27.564	27.726	28.251	28.760
Baten	8.689	8.244	8.244	8.244
03.2 Voorkomen schooluitval	1.874	1.885	1.896	1.907
Lasten	2.474	2.485	2.496	2.507
Baten	600	600	600	600
04 Welzijn gezondheid en zorg	212.584	212.697	213.465	210.706
04.1 Sociaal klimaat	25.454	25.856	26.247	26.652
Lasten	55.329	55.791	56.177	56.582
Baten	29.875	29.935	29.930	29.930
04.2 Passende ondersteuning en zorg	187.130	186.841	187.218	184.055
Lasten	201.825	201.536	201.913	198.749

Baten	14.695	14.695	14.695	14.695
05 Sport en bewegen	15.106	15.238	15.402	15.582
05.1 Sportieve infrastructuur	13.794	13.899	14.036	14.189
Lasten	20.395	20.463	20.599	20.752
Baten	6.602	6.564	6.563	6.563
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.312	1.339	1.366	1.393
Lasten	1.518	1.545	1.572	1.599
Baten	206	206	206	206
06 Cultuur	33.637	34.022	34.496	33.477
06.1 Culturele infrastructuur	18.350	18.698	19.140	18.088
Lasten	31.080	31.448	31.889	30.837
Baten	12.729	12.749	12.749	12.749
06.2 Deelname aan cultuur	15.286	15.323	15.356	15.389
Lasten	15.286	15.323	15.356	15.389
07 Verkeer	9.535	9.577	9.454	9.442
07.1 Fiets	2.744	2.744	2.744	2.744
Lasten	2.744	2.744	2.744	2.744
07.2 Openbaar vervoer	1.529	1.529	1.529	1.529
Lasten	1.529	1.529	1.529	1.529
07.3 Auto	465	465	465	465
Lasten	465	465	465	465
07.4 Parkeren	-2.043	-2.050	-2.051	-2.051
Lasten	15.512	15.505	15.504	15.504
Baten	17.555	17.555	17.555	17.555
07.5 Verkeersveiligheid	210	210	210	210
Lasten	210	210	210	210
07.6 Overig verkeer	6.629	6.679	6.556	6.545
Lasten	8.502	8.551	8.428	8.417
Baten	1.872	1.872	1.872	1.872
08 Wonen	30.900	5.708	11.958	12.534
08.1 Gezinnen	2.703	2.732	2.739	2.747
Lasten	2.859	2.888	2.895	2.902
Baten	156	156	156	156
08.2 Jongerenhuisvesting	539	539	539	539
Lasten	608	608	608	608
Baten	69	69	69	69
08.3 Wonen en zorg	0	0	0	0

Lasten	31	31	31	31
Baten	31	31	31	31
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	2.700	2.694	2.685	2.673
Lasten	2.967	2.961	2.952	2.939
Baten	267	267	267	267
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	-2	-2	-2	-2
Baten	2	2	2	2
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	914	914	914	914
Lasten	914	914	914	914
08.7 Overig wonen	24.046	-1.168	5.083	5.664
Lasten	33.195	14.767	14.790	14.813
Baten	9.149	15.936	9.707	9.149
09 Kwaliteit van de leefomgeving	26.126	32.679	34.365	34.608
09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	32.113	37.482	39.732	40.227
Lasten	54.395	59.764	62.014	62.509
Baten	22.282	22.282	22.282	22.282
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	-5.987	-4.803	-5.367	-5.619
Lasten	33.380	34.565	34.001	33.749
Baten	39.368	39.368	39.368	39.368
10 Veiligheid	20.404	20.686	21.022	21.062
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	2.835	3.375	3.408	3.444
Lasten	4.634	5.174	5.207	5.243
Baten	1.799	1.799	1.799	1.799
10.2 Jeugd en veiligheid	595	240	240	240
Lasten	595	240	240	240
10.3 Integriteit en veiligheid	638	451	451	451
Lasten	1.106	919	919	919
Baten	468	468	468	468
10.4 Fysieke veiligheid	16.336	16.620	16.923	16.927
Lasten	17.191	17.475	17.778	17.782
Baten	855	855	855	855
11 Stadhuis en Stadje	7.581	8.390	7.278	7.928
11.1 Publieke dienstverlening	7.496	8.305	7.193	7.843
Lasten	12.821	13.630	12.518	13.168
Baten	5.325	5.325	5.325	5.325
11.2 Communicatie met de burger	85	85	85	85

Lasten	85	85	85	85
12 College, raad en gebiedsg.werk	4.026	8.808	4.438	10.332
12.1 College en Raad	-846	5.012	2.475	8.369
Lasten	17.036	12.071	9.803	11.338
Baten	17.882	7.059	7.328	2.969
12.2 Gebiedsgericht werken	4.872	3.795	1.963	1.963
Lasten	5.037	3.960	2.128	2.128
Baten	165	165	165	165
13 Alg. inkomsten en post onvoorzien	-535.179	-543.256	-550.274	-557.125
13.1 Algemene inkomsten en post onv	-535.179	-543.256	-550.274	-557.125
Lasten	39.401	37.763	36.877	35.304
Baten	574.581	581.020	587.152	592.430
14 Overhead en onderst. organisat	91.456	83.430	84.373	84.135
14.1 Overhead en ondersteun. organisa	91.456	83.430	84.373	84.135
Lasten	103.580	95.519	96.500	96.299
Baten	12.124	12.089	12.127	12.165
Totaal	-1	-1	-1	-1

Baten en lasten totaal	2018	2019	2020	2021
Lasten totaal	993.042	958.113	955.533	952.693
Lasten totaal (exclusief reserve mutaties)	954.945	946.796	941.225	938.261
Baten totaal	993.042	958.113	955.533	952.693
Baten totaal (exclusief reserve mutaties)	921.326	927.902	934.132	939.510

Continuerend extra beleid voorgaande jaren

01 Werk en inkomen	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
01.1 Werk en activering								
Activering		5.100						
Terugloop omzet detachering SW			100			200		
Totaal 01 Werk en inkomen	0	5.100	100	0	0	200	0	0

04 Welzijn, gezondheid en zorg	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
04.1 Sociaal klimaat								
VSD, programmakosten	-600		-600					
VSD, toegang jeugd	-700							
Halveren taakstelling MKBA		1.000						
04.2 Passende ondersteuning en zorg								
Tekort sociaal domein	3.117		2.161		1.082			
Aanvullen reserve Sociaal Domein	500		500		2.000			
Campusdiep	120		60					
Totaal 04 Welzijn, gezondheid en zorg	2.437	1.000	2.121	0	3.082	0	0	0

06 Cultuur	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
06.1 Culturele infrastructuur								
Onderhoud Martiniplaza	1.495		1.495		1.495			
Professionalisering evenementen	50							
Totaal 06 Cultuur	1.545	0	1.495	0	1.495	0	0	0

07 Verkeer	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
07.3 Auto								
Interne plankosten ZRW, spoorse projecten, bereikbaarheid en stationsgebied	200							
07.6 Overig verkeer								
Continuering spaarregeling ringwegen		454						
Totaal 07 Verkeer	200	454	0	0	0	0	0	0

09 Kwaliteit van de leefomgeving	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
09.1 Onderhoud en beheer openbare ruimte								
Groot onderhoud en vervangingen (incidenteel)			358		776			
Groot onderhoud en vervangingen (structureel)	337		611			880		
Gladheid gele stenen binnenstad (opruwen)	170							
Totaal 09 Kwaliteit van de leefomgeving	507	0	969	0	776	880	0	0

10 Veiligheid	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
---------------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

10.4 Fysieke veiligheid									
Regionalisering brandweer		449							
Veiligheidsregio	-60								
Huisvesting veiligheidsregio		642							
Totaal 10 Veiligheid	-60	1.091	0	0	0	0	0	0	0

11 Stadhuis en stadjer	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
11.1 Publieke dienstverlening								
Friciekosten Noordelijke Belastingkantoor	160		160					
Totaal 11 Stadhuis en stadjer	160	0	160	0	0	0	0	0

12 College, raad en gebiedsgericht werken	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
12.1 College en raad								
Doorwerking bezuiniging Outsourcing ICT naar tarieven	95		731			1.116		
Doorwerking bezuinigingen op organisatie naar tarieven	830			1.090				
Uitbreiding formatie ombudsman	58							
Aanvulling weerstandsvermogen	3.045		1.789		2.159			1.848
12.2 Gebiedsgericht werken								
Gebiedsgericht werken	1.500		1.500			500		
Totaal 12 College, raad en gebiedsgericht werken	5.528	0	4.020	1.090	2.159	1.616	0	1.848

14 Overhead, ondersteuning organisatie	2018 (i)	2018 (s)	2019 (i)	2019 (s)	2020 (i)	2020 (s)	2021 (i)	2021 (s)
14.1 Algemene ondersteuning								
Friciekosten bezuinigingen	1.100							
Outsourcing ICT	5.969		2.661		1.348			
Totaal 14 Overhead, ondersteuning organisatie	7.069	0	2.661	0	1.348	0	0	0
Totaal continuering beleidsmiddelen	17.386	7.645	11.526	1.090	8.860	2.696	0	1.848

(Historisch) Extra beleid (peildatum 30 juni 2017)

Bedragen x 1.000 euro

Deelpr.	Extra beleid 2005	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
08.2	Overig	0	6.751	6.751	0	0
	Totaal 2005	0	6.751	6.751	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2005	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	388	388	0	0
	Totaal 2005	0	388	388	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2006	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	300	228	72	0
	Totaal 2006	0	300	228	72	0

Deelpr.	Extra beleid 2007	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2007	0	400	218	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2008	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2008	0	400	218	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2009	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
	Totaal 2009	0	400	218	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2010	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
02.4	Grote Markt	0	400	218	182	0
07.4	Eemskanaal/Europapark/Westpoort	0	291	291	0	0
07.3	Budget verkeersmaatregelen - reconstructies	0	93	93	0	0
08.1	Woningbouwproductie	0	395	395	0	0
	Totaal 2010	0	1.179	997	182	0

Deelpr.	Extra beleid 2013	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
07.1	Bereikbaarheid	165	0	165	0	0
07.2	Bereikbaarheid	670	0	670	0	0
07.3	Bereikbaarheid	165	0	165	0	0
	Totaal 2013	1.000	0	1.000	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2014	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
07.4	Extra kosten parkeerautomaten Card-only	0	72	72	0	0
	Totaal 2014	0	72	72	0	0

Deelpr.	Extra beleid 2015	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.2	Schuldhelpverlening		70	0	70	0
03.1	Thema Leren		1.000	1.000	0	0

04.1	Versterking voorkant zorg		500	500	0	0
04.1	Preventieve jeugdproblematiek		500	500	0	0
05.1	Thema bewegen		300	300	0	0
05.1	Stad in beweging	300		300	0	0
06.1	Groninger museum/voorz onderhoud		100	100	0	0
07.*	Thema Verplaatsen		2.000	2.000	0	0
08.*	Thema Wonen		2.000	2.000	0	0
08.1	Duurzame ontwikkeling/ambitie energieneutraal 2025		1.000	1.000	0	0
08.6	Wettelijke taken Cultuurhistorie		300	300	0	0
08.7	Stoppen ISV-gelden		170	170	0	0
09.1	Groot onderhoud kinderboerderijen	250		100	150	0
	Totaal 2015	550	7.940	8.270	220	0

Deelpr.	Extra beleid 2016	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.1	Actualisatie tekort WIMP		1.325	975	350	0
02.*	Nieuw economisch programma		2.000	2.000	0	0
02.*	Nieuw economisch programma	1.900		1.900	0	0
02.4	Grexen		400	400	0	0
05.1	Onderhoud Papiermolen		131	38	93	0
05.1	Extra kleedkamers sportpark Corpus den Hoorn		44	32	12	0
05.1	Bouw sportcentrum Europapark		300	300	0	0
06.1	Noordelijk Scheepvaartmuseum	100		100	0	0
07.3	Interne plankosten ZRW	550		550	0	0
08.1	Transitie Maatschappelijk Vastgoed Beijum	600		359	0	241
09.1	Gladheid gele stenen	170		140	30	0
09.1	Uitvoeren wettelijke taken dieren noodhulp		60	60	0	0
12.1	Ruil incidenteel/structureel*		800	720	80	0
12.1	Extra trainees	500		500	0	0
14.1	Friciekosten	4.700		4.700	0	0
	Totaal 2016	8.520	5.060	12.774	565	241

Deelpr.	Extra beleid 2017	Oorspronkelijk bedrag (i)	Oorspronkelijk bedrag (s)	Besteed	Beschikbaar	Reserve EB
01.1	Activering	4.600		4.150	450	0
01.1	Transitievergoeding bij ontslag SW-medewerkers	400		260	140	0
04.1	VSD, programmakosten	600		600	0	0
04.1	VSD, daling macrobudget	250		250	0	0
04.2	Verhogen reserve WMO	1.350		1.350	0	0
07.3	Interne plankosten ZRW	200		200	0	0
08.4	Geothermie		150	150	0	0
09.1	Gladheid gele stenen	170		0	170	0
10.1	Tekort stadstoezicht		620	620	0	0
10.4	Regionalisering brandweer	219		219	0	0
11.1	Digitaal controleren eigen WOZ-waarde		80	80	0	0
10.4	Veiligheidsregio	482		482	0	0
07.6	Aanpak Diepenring		1.000	1.000	0	0
06.1	Thema Verrijken		750	750	0	0
12.1	Aanvulling weerstandsvermogen	2.202		2.202	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken	1.000		800	0	200
14.1	Basisadministraties	600		600	0	0
14.1	Friciekosten	3.200		3.200	0	0
14.1	Friciekosten bez 2011-2014 nw	216		216	0	0

14.1	Invoering VPB overheden		275	275	0	0
01.1	Bijdrage in uitvoeringstekort oud iederz		400	400	0	0
01.2	Bijzondere Bijstand	1.400		1.400	0	0
01.2	Bijdrage netwerkregie-organisatie Gemeenschappelijke Backoffice Inkomsten 2017	70		70	0	0
01.2	Schuldhelpverlening		250	250	0	0
02.4	Grondexploitatie: driehoek Peizerweg	350		350	0	0
04.1	Niet realiseren verlaging uitgaven door uitvoering MKBA	2.000		2.000	0	0
04.2	Verbeterplan Veilig thuis Groningen		178	178	0	0
04.2	Campusdiep	120		120	0	0
04.2	Aanpak kindermishandeling	300		300	0	0
04.2	Tekort sociaal domein	2.359		2.359	0	0
04.2	Aanvullen reserve sociaal domein	2.000		2.000	0	0
05.1	Verhoging Energiebelasting		70	70	0	0
06.1	Onderhoud Martiniplaza	915		915	0	0
06.1	Professionalisering evenementen	50		50	0	0
06.2	Bevrijdingsfestival		50	50	0	0
07.2	Plankosten Spoorse projecten en Oosterhamrikzone/ Gerrit Krolbrug	1.350		1.350	0	0
07.6	ISV Uitvoeringsprogramma binnenstad uit algemene middelen	1.526		1.526	0	0
08.7	Grondexploitatie: plankosten Ciboga	1.000		1.000	0	0
10.1	Financiering teamleider OOV		100	100	0	0
10.1	Financiering extra capaciteit zware criminaliteit		180	180	0	0
11.1	Taakstelling Noordelijk Belastingkantoor	750		750	0	0
11.1	Gemeentelijke aandeel frictiekosten Noordelijk belastingkantoor	2.655		2.655	0	0
12.1	Wegleffect bezuinigingen op de organisatie		480	241	239	0
12.1	Implementatiekosten grenscorrectie Meerstad	180		180	0	0
12.1	Kapitaallasten ruilmiddelen		180	180	0	0
12.1	Uitbreiding formatie ombudsman	58		58	0	0
12.1	Verrekening weerstandsvermogen	93		93	0	0
12.2	Gebiedsgericht werken	1.000		0	0	1.000
14.1	Outsourcing ICT	3.978		2.828	1.150	0
14.1	Schuldhelpverlening		68	68	0	0
14.1	Financiering teamleider OOV		15	15	0	0
14.1	Nieuwjaarsfeest		50	50	0	0
	Totaal 2017	37.643	4.896	39.190	2.149	1.200
	Totaal generaal	46.713	22.035	63.573	3.734	1.441

Kapitaallasten

(bedragen x 1.000 euro)	Afschrijvingen 2018	Toegerekende rente	Kapitaallasten
Immateriële vaste activa			
Bijdrage activa van derd	154	88	241
Materiële vaste activa	40.896	22.268	63.164
Financiële vaste activa			
Kapitaalverstrekingen	0	380	380
Uitgezette leningen	0	7.031	7.031
Totaal	41.050	29.767	71.128

Subsidies en inkomensoverdrachten

SUBSIDIES EN INKOMENSOVERDRACHTEN		
Deelprogramma (bedragen x 1.000 euro)	Begroting 2017	Begroting 2018
01.1 Werk en activering	6.316	6.017
01.2 Inkomen en armoedeverlichting	166.705	168.583
02.1 Groningen Kennisstad	841	861
02.2 Aantrekkelijke stad	1.381	1.383
02.3 Bedrijvige stad	650	650
02.4 Overig econ en werkgelegenheid	4.138	4.218
03.1 Onderwijskansen	9.267	8.337
03.2 Voorkomen schooluitval	1.488	1.488
04.1 Sociaal klimaat	19.568	19.181
04.2 Passende ondersteuning en zorg	163.007	177.463
05.1 Sportieve infrastructuur	883	881
05.2 Jeugd in Beweging en Ruim Baan	1.287	1.224
06.1 Culturele infrastructuur	9.557	9.597
06.2 Deelname aan cultuur	15.145	15.231
07.1 Fiets	0	0
07.2 Openbaar vervoer	159	159
07.3 Auto	0	0
07.4 Parkeren	0	0
07.5 Verkeersveiligheid	0	0
07.6 Overig verkeer	2	2
08.1 Gezinnen	291	291
08.2 Jongerenhuisvesting	0	0
08.3 Wonen en zorg	31	31
08.4 Kwaliteit woningvoorraad	0	0
08.5 Betaalbaarheid en beschikbaar	0	0
08.6 Cultuurhistorie en archeologie	115	115
08.7 Overig wonen	71	71
09.1 Onderhoud en beheer van de openbare ruimte	243	243
09.2 Afvalinzameling en -verwerking	3.640	3.593
10.1 Veilige woon- en leefomgeving	0	0
10.3 Integriteit en veiligheid	0	0
10.4 Fysieke veiligheid	15.304	16.217
11.1 Publieke dienstverlening	1.616	1.467

11.2 Communicatie met de burger	0	0
12.1 College en Raad	636	562
12.2 Gebiedsgericht werken	285	300
14.1 Overhead en ondersteun. organisa	3	3
Hulpkostenplaatsen	2.250	2.208
Totaal subsidies en inkomensoverdrachten	424.879	440.377

Staat B: personeelskosten

Overzicht formatie primitief, formatie actueel en bezetting rekening

Totaal	Primitieve begroting 2018 Toegestane (begrote) formatie		Actuele begroting 2017 Toegestane (begrote) formatie		Rekening 2016 Gemiddelde personele bezetting	
	fte	euro	fte	euro	fte	euro
	Personeel in dienst: aanstellingsvorm / soort formatie					
Vast / Vast	2.773	194.580	2.819	189.400	2.494	170.293
Tijdelijk / Vast	96	6.719	113	7.576	78	5.337
Vast / Tijdelijk	30	2.076	37	2.516	197	13.483
Tijdelijk / Tijdelijk	4	314	7	482	18	1.241
Totaal loonsom en fte's personeel in dienst	2.903	203.689	2.976	199.974	2.787	190.354
Waaronder bovenformatief personeel						
Aantal fte en kosten	22	1.348	21	1.452	29	2.022
Totaal loonsom en fte's ambtelijk personeel	2.903	203.689	2.976	199.974	2.787	190.354
Stagiaires en werkplekken (waaronder BBL- trajecten)		191		282		244
Bestuur	45	1.847	45	1.730	46	1.783
WSW	983	33.498	1.030	34.686	1.081	35.904
WWB		670		728		663
Subtotaal Bestuur, WSW, WWB	1.028	36.015	1.075	37.144	1.127	38.350
Externe inhuur		8.825		9.215		34.160
Voormalig personeel						
Wachtgelden		365		366		779
FLO/FPU/Overig		843		543		271
Overig						86
Totaal voormalig personeel		1.208		909		1.136
AF:						
Gedetacheerde uitleen		-3.192		-2.805		-4.775
Verhaal salaris		-411		-98		-909
Subtotaal gedetacheerde uitleen, verhaal salaris		-3.603		-2.903		-5.684
Overige personeelskosten						
Vorming en opleiding		3.848		3.903		3.572
Werving en selectie		79		79		7
Bedrijfsgezondheidszorg		528		528		643
Personele vergoedingen en verstrekkingen		1.290		1.396		2.012
Overig		2.260		2.770		487
Totaal overige personeelskosten		8.005		8.676		6.721
Totaal generaal fte's en personele lasten	3.931	254.330	4.051	253.297	3.914	265.281

Overzicht meerjarige exploitatieprojecten

(Bedragen * 1.000 euro)											
Naam	Looptijd	Totaal budget* t/m	Begrote				Saldo Uitgaven begin	Begrote uitgaven	Begrote uitgaven	Begrote uitgaven	Begrote uitgaven
			2016	2017**	2017***	2018****					
E-HRM	2016-2018	1.230	362	868	868	0					
Zaakgericht werken	2015-2018	2.382	951	831	831	600	600				
Outsourcing ICT	2016-2022	15.000	950	2.757	2.757	11.293	5.198	1.642	678	678	
Meerjarenonderhoudsplan Martiniplaza	2016-2019	12.000	6.658	2.500	2.000	3.342	1.900	1.442			
Programma Basis en Kern registraties	2014-2017	1.000	782			218					
HR21	2016-2017	300	60	125	125	115	115				
Uitvoeringsprogramma bodem en ondergrond 2015-2020	2016-2020	4.000	798	798	808	2.394	798	798	798		
Implementatie Omgevingswet	2016-2019	1.650	239	450	250	1.161	450	250	250	211	
Plankosten verkenning Westelijke Ringweg	2016-2018	400	123	100	100	177	100	77			
Buurtinitiatief Coenderspark	2016-2017	300	0			300					
Accommodatieontwikkeling Oosterparkwijk	2016-2018	500	100			400					
Sportplek Diamant-park	2016-2017	95	0	95	95	0					
Noordelijk belastingkantoor	2016-2019	4.175	82	3.933	3.933	160	160	0	0	0	
Bijstand op maat	2017-2019	875	0	320	320	555	320	235	0	0	
Vorming vastgoedbedrijf	2014-2017	150	112	38	38	0					
Planvorming uitvoeringsprogramma Bestemming Binnenstad	2016-2018	1.400	156	700	800	444					
Fitness plek Laanhuizen/Noorderpoort	2016-2017	25	0	25		0					
Budget Knoop Groningen	2016-2017	14.900	5.500		9.400	0					
Plankosten meerjarige projecten	2015-2017	900	84			816					
Wijken voor Jeugd, Reflectieve Praktijk	2017	90	0	90	90	0					

* Bedragen zijn conform raadsvoorstel "Eén integraal afwegingsmoment" + eventuele afzonderlijke (nog te nemen) raadsbesluiten

** Begroot 2017 inclusief resultaatbestemming 2016

*** Stand VGR 2017 II

**** Stand rekening houdend met verwachte uitgaven 2017

Samenwerkingsverbanden

Beschikbare middelen samenwerkingsverbanden / centrumgemeente	
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	Beschikbaar in 2018
Akkoord van Groningen	500
Maatschappelijke opvang	18.124 *
Vrouwenopvang	3.908 *
Vorming Regionaal werkbedrijf	167
Veiligheidshuis	416
Beschermd Wonen	65.194 *
Ten Boer	3.427
Samenwerkingsverband Werk in Zicht	104

* Beschikbaar in 2018 voor de hele regio

Incidentele middelen gemeentefonds

Incidentele middelen gemeentefonds	
Omschrijving middelen (bedrag x 1.000 euro)	Beschikbaar in 2018
Armoedebestrijding ouderen	81

Toelichting kostencategorieën

Baten

Doorbelasting overhead en projecten: De opbrengst van interne doorbelasting van overhead en de doorbelasting vanuit projecten.

Werken derden: De vergoedingen die de gemeente ontvangt voor opdrachten/taken die zij voor andere partijen uitvoert.

Bijdrage andere overheidslagen: de bijdragen die de gemeente ontvangt van het Rijk, de Provincie of andere gemeenten voor het uitvoeren van haar taken.

Reservemutaties: De onttrekkingen aan de reserves.

Belastingen, leges en heffingen: de opbrengsten van de belastingen, leges en heffingen die geheven worden bij burgers en bedrijven.

Overig: Alle overige baten die niet vallen onder de andere categorieën.

Lasten

Salarissen en sociale lasten: betaalde salarissen van personeel in dienst van de gemeente Groningen.

Goederen en diensten: aankopen van goederen en diensten bij derden.

Subsidies en overdrachten: de door de gemeente verstrekte subsidies en betalingen die de gemeente doet aan andere overheden, instellingen, burgers of marktpartijen waar geen directe prestatie tegenover staat.

Kapitaallasten: rente en afschrijvingen van de investeringen van de gemeente.

Apparaatskosten: overhead en verrekeningen.

Reservemutaties: toevoegingen aan de reserves.

Sociale uitkeringen & verstrekkingen: door de gemeente verstrekte sociale uitkeringen en voorzieningen.

Overig: Alle overige lasten die niet vallen onder de andere categorieën.

Begrippenlijst

Financiële begrippen en afkortingen bij de begroting	
CG	Automatiseringscentrum Groningen
CL	Activiteiten Centrum Lewenborg
ER	gemene Egalisatiereserve
MHK	Meldpunt Huiselijk Geweld en Kindermishandeling
D/IC	Administratieve Organisatie/ Interne Controle
PPA	gemene Pensioenwet Politieke Ambtenaren
PV	gemene Plaatselijke Verordening
RCG	Rechtspraakverwijdering Regio Centraal Groningen
RG	Reglement Ambtenaren Groningen
SHG	Steunpunt Huiselijk geweld
VA	gemene Vergadering van Aandeelhouders
WBZ	gemene Wet Bijzondere Ziektekosten
&V	Beheer en Verkeer
AG	Adresregistraties Adressen en Gebouwen
BL	Beroepsbegeleidende leerweg
BV	Besluit Begroting en Verantwoording
BZ	Besluit bijstandsverlening zelfstandigen
CF	Compensatie Fonds
DU	Directe Doel Uitkering
EVI	Besluit Externe Veiligheid Inrichtingen
BOB	Beleidsbeoordeling integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
MA	Municipal Management
Z	Bureau Jeugdzorg
NG	Netwerk Nederlandse Gemeenten
DL	Beroeps opleidende Leerweg
OP	Ontwikkelingsgericht Programma voor kinderen van twee tot vier jaar
DRG	Beheer Openbare Ruimte Groningen
RP	Adresregistratie Personen
SO	Opvang buitenschoolse opvang
TW	Toegevoegde Waarde
JIG	Indeling van uitkeringen inkomensvoorziening aan gemeenten
/	Besloten Vennootschap
WS	Besluit Woning gebonden Subsidies
ZK	Zaken en Koninkrijksrelaties
AO	Collectieve Arbeidsovereenkomst
BK	Centrum Beeldende Kunst
BS	Centraal Bureau Statistiek
CC	Creative City Challenge
ER	Compensatie Eigen Risico
Z	Centrum Indicatiestelling Zorg
G	Centra voor Jeugd en Gezin
DELO	Centrum voor onderzoek van de economie van de lagere overheden
PB	Centraal Plan Bureau
PO	Collectief Particulier Opdrachtgeverschap
/	Commanditaire vennootschap
VAH	Centrale Vereniging voor Ambulante Handel

WK	ltuur Waarden Kaart
JO	enst Uitvoering Onderwijs
EB	ropese Centrale Bank
EV	hanced Environmentally Friendly Vehicle
MIS	nployee Management Information System
AV	nanciën en Veiligheid
DO	nanciering Decentrale Overheden
OO	nctioneel Leeftijdsonslag
OU	exibel Pensioen en Uittreden
ee	lltime equivalent
JWA	nctiewaardering
37	etwerk van 37 (middel)grote steden
AE	oningen Airport Eelde
CC	oningen City Club
CI	oningen Confucius Instituut
EMM	ond Exploitatie Maatschappij Meerstad
F	emeente Fonds
GD	emeenschappelijke Gezondheidsdienst
GZ	eezelijke Gezondheidszorg
HOR	eneeskundige Hulpverleningsorganisatie in de Regio
KB	oninger Krediet Bank
MT	oningen Management Team
RESCO	oningse Energie Service Compagnie
WK	oninger Woonkwaliteit
ANNN	ealthy Ageing Netwerk Noord Nederland
Z	ervorming Langdurige Zorg
RM	uman Research Management
A	formatie en Automatisering
T	formatie- en communicatietechnologie
-baan	stroom en Doorstroom
P	tegraal Huisvestingsplan
O	terprovinciaal Overleg
AW	et Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte erkloze werknemer
AZ	et Inkomensvoorziening Oudere en gedeeltelijk Arbeidsongeschikte ewezen Zelfstandige
C	terne Rekening Courant
V	vesteringsbudget Stedelijke Vernieuwing
VCN	ternational Welcome Center North
Z	ugdgezondheidszorg
YK	mer van Koophandel
YO	eurmerk Veilig Ondernemen
OT	ngdurigheidstoelage

BO	iddelbaar Beroeps Onderwijs
IOP	eerjaren Investerings- en Onderhoudsplan
JD	maatschappelijke Juridische Dienstverlening
KB	idden- en kleinbedrijf
OP	eerjarenonderhoudsplan
TW	useum technische werken
DE	atuur en Duurzaamheids Educatie
LA	ieuw Lokaal Akkoord
DM	vesterings- en Ontwikkelingsmaatschappij voor Noord-Nederland
PR	ederlandse Praktijkrichtlijn voor aardbevingsbestendig bouwen
V	namloze Vennootschap
VVK	ancheorganisatie voor professionele schuldhulpverlening en ociale kredietverlening in Nederland.
ZA	ederlandse Zorgautoriteit
&W	nderwijs en Welzijn
BS	openbare Basisschool
DCN	verheid Data Center Noord
G	ogenomen (geld)leningen
GGz	openbare Geestelijke Gezondheidszorg
OG	nroep Organisatie Groningen
DGO	o overeenstemming gericht overleg
V	openbaar Vervoer
ZB	hroerende Zaakbelasting
ZG2	openbaar Onderwijs Groep Groningen
BE	abliek Belang Elektriciteitscentrale Borssele
&R	rkeren en Reizen
GB	ersoonsgebonden budget
G&Z	ablieke Gezondheid & Zorg
JOFACH	ersoneel, ICT, Juridische zaken, Organisatie, Financiën, Administratie, Communicatie en uisvesting.
M	o Memorie
OP	ovinciaal Omgevingsplan
OV	ovinciale Omgevingsverordening
VO	aktijk Onderwijs
CE	ijksdienst voor Cultureel Erfgoed
&W	imte en Wonen
C	ekening Courant
CG	egio Centraal Groningen
EP	uimtelijk Economisch Programma
HC	egionaal Historische Centra
&E	sico Inventarisatie en Evaluatie
MC	egionaal Meld en Coördinatiefunctie
OC	egionaal Opleidingscentrum
OP	ente Omslagpercentage
SP	egio specifiek pakket
JD	egionale Uitvoeringsdienst
JG	ijksuniversiteit Groningen
ZB	hroerende Zaakbelasting

NSE	entrum voor seksuele gezondheid
S	edelijke Ecologische Structuur
SA	ngle Information Single Audit
SG	ichting Kinderopvang Stad Groningen
OK	imulering Lokale Klimaatiniciatieven
MI	ciaal Medische Indicatie
MT	ciaal Medische Teams
IN	menwerkingsverband Noord Nederland
D	eciaal Onderwijs
DA	ksueel Overdraagbare Aandoening
DOG	edelijk Overleg Ouderenbonden Groningen
PT	lwerd, Paddepoel en Tuinwijk
C	ared Service Centre
IP	een- en Informatiepunt
IN	imuleringsfonds Volkshuisvesting Nederlandse Gemeenten
DS	gemoetkoming Ouderbijdrage Schoolfonds
G	tgezette (geld)leningen
MCG	niversitair Medisch Centrum Groningen
WV	tvoering Werknemers Verzekeringen
GR	oortgangsrapportage
HV	olkshuisvesting
MBO	orbereidend Middelbaar- en Beroepsonderwijs
NG	ereniging Nederlandse Gemeenten
NN	erslavingszorg Noord Nederland
ob	ennootschapsbelasting
R	eiligheidsregio
SD	ernieuwing Sociaal Domein
SO	orgezet Speciaal Onderwijs
SV	oortijdig Schoolverlaten
VE	ereniging van Eigenaren
VE-	
rogramma	oor- en Vroegschoolse Educatie
VS	inisterie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
&I	erk en Inkomen
ABO	et Algemene Bepalingen Omgevingsrecht
ajong	et werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten
AO	et op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
EW	aarborgfonds Eigen Woning
GA	erkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten
IA	et Werk en inkomen naar arbeidsvermogen
ko	et Kinderopvang
MO	et Maatschappelijke Ondersteuning
NT	et Normering Topinkomens
OZ	aardering Onroerende Zaken
SNP	et Schuldsanering Natuurlijke Personen
SR	erkmaatschappij Sport en Recreatie
SW	et Sociale Werkvoorziening
tcg	et tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten
W	erkloosheids Wet

WB	et Werk en Bijstand
N	org In Natura
L	iderzeelijn
P	lfstandige Zonder Personeel

Bestuur

College van Burgemeester en Wethouders

Burgemeester Peter den Oudsten (PvdA)

Algemeen bestuurlijke zaken, openbare orde en veiligheid, externe betrekkingen en stedenbanden, regionale samenwerking, gemeentearchief, aardbevingen, coördinatie akkoord van Groningen en stadstoezicht.

Wethouder Ton Schroor (D66)

Onderwijs (inclusief passend onderwijs), zorg, welzijn, financiën, publieke dienstverlening en ICT.

Wethouder Roeland van der Schaaf (PvdA)

Arbeidsmarkt en aanpak jeugdwerkloosheid, gebiedsgericht werken (sociaal en fysiek), maatschappelijk vastgoed, stadsontwikkeling, wonen, monumenten, grondzaken en ouderen.

Wethouder Mattias Gijsbertsen (GroenLinks)

Sociale zaken en jeugdzorg, volksgezondheid, duurzaamheid, groen participatie en ecologie, integratie en emancipatie en dierenwelzijn.

Wethouder Joost van Keulen (VVD)

Economie en innovatie, internationale handel en samenwerking, personeel en organisatie, stadsbeheer en reiniging, toerisme en recreatie, evenementen, marktwezen en coördinatie binnenstad.

Wethouder Paul de Rook (D66)

Verkeer en vervoer, cultuur, Grote Markt oostzijde en Groninger Forum en sport.

Gemeentesecretaris Peter Teesink
Gemeentesecretaris

Gemeenteraad

Jasper Honkoop

VVD

Sabine Koebrugge

VVD

[Fractievoorzitter](#)

Max Blom

VVD

Herman Pieter Ubbens

CDA

René Bolle

CDA

[Fractievoorzitter](#)

Rob Lamers

CDA

Edward Koopmans

ChristenUnie

Fleur Woudstra

D66

Arend Jan Wonink

D66

Emile Zirkzee

D66

Koosje van Doesen-Dijkstra

D66

Tom Rustebiel

D66

Anna Riemersma

Stadspartij

Amrut Sijbolts

Stadspartij

[Fractievoorzitter](#)

Berndt Benjamins

D66

Wieke Paulusma

D66

Jetze Luhoff

D66

[Fractievoorzitter](#)

Carlo Schimmel

D66

Gerjan Kelder

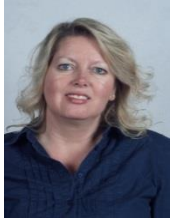
Partij voor de Dieren

[Fractievoorzitter](#)

Wim Koks

SP

Inge Jongman-Mollema

ChristenUnie
[Fractievoorzitter](#)

Arjen Banach

Student & Stad
[Fractievoorzitter](#)

Robbert Lammers

Student & Stad

Glimina Chakor

GroenLinks

Petra Brouwer

GroenLinks

Benni Leemhuis

GroenLinks
[Fractievoorzitter](#)

Martijn van der Glas

GroenLinks

Simone Brouwer

PvdA

Diederik van der Meide

PvdA

Maarten van der Laan

PvdA

Krista Boogaard

PvdA

Sebastiaan Ruddijs

PvdA
Tijdelijk
[Fractievoorzitter](#)

Jan Pieter Loopstra

PvdA

Marjet Woldhuis

100% Groningen
[Fractievoorzitter](#)

Bob de Greef

SP

Mechteld van Duin

SP

Jimmy Dijk

SP
[Fractievoorzitter](#)

Rosita van Gijlswijk

SP

Daan Brandenburg

SP

Progr